

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matej Gazvoda

**Hegemonija v recepciji in reprezentaciji preteklosti:
Etnosimbolični pogled na problematiko venetsko-sclavenske
kontinuitete**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matej Gazvoda

Mentor: izr. prof. dr. Miran Komac

Somentor: doc. dr. Milan Brglez

**Hegemonija v recepciji in reprezentaciji preteklosti:
Etnosimbolični pogled na problematiko venetsko-sclavenske
kontinuitete**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Staršema in tudi sestri moje svobodne mladosti,
rad vas imam;
pa tebi bitje dobro za trud vztrajati z menoj hvala.

Hegemonija v recepciji in reprezentaciji preteklosti: Etnosimbolični pogled na problematiko venetsko-sclavenske kontinuitete

To diplomsko delo preučuje problematiko kontinuitete med antičnimi Veneti in sodobnimi Slovenci ter ostalimi slavofonimi populacijami sodobnosti v etnosimboličnem pristopu z uporabo sklopa formalno-analitičnih metod in sklopa diskurzivno-analitičnih metod branja virov v okviru koncepta hegemonije ter tako uveljavlja vlogo politologije v etnogenezi. Ob zavrnitvi nekritične tradicije pripisovanja korpusa epigrafe atestinske arheološke kulture venetsko pojmovani in poimenovani etniji poizkuša tradicionalni niz venetskih teorij pretvoriti v diskurzivno formacijo etnogeneze Slovanov. Podaja alternativno recepcijo starodavnih literarnih in epigrafskih virov in v dveh razstavah teh virov predstavlja ter analizira ne le kontinuitete v aktivirani referencialnosti zgodnje-srednjeveških izjav o Sclavenih z aktivirano referencialnostjo antičnih izjav o Venetih v etnosimboličnem razumevanju, temveč tudi kontinuiteto med 'ideologijo' aktivirane referencialnosti teh dveh disperzij izjav in aktivirane referencialnosti alohtonističnega diskurza v reprezentacijah zgodovinske pojavitve zgodnjih Slovanov, ter tako slavi sporadični hip zoper-hegemonskega diskurza. To diplomsko delo pojmuje sporadične Slované kot poseljene na območju med Donavo in Jadranom najmanj od dobe Herodotovih *Zgodb* dalje.

Ključne besede: Sclaveni, venetska teorija, hegemonija, sporadičnost, Phaethon.

Hegemony in the reception and representation of the past: An ethno-symbolic view of the issue of continuity between the ancient Veneti and the Sclaveni

This diploma paper explores the issue of continuity between the ancient Veneti and modern Slovenians and the rest of ethnic Slovenes through an ethno-symbolic approach by using a set of formal-analytic methods and a set of discursive-analytic methods of reading – embedded into the concept of hegemony, and by doing so establishes a disciplinary role of political sciences within the science of ethnogenesis. It aims at transforming the traditional set of Venetic theories into the discursive formation of the science of ethnogenesis of the Slavs by dismissing the traditional labelling of Venetic ethnonym to the epigraphic corpus of Atestine archaeological culture. By providing an alternative reception of ancient literary and epigraphic sources it celebrates a sporadic moment of a contra-hegemonic discourse within two sets of exhibitions that present and analyse not only the continuity between the activated referentiality of ancient statements about the Veneti and the activated referentiality of early-medieval statements about the Sclaveni, but also the ideological continuity in the activated referentiality of these two dispersions of statements with the activated referentiality of the allochthonic discourse in most modern representations of historic emergence of the early Slavs. This diploma paper considers the sporadic Sclaveni as inhabiting areas between the Danube and the Adriatic from as early a period as described by Herodotus.

Key words: Slovenes, Venetic theory, hegemony, sporadicity, Phaethon.

KAZALO

1	Uvod	9
2	Hipoteza, konceptualizacija, metodologija, raziskovalni postopek.....	19
2.1	Konceptualizacija	24
2.2	Metodologija	32
2.3	Raziskovalni postopek	41
3	Etnogenezologija Slovanov	55
3.1	Jezikoslovje	58
3.2	Toponimika	65
3.3	Antropološko gradivo kot vir etnogenezologije	66
3.4	Etnografija in folkloristika	67
3.5	Historiografski podatki o Slovanih	68
3.6	Arheologija	71
3.7	Ostale discipline, vede in znanosti	73
4	Paradigme v študijah nacij in nacionalizma	77
4.1	Modernizem	79
4.2	Perenializem	83
4.3	Sociobiologija	92
4.4	Etnosimbolizem	95
4.4.1	Teritorializacija spomina: etnokrajine in etnozkodovina	103
5	Hegemonija	111
5.1	Hegemonija pri Gramsciju	112
5.2	Gramscijeva lingvistika	116
5.3	Hegemonija in recepcija	123
5.4	Koncepti in prakse recepcije v antiki	126
5.5	Hegemonski in opozicijski tip branja razstavljenih virov	131
6	Teorija reprezentacije	137
6.1	Od semiotike do diskurzivnega pristopa v teoriji reprezentacije	139
6.2	Poetika in politika razstave	147
6.3	Diskurz nacionalizma	150
6.4	Ekshibicijski kompleks	152
6.5	Povzetek	157

7	Zaključek	161
8	Literatura	175

PRILOGE

Priloga A	Razstava izjav o Venetih na območjih severovzhodne Evrope v literarnih virih izpred sedmega stoletja	183
A.1	Mitografske omembe Venetov na območjih severovzhoda Evrope	185
A.1.1	Uvod	185
A.1.2	Posredne omembe Venetov – pomensko sidrane z legendami o izvoru jantarja in z mitom o Phaethonu	191
A.1.3	Posredne omembe Venetov – pomensko sidrane z mitom o Eridanu in z mitom o otoku Basileja.....	198
A.1.4	Posredne omembe Venetov – pomensko sidrane z miti o Erytheji, o Hesperidah in o Herkulovih delih	210
A.1.5	Lokacija Hesperid: Libija in Hiperboreja	217
A.1.6	Posredne omembe Venetov – pomensko sidrane z mitom o Kyknu.....	220
A.1.7	Heziodov Phaethon	224
A.1.8	Libija, Ligurija, Liburnija	237
A.1.9	Eridan in jantar v 'Liguriji' in v 'Libiji'	243
A.1.10	'Indija'	249
A.1.11	Abalus	254
A.1.12	Balcia	255
A.2.	Ne-mitografske omembe Venetov na območjih severno od Donave pred sedmim stoletjem	259
A.2.1	Psevdo-Scymnus	260
A.2.1.1	Periegesis	260
A.2.1.2	Etnonimi in politonimi s psevdo-paleo-venetskih inskripcij	278
A.2.1.3	Volsinii	287
A.2.2	Apollodorus in Strabon	294
A.2.3	Plinij starejši	317
A.2.4	Publij Cornelij Tacit	318
A.2.5	Klaudij Ptolemaj	325

A.2.6	Markianos iz Herakleje	336
A.2.7	Tabula Peutingeriana	338
A.2.8	Widsith	340
A.2.9	Jordanes	341
A.2.10	Povzetek	347
Priloga B	Razstava izjav o Sclavenih na območjih južno od Donave v primarnih virih pred šestim stoletjem	351
B.1	Uvod	353
B.2	'Benigne' omembe Sclavenov	355
B.2.1	Moses Khorenski	356
B.2.2	Zosimus in Pavel Diakon	357
B.2.3	Theophylact Simocatta in grof Marcelinus	360
B.2.4	Konstantin Porfirogenet	363
B.2.5	Martin iz Brage	371
B.2.6	Etnonim Sclavenov v rimski epigrafiki	377
B.3	Cezarij iz Nazianza	389
B.3.1	Uvod	389
B.3.2	Štirje dialogi	391
B.3.3	Phisoniti	392
B.3.4	Avtorstvo	400
B.3.5	Razčlemba omembe Sclavenov v štirih dialogih	404
B.3.6	Povzetek	415
B.4	Sklep	417
Priloga C	Sinteza spoznanj Prilog A in B s poudarkom na problematiki vojaško-politične pojavitve Sclavenov z vidika tudi venetsko-sclavenske upravno-politične kontinuitete.....	433
C.1	Upravno-politični vidik venetsko-sclavenske kontinuitete	435
C.1.1	Venetia superior	435

C.1.2	Venetsko in histrsko označevanje obdonavskih upravnih entitet	441
C.1.3	Gotska vojna.....	449
C.1.4	Prokopij o Sclavenih	456
C.1.5	Usoda Ildigisla v luči lažne in prave hvalevrednosti	474
C.1.6	Sklepno o upravno-političnem vidiku venetsko-sclavenske kontinuitete.....	482
C.2	Namesto sklepne besede in zahvale k diplomskemu delu	486
Priloga Č	Seznam tabel	489
Priloga D	Abecedni seznam sklicev na antične in srednjeveške literarne vire v Prilogah A, B in C	491
Priloga E	Seznam slovenskih in tujih literarnih in epigrafskih virov, pripisanih arhaični, klasični, poznoantični ali srednjeveške dobi, navedenih v diplomskem delu in prilogah.....	509
E.1	Literarni viri	509
E.2	Epigrafski viri	516

1 Uvod

Here comes Johnny and he'll tell you the story,

hand me down my walkin' shoes.

Here comes Johnny with the power and the glory,

backbeat the talkin' blues.

(Dire Straits 1996)

Zakaj Veneti? Naj res spišem diplomsko delo na to temo, sem se dostikrat v teh že desetih letih, kolikor jih je minilo od prve prijave raziskave dane problematike, spraševal. Naj si res s tovrstnim študijem zaznamujem življenje? Mar ne bi pisal raje diplomskega dela o blagodejnosti evrske monetarne ureditve, ali pa o formalnih pooblastilih zgornjega doma parlamenta s študijem primerov morda Kirgizije in Moldavije morda pa Poljske in Indonezije, lahko pa tudi kaj drugega primerljivo koristnega, pa bi živel že leta v zunanjepolitični profesionalni karieri, za katero sem svoj čas od MZZ prejemal štipendijo, ter bival v relativni blaginji in miru? In, če že, ali ne bi raje spisal kaj na kratko in na hitro? Imam po vsem, kar je že bilo o Venetih v preteklih treh desetletjih objavljenega, pravzaprav res kaj novega sporočiti, izjaviti? V čem naj bi danes se meni ali komurkoli že izkazovala družbena relevantnost *dogodkov* in pojavov izpred dveh tisočletij in še dlje v preteklosti? Takšna in podobna vprašanja so me preletavala in mi tudi od znancev bila zastavljena ob pričetku mojega raziskovanja problematike pričujočega diplomskega dela.

Če naj odgovorim na to vprašanje najprej strogo formalistično; torej, v čem je »venetsko vprašanje« relevantno z vidika znanosti mednarodnih odnosov, da naj z obdelavo tega vprašanja 'kronam' svoj dodiplomski študij, lahko povem npr., da makedonske pozicije v grško-makedonskem bilateralnem *sporu* glede poimenovanja republike, osamosvojene iz nekoč skupne nam domovine, ni mogoče celovito razumeti mimo obdelave tega vprašanja (in to v okviru etnosimbolične paradigme pojmovanja v študijah nacij in nacionalizmov). Vrsta virov namreč omenja Venete na območju antične Pajonije in post-Filipove Makedonije, tudi pa je tako, da je vprašanje makedonske identitete bilo opisano kot sporno že v antiki (o tem Curtius Rufus v šesti knjigi

Zgodovine Aleksandra, ko opisuje sojenje Parmenionovemu sinu Philotasu). Toda to diplomsko delo ni spisano v makedonščini in ni zagovarjano niti v Skopju niti v Peli ter močno dvomim, da ga bo kaj dosti Makedoncev kadarkoli srečalo in prebralo. Pisano je (v glavnem) v slovenščini in relevantno je z vidika vsebine recepcije in reprezentacije tega, čemur smo vajeni praviti slovenski narod, poleg tega pa tudi še z vidika recepcije in reprezentacije slovanstva na splošno. Naj poskusim to trditev pričeti utemeljevati s sledečimi besedami drugega teka tega uvoda. Pa dober tek.

Levi Tito, Marijin sin, ni odprl zgodovine Rima z naracijo o uničenju Troje in o begu preživelega prebivalstva na območje zaledja severnega Jadrana, pač pa je namesto njega to v *Ab urbe condita libri* storil nekdo drug, nam (in niti nekoč nekim Škotom tretjega sveta) zdaj nepoznan po imenu Hamurabi, a še kako poznan po imenu Tit Livij, s čimer pa se 14. 8. 1947 – na dan neodvisnosti Pakistana – rojena Danielle Steel verjetno niti ni mogla strinjati in tako je 34 let po sarajevskem atentatu 'sin juga' leta 1948 na Vidov dan le dočakal 'božjo sodbo' v podobi inform-birokratske resolucije, z druge strani pa 14. 5. v istem prestopnem letu ustanovitev več ne svoje države, Izraela in ne Indije. Vendar mitski prednik Rimljanov pri drugu Liviju ni edini preživel trojanski vodja – hegemon; v Livijeve naraciji uničenje Troje preživi še eden, drug Antenor:

Do nas je prispelo navzdol izročilo, da so Grki, ko so zavzeli Trojo, ravnali s Trojanci na najbolj surov način, z izjemo dveh, Eneja in Antenorja, zoper katera niso izvršili nobene od pravic zavojevalca. To blagost sta dolgovala delno stari gostoljubni povezavi in delno temu, da sta se venomer zavzemala za mir in vrnitev Helene. Ta voditelja sta kasneje doživela močno različni usodi. Antenor v družbi z multitudine Venetov, ki so bili v državljanski vojni izgnani iz Paflagonije in so pred Trojo izgubili svojega kralja Pilajmena ter tako ostali brez doma in vodje, je prišel v najgloblji kot Jadranskega morja in od tam izgnal Evgance, ki so tedaj bivali na zemeljskem traktu med Alpami in morjem, ter dodelil Trojancem in Venetom v posest deželo. Kraj, kjer so najprej pristali, se imenuje Troja in po njem nosi ime tudi trojanski okraj. Narod se je na splošno imenoval Veneti. (Livij, Od ustanovitve mesta, 1, 1)¹

¹ Iz angleškega prevoda (Baker 1823) latinske edicije Livijeve *Ab Urbe Condita* v to mojo slovenščino po navodilih tehničnega pregleda v referatu prevedel M. G. Angleško besedilo v Bakerjevem prevodu se glasi: »It has been handed down to us, as a certain fact, that the Greeks, when they had taken Troy, treated the Trojans with the utmost severity; with the exception, however, of two of them, Aeneas and

Povsem izrecna je v samem uvodu v Livijevo zgodovino Rima zapisana možnost izbire med dvema domovinama, Rimom in Veneti, in kreacija Rima oz. njegovega nacionalnega / urbanega mita tako sovпада z Livijevo odločitvijo izbrati prvo od dveh možnosti – Rim:

Livy's initial pairing of Aeneas and Antenor therefore reminds us that the Roman national myth is not unique or inevitable, that there are other possible pasts, and particularly that the historian himself, who was a citizen of Rome but a native of Padua, is thus in a position to choose between the heritage of Antenor, which he abandons after two sentences in the narrative, and that of Aeneas, which he will follow for 142 books. (Feldherr 1998)

Slediti v naraciji Enejevemu potomstvu je naznanilo podporo hegemonski tehniki; odločitev v prid gradnje rimskega nacionalnega mita s sledenjem dejanj Enejevega potomstva odraža tako 'sistemska' tehnika Livijeve 'gradnje nacije'. Odločitev slediti v naraciji drugi možni domovini bi Livija stala življenja, spomina in slave, saj bi odražala zoper-hegemonsko opredelitev: »Implicit at the beginning of the History is the choice between two patriae, Rome and Padua /.../« (prav tam)²

Antenor, towards whom they exercised none of the rights of conquest. This lenity they owed, partly to an old connection of hospitality, and partly, to their having been, all along, inclined to peace, and to the restoration of Helen. These chiefs experienced afterwards great varieties of fortune. Antenor, being joined by a multitude of the Henetians, who had been driven out of Paphlagonia in a civil war, and having lost their king Pylaemenes at Troy, were at a loss both for a settlement and a leader, came at the innermost bay of the Adriatic sea, and expelling the Euganeans, who then inhabited the tract between the Alps and the sea, settled the Trojans and the Henetians in the possession of the country. The place where they first landed is called Troy, and from thence the Trojan canton also has its name; the nation in general were called Henetians.» Obračati se na besedilo Livija preko angleškega prevoda, je odločitev, izhajajoča iz spoznanja, da Livijeva latinščina večini morebitnih bralcev tega diplomskega dela ni prav nič dosti bolj razumljiva kot angleščina. Zapis *Henetians* je odločitev v prevodu; latinski 'kritični' 'original' uporablja zapisa Enetum in Enetos, kar je pri Liviju grecizirana različica imena Venetov; v grškem poimenovanju Venetov namreč začetni glas /v/ odpade, saj (ionska) grščina od Homerja dalje ne uporablja črke Digame, s katero se je v mikenski dobi ta glas pisalo. Ni pa tovrstna 'korupcija' v poimenovanju Venetov nič posebnega, zasledimo jo npr. tudi pri slovenskih piscih že pri svojčas nekem Bohoriču, ki menda v *Zimskih uricah* piše, kako ima mesto Alba Graeca ob sotočju Save in Donave tudi »henetsko« ime, namreč Belgrad (Pogorelec 2011, 260). Ta 'H' v zapisu *Henetians* bi, če bi v pisanju obveljal, bil korelat tretji črki brano z desne v levo smer v spodnji vrstici abecednih tablic atestinske arheološke kulture, tj. šestnajstiškega številčnega sistema 'črki', ki je sama grafični in gematrični korelat grške črke Heta (oz. Eta).

² Pustimo za zdaj ob strani podrobnosti o tem, kako Livijeva vgraditev Antenorjevega mita v pripoved o izvoru Venetov, to pripoved umešča v kategorijo mitov. Padova seveda velja za Antenorjevo mesto le v okvirih mita o njegovem begu na območje severnega Jadrana. Toda, kot bo v podrobnostih utemeljeno nižje, v Padovi obdobja atestinske arheološke kulture niso bivali ljudje, ki bi sebe večinsko pojmovali kot Venete, ali ljudje, ki bi jih kdo drugi (pred izgradnjo Ogleja) pojmoval kot Venete. Ime Padova zgornje misli Feldherra tako lahko nadomestimo z imenom kateregakoli mesta ali območja, kjer je dejansko prebivalo večinsko prebivalstvo, ki so ga (ga niso) latinsko govoreči Rimljani označevali z označevalcem Veneti; retorični učinek namreč ostane enak: Rim vs. Drugi.

Prvi in drugi (ali obratno) odločitvi se v Livijeve naraciji izkazuje kot predpogoj uničenje prejšnje domovine, Troje. Tudi z venetsko teorijo pri Slovencih in Slovenkah je tako; aktualna je mogla ponovno postati šele z opustošenjem prejšnje domovine. Ta je bila načeta z razpadom (ali odmrtnjem) federacije leta 1991 le na formalni ravni – kot, če bi bila Troja le zavzeta, ne pa tudi požgana –, vsebinsko opustošenje (raz-druženje) se je šele 'moralo' odviti skozi prepletajoče se procese nacionalizacije, denacionalizacije, privatizacije in kleptokratizacije nekdanj skupne družbene lastnine; skozi vrsto procesov torej, ki so vodili v družbeni položaj, ki ga je s socialno-antropološkega vidika vsaj na območju Slovenije tako precizno v nedavno izdani monografiji s črnimi platnicami v rumenem ovitku z naslovom *Zablode postsocializma* identificirala prof. Vesna V. Godina in ga poimenovala fiasko slovenske tranzicije.

Za procese 'opustošenja' slovenske družbe, ki je sledilo formalnemu in vojnemu razpadu prejšnje domovine, je značilno tudi, da so se odvijali vzporedno z nikoli končano konstrukcijo z vidika interesov običajnih med seboj ob koncu osemdesetih že spravljenih državljanov (SFR Jugoslavije in Slovenije) irelevantnega ideološkega spora okrog medvojne vloge partizanov in domobranov, ki je vesti o omenjenem opustošenju postavljaj v drugi plan, in katerega perpetuiranje v javni agendi skozi več kot dve desetletji je imelo v glavnem ta namen: spodbuditi (glede dogajanja v drugi svetovni vojni upravičeni) odpor zoper 'za nazajšnje' »spreminjanje« in »potvarjanje« zgodovine ter nato presaditi ga v povsem drugo obdobje »našega« etničnega izvora ter tako afirmirati sicer že v prejšnji domovini obstoječo in vanjo gotovo z avstro-nemških univerz uvoženo primordialistični in perenialistični šoli sledečo samo-recepcijo in samo-reprezentacijo naroda v okvirih naselitvene teorije »prihoda / adventa Slovanov« v šestem stoletju.

Dostikrat je tako mogoče na spletnih forumih opazovati mehanicistično presajanje razkola glede dogodkov med in po drugi svetovni vojni v obdobje pozne antike in zgodnjega srednjega veka ter brati zapise 'spontanih' 'venetofobov', ki kar enačijo domobranstvo z zagovorom recepcije in reprezentacije Slovencev v okvirih venetske teorije. Tovrstni spletni zapisi so dejansko le odraz zgoraj opisanega presajanja odpora do 'potvarjanja' zgodovine, ki pa so skregani s svojim namenom, saj potvarjanje s podporo alohtonizmu v reprezentaciji pojavitve zgodovinskih Sclavenov dejansko promovirajo. Z realnostjo nimajo dosti skupnega; večina domobrancev in vsi fašisti in

nacisti so pojmovali Slovence in ostale južne Slované kot potomce v šestem stoletju doseljenih ljudi, Matej Bor pa je bil slovenski in jugoslovanski partizan.

Že tista venetska teorija, ki so jo konec osemdesetih let meni poznanega dvajsetega stoletja javnosti predstavili Bor, Šavli in Tomažič, je v alohtonistični reprezentaciji pojavitve Slovanov identificirala politično 'ustreznost' tudi neslovanskim sosedom južnih Slovanov, ki so ob sklicevanju nanjo mogli lastne nacionalne kolektivitete, zgrajene 'na antičnih temeljih', v notranjepolitični in mednarodni splošni ter tudi strokovni javnosti predstavljati kot žrtve teh tako konstruiranih novodoseljenih Slovanov ter tako sebi legitimirati sodobno teritorialno ekspanzijo.³ Njihova venetska teorija je v tej 'ustreznosti' alohtonizma interesom držav, ki niso slovanske, a mejijo z njimi, prepoznavala celo glavni razlog pojava in preživetja alohtonistične reprezentacije pojava Slovanov v slovenski zgodovini ter je s tem v zvezi neredko govorila celo o zaroti, podkupljenosti ipd., kar pa, četudi tovrstne teze morda vsebujejo zrno resnice, vendarle ne more niti beročim niti neberočim obveljati kot resna in kritična analiza stanja. Da bi zunanji interesi mogli (južno)slovanskim družbam vsiliti kolektivno-zgodovinsko reprezentacijo, ki bi ji bodisi one same ali njih elite nasprotovale, bi bilo primerljivo temu, da bi kdo poskušal povodenj zaježiti s kozarcem.

Alohtonistično reprezentacijo je venetska teorija Bora, Šavlija in Tomažiča torej na videz rušila, saj je pojmovala Slované-Venete kot že v antiki in še prej navzoče in je zagovornike alohtonizma celo ozmerjala z 'izdajalci', a je kljub temu le afirmirala tedaj hegemonsko uveljavljena primordialistična in perenialistična pojmovanja, ob tem pa je v dobi, ko je južnoslovanska federacija razpadala, afirmirala slovanstvo, saj je antične Venete z območij Lužiške arheološke kulture ter ob Visli do Baltika kakor tudi z območja ob Jadranu pojmovala kot v železni dobi in kasneje enovito (slavofono) etnijo. Iz navedenih razlogov ni imela možnosti v dobi razpadanja slovanskih federacij 20. stoletja uveljaviti kontra-hegemonskega diskurza v recepciji in reprezentaciji pojava in *etnozgodovine* Slovanov.

³ To je še dandanes posebej očitno, a še zdaleč ne ekskluzivno, za odnos albanskega etno-nacionalizma do jezikovnem smislu slovanskih političnih entitet. Nazadnje sem zasledil to tematiko povsem izrecno izpostavljeno pred nekaj meseci ob 'kvadropterskem' vdoru na nogometno tekmo Srbije in Albanije, o čemer sem bil obveščen od RTVSLO, oz. od njene dopisnice preko FB družbenega profila, kjer je po njenem poročanju sredi mesta (naslednika Bohoričeve 'henetske' Albe Graece) po štadionu plapolala zastava Velike Albanije s pripisom »avtohtoni«; namreč Albanci, za po njihovo (in po srbsko) razliko od Srbov, ki naj kot ljudje ne bi bili potomci staroselcev, in v skladu s siceršnjo albansko etnonacionalistično samoreprezentacijo albanske etno-kolektivitete kot naslednice in dedinje Ilirov.

Drugačna kot prav takšna – hegemonijo priznavajoča – tedaj venetska teorija niti ni mogla biti, saj se družbeno 'opustošenje' domovine dotlej še ni bilo izvršilo, posledično pa ji tudi strukturne analize tega opustošenja, kakršno je v zgoraj omenjeni monografiji ponudila Vesna V. Godina, niso bile na razpolago.

Omenjena avtorica je seveda preveč uglajena in dostojanstvena, da bi napadala neposredno svoje profesorske vrstnike in kolege ter tako niti Venetov niti venetske teorije niti v enem od stavkov ne omeni, pa vendar s svojo analizo osvetli, kako v Sloveniji za vzpostavitev kapitalizma zahodnega tipa ne obstajajo kulturni pogoji, iz česar sledi, da je v Sloveniji (ob obstoječi logiki tvorjenja smisla v slovenski kulturi) mogoč le, kakor ga imenuje, »indigenizirani kapitalizem«, ki naj bi izšel iz »domačijskega proizvodnega načina«, tj. iz dogovorne »proizvodnje za preživetje«, ki je kot tip proizvodnje prevladoval skozi večji del zgodovine slovenskih prednikov. Pri tem pa opozori:

V kulturnih svetovih stvari niso takšne, kot objektivno so, ampak takšne, kot so smiselne v okviru določenega kulturno obstoječega sveta. Zato predmet /.../ analize ni objektivnost/neobjektivnost dogodkov oz. razlag, ampak njihova smiselnost. Za slovenske razmere je treba zapisati, da se logika tvorjenja smisla v zgodovini ni spremenila, ko smo zamenjali družbeno ureditev. /.../ Sklep: zamenjava družbene ureditve leta 1991 kljub vsem naporom še ni bistveno redefinirala logik tvorjenja smisla v slovenski zgodovini in o njej. Nas zanimajo te logike. Skladno z njimi je namreč slovenska zgodovina potekala. Vsaj kakor razumemo, da je potekala. Kakor se nam zdi smiselno, da je potekala. (Godina 2014, 254–255)

Za višje omenjeni proces ekonomskega in socialnega 'opustošenja' post-jugoslovanskih prostranstev oz. požiga 'naše' 'Troje' pa je značilno – in tega ni mogoče zanikati –, da je potekal vzporedno s 'sistemske' tehniko gradnje in (samo)receptije ter (samo)reprezentacije pojava slovenskega in ostalih južnoslovanskih narodov v okvirih teorije o šestostoletni doselitvi Slovanov. Najmanj, kar torej drži, je, da alohtonizem v reprezentaciji Slovencev in širše Slovanov ni restitutorjev kapitalizma pod Alpami prav nič motil ali oviral, saj bi ga sicer odpravili.

Toda ali gre res le za ta *najmanj*? Če se logika tvorjenja smisla v slovenski zgodovini in o njej leta 1991 ni spremenila in če niso obstajali kulturni pogoji za nastanek

kapitalizma zahodnega tipa ter so poizkusi uvesti ga navkljub tej odsotnosti opustošili družbo, ali res čudi, ko alohtonizem, ki od restituiranega kapitalizma ni bil odpravljen, svoje požiganje slovenske / slovanske zgodovine projicira v preteklost in opredeljuje poleg plenjenja kot osnovno ekonomsko dejavnost pra-Slovanov požigalništvo? Mar čudi, če alohtonistično zgodovinopisje pod duhovnim vodstvom parih »domačijskih« podalpskih familij, katerih priimke bi mogel tudi navesti, pa jih na tem mestu ne bom, saj njihove zapise v tem diplomskem delu citiram drugod, govori o obstoju »velikih družin« in »družinskih zadrug« pri od njega razumljenih pra-Slovanih šestega stoletja? Je nenavadno, če so 'patriarhi' teh družin svojo izobrazbo in »logiko razumevanja« prejeli na univerzah Dunaja ali Gradca 19. stoletja, da so od njih razumljeni Slovani šestega stoletja v ta podalpski prostor prispeli od drugod? Je nerazumljivo, če vidimo v posebni izdaji revije Arheo z nazivom Venetovanje, ki je v vsebinskem smislu sicer glede marsičesa o venetski teoriji Bora, Šavlija in Tomažiča upravičeno kritična, da so se te velike družine zmožne povezati v interesno skupnost, ki brani svoj družbeno-diskurzivni položaj in tako prestiž, zakaj pojasnjuje alohtonizem, kako so se rodovi (in plemena) pra-Slovanov občasno (kot naj bi se dogodilo v primeru Samove države) povezovali v »plemenske zveze«, ki so nastale zaradi »obrambe svojih interesov«? Če drži, da se logika tvorjenja smisla v slovenski zgodovini in o njej leta 1991 ni spremenila, mar čudi, da je (bila) pra-slovanska družba šestega stoletja brezrazredna še dandanes, kljub temu, da že Jordanes (vsaj pri Antih četrtega stoletja) omenja monarhijo in plemstvo, Prokopij pa pri Sclavenih šestega stoletja kategorijo kupljivih sužnjev? Če venetska teorija, v kakršnikoli različici že, hote ali nehote, ne more drugače kakor ogroziti prestiža velikih alohtonističnih družin in njihovih zadrug, mar preseneča, da pra-Slovani niso poznali od Prokopija pri Sclavenih opisanega suženjstva, temveč »le« 'patriarhalno' suženjstvo, v katerem sužnji niso izvirali iz pra-Slovanov samih, pač pa iz »vojnih ujetnikov« in »staroselcev« – v SFRJ iz drugorazrednih Jugoslovanov Albancev Kosova, konstruiranih kot »naslednikov Ilirov«, po njenem razpadu pa v Sloveniji ob nespremenjeni logiki tvorjenja smisla v slovenski zgodovini in o njej od kod le, če ne prav od takšnih ali drugačnih 'avtohtonistov'?

Razumljivo pa tudi: alohtonizem se ne vzdržuje sam, financiran je iz javnega denarja, kar pomeni, da ga vzdržuje hegemonija, ter tako ne čudi, da ga koristi pri različnih slavofonih ljudstvih po podobni 'univerzalni' recepturi, kot jo predpisuje različnim narodom ne glede na njihove dejanske posebnosti tudi na še dosti drugih družbenih

področjih: neoliberalizem v ekonomiji, evromonetarizem v financah, modernizem v narodnih študijah, sekularizem v politiki povsod, tudi pri npr. Paštunih, le v od Italije podarjenem koščku Rima ter v monarhiji Saudov ne, agenda »vojne« zoper droge; ter podobne ideološke nakane, ki jih v nič manjši meri zoper zdravi razum kot zoper kritično znanost hegemonija uveljavlja (ali jih je svoj čas uveljavljala).

Če sužnji pra-Slovanov izhajajo le iz vrst vojnih ujetnikov in staroslecev, sadovi proizvodnje pa so domačijsko-pravično porazdeljeni v okviru »družinskih zadrug«, je razumljivo tudi, kako *Upor* zoper alohtonizem, ne pomeni le zavračanja 'zunanje' v mednarodni znanstveno-strokovno-akademski sferi hegemonsko uveljavljene diskurzivne formacije in njenega »režima resnice« (Foucault 2004), katerega predhodnika je podprl s svojo 'sistemsko' odločitvijo že Livij. Je odločitev zoper leta 1991 nespremenjeno »našo« zgodovinsko 'logiko'. Je odločitev zoper tisto družbeno hegemonijo, ki je v dveh desetletjih praslovanskega požigalništva požgala družbo. Še več, če je na podlagi sistemske tehnike gradnje naroda slovenska družba grajena na pra-slovanski domačijsko-proizvodni 'brezrazrednosti' in so 'staroselci' v njej edini Antenor, edini Drugi, niti ni možno, da bi se to sprevidenje družbenega požigalništva in tako upanje na družbeno spremembo na bolje od drugod kot od avtohtonizma lahko pojavilo. Družbena sprememba je lahko le odraz odločitve zoper sistemsko tehniko reprezentacije pojava naroda; odločitve za 'našo', ne pa 'rimsko', kot bi mogel reči na zemljiškem gospostvu familije Kos ne vzgojeni, Feldherr, Patrijo.

Vsega tega venetska teorija s konca osemdesetih let 20. stoletja ni mogla niti opaziti niti vedeti. Nasprotno, z uveljavljanjem primordializma in perenializma je hegemoniji perenialističnega in socio-biologicističnega alohtonizma – preoblečenega občasno v lažni modernizem – le pritrdila. Tako je to diplomsko delo vsaj v tolikšni meri uprto zoper (psevdo-)modernizem v alohtonistični teoriji pojava (slovenske) nacij(e), kot tudi zoper primordializem, sociobiologijo in organicizem v pretežnem delu tudi spontane 'slovenetologije'.

Četudi se dostikrat zdita reka, da je zgodovina učiteljica življenja in da jo pišejo zmagovalci, le oguljeni in puhli frazi, ne morem kaj, kot obema pritrditi, kajti prej ali slej človeka, ki se odloči raziskovati dogajanja preteklih obdobij mimo vladajočega režima resnice, privede to raziskovanje do spoznanja, kako, kar se je davno nazaj dogodilo, ni niti malo toliko važno, kot to, zakaj je danes preteklost receptirana in

reprezentirana na način, na kakršen je, in kakšne so metode, 'logike', aparati in teoretske podlage – v končni fazi pa za njimi stoječi in njih podpirajoči materialni, finančni, ideološki in prestižni interesi diskurzov in diskurzivnih položajev –, ki udeležujejo to danes obstoječo hegemonsko uveljavljeno recepcijo in reprezentacijo starodavne preteklosti.

Koliko razprav in monografij je bilo spisanih v znanosti o mednarodnih odnosih o možnosti zunanje politike Slovenije s perspektive realistične teorije mednarodnih odnosov in z uporabo koncepta »majhne države« (small state / nation)? V redu. Ob obstoječem stanju logik tvorjenja smisla v slovenski zgodovini in o njej. Toda ali ni nacionalizem Slovenije, v kakršnemkoli stanju že trenutno je, za razliko od tri-lateralnega (hrvaškega, srbskega, bosanskega / katoliškega, pravoslavnega, islamskega) nacionalizma etničnih štokavcev v mednarodnem okolju osredotočen okrog zgodovinskega označevalca/etnonima tiste vertikalne etnije (Sclavenov) pred-kapitalistične in še pred-fevdalistične vzhodne Evrope, ki je to vzhodno Evropo tudi večinsko poseljevala in jo njeni potomci / nasledniki še zmeraj? Ker je temu tako, slovenske zavesti ob odprtih mejah / medijih ni mogoče omejiti na Sotli, še manj pri Virovitici, kar bi bil vrhunec cinizma, ampak sega toliko v smeri vzhoda, kolikor daleč sega Rusija. Na območju Vladivostoka bivajo državljani Rusije, ki večinoma slišijo, če so apelirani skozi etnonim, na ime Slavjani, in tvorijo vzhodni del velikega slovenskega naroda, označenega sicer eksonimno v grščini v drugem stoletju od Klavdija Ptolemaja (ob prilagoditvi slovničnega števila njegove pripovedi): »ethnos megiston Oenedai«.

Mar ethnos megiston pomeni majhna nacija? Ali gre pri teoriji majhne nacije, ki naj bi ji bili (iz)vir samorazumevanja le dogodki iz let 1555, 1779, 1848, 1914, 1945, 1991 in 568, le za majhen domet še zmeraj prevladujoče logike razumevanja v slovenski zgodovini in o njej?

O tem se vije razprava ob razčlembi pomenljivih virov v tem diplomskem delu.

2 Hipoteza, konceptualizacija, metodologija, raziskovalni postopek

If you're gonna beat the power

you'd better do it right.

Cos' if you don't, you're gonna lose this fight.

Do it with a feeling,

you've got to do it with a feeling.

(Laibach 2013)

To diplomsko delo ni pisano v izročilu pojasnjevanja; tem več razumevanja. Kljub temu pa sem v 'moje' Slovenije letu 2007, ko sem to raziskavo zastavil in prijavil, v njej postavil tezo, ki bi težko mogla biti bolj *zelena*. Glasila se je tako: »Jadranski Veneti antike so bili Slovani in predniki Slovencev.« Tovrstna teza je sama bila tvorjena v dveh aspektih; a) »Jadranski Veneti antike so bili Slovani«; b) Slovenci so Slovani in nasledniki jadranskih Venetov antike. Četudi se tako intuitivno kot na podlagi dostopnih mi informacij z obema aspektoma v glavnem strinjam, pa velja, da niti glede prvega niti glede drugega ne morem danes, skoraj deset let kasneje, reči, da bi se skozi to diplomsko delo v polnosti potrdilo. Pa s tem ne nameravam reči niti, da iz te raziskave izhaja, kako Slovenci nismo Slovani, niti ne, kako ne velja, da bi Slovani bili že jadranski Veneti antike. Ne prvega ne drugega dela teze na podlagi te študije ne morem v polnosti potrditi preprosto zato, ker bi to mogel storiti le v slučaju, da bi to raziskavo koncipiral in vodil v okviru pozitivističnega pristopa in primordialistične 'paradigme' pojmovanja etničnosti.

Niti jadranski Veneti niti Slovani niti Slovenci ne obstajajo tam zunaj kot kakšen granit obstoječi in ga odsevajoči, temveč gre za družbene pojave, ki so od ljudi ustvarjeni skozi družbeno konstrukcijo realnosti, ki se odvija znotraj jezika skozi dinamiko interakcije normativnega in spontanega, nikakor pa ne po od narave danih zakonitostih, ki čakajo na novega Newtona ali Darwina ali Miklošiča odkritje. Če bi torej zgornjo

tezo, ki sem jo postavil v letu 2007, reformuliral in zapisal: »Ni česarkoli v pisnih virih antike moč zaslediti, kar bi legitimno napeljevalo na sklep, da spontani etnični kolektiv antike z območij med Tržaškim zalivom in Donavo, ki ga nekateri antični pisni viri označujejo z označevalcem Veneti, ni etnično identičen kolektivu spontanih Sclavenov zgodnjega srednjega veka istega območja«, lahko rečem, da bi se tovrstno preoblikovana teza v okvirih konceptualizacije tega diplomskega dela (z določenimi pridržki, o katerih več nižje) na podlagi branja zapisanega v preživelih in meni kot avtorju tega diplomskega dela dostopnih, tj. poznanih, starodavnih pisnih virih potrdila.

Ker spontana etničnost danega hipa, kot potrjujejo primeri asimilacijskih procesov širom planeta, nima česarkoli opraviiti z genetiko ali z biologijo oz. s seksualnostjo, pač pa z vladavino spremenljivega prava, tj. z za masko pravičnosti skritega močnejšega, in tako problematika kontinuitete ali diskontinuitete srednjeveških Sclavenov z Veneti antike ni takšna vrsta problematike, ki bi ji bilo mogoče najti 'objektivno dokazano' 'zakonito' pojasnilo, pač pa gre za problematiko kulturno posredovanega pomena, in ker po drugi plati se problematika kontinuitete ali diskontinuitete Venetov in Sclavenov ne nanaša relevantno niti na renesančno obdobje niti na obdobje industrializacije, saj antičnih Venetov v teh obdobjih ni, niti na predsokratsko obdobje ali na obdobje helenizma, saj omemb etnije Sclavenov v teh obdobjih v pisnih virih ni zaslediti – in je o obstoju spontanih Sclavenov že v npr. starogrški dobi mogoče kvečjemu šele sklepati na podlagi pojmovanj o njihovi istovetnosti z Veneti (ali tudi z Geti, a to je že druga problematika) te dobe –, je za razumevanje bodisi kontinuitete bodisi diskontinuitete antičnih Venetov s Sclaveni srednjega veka relevantna ena sama doba od 4. do 7. stoletja po Kr. Niti kontinuiteta niti diskontinuiteta se drugje kot skozi družbeno konstrukcijo realnosti omenjenega obdobja med pozno antiko in zgodnjim srednjim vekom ne moreta odvijati; drugod ju ni smiselno iskati.⁴ Iščemo pa ju mi, ki smo v 21. stoletju.

Če naj zgoraj zapisano že reformulirano različico izvirne *zelene* teze zavoljo konceptualizacije raziskovanja še malenkostno začinim s foucaultovskim žargonom in jo tako še nekoliko preoblikujem, naj torej povem, da v tem diplomskem delu

⁴ Naracije, ki se strinjajo tako z vedenjem, da etničnost ni biološko pogojena, kot z vedenjem, da najstarejše omembe Sclavenov le-te istovetijo z Veneti, pa vendar zatrjujejo, kako so se pisci teh virov o Sclavenih (npr. Jordanes) 'motili', češ, da 'danes zavoljo znanstvenega napredka vemo', kako te istovetnosti 'v resnici' ni bilo, so naracije, ki predpostavljajo obstoj antičnih Venetov in srednjeveških Sclavenov še v 19., 20. in v 21. stoletju po Kr. To ni znanost, tovrstne naracije so le naracije naturalizacijskih mitov z evgeniko močnejšega zaznamovane psevdo-znanosti.

preučujem, naj temu tako rečem, hipotezo, da se med referencialnostjo, kakor se pojavlja v disperziji antičnih pisnih izjav o Venetih, ter referencialnostjo, kakor se pojavlja v disperziji izjav o Sclavenih pisnih virov pripisanih dobi med 4. in 7. stoletjem n. š., izkazuje očitna etnosimbolična kontinuiteta v aktivirani motiviki in sporočilnosti.

To diplomsko delo zato v etnosimboličnem pristopu k razumevanju etnij ter njihovega odnosa tako do etnijam tipsko predhodnih kakor tudi tipsko sledečih jim (nacionalnih) različic kolektivitet skozi analizo (relevantnih) antičnih izjavljanj o Venetih od Homerja do Jordanesa, ki je podana v Prilogi A k temu diplomskemu delu, po eni plati ter skozi analizo poznoantičnih izjavljanj o Sclavenih, ki je podana v Prilogi B k temu diplomskemu delu, po drugi plati – ter ob osredotočenju na upravno-politični vidik kontinuitete še skozi 'pozitivno' sintezo spoznanj obeh prilog, ki je podana v Prilogi C – ponuja poizkus zagovora takšne venetske teorije, ki ni niti skladna z alohtonističnim diskurzom o izvoru / pojavu (južnih in ostalih) Slovanov niti reprodukcija spontane filozofije 'slovenetologije', in ki formira diskurz etnogenezologije Slovanov na način odmika od v prazgodovinsko obdobje projicirane in naturalizirane⁵ normativne strukture

⁵ Cele knjižnice zna pra-slavistična znanost zapolniti z monografijami svojega diskurza in vsekakor mnogo globoko modrega povedati, le tega, kot bo videti v naslednjem poglavju, ni zmožna izpostaviti s kakršnokoli stopnjo zanesljivosti, verodostojnosti, ali celo konsenzualnosti, kdaj je praslovanščina nastala, kje je nastala in iz katerega predhodnega jezika ali več njih je nastala. Ker, kot bo videti ob analizi vloge jezikoslovja v etnogenezologiji Slovanov ruskega akademika Sedova, konsenza o lokaciji in dobi nastanka praslovanščine ter o njenem jezikovnem viru v slavistiki ni izoblikovanega, je vloga te discipline v etnogenezologiji Slovanov vsaj, ko gre za osvetljevanje najbolj ranega obdobja obstoja zgodovinskih Sclavenov, dejansko primerljiva paroli iz podalpskega spektakla po nazivu Patria: neznano kdaj, neznano kje in z neznanim komunikacijskim načinom se je tisti Predinov Praslovan naučil preplavati tisto v antiki Eridan imenovano in pri Cezariju iz Nazianza v Phison modificirano reko. O praslavistični rekonstrukciji je že Ramovš, še preden se je docela uveljavila Saussurova izločitev *parole* iz raziskovalnega 'dometa' jezikoslovne znanosti, zapisal: »Seveda, če se vprašamo, ali je bil praslovanski jezik enoten, je težko reči, da je bil. Lingvistična opažanja na formi danes živih govorov nam pravijo, da o kaki idealni enotnosti jezika sploh ne moremo govoriti. /.../ Takšen idealno enoten praslovanski jezik, kakršnega slavistika rekonstruira, prav za prav ni nikdar eksistiral kot vezan na neko dobo in kraj. Za nas je to le odraz daljšega jezikovnega razvoja /.../« (Ramovš 1936, 18–19; okrepil M. G.). Jezikoslovec France Bezlaj pa je svoj čas menda razmišljal celo o morebitnem soobstoju več praslovanščin. Teh več praslovanščin je sicer morda res soobstajalo, toda niti pol toliko v spontanem govoru Slovanov npr. 4. stoletja pred Kr., kot v rekonstrukcijah normativističnega jezikoslovja 18., 19. in 20. stoletja po Kr.: »/.../ se vzpostavi apologija spektakla, kot misel o nemisli, kot uradna pozaba zgodovinske prakse, in uspeva na območju raznih disciplin, kjer se je uveljavil strukturalizem.« (Debord 1967, val 196). Da gre le za odraz »daljšega jezikovnega razvoja« je morda samoumevno strukturalistom in še slavistom Ramovševega kova, (ne)zgodovini alohtonističnega diskurza pa gre za nekaj povsem drugega, kajti v dobi, ko sta modernizem in strukturalizem že mimo, vzame ta »dognanja minus dogodek« pra-slavistike, in praslavistično partikularno ter zbrkljano rekonstrukcijo, kakor da bi obstajala kot enovita in koherentna »ena sama« naracija, skozi diskurzivno hegemonijo najprej totalizira in časovno linearno esencalizira, da jo navidezno raz-zbrklja ter doseže 'točko modernizma' in univerzalizma, nato pa jo – ignorirajoča, da je dogodek iz naracij pra-slavistike že bil izključen – skozi naturalizacijsko funkcijo nacionalnega mita, usklajevanega v okvirih OZN šele zadnjih 70 let, še 'ponaravi' in z močjo 'naravnih zakonov' uzakoni v »sveto vedenje« nacionalizma, da lahko naposled tako dobljeno dogodka oropano nezgodovino prodaja

pra-slavistike; odmika, ki ponuja etnosimbolično transformacijo 'spontane' venetske teorije. Diskurz etnogenezologije Slovanov formira kot vedo o spontanem Slovanov ob njihovi pojavitvi in nadaljnjem bodisi obstoju bodisi neobstoju na teh in onih območjih.

Rečeno pa je bilo že višje, da se tako preoblikovana izvirno *zelena* teza potrdi z določenimi zadržki. Katerikoli posamezni iz tega niza zadržkov je vsekakor vreden temeljitejše obravnave, kot mu jo na tem mestu zavljo omejenosti s prostorom morem nameniti. Gre pa za sledeči niz zadržkov: 1) Tudi, če se odmisli antične omembe Venetov na območjih Baltika, Balkana, Male Azije in zahodne Galije, in se omeji le na analizo antičnih izjav o Venetih Jadrana, označevalec/etnonim Veneti v disperziji teh izjav nima le enega označenca. Ob Jadranu sta, kot je Prilogi A v podrobnostih utemeljeno, v antiki obstajali v izjavah najmanj dve raznoliki spontani etniji, ki sta obe bili označevani z venetskim označevalcem,⁶ in od katerih le vzhodno in po dobi izjavljanja o njej starejšo ter prej izpričano, velja pojmovati kot že tedaj slavofono. Omembe Venetov, ki se nanašajo na Evganijo, niso omembe Slovanov. Omembe Venetov, ki se nanašajo na območje med Kotom Jadrana (Tržaškim zalivom) in Donavo ter proti jugovzhodu vse do Pajonije in Trakije ter Črnega morja, pa so, kot izhaja iz analize izjav, ki je podana v prilogah A in B, omembe slavofonih populacij. 2) Podobno kot označevalec Venetov ne korelira vselej, tj. v vseh izjavah, z istim označencem – spontano etnijo –, tudi posamezna od etnij, ki je v posameznih izjavah označena z venetskim etnonimom, ni vselej označevana le s tem označevalcem, pač pa v drugih izjavah še z vrsto drugimi označevalci: Indi, Paflagonci, Panonci, Sarmati, Iliri, Geti, Barbari, Huni so imena / označevalci, ki v raznih izjavah denotirajo istega označenca, kot ga denotira označevalec Venetov, ko se v izjavi nanaša na podeželsko / provincialno prebivalstvo med Kotom Jadrana, Donavo in Črnim morjem. Pri tem pa vsak od teh označevalcev v spet drugih izjavah lahko označuje tudi neslavofono populacijo antike.

kot pozitiv(ističn)no znanost o tem, kaj se je zgodilo in kaj se spontano iz hipa v hip godi. Uveljavitev etnogenezološkega diskurza, ki bo formiran kot filozofija spontanega, in bo discipliniral tovrstno farso, razumevam kot sporadični odziv na hegemonijo alohtonistične formacije (ne)zgodovinske misli: »Struktura je hči sodobne oblasti. Strukturalizem je miselnost pod okriljem države, ki ji pričujoči pogoji 'komunikacije' v spektaklu pomenijo absolut. Metoda strukturalizma, ki poskuša s pomočjo lastnega sistema razvozlati kode sporočil, ni več kot produkt, priznavanje družbe, kjer komunikacija pada z višine kot slap hierarhičnih signalov. Strukturalizem torej ne služi za dokazovanje nadzgodovinske veljavnosti družbe spektakla, prej obratno; družba spektakla se uveljavi kot nepremična stvarnost, ki dokazuje, da so ledene sanje strukturalizma resnične.« (prav tam, val 202).

⁶ Ob upoštevanju, da se je prebivalstvo atestinske arheološke kulture asimiliralo v latinščino sredi prvega stoletja pred Kr., bi mogli dejansko govoriti celo o treh skupinah jadranskih Venetov. Le ob nekritičnem pristopu si je mogoče dovoliti latinizirane Venete, ki nastopajo v zgodovinopisju rimske antike v glavnem v vlogi državljanov Rima, pojmovati kot vsebinsko isto in enovito etnijo tisti z istega območja, a v drugem jeziku in seveda v predrimski dobi obstoječo.

Kdaj je v izjavi, naj si bo označevalec takšen ali drugačen, označena slavofona populacija, je mogoče (ponekod) ugotoviti le z analizo vsake posamezne izjave vsakega posameznega teksta, in sicer skozi analizo aktivirane referencialnosti.⁷ 3) Tretji zadržek izhaja iz konceptualizacije tega diplomskega dela, kajti eden od štirih ključnih konceptov, skozi katere sem to raziskavo izpeljal, je koncept etnogeneze, ki je podrobneje predstavljen v naslednjem poglavju. Etnogeneza se poraja iz ugotovitve, kako niti ena znanstvena disciplina ni v stanju z uporabo sebi lastne metodike podati celovitega odgovora o problemu etnogeneze Slovanov. Tega zmore podati šele etnogeneza, ko primerja naracije, metode in zaključke raznih znanosti o istem raziskovalnem problemu izvora oz. *pojavitve* Slovanov. Kolikor je v to problematiko vpleteno vprašanje kontinuitete z antičnimi Veneti, more dokončni odgovor tudi o tej kontinuiteti podati šele etnogeneza. V tem diplomskem delu v njegovem 'jedru' utemeljujem vlogo politologije kot ene od znanstvenih disciplin, katerih obdelava danega problema more služiti etnogenezi pri oblikovanju končnega odgovora. V prilogah, kjer analiziram antične izjave o Venetih in poznoantične ter zgodnjerednevske o Sclavenih, to diplomsko delo meje politologije v ožjem smislu tudi presega in vsebinsko analizira tematiko, ki jo legitimno obdeluje s svojimi raznovrstnimi metodami tudi še vrsta ostalih etnogenezi relevantnih disciplin: v primerjalno mitologijo, literarno kritiko, klasično geografijo, itd., in je v tem smislu lahko podlaga in vir tudi v interdisciplinarno vodenih raziskavah. Kljub temu pa si ne zastavlja ambicij obdelati dane problematike s perspektive in z metodiko teh ostalih disciplin etnogeneze. Zaključkov s področja stvarne arheologije ali s področja antropologije ali s področij slavistike in indoevropistike pa niti ne skuša podajati. Etnogeneza kakopak svoj odgovor na dano problematiko mora podati ob upoštevanju tudi zaključkov teh disciplin (vendar ne z ignoriranjem zaključkov ostalih). Kolikor lahko pritrdim reformulirani izvirni *zeleni* hipotezi skozi konceptualizacijo tega

⁷ Primer: če izjava o Getih, ki jih izrecno enači s Sclaveni, pri Theophylactu Simocatti aktivira v referencialnosti celotne disperzije izjav te dobe o Sclavenih motiv lire kot glasbila miroljubnosti, ki omogoči izogniti se vojno-političnim nevarnostim (Theophylact Simocatta, *Zgodovina*, 6, 2, 10–16), to napeljuje k sklepu, da so ti Geti oz. Sclaveni v Theophylactovi dobi ista kontinuirano označena spontana etnija kot v tej isti dobi tista, o katere spontanosti izjavlja par stoletij prej Silius Italicus, ko govori o Venetih z območja Kota Jadrana in pri tem v referencialnosti celotne disperzije izjav o Venetih aktivira povsem isti motiv, isto liro – glasbilo miroljubnosti, ki omogoči izogniti se vojno-političnim nevarnostim (Silius Italicus, *Punica*, 12, 212–221). Seveda bi bilo načeloma mogoče, da se isti motiv pojavlja v obeh izjavah prvič o Venetih, drugič o Sclavenih, po naključju, toda ker se aktivirana referencialnost antičnih izjav o Venetih ujema z aktivirano referencialnostjo zgodnjerednevske izjav o Sclavenih še v celem nizu drugih primerov, tj. v celi regularni disperziji izjav, je verjetnost te naključnosti minimalna in zanemarljiva. Theophylactova izjava odraža njegove dobe recepcijo izjave Silijs Italika oz. izjav antike o Venetih na splošno; odraža diskurzivnost te dobe o Sclavenih.

diplomskega dela, to tudi storim, kolikor pa to diplomsko delo ne posega na vsa disciplinarna področja etnogenezologije, toliko imam k tej pritrditvi tudi zadržka. 4) Kot že rečeno je to diplomsko delo izpeljano v okvirih etnosimboličnega pristopa k razumevanju, ne le etnij in njihove povezave z narodi dobe nacionalizma, ampak tudi povezave »svetega vedenja« nacij z etnozgodovinami kot sklopi kulturno posredovanih spominov, mito-spominov in etničnih mitov, ki so same bile formirane skozi pogajanja in tekmovanja raznolikih preteklih obstoječih naracij že v dobah pred nacionalizmom, in, kolikor pritrjujem kontinuiteti Venetov in Slovencev ter ostalih Slovanov, to počenjam v okviru tovrstnega pristopa. Ne bi rad videl primordialista, 'genetika' ali celo rasista sklicevati se glede te kontinuitete na to diplomsko delo brez navedbe, da je kontinuiteta Venetov in Sclavenov v njem pojmovana v okvirih etnosimbolizma.

2.1 Konceptualizacija

Raziskava, ki sem jo s tem diplomskim delom izpeljal, je zamišljena in izvedena skozi štiri temeljne koncepte, ki jih podrobneje obravnavam v nadaljnjih štirih poglavjih: 1) **etnogenezologija** Slovanov, 2) **etnosimbolizem** v teoriji nacije, 3) **hegemonija** v recepciji, 4) diskurzivna **teorija reprezentacije**. O vsakem od teh konceptov bi se seveda moglo spisati kar samostojno študijo ali več njih in to ne le na dodiplomski ravni študija oz. raziskovanja, zavoljo česar je njihova obravnava kljub temu, da vsakemu od njih namenjam posebno poglavje besedila tega diplomskega dela, podana le skozi najbolj temeljni in neizogibno tudi skopi očrt, saj sem pri obravnavi teh konceptov omejen s formo in obsegom, ki ju diplomsko delo dovoljuje. Ničesar ni na teh štirih konceptih, kar bi jih (vse štiri) nujno in neizogibno postavljalo v kakšen imanentni red. Gre za izbor konceptov, ki je prilagojen raziskovani problematiki in od nje vsaj mestoma tudi pogojen, in skozi katere podajam, ko med njimi vlečem rdečo nit, moj politološki pristop k tej problematiki ter v politološkem jedru diplomskega dela tudi zagovarjam in branim vlogo politologije kot vira oz. discipline etnogenezologije.

Posamezni od teh konceptov imajo dosti skupnega, denimo hegemonija, kot jo pojmuje Gramsci, s Foucaultovo teorijo diskurza v tem, da je v obeh konceptih delovanje moči pri oblikovanju pristanka (na vladavino) pojmovano kot nekaj, kar ni niti statično (kot sta npr. prestiž in vezanost (fascio) v fašizmu) niti ne izraženo kot brutalna prisila izvrševana 'od zgoraj'. Pa vendar se med konceptoma hegemonije in diskurza pojavljajo tudi težko premostljive razlike glede esencializma, pa tudi problematike centraliziranega

oz. razpršenega pojmovanja pojava družbene moči, ali pa glede načina razumevanja subjekta itd. Podobno tudi teorije nacij oz. nacionalizmov niso nujno združljive s konceptom etnogeneze, posebej to velja za modernistične pristope, ki ne priznavajo vloge starodavnih etničnosti pri oblikovanju sodobnih narodov; v manjši meri pa to velja seveda za pojmovanje primordializma in tudi, a iz drugih razlogov, za pojmovanje etnosimbolizma.

Kot rečeno bo več o teh konceptih povedano v nadaljevanju. Na tem mestu pa moram opredeliti še nekatere ostale koncepte, ki jih v diplomskem delu uporabljam, vendar ne kot ključne koncepte; le kot tematizirano problematiko. Takšna koncepta sta vsekakor **alohtonizem** in **avtohtonizem**. Pri prvem gre v razumevanju tega diplomskega dela za hegemonsko formacijo, ki vzpostavlja tisto regularnost v razpršitvi raznolikih in ne nujno koherentnih narič o izvoru Slovanov, ki v dobi od osamosvojitve dalje določa, katere nariče obveljajo v diskurzu kot znanstveno sprejemljive, tj. kot »znanstvene«.⁸ Avtohtonizem je seveda alohtonizmu nasproten, vendar ne gre za tipično dihotomijo, kajti avtohtonizem ne funkcionira kot formacija (znanstvenega) diskurza, temveč le kot formant narič spontane filozofije, ki nasprotujejo – vendar metodološko, konceptualno, idejno in vsebinsko nekoherentno in 'naivno' ter regresivno – štoriji o prvi doselitvi slavofonih populacij na območja južno od Donave šele v šestem stoletju.⁹ To diplomsko delo pa ga skozi zgoraj navedene štiri ključne koncepte umešča v diskurzivno formacijo etnogeneze Slovanov.

Na tem mestu naj venetsko 'teorijo', kot jo razumevam, tudi opredelim: gre za sklop narič spontane filozofije, ki 1) veljajo za avtohtonistične, četudi to po vsebini večinoma niso; 2) ki jih hegemonski diskurz o izvoru Slovanov pojmuje kot psevd-znanstvene; 3) ki zavračajo alohtonistične scenarije pojavitve slavofonih populacij na območju med Donavo in Jadranom v šestem stoletju; in 4) ki že glede antične dobe

⁸ Elemente te regularnosti navajam izrecno v podčrtani opombi naslednjega poglavja, in sicer ko utemeljujem reprezentativnost scenarija etnogeneze Slovanov izpod peresa ruskega akademika Sedova za vse v alohtonistični formaciji diskurza tvorjene scenarije etnogeneze Slovanov.

⁹ Polni ali temeljiti avtohtonizem bi seveda bil le tisti, ki bi zagovarjal navzočnost slavofone populacije na teh območjih južno od Donave »od nekdaj«, in v tem smislu niti to diplomsko delo niti venetska teorija ne sodita vanj, četudi se venetsko teorijo kot avtohtonistično običajno obravnava. Izmed venetskih teorij po mojem vedenju le Žunkovičeva sodi v polje polno avtohtonističnih, saj je ta genialec celo imeni Adam in Eva 'pojasnjeval' skozi slovenščino; Adam mu je pomenilo »ata«, Eva pa »jeba«; pri tem je prikladno pozabil, da Sclaveni še v zgodnjem srednjem veku v veliki večini niso sledili izročilu abrahamskega monoteizma.

zagovarjajo slavofonost v virih izpričanih Venetov ne le baltiškega območja, temveč tudi Venetov jadransko-panonsko-balkanskega območja.¹⁰

Naslednji koncept, ki ga uporabljam, je koncept **Sclavenov**. To ime uporabljam kot standardizacijo raznolikih zapisov etničnega imena Slovanov srednjeveških rokopisov, kot so Sclavi, Sclaveni, Sklabenoi, Sthlabon, Sthlaueni itd., in mi je 'skoraj' sinonimno tako spontanim Slovanom kot tudi 'imanentnim Slovencem' ter tudi spontanim Venetom, razen v primerih, ko označevalec Veneti, kot sem že navedel, ne označuje slavofonega označenca.¹¹ Spontani Sclaveni, tj. kakršni so dejansko bili, ne pa kakršne jih rekonstruira in normira pra-slavistika, ko iz analize izloča »polje dogodka«, so bili na območjih, kjer so izvrševali lastno suverenost, kot poroča Prokopij v *Gotski vojni*,

¹⁰ Tako niso kar kakršnekoli že naracije o Venetih, tudi venetska teorija. Obstajajo tudi naracije, ki zanikujejo slavofonost jadranskih Venetov, in so v znanstvenem diskurzu zgodovinopisja hegemonsko prevladujoče, pa vendar – nekatere od teh v glavnem skozi optiko in naracijo sociobiologije (ter mnogokrat tudi šovinističnega rasizma) – tudi z uporabo dognanj genetike izpostavljajo slovensko »nasledstvo« Venetom Jadrana. Pojmovanje je sledeče: slovenščina je Slovencem, kar je angleščina Ircem. In dalje: jezik epigrafike atestinske arheološke kulture Evganije je Slovencem, kar je irščina Ircem. Tovrstne naracije seveda niso venetska teorija, pač pa le neutemeljeno narodno izdajalsko blebetanje. So izraz vindišarstva, le da za razliko od klasičnega vindišarstva 20. stoletja ne striktno omejene na avstrijsko Koroško ali avstrijsko Štajersko, in zoper-slovenskost vindišarstva projicirajo perenialno in primordialno v pred-rimsko dobo atestinske kulture. Tudi nekatere naracije makedonskih avtohtonistov sodijo v to sorto, kajti sklicujejo se glede avtohtonizma na makedonskost Aleksandra Velikega in aristokracije Makedoncev tistega časa, ki seveda ni bila slavofona, pač pa Frigijcem sorodna, in vsaj v Aleksandrovem času v glavnem jezikovno in kulturno pogrčena. Spet drugi makedonski avtohtonisti pa se sklicujejo na antične omembe Venetov območja Makedonije in bližnje okolice (Pajonije, Trakije), pri čemer sklepajo na njihovo slavofonost; tovrstne naracije pa že sodijo v sklop naracij venetske teorije, kot je v tem diplomskem delu opredeljena. Nekatere naracije venetskih teorij pojmujejo kot slavofone populacije tudi Venete z območij, ki jih zgoraj navedena opredelitev ne zajema: Galije, Paflagonije, Evganije. Te naracije sicer lahko sodijo v polje venetske teorije, kot je opredeljena zgoraj, kolikor slavofonost pripisujejo tudi Venetom med Jadranom in Baltikom, ne morejo pa soditi v polje znanosti iz razlogov, ki jih natančneje navajam v nadaljevanju v tega besedila: Veneti Evganije niso bili Slovani; Veneti Paflagonije niso bili etnija, le z mitom pogojena »etnična kategorija«, o etničnosti Venetov Galije pa ni zanesljivih dokazov v antičnih izjavljanjih in gre torej pri takšnem ali drugačnem pojmovanju glede obdobja antike le za špekulacijo. Obstajajo pa tudi še nekateri ostali avtohtonizmi južnoslovanskih narodov, ki ne sodijo v okvire venetske teorije. Posamezni Srbi se sklicujejo na omembo mesta Serbinum (ne od NDH opredeljena kot Stara Gradiška) v Ptolemajevi *Geografiji*; mnogi Dalmatinci se sklicujejo ali so se sklicevali na Ilire; to ni bila venetska teorija, saj etnija Ilirov v antiki ni bila identična etniji Venetov. Možna bi bila vsaj hipotetično tudi 'getska teorija', ki bi zagovarjala le slavofonost Getov antike, ne pa tudi jadranskih Venetov, in bi se pri tem sklicevala npr. na Theophylacta Simocatto ter na grofa Marcelina, ki Sclavene Balkana označujeta z imenom Geti, ki pa se pojavlja na Balkanu, kot je znano, že davno prej vse od Herodota dalje.

¹¹ Pri tem razumevam ime Sclaveni kot etnični endonim (= latinski pisavi prilagojeno kolektivno samopomenovanje v spontanem jeziku Sclavenov, ki so ga od četrtega stoletja dalje postopno prevzeli tudi v grščini in v latinščini pisani viri), medtem, ko ime Veneti razumevam kot etnični eksonim (= kolektivno pomenovanje Sclavenov v spontanem jeziku nesclavensko govorečih, npr. Sasov, Teutonov, Latincev, Grkov, Etruščanov, itd.), ki je imenu Sclaveni 'skoraj' in de facto sinonimno. Zavračam pa gostilniško špekulacijo, da je ime Veneti kratka različica od »Sloveneti«, ki jo uveljavlja 'spontana slovenetologija' in pri tem zatrjuje, da je začetni »slo« v latinščini odpadel, češ, da latinščina soglasniškega sklopa »s-l« ni poznala. To ne drži, ta soglasniški sklop se v latinščini sicer res pojavlja relativno redkokdaj, a pojavlja se vendarle; pojavlja pa se v njej že v antiki tudi endonimno ime Slovanov – vsaj v epigrafiki. Epigrafske latinično in v latinščini pisane vire z izpričanim imenom Slovanov navajam v predzadnjem poglavju Priloge B; tovrstnih virov (inskrpcij) sem tokom študija našel preko 20.

sporadično organizirani (Prokopij, *Zgodovina vojn – Gotska vojna*, 7 oz. 3, 14). Pri čemer se ta **sporadičnost** izkazuje v tem, da se je normativnost pri Sclavenih oblikovala vsakič znova na zborovanju demokratično (in konsenzualno) ter ni bila vsiljena nedemokratično niti z brutalno prisilo 'od zgoraj' niti skozi hegemonijo 'molekularno', ter je sporadična in tako tudi teoretsko in doktrinarno 'nekoherentna' in *raztresena*, kakršna je ta normativnost mogla biti, vsakič znova z demokratično na zboru vzpostavljeno normo zamejevala možnosti spontanega tako, da se je »možni Sclaven« izkazoval in bival sredi šestega stoletja na demokratični način.

Pri tem pojma **spontanosti** in **imanentnosti** skupaj s pojmom **normativnosti** predstavljata naslednji važni vidik konceptualizacije v tem diplomskem delu. Vsi trije termini so vzeti iz Gramscijeve lingvistike in jih podrobneje obravnavam v nadaljevanju. Na tem mestu naj le povem, da pri Gramsciju pojma »spontana slovnica« in »normativna slovnica« izražata do neke mere podobno vsebino kot *parole* in *langue* pri Saussuru – vendar s to pomembno razliko, da Gramsci spontanega, drugače kot Saussure *parole*, ni kadarkoli izločil iz polja znanstveno preučevanega. Po njegovem sta spontano in normativno ves čas v interakciji in ju je kot takšna preučeval. Ta normativnost tako označuje vse tiste regularne ponovitve, vzorce in strukturirane vrednote, ki uokvirjajo in zamejujejo vsebino spontane prakse. Normativnost je lahko pravna, lahko ima značaj konvencije, običaja, uveljavljenega pomena itd., toda vselej je politična, kajti spontanost zamejuje zavoljo uveljavljanja določenih ciljev ali / in vrednot ter z namenom, če že ne polnega poenotenja, pa vsaj zoženja območja možnih praks. Spontanost po drugi plati je navzoča kot od normativnosti razlikujoča se; normativnost prejema, se ji tudi upira, jo preoblikuje in spreminja. Spontanost brez normativne zamejitve je nevzdržna neskončnost v možnostih svojih izraznosti, v realnosti ni kadarkoli, od kar se razlikujemo od opic (če ne še od prej) obstajala brez normativne zamejenosti.

Kakšne so praktično-narativne posledice tovrstne konceptualizacije, naj ponazorim s primerom. Ko Pavel Diakon omenja prebivalstvo, ki ga označuje z imenom Sclavi, v zgodnj srednjeveških Alpah, torej te Sclave razumevam, ker uporabljam standardizirani označevalec, kot istovetne Sclavenom ostalih virov okvirno iste dobe. Toda iz vrste opisov v tekstu njegove *Zgodovine Langobardov* izhaja, da Sclaveni Alp svoje normativnosti in posledično tudi svoje spontane prakse niso (več) formirali sporadično: Pavel Diakon že glede leta 593 govori o »provinci Sclavenov« (»in Sclaborum

provinciam«; Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 4, 7), pri čemer provinca seveda ni sporadično formirana politična entiteta, kakršne so bile razne sclavinije na Balkanu ali v Vlaški nižini, pač pa je rimska upravno-politična entiteta.¹² Za Sclavene Alp Pavla Diakona se pozna (resda projicirano v nekaj poznejši čas) tudi že partikularna poimenovanja, Karniolci in Karantanci oz. Karnuntci; v tej dobi imajo, kot poroča *Fredegarjeva kronika*, tudi svojega Valuka in torej plemstvo; ko jih drugič v poznem šestem stoletju napadejo Bavarci, se ne obrnejo po pomoč k svojim sporadičnim »vzhodnim bratom« z območja Vlaške nižine, ki so bili dovolj mogočni, da so se spopadali z Bizancem, niti ne k svojim »južnim bratom«, domnevno ravnokar doseljenim v Dalmacijo; nasprotno: po pomoč se zatečejo k avarskemu (točneje k psevdo-avarskemu; več o tem v Theophylact Simocatta, *Zgodovina*) kaganu, k despotu, ki ni ravno simboliziral sporadično demokratičnega zborovanja. Tudi pri Prokopiju je podobno. Ko omenja Sclavene, ki se pridružijo vojski izgnanega in nevladajočega 'legitimnega' langobardskega kralja Ildegiscla in ki pod njegovim poveljstvom v Benečiji potolčejo oddelek bizantinske vojske, nič ne poroča, da bi bili kot Sclaveni območij kasnejše Vlaške nižine organizirani sporadično. Tudi v dobrega pol stoletja kasnejšem primeru kralja Sama in njegove domnevne monarhično samovoljne / suverene izjave: »Če ste vi božji služabniki, mi pa božji psi, bomo vas, ki nenehno delujete zoper Boga, raztrgali.« (*Fredegarjeva kronika*, LXVIII), ki je mimo demokratične odločitve Sclavenov na zboru naznanil odločitev o vojni s Franki, napeljuje na enako misel o odsotnosti sporadične demokratičnosti pri Sclavenih Alp še v slovanskem staroverskem obdobju. Vse izjave v ohranjenih pisnih pričevanjih zgodnj srednjeveške dobe napeljujejo na misel, da Sclaveni območja Alp že v najstarejšem beleženem obdobju niso bili organizirani sporadično, in zanje tako ni

¹² Alohtonistična formacija diskurza o izvoru (južnih) Slovanov te »slovanske province« vsega dobrih dvajset let po umiku Langobardov iz Panonije leta 568, ki naj bi doselitev Slovanov na območja nekdanjega zahodnega rimskega imperija šele omogočil, ni v stanju zadovoljivo razumevati. Nepojmljivo je, da v vsega dvajsetih letih vojaško zmagovita etnija opusti stoletja skozi običaj uveljavljeno prakso sporadično demokratičnega vzpostavljanja normativnih vsebin in jo nadomesti z upravno-politično entiteto nedemokratičnega režima rimske preteklosti ter pri tem še išče zaveznitvo z avarskim despotom, ne pa z lastnimi sclavenskimi etničnimi brati, ki so tedaj osvajali območja balkanskega polotoka. Skozi optiko avtohtonizma pa je to povsem razumljivo, kajti spontanost Sclavenov / Venetov jadransko-panonskega območja je bila stoletja zamejena in uokvirjena s hegemonijo Rima. Po propadu Zahodnega Rima in nato še propadu ostrogotske nadoblasti se je, kot kaže, iskalo neko samosvojo politično izraznost, ki je po eni strani sprejemala sporadični ideal, kakor je bil na območjih severno od Donave še avtentično navzoč (na kar kaže politično združevanje s severnjaki v okviru Samove etnične federacije), a se je pri tem le moralo upoštevati tudi stoletja trajajočo prakso ne-sporadičnega razvoja normativnosti in spontanosti na območjih nekdanjega Rima. Kontraktualni ritual (kasneje le še karantanskega) ustoličevanja (»so ga izbrali za svojega kralja« (»eum super se eligunt regem«); namreč Sama, poroča *Fredegarjeva Kronika*, XLVIII) je mogoče razumevati tudi kot poizkus sinteze tega ideala s tedanjo družbeno, politično in kulturno realnostjo Slovanov post-rimskih območij.

mogoče zadovoljivo uporabljati označevalca (pra-)Slovani, ki jih sporadičnost še v Prokopijevem opisu opredeljuje, ter tako tudi ne označevalca Slovani Alp, pa čeprav je alpsko-sclavenska govorna spontanost seveda bila slavofona, tj. spontano slovanska, in enako ne označevalca »alpski Slovani«.¹³ Ti ne več sporadično spontani Sclaveni Alp so zato v tem diplomskem delu pojmovani kot ne le iminentni,¹⁴ temveč tudi kot **imanentni** Slovenci.¹⁵

¹³ Iz diksurzivne analize (in dekonstrukcije) naracij o »alpskemu slovanstvu« tako in tako izhaja, da je slovenstvo, vsaj kot »prav tisto manjkajoče« ves čas navzoče. Gre namreč za to, da se o alpskih Slovanih govori izključno z namenom ne omembe Slovencev. Torej ne gre za to, da bi se o alpskih Slovanih govorilo v izogib omembam Vindišarjev, ali pa Hrvatov ali Rezijanov, sem ter tja znanih tudi pod imenom Paleo-Slavi, pač pa so v izjavljanjih o alpskih Slovanih Slovenci ves čas navzoči kot tisto manjkajoče, kot iz zgodovine in naracije izgnano.

¹⁴ Ni pri tem dosti pomembno, da v spontanem govoru slavofone populacije zgodnesrednjeveških Alp zavoljo nekaj stoletnega manjka v spontani jezikovni spremembi nekaterih oblikoslovnih, glasoslovnih ali semantičnih značilnosti spontanega govora Trubarjeve dobe še ni mogoče zaslediti. Pomembno je razumeti, da spontani govor te slavofone populacije srednjeveških Alp ni bila praslovanščina, saj – kot ugotavlja Ramovš – ta v realnem času in kraju ni kadarkoli obstajala in si idealne jezikovne enotnosti niti v okviru spontane slavofone populacije zgodnesrednjeveških Alp ni mogoče adekvatno misliti, kaj šele, da bi to idealno enotnost mogli pojmovati v okvirih širšega sclavenstva tedanje zgodnesrednjeveške Evrope. Pomembno še bolj pa je, da se je zgodovina odvila točno tako in prav nič drugače, kot prav in edino le tako, da so iz te slavofone populacije Alp zgodnjega srednjega veka nastali spontani Slovenci Trubarjeve ere ter kasnejših dob in prav nobena druga spontana slavofona etnija. Nič samoumevnega ni bilo pri tem dejanskem zgodovinskem 'razvoju', nič neobhodnega, edino možnega, celo edino razvojno zakonitega. Nasprotno, moglo bi nastati tudi kaj drugega, Hrvati npr. in tega Slovincem posebej še pravaši iz Senja zlepa ne bodo oprostili, ali pa bi mogli nastati kakšni Slavoavari, utegnili bi jih tudi Madžari, če bi le zmogli, prav vse od prvega do zadnjega ob svoji (drugi?) doselitvi poklati, mogli bi jih Bavarci prav vse asimilirati in bi v tem slučaju spontani tok se odvil drugače: iz zgodnesrednjeveških Sclavenov Alp bi nastali le neslavofoni Avstrije Nemci. Toda zgodovina se ni odvila drugače, kot se je. Odvila se je točno tako, kot se je; iz slavofone populacije Alp so sicer nastali tudi spontano neslavofoni Avstrijci in res tudi kakšen posamezen alpski Hrvat ter Rezijan in naposled Vindišar; a od slavofonih etnij kontinuirano le Slovenci; slavofoni populaciji zgodnesrednjeveških Alp je tako 'naše' slovenstvo jezikovno iminentno; rustvo, češtvo, srbstvo, makedonstvo itd. pa ne.

¹⁵ Imanentnost se izraža v drugačnem pomenu od iminentnosti, kjer gre za to, da »nekaj še ni navzoče, a prej ali slej bo«, medtem ko immanentnost predpostavlja notranji obstoj nečesa v nasprotju s transcendentnostjo, ki predpostavlja obstoj onkraj: »kar vsak hip bo«. Glede immanentnosti v jeziku pravi Gramsci: »*There is grammar »immanent« in language itself /.../*« (Ives 2004, 40), s čimer pove tako, da slovnica izven jezika ne obstaja, kot tudi, da je v vsakem jeziku navzoča. Od tod pa izhaja tudi, da je temu imanentnemu pisna normiranost iminentna; če je slovnica znotraj jezika navzoča, je le vprašanje časa, preden jo bo kdo kritično analiziral in to zapisal. Kolikor govorim o imanentnih Slovincih, skušam s tem terminom izpostaviti, da je v ne več sporadično-spontanem jeziku Sclavenov Alp od vseh kadarkoli realno obstoječih posameznih slovanskih jezikov oz. idiomov immanentna (torej njemu 'pojavnost' notranja) le še slovenščina, medtem ko so jeziku sporadično-spontanah Sclavenov immanentni še vsi slovanski jeziki, saj je ta sporadično-spontani jezik Sclavenov prav praslovanščina. Če bi sicer želel biti pikolovski bi moral dodati, da je jeziku nesporadično spontanah alpsko-panonsko-jadranskih Sclavenov zgodnjega srednjega veka immanentna poleg slovenščine tudi še kajkavščina, iz česar sledi, da bi Sclavenom Alp bili immanentni že tudi Hrvati. Vendar pa Sclavenom tega območja ni bil imanten sam etnik Horvati, Horvathi, Horvadi, Krobati ipd., prvič, ker Hrvatov niti v šestem stoletju niti prej niti v Damaciji niti v Panoniji niti v Istri niti v Alpah, ni bilo poseljenih, drugič ker Hrvati govorijo dandanes večinoma štokavsko, medtem ko hrvaški naciji državnost izhaja iz kajkavske provincialne Hrvaške 19. stoletja, ki pa je ostanek stare Slavonije; in tretjič, ker so se kajkavci dokumentirano še v 17. stoletju in prej samopojmovali kot Slovenci. Dodatno vprašanje je vprašanje čakavcev – torej ali je tudi čakavščina imanentno navzoča v spontanem jeziku teh ne več sporadičnih alpskih Sclavenov zgodnjega srednjega veka; in če tako, ali je bolj sorodna slovenščini kot štokavščini. O tem ne morem sam se opredeljevati, posebej ne dokončno, saj nisem jezikoslovec. Je pa o 'naravi' hrvaščine le treba se opredeliti, pa naj to

Toda, ker, kot v tem diplomskem delu zagovarjam, iz kontinuitete med aktivirano referencialnostjo antičnega izjavljanja o Venetih in aktivirano referencialnostjo zgodnjerednjeveškega izjavljanja o Sclavenih izhaja kontinuiteta Sclavenov srednjega veka z Veneti antike, sledi, da imanentni Slovenci niso le ti Sclaveni, ki jih omenjata na alpsko-jadransko-panonskem območju zgodnjega srednjega veka Pavel Diakon in Prokopij (ter še kdo), pač pa že tisti jadranski Veneti z območja Kota Jadrana, o katerih poroča v prvem stoletju po Kr. Strabon (Strabon, *Geographika*, 5, 1, 8). Tudi ti namreč niso bili več sporadično organizirani, pač pa v pojavnih možnostih svoje spontanosti podvrženi rimski hegemoniji. Drugače pa je z Veneti z območja istega Kota Jadrana, kot jih omenja Silius Italicus sicer pesniško v *Punici* glede dobe spopadov s Hanibalom. Takrat še niso bili pod oblastjo Rima; Silius Italicus jih opiše kot samostojno odločene pridružiti se Italikom, Evgancem oz. Padovancem in še komu v spopadu z vojsko omenjenega Kartažana, in pri tem izpove: »/.../ the Venetian clans one and all /.../ declared that /.../« (»/.../ huic /.../ Venetaeque ex ordine gentes /.../ seu bella cietet /.../«; Silius Italicus, *Punica*, 12, 217–218), v čemer se izkazuje demokratična sporadičnost njihove deklaracije. Ti Veneti Silia Italica so posledično skozi konceptualizacijo tega diplomskega dela razumljeni kot sporadični Sclaveni, tj. kot spontani Praslovani, Strabonovi Veneti istega območja dve stoletji in pol kasneje pa kot, četudi v svoji dejanski slovanski (a ne več praslovanski) jezikovni in kulturni spontanosti še ne 'trubarjevski' Slovenci, že imanentni Slovenci.¹⁶

opredeljevanje velja še za tako 'politično nekorektno', če se želi etnogenezoologiji Slovanov dobro; podobno bi bilo potrebno v etnogenezoologiji Germanov, če bi se je lotevali, opredeliti se o 'naravi' 'avstrijsčine'. Ni dvoma, da je v nekem obdobju konsenzualno veljalo, kako so le govorci čakavščine Hrvati, toda sam nisem tako zelo prepričan o tem, ali ni bil to šele odraz neke sekundarnosti in privzetja hrvatskega politonima. Po mojem poznavanju zgodovinskih virov bi težko mogel ali upal z gotovostjo zatrjevati, da je med tistimi Alciokovimi Bolgari, ki jih omenjata *Fredegarjeva Kronika* in posredno tudi Pavel Diakon po eni strani, ter Hrvati, kot jih omenjata Theophanes Spovednik ter Konstantin Porfirogenet po drugi, obstajala kakršnakoli razlika. Ena in druga skupina naj bi se doselila med alpsko-jadranske Sclavene (na območje Marke Winedorum; slovenske krajine torej, kjerkoli že se je tedaj nahajala; morda tudi na območjih, ki korelirajo z Liburnijo?; prim. Jordanesova izjava o Venetih Liburnije v njegovi *Romani*) v času vladavine Heraklija v Carigradu, in dokaj verjetno se zdi, da gre za isto skupino, ne pa za dve različni, ki bi se v istem obdobju doselili; in če tako, potlej o čakavščini, ki ni izšla iz predslovanske bolgarščine Alcioka in njegovih, kot o hrvaškem jeziku ni mogoče govoriti. Toliko torej o tem, kako je pojmovana slovenščina kot alpskim Sclavenom imanentna.

¹⁶ Morda bi kdo pripomnil, kako konceptualiziram Slovence na nemoralni način, ko jim rojstni datum postavljam v trenutek, ko (pra)Slovane podjarmi tujec; toda pripomnim, da ga ne postavljam v prav ta trenutek, temveč v tistega, ko Sclaveni oblikujejo pristanek na to podjarmljenje, v trenutek vzpostavitve hegemonije torej; je bilo s Sclaveni kje druge kaj drugače? Kdaj naj pojmujeemo Sclavene Trakije kot že imanentne (spontano slavofone) Bolgare, če ne tedaj, ko pristanejo na to, da jim sporadično demokratični princip konstruiranja normativnosti nadomesti monarhična vladavina neslavofonih Bolgarov-Turkov, ki te Sclavene Trakije obvladajo in naposled normirajo 'starocerkveno bolgarščino'. Je s Sclaveni območja Dnjepra kaj drugače v odnosu do neslavofonih Rusov srednjega veka? Imanentni (spontano slavofoni)

Naslednji dvojec konceptov tvorita pojma **nacije** in **etnijske**. Samostalniku nacija uporabljam kot sopomenko besedo narod, a pri tem opozarjam, da samostalni narod ni imel od nekdaj politične konotacije. Še v Megiserjevem slovarju je opredeljen kot sopomenka besedi rojstvo, v podobnem pomenu pa jo je mogoče zaslediti tudi v Brižinskih spomenikih. Kot sopomenko etnijske se v slovenščini tradicionalno skozi prakso preteklih dveh stoletij uporablja samostalni plemo, a ta samostalni ni v celoti ustrezajoč, saj se ujema le s tistim tipom etnijske, ki se samo-pojmuje v okvirih sociobiologije oz. primordializma. Anthony Smith ta tip etnij naziva lateralne etnijske. Tradicionalno v slovenščini navzoča sopomenka besedi etnija pa je samostalni ajd ('ajdovskost', 'ajd-nost', 'ajd-nija'), ki pa je sčasoma zavoljo prevlade krščanske normativnosti v produkciji pomena pridobil religiozno slavensko-staroversko konotacijo. Pri tem velja opozoriti, da je razloček v pojmovanju nacije in etnijske odraz sodobne konstrukcije pomenov; starozavezni koncept »goyim« oz. edninsko »goy«, ki v hebrejščini označuje nevernike, v *Stari Zavezi* pa je označeval narod (tudi Izrael),¹⁷ se je v grščino ob prevodu Biblije prevedlo kot 'etnični' (gr. »ta ethne«), Hieronimov latinski prevod pa ponuja kot korelat besedo 'gentium'. Tudi v praksi znanstvenega raziskovanja se oba samostalnika občasno uporabljata v podobnem pomenu, o čemer nekaj več v nadaljevanju. V tem diplomskem delu uporabljam tako za razne tipe nacij kot za razne tipe etnij opredelitve, ki jih je ponudil Anthony Smith. Ko pa govorim o imanentni etniji ali o spontanem narodu ipd., takrat s tem le poudarjam dejanskost dane kolektivitete v nasprotju tako s Smithovimi tipologijami in shemami kot tudi s hegemonskimi

Rusi in ne več Slovani so ti spontani Slaveni od hipa, ko pristanejo, da jim neslavofoni Rusi zgodnjega srednjega veka odpravijo demokratično sporadičnost. Etnogenezologija Slovanov, ki ne bo upoštevala kronološke razlike v odpravi demokratične sporadičnosti pri Slavenskih različnih območjih; ki ne bo upoštevala, da se razpad spontano sporadičnega slovanskega naroda ni zgodil na vseh območjih zgodovinsko izpričane slavenske poselitve sočasno, bo dogodka oropana etnogenezologija, ki bo sodobne (re)konstrukte mehanicistično projicirala v preteklost, in kot takšna ne bo mogla zaživeti kot filozofija spontanega. Iz konceptualizacije sporadičnosti, spontanosti, imanentnosti in normativnosti Slovanov pa izhaja načelo, ki je tudi v strogo politološkem vidiku relevantno v mednarodnih odnosih dandanes: polna demokratičnost, če bi bila uveljavljena kot neposredna demokracija in tudi kot ekonomska demokracija ter nič manj kot demokracija poljub(neg)a, bi v slavofonih družbah sodobnosti imela tendenco odpravljanja partikularizacije Slovanov. Tako ne čudi, da imajo partikularni nacionalisti teh in onih slavofonih narodov, ne glede na to ali se idejno nagibajo v levo ali v desno, tendenco uveljavljanja avtoritarnih praks. Sam dobro vem, za kaj edino gre moja politična lojalnost; v tem se izkazuje vpletenost mojega sistema vrednot v to raziskovalno delo.

¹⁷ Besedno zvezo »Goy gadol«, ki se pojavlja v *Genezi*, 12, 2 prevaja Septuaginta z besedno zvezo »ethnos mega«, slovenski prevod pa se glasi »velik narod«. V sekularnih besedilih antike pa se pojavlja tudi podobna fraza: »ethnos megiston« (Ptolemaj, Herodot), ki Sovretu pomeni »največje ljudstvo / Zemlje, op. M. G./« (Sovre 2003, 379–380), Andreju Pleterskemu, kaj pa moremo, pa le etnijo »razmeroma majhnega področja« (Pleterski 1990, 64). Sam pa menim, da predstavlja ta termin nasprotje terminu Ελαττονα δε εθνῆ (elattona de ethne = etnična manjšina), kot se pojavlja v Ptolemajevi *Geografiji* (Ptolemaj, *Geografija*, 3, 5).

praksami, ki v dani označevalec nekdanje spontane kolektivitete retrospektivno, a z močjo 'naravnega zakona', projicirajo (re)konstrukcijo oz. dogodka oropano strukturo.

Še en dvojec konceptov uporabljam v tem diplomskem delu; in sicer pojma »**poetika razstave**« in »**politika razstave**«. Podrobneje ju osvetljujem v nadaljevanju, gre pa za poizkus sinteze semiotičnega in diskurzivnega pristopa k analizi teksta (in tudi, če se ju pojmuje kot v medsebojni interakciji, za način pojmovanja diskurzivne hegemonije), pri čemer termin »poetika razstave« označuje pristope, ki se bolj osredotočajo na analizo, »kako je reprezentirano«, »kako je pomen kreiran«; medtem, ko se pristopi »politike razstave« v večji meri osredotočajo na vprašanje, »kaj je reprezentirano«, »kaj to pomeni«. Ta dva koncepta omenjam zato, ker so. izjave o Venetih in o Sclavenih, ki jih v Prilogah A in B analiziram, koncipirane kot razstava. Razumljivo, da bo občinstvo oz. bralstvo pomen v tej razstavi in širše v celotnem diplomskem delu razbiral drugače, če mu bo pristopalo po poti poetike razstave, kot pa, če mu bo pristopalo skozi optiko politike razstave.

2.2 Metodologija

La longue duree je metodološki termin, ki je bil izvirno povezan s francosko zgodovinopisno 'šolo analov' in je izpostavljala njen pristop k pisanju zgodovine, ki se je osredotočal na dolgoročne zgodovinske strukture in jim dajal prednost pred konkretnimi dogodki. Na prvi pogled se tako zdi, da je ta metoda v polnem nasprotju s tem, kar zagovarjam glede etnogenezologije kot vede o spontanem. Toda osredotočanje na strukture na račun dogodkov je bilo značilno predvsem za prvi dve generaciji 'šole analov', že v tretji generaciji pa je prišlo do tako imenovanega 'kritičnega obrata', skozi katerega se je šola analov transformirala v 'zgodovino mentalitet', ki se je osredotočala na analizo 'mind-setov', Weltanschauungov ipd., v četrti generaciji, ki jo morda zaznamuje predvsem zgodovinar Roger Chartier, pa se je na podlagi 'kulturnega in lingvističnega obrata' ponovno transformirala; tokrat v različico, ki pojmuje avtorje, besedila, knjige in bralce kot štiri kote, med katerimi se odvija kulturna zgodovina družbenega življenja na podlagi apropiacije, ki je opredeljena z bralnimi praksami. Tovrstno pojmovanje pa že omogoča tisto uporabo metode oz. pristopa »na dolgi rok«, ki v povezavi z diskurzivno analizo odkriva ne več le dolgoročne kontinuitete v strukturah in pomenih ter apropiacijskih praksah, pač pa skozi raziskavo na dolgi rok nasprotno izpostavlja točke preloma, diskontinuitete, tiste diskurzivne dogodke, ki

regularno razpršene sklope naracij ob prehodu iz ene epohe v drugo transformirajo. Tovrstna uporaba metode raziskovanja na dolgi rok onemogoča nacionalizacije (ali širše 'strukturalizacije') preteklosti ter retrospektivno izumljanje tradicij. V študijah nacij je ta metoda povezana z etnosimboličnimi pristopi, ki izpostavljajo kontinuiteto v pomenih in emocionalnih sestavinah skupnostne identifikacije etničnih identitet dobe pred nacionalizmom in nacionalnih identitet te dobe in sočasno tudi (dis)kontinuiteto med različnimi tipi nacij dobe pred nacionalizmom in dobe nacionalizma. To diplomsko delo metodo raziskovanja »na dolgi rok« vsekakor uporablja glede analize davnih izjavljanj o Venetih, saj tem izjavljanjem v Prilogi A sledi od dobe Homerja do Jordanesa skozi cca. 1400 let trajajoče obdobje in izpostavlja po eni plati kontinuiteto v aktivirani referencialnosti teh izjavljanj, po drugi in predvsem pa diskontinuiteto med posameznimi izjavljanji in to z namenom razumevanja prelomov v lokalizacijah in siceršnjih pojmovanjih ne le samih Venetov ampak tudi elementov njihove etnosimbolične referencialnosti v različnih antičnih epohah. Podobno je ta metoda uporabljena glede analize izjavljanj o Sclavenih v prilogi B, ki obsega literarne vire med 4. in 9. stoletjem po Kr., kolikor pa v analizo prišteva še epigrafske izjave o Sclavenih, celo med 1. stoletjem pred Kr. in 9. po Kr. Tudi tu je na podlagi analize izjav »na dolgi rok« mogoče izpostavljati kontinuiteto elementov aktivirane referencialnosti med temi posameznimi izjavami, predvsem pa sam obstoj teh izjav glede območij južno od Donave pred šestim stoletjem po Kr. pričuje o diskontinuiteti med sodobnim hegemonskim diskurzom o izvoru Slovanov in spontano etnogenezo Slovanov, kot se je odvila. Ta metoda pa je uporabljena tudi v Prilogi C, kjer se osredotočam na problematiko upravno-politične (dis-)kontinuitete od časov Julija Cezarja in Oktavijana pa do obdobja »dveh Venetij« v pozni antiki in obdobja »provincie Sclaborum« v šestem stoletju, kakor je uprabljena tudi v sledečih štirih poglavjih, kjer problematiziram ključne koncepte tega diplomskega dela, in omogoči izpostaviti razlike in prelome v razumevanjih posameznih družbenih pojavov (npr. nacije, etnije, hegemonije, itd.) v obdobju pred 2. svetovno vojno, v obdobju neposredno po njej, pa nato po 'revolucionarnem' 1968, ko po večini obvelja, da umre avtor, itd.

Naslednja izmed metod uporabljenih ob pisanju tega besedila je **deskriptivna metoda**, ki je najosnovnejša metoda pristopanja k besedilom, ki jo spoznamo, če prej ne, že z osnovnošolskimi nalogami pisanja obnov. Že na tej ravni pa ne gre le za opis, pač pa za intuitivno povzemanje vsebin ob uporabi 'analitične' metode razgradnje besedila na

osnovne elemente in naknadne sinteze teh elementov v dani opis oz. obnovo. Tudi v tem diplomskem delu je tako metoda deskripcije združena z metodami **analize sekundarnih virov**, kar omogoči predstaviti pozicije posameznih raziskovalcev ali šol in celo 'paradigem' do konceptualiziranih problematik etnogeneze in etnogenezologije, nacije in etnije, hegemonije in recepcije, reprezentacije in diskurza, ipd. Ta združitev deskripcije in analize, ki bi v pozitivistično koncipiranem raziskovanju že privedla do končnega odgovora na dano problematiko, v tem diplomskem delu predstavlja le temeljni predpogoj nadaljnji analizi virov in kot »prvo branje« omogoča vedeti, o čem »je govora«; medtem ko »drugo branje« skozi metode **diskurzivne analize** omogoči izpostaviti, kaj v tem »govoru« manjka, kaj je zapostavljeno, odmišljeno in zanemarjeno, pa tudi, kaj je v njem prelomnega, in tako identificirati hegemonске elemente danih naracij. Tako v poglavju o etnogenezologiji najprej z uporabo deskriptivne in formalno analitične metode predstavim, kar o tej problematiki izpostavlja ruski akademik Sedov, v nadaljevanju pa – dostikrat iz praktičnih razlogov izogibanja zastranitvam v glavnem besedilu tudi v podčrtnih opombah – izpostavim, kar v naraciji Sedova ni »narejeno vidno«; kar njegovemu pojmovanju etnogenezologije manjka, da bi moglo biti skladno s pojmovanjem etnogenezologije kot vede o spontanem (pra-)Slovanov. Podobno v nadaljevanju najprej npr. predstavljam ob uporabi deskriptivne metode in metod analize sekundarnih virov poglede na etnijo in na nacijo teh in onih teoretikov modernizma in perenializma, šele v »drugem branju« pa ob uporabi diskurzivne analize izpostavljam prelom med eno in drugo šolo po eni plati in etnosimbolizma do obeh po drugi. V Prilogah A in B pa je uporaba deskriptivne metode navzoča v manjši meri, kajti tam mesto deskripcije zavzemajo same izjave – primarni viri o Venetih in o Sclavenih –, ki jih citiram, zaradi česar opis ni potreben, ter je, kolikor že je navzoč, omejen na postranske informacije, npr. o tem, kje in kdaj velja, da je avtor dane izjave bival, kdo naj bi njen avtor bil, na 'pojasnjevanje' lokacij nekaterih dandanes manj poznanih toponimov in etnonimov antike, ipd. po eni plati ter deskripcije pojasnitev ali razumevanj teh antičnih izjav s strani posameznih znanstvenikov sodobnosti po drugi. Uporaba metode **analize primarnih virov** v »prvem branju« je torej postavljena v kontekst polno citirane izjave, a podobno kot v politološkem jedru tega diplomskega dela tudi v prilogah spletu **jezikovne analize virov**,¹⁸ **formalno-logične analize virov**,¹⁹ **sistematične analize virov**,²⁰ **zgodovinske**

¹⁸ Jezikovna metoda interpretacije virov išče ustrezne pomene za uporabljene besede v virih (Brglez in drugi 2000, 24). Ta metoda je posebej v prilogah uporabljena pogosto, ko gre za vprašanje dekodiranja

analize virov,²¹ **primerjalno-konceptualne analize virov**²² in (ob soočanju z antično epigrafiko) tudi **frekvenčne analize besedil**²³ sledi »drugo branje«, ki ob aplikaciji

pomena v grščini ali v latinščini (pa tudi – redkeje sicer – v jeziku atestinske kulture, ki ga iz razlogov, ki bodo utemeljeni nekoliko nižje, imenujem psevdopaleo-venetščina; ter v etruščanskem jeziku) spisanih literarnih ali epigrafskih virov. Po eni plati gre za ugotavljanje ali je pomen v viru oz. izjavi kodiran denotativno ali konotativno, po drugi pa tudi za slovarsko, če naj se tako izrazim, ugotavljanje pomena besed. Težko npr. grško »megistos« pomeni »razmeroma majhno«, kot bi opozicijsko bral prof. Pleterski in ustvarjal tako s položaja arheološke diskurzivno-oblastne moči nekakšno alternativno leksiko »alpske grščine«. Podobno termin »stele boreios«, kot ga uporablja Pseudo-Scymnus, ne more označevati Alp, kot si je svoj čas zamišljal Karl Friedrich Wilhelm Müller, saj, prvič, Alp s tem terminom ne označuje katerikoli predhodno relevantno besedilo, in, drugič, ta »severni steber« Pseudo-Scymnovega besedila očitno ne more biti katerikoli drugi kot Atlasov steber, kar je grški mitski koncept daljice, ki povezuje Zemljin severni in južni pol, in ki razpotečena na namišljena nebesna pola v idealnih okoliščinah glede na precesijo zemeljske vrtilne osi seka položaj zvezde Severnice. Podobno kavke pri Aelianu ali pri Pseudo-Aristotelu ne morejo biti pojmovane kot kodirane denotativno, ko pa je iz Ovidijevih *Metamorfóz* znano, da gre pri teh kavkah za metaforo oz. za mit (o 'izdajalcih'). V politološkem jedru tega besedila diplomskega dela je ta jezikovna metoda analize sicer uporabljena redkeje, pa vendar tudi; npr. ob osvetljevanju pomena besede narod v slovenščini 16. stoletja in še v vrsti drugih primerov.

¹⁹ Logična metoda testira logično ustreznost rezultatov dobljenih z jezikovno metodo analize (prav tam). Če npr. kdo pojasnjuje, da so se proto-indoevropsko govoreči ob Baltiku spontano pojavljali še v 13. stoletju po Kr., se to ne zdi ravno logično; če pa kdo drugi razumeva, da so Grki 2. stoletja po Kr. pojmovali Slovane kot »veliko etnijo« ali kot »večinsko etnijo« Evropske Sarmatije, je to glede na okoliščino, da je iz izjav Prokopija iz Cezareje znano, kako so Sclaveni obvladovali že v petem stoletju širna območja severovzhodne Evrope med Donavo, Baltikom in Dnjeprom, dokaj logično razumevanje Ptolemajeve (tudi) na Venete-Sclavene nanašajoče se besedne zveze »ethne megista«. Podobno se ne zdi ravno logično, da bi katerikoli ljudstvo si kupovalo mir s podkupovanjem katerihkoli ptičev (kavk) že; če pa rečemo, da si je neko ljudstvo kupovalo mir s podkupovanjem lastnih izdajalcev, pri čemer so določeni pisci za njih označitev uporabljali ptičjo metaforo, se takšno razumevanje zdi dosti bolj logično. Tudi v jedrnem delu tega diplomskega dela pa apliciram to jezikovno-logično metodo, ko ugotavljam npr., da odsotnost besedne zveze »slovenski narod« pri protestantih 16. stoletja ne naznanja odsotnosti slovenskega naroda v 16. stoletju in posledično tudi ne obstoja slovenstva v tej dobi kot »le jezikovne skupnosti«, kakor objavljajo v zadnjem času določeni 'modernisti', pač pa naznanja kvečjemu, če že, le odsotnost »rodovne« koncepcije politične skupnosti pri slovenskih protestantih 16. stoletja; in tovrstno razumevanje se v luči obstoja v tej isti dobi zapisanih fraz, kot sta »slovenske dežele« (Trubar) in »slovenski orszag« (Vramec) ter v nemščini marsikje zapisanega imena Slovenije / stare Slavonije – Windischland, zdi dosti bolj »logično«.

²⁰ Sistematična metoda analize virov skuša odpravljati nasprotja med pomeni posameznih delov besedila glede na celoto analiziranega besedila (prav tam). Če npr. ob jezikovni analizi Strabonove polemike z Apollodorom Atenskim v 7. in v 12. knjigi Strabonove *Geographike* opazim, da striktno denotativno dekodiranje fraze »Paflagonci notranjosti« povzroči logično nekoherentnost Strabonovega stavka ter nesmiselnost celotne njegove polemike z Apollodorom Atenskim, zavoljo česar sklepam, da ta fraza ni zakodirana denotativno in da torej ne označuje prebivalstva kopenske notranjosti centralno-severne regije Anatolije po imenu Paflagonija, nato ob uporabi sistematične metode analize povem, kar sem skozi o problematiki ugotovil, tj. kako je Strabonovo polemiko z Apollodorom Atenskim mogoče pojmovati kot smiselno in narativno koherentno le ob razumevanju, da so ti »Paflagonci notranjosti« (*Παφλαγόνες τε τους εν τη μεσογαία*) tisti Veneti, ki bivajo na območju »notranjosti Zemlje« (= μέσο + γαία), tj. na območju Sredozemlja (Venete se je namreč povezovalo s paflagonskim imenom že od Homerja dalje). Da pa je ta metoda uporabljena v tem primeru adekvatno in zagotavlja smiselnost, mi potrjuje prav takšna, enaka torej, 'intertekstualna' raba besede »notranjost« v referencialnosti izjavljanja o Venetih jadransko-panonskega območja pri Julijanu Odpadniku še vrsto stoletij kasneje. Podrobneje o tej Strabonovi polemiki z Apollodorom v drugem podpoglavju drugega dela Priloge A.

²¹ Zgodovinske analize vira je uporabna ob ukvarjanju s tem, kako je posamezni vir nastal. (prav tam). Uporabljena je bila ta metoda ob mojem študiju virov bolj poredko, kajti načeloma nisem polemiziral s konvencionalno uveljavljenimi pojmovanji glede avtorstva in obdobja ali lokacij nastanka citiranih izjav. Kljub temu pa sem se v nekaterih primerih moral zateči k njeni aplikaciji. Tako npr. omogoči razumevanje apropiacije in adaptacije Phaethonovega mita v recepciji Nonnus-a, avtorja *Dionysiace*, kjer je ta mit re-lociran v okolje Indije, kamor ga v klasičnem, helenističnem in rimskem obdobju ni lociralo katerikoli drugo od meni poznanih besedil, ki omenjajo Phaethonov mit. Podobno je uporabljena ta

metoda v Prilogi B, kjer ugotavljam, da je Pavlu Diakonu nekje morala biti poznana neka različica Zosimove *Nove zgodovine*, kajti motivika v citirani izjavi iz *Zgodovine Langobardov* je dejansko enaka motiviki pri Zosimu in malo je verjetno, da bi se to moglo dogoditi po slučaju. Motivika je enaka iz razlogov 'intertekstualnosti'; gre za recepcijo Zosima pri Pavlu Diakonu. Še najizraziteje pa sem po tej metodi posegel ob raziskovanju obdobja nastanka *Štirih dialogov*, ki ponujajo najstarejšo rimsko literarno omembo Sclavenov. Njegovo besedilo namreč ni moglo nastati v šestem stoletju, njegova naracija enostavno ne sodi v diskurz šestega stoletja, z njim ni usklajena. Pri ugotavljanju najverjetnejše dobe in okoliščin nastanka *Štirih dialogov* sem tovrstno metodo uporabil kar 'ekstenzivno', o čemer podrobno v poslednjem poglavju Priloge B.

²² Primerjalna metoda je sicer bolj kot za analizo virov značilna kot metoda primerjalnega raziskovanja, a je uporabna tudi pri analitičnem pristopu k virom in (lahko) analizo poglobi ter omogoči kvalitetnejše razumevanje preučevanih fenomenov, procesov, struktur, pomenov. S post-modernističnimi in post-strukturalističnimi pristopi načeloma ni ravno združljiva, saj le-ti pojmujejo besedila kot edinstvena, kar neposredno primerjavo otežuje. V post-strukturalizmu se govori o intertekstualnosti in se tako tolmači povezave med besedili (prav tam) ter ponuja razumevanje formiranja pomena v danem besedilu v so-vplivu s kodiranjem v drugih besedilih. Kar je intertekstualnosti konstitutivnega, pa je pojmovano kot interdiskurzivnost. Z vidika celotnega diplomskega dela je alohtonistična interdiskurzivnost etnogenezo-logije Slovanov 'primerjana' z avtohtonističnimi sklopi naracij spontane filozofije 'slovenetologije', nad katerimi vrši hegemonijo. Ne more npr. avtohtonistična genetika delovati kontrahegemonsko zoper alohtonistično etnogenezo-logijo, saj je prva le disciplina in funkcionira – kolikor funkcionira z vidika discipline po imenu genetika koherentno in metodološko korektno – le kot diskurz, ki pa ni konstitutiven intertekstualnosti in tako ne more disciplinirati diskurzov jezikoslovja, zgodovinopisja itd., za razliko od etnogenezo-logije, ki je interdisciplinarna in funkcionira interdiskurzivno. To diplomsko delo tudi sebe 'primerja' s to spontano filozofijo 'slovenetologije' in ugotavlja, kako se od nje razlikuje v tem, da vpeljuje avtohtonizem v to etnogenezo-loško interdisciplinarnost. V jedru besedila diplomskega dela pa npr. ob primerjavi jezikoslovnih pojmovanj Venetov Jadrana in Venetov Baltika izpostavljam interdiskurzivnost vpliva 'normativne' paleo-venetologije na recepcijo centralno-evropskih Venetov železne dobe v etnogenezo-logiji Slovanov, in torej hegemonski vpliv znanosti o neslavofonem jeziku epigrafike atestinske kulture na formacijo diskurza o pra-slovanščini; na formativni značaj vpliva nečesa z vidika Slovanov povsem marginalnega in postranskega na etnogenezo-logijo Slovanov – vpliva, ki je uveljavljan s tako banalnim trikom, kot je nacionalizacija preteklosti (italo-beneškega naroda), ki je »naturalizirana« skozi prisvojitve neustreznega antičnega etnonima. V bolj standardni obliki pa sem primerjalno metodo apliciral ob analizi virov predstavljenih v delu besedila tega diplomskega dela, ki je najbolj izrazito vpeto v politologijo, tj. ob analizi različnih pristopov oz. mikro-paradigem v študijah nacij in nacionalizmov, kjer podajam poglede teorij modernizma ter perenializma, sociobiologije in etnosimbolizma na fenomen nacije in tudi izpostavljam razlike v njenem pojmovanju, tj. 'prepade' v intertekstualni konstituciji pomena nacije ter pomena raznih z njo povezanih pojmov. Tudi ob študiju antičnih izjavljanj o Venetih in poznoantičnih ter zgodnje-srednjeveških o Sclavenih pa sem v analizi virov uporabljal metodo konceptualne-primerjave, spet skozi 'optiko' intertekstualnosti, saj se nisem držal kot pijanec plota v analizi le izjav, ki izrecno omenjajo Venete, temveč sem skozi enako dolgo od Homerja do pozne antike trajajoče obdobje po načelu »longue duree« analiziral tudi izjavljanja o raznih mitskih, etnosimboličnih in etno-mitskih figurah, ki so aktivirane v referencialnosti dobršnega dela izjavljanj o Venetih (v glavnem v povezavi s Phaethonovim mitom), ter primerjal pojmovanja npr. o Eridanu v raznih izjavah ali pa npr. pojmovanja o 'jantar-nem Phaethonu' in o 'Heziodovem Phaethonu' z namenom ponuditi razumevanje lokalizacijskih prelomov v teh izjavljanjih, ki so 'povratno' intertekstualno vplivali na prelome / spremembe v lokalizacijah venetskega etno-označevalca, katerega pomen je bil poprej s pripovedmi o prav teh mitskih figurah sidran, v drugih in naknadnih izjavah oz. virih. Šele skozi tovrstno metodo iskanja intertekstualnega vpliva sem mogel ugotoviti npr., kako je šele nadomestitev 'jantar-nega Phaethona' s 'Heziodovim Phaethonom' v aktivirani referencialnosti izjav o Venetih formativno omogočila pojav naracij o Venetih v Aremoriki in drugod na zahodu Galije in Evrope, saj je 'Heziodov Phaethon' identičen Hesperu, ta pa implicira zahod, drugače kot 'jantarni Phaethon', ki implicira bodisi nahajališča jantarna na severu ob Baltiku bodisi mediteranska trgovska izhodišča z njim ob jadranskem koncu jantarskih trgovskih poti.

²³ To metodo sem uporabil ob preučevanju epigrafskega korpusa atestinske arheološke kulture. Prešel sem, kolikokrat se v tem korpusu inšcripcij pojavljajo razni etnonimi in politonimi, ter ugotovil, da se etruščanska poimenovanja pojavljajo 25-krat pogosteje kot ime Venetov, ki se ne pojavlja nič pogosteje kot ime Grkov, Rimljanov, keltske etnije Bojev itd. Če bi z metodo frekvenčne analize npr. poročanja časopisne hiše *Delo* o pogajanju sindikatov in gospodarske zbornice o kolektivni pogodbi ugotovili, kako so bile v novicah, poročilih, komentarjih itd. časnika *Delo* o teh pogajanjih besedne zveze, kot so

metod diskurzivne analize ugotavlja prelome v izjavljanjih, v njih starodavnih konceptualizacijah ter v aktivirani referencialnosti izjav.

Uporaba metod diskurzivne analize tako v »drugem branju« omogoča razumeti antične re-lokalizacije nekaterih mitskih in etno-mitskih pojmov, ki so aktivirani v referencialnosti antičnih izjav o Venetih in ki sidrajo s svojim pojavom pomen teh Venetov v izjavah, kakor tudi re-lokalizacije samega venetskega etnonima, ki so šele omogočile pojmovati npr. prebivalstvo Evganije (ali pa Aremorike) kot venetsko prebivalstvo. Te metode omogočajo skratka ob pristopu k raziskovanju »na dolgi rok« identificirati, kdaj gre pri antični recepciji za hegemonski tip recepcije – ki je v tipsko-idealnih pogojih identičen sprejemanju in reproduciranju že obstoječega prevladujočega pomena –, kdaj pa gre v antični izjavi za pogajalski ali celo opozicijski tip recepcije, kjer so starejši pomeni (ali redkeje celo celi diskurzi) transformirani skozi tehnike exempluma, emulacije, ipd.

Arheologija vednosti je pristop, ki ga je Foucault menda uporabljal že v svojih ranih delih. Arheološka analiza se ukvarja z razumevanjem zgodovine diskurza, preučuje niz 'izrečenih reči' v vseh njihovih notranjih povezavah in transformacijah, ki se ne odvijajo niti na nivoju konkretnih dogodkov zgodovine niti kot linearno-kontinuirani 'razvoj' idej niti kot kopičenje znanja niti kot specifični Zeitgeist. Tovrstna analiza opušča 'razumevanje' enovitega in kontinuiranega v zgodovini in izpostavlja ob kontinuiteti tudi in predvsem prekinitve, spremembe, prelome v diskurzu. Za razliko od univerzalno totalizirajočih zgodovinskih naracij, ki proizvajajo videnje zgodovine kot 'makro zavesti', arheologija opaža prekinitve, kjer te naracije vedo razvoj. Dokumentov in virov arheologija ne pojasnjuje kot besedil, ki odražajo izjave fiksiiranih in esencialno strukturiranih subjektov, pač pa v izjavah danih tekstov vidi vpliv diskurza epoh, v katerih so se edino mogle pojaviti. Izjave pojmuje kot 'združene' v širše skupine ali razpršitve in si ne zadaja za cilj preučevati konkretni govor (utterance) danega

»sindikati zavračajo«, »sindikati nasprotujejo«, »sindikati grozijo« ipd. uporabljene 25-krat pogosteje kot besedne zveze »sindikati ponujajo«, »sindikati predlagajo«, »sindikati se zavzemajo« ipd., bi na podlagi prav te na videz kvantitativne metode frekvenčne analize o poročanju tega časopisa mogli utemeljeno in kvalitetno predlagati, naj se ga preimenuje v *Finance* ali *Kapital* ali kaj takega. Podobno v primeru epigrafske atestinske kulture ne gre le za 'odkritje' zanimive okoliščine, da se etruščansko (retijsko in volsinijsko) poimenovanje pojavlja 25-krat pogosteje od venetskega, pač pa gre za utemeljitev preimenovanja omenjenega epigrafskega korpusa iz »venetskih inskripcij« v »retijske inskripcije« in znanosti o njihovem jeziku iz »venetologije« v »retologijo« (da ne rečemo retoriko). Uporabljena metoda tako omogoči vedeti, kako se je vzpostavila skozi »naturalizacijo« uveljavitve neutemeljenega označevalca jezika epigrafske atestinske kulture nad diskurzom etnogenezoologije Slovanov hegemonija. Poetika politike.

posameznika, pač pa se osredotoča na diskurzivno izgovorjeno. Arheologija ponuja razumevanje diskurzivne formiranosti objekta skozi izjave, ki so o njem dejansko izrečene. Ne zanima je izvor objekta, temveč njegova pojavitev (angl. emergence).²⁴

Genealogija je arheologiji vednosti komplementarni metodološki pristop v diskurzivni analizi. Osredotoča se na odnose moči in posledične uporabe jezika v konkretnem zgodovinskem času in prostoru (Brglez in drugi 2000, 27). Tudi genealogija za razliko od zgodovinsko-razvojne metode ne izhaja iz danih časovnih izhodišč in ne išče njihovega linearnega vpliva na sedanost (prav tam), pač pa omogoči razumeti, kakšen položaj v tistem, kar je sodobnosti podano kot univerzalno, nujno in obligatorno, zavzema karkoli izmed tistega, kar je singularno, kontingentno in proizvod arbitrarnih zamejitev. Ne ukvarja se z odkrivanjem zgodovine kot enovitega procesa, ki je kreiral subjekt sodobnosti, in enako kot arheologija vednosti ne ponuja razumevanja tega subjekta kot nespremenljivega univerzalnega, čigar esenca je preživela vse transformacije zgodovinskega procesa: »Instead of reaching outward for an objective truth that captures a 'reality' of the past, genealogy explicitly explores the conditions that bound the (im)possibilities of present thoughts and actions through an acknowledgement of contingent turns in history /.../« (Forell 2008, 3). Vendar pa se genealogija osredotoča na telesa, tj. na to, kako so pogojena in nadzorovana ter disciplinirana skozi odnose moči, ki jih vzpostavlja diskurz, ter kot takšna ne more

²⁴ Z arheologijo kot metodo branja virov je mogoče npr. razumeti hegemonski učinek diskurza 'normativne' venetologije, kot se je razvila v okvirih filologije in proto-indoevropistike poznega 19. in zgodnjega 20. stoletja, na diskurz o etnogenezi Slovanov. Nič esencialno neobhodnega ni bilo v tem, da je apropiirala venetski etnonim in z njim označila neslavofoni jezik nevenetskih inskripcij atestinske kulture. Šlo je pri tej apropiaciji za diskurzivni prelom tako v okvirih indoevropistike, ki je venetščino kot vejo na drevesu indoevropskih jezikov šele konstituiral, kot tudi v okviru etruologije, ki je etruščino in etruščanskost zamejil na neindoevropsko jezikovno strukturo pred-rimskega Apeninskega polotoka ter ob tem zanemaril vlogo indoevropsko (v glavnem italško) govorečih svobodnjakov ali osvobodjencev v etruščanski kulturi. Ko pa se je ta prelom uveljavil, je vse do pojava diskurzivne analize, omogočal le dva 'možna' pristopa k problemu centralno-evropskih in baltiških Venetov: a) takšnega, kot se ga je lotil Vladimir Pavšič, ki je skušal – razumljivo, da brez uspeha – neslavofoni jezik tolmačiti 'po slovansko' (ali mu celo iskati slovansko strukturo); b) takšnega, kot je udomačeno v alohtonizmu Slovanov, kjer je tako ali drugače predpostavljeno, da so Slovani (ali še Balto-Slovani) neznano kje, neznano kdaj in na neznani način asimilirali neslavofone Venete železnodobne Srednje Evrope ter v nemščini (in drugod) 'prevzeli' njihovo ime. Arheologija (vednosti) je pristop k branju virov tudi v Prilogi A, kjer to diplomsko delo sledi izjavam in prelomom v njih glede referencialnosti, ki je aktivirana v antičnih izjavah o Venetih; sledi elementom Phaethonovega mita, kot so Eridan, Erytheia, Heliade, Hesperide itd., in identificira prelome v teh izjavah ter z njimi intertekstualno nudi razumevanje prelomov v pojavljanju Venetov. Že v višji opombi je bilo rečeno, da je npr. pojavitev Venetov Aremorike, tj. re-lokalizacija tega etnonima, intertekstualno formirana z nadomestitvijo 'jantarnega Phaethona' s 'Heziodovim Phaethonom' v referencialnosti nekaterih (ne pa vseh in tudi ne večine) izjav o Venetih, kar pa je zamejeno na točno določeno epoko propada rimske republike in pojavitve imperialne oblasti in tudi preloma med časom republikanskega in julijanskega koledarja. Kasneje (npr. pri Cassiu Diu) gre le še za repetitijo v recepciji izjav o Venetih Aremorike iz prav te dobe. Arheologija vednosti je ključna metoda branja analiziranih primarnih virov v tem diplomskem delu.

preiskovati 'diskurzivnih tehnologij' teksta. Za branje virov potrebuje arheologijo. Ta omogoči razumeti, kako je telo (najsi bo diskurzivnega subjekta ali objekta) proizvedeno skozi izjave diskurza, genealogija pa, kako resnico ali neresnico v njem proizvedejo razmerja moči (Balasak 2010).²⁵

²⁵ Foucault genealogijo učinkovito uporabi, ko izpostavlja, kako je sprememba kazenskega zakonika Francije, ki je določila, da zločin ni bil zagrešen, če je bil izveden v stanju demence, povzročila vzpostavitev vloge 'diskurza ekspertov' v sodnem procesu, za katero prej ni bilo potrebe. (prav tam). Sodba tako ni več le stvar pravniško-juridičnega diskurza, ampak tudi psihološkega, ki 'podvaja' zločinca s sopomenskimi dikcijami kot npr. »slabo strukturirana osebnost«, »osebnost ubogega dojemanja realnosti«, ipd. (prav tam). Metoda genealogije v tem diplomskem delu omogoči razumeti vpliv relacijske moči na uveljavitev prelomov v izjavljanjih o Venetih ali o Sclavenih. Če ostanemo na primeru Venetov Aremorike, lahko vidimo, da se posamezni primeri izjav, ki funkcionirajo kot prelomi v lokalizaciji elementov referencialnosti izjav o Venetih, pojavijo že relativno zgodaj. Tako že Ajshil (neutemeljeno) identificira reko Eridan z reko Rono (Rhodanus), čemur bi, če bi Ajshilova družbeno diskurzivna pozicija bila sprejeta kot relevantna za tovrstno izjavljanje, mogla slediti že tedaj v klasični grški dobi relokalizacija Venetov v Galijo (ali vsaj v narbonski predel Ligurije). Vendar se to ni zgodilo, pač pa beremo pri Pliniju starejšemu norčevanje iz Ajshilovega *nepoznavanja* geografije. (Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 37, 11). Tako ni noben slučaj, da se, četudi je vedenje o 'Heziodovem Phaethonu' nedvomno izpričano vzporedno z vedenjem o 'jantarnem Phaethonu' že davno prej, prva pojavitev Venetov Aremorike (Julij Cezar, *Galska vojna*) dogodi šele v *Galski vojni*, v izjavi torej prvega rimskega imperatorja, ki je zavoljo njegove družbene moči obveljala kot relevantna in omogočila diskurzivni prelom. Podobno funkcionira prelomno tudi naracija v *De Administrando Imperio*, četudi je do te mere polna notranje-jezikovnih in formalno-logičnih nedoslednosti, da so ne le srbski radikalci ampak tudi resnejši znanstveni preučevalci mnogokrat razpravljali – kakor je komu bolj ustrezalo – ali ni celotno to delo falsifikat ali pa le 'konglomerat' izvirnika in mnogih kasnejših interpolacij. Omenjeno srednjeveško besedilo, ki je predvsem zgodovini Hrvatov (pa tudi Srbov) povsem konstitutivnega pomena, je prelomno, saj v recepcijo predhodnih izjav o Sclavenih Balkana uvaja podobno podvajanje, kot se pojavlja ob kazenskopravnem 'diskurzu ekspertov', ki »zločin« Sclavenov nadomešča z njihovimi 'sopomenkami', kakršni sta npr. »Hrvati«, »Srbi« ipd., zgolj in izključno, ker njegova relevantnost izhaja iz družbene moči njegovega pisca Konstantina Porfirogeneta, vzhodno-rimskega imperatorja; prelomno je torej, ker gre za diskontinuiteto v oblastnem in 'mednarodno' hegemonskem diskurzu Bizanca. Tovrstna genealogija sicer na prvi pogled koncipira drugačen tip moči (namreč klasično pojmovani tip moči suverena, ki jo 'poseduje' in izvršuje od zgoraj navzdol), kot se pojavlja pri Foucaultu, kjer gre za disciplinarno razpršeno relacijsko moč, a se ob natančnejši analizi npr. ob primerjavi prelomnosti obeh izjav rimskih imperatorjev v recepcijah kasnejših dob in neprelomnosti izjave o Venetih (na območju Panonije in Mezije) Julijana Odpadnika, še enega rimskega imperatorja, ki je bil povrh bolj izobražen od obeh zgoraj omenjenih skupaj, izkaže, da le ne gre za genealoški vpliv suverena tipa moči na diskurz, temveč za vpliv relacijskega tipa moči. Če se Juliju Cezarju v krščanski konstrukciji zgodovinskega pomena še oprosti njegovo poganskost, saj je bival pred Kr., pa se tega ne oprosti *Odpadniku*, in to kljub temu, da je izjavo o Venetih podal še preden je odpadel od krščanstva. Genealoški vpliv na diskurzivno prelomnost je tako izkazan relacijsko glede na (ne)priznani položaj v širšem kulturnem okolju epohe; recepciji kristjanov kasnejših dob je Julijanova izjava relevantna nekako toliko, kot bi bila pri oblikovanju kazenske sodbe glede morebitne demence storilca relevantna izjava v zgradbi sodišča milosti prosečega klošarja – storilca. Podobno se genealoško pojmovani vpliv na diskurz izkazuje, ko pogledamo »prelomnost«, ki jo alohtonizem Slovanov pripisuje izjavi 6. stoletnega papeža Gregorja, češ, da Slovani »skozi istrski vhod silijo že v Italijo« (pustimo tu ob strani, da vdorov v Norik in v Panonijo ne omenja; in vprašanje, o čem govori – o premiku etnije, o premiku etnonima, o premiku vojske ali o premiku staroverstva), za razliko od receptirane 'neprelomnosti' (ali bolje rečeno hegemonsko-zgodovinopisno uveljavljene irelevantnosti) izjave Jordanesa o istovetnosti Sclavenov in Venetov. Eno je izjava papeža, drugo pa le izjava škofa. Ne gre za razliko v vplivu na diskurzivno formacijo štorije o Slovanih, ki bi izhajal iz suverene moči papeža, pač pa za razliko, ki izhaja iz diskurzivno-relacijskega tipa (doktrinarne) moči: papež velja za nezmotljivega, škof (posebej še gotski) pa ne. Tudi pa je skozi genealogijo mogoče primerno razumevati naprežanja filologov 19. in 20. stoletja in poizkuse pripisati avtorstvo *Štirih dialogov*, najstarejšega rimskega literarnega besedila, ki omenja Sclavene, nekemu anonimnemu psevdovtorju in ne Cezariju iz Nazianza, ki ga kot avtorja navaja Photius. Je razlika z vidika relevantnosti

Poleg kombinacije deskriptivne metode z nizom metod analize primarnih in sekundarnih virov v »prvem branju« ter zgoraj navedenih metod arheologije in genealogije v diskurzivni analizi »drugega branja« sem ob študiju dane problematike uporabljal tudi **paleografsko metodo**, vendar izključno ob soočanju z epigrafskimi korpusi starorimskih, etruščanskih, atestinskih in drugih inskripcij oz. ob analizi njih vsebine.²⁶ Paleografija je med disciplinami, ki proučujejo preteklost skozi analizo njene pisne zapuščine, tista, ki se osredotoča na izvorno pisavo dejanskega teksta pretekle dobe. Paleografska metoda zasleduje cilj datirati in lokalizirati dano besedilo skozi analizo fizičnih značilnosti pisave, v širšem pomenu pa se ukvarja z iskanjem izvora in sprememb v pisavi. Najbolj temeljni izmed postopkov paleografske metode je grafična primerjava enega ali več zapisov z že datiranim in lokaliziranim zapisom, kar vključuje tako formalni kot tudi stilski vidik primerjave in omogoči odkriti vzorce, ki so generično identični, ali pa podobnosti med različnimi vzorci – in v končni fazi ob pristopanju k še ne razvozlani pisavi dešifrirati jo.²⁷

izjavljenega v diskurzivnem položaju; torej v tem ali obvelja, da Sclavene z Amalekom istoveti neki anonimnež, ali pa to počenja katoliški in pravoslavni svetnik, brat konstantinopelskega patriarha in član kroga Kapadokijskih očakov Cerkve, posebej še, ker gre, kot rečeno, za najstarejšo literarno omembo Sclavenov in torej vsekakor glede rabe etnonima za diskurzivni prelom z antiko. Nekaj malega pa sem genealogije ob navezavi na monografijo prof. Vesne V. Godine uporabil tudi že v uvodu tega diplomskega dela ob omembi Sclavenom pripisanega požigalništva.

²⁶ Mogel bi v sklop metod diskurzivne analize umestiti tudi **dekonstrukcijo**, če ne bi Derrida posebej opozarjal, kako dekonstrukcija ni niti analiza niti metoda. Dekonstrukcija zavrača stališče, da je pomen dostopen skozi samo navzočnost; čisto navzočnost zanika in tako tudi možnost esencialnega pomena (kar ji je sicer skupno z arheologijo in genealogijo). Vsak pojem ali koncept je konstituiran in razumljen v jezikovnem smislu skozi binarne opozicije: zunanje ne more biti razumljeno mimo opozicije z notranjim, navzočnost ne mimo odsotnosti itd. Dekonstrukcija odkriva 'implicitno' navzočnost v besedilu skozi identifikacijo konceptualne binarne opozicije, ter razkriva zmotnost v hierahiziranem pojmovanju 'superiornega' izmed binarnih elementov, ko demonstrira nezmožnost njegovega razumevanja drugače kot v odnosu do 'inferiornega'. V tem diplomskem delu se dekonstrukcija izkazuje ne kot tehnika raziskovanja, ampak kot stranski produkt v problematiziranju in potrditvi njegove teze. Dekonstruirana je v njem vrsta etnogenezoloških mitov in mitov »svetega vedenja« modernega slovenskega nacionalizma: mit o znanstveni superiornosti alohtonizma Slovanov zoper njihov avtohtonizem; mit o alpskih Slovanih (v katerih so kot 'opozicija' Slovenci implicitno ves čas navzoči); mit o 'le jezikovni skupnosti' Slovencev 16. stoletja; predvsem pa je skozi ugotovljeno intertekstualnost v starodavni proizvodnji samo-pojmovanja: Izraelitov, Grkov, Rimljanov in kristjanov dobe 'Kapadokijskih očakov' skozi analizo antičnih izjav: a) izraelitskih o Amaleku; b) grških o Pelopsu in Paflagoncih / Venetih; c) Rimljanov (Livija) o Antenorju in Venetih; d) Cezarija iz Nazianza in drugih zgodnjekrščanskih piscev o Sclavenih demonstrirana dekonstrukcija teh samo-pojmovanj. Posledično lahko dekonstrukcija omogoči še poglobiti razumevanje kontinuitete zgodnjekrščanskega pojmovanja Sclavenov epohe med 4. in 7. stoletjem po Kr. z grškim in z rimskim pojmovanjem Venetov, ki se izkazuje, ne le v kontinuiteti v izjavah aktivirane referencialnosti, temveč v obeh primerih (Grkom / Rimljanom po eni plati, že pokristjanjenim Bizantincem po drugi) kot pojmovanje Sclavenov-Venetov kot kontinuirano istega Drugega.

²⁷ Seveda nisem katerekoli pisave na novo dešifriral in k epigrafiki nisem pristopal po »deus ex machina« pristopu, tj. bodisi na način normativne paleo-venetologije (oz. psevdovenetologije), ki pojasnjuje celotni korpus inskripcij atestinske kulture tako na fonološki, kot na ortografski, morfološki, sintaktični, semantični in še kakšni ravni ter ji je pri tem vse jasno – le ime jezika, ki ga proučuje, ne; niti ne na način spontane 'slovenetologije', ki pristopa k inskripcijam 'od Atlantika do Himalaje' tako, da jih od prve do

2.3 Raziskovalni postopek

Diplomsko delo o problematiki venetsko-sclavske kontinuitete sem prijavil v študijskem letu 2006 / 2007. Skoraj vse v tistem letu od fakultete razpisane teme so se tedaj v letu pred prevzemom skupne valute EMU, ko je 'euforija' na Slovenskem dosegla svoj vrhunec, tako ali drugače nanašale na EU integracijo, kar me niti ni v študijskem smislu privlačilo, in tako sem prijavil raziskovalno temo po svoji izbiri. Še vedel nisem, v kaj se spuščam, pa četudi mi je problematika 'slovenetologije' že tedaj bila v primerjavi s povprečnim študentom moje generacije študija v kar 'solidni' meri poznana. Predstojnica katedre mi je tedaj določila dva mentorja, enega, ki velja za post-pozitivistično usmerjenega, in enega, ki velja za bolj pozitivistično orientiranega. Prvi mi je po prvem opravljenem razgovoru glede koncepta diplomskega dela dejal: »Saj boste sami videli, da tako ne bo šlo,« drugi pa mi je predlagal, naj pričnem s

zadnje vse po slovensko 'ne-prebere' po metodi, če naj parafrazirano orišem,: »povedal ti bom, kaj je narobe s pomenom, zunaj stoji – ruski vohun«. K starorimski epigrafiki sem pristopal preko skozi stoletja zbrani korpus latinskih inskripcij (CIL) in pri tem v stoddotni meri upošteval 'dekodiranja' posameznih črk, okrajšav, ipd., kot sta jih paleografija in epigrafija skozi pretekla stotletja dognali; k etruščanski epigrafiki sem pristopal preko etruskologa Heurgona (Heurgon 1982); k epigrafiki atestinske kulture pa preko knjige *La Lingua Venetica*, ki sta jo izdala prof. Prosdocimi in prof. Pellegrini, in ki po mojem vedenju od vseh monografij, ki proučujejo pisavo te kulture, najbolj sistematično predstavlja ter analizira njen korpus inskripcij. Kljub temu, da sem to monografijo, kakor tudi monografijo *Manuel de la langue venete* Michela Lejeuna, še enega normativnega venetologa, študiral dokaj intenzivno, se z nekaterimi konkretnimi trditvami v teh dveh delih ne morem strinjati. V celoti dognanja normativne venetologije upoštevam, ko gre za branja posameznih (tipov) črk, kar je razumljivo, saj je pisava atestinske kulture le pod-različica etruščanske in kot takšna primerljiva z grško; ravno tako v celoti upoštevam dognanja glede pravil punktiranja na tem korpusu inskripcij ter vse datacije in lokalizacije inskripcij. Tudi z delitvijo in continuo pisanih tekstov inskripcij na posamezne besede se strinjam v 99% primerih. Z eno izjemo tudi v celoti upoštevam fonološka dognanja glede jezika tega korpusa, ne strinjam pa se, da je glas /f/ na teh inskripcijah izpričan kadarkoli razen v najkasnejšem obdobju kot posledica kulturno-zgodovinsko pojavljene glasoslovne spremembe, ki je odraz rimskega hegemonskega vpliva. Kar normativni venetologi berejo kot /f/, namreč digraf tvorjen iz črk Digama in Heta (ali iz črk Digama in Eta), sam berem kot proto-indoevropski /bh/ glas in ne vidim prepričljivega argumenta za trditev, da se je v jeziku atestinske kulture tako proto-indoevropski /dh/ kot tudi /bh/ glas v določenih položajih v zlogu preglasil v /f/ na način kot v latinščini. Preglas iz /dh/ v domnevni /f/ namreč v atestinski epigrafiki ni izpričan, saj se pojavlja v eni sami domnevni besedi (»fagsto«; domnevno enako kot latinsko fecit), pri čemer pa ta domnevni glas /f/ v njej ni zapisan z digrafom Digama-Heta, temveč s kombinacijo Heta-Digama, ki morda niti ni digraf temveč sklop dveh soglasnikov (in v tem smislu morda »evagsto«, namesto »fagsto«), pa tudi, če bi res pisalo »fagsto«, ni rečeno, da ni beseda izposojenka. Preprosto /bh/ branje digrafa VH daje boljše intertekstualne rezultate, saj omogoča identificirati vrsto etnonimov in tudi občega besedišča, primerljivega npr. z grškim, o čemer nekaj več v prvem podpoglavju drugega dela Priloge A. Ravno tako se ne strinjam z vrsto semantičnih pojasnil; npr. o besedi »nerka«, saj so z vsebinsko-logičnega vidika absurda. Tudi o tem več v Prilogi A. A vse to je prav malo važno z vidika etnogenezologije Slovanov, kajti jezik teh inskripcij atestinske kulture ni slavofon, ravno tako pa tudi ne venetski. Je retijsko-volsinijski jezik. Kot takšen v etnogenezologiji Slovanov ne igra kakršnekoli vloge, nazivati ga »venetski« odraža po eni plati nacionalizacijo preteklosti v imenu sodobnega italo-beneškega nacionalizma, po drugi hegemonsko 'strukuralizacijo' preteklosti zoper dejanskost etnogeneze Slovanov / Venetov. Paleografska metoda analize atestinskih inskripcij, pa omogoča tudi, da sem v okviru študija odkril vrsto starorimskih inskripcij z zapisanim imenom Slovanov, ki bi mi sicer ostale nepoznane, in sicer, ko sem ob delovni hipotezi, da gre morda za etnonim, študiral atestinsko besedo »Stlapurna« ter jo primerjal z nekaterimi zapisi v starorimski epigrafiki, o čemer več v predzadnjem poglavju Priloge B.

prebiranjem *Zgodovine Langobardov* Pavla Diakona in pristavil z nekako 'Mona-Lisa' tipom nasmeška: »Me zanima, kakšno zgodbo boste napisali.«

Nisem upošteval tega nasveta, saj sem tako *Zgodovino Langobardov* kot Grafenauerjevo spremno besedo k njeni slovenski izdaji že imel v dokajšnji meri preštudirano, pač pa sem se vsebinsko lotil dodelave konceptualizacije raziskovalnega projekta. Razumljivo se mi je že ob prijavi diplomskega dela zdelo, da 'tehnik' ankete, intervjuja ipd. ne bodo prišle v poštev in torej, da bo raziskava temeljila na procesu zbiranja, prebiranja in analize primarnih ter sekundarnih virov. Ravno tako pa, da ne bom, kakor to rada počenja 'spontana slovenetologija', pametoval o masonski, beograjski, moskovski, dunajski, komunistični, bonapartistični, SAZU-jevski ali, kdo ve, še kakšni zaroti, saj tovrstno etiketiranje ne more obveljati kot znanstvena naracija, in tudi sicer lahko služi le pritlehnemu spodbujanju izbruhov etno-nacionalističnih emotivnosti, pač pa sem vedel, da bom konceptualiziral raziskovanje skozi pojem hegemonije, s katerim sem bil ob udeležbi na predavanjih prof. Igorja Lukšiča že v pred-absolventskem obdobju kar seznanjen. Vedel sem tudi, da bo potrebno Gramscijevo pojmovanje hegemonije v konceptualizaciji vpeti v problematiko interpretacije oz. recepcije, ter, da bom to mogel storiti ob študiju del Stuarta Halla. Evidentno je bilo tudi, da bo potrebno utemeljiti politološko preiskavo problematike venetsko-sclavenske kontinuitete skozi kritiko pojmovanj povezave starodavnih etnij in sodobnih nacij v modernističnih študijah nacij in nacionalizmov ter, da tega ne bom počel skozi okvire organicizma, primordializma in perenializma. Znano mi je torej bilo, da bo potrebno zbrati vire s področja študij nacij in nacionalizma, jih študirati, ter v njih poiskati »notranjo kritiko« modernizma, kar sem tudi storil. Zakopal sem se v dela Anthonyja Smitha in kar sistematično preučeval njegove monografije, ki so mi bile dostopne preko medbibliotečne izposoje.

Etnogenezologije sprva nisem vključeval v koncept raziskave, ampak sem imel namen predstaviti različne scenarije etnogeneze Slovanov izpod peres različnih znanstvenikov, ki so o tem pisali v okviru raznih znanstvenih disciplin, ter v njih poiskati ter izpostaviti nedoslednosti, nekoherentnosti, nasprotja, ipd., zaradi česar je bilo potrebno zbrati čim več virov oz. scenarijev etnogeneze Slovanov ter jih preštudirati. V glavnem sem se pri tem oprl na slovenske zgodovinarje in arheologe, a tudi na posamezne tuje pisce. Vedel sem, da se bom skozi te sekundarne vire seznanil z mnogimi omembami Sclavenov v primarnih dokumentih, ki mi dotlej še niso bile poznane; da bo torej študij scenarijev

etnogeneze tudi v funkciji 'brskanja po arhivu' primarnih izjav o Sclavenih. Na razdelani pojem etnogenezologije sem naletel šele dosti kasneje, ko sem en dan v Knjižnici Otona Župančiča med iskanjem nekega drugega gradiva opazil študijo ruskega akademika Sedova o Slovanih v antiki. Ker sem tedaj že vključil na podlagi prebiranja Grilčevega prevoda *Arheologije vednosti* v konceptualizacijo diplomskega dela tudi 'drugo plat' recepcije, torej reprezentacijo in teorijo diskurza, sem se mogel odločiti še poslednjič rekonceptualizirati študijo in vanjo etnogenezologijo vključiti ter izključiti navedbe in primerjave posameznih scenarijev etnogeneze, ki sem jih prej študiral. To odločitev sem sprejel, ker zaradi omejenosti s prostorom vseh preštudiranih scenarijev etnogeneze Slovanov ne bi mogel vključiti v besedilo in bi bil izbor med njimi povsem arbitraren ter tudi in predvsem, ker se etnogenezologija kot interdisciplinarna veda lepo sklada s pojmovanjem disciplinarne funkcije diskurza ter razumevanjem interdiskurzivnosti kot tistega, kar je v formaciji diskurza intertekstualno konstitutivnega.

Tako sem do dodelanega temeljnega konceptualnega okvira po kar temeljitem študiju virov z dokaj raznolikih področij družboslovja in humanistike končno prispel, ostale koncepte (normativnost, spontanost, sporadičnost) pa sem vanj 'vključil' skozi 'sintezo' pojmov spontanega in normativnega v Gramscijeve lingvistiki in pojma sporadičnosti Prokopijevega opisa zgodnjih Sclavenov v njegovi *Gotski vojni*.

Že ob sami prijavi diplomskega dela pa je bilo očitno, da bo sočasno in vzporedno s študijem sekundarnih virov – vezanim na dodelavo konceptualizacije – to diplomsko delo vključevalo študij še na treh področjih: a) študij antiki pripisanih izjav o Venetih; b) študij najzgodnejših izjav o Sclavenih; c) študij korpusa inskripcij, ki sem ga tedaj skladno s hegemonsko reprezentacijo še pojmoval kot korpus venetskih inskripcij. Lotil sem se tako intenzivnega študija tega korpusa po pravilih paleografije predstavljenih v knjigi *La Lingua Venetica*, ki sem si jo v študijske namene enako kot Lejeunov *Manuel de la langue venete* skeniral, in s tem razrešil tudi del problema pod točko a), kajti ta monografija v svojem drugem zvezku citira vse antične omembe Venetov, ki so bile njenima avtorjema znane; podobno pa sem problem tistih omemb zgodnjih Sclavenov, ki so mi ob študiju scenarijev etnogeneze Slovanov slovenskih avtorjev ostale nepoznane, razrešil z izdelavo seznama virov o Sclavenih, ki jih v študiji *The Making of the Slavs* navaja Florin Curta. To diplomsko delo se tako opira izključno na javno dostopne in znane primarne literarne vire. Treba je bilo te vire poiskati bodisi v knjižnici bodisi, kolikor v Sloveniji niso dostopni v fizični obliki, preko spleta, pri

čemer so mi bili v veliko pomoč spletni portali, kot so Perseus, LacusCurtius, Theoi, pa tudi GoogleBooks, Open Library, HathiTrust ipd. Kolikor ti viri niso bili prevedeni v katerega od razumljivih mi sodobnih jezikov in kolikor sem moral prevode primerjati z izvirniki, saj nisem kar v naprej zaupal v njihovo korektnost, sta mi bila v velikansko pomoč grški in latinski »Word Study Tool« portala Perseus, ki sem ju uporabljal v kombinaciji z wiki-projektom Wiktionary, ter – ker sem v zanesljivost slednjega ves čas dvomil – z v Mestni knjižnici Ljubljana, kjer imam od mojega leta 2010 službo, dostopnimi mi knjižnimi slovarji, medtem ko sem starorimsko epigrafiko preiskoval preko raznih spletnih portalov korpusa latinskih inskripcij, predvsem preko iskalnika po inskripcijah na portalu Manfreda Claussa.²⁸

Kot rečeno sem v procesu nastajanja tega diplomskega dela dosti časa posvetil študiju korpusa inskripcij atestinske kulture, o katerem danes menim, da ga ni upravičeno pojmovati kot korpusa venetskih inskripcij, medtem ko sem ga ob pričetku tega diplomskega študija še pojmoval kot venetskega. Pristopal sem k tem inskripcijam na podoben način kot ruski akademik Sedov pristopa k po njegovem neslavofoni (staro-evropski) venetščini železnodobne Srednje Evrope, glede katere zatrjuje, da je iz nje ob zlitju z zahodno baltščino nastala praslovanščina. Vendar se je moje mnenje od njegovega in podobnih razlikovalo v tem, da sem sam menil, kako ta proces pojava praslovanščine ni potekal le na območjih severno od Donave, temveč tudi južno od nje, saj Donava pred rimsko okupacijo Panonije ni predstavljala kulturno-civilizacijske meje; Pseudo-Scymnus namreč v *Periegesis* omenja Venete – resda v kontekstu mita o begunstvu po Trojanski vojni – tako na območjih severno kot južno od nje in to kot enovito etnijo. Tako sem bil mnenja, da zaton produkcije inskripcij atestinske kulture in njihovega jezika v nič večji meri ne odraža prevzemanja latinščine v mestih, kot procesa slavizacije na podeželju; ter sem se glede tega opiral na omembo Venetov pri Julijanu Odpadniku ter na vse tiste antične omembe Venetov, ki jadranske in severno od Donave bivajoče Venete pojmujejo kot enovito etnijo (o tem v drugem delu Priloge A). Temu primerno sem k inskripcijam pristopal na način, da sem jim priznaval neslavofoni značaj, a sem hkrati v njih iskal elemente, ki bi korelirali z elementi v slovanskih jezikih in bi mogli tovrstni tezi pritrdjevati.

²⁸ Dostopno na naslovu <http://www.manfredclauss.de> (21. januar 2015).

Vendar pa sem nekje do leta 2011 tovrstni *zeleni* pogled na Venete atestinske kulture opustil. Do mojega preloma s pojmovanjem jezika te kulture kot venetskega je prišlo skozi študij ortografije teh inskripcij: namreč, celotni korpus je glede na značilnosti pisave mogoče kronološko deliti na štiri dobe: arhaično (v petem stoletju pred Kr. do cca 420 pred Kr.),²⁹ klasično (od cca 420 pred Kr. do cca 300³⁰ pred Kr.),³¹ pozno (od cca 300 pred Kr.)³² in latinično (od cca 150 pred Kr. do 50 pred Kr.),³³ pri čemer pa je značilno, da se inskripcije vseh štirih obdobj pojavljajo le na nahajališčih Evganije (v naselbinah Ateste, Padova, Lagole, itd.), medtem, ko se na območjih vzhodno od Evganije, tj. v zaledju Kota Jadrana – imenovanem v paleo-venetologiji tudi »karnijska Venetija«, inskripcije pojavljajo izključno v klasičnem obdobju, če smo torej optimisti le dobrih 150 let med cca. 420 pred Kr. in 264 pred Kr. Očitno torej, da se je

²⁹ Značilno za inskripcije tega obdobja je, da ne poznajo sistema punktacij; dalje, da se na njih še pojavlja korelat grške črke Heta kot označevalec glasu /h/; dalje, da je glas /d/ na nekaterih med njimi zapisovan s feničansko različico črke Dalet, in da je digraf, v katerem normativna paleo-venetologija prepozna glas /f/, zapisovan vselej kot sklop črk, ki grafično in gematrično korelirata z grškima Digamo in Heto, torej kot VH (ta ima v arhaični atestinski pisavi grafični izgled latiničnega F, ki mu sledi 'oglate osmica').

³⁰ Zdi se mi, vendar tega v besedilu ne utemljujem posebej, da se je klasično obdobje končalo nenadoma v letu 264 pred Kr., ko je padla prestolnica etruščanske lige dvanajstih mest – mesto Volsinii – in z njo središče etruščanskega kulta božanstva Voltumne.

³¹ Značilnost klasične dobe atestinske pismenosti je, da se na inskripcijah pojavlja regularni sistem punktacij v zlogih, ki ustreza pravilom, kakor so zapisana na zgornji polovici atestinskih abecednih tablic, pri čemer, če zanemarimo podrobnosti, gre v osnovi za punktiranje tistih glasov v zlogih, ki rušijo harmonično izmenjavo oz. sosledje soglasnikov in samoglasnikov v zlogu, razen v primerih izjem, ki so navedene na teh abecednih tablicah. Druga značilnost je, da iz pisave izgine črka, ki korelira z grško Heto, domnevno zato, ker je glas /h/ iz jezika izginil. Atestinska Heta se tako pojavlja le še v nekaterih lokalnih različicah pisave (npr. Lagole), kjer ta glas bodisi ni izginil bodisi je s Heto označevan glas, ki ga v grščini označuje Eta. Razen tega se pojavlja še naprej v digrafu VH, ki pa je ponekod v klasični dobi zapisovan tudi kot kombinacija atestinske Digame in Ete (ta ima podobo dvojno punktirane Iote, Heta pa 'oglate osmice'). Poleg tega se v klasičnem obdobju glas /d/ striktno zapisuje z atestinsko različico črke Zeta, razen v Padovi, kjer isti glas označuje znak X (ki drugod označuje glas /t/, za zapisovanje katerega pa se je v klasični dobi izključno v Padovi uporabljalo grško Theto, kar je znak X naredilo 'prostega').

³² Za pozno obdobje je značilno, da izgine regularnost v sistemu punktacij; ponekod je punktacija enojna, drugod dvojna; občasno na inskripcijah posamezni glas, ki bi po pravilih punktiranja moral biti punktiran, ni punktiran; občasno je punktiran glas, ki ne bi smel biti punktiran, ipd., kar vse kaže na propad (šolske) avtoritete, ki je uvedla in vzdrževala sistem punktacij v pisavi; po mojem mnenju kulta Voltumne. Značilnost tega obdobja je tudi, da iz digrafa VH starejše dobe odpade prvi element, torej Digama, in je tako glas, ki ga je ta digraf označeval, zapisovan le z bodisi atestinsko Heto bodisi atestinsko Eto. Postopoma se na inskripcijah pričenjajo pojavljati tudi že posamezne latinične črke, ki nadomeščajo starejše črke klasičnega in arhaičnega obdobja.

³³ V tem obdobju so inskripcije že v celoti pisane latinično, razen ene same črke, ki je naslednik digrafa VH, in je pisana kot črka I z apostrofom na desni, kar je pozna različica Ete v funkciji označevanja glasu, ki ga je v klasični dobi označeval ta digraf, dokler naposled ne izgine tudi ta črka in jo nadomesti latinični F, zavrlo česar normativna venetologija sklepa retrospektivno, da je že v arhaični dobi digraf VH označeval glas /f/, s čimer se ne morem strinjati ne iz metodoloških ne iz vsebinskih razlogov (naj ponovim, teza, da se je proto-indoevropski glas /dh/ preglasil v /f/ v enakih položajih v zlogih kot v latinščini, sloni na primeru ene same besede, katere pravilnost branja pa je vprašljiva). Punktacij v tem obdobju več ni, kolikor pa se pojavljajo, so v funkciji ločevanja besed in ne več označevanja 'neregularnih' položajev glasov v zlogu. Vrsta inskripcij je tako vključena v korpus atestinskih inskripcij le na podlagi pojavljanja istih besed ali pogostejše imen kot v poznem obdobju, nekatere med njimi pa so vključene sočasno tako v korpus atestinskih inskripcij kot v korpus latinskih inskripcij, saj dejansko med njima v tem obdobju ni več razlike. Atestinska pisava in jezik se zlije z latinščino.

proizvodnja inskripcij in z njo atestinska pismenost širila iz Evganije proti vzhodu, ob zatonu etruščanske civilizacije pa se je to širjenje v smeri vzhoda ustavilo in atestinska pismenost drugače kot v Evganiji na območju Kota Jadrana ni dočakala dobe Rimljanov. Zato se tudi nahajališča inskripcij na območju karnijske Benečije večinoma razlikujejo od kasnejših nahajališč latiničnih starorimskih klesanih napisov, medtem ko so v Evganiji, kjer je atestinska pismenost dočakala nadvlado Rima, identična.

To spoznanje pa je v polnem nasprotju z zapisom Tita Livija v peti knjigi *Od ustanovitve mesta*, kjer pravi, kako so Etruščani v obdobju pred vdori Galcev s severa preko Alp obvladovali celotno Padsko nižino z izjemo, kakor se izrazi, »venetskega kota« Jadrana (Livij, *Od ustanovitve mesta*, 5, 33). Če so namreč Veneti bivali v zaledju Kota Jadrana, atestinska pisava pa se je na območje Kota Jadrana širila iz Evganije, potlej ta pisava, ki je očitno in neizpodbitno povezana z etruščansko pismenostjo, ne more biti pojmovana kot venetska, toliko bolj ker Venete na območju Kota Jadrana še v prvem stoletju po Kr. omenja Strabon in še v četrtem po Kr. Julijan Odpadnik, ko govori o specifikah njihovega jezika, medtem, ko se inskripcije in z njimi jezik atestinske kulture v Evganiji preneha pojavljati že v prvi polovici 1. stoletja pred Kr., na območju Kota Jadrana pa – kot rečeno – še dve stoletji prej.³⁴

Zavest o tem je bila zame precej nespodbudna; demoraliziralo me je do te mere, da sem za skoraj celo leto povsem opustil študij, kajti porušil se mi je koncept (ali bolje rečeno predsodek o venetščini teh inskripcij), sočasno pa se je tedaj zmotno zdelo, kako je v nič odšlo več let študija atestinske epigrafike. Resno sem razmišljal, da bi opustil diplomski študij dane problematike in prijavil nadomestno temo, saj so ne nazadnje tudi leta napravila svoje in mi je bila ob odsotni diplomski tudi onemogočena kaj kariera že gola zaposlitev. Vendar mi problematika iz radovednosti ni dala miru in tako sem se končno le sprijaznil s spoznanjem ter si rekel, dobro, če že sem seznanjen s temi inskripcijami, jih bom pa uporabil kot vir. Če niso venetske, se mi je zdelo dokaj verjetno, da bom v njih našel odgovor, v katerem jeziku so spisane. Nisem se lotil razvozlavanja inskripcij po 'pozitivističnem' načelu kot Pellegrini in Prosdocimi, ki jima je o njih bolj ali manj vse kot beli dan jasno, le to, da niso venetske, ne; in tako nisem skušal prevajati

³⁴ Razen tega so jadranski Veneti v vrsti antičnih izjav označeni kot bivajoči med Jadranom in Donavo, pri čemer pa se inskripcije ne pojavljajo vzhodneje od območij slovenske Primorske. V Panoniji, razen na Negovskih čeladah, ki pa so bile naknadno relocirane, jih ni zaslediti. Pa bi jih morali, če bi jih ustvarjali do Donave in še čez bivajoči neslavofoni Veneti. Pojavljajo se te inskripcije le na območju, do koder je tedaj segal neposredni etruščanski kulturni vpliv.

posameznih »izjav« z inskripcij, saj bi bilo to nesmiselno, ko je leksika teh inskripcij poznana morda vsega par tisoč ljudem s celega planeta in med njimi o pomenu katerekoli posamezne inskripcije (z izjemo morda nekaterih najbolj 'očitnih' in kratkih) ni vzpostavljenega kakršnegakoli konsenza, pač pa sem iskal leksične vzorce, ki se pojavljajo regularno na več inskripcijah, ter jih analiziral in ugotovil, da gre pri najmanj polovici njih za imena etnij ali bogov (ali oboje hkrati), ali pa polisov, ki se pojavljajo tudi v rimskih epigrafskih ali / in literarnih virih. Temu je nato sledila frekvenčna analiza etnonimov in politonimov, kot je podana v prvem podpoglavju drugega dela Priloge A, ki dokazuje, da je jezikovnost / etnolingvističnost teh inskripcij bila od njihovih ustvarjalcev pojmovana večinoma kot retijska (oz. kot retijsko-volsinijska). Od tod zaključek, da za trditev o obstoju neslavofone venetščine železnodobne Srednje Evrope, ki bi bila jeziku inskripcij atestinske kulture identična ali vsaj bližnje sorodna, ni kakršnekoli podlage, in je tako ta 'izven-evganska' železnodobna 'venetščina' osrednje Evrope morala biti že od svoje prve spontane pojavitve (izpričane v pisanju Herodota, Euripida in Sophokleja) dalje praslovansko slavofona tako severno kot južno od Donave.

Po tej ugotovitvi je bilo potrebno še sprejeti odločitev, kako obvladati enciklopedično količino informacij in organizirati besedilo. Ker je že zgolj omemb Sclavenov lociranih na območja južno od Donave pred 6. stoletjem, ko naj bi se po hegemoniki reprezentaciji na ta območja šele doselili, v primarnih virih toliko, da bi že zgolj navedba in le nadvse skopa analiza samo teh primarnih virov ob dodanem uvodu in metodološko-konceptualnem poglavju presegla predvideni obseg diplomskega dela, sem se odločil, da bom analizo antičnih izjav o Venetih in pozno-antičnih ter zgodnje-srednjeveških o Sclavenih podal v dveh ločenih prilogah, ki sem ju koncipiral kot razstavo »izjav«. Naknadno sem napravil še dodatno selekcijo, saj bi v nasprotnem ti dve prilogi mogli po obsegu tudi presegati 500 strani besedila, in sem tako v Prilogo B se namenil vključiti le izjave v primarnih virih o Sclavenih na območju južno od Donave pred 6. stoletjem, predstavitev sicer opravljene analize ostalih izjav o zgodnjih Sclavenih pa sem opustil; v Prilogi A pa sem analiziral le izjave o Venetih, ki niso striktno lokalizirane, ampak je njih lokalizacija odvisna od lokalizacije elementov Phaethonovega mita, po eni plati ter izjave o Venetih z območij severovzhodno od Donave, ki jih tudi alohtonistična reprezentacija izvora oz. pojavitve Slovanov v glavnem pojmuje kot izjave o antičnih Slovanih, po drugi, in sem tako opustil

sistematično in podrobno predstavitev sicer opravljene analize izjav o Venetih z območij Evganije, Paflagonije, Balkana in Galije. Sčasoma je dozorela še ugotovitev, da bo ključna spoznanja obeh prilog potrebno naknadno sintetizirati, kar sem s poudarkom na problematiki upravno-politične kontinuitete Venetov in Sclavenov storil v Prilogi C, kjer sem zavoljo važnosti podrobno analiziral še izjave o Sclavenih pri Prokopiju iz Cezareje, saj brez razčlenbe teh izjav okoliščin vojaško-politične pojavitve Sclavenov na območjih južno od Donave ni mogoče ustrezno razumevati. Sočasno z odločitvijo o tovrstni organizaciji besedila sem se odločil tudi, da se bom v jedru diplomskega dela manj ukvarjal z izjavno konkretnostjo problematike kontinuitete Venetov-Sclavenov, in, da bom v njem k tej problematiki pristopal v večji meri le s teoretsko-politološkega vidika.

Za kraj še o virih na kratko. Diplomsko delo se sklicuje na vire, ki so posredovani bodisi preko slovenskih založb in knjižnic Slovenije, doživete na poti med SFRJ in EU, bodisi preko medbibliotečne izposoje iz tujine te iste dobe bodisi preko višje že navedenih spletnih portalov in to bodisi v slovenščini bodisi v latinščini bodisi v grščini, pa v angleščini, in še v dosti ostalih jezikih. Težko presojam sam, kateri od teh so v medsebojni opoziciji in se med sabo ne razumejo, kateri pa. Ne vem ali sta npr. Strabon in Apollodorus, ko sta se spontano srečala, govorila v medsebojno razumljivem jeziku in ali sta se torej razumela, slutim pa glede na Strabonovo polemiko z Apollodorom, da ne najbolje, pa sta vendar dandanes oba posredovana le skozi angleški prevod v stari grščini ohranjene in vidne nam Strabonove geografije. Niti ne vem ali se morejo posamezni od virov tudi anulirati, in če, kdaj in kje. Težko tudi rečem karkoli gotovega o njihovih singularnih avtorjih. Vsi ti teksti, ki jih diplomsko delo uporablja kot vire, tudi slovenski, so mi posredovani in le glede redkih izmed avtorjev, ki jih navajam, se spominjam, da sem jih srečal lokalno, osebno in spontano. A vendar so mi poznani vsi navedeni, razumljivo pa tudi, da si npr. Grki in pa Rimljani niso nujno v medsebojno razumevajočem odnosu; kakor tudi, da se 400 letni cikel gregorijanskega koledarja razlikuje od 28 letnega (februarskega) cikla julijanskega, kar lahko povzroča ob sklicevanju tako na 'mlade' kot na 'stare' vire sporadično raztreseno sprejemanje v maniri 'PisAnJa iN GoVOrA', ko bi se tovrstna raba virov znašla v branju izpiljenih del, ki v sebi navajajo izključno avtorje, pripisane protestantski tiskarni, ali le avtorje, pripisane rimokatoliški tiskarni, pa le islamski itd., skratka v branju del s centralno obveščevalno dejavnostjo strogo 'usklajene' mainstream tiskarne, služeče strukturi

spektakla za vzdrževanje uniformne atribucije, kamuflaže in obveščenosti. V Severni Koreji so menda 'pričeske' uzakonjene in jih je dovoljeno le določeno število natančno opredeljenih, kar zagotavlja notranjo sigurnost, a hkrati revščino in ignoranco do sveta. Morda je tudi zavoljo te okoliščine se v Severni Koreji tako izteklo, da večina ni obveščena o razpadu Sovjetske zveze, ko pa CNNa ne spremljajo, saj vidijo 'grešnost' 'pričesk' njegovih poročevalcev. Sem bil zraven, ko so generali izvedli puč zoper Gorbačova, da vem ali se je ta puč res zgodil? Vem le, da me je o njem tam in tedaj bil obvestil preko satelitske antene receptirani program CNN. Sem bolje ali slabše od Severnih Korejcev obveščen? Živim kvalitetnejše življenje, kot bi ga, če bi bil obveščen glede razpada slovanskih federacij dvajsetega stoletja po severnokorejsko? Praksi teh ljudi ne morem in niti ne želim oponirati, a vanjo očitno tu, kjer sem, ne morem spadati. Tudi mi ni znan niti en staroveški bodisi Rimljan bodisi Grk, še manj Sumerec, ki bi Sclavene, kaj šele Slovence, na območjih južno od Donave in vzhodno od Soče priznaval kot obstoječe; le kot neobstoječe, kot robo (ki pa se ni kot robo samopojmovala) in zato (razen v epigrafiji), če že, le eksonimno označevane in pojmovane. Tovrstna raba nepriznavajočih ali iz-imensko priznavajočih te virov z vseh vetrov lahko ob srečanju z njimi izpade kot plovba med Scilo in Karibdo, kar ni pomnjeno kot prijetna izkušnja. A poznani so mi v tej Sloveniji na poti med SFRJ in EU navedeni viri vendarle, pa četudi avtor tega diplomskega dela ni niti s Plinijem starejšim niti z nedavno še nepoznanim mu dr. Matejem Hriberškom ob akciji Emona MM ob obletnici tega mesta zraven stavbe Mestnega muzeja in nasproti Križank 'upopetridsko' *pod Sirijo* spil po enega Johnnieja Walkerja ... Vidim tudi iz virov, ki so mi znani, da o Lubih Slovencih ne govori le protestantska tiskarna, ampak tudi katoliška (pri Jankoviču v prevodu Kempčana); katera pa je katera v vsakem primeru navajanih virov kot izven religiozni človek ne morem z gotovostjo vedeti. Pravzaprav mi to ni važno, saj v tem svetu praksa tiskarn in preostalega ekshibicijskega kompleksa ni (več) opredeljena z religijo, ta je le program, pač pa s kapitalom. Vidim tudi, da avtorji 16. in 17. stoletja, ki jih meni ne povsem v marsičem pa tuja, a dosegljiva, Hrvaška pojmuje v tem enaindvajsetem stoletju kot kulturno svoje, govorijo o prebivalstvu med Savo in Dravo na nekdanjem Ogrskem območju (in o sebi) kot o Slovencih, med tem ko je v Dlib-u jezik Vramčeve *Kronike* katalogiziran kot srbohrvaški, pa čeprav na sami naslovnici njegove *Kronike* priše, da je tiskana v Ljubljani in v slovenskem jeziku. Težko se je torej strinjati, da je jezik te *Kronike* srbohrvaški, kot tudi novozelandski ni; če kaj, potlej staroslovenski, ogrskoslovenski, bezjaškoslovenski, slavonsko-slovenski ali kakorkoli

že; da pa NUK zaposluje tudi Srbohrvate se mi zdi prav in strpno, kadar pa 'novozelandijo' po 'mojem' slovenstvu, se le nasmehnem. Tiskal pa je sicer to Vramčevo *Kroniko* protestant Mandelc ... Kdo bo doživel kot sporno že, da sočasno to diplomsko delo pozna npr. tako oba Mandelca, kot Vramca in Bohoriča, kdo drugi pa v tem ne bo videl nič spornega.

Kaj pa glede tega kot avtor morem? Jih pač poznam, kolikor jih, več ne, kot pa jih navajam ali omenjam. Strinjam se s Crocejem, kot ga (spet posredovano) citiram nižje in kot sem ga spoznal ne preko singularno spontanega dr. Lukšiča in tudi ne preko singularno spontanega dr. Kurnika, ampak preko v tem diplomskem delu navedenega dela v skupnem avtorstvu svoj čas na predavanjih le lokalno spontano spoznanih dr. Lukšiča in dr. Kurnika, da sto odstotno ustrezajoči prevod ni mogoč, ter tako tudi s Hallom, da torej reprezentacija avtorstva vseh navedenih virov ne more reflektirati spontane singularnosti vsakega od navedenih virov. Vire, ki jih navajam, poznam le skozi meni dostopno konstrukcijo družbe in pomenov posredovane in gre tako v označbi virov tega diplomskega dela za le iz lastne spoznavne spontanosti izhajajočo označitev v okviru celote vseh možnih označitev teh virov. Kar je citirano kot besedilo avtorja X, ne more biti prepoznano kot besedilo avtorja X kar vsakomur, saj nismo vsi iz enakih virov zgrajeni in ne potujemo po istih poteh; mnogo pa nas vendar je, ki smo v svoji singularnosti unikatni, a potujemo skupaj in smo vsi skupaj Slovani. Vidim, skratka, in vem, da, kar je označeno z X v Atestah, je označeno s Θ v Padovi pisave atestinske arheološke kulture. Od virov, ki jih v diplomskem delu navajam, pa so mogli 'sto in eni' skozi interkalarnosti prelomnih časov epoh 'predpreteklostno' biti 'karnevalizirani', zamaskirani, prebarvani in z 'vojnimi amandmaji' tokom prevodov in ponatisov 'dopolnjeni', 'dvojniovani' in transformirani; koliko njih pa res in do katere mere ter kdaj in kje pravzaprav, se težko vselej izrečem. Kaj vse pa je potencialno še mogoče najti in prebrati, me za zdaj niti ne zanima; sama spontana intenca avtorja citiranega dela pa tudi ne toliko kot njegove izjave recepcija med bralci in tako v ostalih virih ter vloga in položaj navednega vira ali / in njegove izjave v okviru hegemonije. Zato avtorstvo navajam, kakor sem avtorje v tem svetu spoznal; pseudo- označbo dodajam le, kjer se je v hegemoniji to že uveljavilo in se le v posameznih primerih (npr. glede pripisovanja avtorstva *Štirih dialogov* pseudo-Cezariju iz Nazianza) s tem iz razlogov, ki jih tudi navajam, ne morem strinjati.

Še o virih s formalnega vidika. Navajam in citiram jih po navodilih za urejanje znanstvenih in strokovnih besedil meni dosegljivega FDV. Iz enega od citatov dela v avtorstvu Igorja Lukšiča in Andreja Kurnika je razvidno, da se ta navodila od časa do časa in prostora spreminjajo, kot se tudi iz hipa v hip spreminja pač to 'naše' življenje. Ampak dobro, upošteval sem navodila.

Težava se pojavi pri virih iz davnine. Nastali so pred nastankom sodobnega avtorskega prava, tudi pred nastankom množičnega tiska, radija, medmrežja, kakor tudi pred uvedbo arabskih števil. Ohranjeni so le preko kdovekoliko srednjeveških prepisov in naknadnih kompilacij in ponatisov. Kakšen smisel bi imelo navajati v glavnem besedilu npr. Livija po načelu »Prevajalec, leto, stran«? Navedeni so torej ti viri tako, da je na prvem mestu v pokončnem tisku navedeno ime (in 'priimek', če obstaja), sledi vejica in nato v poševnem tisku ime pradavnega dokumenta ter nova vejica, ki ji sledi standardizirana označba knjig, paragrafov, verzov ipd. v tistih kritičnih edicijah teh pradavnih virov, preko katerih sem jih kot avtor zasledil oz. našel. Kadar ime avtorja pradavnega dokumenta ni znano, je navedeno, kot že omenjeno, bodisi po hegemoniji ime 'zmotnega' avtorja in pred imenom označba »psevdo-« ter dalje po zgoraj navedenem načelu bodisi, kadar tudi ime zmotnega avtorja od hegemonije ni opredeljeno, le ime dokumenta, in sicer zavoljo lažjega prepoznavanja v poševnem tisku.

Imena davnih avtorjev, ki po mojem vedenju niso pisali latinično, ampak npr. helenično, so prečrkovana v latinico – Apollodorus npr. Imena bolj znanih davnih avtorjev pa so tudi 'slovenjena': tako Tit Livij, ne Titus Livius; enako njihova dela: »Od ustanovitve mesta« in ne »Ab urbe condita«. Pri manj znanih pa sem ohranil klasična poimenovanja. Epigrafski viri so navedeni po standardiziranih korpusih: rimski npr. po CIL, itd. Tudi vsebino teh virov, če niso pisani latinično, sem prečrkoval v latinico, saj bi bolj težko mogel tiskati vsebino inskripcij npr. atestinske kulture z grafemi njene pisave, ko pa hegemonsko velja, da se ta pisava v moderno dobo ni ohranila, čeprav seveda se je, saj bi sicer o pismenosti atestinske kulture ne mogli niti govoriti. Problem pa se izkazuje tudi v tem, da ima tudi atestinska kultura svojo 'atestinsko' kulturo, kar je v tem diplomskem delu dokazano preko primerjave etno-simbolične referencialnosti in motivike antičnih evropskih izjav o Venetih z etnosimbolično referencialnostjo v posameznih (večinoma v prilogah) navedenih bližnjevzhodnih virih. Drugače povedano,

ti ljudje (razen atestincev pozne dobe) ne vedo (niso vedeli), da je njihova 'latinica', latinica le navznoter, navzven pa 'atestinica'.

Še dalje o virih s formalnega vidika. Kot je razvidno iz seznama literature in tudi iz seznama v Prilogi E, je pradačnih virov, ki omenjajo bodisi Slované bodisi Venete starega veka kar dosti. Ni jih bilo mogoče vseh navesti v glavnem besedilu, saj bi v tem primeru le-to izgubilo, kot se reče, »rdečo nit« (drugod pa morda »zeleno vejo«; in torej lahko sintetično rečemo 'tanko zeleno črto'). Ker naj skladno z navodili za urejanje znanstvenih in strokovnih besedil v opombah ne bi niti navajali niti citirali misli posameznih avtorjev, zdelo pa se mi je važno navesti vse razpoložljive vire, ki izjavljajo bodisi o Sclavenih bodisi o Venetih ali pa o elementih referencialnosti izjav o enih ali drugih, ne pa kar prepustiti jih pozabi, jih torej v opombah nisem niti navajal niti citiral, pač pa dobesedno omenjal in sicer po enakih načelih, kot so opisana zgoraj, vendar z eno izjemo: niti citati niti navedki, pač pa omembe, ki presegajo pet vrstic, niso zamaknjene v novo vrstico, saj opomb ni ravno najlažje tabulirati; 'atestinskih tablic' pa imam že tako vrh glave 'polno gajbico'.

Še o jeziku citatov in omemb ne le davnih virov, ampak na splošno o jeziku citatov ali omemb v tem diplomskem delu. Mogel bi jih seveda prevesti v slovenščino; toda kakšen smisel bi to imelo na študiju smeri mednarodnih odnosov? V poglavju o hegemoniji to diplomsko delo tudi sicer posveča nekaj pozornosti teoriji prevoda in vprašanju, koliko je polno ustrezajoči prevod res mogoč. Rečeno pa je bilo že višje, da so mi vsi navedeni viri, kolikor jih navajam ali pa omenjam, poznani. Srečal sem jih. Pri pisanju diplomskega dela sem se držal načela, po katerem vir navajam ali omenjam v jeziku, v katerem sem ga srečal. Zato navedki ne le v tej 'naši' slovenščini, ampak tudi v štokavščini, pa v angleščini, nekaj besedila glasbe tudi v nemščini, itd. Težava se je spet pojavila pri virih iz davnine: koliko Slovencev ali Slovenk mojega okolja pa razume latinsko; ali pa grško, armensko in podobno? Zato navedke ali omembe virov iz pradavnine v tem diplomskem delu podajam preko prevodov, če obstajajo, najsi bo slovenskih, angleških itd. Če ne obstajajo, pa sem jih (z nekaj izjemami) prevedel sam, bodisi v slovenščino bodisi v angleščino ter okoliščino, da gre za 'moj' prevod, na ustreznih mestih tudi označil. Zakaj ne zgolj v slovenščino, ampak tudi v angleščino? – Ker se strinjam, da ne smemo pozabiti na, naj tako rečem, 'ranije Nike'. Ne vem namreč ali bo to besedilo razen mentorjev kdo bral ali ne; toda, za primer, da ga kdo bo, sem se nekaj malega odgovornosti do morebitnih bralcev (tudi iz lastnih ne ravno prijetnih

doživetij) sčasoma le priučil imeti. Seveda je mogoče poizkusiti komunicirati, naj karikiram, z morskim psom kar neposredno, toda dokajšnja je verjetnost, da se pri tem naleti na takšnega, ki niti ni slovenski 'policist' na nočni službi, in te ne razume, ne spoštuje niti slovenske zakonodaje niti hegemonije, temveč le svojo lastno, ter tako ugrizne. Za takšne primere se zdi dobro imeti na razpolago brod in na njem napeto 'skitsko jadro' med 'Enete in Thule'. Komunikacija se tako odvija posredno preko varnega prevoda. 'Na brodu' sta tako poleg ljudi tudi dva 'ligurska risa', eden ki rad plava in drugi, ki nerad plava; poleg tega pa radijo in ena 'atestirana tablica' ter še dva nočno-leteča 'sinja galeba', prvi po imenu »Neto pir« in drugi po imenu »Lep Tir«, na brod pa je vezan čolniček za vsaj dva od morskih psov polomljena turista; za enega, ki govori nemško in še za enega, ki ne govori angleško; vmes sta delfina in na kopnem avtomobil 'volčjega vozila', iz katerega se lahko sliši muzika tudi 'one lene Jane'. Pride morski pes, videti je, zavoljo karikiranja, če je slovenske gore list, kot npr. čebela, če ni, pa kot npr. sršen. S krili vibrira, vibracija da zvok in ta glasbo, glasba da podobo in podoba prek tablice spregovori; za upati je, da brez ugriza ... Iz tovrstnega razloga torej sem besedila iz davnine navedel ali v opombah omenil povečini v prevodu, slovenskem ali pa angleškem, četudi sem ta besedila srečal največkrat seveda v latinščini, pa v grščini, v 'atestinščini' itd.

Koliko pa je vse skupaj varno, vedo ljudje, ki so me še srečevali in spoznali ob/v dobi zaključka tega diplomskega dela. Vsebina namreč govori o narodu, ki naj bi po legendi izšel iz Troje. Narodna vprašanja so seveda tudi politična vprašanja. Kje v politični spletki najti največ informacij o 'Trojancih' in o njih potomcih, pa vedo le tisti od prav posebej izurjenih pripadnikov divizije zamaskiranih 'potapljačev', ki še imajo glavo na ramenih in tla pod nogami.

Še o procesu. Lotil sem se po letih študija šele v začetku doživetega 2012 pisanja končnega besedila. Sprva sem si na kratko 'skiciral' metodološko poglavje ter spisal 'prvo različico' besedila o pojmi etnogenezi, pristopov v študijah nacij in nacionalizmov, hegemonije itd., kar je šlo dokaj hitro. Temu pa je nato sledilo mukotrpno in duševno kar izčrpavajoče pisanje Priloge A, ki pa je bilo nujno, saj brez te Priloge A ni mogoče razumeti vsebine jedra diplomskega dela. Priloga A mu je vir, enako Priloga B. Tako sem ob njenem pisanju najprej na virtualni papir preli analizo Phaethonovega mita, ki tvori njen prvi del, nato pa še analizo antični dobi pripisanih izjav o Venetih Baltiško-Dnjeperskega območja. Dokončal sem jo na otoku Krku, kakor

ga doživljam, med poletnim dopustom leta 2013, ravno tako pa tudi celotno Prilogo B. V jeseni 2013 sem nato obe prilogi še 'izpilil', in se v 2014 lotil dopolnjene in s prilogama usklajene 'druge različice' oz. formacije politološkega jedra diplomskega dela po načelu drugega branja. Trajalo je skoraj celo leto, čemur je sledila od decembra 2014 še izdelava sinteze prvih dveh prilog v okviru Priloge C ter nato še dokončanje seznama virov, kazala, ipd. V decembru 2015 sem nato diplomsko delo ponovno prijavil, saj je od izvirne prijave minilo več kot tri leta, kolikor traja v meni znanem svetu doba, ko prijavljeni naslov diplome 'zapade', ter nato prvo končno različico diplomskega dela odnesel do mentorjev in ga v dogovoru z njima predelal v prav dokončno zapisano različico besedila.

3 Etnogenezologija Slovanov

No history.

No repent.

No surrender.

No descent.

(Laibach 2013)

Ruski akademik Valentin Vasiljevič Sedov v drugem poglavju svoje monografije o nastanku oz. o pojavitvi Slovanov,³⁵ ki ga podnaslavlja *Etnogenezologija Slovena* z v oklepaju zapisanim podnaslovom *Mogućnosti kojima raspolažu različite nauke za bavljenje problemom porekla Slovena i njihove najstarije istorije*³⁶ opredeljuje, kar sam pojmuje kot kompleksni pristop k problematiki preučevanja nastanka Slovanov in njihove najbolj rane zgodovine (kakor tudi nastanka in zgodovine drugih etnij); kot pristop, ki koristi material dobljen od različnih znanstvenih disciplin, in zatrjuje, kako: »Nijedna od ovih nauka pojedinačno ne raspolaže s dovoljno podataka na osnovu kojih može u potpunosti rasvetliti etnogenezu i etničku istoriju Slovena.« (Sedov 2012, 97). Pri tem pojmuje pristope tistih slavistov, ki svoje scenarije etnogeneze gradijo na arbitrarni odločitvi slediti bodisi tistim arheološkim dognanjem, ki 'pradomovino' Slovanov locirajo na območje reke Visle, bodisi tistim arheološkim dognanjem, ki jo locirajo na območje Podnjeprovja, kot primere metodološko nezanesljivih jezikoslovnih pristopov k vprašanju etnogeneze in rane zgodovine Slovanov (prav tam). Po njegovem je metodološko primeren le takšen kompleksni pristop, kjer posamezna znanost z uporabo sebi lastnih metod pride do zaključkov s polja svojega strokovnega področja in nato šele v drugi fazi te zaključke primerja z rezultati drugih znanosti, ki se ukvarjajo z istim vprašanjem geneze in rane zgodovine Slovanov. Glede vseh v tovrstnem

³⁵ Valentin Vasiljevič Sedov (1924 do 2004), sovjetski in ruski arheolog-slavist, vodja katedre za terenske raziskave Inštituta za arheologijo Ruske akademije znanosti, doktor zgodovinske znanosti, profesor, redni član ruske (in tudi latvijske) akademije znanosti, avtor monografije *Славяне в древности* (= Slavjane v drevnosti).

³⁶ Trditve Sedova navajam po leta 2012 izdanem srbsko-štokavskem prevodu njegove monografije, ki je najdljiva preko Cobiss-a, saj mi ruski izvirnik žal ni dostopen. Za kvaliteto prevoda odgovarjata kot vselej prevajalec in založnik.

kompleksnem pristopu k raziskovalnemu problemu udeleženih znanosti ugotavlja, da imajo svoj predmet in svojo metodologijo raziskovanja ter zaključiti:

Potrebno je razraditi metode za poređenje zaključaka dobijenih na osnovu građe srodnih nauka, otkriti zakonitosti njihovog slaganja i neslaganja. Sve protivurečne pokazatelje treba podvrgnuti objektivnoj analizi, nikako ih ne treba prećutno odbaciti. Kako tvrdi V. Henzel, ta druga faza etnogenetskih izučavanja predstavlja svojevrsnu interdisciplinarno nauku – etnogenezoologiju -, za koju je potrebna posebna priprema. (prav tam, 98–99; okrepil M. G.)³⁷

³⁷ Ob tem velja opozoriti, kako se pojem etnogenezoologije, kjer gre za interdisciplinarno raziskovanje problematike nastanka oz. pojavitve Slovanov ali drugih etnij, nikakor ne ujema s pojmom »teorija etnogeneze«, pri katerem gre za poimenovanje zgodovinske teorije oz. sheme o pojavu in mehanizmi vzdrževanja specifičnih etničnih identitet posameznih 'germanskih' etnij pozne antike in zgodnjega srednjega veka. Ta teorija je zvezana z imenom njenega avtorja Wolframa in predpostavlja, da je za prehod iz faze nediferencirane etnije v fazo specifične etnije ključnega pomena vloga elite bojevnikov, preko katere naj bi se iz roda v rod prenašali in vzdrževali elementi partikularne etnične identitete. Teorija si tako zastavlja za cilj pojasniti prehod iz splošnega k posameznemu ter s tem od občega etnonima k partikularnemu, posledično pa v primerih, ko takšnega prehoda ni zaslediti (kot npr. pri Slovaki ali pri Slovencih, kjer je etnonim ostal enak skozi stoletja), po njenem ni mogoče govoriti niti o obstoju etnogeneze niti o obstoju etnije. Hočejo Wolframovi sledilci to priznati ali ne, ta teorija vodi v dokaj čudno situacijo, ko se Bavarce npr. pojmuje kot etnijo, Slovence pa ne; čeprav je že na prvi pogled očitno, kako je bavarska identiteta prej odraz etnične države (o tem pojmu več ob obravnavi etnosimbolizma Anthonyja Smitha), kot pa same (nemške) etnije, medtem ko je pri imanentnih Slovencih srednjega veka (vsaj izven območij stare Slavonije), položaj ravno obraten. Wolframovo teorijo etnogeneze so skušali posamezni pisci aplicirati v shematičnem prikazu razvoja etnične zavesti med Slovani srednjeveških vzhodnih Alp in jim je pri tem pojav ločenih označevalcev Karantancev in Karniolcev v srednjeveških virih (Karniolci so poimensko navedeni le enkrat samkrat) služil kot potrditev ločenih procesov etnogeneze že v zgodnjem in v visokem srednjem veku v teh dveh deželah – iz očitnih sodobno-političnih potreb izvreči slovenstvo iz etnogeneze Korošcev avstrijske Koroške. Eni in drugi naj bi tvorili dve etniji, ki naj bi se razvili iz predhodne obče, recimo ji v Smithovi terminologiji, etnične kategorije (več o teh v nadaljevanju) zgodnesrednjeveških Sclavenov. Kot je povsem izrecno v svoji knjižici *Proti Nezgodovini* zapisal tudi zgodovinar Grdina, pa imajo 'prevajalci' Wolframove teorije etnogeneze v slovenski kulturni prostor to težavo, da ne najdejo (in v primeru domnevno multietnične Karantanije niti ne morejo najti) tistih dveh ločenih elit Kranjcev in Karantancev, preko katerih se v teoriji etnogeneze iz roda v rod prenaša in vzdržuje etnična zavest, pa četudi bi to elito mogli prepoznati v vlogi Kosezov. Ker pa so Kosezi izpričani tako na Koroškem kot na Kranjskem, za namen izločitve slovenstva iz etnogeneze Korošcev Avstrije niso več primerni, in celotni poizkus 'razdvojenega' prevoda Wolframove teorije etnogeneze na slovensko zgodovino prav iz tega razloga tudi neslavno pogori. Preprosto ne identificira tistih dveh elit Karniole in Karantanije, ki naj bi prenašali in vzdrževali dve ločeni partikularni etnični zavesti. Teoriji etnogeneze, kakršno je ponudil Wolfram, že pri pojasnjevanju položaja germanskih etnij, ki jih je Wolfram neposredno preučeval in svojo teorijo na ta položaj apliciral, žal manjka prepričljivosti in jo prav iz tega razloga to diplomsko delo ne upošteva. Nedvomno se v primarnih virih pojavlja vrsta zapisov o bojevnikih, ki so se vojskovali zoper elite zbrane okrog vladarjev raznih poznoantičnih germanskih etničnih kraljestev, pa zavaljo tega niso nič manj opisani kot pripadniki istih etnij zoper katere se bojujejo, npr. Langobard Ildigisclos, ki je še zmeraj Langobard, čeprav se bojuje zoper langobardsko državo. Takšnih primerov je že samo pri Prokopiju kar nekaj in očitno iz njih izhaja, kako vloga bojevnikiških elit pri formiranju etnične zavesti nikakor ni tolikšna, kot jo Wolframova teorija etnogeneze predpostavlja. Ta teorija je tudi povsem izključujoča do žensk, po njej le-te pri vzpostavljanju in prenosu etnične identitete ne igrajo kakršnekoli vloge, kar je malone smešno pojmovanje, če vemo, koliko vojn se je odvijalo prav zanje, začenši s prvima v Evropi znanima nam, za Medejo in za Heleno. Tudi sicer opisi v sočasnih virih temu ne pritrujejo; pri Ostrogotih denimo se pojavlja Matasuenta, »sveta mati«, sestra kralja Athalarika in žena kralja Vitigesia, kar je verjetno nominalni indic o kulturni vlogi

Sedov kot primere tovrstnih kompleksnih pristopov v raziskovanju izvora in rane zgodovine Slovanov pojmuje dela Šafarika, Niederleja in Lehr-Splawinskega, v katerih se, tako zatrjuje, zrcali stanje relevantnih znanstvenih ved 19., oziroma zgodnjega 20. stoletja.³⁸

Takoj zatem se Sedov loti razčlenbe znanstvenih disciplin in njihovih spoznanj, ki pri tovrstno pojmovanem kompleksnem pristopu oz. etnogenezologiji, igrajo relevantno vlogo. Te discipline so po Sedovu sledeče: 1) jezikoslovje (prav tam, 99); 2) toponimika (prav tam, 115); 3) antropologija (prav tam, 122); 4) etnografija in folkloristika (prav tam, 127); 5) historiografija s podatki o (zgodnjih) Slovanih (prav tam, 130); 6) arheologija (prav tam, 131); 7) ostale znanosti, med katerimi izrecno omenja le paleodemografijo (prav tam, 140).

Na kratko bom predstavil poglede Sedova na vsebine, ki jih lahko preko uporabe sebi lastnih metodologij posredujejo te različne znanstvene discipline, in hkrati tudi mojo lastno kritiko teh pogledov tako s 'paradigmatskega' vidika kot tudi z vidika zaključkov, ki jih sicer podrobneje podajam v prilogah skozi razstavo vsebin relevantnih antičnih primarnih pisnih virov, do katerih sem se tokom svoje raziskave o pojavljanju Slovanov v staroveških zapisih, dokopal. Pogledov Sedova ne izpostavljam zaradi tega, ker bi njegovi štoriji o izvoru in rani zgodovini Slovanov pripisoval kakršnokoli presežno vrednost, pač pa zato, ker o njegovi monografiji velja, da 1) priznava, kako je vprašanje izvora Slovanov nerešljivo katerikoli posamezni znanstveni disciplini in torej, kako je potreben interdisciplinarni pristop;³⁹ 2) je relativno nova, tj. v kronološkem smislu 'sodobna'; 3) je glede izvora Slovanov tako paradigmatško (pozitivizem), kot metodološko (neo-kossinovska arheološka metoda), kot vsebinsko (šesto-stoletna doselitev južnih Slovanov) v znatni meri usklajena s tradicionalno skozi še danes obstoječo v historiografski, arheološki in jezikoslovni znanosti 19. in 20. stoletja

položaja princes / kraljic v monarhični etnozavesti in etnozgodovini Ostrogotov zgodnjega šestega stoletja.

³⁸ Pri tem pojmuje svojo monografijo kot primer tovrstnega pristopa v poznem 20., oziroma zgodnjem 21. stoletju, in zatrjuje, da so vsi zaključki njegovega dela zasnovani na retrospektivni metodi raziskovanja relevantnega arheološkega gradiva in sekundarno primerjani z zaključki ostalih disciplin etnogenezologije.

³⁹ Ker niti ena od disciplin, ki jih Sedov navaja kot vire etnogenezologije ne more samostojno z uporabo sebi lastne metodologije in teoretskih pojmov pojasniti / razumevati, kaj je to etnija in v kakšnih podvrsteh jo je mogoče najti, ter kakšen je njen odnos do nacionalnosti, zagovarjam, da je potrebno družboslovje in v njegovem okviru tudi politologijo vključiti med vire etnogenezologije. Politologija je tako kot vir etnogenezologije zgodovinoepisju ali arheologiji v enakopravnem položaju; zato tudi v tem diplomskem delu povem o posameznih scenarijih oz. naracijah etnogeneze Slovanov s področij teh dveh znanstvenih disciplin, kar menim, da jim gre.

hegemonsko uveljavljano podobo (reprezentacijo) izvora Slovanov – in je v tem smislu o vsebini te hegemonije reprezentativna; in to kljub temu, da se štorija Sedova o izvoru in rani zgodovini Slovanov vsaj glede dveh raziskovalnih okvirov v znatni meri razlikuje od skozi to hegemonijo tradicionalno in večinsko uveljavljenih pogledov; in sicer A) glede jezikoslovne paradigme o izvoru pra-indoevropsko govorečih (saj Sedov sledi paradigmi o armenskem izvoru pra-indoevropščine);⁴⁰ in B) glede vprašanja narave povezanosti slovanskih in baltskih jezikov, saj Sedov odkrito zavrača v jezikoslovju tradicionalno prevladujoče poglede o nekdanjem obstoju enovite balto-slovanske skupine jezikov.

3.1 Jezikoslovje

Glede prispevka jezikoslovja kot vira etnogeneze Sedov uvodoma izpostavlja, kako se z jezikoslovnimi sredstvi preučuje gloto-genezo kot sestavni del etnogenetskega procesa. V tem smislu Sedov navaja, kako jezikoslovje dokazuje, da so slovanski jeziki del indoevropske jezikovne družine. Zatem si Sedov izbere kratek ekskurz v zgodovino indoevropistike in navaja, kako je v njej sprva veljalo, da so se posamezne velike skupine indoevropskih jezikov, kot sta npr. slovanska ali germanska, razvile kot posledica »proste evolucije dialekata praindoevropskega jezika, usled odvajanja ali izolacije nosilca tih dialektov od osnovne mase i usled asimilacije plemena koja su govorila drugim jezicima.« (prav tam, 99).⁴¹ Takoj nato pojasni, kako

⁴⁰ V jezikoslovju pojavljajoča se paradigma o izvoru Indoevropcev z območij armenskega višavja, ki sta jo v monografiji *The Early History of Indo-European Languages* zasnovala Gamkrelidze in Ivanov, je dandanes vse prej kot hegemonsko uveljavljena. Tradicionalno pojmovanje o 'bojevniškem' značaju Indoevropcev in o velikopoteznih ozemeljskih osvajanjih z ne-indoevropsko govorečimi poseljenih območij (tako Indije, kot zahodne in osrednje Evrope, kot Anatolije in perzijskega območja), kakršno je implicitno obstajalo od samega pričetka indoevropistike – in kot takšno odražalo socialno-darvinistični imperialistični značaj tedanjih (in današnjih) zahodnoevropskih družb –, je še dandanes prevladujoče tako v javno-izobraževalnem sistemu širom Zahodne Evrope kot tudi v obči javnosti, ki glede vprašanja izvora Indoevropcev sprejemata odgovor v paradigmatskem okviru »kurganske teorije« Marije Gimbutas. Mimogrede, pri njej – za razliko od pojmovanj Sedova – termin »Staro-Evropci« ne označuje indoevropsko govorečih populacij, temveč pred-indoevropsko govoreče. Vse ostale obstoječe paradigme: anatolska (Renfrew), armenska, teorija paleolitske kontinuitete (Alinei) in druge; so v sodobnosti ne-hegemonsko navzoče paradigme (nekatero z večjo, druge z manjšo stopnjo od hegemonije priznane jim znanstvene vrednosti), četudi so od dekodiranja hetitsčine dalje v kronološkem oziru vse dosti verjetnejše od kurganske teorije (Gimbutas), ki izvor Indoevropcev postavlja v obdobje cca. 4000–3000 pred Kr., to je morda vsega 500–1000 let pred pričetkom samosvojega razvoja anatolske in indoiranske veje indoevropskih jezikov in vsega 2300–1300 let pred nastankom *Rigvede* ter najstarejšega znanega hetitskega besedila (tekst kralja Anitte).

⁴¹ Da je to bil izvorno prevladujoči pogled v indoevropistiki, ne drži. Izvorno se je jezikovno spremembo pojasnjevalo z 'naravnimi' zakoni pozitivističnega jezikoslovja. Kar pa opisuje Sedov, je dosti bližje kot tem pogledom, Bartolijevemu oz. Gramscijevemu pogledu na kulturno-zgodovinske vzroke jezikovnih sprememb.

tovrstni pogled ne odgovarja stanju spoznanj sodobnega jezikoslovja, ki, da je dognalo, kako so se posamezni indoevropski jeziki razvili iz skupne osnove cela tisočletja pred tem, ko je tudi na drugih območjih indoevropske poselitve prišlo do pojava prvih iz pra-indoevropsčine izhajajočih jezikov. Tako zapiše: »Prvi period raspada indoevropske jezičke zajednice vezuje se za odvajanje anadolskih i indoiranskih jezika.« (prav tam, 100). Izpostavlja, kako se na hetitskih jezikovnih spomenikih iz drugega tisočletja pred Kr. pojavlja vrsta indijskih besed, in tako, kako ne le glede hetitščine, pač pa tudi glede indoiranskih jezikov »/.../ može se zaključiti, da se i indoiranski jezik, kao samostalan, počeo razvijati u najmanju ruku još u III milenijumu p.n.e.« (prav tam). Sedov podobno kot glede hetitščine in indoiranščine zagovarja mnenje, da so se armenščina, grščina in traški jezik iz pra-indoevropske jezikovne faze izdvojili že relativno zgodaj, glede severno in zahodnoevropskih jezikov pa zagovarja mnenje, ki ga je v jezikoslovni znanosti zastopal Krahe, ki je prvi formuliral tezo, po kateri so ti zgoraj omenjeni jeziki tokom drugega tisočletja pred Kr. že obstajali, ko je na centralno-evropskem območju še obstajal bolj ali manj enoviti kontinuum pra-indoevropskih dialektov. Skupnost govorcev tega pra-indoevropskega jezika, kakršen naj bi obstajal, ko so se na jugovzhodu indoevropskega sveta posamezni jeziki iz pra-indoevropsčine že izdvojili, je, zatrjuje Sedov, Krahe poimenoval »staroevropska jezikovna skupnost« (prav tam, 102). Sedov zapiše: »Iz nje su kasnije nastali Kelti, Italici, Iliri, Venedi, Germani, Balti i Sloveni.« (prav tam, 102–103)

Zatem Sedov navaja poglede vrste raziskovalcev glede časovnega obdobja, v katerem naj bi se (po njegovem mnenju iz te staroevropske jezikovne skupnosti) razvil praslovanski jezik. Navaja dela uglednih jezikoslovcev in drugih znanstvenikov, ki so zagovarjali stališče, da je praslovanščina nastala: v prvem tisočletju pred Kr. (Niederle), v 4. stoletju pred Kr. (Vasmer in Arumaa), sredi prvega tisočletja pred Kr. (Lehr-Splawinski), 700 pred Kr. (Erhart), 500-400 pred Kr. (Lamprecht), malo pred Kr. (Birnbaum), v prvih stoletjih po Kr. (Stieber), sredi prvega tisočletja po Kr. (Lunt), v drugem tisočletju pred Kr. (Georgiev), 2000-1500 pred Kr. (Ševelov), 1000 pred Kr. (Gołab), ob prehodu iz tretjega v drugo tisočletje pred Kr. (Trubačov) (prav tam, 103–104). Sedov diplomatsko povzame:

Nastanak slovenskog jezika je postepeni proces evolucije dialekata staroevropskog (ili poznog indoevropskog) jezika u slovenski jezik pa zbog toga nije moguće na osnovu jezičkih podataka precizno utvrditi vreme izdvajanja

jezika Praslovena, čak ni s tačnošču od jednog veka. Može se tvrditi jedino da se u drugoj polovini I milenijuma p.n.e. slovenski jezik već razvijao kao poseban jezik. (prav tam, 104)⁴²

Glede vloge, ki jo jezikoslovje lahko odigrava kot vir etnogenezologije Slovanov, Sedov izpostavlja še dvoje: leksiko in pa relacije praslovanščine do ostalih jezikov. V zvezi z dognanji o besedišču izpostavlja, kako so jezikoslovci 19. stoletja na podlagi izrazov s področja flore in favne poizkušali določiti območja slovanske pradomovine. Najizrazitejši in najbolj neslavni 'sodobni' poizkus uporabe tovrstne metode predstavljajo morda ugotovitve jezikoslovca Schenkerja glede domnevnega neobstoja 'avtohtono' praslovanskega označevalca jantarja, saj naj bi okoliščina, da Praslovani niso imeli lastnega označevalca zanj, dokazovala odsotnost slavofone populacije ob Baltiku (Schenker 1996, 3–5).⁴³ Sedov pravi:

Danas možemo reći da korišćenje botaničke i zoološke leksike u cilju konkretne lokalizacije praslovenskog regiona ne daje pouzdane rezultate. Promene

⁴² Iz česar sledi, da je morala biti od piscev literarnih, epigrafskih, dokumentarnih ipd. virov klasične Grčije ter helenizma in Rima etnija, ki je ta jezik govorila, tudi opažena in beležena, kajti Grki in Rimljani so beležili celo prebivalstvo Šri Lanke (Taprobane); le kako bi torej ne beležili njim dosti bliže poseljene evropske populacije. Še nekaj: le malokomu je znano, da se je skovanje termina Indoevropejci (ter sinonimnega termina Indo-Germani) pojavilo iz opažanj filologov, kako nekateri staroveški teksti omenjajo Inde, Indijce na območju severovzhoda Evrope. V tem smislu je označevalec Indoevropejci (ali Indo-Germani) bil v funkciji razločevanja teh Indijcev Evrope posameznih staroveških virov od 'siceršnjih' Indijcev azijske podceline. Jezikovno družino evropskih ter indo-iranskih jezikov pa se je izvirno (in tudi sočasno) označevalo z označevalcem »jafetska«. Šele sekundarno se je v 19. stoletju pričelo govoriti o razseljevanju ne več »jafetitiv«, temveč »Indoevropejcev«, in tako pojasnjevati sorodnosti jezikov Evrope in Indije skozi enakost obeh poimenovanj teh dveh (dejansko jezikovno in sicer različnih si) antičnih ljudstev Evrope in Azije. In, če ostajamo v okvirih te tradicije označevanja (nedvomno je slaba, a ne more kadarkoli biti toliko slaba, da bi se v znanosti vrnili k uporabi termina »jafetiti«), potlej, kolikor se Sedov ne moti glede trditve, da je praslovanščina od petega stoletja pred Kr. dalje že govorjena kot samostojni jezik (po ne le mojem mnenju je spontana slavofonost navzoča že v Homerjevih dnevih), sledi, da staroveški viri, ki omenjajo Indijce ali Inde na območju severovzhodne Evrope od petega stoletja pred Kr. dalje, de facto govorijo o Slovanih in ne 'več' o 'Staro-Evropejcih' Sedova oz. Kraheja. Verjetno najstarejši meni znani pisec, ki Slovane omenja z indijskim označevalcem, je Sophoklej v petem stoletju pred Kr. (v *Antigoni* v zvezi z »indijskim zlatom«, tj. z jantarjem; Sophoklej, *Antigona*, 1039–1040; in tudi v fragmentu *Naravne zgodovine* Plinija starejšega, ponovno v zvezi z jantarjem; Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 37, 11). Izrecno pa so Indijci Evrope enačeni z Vendi v četrtem stoletju po Kr. pri Markianu iz Herakleje, ko »Venedski zaliv« Ptolemajeve *Geografije* iz drugega stoletja po Kr. (Ptolemaj, *Geografija*, 3, 5), v svojem *Periplusu zunanjega morja* naziva enkrat »Vendski zaliv«, drugič pa (v nekaterih tradicijah rokopisov) »Indijski zaliv« (Markianos iz Herakleje, *Periplus zunanjega morja*, 2, 38 in 2, 39).

⁴³ Dejansko je lahko tudi ravno obratno: da Balti in vzdolž jantarskih trgovskih poti bivajoči Slovani uporabljajo za jantar enak označevalec, kot so ga uporabljali že Feničani (/jainitar/ = angl. sea resin), je bolj verjetno le odraz okoliščine, kako je ta označevalec prešel iz pred-indoevropskega govora preko indoevropske faze v idiom Baltoslovanov še od njihovih pred-baltoslovanskih indoevropskih govorečih pred(hod)nikov, ki so na istih območjih ob Baltiku bivali. Da pa so Nemci npr. svoj označevalec jantarja (Bernstein) pobrali od grškega naziva Dnjepra (Borytshenes), preko katerega so Vikingi v srednjem veku trgovali tudi z jantarjem, (lahko) dokazuje, kako proto-Tevtonov v prvem tisočletju pred Kr. ni bilo poseljenih kjerkoli blizu baltskim nahajališčem jantarja ali / in Feničanom.

geografskih zona kroz istoriju, migracije stanovništva, preseljenja životinja i biljaka, značajne promene u značenju florističke i faunističke leksike dovode do toga, da etnogenetski zaključci koji se zasnivaju na toj terminologiji nisu dovoljno pouzdani. (Sedov 2012, 106)⁴⁴

Vlogi relacije praslovanskega jezika z drugimi jeziki Sedov posveča več pozornosti. Navaja spoznanja jezikoslovcev o vrsti teh relacij: z baltskimi jeziki, s traškim jezikom, z iranskimi jeziki, s proto-germanščino, s keltskimi jeziki. Vsega v podrobnostih na tem mestu ni smiselno navajati, povem naj le, da: 1) glede odnosov z baltskimi jeziki Sedov zavrača uveljavljena pojmovanja poslednjih dveh stoletij jezikoslovne znanosti o nekdanjem obstoju enovite balto-slovanske faze v razvoju indoevropskih jezikovnih skupin in tako praslovanščino pojmuje kot izvedeno neposredno iz pra-indoevropščine (oz. iz po njegovem »staroevropščine«). Tako navaja dela vrste jezikoslovcev, ki naravo povezav baltskih jezikov s slovanskimi pojasnjujejo skozi daljše obdobje medsebojnih interakcij, ki predpostavlja medsebojno sosedstvo že v najstarejšem obdobju; in posledično lokalizacijo slovanske pradomovine nekam v sosedstvo z (zahodnimi) Balti.⁴⁵ Glede jezikovne povezave Slovanov z Balti po eni plati in z Venedi / Veneti po

⁴⁴ Spoznanje Sedova o nezanesljivosti tovrstne metodike lahko brez posebnega tveganja razširimo na nezanesljivost tovrstnih sklepanj glede celotne leksike. Kot enega redkih primerov, kjer naj bi do neke mere ta metoda le bila uporabna, Sedov predstavlja praslovanska izraza za lososa in jeguljo, ki naj bi zavoljo značilnosti teh dveh vrst zanesljivo nakazovala primorska območja pradomovine Slovanov. A takoj zatem Sedov poudari, kako so različni jezikoslovci uporabljali ta primera tako v prid dokazovanja pradomovine Slovanov na območju med izlivoma Visle in Odre v Baltik, kot v prid dokazovanja slovanske pradomovine na obalnem območju Črnega morja. (prav tam). So pa ta dognanja v polnem nasprotju s stališči Schenkerja, ki je svoj čas dokazoval (Schenker 1996), kako odsotnost specifične praslovanske leksike vezane na plovbo, dokazuje ne-obmorski značaj praslovanske izvirne domovine. Z drugimi besedami: jezikoslovna dognanja te vrste je, kot utemeljeno ugotavlja tudi Sedov, potrebno jemati z znatno mero rezerviranosti, saj je odsotnost specifične leksike za neko dejavnost ali območje mogoče razumevati ne le v luči sprememb v denotacijah označevalcev ali v luči klimatskih sprememb, pač pa tudi v luči kulturnih in političnih okoliščin. Npr.: po morju je v bronasti in železni dobi lahko redno in varno plul le, kdor je imel nad morjem in pristaniškimi postojankami oblast. Ta je bila – o tem pričuje *Argonavtika* Apolonija Rodoškega – že v najstarejšem beleženem obdobju Evrope v rokah proto-mafije s središčem v tempeljskih kompleksih na otoku Samothrake.

⁴⁵ Sedov pojmuje izvirne Slovane kot nastale iz mešanja in interakcije zahodnih Baltov in 'pred-slavofonih' Venetov, kar naj bi se po njegovem zgodilo v od šestega stoletja pred Kr. začetem ter stoletje in pol trajajočem procesu 'infiltracije' zahodno-baltske populacije na območja plemen lužiške kulture vzdolž Visle: »Oko 550. godine p.n.e. počela je migracija plemena pomorske kulture iz poljskog Pomorja na teritoriju lužiške kulture. Tokom jednog i po veka oni su osvojili značajan deo sliva Visle i okolne oblasti sliva Odre. Infiltracija pomorskih plemena nije bila praćena osetnijim kretanjima domaćeg življa, ono nije napuštalo mesto svog boravka. Otpočeo je proces mešanja pridošlog stanovništva sa starosedeoćima, koji se završio utapanjem pomorskih plemena u lokalnu sredinu. Kao posledica međusobnog uticaja te dve grupe plemena, oko 400. godine p.n.e. formirala se nova kulturna zajednica – kultura Sloveni.« (Sedov 2012, 190–191). Za ta scenarij ponuja arheološki tip argumentacije; po njegovem je bila pomorjanska kultura v zgodnji fazi (pred doselitvijo Gotov) zahodno-baltska: »S baltičkim etnosom, najverovatnije treba povezivati i nosioce pomorske kulture (u ranoj, veljkovejskoj fazi).« (prav tam, 195). Pri tem zatjuje, da je pomor(jan)ska kultura le nadaljevanje starejše kulture zahodno-baltskih

drugi se scenarij Sedova ne zdi zadovoljivo prepričljiv,⁴⁶ a to ni le manjko danega scenarija etnogeneze (pra-)Slovanov, pač pa manjko vseh tistih scenarijev etnogeneze

kurganov: »Na blisku povezanost pomorske kulture s kulturom zapadnobaltiških kurgana naučnici su ukazivali još dvadesetih i tridesetih godina XX veka [...] J. Kostrzewski čak tvrdi da kultura zapadnobaltiških (istočnopruskih, kako ih on naziva) kurgana i pomorska kultura na Kašupskoj visoravni predstavljaju dve grupe iste arheološke kulture.« (prav tam). Le malo prej Sedov zapiše tudi: »U delu etničkog areala Balta, na teritoriji na kojoj se odvijalo prodiranje lužičkih plemena (Prusija, Varmija, Mazurija i zapadni delovi Litvanije), na samom početku gvozdenog doba formirana je posebna kultura, koja je nazivana kulturom zapadnobaltiških (ili istočnopruskih) kurgana [...]. Ona se, bez svake sumnje, vezuje za zapadnobaltičku zajednicu, koja se izdvojila od ostatka baltičke etnojezičke grupe i nastavila svoj razvoj samostalno. [...] Na osnovama kulture zapadnobaltiških kurgana kasnije su nastala plemena zapadnih Balta – Prusi, Jatvjagi, Galindi i Kuroi, čije postojanje beleže istorijski izvori i lingvistički material. [...] Ta kultura je, bez sumnje, nastala u uslovima međusobnih uticaja baltičkog i staroevropskog stanovništva – nosilaca lužičke kulture.« (prav tam, 193–194). Na drugem mestu pa zatrjuje: »Očigledno, da se tu /v Malopoljski, Šleziji in na Lubeškom območju; opomba M. G. / očuvalo stanovništvo, koje je govorilo staroevropskim dialektima i vrlo je verovatno da je to stanovništvo sebe nazivalo Venetima/Venedima. Ovaj etnonim se u Evropi vezuje za daleku prošlost, za staroevropsku zajednicu iz II milenijuma p.n.e. U prethodnom poglavlju je istaknuto, da su iz te zajednice potekli Veneti, čije postojanje beleže spomenici s teritorije severnog Jadrana.« (prav tam, 218). Pri tem pa v predhodnem poglavju zapiše: »Plemena atestinske kulture se na osnovu toponima i istorijskih podataka pouzdano mogu poistovetiti s Venedima, čiji se jezik izdvojio kao samostalan iz indoevropske porodice, koju niz izoglosa povezuje s italiskim, keltskim, ilirskim i germanskim jezicima [...]. Jezik Veneda je zabeležen u kratkim natpisima pronađenim u antičkim gradovima Ateste, Vičenca, Padova, Spino i Lagola – uglavnom u arealu atestinske kulture. Venedski jezik se u I veku p.n.e. stopio s latinskim.« (prav tam, 173). Govoreč pa o keltsko-slovanskih kontaktih dodaja: »Oblasti koje su naselili Kelti u Šleziji, u slivu Odre i u Malopoljskoj, na gornjem toku Visle u susedstvu Slovena, predstavljali su periferne zemlje velikog keltskog sveta [...]« (prav tam, 231); ter še: »Između Kelta, koji su naseljavali Šleziju i Malopoljsku, i njihovih severnih suseda – Slovena, vrlo brzo je uspostavljen neposredni kontakt.« (prav tam, 233). Da je zmeda njegovega scenarija etnogeneze Slovanov dovršena, pa doda še: »Na osnovu antičkih pisanih izvora, u pševorskom arealu su živeli i Venedi-Sloveni i čitav niz germanskih plemena [...]« (prav tam, 262) ter pojasnjuje: »Germani koji su se formirali u okviru jastorfske kulture bili su neposredni susedi plemena koja su predstavljala ostatke lužičke kulture Šlezije i Lubuških zemalja i koji su sebe nazivali Venetima/Venedima. Taj etnonim su vremenom Germani i proširili na Slovene. Spomenici ranog srednjovekovja, kao što je već rečeno, pouzdano svedoče o tome da su Germani Slovene zvali Venedima.« (prav tam, 218).

⁴⁶ Ker navedki prejšnje podčrtne opombe nudijo vpogled v samo jedro pojmovanja relacije med domnevno neslavofonimi Veneti in (pra)Slovani v scenariju etnogeneze Slovanov Sedova in ker je to pojmovanje reprezentativno za vsa alohtonistična pojmovanja odnosa Venetov (Baltika) in Slovanov, bi na tem mestu povzel značilnosti tega pojmovanja, ki se izkažejo kot neprepričljive: staroevropski še praindoevropsko govoreči, ki so sebe imenovali Veneti in katerih jezik se je izdvojil iz praindoevropsčine ter ga niz izoglos povezuje z italiskim, keltskim, ilirskim in germanskim jezikom, so ob začetku železne dobe prodrli na del območja že iz pra-Indoevropcejev, torej Venetov, izdvojenih Baltov in so tako z zlitjem obeh etnij nastali zahodni Balti. (prav tam 193–194). Sočasno so praindoevropsko govoreči Staroevropci, ki so sebe imenovali Veneti, prodrli tudi na območje kasnejše atestinske kulture z drugega konca Evrope, a se tam niso nič mešali s komerkoli, in so svoj jezik obdržali ne le do petega stoletja pred Kr., ko je prvič izpričan na inskripcijah atestinske kulture, ampak do prvega stoletja pred Kr., ko je izpričan poslednjič, pa četudi se na teh inskripcijah ime Venetov pojavlja le dvakrat ali trikrat (več o tem v prilogah), razna etruščanska poimenovanja pa preko 50-krat. Ta jezik pretežno etruščansko imenujočih se ljudi atestinske kulture Evganije služi torej kot dokaz obstoja v Srednji Evropi, kamor ta kultura ni kadarkoli segala, neslovansko govorečih staroevropskih pra-Indoevropcejev, ki sebe imenujejo Veneti? Skoraj sočasno s pričetkom nastajanja atestinskih inskripcij ob Jadranu, se od 550 pred Kr. dalje ob Baltiku bivajoči zahodni Balti povratno širijo na območje vzdolž Visle (prav tam, 190–191; na drugi strani pred in po Kr. konstrukcije zrcaljenja časovnosti pa za leto 550 govori Prokopij iz Cezareje o vdorih Slavenov preko Donave) in se mešajo s praindoevropsko govorečimi Staroevropejci, ki sebe imenujejo Veneti (in katerih jezik se je vendarle, čeprav je bil še praindoevropski, izdvojil iz praindoevropsčine), a zdaj ne nastanejo »še zahodnejši Balti«, pač pa Slovani. Kljub temu pa se Staroevropejci, ki sebe imenujejo Veneti, ohranijo v Malopoljski in v Šleziji, kamor se ob širitvi La-Tene kulture doselijo iz staroevropskih Venetov že izdvojeni Kelti. Nič se ne mešajo s staroevropskimi še pra-

Slovanov, ki zagovarjajo obstoj neslavofonih Venetov srednje in severovzhodne Evrope kadarkoli v železni dobi.⁴⁷ 2) Glede povezav tako slovanskih kot tudi baltskih jezikov s

Indoevropejci, ki sebe še kar imenujejo Veneti, ampak pridejo kar v neposredno interakcijo s Slovani. Slovani se še kasneje širijo na območje Šlezije in asimilirajo tako Kelte kot praindoevropsko govoreče Staroevropejce, ki sebe imenujejo Veneti, in pri tem iz mešanja s Kelti ne nastane nova etnija (katera nekaj le bi ta etnija mogla biti?), iz mešanja s Staroevropejci pa ne nastanejo »najbolj zahodni Balti«, ampak Slovani ostanejo dalje Slovani, njihovi sosedej Germani, pa nanje prenesejo venetsko, tj. praindoevropsko poimenovanje (na Balte pa ne), ter jih pri tem ne moti, kako ti Slovani govorijo v drugačnem jeziku kot v Atestah vse do prvega stoletja pred Kr. bivajoči praindoevropsko govoreči Staroevropejci, katerih jezik se je izdvojil iz praindoevropsčine ... Pri tem pa, da je mera *protislovnosti* polna, imena Indi, Indijci ipd., locirana na območja severovzhoda Evrope (torej imena Indoevropejcev), pred petim stoletjem pred Kr. (Sophoklej) ne navaja katerikoli pisni vir in se tako ta entiteta spontano pojavi kot opažena in zabeležena prvič šele prav tedaj, ko se po tem scenariju etnogeneze iz mešanja zahodnih Baltov in fiktivnih – hegemoniji tako nujnih – staroevropsko govorečih ne slovanskih Venetov že pojavi praslovanščina. Po tem akrobatskem scenariju izvrženja Slovanov iz tisočletja med obema letoma 500, ki se, četudi funkcionira v okviru pozitivistične *episteme*, požvižga na Ockhamovo britev, in kjer Staroevropejci ter Balti 'po potrebi' malo tu malo tam se medsebojno penetrirajo, so torej pred(hod)niki Slovanov bili Balti in Veneti.

⁴⁷ Težava v zgornji opombi povzetega scenarija etnogeneze Slovanov, kot ga zagovarja Sedov, se izkazuje v tem, da ne podaja primarnega besedilnega vira glede obstoja neslavofonih Venetov pred petim stoletjem pred Kr. kjerkoli v Evropi, saj ni znan ali vsaj ne v meni znani Sloveniji javno objavljen niti en pisni vir izpred petega stoletja pred Kr., ki bi Venete lociral kamorkoli že na območju Evrope, razen v Paflagonijo na severu aAnatolije, nasproti Egipta, oz. delt Nila in Dnjepra. Sklicevanje na 'venetske' in neslavofone inskripcije atestinske kulture ob Jadranu v Evganiji, ki si ga privoščijo Sedov, še prav posebej ne služi dokazovanju česar koli relevantnega, kajti te inskripcije so tam in tedaj bili proizvajali ljudje, ki sebe večinoma niso pojmovali kot Venete, pač pa, kot je razvidno s samih inskripcij, pretežno kot Retijce ali / in Volsinijce, niti teh ljudi ni z imenom Veneti pred koncem drugega stoletja pred Kr. označeval kdorkoli drugi. Prvi je to storil v drugem stoletju pred Kr. Polibij, pa še on, kot je natančneje razčlenjeno v Prilogi A, le zavoľjo tedaj hegemonsko uveljavljanega in zmotnega enačenja mitske reke Eridan, ki je v Phaethonovem mitu v *referencialnosti* izjavljanj povezana z lokacijo domovanj Venetov (ob Visli in Baltiku) – tj. s Slovani že v predsokratskem obdobju (Heziod in Herodot omenjata Eridan na območju severa Evrope; oba v povezavi z jantarjem), z reko Pad (Polibij, *Obča zgodovina*, 2, 14; 2, 16; 2, 17), kar je povratno uveljavilo tudi re-lokalizacijo venetskega označevalca na prebivalstvo območja te jadranske reke. Starejše pisne omembe etničnega eksonima Venetov, lokalizirane ob severni Jadran, pa se nanašajo v referencialnosti izjavljanj na Kot Jadrana; ne pa na območje toka reke Pad. Etnogenezološki scenarij Sedova je sicer specifičen in se torej razlikuje od marsikaterega alohtonističnega scenarija etnogeneze Slovanov, a je vendar tudi reprezentativen za prav vse alohtonistične scenarije reprezentacije izvora (južnih) Slovanov, kajti vsem je skupna ista regularnost pojasnjevanja v disperziji naracij; pri čemer identifikacija te regularnosti tvori prepogoj kompetentni in kritični etnogenezologiji Slovanov: 1) neutemeljeno pojmovanje neslavofonega jezika epigrafeke atestinske kulture kot venetskega jezika, čeprav inskripcije pričujejo, da je bil pretežno retijski ali / in volsinijski; 2) zmotno pojmovanje srednjeevropskih Venetov železne dobe kot jezikovno identičnih ali vsaj bližnje sorodnih prebivalstvu atestinske kulture; 3) zmotno pojmovanje o vključenosti teh srednjeevropskih, potemtakem izvorno neslavofonih, Venetov v etnogenezo Slovanov že v železni dobi na območjih le severno od Donave, ne pa tudi južno od nje; 4) zmotno pojmovanje o prenosu venetskega označevalca s teh Venetov na Slované le severno od Donave v proto-germanščini, ne pa tudi v latinščini in v grščini, še pred Kr.; 5) zmotno pojmovanje o pojavljanju Slovanov ob Visli in Baltiku pod venetskim označevalcem pri rimskih piscih, kot so Plinij starejši, Tacit in Ptolemaj, kot posledici njihovega sklicevanja na germanske vire, preko katerih naj bi se venetsko označevanje Slovanov preneslo z jezika Germanov v latinščino in v grščino najkasneje v prvem stoletju po Kr. (nasprotno, preko germanskih virov se v v grščino in nato še v latinščino ni moglo prenesti karkoli, saj entitete Germanov v virih iz pred dobe Julija Cezarja (*Galska vojna*) ni zaslediti); 6) zmotno pojmovanje o naključnosti slovanske razselitve v zgodnjem srednjem veku na prav tista območja južno od Donave, kjer že v antiki viri omenjajo Venete. Drugače povedano, vsi alohtonistični scenariji etnogeneze (južnih) Slovanov so v enaki meri kot scenarij Sedova akrobatski in se, četudi so pozitivistični, požvižgajo na Ockhamovo britev, ko si delijo vse od navedenih šestih reprezentativnih vsebinskih značilnosti alohtonističnih scenarijev geneze Slovanov južno od Donave. Karnevalizirani so resno smešno do te mere, da so neresni. Vršijo pa v tej naši epohi hegemonijo v diskurzu o pojavitvi Slovanov.

traškimi jezikom Sedov govori o visoki verjetnosti, da so južni sosedi Praslovanov v nekem obdobju bili Tračani, ki naj bi v najzgodnejši fazi Praslovane območnostno ločevali od iransko govorečih. Pri tem pa se v pojasnjevanju zateka k predsodkom, ko zapiše: »Trakizmi koje su odkrili Georgijev i neki drugi naučnici ubrajaju se u grupu uskoregionalnih. Oni su povezani s balkanskim arealom i očigledno su nastali u vreme slovenskog osvajanja tih zemalja.« (prav tam, 113). Kako, da so trakizmi ozko-regionalnega značaja, ko pa so navzoči tudi v baltskih jezikih, Sedov pojasnjuje tako, da Tračane razpotegne daleč na območja severovzhodno od Karpatov (prav tam, 112), in tako nekoherentno trakizme v baltskih jezikih pojasnjuje s prav to okoliščino traške poselitve, v slovanskih pa z okoliščino slovanskih preseljevanj zgodnjega srednjega veka (ko traški jezik zelo verjetno več ni obstajal). 3) O relacijah z iranskimi jeziki ugotavlja, da sicer nedvomno obstajajo, a ne vselej na vseslovanski ravni, iz česar po njegovem sledi, da so vezane na obdobje, ko skito-sarmatski prodori ob severni obali Črnega morja s teh območij izrinejo Tračane (ki jih je Sedov sam tja z arheološko 'metodo' postuliral; pisni viri antike o tovrstni traški poselitvi, kolikor mi je znano, molčijo), čemur sledi vzpostavitev slovansko iranskega sosodstva (prav tam, 109–112). 4) Glede relacij s proto-germansčino navaja dognanja vrste jezikoslovcev o tem, kako so nekateri jezikovni kontakti izpričani že glede obdobja sredine prvega tisočletja pred Kr.; tj. »do prvog germanskog pomeranja suglasnika« (prav tam, 113), iz česar sledi, da se je pra-območje slovanske poselitve nahajalo v neposredni sosesčini s poselitvijo proto-germansko govorečih. 5) Glede vplivov keltščine ugotavlja, da je slovansko-keltska jezikovna relacija obstajala, pa vendar: »pri proučavanju keltskega uticaja na praslovenski jezik dolazi do problema jer o keltskim jezicima srednje Evrope ne postoje tragovi, dok se učuvani zapadnokeltski dijalekti suštinski razlikuju od njih. U današnje vreme naučnici procenjuju da je u praslovenskom jeziku od pozajmljenica iz keltskog ostalo svega nekoliko desetina reči.« (prav tam, 114)

Naj si o tej interpretaciji jezikovnih razmerij praslovanščine z drugimi jeziki Sedova mislimo to ali ono, navedel sem jo v ponazoritev njegovega razumevanja vloge, ki jo jezikoslovje v okoliščini, ko ni zmožno vzpostaviti konsenza niti glede obdobja in območja pojava Indoevropejcev ter načina (obstoj ali neobstoj baltoslovanske faze) izločitve praslovanščine iz pra-indoevropščine, in v okoliščini, ko leksični podatki s področja flore in favne oz. leksike na splošno ne nudijo zanesljivih sklepov, po njegovem mnenju v okviru etnogenezologije lahko ima. Sedovu je (in nikakor ne le

njemu, saj je glede tega njegovo razumevanje značilno za dobršni del arheoloških scenarijev etnogeneze Slovanov) jezikoslovje kot vir podatkov v etnogenezologiji relevantno predvsem z vidika ugotavljanja povezav praslovanščine z drugimi jeziki, saj tem povezavam išče (in najde) korelate v medsebojnih vplivih raznih arheoloških kultur srednje in vzhodne Evrope, ki jih v neo-kossinovski metodi pojmuje kot kulture posamezne etno-jezikovne skupine.⁴⁸

3.2 Toponimika

Toponimika je posebna veja jezikoslovja, zgodovine in geografije, ki se ukvarja z iskanjem in primerjanjem izvora topografskih poimenovanj. Sedov zastopa splošno stališče: »Naučna analiza toponimije omogočuje da se lokalizuju etnojezički tragovi očuvani u geografskoj nomenklaturi, da se odrede regioni naseljavanja i migracija različitih etničkih grupa.« (prav tam, 115). Poleg tega ugotavlja, kako so toponimi v določeni meri povezani z dejavnostmi, kot so kmetijstvo, obrt, ribolov, gozdarstvo, ipd., kar nudi vpogled v socialno-ekonomske značilnosti preteklih družb. Izmed vseh toponimov so po Sedovu najarhaičnejši, najzanesljivejši in najkoristnejši hidronimi (prav tam, 116), saj je večina njih nastala davno pred nastankom prvih večjih naselbin ter je bila v manjši meri podvržena spremembam izhajajočim iz etničnih sprememb. Temu dodaja, kako je v jezikoslovju sprva in dolgo veljalo, da se je pradomovina Slovanov morala nahajati na območju z največjo gostoto »čistih« praslovanskih hidronimov; da pa je tovrstna teza, čeprav so ji sledili mnogi raziskovalci, le-te vodila

⁴⁸ Da Sedov kljub uporabi nestandardnih oz. v jezikoslovju hegemonsko neuveljavljenih okvirov razumevanja izvora Indoevropcejev (armenska paradigma; in zavračanje balto-slovanske faze) v vseh bistvenih ugotovitvah o etnogenezi Slovanov (severno-evropsko in ne npr. obdonavsko območje izvirne praslovanske poselitve; narava povezave Praslovanov z Veneti; obdobje prvega pojava Slovanov na območjih južno od Donave;...) pride do bolj ali manj enakih zaključkov kot tisti znanstveniki, ki delujejo znotraj okvirov v indoevropceistiki prevladujoče uveljavljenih pojmovanj, tj. do zaključkov v okviru istega foucaultovsko pojmovanega »*režima resnice*« znotraj »*diskurzivne formacije*« gimbutasove teorije o izvoru Indoevropcejev ter alohtonistične reprezentacije izvora (južnih) Slovanov, govori svoje o tem, kolikšna je v etnogenezologiji Slovanov, kot jo pojmuje, vloga jezikoslovja. Normalna reč bi namreč bila, da pojmovanje izven okvirov hegemonsko uveljavljene paradigme, privede do bistveno drugačnih rezultatov najsi bo v kronološkem, ali pa v območnostnem smislu, pa tudi glede poudarjenih raziskovalnih vsebin in konceptov. A Sedov vso razliko, do katere bi ga uporaba nestandardnih pojmovanj morala privedi, preprosto 'amortizira' z uporabo pojma »Staroevropcejev« (ki jih praktično enači z Veneti); od tod dalje pa pravzaprav raziskuje po isti metodologiji (retrospektivna arheološka metoda) in v okvirih iste hegemonije pojmovanja izvora Slovanov na splošno in južnih Slovanov še posebej. Njegova odločitev slediti tem konkretnim jezikoslovnim paradigmam o naravi povezave Baltov in Slovanov ali o naravi izvora Indoevropcejev in ne morda katerim drugim, je tako 1) arbitrarna in torej nezanesljiva v enaki meri, kot nezanesljivost kot posledico arbitrarnosti sam očita tistim jezikoslovnim teorijam, ki so že v prvi fazi etnogenezološkega raziskovanja utemeljene s sklicevanjem na takšna ali drugačna arheološka dognanja; in 2) je brez vsebinskih posledic; uporaba koncepta »Staroevropcejev« vse morebitne posledice nevtralizira oz. amortizira.

do zelo protislovnih zaključkov. Sedov pojasnjuje, kako je tovrstna teza bila očitno napačna: »'Čistoća' slovenskih naziva vodenih tokova uopšte ne govori o tome da su Sloveni naselili te oblasti u dalekoj prošlosti jer ovi nazivi često postoje na teritorijama za koje se pouzdano zna da su naseljene kasnije.« (prav tam, 116–117)

Prav zavorljavo tega pa v nadaljevanju zapiše še, kako važnega pomena bi bil razvoj stratigrafije slovanske hidronimije v etnogeneziologiji Slovanov: »Kada bi naučnicima uspelo da iz grupe slovenskih hidronima pouzdano izoluju praslovenski sloj i da ga podele na nekoliko hronoloških nivoa u skladu s etapama evolucije praslovenskog jezika, kartografija pojedinačnih nivoa mogla bi poslužiti kao osnov za određivanje mesta naseljavanja ranih Slovena u različitim etapama njihove istorije.« (prav tam, 117). Takoj nato pa zapiše še trditev, s katero pove, kako je vloga toponimike z vidika vprašanja samega pojava najbolj ranih Slovanov le zanemarljiva, saj pravi: »Za sada je nemoguće napraviti stratografsku podelu praslovenske hidronimije.« (prav tam)⁴⁹

3.3 Antropološko gradivo kot vir etnogeneziologije

Naj kar takoj na začetku te predstavitve vloge, ki jo antropologija po Sedovu odigra v etnogeneziologiji Slovanov, povem, kako Sedov, ker nanjo gleda skozi očala stvarnega arheologa, antropologijo praktično veže s kraniolegijo.⁵⁰ V okviru tovrstnega

⁴⁹ Sedov navaja študiji Udolfa in Trubačova, ki ločeno drug od drugega izpostavljata sloj praslovenskih hidronimov, prvi na območju severnega pri-Karpatja ter drugi ob gornjem in osrednjem Podnjeprovju, a glede teh hidronimov zagotavlja: »Ti hidronimi nisu nastali u periodu stvaranja osnova praslovenskog jezika i zato ne ukazuju na slovensku prapostojbinu. Oni su, po svemu sudeći, vezani na istoriju Praslovena i periode raseljavanja Slovena vanj granica svoje prapostojbine.« (prav tam, 118). Kot takšni lahko, kolikor to stališče Sedova drži, etnogeneziologiji Slovanov služijo kot gradivo za osvetlitev kasnejših obdobij slovanske zgodovine, ne pa tudi za osvetlitev samega pojava in najbolj rane zgodovine Slovanov. Zanimivo pa, da Sedov nič ne omenja »Miklošičevega pravila«, ki so ga v kritiki 'spontane slovenetologije' Šavlija, Bora in Tomažiča izpostavljali nekateri znanstveniki slovenske akademije in po katerem ni dovoljeno toponimom iskati slovanskih etimologij, če ni predhodno iz pisnih virov znano, kako so Slovani na območjih teh toponimov bivali (in tako prepoveduje npr. slovansko etimologijo antičnega Trsta – imenovanega tedaj Tergeste, *tržišče*). Ravno tako pa tega pravila očitno nista upoštevala niti Udolf niti Trubačov (saj pisnih omemb Slovanov na območjih njunih raziskav za dobo pred šestim stoletjem ni), enako tudi ne Krahe v svojih študijah 'staroevropskih' hidronimov. Zanimivo in tudi indikativno je to zato, ker se izkaže, kako to 'pravilo' velja le, kjer hegemoniji ustreza, da naj velja, drugod pa ne. Še več, izkaže se, kako je ob upoštevanju tega 'pravila' znanstvena toponimika izvržena iz skupine relevantnih disciplin, ki služijo kot viri etnogeneziologiji, saj to pravilo krši metodološki napotek Sedova, naj posamezne discipline na prvi ravni raziskovanja uporabljajo sebi lastno metodo in naj šele sekundarno primerjajo svoje rezultate z dognanji ostalih disciplin. Na prvi ravni raziskovanja tako antični Trst, Tergeste, vendarle je slovensko tržišče.

⁵⁰ Tako Sedov, kakor da bi ne bil kadarkoli slišal za vpliv Ferdinanda de Saussura na antropološko znanost, piše: »Istina, uzročno-posledičnih veza između antropološke strukture neke grupe stanovništva i njenog jezika i kulture, nema; ali to ne umanjuje ulogu koju antropologija, koja opisuje fizičke karakteristike drevnih plemena i naroda, bez sumnje ima u rešavanju pitanja njihovog porekla i etnogenetskog razvoja.« (prav tam, 122).

pojmovanja nato zatrdi: »Antropološki podaci predstavljaju pouzdani indikator migracija stanovništva i mešanja različitih etnoplemenskih grupa. Pojava novog antropološkog kompleksa u određenim grupama lokalnih plemena predstavlja neosporeni pokazatelj primese pridošlog stanovništva. Pojava novih antropoloških crta uvek označava priliv novog stanovništva.« (prav tam, 122–123)

Toda podobno kot v primeru vloge toponimike tudi glede vloge antropologije v etnogenezi Slovanov ugotavlja, kako je kot vir podatkov o najbolj ranih Slovanih praktično neuporabna: »Na samom početku proučavanja antropološke građe u vezi s problematikom slovenske etnogeneze može se primetiti da nema podataka koji bi se mogli iskoristiti za razsvetljavanje rane istorije Slovena.« (prav tam, 123). Sledeč alohtonistični diskurzivni formaciji o šesto-stoletni doselitvi Slovanov na območja južno od Donave pravi, kako je na prav vseh območjih, ki so jih Slovani poseljevali pred to (postulirano) doselitvijo in kjer bi se hipotetično mogla nahajati slovanska pradomovina,⁵¹ v obdobju najbolj ranih Slovanov prevladoval obred upepeljevanja pokojnikov, zaradi česar podatkov o tipih skeletov, lobanj ipd., ni na razpolago: »Najstarije kraniološke kolekcije su one iz VII-VIII veka, nađene na slovensko-avarskim i slovensko-bugarskim grobištima, na prostorima srednjeg Podunavlja i istočnog dela Balkanskog poluostrva, koje odražavaju veliko mešanje stanovništva.« (prav tam). Ker je torej po Sedovu najstarejše izpričano kraniološko gradivo na voljo šele iz sedmega stoletja po Kr., za namen te raziskave o staroveških pojavnostih Slovanov nadaljnja izvajanja Sedova glede vloge antropologije v etnogenezi Slovanov niso pomembna in jih na tem mestu ne navajam.

3.4 Etnografija in folkloristika

Glede rabe gradiva s področij etnografije in / ali folkloristike Sedov uvodoma izpostavlja očitno izkazujočo se dejanskost, kako v sodobnosti Slovani ne tvorijo enovitega naroda, ampak skupino sorodnih pa po njegovem vendarle povsem samosvojih narodov, ki vsak razpolaga s sebi lastnimi etnografskimi značilnostmi, ki so pogojene s specifično zgodovinsko izkušnjo vsakega od njih. 'Izluščenje' skupnega etnografskega gradiva je tako lahko šele plod podrobne in sistematične primerjave

⁵¹ Ta »edino možna« območja slovanske pradomovine Sedov navede in pravi: a) srednje Podnjeprovje in Volinija, b) medrečje Visle in Odre, c) pri-Karpatsko območje in d) ob-Donavsko območje.

etnografskih gradiv vseh slovanskih narodov. Sedov zapiše: »Etnografi-slavisti to još uvek nisu uradili /.../« (prav tam, 128) in doda:

Stratigrafija etnografskih naslaga je potpuno neobrađen problem slovenske etnografije. Etnografska građa može mnogo pomoći pri rešavanju pitanja porekla Slovena i ranih faza njihove etnogeneze tek nakon izrade opšteslovenskih etnografskih atlasa. Sistemizacija etnografskih podataka će omogućiti izdvajanje onih karakteristika slovenskog etnosa koje su se formirale u najranije (praslovensko) doba. (prav tam, 128–129)

Ker to po njegovem še ni (v zadovoljivi meri) narejeno, se izkaže, da je poleg vloge toponimike in antropologije oz. kraniologije tudi doprinos še ene od znanstvenih disciplin, ki jih Sedov uvodoma navaja kot potencialne vire v etnogenezi Slovanov, v procesu odkrivanja značilnosti najbolj ranih Slovanov vsaj doslej le zanemarljiv.

3.5 Historiografski podatki o Slovanih

Glede pisnih virov, ki se jih more zanesljivo uporabiti za osvetlitev zgodovine in etnogeneze Slovanov, Sedov ugotavlja, da izhajajo šele iz zgodnjega srednjega veka. Navaja dela bizantinskih piscev od šestega do osmega stoletja, ki pa naj bi z izjemo Prokopija iz Cezareje, kot ne povsem utemeljeno zatrjuje Sedov,⁵² govorili izključno o Slovanih balkanskega polotoka in Podonavja in jih zato ni mogoče koristiti za posploševanja o značilnostih tudi ostalih Slovanov tistega časa. Prav tako pa, piše Sedov, podatkov iz teh virov ni mogoče preprosto preslikati v starejša zgodovinska obdobja (prav tam, 131).

O starejših pisnih virih, ki o Slovanih poročajo že v antiki, pa Sedov zapiše: »Vrlo šturi i nepotpuni podaci o Venedima, u delima Plinija, Tacita i Ptolomeja (I-II vek n.e.) kao i na Pojtingerovoj tabli (III vek n.e.), bez sumnje imaju neprocenjivu vrednost.« (prav tam). Kljub temu pa ima glede uporabnosti teh virov v etnogenezi Slovanov Sedov zadržano stališče:

⁵² Theophylact Simocatta denimo, kot bom natančneje navedel in razčlenil v prilogah, poroča celo o Sclavenih bivajočih ob Atlantiku. (Theophylact Simocatta, *Zgodovina*, 6, 2, 10–16). Izrecno sicer Sclavene enači z Geti; podrobneje o tem v prilogah. Pri tem pa ni edinstven. Enako počne tudi grof Marcellin slabo stoletje prej (Marcellinus comes, *Chronicon*, 530). Toda Gete omenja ob Atlantiku (v Aremoriki) in tudi drugod že Sidonij Apolinarij. Ne enači jih z Goti, saj Vizigotom pravi »Vesi«, Ostrogote pa imenuje Ostrogotha. (npr. Sidonius Apollinaris, *Carmina* V, 474–477)

*Osim toga, treba istaći da je korišćenje često vrlo nepotpunih podataka iz antičkih pisanih spomenika, bez uključivanja naučne građe srodnih nauka, dovodilo istoričare i još uvek jih dovodi u situaciju da iznose najrazličitije i često **protivurečne** pretpostavke neznatne naučne vrednosti. Informacije dobijene od antičkih autora o Venedima se u današnje vreme posmatraju isključivo kao pomoćni izvor u etnogenetskim istraživanjima o Starim Slovenima. (prav tam; okrepil M. G.)*

Prav v tem grmu pa tiči metodološki zajec, tisti od Herodota omenjeni in najslavnejši v zgodovini, ki ga Skitje pred bitko z Darijem, kakor Ahil ne želve in Perzijci ne Skitov, niso mogli uloviti. Kadar namreč v okoliščinah, ko v jezikoslovju ni vzpostavljen kakršenkoli konsenz niti glede območja in dobe izvora praindoevropsčine niti glede kraja, dobe in načina izločitve praslovanščine iz nje (vprašanje obstoja ali neobstoja enovite balto-slovanske faze); in ko znanstvene discipline toponimike, antropologije oz. kraniologije ter etnografije – z izjemo mitoloških rekonstrukcij, ki pa so dostikrat same vprašljive vrednosti ali pa vira – ne morejo ponuditi kakršnegakoli uporabnega gradiva glede najbolj zgodnjih obdobij obstoja Slovanov, arbitrarna vnaprejšnja izločitev glavnine podatkov, ki jih nudijo staroveški pisni viri, ter posledično reduciranje pomena teh pisnih virov v vlogo »pomočnog izvora u etnogenetskim istraživanjima«, vodi v položaj, ko je etnogenezologija Slovanov dejansko onemogočena, saj so njeni zaključki praktično izenačeni z zaključki, ki jih glede najbolj ranih Slovanov more ponuditi stvarna arheologija. Ta tako sebe z etnogenezologijo kar izenači ter uzurpira polje, ki ji ne pripada. Kot bo videti iz v prilogah podane razstave staroveških virov, ki poročajo o Venedih / Venetih, antični pisni viri, ki imajo o njih kaj povedati, nikakor niso le ti zgoraj navedeni štirje, ki jih Sedov 'naredi vidne', pač pa jih je po številu toliko, da učinkovito upravljanje z njimi postane že skorajda neizvršljiva naloga. Teh virov je preko sto, njihova medsebojna kritična prevetritev v prvi fazi in vsebinska primerjava z najzgodnejšimi viri, ki poročajo o pozno-antičnih oz. o zgodnje-srednjeveških Sclavenih, v drugi fazi, pa onkraj vsakega razumnega dvoma pripelje do zaključka, da ene in druge omembe vsebujejo v svoji referencialnosti vrsto reprezentiranih etnomitskih in etno-simbolnih elementov, ki so obema skupinama omemb skupni in enaki, ter prav zato ponudi povsem drugačno sliko o območjih poselitve staroveških Slovanov, kot jo more na osnovi arbitrarne odločitve, katere antične omembe Venedov / Venetov upoštevati kot »pomožni vir« in katerih ne, ponuditi stvarna arheologija. V vsakem

primeru pa mora odločitev o tem, katere antične pisne omembe Venedov / Sclavenov upoštevati in katerih ne, odgovorno sprejeti etnogenezologija – torej šele v drugi fazi raziskovanja, ko se medsebojno primerja dognanja različnih znanosti o istem raziskovanem problemu izvora oz. pojavitve in porekla Slovanov – ne pa, da odločitev o tem že na prvi fazi raziskovanja arbitrarno in finalno sprejme namesto nje arheologija. Da pa etnogenezologija tovrstno odločitev more sprejeti, najprej potrebuje razpolagati s študijami, ki antične omembe Venedov / Venetov sistematično predstavijo in prečešejo ter dognanja, do katerih se tako s tem v zvezi dokopljejo, nato primerjajo z najstarejšimi zabeleženimi omembami sclavenskega etnonima. Ker tovrstnih sistematičnih študij, ki bi zanesljivo in brez predsodkov razčlenile zapise o antičnih Venetih z vseh območij, kjer so v antiki omenjani, v velikansko sramoto narodopisne znanosti Slovanov preprosto ni, jih je treba najprej ustvariti; in kolikor jih iz strahu, da se mu sesuje hegemonsko uveljavljeni *režim resnice*, nima namena spisati akademsko zgodovinopisje, bodo spisane v okviru drugih znanosti, ki nenazadnje razpolagajo tudi s sebi lastno metodologijo branj oz. dekodiranj besedil, kakršno je ponudila recepcijska teorija v okviru kulturnih in literarnih študij; šele v drugem koraku pa more nato tudi etnogenezologija odločiti, v kolikšni meri spoznanja tovrstnih študij upoštevati ali ne. Naj glede tega navedem stališče doktorja socioloških znanosti Damjana Mandelca o slovenski različici tistih dveh pojavov, ki ju sam naziva »avtohtonistična teorija« in »teorija kontinuitete«:

V javnem diskurzu jima ni bilo namenjeno veliko prostora, še manj akademske pozornosti. Morda je ravno v tem razlog, da se zgodovine lotevajo nepoklicani. Po našem prepričanju bi morala diskusija te vrste dobiti enako pozornost, kot jo v študijah o narodu in nacionalizmu dobivajo tiste paradigme, ki izvor in pojavnost narodov razlagajo v etničnih in primordialnih terminih, denimo etnosimbolizem ali sociobiologija. Dokler namreč resno in akademsko zgodovinopisje ne bo dokončno in podrobno preučilo, dekonstruiralo in potrdilo ali ovrglo tovrstnih argumentacij, dotlej se bodo slovenski spletni forumi, publikacije v samozaložbi in druge oblike reproduciranja, ki jih pogosto spremljajo celo ozemeljske zahteve, ksenofobni in radikalizirani pozivi po izključevanju, šibile pod težko / sic!; opomba M. G. / megalomanskih idej o venetski teoriji, karantanski Sloveniji in podobnih poskusih podaljševanja slovenske zgodovine v daljno preteklost. (Mandelc 2011, 103)

Realno gledano je treba izpostaviti, kako je utemeljenost mišljenja, po katerem naj pisni viri igrajo vlogo pomožnega vira stvarni arheologiji in ne obratno, oziroma mnenja, kako morejo molčeči artefakti stvarne kulture, ki jih izkopava, poimenuje, razčlenjuje, tipizira in interpretira arheologija, o značilnostih antičnih (in kasnejših) Slovanov povedati več, kot pa ohranjeni pisni viri tega obdobja, milo rečeno vprašljiva.⁵³

3.6 Arheologija

Sedov svojo razpravo o vlogi arheologije v etnogenezi odpre s trditvijo, kako za razliko od jezikoslovja, ki je pogosto soočeno s problemom nezmožnosti lociranja in datiranja glotogeneze, ki jo proučuje, arheologija tovrstnih težav nima, saj, da so podatki, s katerimi razpolaga, konkretno zgodovinsko opredeljeni. (Sedov 2012, 133). Nadaljuje z omembo razprav o tem ali arheološke kulture res sovpadajo z etnijami ali ne; ter pri tem kakopak omenja Kossino, ki je v arheologiji deloval na temelju predpostavke, da arheološke kulture vselej sovpadajo z etnijami. Sedov sicer priznava, da je po drugi svetovni vojni posebej v nemški znanstveni literaturi Kossinova metoda bila podvržena resni kritiki, češ, da Kossina ni upošteval zapletenih vzajemnih odnosov Slovanov z raznimi sosednjimi etnijami; da je poleg tega zanemarjal primere, ko elementi stvarne kulture ne odražajo etničnega pač pa socialno-ekonomski ali kateri drug pojav; kakor tudi, da ni upošteval nekdanjega obstoja etničnih skupin, ki so popolnoma izginile in o njih v pisnih virih ali v jezikovnih realnostih ni nikakršnih sledi več, ipd. Tako Sedov navaja tudi mišljenja arheologov Wahlea, Crawforda in jezikoslovca Filina, po katerih arheologija ni v stanju samostojno ugotavljati etnične pripadnosti starodavnih skupin prebivalstva. (prav tam, 135)

Kljub temu pa ugotavlja, kako so na tem raziskovalnem področju največ dosegli pisci, ki se niso udeleževali teoretskih razprav o zmožnosti ali nezmožnosti arheologije določiti etnični značaj nosilcev stvarnih kultur, pač pa so se v podrobnostih posvečali reševanju konkretnih etno-arheoloških vprašanj, ter glede vprašanja sovpadanja etnij in arheoloških kultur zaključili: 1) arheološko kulturo se sme in mora istovetiti z etnijo, če je za to kulturo značilen »sveobuhvatan kompleks stabilnih, istorodnih obeležja, koja se izpoljavajo kroz pojedinosti vezane na građevinarstvo, pogrebne obrede, nakit i

⁵³ Tovrstni 'pozitivistični' pogled, kjer ima 'materialna' 'baza' prednost pred 'nadstavbo', nikamor ne pelje in je v nasprotju z Gramscijevim dognanjem, da sta polji 'spontanega' in 'normiranega' vselej v interakciji kot tudi z dognanjem Foucaulta o tem, da je režim resnice vselej kulturno in temporalno pogojen. Ne nazadnje pa je tudi pisne vire ustvarila konkretna družbeno-ekonomska 'baza' preteklih dob.

grnčariju izrađenu u domaćim uslovima. Bitna je i činjenica da takva kultura obavezno evoluirala iz prethodne srodne kulture.« (prav tam, 137); 2) v primerih, ko znanstveniki izločijo posamezno arheološko kulturo le na podlagi enega izstopajočega obeležja, ni mogoče zanesljivo trditi, da so nosilci te kulture tvorili etnično opredeljeno skupino (prav tam); 3) v primerih, ko arheološko kulturo označuje kompleksni niz elementov istega tipa, pa je ta kultura tvorjena na temelju dveh (ali več) predhodnih kultur, imamo opraviti z integracijo dveh etničnih skupin ali z asimilacijo ene od druge, pri čemer so v zgodnji fazi v takšnih tipih arheoloških kultur opazna določena raznovrstna obeležja prehodnega obdobja v procesu integracije oz. asimilacije (prav tam); 4) arheološko gradivo omogoča preučevanje etničnih delitev, ki vodijo v nastanek narečnih območij znotraj ene kulture, v nekaterih primerih pa tudi do nastanka nove arheološke kulture (prav tam); 5) med arheološkimi kulturami obstajajo tudi takšne, ki odražajo več-etnično skupnost. Od ostalih vrst arheoloških kultur se razlikujejo po dolgotrajni navzočnosti raznovrstnih elementov, ki se odražajo na področjih pogrebnih obredov, gradbeništva, izdelave keramike (prav tam).

Glede metodologije raziskovanja Sedov opozarja, kako morajo arheologi v prvem koraku vsebinska vprašanja reševati povsem samostojno brez vključevanja spoznanj ali metod drugih znanosti, šele v drugi fazi pa rešitve, do katerih pridejo, primerjati z rezultati ostalih znanosti. Pri tem govori o retrospektivni arheološki metodi, ki jo je uporabljal že Kossina, in pri kateri gre za postopno sklepanje na podlagi elementov (etnično) zanesljivo poznanih arheoloških kultur na etničnost manj poznanih ali še nepoznanih starejših kultur, iz katerih so ti elementi izšli: »Konkretno, pri proučevanju etnogeneze Slovena potrebno je od kultura za koje se sa sigurnošću zna da su slovenske i koje su postojale u vreme ranog srednjevekovlja, preći put unazad kroz vekove, do onih drevnih spomenika koji ukazuju na genetske veze s ranosrednjevekovnim spomenicima, a od njih još korak dalje u prošlost itd.« (prav tam, 138).⁵⁴ Na kraju

⁵⁴ Kolikor sprejmemo sicer kritizirano stališče, da etnije sovpadajo z arheološkimi kulturami – je ta metoda »v prvem branju« edina zanesljiva (in jo v tem smislu na svojem študijskem področju pojavnosti etnonima Sclavenov / Venetov v literarnih (in epigrafskih) virih uporabljam tudi sam, ko sledim posameznim označevalcem od bolj znanih in časovno manj odmaknjenih virov globlje v preteklost), če upošteva kvalitetne razlike med različnimi tipi pred-nacionalnih družbeno-kulturnih skupin (etnična kategorija, etnična mreža, etnija, etnična država, narod pred nacionalizmom; in to razlikuje tudi od golega frakcionizma) – česar za kossinovsko arheologijo ni mogoče trditi – in če ji sledi »drugo branje«, ki zmore identificirati »točke prelomov« v epohah, a po drugi strani drži tudi, da ta metoda zanesljivo vodi do povsem zmotnih rezultatov, če izhodišče raziskovanja po njej slučajno le ni do te mere zanesljivo, kot bi moralo biti. Ali drugače rečeno, kako le ve Sedov, da je praška arheološka kultura zgodnjega srednjega veka (oz. praško-korčaska arheološka kultura), ki mu služi kot izhodišče retrospektivnega raziskovanja, pripadala zgodnje-srednjeveškim Slovanom z območij severno od srednjega toka Donave (in z območij

razprave o arheologiji kot viru etnogenezologije Slovanov Sedov pove še, kako je retrospektivna metoda sicer primerna za kabinetni tip študija pridobljenega gradiva, da pa ni najprimernejša za predstavitev po njej dobljenih rezultatov raziskovanja, zaradi česar je le-te potrebno predstaviti kronološko – od bolj odmaknjenih k sodobnejšim.⁵⁵

3.7 Ostale discipline, vede in znanosti

Med ostalimi znanostmi, ki lahko igrajo svojo vlogo v okvirih etnogenezologije, Sedov omenja le paleo-demografijo. Navaja izračune poljskega znanstvenika Kurnatowskega, po katerem je okrog leta 1000 po Kr. slovansko in slovanizirano prebivalstvo štel med 6,5 in 7,3 milijona ljudi, med šestim in sedmim stoletjem med 2,65 in 4,1 milijona, ob koncu petega stoletja med okrog 1,45 in 2,68 milijona ljudi (prav tam, 141), ki so vključevali tudi ostanke tračanskega, germanskega, baltskega, finskega in iranskega prebivalstva z v tem stoletju že pretežno slovanskih poselitvenih območij.⁵⁶ Sedov

južnih pritokov reke Pripat ter gornjega toka Dnjestra v primeru Korčak predela te praško-korčške kulture) in ne komu drugemu, ter kako ve, da ni Slovanom pripadala še katera druga arheološka kultura tistega časa? Ve to z uporabo arheologiji lastne metodologije, ki je primerjala po retrospektivni poti elemente stvarne kulture raznih slovanskih ljudstev od 20. stoletja nazaj v 19. in od tam v 18. in tako naprej korak za korakom do šestega stoletja, ali pa vendarle Sedov in ostala stvarna arheologija hegemonije z zanesljivostjo ve, da so bili nosilci te praške kulture Slovani le na podlagi pisanja Prokopija iz Cezareje in Jordanesa, ki Sclavene na tem območju omenjata, ter torej prav to, kar zanesljivo ve, ve še le na podlagi prekršitve prav tistega metodološkega napotka, ki ga sam podaja, ko zatrjuje, da mora arheologija v prvi fazi raziskovalni problem razrešiti z uporabo sebi lastne metodologije in šele sekundarno primerjati dobljene rezultate z drugimi viri etnogenezologije in med njimi tudi s pisnimi viri pozne antike oz. zgodnjega srednjega veka? Pri tem pa tovrstni metodološki 'prestopki' niti ne bi bil toliko problematičen, kot je, če bi ne bil arbitraren, kajti pisanje Prokopija iz Cezareje in Jordanesa ne sodi med najzgodnejša poznoantične oz. zgodnesrednjeveške tekste, ki omenjajo Sclavene, pač pa le-te glede sočasnega obdobja poznega petega oz. zgodnjega šestega stoletja omenja na drugem območju (bizantinska Ilirija zgodnjega šestega stoletja) sicer pod getskim označevalcem grof Marcelinus, pa še prej na spet drugem območju (diocesa Trakija) Moses Korenski (Moses Khorenski, *Geografija*, 27), pa še stoletje pred njim na celotnem območju post-Licinijeve 'Velike Ilirije' Cezarij iz Nazianza (Cezarij iz Nazianza, *Štirje dialogi*, 2, 110), pri čemer kakopak je stvarna arheološka kultura teh (tedaj še) rimskih provinc oz. diocез ali prefektur v znatni meri drugačna od stvarne kulture praško-korčške arheološke kulture, in bi Sedova ali kateregakoli že arheologa, ki bi si kot izhodišče retrospektivnega raziskovanja izbral metodološko 'prestopkovno' slediti kateremu od teh treh virov in ne (le) Prokopiju iz Cezareje ter Jordanesu, to drugačno izhodišče vodilo retrospektivno do znatno drugačnih raziskovalnih rezultatov in posledičnih reprezentacij etnogeneze Slovanov.

⁵⁵ S tem se vsaj načelno velja strinjati. Obratna pot predstavitve raziskovalnih rezultatov je bralcu običajno prezahtevna in premalo razločna. Vendar pa je predstavitev rezultatov raziskave sočasno tudi razstava relevantnega raziskovanega gradiva; in tako zanjo velja vse tisto, kar v teoriji reprezentacije velja glede klasičnih muzejskih razstav v okviru terminov »poetika razstave« in »politika razstave«. Izhajajoč iz tega pomisleka vendar menim, da ne bi bilo smiselno kar a priori zavračati spoznanj tistih raziskav, v katerih se raziskovalci iz razlogov poetike ali / in politike razstave odločijo prezentirati relevantno gradivo izjemoma tudi po kakšnem drugem ključu kot kronološkem. Kronološki ključ je vendar tudi v funkciji 'ideologije' linearno-razvojnega pojmovanja 'napredka' v univerzalističnem zgodovinsko-pisju in je tudi zato potrebno dovoliti možnost tudi drugačnega tipa predstavitve rezultatov raziskav.

⁵⁶ Te številke so izračunane na podlagi predsodka o odsotnosti slavofonih populacij na območjih južno od Donave pred sredino šestega stoletja.

razumno zaključiti: »Za široku slovensku ekspanzijo s početka srednjega veka bila je potrebna demografska masa, koju retko naseljene oblasti šumske zone istočne Evrope u rimsko vreme zasigurno nisu mogle obezbediti. Demografski proračuni pokazuju da je u vreme ranog srednjovekovja u slovenskom raseljavanju najverovatnije učestvovalo stanovništvo iz regiona rimskih provincialnih kultura.« (prav tam)⁵⁷

Sedov drugih znanstvenih disciplin, ki bi imele svojo vlogo v etnogenezi Slovanov, ne omenja.⁵⁸

Kot navajam nižje ob predstavitvi temeljnih črt Gramscijeve lingvistike, je vprašanje 'normativne' slovnice (ali vprašanje 'normativno' rekonstruirane slovnice minulih jezikov) vselej politično vprašanje in tudi v tem smislu je potrebno politologijo vključiti med vire etnogenezi. Ne nazadnje pa Sedov (in nikakor ne le on) pristopa k vprašanju izvora Slovanov, kakor, da bi bilo vnaprej znano, kaj Slovani so, ali kaj so bili v posameznih zgodovinskih dobah. Je to res znano? So etnija ali le Smithova etnična kategorija in, če so eno ali drugo, kako to, da jih Tacit (Tacit, *Germania*, 46) in Jordanes (Jordanes, *Getica*, 5) v antiki označujeta z izrazom *nacija*?⁵⁹ So morda v

⁵⁷ Razumljivo, če izračunamo število slavofonih prebivalcev z vnaprejšnjo izključitvijo južno od Donave bivajočih, potlej drugače ne gre, kot da v šesto-stoletne 'razselitve' naknadno vključimo rimsko 'provincialno prebivalstvo'. Da pa to zmoremo storiti, ga je treba sočasno še asimilirati v praslovanščino (in to tako, da le-ta pri tem ne razpade na več jezikov..., kar v okvirih gramscijeve teoretizirane »jezikovne spremembe« ni mogoče). Slovani naj bi potemtakem v ne več kot desetletje ali dve trajajočem obdobju uspeli asimilirati prav tiste npr. antične Panonce, ki jih niti Rimu ni uspelo asimilirati v več kot štirih stoletjih okupacije, in naj bi pri tem vendarle svojo praslovanščino ohranili še vsaj dve ali tri stoletja nedotaknjeno. Poseben panonski jezik npr. omenja še v četrtem stoletju po Kr. *Knjiga generacij Kronografije leta 354*, pa skoraj sočasno tudi Julijan Odpadnik (ki ta jezik omenja tudi na območju Ogleja v Italiji in še v Meziji; Julijan Odpadnik, *O herojskih dejanjih Konstancija*, 71–72), o 'antičnih barbarih' ostrogotske province Panonije Suavije njegovega časa pa še v šestem stoletju poroča Cassiodorus (Cassiodorus, *Variae*, 5, 14) in tako ne gre dvomiti, da je starožitna predrimska večinska etnija Panonije preživela v šesto stoletje ter se je ob predpostavki njene različenosti od Slovanov ter slovanske doselitve v Panonijo, ta etnija s Slovani morala srečati in se nato v njih utopiti. Verjetneje pa se zdi, da je bila ta etnija slovanska ves čas antike, kajti označena je v pisnih virih kar nekajkrat z venetskimi in vsaj enkrat (Cezarij iz Nazianza), kot bo videti v Prilogi B, tudi s slavenskim označevalcem.

⁵⁸ Če se na drugi ravni etnogenezi raziskovanja sprejme odločitev upoštevati dognanja raziskav izvajanih na primarni ravni v okvirih sociobiološke paradigme študij etnij / nacij, je gotovo med vire etnogenezi treba uvrstiti tudi genetiko, to pa s seboj prinaša vselej navzočo težnjo k evgeniki in k 'vinogradniškemu' tipu gradnje nacije.

⁵⁹ Prokopij iz Cezareje poroča v *Gotski vojni*, da so bili skupni predniki Sclavenov in Antov imenovani Sporoi: »Oboji govore en jezik, nerazumljiv in surov. Tudi po zunanem izgledu se ne razlikujejo dosti eni od drugih. Vsi so visoke rasti in krepke postave; polt jim ni preveč svetla, lasje ne plavi, pa tudi ne povsem črni, marveč rusasti. Žive v trdih razmerah in zanemarjeno, prav kakor Masageti, in zmerom so polni umazanije. Niti najmanj niso hudobni ali pokvarjeni, ampak tudi v svoji preprostosti odražajo Hunom podobno nravo. Sprva so imeli Slovani / Sclaveni; op. M. G. / in Anti celo enotno ime: svojčas so namreč oboje nazivali Spore («Raztresence»), po mojem zato, ker prebivajo sporadično po zaselkih, raztreseni daleč naokrog. Zato pa imajo tudi zemlje, da je čuda: saj naseljujejo dobršen del vseh dežel na levem bregu Donave.« (Prokopij, *Gotska vojna*, 3, 14; citirano po Gantar 1961). Toda s tem ni rečeno, da bivajo izključno na levem bregu Donave, le, da so na omenjenem območju »sporadično« naseljeni in

določenem obdobju le bili tudi celo »nation before nationalism«? Je odgovor na

imajo zato v (ob)lasti toliko ozemlja, kajti nekaj više poroča, da bivajo ob obeh bregovih Donave: »/.../ nekaj mož slovanskega / sclavenskega; op. M. G. / rodu, ki so navajeni počepniti za majhno skalo ali pod nizkim grmom in od tam zgrabiti sovražnika. To taktiko vedno izvajajo ob bregovih reke Donave, kjer so sicer naseljeni, proti Rimljanom in sosednjim barbarom.« (prav tam, 2, 26). Ob obeh bregovih torej; pa tudi sicer bi severno od Donave le težka mogli napadati Rimljane. Po mojem prepričanju Prokopij to, na kar se sporadičnost imena Spori (grško Sporoi: v etruščanskem jeziku samostalni »spura« označuje mesto, naselje (Campbell in King 2013, 558); prim. egejsko otočje Sporades; od istega tudi Subura, predel in mestni gens Rima, kasneje spačeno razumevan kot »sub-urbe« (o tem Varro, *De lingua latina libri XXV*, 5, 48; angl. suburb), lidijsko Cibyra, slovensko »zbor«, praslovansko *съборъ; prim. tudi »Deruanus dux gentis *Urbiorum*, qui ex genere Sclavinorum erant« v *Fredegarjevi kroniki*, LXVIII, podčrtal M. G.; Prokopij sicer ponuja drugačno, a zmotno, grško etimologijo, – ko pravi »Raztresenci«, implicira seme, spermo) nanaša, opiše nekaj preden spregovori o skupnem imenu Antov in Sclavenov, in sicer, ko opisuje njihovo demokratičnost: »Tedaj so se skoraj vsi Anti zbrali in izrazili mnenje, da je to zadeva njih vseh, češ da je v njihovem velikem interesu, če imajo v rokah Hilbudija – rimskega vojskovodjo. Kajti tem plemenom, Slovanom / Sclavenom; op. M. G. / in Antom, ne vlada en človek, ampak že od nekdaj žive v demokratični skupnosti; zato se pri njih vse zadeve, ugodne ali ne, obravnavajo na javnih zborovanjih. Pa tudi vse drugo je domalega obojim enako in že od njega dni v enakih šegah utrjeno.« (prav tam, 3, 14; podčrtal M. G.). Ko pravi »vse zadeve, ugodne ali ne, obravnavajo na javnih zborovanjih«, govori o demokratični izvršni in sodni (ter tudi vojaški) veji zborne oblasti Sporov, ko pa pravi: »pa tudi vse drugo je domalega obojim enako in že od njega dni v enakih šegah utrjeno«, tedaj govori o na običajnem-pravu utemeljen 'normativno-zakonodajni' vidik oblasti, ki se udejanja 'sporadično' ali spreminja na zboru in brez vpletanja vsakokratnega vrhovnega zakonodajalca, ki bi 'od zgoraj' samovoljno vsiljeval vedno nove arbitrarne in običaju nasprotne (pisne) zakone, ravno tako pa sporoča, da iz te 'sporadičnosti' raste – poleg izjemnega obsega ozemlja – njihova kultura, saj takoj za to izjavo prične opisovati verovanje in bivanjske razmere (vsakdanjo kulturo) Sclavenov in Antov. Ko pa nekaj nižje opisuje pogajanja Antov z Justinijanom o preselitvi na območje mesta Turis, je iz tega razvidno, da ima »sporadična« demokratičnost tudi značaj ekonomske demokracije, saj Prokopij govori o tem, da jim je Justinijan dejal, kako jim bo: »/.../ pri kolonizaciji z vsemi svojimi močmi pomagal in jim poslal veliko vsoto denarja, če privolijo /.../« (prav tam). Toda po drugi strani Jordanes v *Getici* že glede dobe 4. stoletja poroča, da so bili Anti organizirani v okvirih monarhije in imeli aristokracijo (»kralj Boz« in »sedemdeset odličnikov«; Jordanes, *Getica*, 48) in, če tu Prokopij opisuje »sporadično« organiziranost tudi pri Antih, je to šele posledica tele okoliščine: »Pozneje je prišlo med Anti in Slovani / Sclaveni, op. M. G. / do razdora in spopada. Anti so bili v vojni premagani.« (Prokopij, *Gotska vojna*, 3, 14). Ko pa Prokopij v istem poglavju *Gotske vojne* pripoveduje zgodbo o dveh Hilbudijih, od katerih je bil eden rimski provincialni vojaški poveljnik, drugi pa Ant, s tem le potrjuje, da je bilo rimsko provincialno prebivalstvo slavofono, kajti oba sta imela enako ime (ime Hilbudij je tradicionalno brano kot korupcija od 'Hval-budi'; bodisi »hvaljen bodi« ali pa »hvalo budi«, kar ustreza Prokopijevemu opisu tega rimskega hvalo zbujajočega poveljnika). Ko pa pravi, kako se je antski Hilbudij v kratkem obdobju naučil latinščine, tedaj to le še potrjuje, saj je prebivalstvo očitno bilo v znatni meri dvojezično, kar bi bilo komaj mogoče, če si Slovane tistega časa predstavljamo kot novo-doseljene. Podrobnejšo razčlenbo Prokopijevih izjav o Sclavenih sicer podajam – prav zavoljo izjemnega pomena Prokopija kot vira o vojaško-politični pojavitvi Sclavenov na območjih južno od Donave sredi šestega stoletja – v Prilogi C, kjer te izjave razčlenjujem v luči spoznanj Prilog A in B ter v kontekstu problematike tudi upravno-političnega (in ne le etničnega) vidika venetsko-sclavenske kontinuitete. Sam sem v tem diplomskem delu višje omenjeni Prokopijev opis »sporadičnosti« 'vgradil' v Gramscijev koncept 'spontanosti', ki ga natančneje predstavljam nižje, pri čemer »sporadičnost« oz. »sporadično spontanost« razumevam kot tisto vrsto 'anarhično-demokratične' spontanosti množice, na katero aparat državne / disciplinarne prisile ne izvršuje 'normativnega' pritiska niti s silo 'od zgoraj' niti z oblikovanjem pristanka molekularno preko hegemonije 'od spodaj' in tako omogoča svobodno singularnost brez odprave solidarnosti in skupnosti; in menim, da je dejansko v tem smislu bil pri Prokopiju tudi mišljen in uporabljen. Če je temu tako, potem je ta družba Sclavenov (ter tudi Antov, kadar in kolikor so bili sporadično organizirani) – ker se je zoperstavila hegemoniji Bizanca ter prej starega Rima (in tudi prekletstvu krščanstva, ki je izhajalo iz povezovanja Sclavenov z Amalečani; o čemer več v Prilogi B ob razstavi in analizi omembe Sclavenov pri Cezariju iz Nazianza) – razvila tisti občutek skozi vse sloje demokratične družbe prodirajoče politizirane solidarnosti in »bratstva, če ne sestrstva, navznoter«, ki je značilnost Smithove »nacije v antiki«, ter se zato nič ne čudim in ne protestiram ves modernistično zgrožen, ko vidim, da jo Jordanes in Tacit opredeljujeta z označevalcem *nacija*.

tovrstno izpraševanje res lahko neodvisen od koncepcij o tem, kaj naj v bodoče bodo? Na ta vprašanja ne more odgovorov samostojno ponuditi niti jezikoslovje niti stvarna arheologija niti katerikoli drugi od virov etnogenezologije, ki jih Sedov v svoji študiji opredeljuje.

Tudi sicer pa, če naj druga faza etnogenetskega raziskovanja – torej faza 'prave' etnogenezologije – ne bo podvržena arbitrarni odločitvi posameznega raziskovalca, katerim ugotovitvam katerih znanosti – in v njih okvirih katerih šol – slediti, je potrebno izdelati metodološki model ali sistem primerjave ugotovitev posameznih znanstvenih disciplin in dognanj konkretnih raziskovalcev bodisi s 'ponderiranjem' razpršenosti izjav ali s kakšno drugo metodo, to pa je vprašanje, ki evidentno sodi v polje znanosti z imenom metodologija družboslovnega raziskovanja, ki jo je tako – kakor politologijo – potrebno vključiti med vire etnogenezologije.

4 Paradigme v študijah nacij in nacionalizma

Mit Totalitarismus

und mit Demokratie,

wir tanzen mit Faschismus

und roter Anarchie.

(Laibach 2003)

O nacionalizmu in naciji ter o paradigmatskih okvirih pojmovanj ter raziskovanj obeh moram v okviru jedra tega diplomskega dela, kjer predstavljam konceptualizacijo pojmovanja venetsko-sclavenske kontinuitete, spregovoriti ne le, ker Slovane antike kot rečeno vsaj dva vira označujeta kot *nacijo*, ampak še zavoľo nekaj razlogov. Prvič moram o paradigmatskih pristopih k študijam nacij in nacionalizmov spregovoriti že zato, ker sem bil zavoľo svojih s hegemonijo aktualne zgodovinske diskurzivne formacije neusklajenih pojmovanj glede izvora Slovanov sam kar nekajkrat, menim, da neutemeljeno, označen od svojih sogovornikov (in celo tudi od nekaterih svoj čas precej bližnjih mi oseb) kot nacionalist (v pejorativni konotaciji tega označevalca), mitoman ipd.; in to od ljudi, glede katerih sem povsem prepričan, da o vprašanih, kaj nacija je in kako je v okviru posameznih paradigem pojmovana, niso niti tedaj imeli niti še dandanes nimajo razčiščenih in koherentnih pojmovanj, kakor tudi od oseb, ki se ne nahajajo niti blizu položaja, kjer bi o antičnih pisnih omembah Sclavenov ali Venetov bili seznanjeni v vsaj približno toliko temeljiti meri, kot sem se z njimi skozi to raziskavo seznanil sam.

Drugič moram o njiju spregovoriti tudi, ker to diplomsko delo nikakor ni pisano in zagovarjano kot raziskava v okvirih zgodovinske discipline, ki je le eden od virov etnogenezologije, pač pa gre za raziskavo izjav ohranjenih pisnih virov o Slovanih na ravni prve faze etnogenezologije ter sočasno za primerjavo dveh v sodobni slovenski družbi najbolj uveljavljenih tez oz. reprezentacij o izvoru (južno od Donave bivajočih)

Slovanov,⁶⁰ katere spoznanja so podrobno predstavljena skozi v prilogah podano razstavo antičnih pisnih virov, na katere (ali vsaj na dovršen del njih) se ena in druga teza tudi sklicujeta. Gre za raziskavo, ki v znatno večji meri kot na polje zgodovinopisja sodi na področje celo literarnih študij, pa tudi, kolikor se v prvem delu razstave staroveških virov relevantnih za pred-srednjeveško zgodovino Slovanov osredotočam na helensko mitologijo, na področje primerjalne mitologije oz. religiologije, poleg tega pa predvsem na polje etnogenezeologije, ter zavoljo potrebe po osvetlitvi pojmov nacija in etnija ter odnosa med njima na še eno področje socioloških ved, torej na področje politologije, nacionalnih študij in mednarodnih odnosov, v okviru študija katerih je tudi zagovarjano.⁶¹

⁶⁰ To se pravi *venetske teorije* in *doselitvene teorije* o izvoru (južnih) Slovanov. Ti dve 'teoriji' sta običajno prezentirani, kakor, da se nahajata v medsebojnem nasprotju, a dejansko 'spontana slovenetologija' hegemonijo doselitvene teorije v znanstvenih disciplinah, znotraj javnih slovenskih univerz in SAZU-ja, v javnih kulturnih ustanovah, zavodih, ipd., v javnem šolstvu ter v splošnem javnem mnenju, ne le krepí, ampak jo kot »manjkajoči člen«, »Veliki zločinec«, »Asirec«, omogoči 'diferencirati' in konstituirati ji pomen ravno skozi 'pregon' in 'discipliniranje' tega »Asirca«; vse to pa na način, da obstoječa hegemonija svoje vrednote in norme molekularno 'od spodaj' posreduje tej 'spontanosti', ki jih ponotranji, zaradi česar 'spontana slovenetologija' operira dostikrat znotraj istih paradigmatičnih okvirov kot doselitvena teorija, kolikor pa se jim upira, to počne skoraj brez izjem po preživetih okvirih ekstremnega perenializma, primordializma in socialnega evolucionizma ter nemalokrat tudi rasizma ali etno-šovinizma. Kot takšna ne more sebe konstituirati v vlogo progresivne kontra-hegemonije in tako obstoječo hegemonijo *režima resnice* doselitvene teorije krepí in kot 'nasprotnik' so-konstituirata, hkrati pa progresivnejše pristope k raziskovanju venetsko-slovanske povezave, zavoljo uveljavljene recepcije, da so tovrstni 'spontano' regresivni pristopi edino možni in edini obstoječi, ki diskreditira že samo pristopanje k »venetskemu« vprašanju, v znatni meri onemogoča. Argument se glasi nekako: »če si o »venetski teoriji« obveščen, si že moral storiti nekaj narobe, sicer bi o njej ne mogel biti obveščen; si torej v *frakcijskem* razmerju do »nas«, ki potrjujemo »smisel« in »resnico«.

⁶¹ Še za eno zadevo gre: kar precejšen del akademskih zgodovinarjev, ki so se v posameznih v znanstvenih revijah objavljenih člankih lotili kritike 'spontane slovenetologije', je ob tem posegal na politološko polje argumentacije in uporabljal termine iz študij nacij in nacionalizmov, kakršni so »izumljena tradicija«, »zamišljena skupnost«, »nacionalizacija zgodovine« ipd., ki dejansko sodijo v polje teoretske politologije, ne pa v historiografijo v ožjem smislu. Meni dosegljivi Peter Štih denimo, ko razpravlja o vlogi Linhartarja pri (po Štihovem od slovenstva) izvedeni nacionalizaciji zgodovine Karantanije, in ko zagovarja svoje spoznanje, da glede karantanskega obdobja ni mogoče govoriti o obstoju slovenskega naroda (s čimer zavrača tudi možnost venetske povezave glede še oddaljenejšega obdobja), prezentira pojmovanje, da je (slovenski) narod »proizvod modernosti«, na način kakor, da bi v politologiji veljalo, kako je politološki modernizem, kateremu tovrstni argument o industrijsko-dobnem izvoru nacij pripada in pritiče, edini paradigmatično obstoječi in možni pristop k študiju nacij. Pa seveda ni edini, je le od meščanske dobe in pod Alpami končno od osamosvojitve republike dalje hegemonsko uveljavljen pristop, pri čemer sta vsaj dva (etnosimbolizem in sociobiologija) od ostalih obstoječih in možnih pristopov tudi v kronološkem smislu po nastanku mlajša. Predvsem pa v politologiji – drugače kot v pozitivističnem zgodovinopisju – ni nemogoče sočasno misliti, pojmovati in osvetljevati istega raziskovalnega vprašanja skozi različne obstoječe paradigme ali pa priznavati, da je znotraj posamezne pristope možno kvalitetnejše pojmovanje posameznega fenomena kot skozi druge 'možne', ne da bi pri tem generalno gledano tem pristopom priznavali to tudi glede ostalih proučevanih fenomenov oz. na splošno.

4.1 Modernizem

»Današnje prevladujoče in pravoverno razmišljanje o nacionalizmu je modernistično /,/« (Smith 2005, 67) beremo pri Anthonyju Smithu: »Ne gre za »kontingenčni modernizem«, za preprosto ugotavljanje zgodovinskega soodnosa med nacionalizmom in modernostjo, temveč za prepričanje v inherentno nacionalno – in nacionalistično – naravo modernosti. **Drugače ne bi moglo biti.**« (prav tam; okrepil M. G.). Moderniste združuje pojmovanje, po katerem je narod ne le v kronološkem smislu 'proizvod modernosti', ampak tudi, da se modernost drugače kot skozi obliko nacije ni mogla izraziti: »Moderen pa ni le nacionalizem. Enako velja za narode, nacionalne države, nacionalne identitete in vso »med-narodno« skupnost. Za modernista vse to ni le kronološko nedavno, temveč tudi kakovostno novo. Francoska revolucija ni ustoličila le nove ideologije, temveč novo obliko človeške skupnosti, novo vrsto kolektivne identitete, nov tip vladavine in končno novo vrsto meddržavnega reda.« (prav tam, 65).⁶² Po Gellnerju, morda najslavnejšem modernističnem teoretiku nacionalizma,⁶³ velja, da nacionalizem ni naključen, temveč od konkretnih družbenih okoliščin odvisni pojav:

Nationalism is neither universal and necessary nor contingent and accidental, the fruit of idle pens and gullible readers. It is the necessary consequence or correlate of certain social conditions, and these do happen to be our conditions, and they are also very widespread, deep and pervasive. So nationalism is not at all accidental: its roots are deep and important, it was indeed our destiny, and

⁶² Da je vse to ustoličila z giljotino, pa z genocidom v Vendeji, ki je služil kot prototip kasnejšim npr. nad Armenci, in z drugimi podobnimi ukrepi verjetno ni potrebno posebej utemeljevati. Sicer pa je pojmovanje o »novi vrsti meddržavnega reda«, ki ga je uveljavila francoska revolucija, bilo usidrano tudi v konceptualizacijo moje generacije dodiplomskega študija mednarodnih odnosov v pred-bolognjski različici, kjer študijskega predmeta 'svetovne zgodovine' nismo imeli, pač pa le izpit iz »Nastanka sodobnega sveta«. Pri izpitu iz »Mednarodnih odnosov« pa so nam predavatelji posredovali spoznanje, da modernega pojava mednarodnih odnosov, katerega eden od dejavnikov je država, ni bilo pred 'teritorializacijo' oblasti, kar, da se je zgodilo po vestfalskem miru leta 1648, torej kakšnih 150 let prej, kot bi to priznavali ortodoksni modernisti, a v vsakem slučaju dolgo po koncu srednjega veka. Ne da bi nameraval kakorkoli oponirati temu spoznanju v splošnem, vendar povem, da po Smithu nekateri narodi (nations) – izrecno omenja armenskega in judovskega –, ne pa vsi, obstajajo vendar že od časov davno pred 1648; in kolikor, kar piše drži, ter so Armenci in Judje bili v medsebojni – četudi morda sovražni – relaciji že davno pred 1648, toliko je tudi vsaj na bilateralni ravni mogoče govoriti tudi o »international relations before nationalism« že pred tem letom oz. celo v antiki.

⁶³ Nominalni naslednik slovenskega protestantskega tiskarja Janža Mandelca, Damjan Mandelc o Gellnerjevi teoriji meni: »Kljub nekaterih /sic!, op. M. G. / zgoraj izpostavljenim kritikam je mogoče reči, da je Gellnerjeva vizija nacionalizma (in širše, modernosti) nepresežena. Noben drug strokovnjak s področja študij nacionalizma ni dosegel tako jasne delienacije tako zapletenega fenomena, nihče doslej ni tako mojstrsko skiciral ekstremno kompleksnega in spreminjajočega sveta in pri tem napravil izjemnega opisa celotne epohe s tako preprostimi slikami.« (Mandelc 2011, 58)

not some kind of contingent malady, imposed on us by scribblers of the late Enlightenment. (Gellner 1998, 11)

Paradigma modernizma seveda ni formirana kot nekakšen monolitni blok, pač pa kot diskurzivna formacija: »Modernistične teorije povezuje trditev, da nacionalizem vznikne kot proces oziroma transformacija od tradicionalnih k modernim družbam, pri čemer se nekatere od njih podrobneje osredotočajo na širjenje industrializma, druge pa na socio-ekonomske, politične in kulturne razmere, ki jih smatrajo kot primarni vzrok za razvoj in vzpon nacionalizma.« (Mandelc 2011, 47). Smith izpostavlja pet različic modernizma v študijah nacionalizma:

1. Družbenoekonomska: »ta verzija izpeljuje nacionalizem in narode iz takih novih ekonomskih in družbenih dejavnikov, kot so industrijski kapitalizem, regionalna neenakost in razredno nasprotje.« (Smith 2005, 65). Za marksistični odnos do vprašanja nacionalizma je bil odločilnega pomena aksiom iz *Komunističnega manifesta*, da proletariat nima domovine. Mandelc pravi: »Marksistična tradicija je bila sicer na splošno izjemno nezaupljiva do nacionalizma, kljub temu pa je iz taktičnih razlogov pogosto uporabila nacionalni sentiment za dosego svojih (socialističnih) ciljev.« (Mandelc 2011, 51–52). S tem v zvezi citira tudi Nairna, da »teorija nacionalizma predstavlja največjo marksistično zgodovinsko napako.« (Nairn v prav tam, 52). Wallerstein je v monografiji *Race, Nation, Class: Ambiguous Identities* zapisal: »/.../ it makes little difference whether we define pastness in terms of genetically continous groups (races), historical socio-political groups (nations) or cultural groups (ethnic groups). They are all peoplehood constructs, all inventions of pastness, all contemporary political phenomena.« (Balibar in Wallerstein 2011, 78–79). Ob tem pa se je vprašal, čemu potreba po treh različicah teh modernih političnih konstruktov in si odgovoril, da se koncept rase pojavlja vzporedno z elementarno delitvijo dela med jedrom in periferijo, glede koncepta naroda je ugotovil, da je povezan s politično nadstavbo zgodovinskega sistema, ki jo tvorijo suverene države, izvedene iz meddržavnega sistema, ki ga same tudi kreirajo; medtem ko je koncept etnij po njegovem povezan s kreiranjem »household structures«, ki omogočajo vzdrževanje velikega segmenta neplačanega dela v procesu akumulacije kapitala (prav tam). V zvezi z narodom pa ugotavlja, da »državnost predhaja nacionalnost« (Wallerstein 1987, 383). Po njegovem: »narod v

nobenem primeru ni primordialna ali stabilna družbena realnost, pač pa kompleksen zgodovinski produkt kapitalističnega svetovnega sistema.« (prav tam, 387)

2. Družbenokulturna: k tej šoli Smith prišteva Gellnerja: »Ernest Gellner meni, da so nacionalizem in narodi sociološko nujni pojavi moderne industrijske dobe, ki nastanejo v »modernizacijskem« preходу. Narodi so izrazi opismenjene, izšolane »visoke kulture«, ki jo podpirajo strokovnjaki in množičen, standardiziran, obvezen in javni izobraževalni sistem.« (Smith 2005, 66). Gellner je priznaval tri značilne tipe družbene organiziranosti: predagrarnega, agrarnega in znanstveno-industrijskega,⁶⁴ pri čemer je zanj v agrarnem tipu ločevanje privilegiranih skupin od deprivilegiranih potekalo na podlagi kulture in etničnosti. Narod (nation) po tej koncepciji drugod kot v industrijskem tipu niti ne more obstajati, enako tudi nacionalizem ne. Gellner pravi, da nacionalizem narode izumlja, pri tem pa si iz predhodnih kulturnih kolektivitet agrarne dobe izposodi določena razlikovalna znamenja: »Nationalism is not the awakening of nations to self-consciousness: it invents nations where they do not exist – but it does need some pre-existing differentiating marks to work on, even if, as indicated, these are purely negative /.../« (Gellner 1965, 168)
3. Politična: »narodi in nacionalizem nastajajo v moderni profesionalizirani državi in z njeno pomočjo, bodisi neposredno ali v nasprotju z določenimi (imperialnimi / kolonialističnimi) državami.« (Smith 2005, 66). Mandelc ugotavlja: »Breuilly /.../ sprejme predpostavko, da so narodi in nacionalni sentiment obstajali že v srednjeveški Evropi, sam nacionalizem pa dosledno umešča v moderno dobo in ga percipira kot posledico razvoja moderne države in mednarodnega sistema držav.« (Mandelc 2011, 58). Breuilly meni, da je nacionalizem eden od odzivov na razkorak med državo in družbo, ki je značilen

⁶⁴ Gellner je celo življenje zavračal očitke o ekonomskem determinizmu njegove teorije, toda ta tipologija je povsem očitno izšla tudi iz evolucionističnih družbenih teorij. Konkretno: zelo spominja na Spencerjevo, seveda rasistično, tipologijo ras: preprosta družba, sestavljena družba, dvojno-sestavljene družbe. (Haralambos in Halborn 1999, 662). To le kaže, kako so tudi tisti intelektualci, ki se jih običajno povezuje z odporom do nazadnjaških družboslovnih pojmovanj za voljo 'spontane' izpostavljenosti molekularno pronicirajočega prevladujočega sistema norm in vrednot, 'privrženi' regeneriranju teh vrednot z le majhnimi spremembami v poimenovanjih in poudarkih. Gellnerjeva tipska trojica družbenih organiziranosti je odmevala tudi v slovenskem prostoru; denimo pri Hribarjevem in Urbančičevem pojmovanju etnije, naroda in nacije, po katerem naj bi, če skrajšamo, etnije kar objektivno 'po sebi' obstajale 'nezavedno' in primordialno; narod naj bi bil samo-ozaveščena etnija, nacija pa narod z lastno nacionalno državo, ki jo dobi / terja z »voljo do moči«. (komentar o etno-šovinističnih implikacijah te koncepcije podaja Kovačič v Smith 2005, 224–229)

za moderni svet: »Only if there is a distinct notion of the sovereign and bounded public state does the idea of political self-determination make sense. Only if there is a distinct notion of a private civil society which is regarded as the source of sovereignty can one claim that power ultimately rests with the nation defined in 'private', that is, in cultural, terms.« (Breuilly 1993, 390)

4. Ideološka: izpostavlja kvazireligiozno moč nacionalistične ideologije in vlogo, ki jo je imela v razbitju starih imperijev ter ustvarjanju narodov, kjer jih prej ni bilo. (Smith 2005, 66). »Elie Kedourie je nacionalistične ideologije pripisal vplivu razsvetljenstva in kantovskih idej o samoodločbi in, v skrajni instanci, srednjeveškim krščanskim milenijskim doktrinam /.../« (prav tam)
5. Konstrukcionistična: o njej Smith izpostavlja: »Čeprav predpostavlja, da so narodi in nacionalizem v celoti moderni, pa poudarja njihov družbeno konstruiran značaj.« (prav tam, 67). Hobsbawm je v ta namen opredelil koncept izumljene tradicije, ki jo ustvarjajo sistemi družbenega inženiringa zato, »da kanalizirajo energije množic, ki so dobile nove pravice, in služijo interesom vladajočih elit.« (prav tam). Izumljene tradicije pa niso kar poljubne, ampak gre za sklop ideoloških predstav, katerih uspešna uveljavitev je pogojena z družbenoekonomskim in političnim okoljem.⁶⁵ Izumljene tradicije imajo tri funkcije: »vpeljevanje in simboliziranje družbene kohezije (v prvotnem smislu nacionalnih skupnosti); legitimiranje (nacionalnih) institucij, statusov in razmerij delovanja avtoritete; socializacija, vsiljevanje vrednot, predstav in vedenjskih vzorcev.« (Hobsbawm v Mandelc 2011, 74). Smith v to skupino teorij umešča tudi pojmovanje Benedicta Andersona, ki: »gleda na narod kot na namišljeno politično skupnost, ki zapolnjuje vrzel, ki je ostala po zatonu kozmičnih religij in monarhij na točki, ko so nove koncepcije časa in »tiskarski

⁶⁵ »Izumljanje tradicij« in s tem povezani pojavi »nacionalizacij preteklosti« so tako kakor tudi sama nacija proizvodi konkretnih družbenih okoliščin industrijsko-moderne dobe. To morda drži v okvirih logike in strukture teoretskih pojmovanj modernizma, toda v zgodovinski praksi se je izumljanje tradicij in nacionaliziranje preteklosti odvijalo od nekdanjega drugega kot izumljanje tradicije pa je, če se helenistični in grški kralj Paflagonije drugega stoletja pred Kr., čigar ime oz. naziv je znan z numizmatičnega gradiva, imenuje Pylaimenes – po mitskem vodji Venetov Paflagonije (Homer, *Iliada*, 2, 851–855), ko pa je očitno, da ti Homerjevi Veneti / Paflagonci niso bili grškega etničnega porekla, ti helenistični vladarji Paflagonije drugega stoletja pred Kr. pa? Je kaj drugače, naj se omejim zgolj na z Veneti povezane primere, ko sebe prebivalstvo Padove 1. stoletja pred Kr., pojmuje kot dediče Antenorjevih potomcev, kot je to izpričano npr. v *Punici* (Silius Italicus, *Punica*, 8, 602–604; in 12, 212–221) ali že prej pri Titu Liviju v *Od ustanovitve mesta*, medtem ko Antenor pri Homerju nima kakršnekoli veze z Veneti, pač pa z Dardanci / Trojanci; v enem najstarejših mitov, če ne kar najstarejšem, o njegovem begu iz Troje – pri Pindarju – pa se ne naseli ob Jadranu, ampak v mestu Kyrene v Libiji oz. v Kirenajki (Pindar, *Pythijska oda* 5, 80–85)?

kapitalizem« omogočili zamisel o narodih, ki se premikajo v linearnem času.« (Smith 2005, 67). Tudi tu ne gre za to, da bi narod bil 'poljubno' namišljen, ampak za to, »/.../ da ljudje, ki se definirajo kot člani naroda, ne bodo nikoli spoznali večine svojih sodržavljanov, kljub temu pa bo v njihovih mislih živela predstava njihove skupnosti.« (Mandelc 2011, 74–75)

4.2 Perenializem

Modernost narodov in pojava nacionalizma mnogi družboslovci bolj ali manj glasno poudarjajo. Toda tako ni bilo od nekdaj: »Pred drugo svetovno vojno so mnogi strokovnjaki podpirali stališče, da so narodi – kljub temu, da je nacionalistična ideologija novejša – obstajali v vseh zgodovinskih obdobjih in da mnogi narodi obstajajo od pradavnine. To perspektivo lahko imenujemo perenializem.« (Smith 2005, 68). Gellner zatrjuje, da je nacionalist vselej perenialist, drugačen kot perenialističen nacionalist ne more biti:

Here begins our sustained insistence on the difference between nationalism as it sees itself, and nationalism as, in our view, it really is. Nationalism does indeed see itself as a universal, perennial and inherently – self-evidently – valid principle. It is in this view, simply 'natural' that people should wish to live with their own kind, that they should be averse to living with people of a different culture and, above all, that they should resent being governed by them. (Gellner 1998, 7)

Kljub temu pa Smith opozarja:

/.../ perenializma ne smemo zamenjati z naturalistično koncepcijo naroda, ki je temelj sedanjega »primordializma«. Perenialisti morda pristajajo na »primordialno« koncepcijo naroda, morda pa ne. Za perenializem je nujno le prepričanje, utemeljeno na empiričnem opazovanju, da narodi – ali vsaj nekateri narodi – iz kakršnegakoli razloga obstajajo že dolgo. Po njihovem mnenju narodi niso nujno naravni, organski ali prvobitni; zares, taka nezgodovinska poročila lahko – in pogosto jih – zavračajo. Perenialistom ni treba biti in pogosto niso primordialisti in to razliko si moramo zapomniti. (Smith 2005, 68–69)

Primordializem, kakor tudi njegov antipod instrumentalizem, sta teoretski pojmovanji, ki sta v študije nacij in nacionalizmov vstopilaskozi etnične študije, kjer sta se oba oblikovala kot dva nasprotujoča si odgovora na vprašanje o tem, kaj poraja etnične vezi. Ker vrsta raziskovalcev ugotavlja, kako pojma etnije ni mogoče docela izključiti iz konceptualizacij nacij, sta tako vstopila tudi v polje študij nacij. O primordialističnem pristopu k razlagi etničnosti pravi James McKay, da ga je prvič ponudil ameriški sociolog Shils leta 1957 (Haralambos in Halborn 1999, 692): »Trdil je, da so ljudje pogosto prvobitno navezani na ozemlje, kjer živijo ali od koder izvirajo, na svojo religijo in sorodstvo. Ta navezanost vključuje močna čustva lojalnosti in »stanje intenzivne in splošne solidarnosti.« (prav tam).⁶⁶ Smith razlikuje med dvema vrstama primordializma v študijah nacij: sociobiologijo, ki jo bom nekaj nižje zavoljo njenih specifičnosti obravnaval kot samostojno paradigmo, in 'izvirnim' Shilsevim pojmovanjem primordializma, ki v manjši meri izpostavlja biološko determiniranost in govori o vplivu 'kulturnih danosti', tj. o tem, kako »/.../ so se 'primordialne' vezi celo v industrijskih družbah ohranjale skupaj s posvetnimi, civilnimi vezmi.« (Smith 2005, 72). Iz močne čustvene komponente te lojalnosti in »stanja intenzivne splošne solidarnosti« izhaja, kako ljudje vedno delijo svet na »nas« in »njih« (in-group / out-group) in jim tovrstno pojmovanje izvira iz socializacije ter »psihokulturne potrebe po pripadanju.« (Haralambos in Halborn 1999, 693). Mobilizacijski oz. instrumentalistični pristopi pa v nasprotju s primordializmom zagovarjajo, da etnične vezi niso naravne in neizogibne: »Etnično identiteto aktivno ustvarjajo, jo ohranjajo in krepijo posamezniki ali skupine, 'da bi pridobili dostop do družbenih, političnih in materialnih virov.'« (prav tam). To ustvarjanje je lahko pojmovano kakor v večji ali v manjši meri poljubno, kot menijo tisti modernisti, ki v procesu kreiranja kolektivnih (nacionalnih) identitet poudarjajo samostojno vlogo elit, ali pa, kakor ga vidi tudi Gellner, kot v znatni meri pogojeno in izhajajoče iz realnih socio-ekonomskih danosti 'baze'; a vselej pri instrumentalistih velja, kako so etnične / nacionalne identitete konstruirane, proizvedene, ne pa naravne. McKay je primordializmu priznaval določene prednosti glede zmožnosti pojasnjevanja čustvene komponente etničnih vezi, prav tako pa je instrumentalnemu pristopu priznaval, da kvalitetnejše od primordializma osvetljuje,

⁶⁶ Ta poudarek na »intenzivni in splošni solidarnosti« izkazuje dokaj drugačno pojmovanje etničnosti, kot ga lahko srečamo v definiciji etnij Anthonyja Smitha, ki jo bom navedel nekaj nižje, in v dosti večji meri ustreza Smithovi definiciji nacije. Tudi to kaže, kako je ne le v praksi vsakdanjosti ampak tudi v praksi akademske misli etničnost težko povsem razločiti od nacionalnosti in kako dejansko različni raziskovalci dostikrat razpravljajoči bodisi o etniji bodisi o naciji dejansko govorijo o istem pojavu.

kako si nekatere etnije oz. elitne skupine znotraj njih prizadevajo uveljaviti svoje politične in ekonomske interese. Obeh pristopov ni pojmoval kot nujno nasprotujočih si in ju je tako sintetiziral ter napravil tipologijo etničnosti, ki upošteva oba pristopa, in sicer tako, da je pet tipov etnij umestil v 'koordinatni sistem', kjer Y os označuje vsebine primordialnih vezi etničnosti, X os pa vsebine instrumentalnih vezi. Ti McKayevi tipi etnij so: 1) etnični tradicionalisti (povezujejo jih predvsem čustvene vezi primordialne vsebine etničnosti, instrumentalne vezi pa so zanemarljive; kot primere je navedel razne bližnjevzhodne manjšine, kot so Asirci, Kopti in libanonski kristjani; prav tam); 2) etnični borci (pri teh so močno zastopane tako vezi, ki izhajajo iz primordialnih vsebin, kot vezi, ki izhajajo iz stvarnih interesov; kot primer je navedel Baske (prav tam); dejansko pa v ta tip sodijo vsi etno-nacionalizmi, tudi slovenski pred osamosvojitvijo republike); 3) simbolične etnije (zanje je značilna šibka navezanost tako po primordialnih kot po instrumentalnih vsebinah; kot primer je navedel Irce v ZDA; prav tam, 694); 4) etnični manipulatorji (imajo precej šibkeje izražene vezi po primordialnih vsebinah od etničnih tradicionalistov in po instrumentalnih vsebinah od etničnih borcev, a po obeh linijah vezi vendar precej močneje izražene od simboličnih etnij; kot primer je navedel škotske nacionaliste sedemdesetih let 20. stoletja; prav tam); 5) psevdo-etnije (imajo nizko stopnjo čustvene povezanosti na podlagi primordialnih vsebin in večjo stopnjo povezanosti izhajajoče iz instrumentalnih vsebin kot simbolične etnije ter tako potencial postati močna etnična skupina po osi teh vsebin, ki pa tega potenciala ne izvršujejo zavoljo večje lojalnosti državi kot lastni etnični skupini; kot primer je McKay navedel secesioniste na novozelandskem South Islandu; prav tam).⁶⁷

⁶⁷ McKayevi tipologiji etnij je mogoče očitati statičnost, češ, da ne dopušča premika etnij iz enega tipa v drugega (Kurde npr. McKay omenja skupaj s Kopti med etničnimi tradicionalisti, pa danes, ko imajo v severnem Iraku de facto svojo državo, le težko drži, da ne sodijo v tip etničnih borcev), pa tudi, kako pojmuje vsebine primordialne in instrumentalne osi kot objektivno dane, mimo jezika ter ekonomskih danosti posredovane, itd. Najsi so tovrstne kritike v večji ali manjši meri upravičene, lahko rečemo, da, če razmerje med vsebinami obeh osi postavimo v trajno medsebojno interakcijo, ki se odvija po principu 'gramscijevsko' pojmovane interakcije med poljem 'normiranosti' in poljem 'spontanosti', ter obenem vsebine primordialnega ter instrumentalnega vgradimo v 'recepcijsko' pojmovanje, in jo tako pomaknemo v bolj post-pozitivistične vode, lahko ta tipologija precej pripomore pri iskanju odgovorov na vprašanje, zakaj in kako se nekatere nacije skozi politizacijo etničnosti formirajo v okviru zahodnega tipa 'nation-buildinga', druge pa v okviru 'herderjansko' formuliranega 'vzhodnega' organicističnega ali etno-nacionalističnega tipa 'nation-buildinga', saj se izkaže, kako gre v enem ali drugem načinu 'gradnje naroda' za politiziranje različnih tipov pred-nacionalnih oz. pred-nacionalnodržavnih etničnih vsebin. Če npr. poskusim aplicirati to tipologijo na vprašanje formiranja raznih v sodobnosti obstoječih slovanskih narodov, lahko ugotovim, da so z izjemo tistih, ki so ohranili kot samo-označevalce poimenovanje, ki je izšlo iz samo-poimenovanja srednjeveških Sclavenov (to pa se pravi vsi razen Slovencev in Slovakov), vsi že davno pred pričetkom modernega 'nation-buildinga' šli v procesu opustitve sclavenskega poimenovanja iz faze etničnih tradicionalistov skozi fazi etničnih manipulatorjev in simbolične etnije v fazo psevdo-etnije, tj. od visoke vloge primordialnih vsebin sclavenskih vezi k nizki, kar šele jim je

Kot rečeno po Gellnerju so vsi nacionalisti perenialisti in nacionalist relevantnosti instrumentalnih vsebin v procesu gradnje naroda (niti tega procesa samega) ne bo kadarkoli priznaval. 'Praktični' nacionalist priznava le primordialno vsebino vezi naroda, ki pa v diskurzu nacionalizma iz tega ali onega vzroka v določenih obdobjih 'spi'. Treba jo je torej zbuditi in nacionalist sebe vidi kot delujočega v vlogi narodnega buditelja, nikdar kot udeleženca procesa gradnje naroda. Z Gellnerjevimi besedami:

Nationalists are in fact aware of the evidence which makes some of us contest the universality of nationalist sentiments: they do know, often with anger, that in many societies and many historical periods, nationalism is conspicuous by its absence. They know it with great bitterness, especially when it relates to the recent past of their own nation. But they explain it in their own way, and their explanation is contained in what is probably the most commonly used word in the nationalist vocabulary: awakening. As the Germans used to say in the days of Nazism, Deutschland erwache! ('Germany awake!'). Throughout central and

omogočilo zavoljo večje lojalnosti pred-meščanski proto-državi kot lastni etniji prevzeti kot samo-označevalec tisti etnonim, ki so jim ga 'vsilile' po večini ne-slavofone etnije, ki so se na posameznih območjih Sclavenom vzpostavile kot vladajoči razred (z monopolom nad orožjem); npr. skandinavski (ali alternativno iz Roxolanov izhajajoči) Rusi novgorodskim in ob-Dnjeprskim Sclavenom, ali pa zgodnje-srednjeveški Bolgari, Srbi in Hrvati Sclavenom Balkana, itd. Šele, ko je bil etnonim izvirne pojavnosti opuščen, se je kasneje ob stiku z zunanjimi grožnjami v odvisnosti od tega ali je bila takšna novonastala / novopoiimenovana slavofona psevdo-etnija vsebinsko v večji meri vezana s primordialnimi vezmi jezika / religije (Smitova 'vertikalna' etnija) kot z instrumentalno-vsebinskimi vezmi srednjeveških entitet aparata nasilja (Smithova 'lateralna' etnija), te etnije politizirale / 'izumljale' v večji ali manjši meri po 'vzhodnem' etnonacionalnem principu (denimo Srbi s svojimi upori Osmanom) ali pa po 'zahodnem' državljanskem principu (denimo Hrvati s svojo (ne)zgodovinsko tradicijo), a dejansko vselej v kombinaciji obeh tipskih ekstremov. Slovenci in Slovaki so šli skozi podobne procese (Karantanija / Karniola, Moravska / Nitra) opuščanja sclavenskega poimenovanja, a so se od njih skozi 'spontani' upor, ki se je odvijal v določenih obdobjih tudi drugod (npr. Slovinci med protestanti Pomeranije za razliko od katoliških Kašubov) k etnonimu Sclavenov vrnili in tako prešli 'le' pot od etničnih tradicionalistov k etničnim borcem in si nacijo izgradili posledično zavoljo upora zoper 'obuditev' označevalcev srednjeveških entitet aparata nasilja (Karantanija, Krajnska, Moravska, Nitra) po 'vzhodnem' etnonacionalnem tipu 'nation-buildinga', pa vendar za razliko od npr. Makedoncev, s sclavenskim samo-označevalcem. Vindišarji avstrijske Koroške npr. tega niso kadarkoli zmogli, tako ostajajo tipsko le simbolična etnija z nizko stopnjo etničnih vezi tako po primordialni kot po instrumentalni vsebini. Pri tem pa 'objektivizirani' pogled na vindišarstvo razkrije, kako v sami vsebini primordialno pojmovanih vezi vindišarstva ni česar koli od vsebine primordialno pojmovanih vezi slovenstva razlikujočega (znani so primeri potomcev istih staršev, ki so se pojmovali eni kot Slovence, eni kot Vindišarje); razlika se izkazuje v čustveni intenziviteti teh vezi, ki Slovincem zagotavlja (ali vsaj pred osamosvojitvijo je zagotavljala) relativno visoko stopnjo kohezivnosti, Vindišarjem pa relativno nizko, to pa, ker se razlikujeta vsebini instrumentalnih vezi pri enih in drugih: pri Slovincih gre za vezanost na interese kulturnih, gospodarskih in političnih elit, ki so skozi preteklih nekaj stoletij iz Ljubljane napravile prestolnico slovenske republike, pri Vindišarjih pa je vsebina instrumentalnih vezi identična vsebini instrumentalnih vezi koroškega nemštva. V tem smislu primer Vindišarjev – upoštevajoč razlike med kolektivitetami sodobnosti in srednjeveškosti in tudi razliko v smeri jezikovne asimilacije med npr srednjeveškimi Bolgari na Balkanu in novoveškimi Nemci na Koroškem v odnosu do slavofone populacije obeh območij – lahko služi kot primer, kako je pri nekaterih Sclavenih prihajalo do opuščanja sclavenske pripadnosti in prevzemanja pripadnosti prvotno Sclavenom tujih in nato vladajočih jim skupin.

eastern European nationalism, the notion of the 'Awakener' (for instance, buditel in Czech) is extensively used. /.../ Man needs to be awakened not to the nature of mundane strife and suffering and to the methods available for liberation from it, but to his national identity and the political imperatives implicit in it: the need to protect the national culture by endowing it with its own state-protector, the need to unmask, neutralise and drive out foreigners who wish to destroy and debase that culture. The Buddha and buditel are both eager to awaken us, but their respective conceptions, both of the dormant state and of the reality to be revealed by its termination, are quite different. For those for whom human fulfilment is linked to the attainment of national consciousness, and its successful political expression, national awakening is more important than spiritual awakening; indeed it is a form of spiritual awakening, perhaps its highest form. (Gellner 1998, 7–8)

O zgodovinski interpretaciji skozi očala nacionalistov zapiše Geary, »strokovnjak za zgodovino evropskega zgodnjega srednjega veka« (Mandelc 2011, 100), sledeče:

Ko se sodobni nacionalisti sklicujejo na zgodovino, je njihovo pojmovanje zgodovine statično: iščejo trenutek primarne naselitve, ko se je »njihovo ljudstvo« prvič pojavilo na ruševinah rimskega cesarstva, začrtalo svoje sveto ozemlje in izgradilo svojo nacionalno identiteto. /.../ To je prava antiteza zgodovine. Zgodovina evropskih ljudstev pozne antike in srednjega veka ni zgodba o nekem primordialnem trenutku, pač pa o kontinuiranem procesu. /.../ (Geary 2005, 177)

Vprašam na tem mestu, katera od obeh reprezentacij pojava južno od Donave bivajočih slavofohnih populacij v večji meri ustreza temu opisu: venetska teorija ali doselitvena teorija?⁶⁸ Katera išče in v letu 568 (menda na veliko noč ...) po 'v-italo-vzetju'

⁶⁸ Očitno ima tudi 'spontana slovenetologija' svoje primordialistične izpade; že zgoraj sem zapisal, kako le reproducira ponotranjene prevladujoče vrednote, norme in pomene obstoječe hegemonije; tako npr. Šavli, Bor in Tomažič v knjigi *Veneti naši davni predniki* uporabljajo »kossinovsko« arheološko metodo, četudi Kossino samega napadajo, in z njeno uporabo projicirajo Venete / Slované v lužiško kulturo žarnih grobišč, ki je kakšnih tisoč let starejša od najstarejše pisne omembe Venetov pri Homerju, ter v njej najdejo primordialni trenutek poselitve. Lucijan Vuga (ki ga sam štejem, četudi za še zmeraj regresivnega, za poleg Bora – ki konsistentno sledi jezikovnemu-idealizmu in je znotraj njega pesniško-estetsko 'izrecen' – edinega kolikor toliko resnega 'spontanega slovenetologa') pa npr. v svojih delih, kjer skuša od hegemonije odbito teorijo Šavlija, Bora in Tomažiča rehabilitirati skozi njeno združitev s teorijo paleolitske kontinuitete Maria Alineja, ki je ena od ne-hegemonsko navzočih paradig v indoevropistiki, kjer zagovarja obstoj slovenščine (in ne pra-slovanščine) celo že v mlajši kamni dobi na okvirno istem območju, kjer je govorjena v srednjem veku (a vendar Alinei sam jadranskih Venetov ne

Langobardov najde »/.../ trenutek primarne naselitve, ko se je »njihovo ljudstvo« prvič pojavilo na ruševinah rimskega carstva, začrtalo svoje sveto ozemlje /.../« itd.?

Če Štih, kot je citiran v tem delu, v spremni besedi k prevodu Gearyjeve monografije piše, kako je slovensko protestantsko gibanje svojo skupnost pojmovalo kot »jezikovno skupnost in ne kot že pravo narodno skupnost« (prav tam, 231) ter to po njegovem na temelju ne-narodnega pač pa verskega koncepta, da 'vsak jezik slavi Boga', in tako zanika obstoj Slovencev celo glede obdobja, ko je njihovo ime pisno izpričano v literarni zapuščini protestantov, ter v visoki (in javni) nakladi o Trubarjevih Slovencih govori kot o 'ne-narodni' le 'jezikovni skupnosti',⁶⁹ četudi je ta 16. stoletna le 'jezikovna

enači s Slovenci), ter na podlagi herderjanske enačbe »jezik = narod«, tako najde primordialni trenutek doselitve že v tej dobi. Spet drugi 'spontani slovenetologi' iščejo primordialni trenutek doselitve še bolj akrobatsko v izvoru Etruščanov itd., a njim je to do neke mere mogoče tudi oprostiti, saj gre za 'spontano filozofijo', da pa primordializmu sledi tudi hegemonsko uveljavljena paradigma SAZUja in univerz ter obveznega javnega šolstva, je mnogo bolj problematično. Sam se vprašanju »primordialnega« trenutka skušam izogniti, zanima me pojavitev; po mojem mnenju so sporadični Slovani obstajali kot formirana narodnostno-jezikovna skupina že v času Homerja na celotnem območju med Črnim morjem, Baltikom in Jadranom (s posameznimi 'otoki' poselitve neslavofonih etnij), kaj pa je bilo prej, ne raziskujem, saj za obdobja starejša od trojanske vojne in argonavtskega mita ni na razpolago (kolikor toliko zanesljivih) evropskih pisnih virov. Toda tega mnenja glede pojava Sclavenov že v dobi Homerja s sklicevanjem zgolj na pisne vire ni mogoče v celoti potrditi (mogoče pa je to storiti z uporabo ostalih disciplin etnogenezologije), saj se v pisnih virih ti sporadični Slovani (pod venetskimi označevalcem) pojavijo šele v petem stoletju pred Kr.; starejši viri o Venetih namreč le-teh bodisi ne lokalizirajo bodisi jih lokalizirajo izključno v Paflagonijo (sever Anatolije).

⁶⁹ Par izjav protestantskih piscev pove veliko o kredibilnosti tega Štihovega nauka: »Oba naroda slovenskih in hrvatskih dežel se mi namreč srčno smilita /.../« (Trubar, *Ta prvi dejl tiga noviga testamenta*, 1557, iz posvetila); »O teh naukih Slovenci in Hrvati ne razumejo in ne vedo mnogo /.../ (prav tam); »Nadejam pa se, da si bodo ti in drugi pobožni Nemci, ki bodo zvedeli o bednem, usmiljenja vrednem življenju slovenskega in hrvatskega ljudstva /.../« (prav tam); »Pri tem prevajanju pa sem se potrudil glede besed in sloga, da bi ga utegnil z lahkoto razumeti vsak Slovenec, bodisi Kranjec, Spodnještajerec, Korošec, Kraševac, Istran, Dolenjec ali Bezjak.« (prav tam); »/.../ zakaj preprosti človek v slovenskih in hrvaških deželah /.../« (Trubar, *Register und summarischer Inhalt*, 1561, iz posvetila); »Privedlo velike množice ljudi v Slavoniji, Hrvatski, Dalmaciji, Srbiji, Bosni in Turčiji k pravemu spoznanju Boga /.../« (prav tam; Bezjaki, tj. bodoči kajkavci, so pri Trubarju še Slovenci, a začuda se prevaja »Slavonija«, ne »Slovenija« ali »Slovenje«, kot se je dežela oz. banovina tedaj imenovala; op. M. G.); »/.../ vzdrževali in plačevali, kakor omenjeno, nekaj let prevajalci, stavci in druge osebe ter razpošiljale knjige v slovenske, hrvatske dežele in v Turčijo.« (prav tam); »/.../ navade in vero ima ubogo krščansko slovensko in hrvatsko ljudstvo /.../« (Trubar, *Glagolski prvi del novoga testamenta*, 1562, iz posvetila; ne le vero tudi navade torej ima to ljudstvo; op. M. G.); »/.../ preprosti in svetemu pismu nevajeni Slovenci in Hrvati temeljito mogli razumeti /.../« (Trubar, *Artikuli oli dejli te prave, stare vere krščanske*, 1562, iz posvetila); »Inu de vi, muji Slovenci, tudi koker drugi ludi prov inu iz grunta bote vejčili inu drugim resnično mogli povedati, kakovo vero, kakove artikule oli štuke v ti veri ti od spreda imenovani krali, viudi, mejsta, inu mi imamo inu držimo /.../« (Trubar, *Artikuli oli dejli te prave, stare vere krščanske*, 1562); »/.../ dobri krajnski inu slovenski človik bo iz grunta popolnoma tu, kar se v le-tih bukvicah piše inu vuči, razoumel inu zastopil.« (prav tam); »Lubi Krajnci inu Slovenci, imate v tim našem jeziku /.../« (Trubar, *Svetiga Pavla listuvi*, 1567, pojasnilo); »Mi Kranjci, Spodnještajerci, Korošci in Slovenci, ki z navadnim kmečkim ljudstvom uporabljamo slovenski jezik /.../« (Trubar, *Ta celi novi testament*, 1582, iz posvetila; navadni kmečki ljudje pa »o teh naukih /.../ ne razumejo in ne vedo mnogo«, ter jim tako slovenska jezikovna identifikacija ne izhaja, kot piše Štih, iz načela, da vsak jezik slavi Boga; op. M. G.); »/.../ za voljo turske sile inu ker so ta vekši del slovenskih dežel puste inu uže turske inu smo tako začeli največ z latinskimi puhstabi pisati inu drukati, taku moramo v sili, kakor Nemci govore, stole inu klopi na mizu postaviti, ali saj gledati, da se latinski puhstabi na mesto naših starih

skupnost' zagotovo izvedla tudi 'normativni', tj. politični, akt 'uzakonitve' jezika po Bohoričevi slovnici,⁷⁰ in glede še starejših obdobj znanika sam 'spontani' obstoj te

slovenskih, koliker je mogoče, v glihi moči postavijo inu ta ortografija drži, katero našiga jezika idioma inu natura potrebuje, nekar kakor oče vsaki v svoji vasi ali mestu imeti.« (Krelj, *Postila slovenska*, 1567, iz predgovora; »naših starih slovenskih« torej, pred-latiničnih, glagoličnih črk; op. M. G.); »In če bi mi Slovenci le hoteli tudi povsod hvaležno prepoznati, bi videli, da se je dobri, usmiljeni Bog tudi nas v teh deželah spomnil v našem navadnem maternem jeziku s posebno nepričakovano milostjo pred drugimi narodi, naklonivši nam prav isti dar in razodetje svoje besede kakor spočetka Hebrejcem, nato Grkom in Latincem in naposled tudi Nemcem in drugim narodom.« (Dalmatin, *Biblija*, tu je vse svetu pismu, 1584, iz posvetila; »naklonivši naposled«, ergo v času »naših starih slovenskih« 'puhstabov', ko cela Biblija še ni bila prevedena, še ne naklonivši; in tako »slovenski puhstabi« pač niso slovenski kot odraz tega, da vsak jezik slavi Boga, kakor zatrjuje Štih; op. M. G.); »/.../ pokazal s častitim in v Bogu učenim gospodom Primožem Trubarjem, rojenim Slovincem in izvoljenim orodjem /.../ (prav tam; Trubar je bil rojen leta 1508, devet let preden je Luter nabil na vrata svoje teze in 17 let pred Mohačko bitko, pred katero so Bezjaki, bodoči kajkavci, ki so Trubarju Slovenci, bivali tja do mesta Požega in še vzhodneje; op. M. G.); »/.../ da ta svet ne bo prešel, preden ne bo božja volja znana med vsemi ljudstvi in vsemi narodi.« (Bohorič, *Arcticae horulae*, 1584, iz kratkega predgovora; in torej narodi obstajajo neodvisno od verskega občestva, če naj oznanilo šele prejmejo; op. M. G.); »/.../ ampak na prodaj je danes, v našem stoletju, tudi sveto pismo v nemškem, španskem, francoskem, laškem, ogrskem, češkem, poljskem, rutenskem, in moskovitskem jeziku. Edino našim kranjskim ljudem ali Slovincem do naših dni še ni bilo dano, da bi imeli to veliko dobroto celo v svojem narečju.« (prav tam; so tudi Čehi ali pa Poljaki 'le jezikovna skupnost?'; op. M. G.); »Kaj je, končno, česar mogo ljudje manj pogrešati kakor spoznavanja omenjenih reči po jezikih, ko pa bi se brez njihove pomoči ne mogli ne nauk cerkve ne državna uprava ne zasebni ne javni poklici braniti in ohraniti?« (prav tam; evidentno torej jezik ni vezan izključno na religiozno sfero, temveč je Bohorič jezik medij tudi v posvetno-upravnih zadevah; op. M. G.). Navedeno po Stanovnik 2013. Nekatero od teh navedb so prevodi iz nemščine; ljudstvo oz. narod je zapisano v izvirniku kot 'folk'; a pod to kategorijo 'folk' sodijo tudi Hebrejci, Grki, Španci, Rusi, Poljaki, Hrvati, Srbi, celo Turki itd. O zanesljivosti nauka Petra Štiha, češ, da so protestantski Slovenci bili Slovenci le v jezikovnem, ne pa tudi v narodno-političnem smislu, torej te navedene izjave; poleg njih pa za piko na i še misel iz spremne besede k posthumni izdaji jezikoslovnih spisov Brede Pogorelec: »Pomensko do nesmiselnosti izpraznjena zatrjevanja, da je nekaj samo jezik in nič več, in na drugi strani, da jezik ni vse /.../, so se ji po vsej pravici zdela podobna kalorični vrednosti lišaja v alpskem visokogorju.« (Grdina v Pogorelec 2011, 481–482).

⁷⁰ Tovrstno Štihovo in njegovemu skoraj identično – le da še za spoznanje bolj 'iredentistično' – Kosijevo (ta 'modernistični' *nezgodovinar*, kakor ga je v reviji *Pogledi* v kritičnem odzivu k izdaji in promociji njegove monografije *Kako je nastal slovenski narod* imenoval dr. Igor Grdina, skozi svojo vizijo o pričetkih gradnje slovenskega naroda šele v letu 1848 zatrjuje tudi, da je Prešeren pripadal slovenskemu narodu le poslednjih 11 mesecev bivanja) ter še marsikaterega akademskega slovenskega 'modernističnega' zgodovinarja pojmovanje o Slovincih 16. stoletja kot »le jezikovni skupnosti« je s politološkega vidika povsem neustrezno. Slovenci kot le skupnost 'spontanega' jezika, pojmovanega v crocejanskem jezikovno-idealističnem smislu ali v smislu Saussureve »parole«, so de facto prav tisti, ki jim Štih na drugih mestih pravi »Alpski Slovani«. Že v *Brižinskih spomenikih* jezik vsaj na leksični ravni ni več brez 'regionalnega' normativnega vpliva, saj, če pravi besedilo, 'ecce bi detd nas ne zegresil', s tem pove, da je 'normiran' monogamno heteroseksualni označevalec stvaritelja otrokovega stvaritelja (torej ded) in dalje, da je normirana krščanska konotacija greha, in to nikakor ni več neka izvirna 'sporadično spontana' izrecnost govora, pač pa normativno-leksični odraz v družbi tedanjega časa krščansko zapovedane edino 'dovoljene' oblike grešnosti / seksualnosti ter družine, o čemer pri Sclavenih šestega stoletja ni bilo govora. Tudi sicer pa ne drži, da bi jezik srednjeveške slavofone populacije alpsko-jadransko-panonskega območja ne bil normiran; Breda Pogorelec to pisno jezikovno normo naziva »slovenski pismeni A«, za razliko od kasnejših različic slovenskega pismenega jezika B1, B2 in B3, ki so vse obstajale že pred protestantsko knjižno normo in so jo tudi vse, zlasti pa B3 (zapisi z beneško govorno osnovo), preživele: »Domnevati smemo, da je bil slovenski pismeni A od vsega začetka izbran za jezik slovesne obrednosti in mistične odmaknjenosti prav zaradi strukturnih značilnosti, ki kažejo nazaj, v zgodnjo slovensko in morda še pred-slovensko dobo. S tem pa se je moral čedalje bolj razlikovati od vsakdanje govorice.« (Pogorelec 2011, 56–57). Posledično pa: »/.../ je prišlo do pritiska govornjene besede na odmaknjene formule v pismenem A, to spremembo so morali seveda upoštevati tudi novi zapisi. Vlogo nekdanjega pismenega A je prevzel pismeni B1, koroško-gorenjski tip pismenega jezika, ki se je izoblikoval v času, ko je nastajalo novo, močnejše središče slovenskih pokrajin na Gorenjskem in v

'jezikovne skupnosti', tega ne počenja skozi modernistični upor primordialističnemu perenializmu, pač pa ravno nasprotno govoreč o »Alpskih Slovanih« šestega, sedmega in kasnejših stoletij le zamenja referenta v perenialno-primordialni miselnosti, Slovence s Slovani, partikularno z generalnim, in tem slednjim izumi tradicijo ter zanje pan-nacionalizira preteklost,⁷¹ ko identificira »trenutek, ko se je »njihovo ljudstvo« prvič

Ljubljani.« (prav tam). Poleg tega je spontani idiom 'Alpskih Slovanov' bil politiziran na ustavno-pravno-običajni ravni prav vsakič, ko se je v njem vršilo ustoličevanje, zaradi česar skupnost, ki je ustoličila, ni bila le 'jezikovna skupnost'. Kaj šele, da bi kot docela apolitični spontani govor mogli pojmovati slovenščino protestantske dobe, ko je jezik tudi formalno pisno normiran (ter glede tega financiran od deželnih stanov), najprej z *Abecednikom* in nato še celovito z Bohoričevo slovnico, saj je akt spisanja slovnice, kot je zapisal Gramsci že pred skoraj stoletjem, vselej politični akt: »*Written normative grammar then, always presupposes a »choice«, a cultural direction, and is thus always an act of national-cultural politics. One might discuss the best way to present the »choice« and the »tendency« in order to get them accepted willingly, that is, one might discuss the most suitable means to obtain the goal; but there can be no doubt that there is a goal to be reached, that adequate and suitable means are needed, in other words that we are dealing with a political act.*« (Gramsci v Ives 2004, 46). Slovenci 16. stoletja so ne le bili pojmovani kot narod, v glavnem ustrezajo značilnostim nacije tistega tipa, ki ga Anthony Smith označuje kot »patricijski narod« in zanj ponudi definicijo ter kot primera navaja poznosrednjeveško Švico in Nizozemsko; a kot takšen je bil ta narod s pričetkom protireformacije poražen in uničen; odtlej pa do Pohlinove slovnice, ki je bila ponovno politični akt, je pa res bil v mnogočem le še na spontanem govoru temelječa hegemoniji dobe 'književnega molka' podrejena le skupnost rimokatoliških vernikov. Spet pa to ne velja tudi za Slovence v Prekmurju iste dobe, kakor tudi ne – a iz drugih razlogov – za kajkavce na Slovenjem (stara Slavonija). Več o Smithovem patricijskem tipu nacije, ko bom predstavil etnosimbolizem.

⁷¹ Štih piše: »V *Kosovih vzporednih prevodih* / Građiva za zgodovino Slovencev v srednjem veku; op. M. G. / so tako npr. *Sclavi Pavla Diakona, ki so se konec 6. in v začetku 7. stoletja bojevali v dolini Drave z Bavarci, prevedeni s Slovenci, medtem ko so Sclavi istega pisca in v istem delu, ki so okrog 643 pripluli z vzhodnojadranske obale v Benevent v Italijo, razumljeni kot Slovani* /.../« (Štih 2011, 15; se je res pri Pavlu Diakonu odvil v dolini Drave ali je to že recepcija in interpretacija; in kako to, da so se po tezi 'modernista' kregali z Bavarci, z 'Alpskimi Tevtoni' pa nič?) in sklene z na videz modernistično ugotovitvijo: »*Prevodi starih latinskih ali nemških besedil tako niso bili (samo) prevodi, ampak so dobili že značaj interpretacij, vzpostavljenih ali pa zamejenih z modernimi miselnimi vzorci in predstavami* /.../« (prav tam, 16). Kakor, da bi »samo prevod« kadarkoli bil mogoč, primerno Štih za Slované pan-nacionalizira preteklost: »*Temu odgovarjajoče je bil tudi tisti prostor, ki so ga v vzhodnih Alpah naselili Slovani in je na severu segal do Donave in še čez, razumljen kot naseljitveno področje Slovencev, jezik, ki so ga govorili, pa je seveda bil opredeljen kot slovenski* /.../« (prav tam, 18–19), čemur sam oponira, češ, da Slovencev (in drugih 'diferenciranih' Slovanov) 'tedaj še ni bilo' niti v etničnem niti v jezikovnem smislu, tj. v smislu obstoja spontane slovenščine, ki bi po svojih fonetično-morfoloških 'zakonitostih' bila 'trubarščini' ali 'pohlinščini' identična. Posledično Štih zahteva, da je potrebno označevalce Sclaveni, Sclavi ipd. v srednjeveških rokopisih prevajati vselej z imenom Slovani ter, če se opisi v teh besedilih nanašajo na Alpe, pisati o Alpskih Slovanih in ne o Slovencih. Pravim, da gre za navidezno modernistično ugotovitev, kajti tri 'dlakocepnostne' spornosti se pri tovrstnem pojmovanju, kjer Alpskih Tevtonov začuda ni kjerkoli najti, pojavijo: 1) Anti in Phisoniti; 2) imanentno neslavofoni spontani jezikovni značaj vrste jezikov zgodnje-srednjeveških etnij, katerih označevalci v sodobnosti pripadajo slavofonim populacijam, tedaj pa niso (Bolgari, Rusi, itd.) 3) pisna pričevanja o istovetnosti s Sclaveni zgodnjega srednjega veka vrste etničnih skupin, ki v sodobnosti niso hegemonsko receptirane in reprezentirane kot slavofone (Geti npr. pri Theophylactu Simocatti in grofu Marcelinu; Avari pri Konstantinu Porfirogenetu, itd.). Namreč, kakšni pa so ti »Alpski Slovani«, ko pa k njihovi slovanskosti (sclavenskosti) ne sodijo niti Anti niti Rusi (Porfirogenet) niti Bolgari niti Hrvati (Porfirogenet) niti Srbi (etnijski Serboi pri Ptolemaju za Kavkazom) niti Čehi (antični Cissi-Anti Kavkaza pri Pliniju starejšem in Pomponiju Meli; Ziezi v *Knjigi generacij Kronografije leta 354*, Anthaib na 'Moravskem' pri Pavlu Diakonu) niti Poljaki (Polani; Ptolemajevi Boulanoi) niti Veleti (Ptolemajevi Oeltai) niti Kriviči (Ptolemajevi Karbonoi?), v času, ko o zametkih Črnogorcev, Belorusov, Ukrajincev itd. ne moremo niti govoriti, hkrati pa k tej slovanskosti zgodnjega srednjega veka sodijo Avari (pravzaprav psevdo-Avari Theophylacta Simocatte) Konstantina Porfirogeneta, tj. nasledniki Ptolemajevih Avarinai, ter poleg njih

pojavi /.../, začrtalo svoje sveto ozemlje /.../«, ter nato glede še starejših obdobj

še balkanski Geti, ljudstvo, čigar ime južno od Donave omenja že Herodot? Vsekakor lahko ugotovimo, da so to torej bili v dojemanju podajalcev izjav o Sclavenih precej drugačni Slovani kot dandanašnji. In ne le, da so bili drugačni, pač pa so tudi imeli drugačen določilni kriterij, saj ta tedaj očitno ni bil 'le jezikovni', ko pa Prokopij izrecno piše, da Anti govorijo v enakem jeziku kot Sclaveni, a jih k njim vendar ne prišteva ne on ne kdorkoli drugi, ki o Antih piše (Prokopij piše, kot sem citiral že višje, o vojni med Sclaveni in Anti). Kar Štih terja, je kot, če bi kdo terjal dandanes, da je treba angleški zapis »Yugoslavs« prevajati v slovenščino kot »južni Slovani«, ko pa evidentno k »Yugoslavs«, kakor Anti ne k Sclavenom, ne spadajo Bolgari, k južnim Slovanom pa poslednje tisočletje in več vendar le. Prokopij posebej zapiše, da se je izvirni skupni označevalec Antov in Sclavenov glasil Sporoi, in kateri le Štihu poznani vir omenja z označevalcem Sporoi prebivalstvo srednjeveških Alp, sprašujem, da bi opravičil prevod »Slovani« (»kot jezikovna skupnost«)? Predvsem pa zgodovinopisju aktualne hegemonije, ker fundamentalno ignorira Gramscija kot enega najvplivnejših politoloških teoretikov, tudi ne more biti doumljivo, kako se Prokopijev zapis, da ime Sporoi izhaja iz »sporadičnosti« njihove poselitve, nanaša na okoliščino popolne odsotnosti aparata prisile, ki bi bodisi 'od zgoraj' z golo silo bodisi 'od spodaj' molekularno z nedemokratsko normativnostjo hegemonsko zamejeval vsebino spontanega, pač pa je ta 'spontanost' v okoliščini anarho-demokratskih mikro-rodovnih neodvisnih in oboroženih skupnosti prednikov Sclavenov in Antov pred-krščanske dobe od Prokopija receptirana kot povsem 'ne-hegemonsko' normativna, tj. demokratsko sporadična, kar velja tako za družbeno-ekonomsko bazo kot za spontani idiom. Se ve, da je očitno Gramsci svoj model formiral v okoliščinah industrializirane meščanske ureditve in obstoja birokratiziranega državnega aparata in specializiranih ter profesionaliziranih družbenih podsistemov ustvarjanja 'pristanka' ter, da je položaj v zgodnjem srednjem veku bil bistveno drugačen, a vendarle je vladajoča skupina tudi tedaj potrebovala in iskala legitimacijo ne le 'od zgoraj' preko ideologije cerkve, ki je opravičevala hegemonijo zemljiških veleposestnikov, in katere religija je bila Sclavenom 'dodeljena' praktično nemudoma po 'doselitvi' Hrvatov in Srbov za časa Heraklija v sedmem stoletju (Porfirogenet), ampak tudi 'od spodaj' skozi inštitucije 'demokratske' samovlade, kot so župani, starešine, v karantanskem primeru celo knez. Ta sporadičnost, ki jo Prokopij omenja kot značilnost Sporov, prednikov Antov in Sclavenov, se je pri Sclavenih ponekod obdržala še v šesto in sedmo stoletje, ne pa pri Sclavenih alpsko-jadransko-panonskega območja, pri Antih pa je izginila že davno prej, saj Jordanes omenja pri njih monarhijo že v četrtem stoletju in torej je evidentno polje 'normiranosti', ki presega sporadični kulturni običaj, obstajalo ter je tudi imelo te tedanje Antov monarhije vzdržujoči aparat prisile. Iz pisanja Prokopija izhaja tudi, kako se je Bizanc z Anti bil pripravljen diplomatsko pogajati, verjetno prav zaradi pri njih tedaj že (vsaj nekoč; pred kraljem 'Gotov' Vinitarijem in pred vojno s Sclaveni) odsotne 'sporadičnosti' družbene ureditve (Justinijan jim ponudi mesto Turis, če se obvežejo, da... in tako se – s tem, ko jim zavlada 'lažni Hilbudij' – odpovejo demokratski sporadičnosti). Kako je o sporadičnosti spontanega in normativnega mogoče govoriti v kontekstu Sclavenov Alp npr. Pavla Diakona, kjer srednjeveško-državni aparat prisile obstaja in je od osmega stoletja fundamentalistično krščanski, in kako torej prevajati legitimno z označevalcem Slovani (tudi, če odmislimo slavofonost Antov), ko pa družba in njen 'spontani' idiom nista več organizirana sporadično? Sam sem dolgo razmišljal o tej tematiki in kolebal ali naj v razstavi antičnih virov o slavofonih populacijah, ki sledi v prilogah, uporabljam označevalec Slovani ali ne morda označevalca Sloveni, ki je imenu Sclaveni tudi fonetično bližji, pa sem se na kraju vendarle odločil za prvega; in sicer iz dveh razlogov: prvič, s kontra-hegemonskim zagovorom navzočnosti slavofonih populacij južno od Donave že v antiki imam že tako vrh glave dovolj težav in si ne rabim ustvarjati še dodatnih preko uporabe etničnega označevalca, ki ga SSKJ (prejšnji; novega nisem gledal) ne priznava; drugič, če že bi iz češčine v poznem 18. stoletju uvoženi označevalec »Slovani« nadomestil z iz srbske štokavščine uvoženim označevalcem »Sloveni«, bi to imelo smisel šele tedaj, ko bi opisoval neko kvaliteto razlikujočo se situacijo od te, ki jo je v poznem 18., 19., 20. in zgodnjem 21. stoletju označeval ta iz češčine uvoženi označevalec, torej prav v primeru emancipacije od polja hegemonске 'normiranosti', ki bi 'sporadično spontanost' Slovanov šele ponovno uveljavila, jasno v visoko-tehnoloških in po-kapitalističnih ter post-diktaturnih kontra-hegemonskih družbenih okoliščinah, ki bi zagotavljale tako skupnostno solidarnost Slovanov kot svobodo v posameznikovi singularnosti. Tako v tej raziskavi glede zgodnjega srednjega veka in še starejših obdobj sicer uporabljam označevalec Slovani (poleg označevalca Sclaveni, ki ga uporabljam kot standardizacijo zapisov Sclavi, Sclaveni, Sklabenoi, ipd.) pa vendar, namesto, da bi po Štihovo v imenu Slovanov pan-nacionaliziral preteklost, posebej opozarjam, kako je vsebina tega označevalca v antiki in zgodnjem srednjem veku povsem drugačna kot v sodobnosti ter, da je Sclavene / Venede skupnostno opredeljevala 'sporadična' družbena ureditev in iz nje rastoče staro verovanje, ne pa »le« njihov jezik, naj si ga vidimo dandanes v spontano-sporadičnem aspektu, ali pa v aspektu za nazaj normirane strukture praslovanskega re-konstrukta.

opreza za možno lokacijo (jugo)slovanske pradomovine, medtem ko glede Trubarjeve dobe re-konstruira (izumlja) Slovence nepriznavajočo strukturo preteklosti. Ni to modernizem, je hegemoniji post-socialistične buržoazije afirmativni kontra-sporadični slovanski primordialni in perenialni pan-nacionalizem, panslavizem v najizrazitejši podobi njegove spornosti.⁷²

Smith meni, da ima perenializem dve najpogostejši obliki: prvo imenuje »kontinuirani perenializem« (vanj sodi psevdo-modernistični slavizem), drugo pa »ponavljajoči se perenializem«. Prvi »trdi le to, da imajo nekateri narodi dolgo, kontinuirano zgodovino in da sega njihov izvor daleč nazaj v srednji vek ali, redkeje, v antiko. Poudarek je na kontinuiteti. Prelomov in prekinitev sicer ne spregledujejo, jih pa relativizirajo s poudarjanjem počasnih ritmov kolektivne kulturne identitete.« (Smith 2005, 69). Pri drugem tipu perenializma pa gre za priznavanje, da so narodi zgodovinski, spreminjajoči se v času: »Toda »narod« kot kategorija človeškega združevanja je trajen in vsenavzoč, saj se vedno znova pojavlja v vseh obdobjih zgodovine in ga najdemo na vseh kontinentih na Zemlji.« (prav tam, 69–70)

4.3 Sociobiologija

Sociobiologija je sodobnejša različica primordializma, »po kateri lahko narodom, etničnim skupinam in rasam sledimo do temeljnih genetskih reproduktivnih nagonov

⁷² Naj kot zanimivost in v ilustracijo, kako slovanski primordialni perenializem, kot se izkazuje pri Štihu, ni edino možno videnje slavofonih kolektivitet zgodnjega srednjega veka, navedem, da Anthony Smith v svoji monografiji *The Ethnic Origins of Nations* v samem predgovoru objavlja vrsto zemljevidov območij Azije in Evrope v različnih obdobjih ter na njih z različni vrstami fontov označuje različne tipe kolektivitet: etnije, države itd. Etnije označuje z velikimi tiskanimi latiničnimi črkami. Na zemljevidu št. 6, ki ga imenuje *Western and Central Europe c AD 400-1000: ethnic kingdoms and migrations*, na območju vzhodnih Alp (Karantanije) piše SLOVENES (Smith 1986, Map 6; to angleško ime uporablja v drugačnem pomenu, kot ga uporabljam sam v abstractu tega diplomskega dela) in ne »ALPINE SLAVS«. Z označevalcem SLOVENES torej nima v mislih Slovanov, toliko bolj, ker le-te z zapisom SLAVS navaja na istem zemljevidu na območju med Vislo in Odro (tam so še bili v obdobju, ki ga zemljevid prikazuje, sporadično organizirani). Z istim fontom kot Slovence označuje Smith na omenjenem zemljevidu še: Madžare, Avare, Srbe, Hrvate, Langobarde, Alemane, Sase, Čehe, Sorbe, Franke, Burgunde, Vizigote, Katalonce, Baske, Saracene, Bretance, Valizane, Angle, itd, same 'le jezikovne skupnosti', kaj pa da. Po njegovem torej – kolikor lahko razberemo z zemljevida – Slovenci kot etnija obstajajo najmanj od leta 1000 dalje, po Štihovem pa še v Trubarjevem času ne. Ni pa mogoče le z zemljevida razbrati, da morda ni Smith ob tiskanju svoje monografije menil celo, kako so kot etnija Slovenci obstajali že leta 400. Da mi ne bi kdo očital potvarjanja njegovih pogledov, povem, da je Smith sicer zagovornik južnoslovanske priselitve v šestem stoletju; po vsej verjetnosti zato, ker le sledi standardnim reprezentacijam izvora slavofonih populacij na območjih južno od Donave. Zanimivo pri tem Smithovem zemljevidu je tudi, da s črtkano puščico označuje smeri slovanske (Slav) ekspanzije, pa pri tem Slovence naseljuje iz smeri Moravske, ne z Balkana; Lužiške Sorbe npr. pa povsem izpušča iz tega pojmovanja slovanske ekspanzije, česar drugače ni mogoče tolmačiti kot tako, da po njegovem bodisi niso Slovani bodisi so na Lužiškem bivali 'od nekdaj', iz česar bi sledilo, da jih pojmuje kot naslednike antičnih Lugov (Lugii, Lugoi).

posameznikov in do njihove uporabe strategij »nepotizma« in »notranje čilosti« za maksimiranje svojih genetskih fondov.« (prav tam, 71). Najizrazitejši zastopnik te misli je Pierre van den Berghe, ki zatrjuje, da »/.../ se te strategije uporabljajo za razširjanje posameznikovega genskega fonda prek neposrednih sorodstvenih vezi, za širjenje etničnega sorodstva.« (prav tam). Kulturna skupnost je tako neposredna posledica biološke skupnosti, njeni simboli, kot npr. jezik, pa so simboli biološke sorodnosti.⁷³ S

⁷³ Takšna miselnost je dejansko vgrajena v leksiko jezikov, nastalih iz pra-indoevropsčine, in sicer radi koncentracije političnosti v vrstah plemstva zgodovinsko izpričanih prevladujočih etničnih skupin Evrope. Dostikrat se poudarja, kako pojem nacije izhaja iz latinske besede *natio*, ki, da ji ustreza grško *matris*, slovensko matica. (Mandelc 2011, 19). Kar je širši javnosti v dosti manjši meri poznano, meni pa zavoľjo študija psevdo-paleo-venetskih inskripcij atestinske kulture vendar le, je, da temu latinskemu *natio* ustreza precej starejši psevdo-paleo-venetski dvojec besed *nasto* / *donasto*, ki sta v takšnem medsebojnem spontanem razmerju znotraj leksike jezika nekdanjega prebivalstva z območja atestinske arheološke kulture, kot sta *nation* in *donation* znotraj angleške leksike ter kot *nesti* (nosečnost) ter *donesti* znotraj slovenske, pri čemer je ta *donasto* psevdo-paleo-venetski 'skoraj sinonim' iz grščine izhajajoči besedi dinastija, *δυναστεία* (angl. power, dominion); in tako »donasto Reitiai« z atestinskih inskripcij (npr. Es 49, ipd.) pomeni »dominion of Raetia«, »nasto Reitiai« (Es 50) pa »nation of Raetia«, pa četudi 'normativni' venetologi v svoje sorte pozitivistični 'znanstveno uzakonjeni' rekonstrukciji zatrjujejo, da sta besedi glagola (celo kar obakrat v enakem pomenu darovati, angl. to donate). A psevdo-paleo-venetski oz. atestinski *nasto* ni le korelat latinskemu *natio*, pač pa je etimološko soroden tudi latinskemu *noster* (= naš) in furlanskemu *nester* (= naš), kjer spontana glasovna razlika na liniji *noster* / *nester* sporadično ustreza slovenskemu razločku med *nositi* / *nesti*. Nosečnost je tako sporadično tudi »nostrečnost«, nosilka reči, 'naš rek', 'jezik', 'našost', 'nacija'. V tem smislu je »drugi«, ne-naš« sociobiološko vselej opredeljen seksualnostno z ne-nosečnostjo, narediti iz »nas« »njih«, pa v takšni sociobiološki miselnosti ugrabitev (grško *herpasen*), angl. rape, akt množičnega posilstva. Podobna sociobiološka miselnost pa je navzoča tudi v najstarejši avtorju tega diplomskega dela poznani pisni razčlembi samostalnika narod, ki se sicer pojavi že v Brižinskih spomenikih, v slovenščini, tj. v Megiserjevem slovarju iz leta 1592. V njem je pod nemškim geslom »Geburt« podan slovenski prevod »rojenje, rojstvu. Cr: narod.« (Megiser, *Dictionarium quator linguarum*, 1592), pri čemer najverjetneje z okrajšavo »Cr:« Megiser ne ponuja hrvatskega prevoda (hrvaščina ne sodi med kateregakoli od štirih jezikov njegovega slovarja), pač pa le označuje, da gre pri slovenskem samostalniku »narod« po njegovem vedenju za izposojenko iz hrvaščine, – kar pa je glede na navzočnost samostalnika že v Brižinskih spomenikih po vsej verjetnosti bila Megiserjeva zmota. Kateri jezik pa mu je hrvaščina tedaj bila, Megiser v slovarju ponazori pod geslom »Was?«, ko zapiše slovenski različici: »kaj? Cr: zha?« (prav tam, tiskal je jasno v bohoričici), pri čemer ponovno ne gre za to, da bi ponudil poleg slovenskega še hrvatski prevod, ampak daje vedeti, da je v govor čakavcev (Istre), ki jih h Hrvatoma ni mogel prištevati, saj so v Istri bivali na območju slovenskih dežel Notranje Avstrije, ta vprašalnica prišla iz jezika čakavcev Liburnije in Dalmacije, po njegovem Hrvatov. Da gre pri okrajšavi »Cr:« Megiserjevega slovarja dejansko za označbo izposojenke, ne pa za hrvatski prevod, je vidno iz gesel »Haid« in »haidnisch«, kjer prvemu podaja trijezični latinsko-slovensko-italijanski prevod »*ethnicus*, *aid*, Cr: *pogan*. Dalm: *poganin*. *Pagano*, *infidele*« (prav tam; okrajšava Dalm: tu označuje izposojenko iz štokavščine), medtem ko drugo geslo prevaja slovensko kot »*aidovski*, *poganski*« (prav tam) – tokrat brez označbe »Cr:«. pred pridevnikom »poganski«. Pa bi ta označba morala biti navzoča, če bi ponujal Megiser s tem pridevnikom hrvatsko različico prevoda (ne pa 'udomačene' izposojenke). Ravno okoliščina, da je po pojmovanjih protestantov 16. stoletja potemtakem beseda narod v slovenščino uvožena iz hrvaščine (čakavščine), pa omogoči razumeti, čemu besedne zveze »slovenski narod« protestantje 16. stoletja ne uporabljajo: denotirala je ta beseda v izvorni pojavnosti rojstvo, potomstvo. Etnično ali / in politično skupino pa je denotirala šele sekundarno, in sicer le kjer je – kakor v zgodovinski Hrvatski – politična skupnost 'naroda' bila določena z rojstnim položajem plemičev, na katerih stan so bile prvotno vezane vse pravice in privilegiji. Besedne zveze »slovenski narod« protestantje 16. stoletja ne uporabljajo torej, ker pojmujejo samostalni narod kot značilnost le govora »lateralnega« naroda (Hrvatov), na katerem kmetstvo (podobno kot na Poljskem in še kje) in ostali neplemiški sloji »hrvatskega naroda« izvorne pojavnosti niso bili udeleženi, medtem ko protestantsko pojmovanje slovenstva vključuje vse (verne) sloje in ni s primordialnostjo medsebojnih vezi vladajočega stranu pogojeno. Besedna zveza »slovenski narod«, torej povezava pridevnika slovenski s samostalnikom

tem pojasnjuje, kako to, da so posamezniki, ki si niso neposredno v sorodstvu, pripravljeni sprejeti neznane člane etnične skupine, kot da bi jim sorodniki dejansko bili. Etnična pripadnost je po tovrstno pojmovani »krvni zvezi« apriorna: »Etničnost je po van den Berghu določena z govorom, vedenjem, z običaji ali s kakšnim drugim dokazom kompetentnosti v repertoarju obnašanja, ki je značilno za neko skupino. Behavioristični znaki etničnosti spadajo med najzanesljivejše.« (Mandelc 2011, 68). Van den Berghe meni, da je klasični primordializem imel dve šibki točki; to učenje: »/.../ se je v splošnem ustavilo pri trditvah o fundamentalni naravi etničnega čustva, ne da bi pojasnilo, zakaj. Druga točka pa povzema zmoto, da je etničnost nespremenljiva.« (prav tam, 70). Van den Berghe se za razliko od klasičnega primordializma v znatni meri približuje stališču McKaya, da se pogleda obeh pojmovanj dopolnjujeta, oz. »/.../ da sta obe stališči (primordialistično in instrumentalistično) pravilni, čeprav ne nujno tako, kakor so si ju predstavljali njuni zagovorniki.« (prav tam, 71). Tako Van den Berghe meni, da polja socialnosti ni mogoče ločiti od polja biologije, »naša kultura očitno raste iz naše biologije.« (Van den Berghe 1975, 34). Po njegovem mnenju je evolutivna biologija teoretska paradigma velikega obsega, ki na novo osvetljuje etnocentrizem in rasizem, a »/.../ spričo nekaterih njenih interpretacij zbuja zgražanje in proteste v akademski skupnosti.« (Mandelc 2011, 71). Smith meni, da je sociobiologija »dokaj problematična« (Smith 2005, 71) paradigma:

Razen v redkih primerih je celo razširjena družina premajhna, da bi bila politično pomembna, in težko si zamislimo, da bi široke družbenopolitične

narod, se je preko Slovencev (kajkavcev) Slavonije (Habdelič, Vramec, itd.) prenesla v zapise Prekmurcev in od tam šele v zapise na območju dežel nekdanje Notranje Avstrije; protestantje 16. stoletja pa so namesto besedne zveze »slovenski narod« uporabljali zvezo »slovenski folk« ali »slovenski ljudje«, v političnem smislu pa »slovenske dežele« (tudi v ednini pri Trubarju; kar korelira s terminom »Slovenski orszag« pri katoliku Vramcu). Tudi Megiser to potrjuje; pod geslom »Volck« namreč prevaja »*populus. folk, puk, popolo, gente, /.../*« (prav tam; »gentes« je Hieronimov prevod grškega *ethne*), pod geslom »Volckreich« pa »*popolosus. polnu ludi, volka. populato.*« (prav tam). Uporaba sintagem 'vindiš folk' (v nemških zapisih) ali »slovenski ludi« (v slovenskih) pri protestantih 16. stoletja namesto kasnejše besedne zveze »slovenski narod« tako napeljuje na misel, da slovensko samopojmovanje skupnosti na območju tedaj že nekdanje Karantanije oz. kasneje na območju dežel Notranje Avstrije že pred dobo protestantizma ni bilo »lateralno« (in sociobiološko) utemeljeno, ampak je etnija bila koncipirana bolj po »vertikalnem« principu, o katerem podrobneje ob razčlembi etnosimbolizma Anthony Smitha. Od tod ni več daleč do teze, kako je tudi pojav udejanjanja kontraktualizma / ustoličevanja še slabo stoletje pred Trubarjem, odražal tovrstno vertikalno pojmovanje narodnega / etničnega kolektiva. To vertikalno pojmovanje je bilo dosti bližje kot od Megiserja pojmovanem (Megiser se je glede tega motil, kajti beseda narod je navzoča, kot rečeno, že v Brižinskih spomenikih) »na-rojenju« Hrvatov (in narojenju dinastičnega tipa Slovencev – Bezjakov banovine Slovenje / Slavonije) nekdanji staro-grški »eleutheriji« (več o eleutheriji v Prilogi A in posredno tudi C); z besedo »eleutherios« (ustrezajoča nemška beseda = Leute) pa sta samostalnika »ljudje« in »ljudstvo« ter tako tudi fraza protestantske slovenske pismenosti »slovenski ljudje«, ki nadomešča besedno zvezo »slovenski narod«, seveda tudi etimološko povezana in sorodna.

razvojne poteze razložili z zatekanjem k vedenju posameznika ali sorodstva. Druga in sorodna težava je v tem, da so miti o izvoru le redko povezani z dejanskim biološkim izvorom – ob predpostavki, da je slednjega sploh mogoče najti. (prav tam, 71–72)

4.4 Etnosimbolizem

Etnosimbolizem se je utemeljil skozi »notranjo kritiko« modernizma. Njegov najizrazitejši predstavnik Anthony David Smith je bil Gellnerjev študent in po njegovih besedah je etnosimbolizem »notranja kritika in poglobitev modernistične pozicije« (Smith 1998, 145). Utemeljitev etnosimbolizma je Smith podal takole:

Če narodi, po eni strani, niso niti trajni niti večni niti se vedno znova ne pojavljajo in če, po drugi strani, niso niti povsem nedavni in novi niti le proizvodi modernizacije, moramo nujno poiskati neko drugo paradigmo, ki bo zaobjela in ustrezno upoštevala pogosto omenjano dvojnost ali janusovo naravo narodov in nacionalizma. Čeprav ne bi spregledovala zunanjih političnih, geopolitičnih in ekonomskih dejavnikov, bi se taka paradigma osredotočala na subjektivne simbolne in družbenokulturne prvine, spodbujala bi bolj niansirane perspektive in pristope ter se s tem lotevala vitalnih simbolnih vprašanj etnične identitete, mita in spomina, ki so tako pogosto videti nerešljiva. Niti perenializem niti modernizem nista poskušala razumeti notranjega sveta nacionalizma; in brez take usmeritve, trdijo etnosimbolisti, imamo le malo možnosti za razumevanje nacionalizmov drugih ljudstev in, posledično, za začetek dojemanja zamer in občutij, ki podžigajo spore med njimi. (Smith 2005, 80–81)

Smith izpostavlja, kako so raznim študijam z etnosimbolne perspektive skupne štiri značilnosti: prvič, svojih analiz za razliko od modernizma ne omejujejo na vlogo elit: »Etnosimbolisti /.../ poudarjajo razmerje med različnimi elitami in nižjimi sloji (»ljudstvom«), ki jih želijo zastopati.« (prav tam, 77). Smith to pojasnjuje v smislu, kako ne-elite na elite vplivajo tako, da iznajdbe (invented traditions) elit omejijo v določene kulturne parametre.⁷⁴ Drugič: »splošno zanimanje je namenjeno dolgoročni analizi – t.j. analizi družbenih in kulturnih vzorcev na la longue duree.« (prav tam). S to

⁷⁴ Kakšne značilnosti ta omejitev zadobi v konkretnih družbah in s kakšnimi 'vzvodi' je uveljavljena, lahko pojmujeemo ravno skozi Gramscijev pojmovanje permanentne interakcije med 'spontanim' in 'normativnim', in tako prav s pojmom hegemonije.

metodo proučevanja družbenega fenomena skozi več generacij ali celo stoletij se je mogoče izogniti nacionalizacijam preteklosti in razkrinkavati izumljanje tradicij: »To nam omogoča, da se izognemo anahronizmu »retrospektivnega nacionalizma«, ki v razmere in politike prejšnjih obdobj projicira kolektivne cilje in nacionalistična stremjenja sedanjosti, in hkrati pravično obravnava številne različne oblike kolektivnih kulturnih identitet, ki so značilne za prejšnje dobe.« (prav tam, 78). Naslednja značilnost etnosimbolnih pristopov se po Smithu izkazuje v tem, da »skupno zanimanje je namenjeno problemu kolektivne strasti in navezanosti« (prav tam). Čustveno komponento narodnih vezi za razliko od primordializma etnosimbolni pristopi ne pojasnjujejo z biologijo / poreklom, pač pa jo utemeljujejo zgodovinsko in / ali sociološko. (prav tam, 79). Verjetno ključna značilnost etnosimbolnih pristopov pa je, da etnosimbolizem

/.../ s tem, ko nacionalne identitete poveže s predhodnimi etničnimi povezavami in pokaže na vpliv subjektivnih razsežnosti skupnih simbolov, mitov in spominov, pojasni ohranjajočo se moč, ki jo imajo danes moderni narodi nad tako velikim številom ljudi. Iz istih razlogov lahko etnosimbolna paradigma spodbudi pojasnjevanja intenzivnosti in vsebine sedanjih etničnih spopadov, ki se razlikujejo od običajnih ekonomskih in političnih razlag.« (prav tam)⁷⁵

Smith glede vpliva pred-nacionalnih etničnih povezav na konkretne nacije za razliko od McKayeve tipologije, ki sintetizira primordialistične in instrumentalne pristope k pojasnjevanju etničnih vezi, ker se kot etnosimbolist izogiba 'biološkim' razlagam, razlikuje med dvema družbeno-zgodovinsko pojmovanima tipoma etnij: lateralno in vertikalno etnijo (Smith 1995, 76). Lateralna etnija svoj občutek skupnosti, mite in spomin združuje okrog vladarske rodbine, zanjo je tipsko značilno, da je »/.../ aristocratic, though usually clerical and scribal strata are included, along with some of the wealthier urban merchants.« (prav tam). Omejena je torej etnija lateralnega tipa na zgornji sloj oz. razred in zvezana v svoji etnozgodovini z biologijo glede vprašanja nasledstva na prestolu. V nasprotju s tem pa: »Vertikalna etnija, na drugi strani, je bolj kompaktna in ljudska. Njena heterogena sestava razkriva različne socialne razrede in sloje, ki se prepoznajo v skupni dediščini in tradiciji – še zlasti, ko prihaja do groženj

⁷⁵ Kot primere, kako lahko etnosimbolizem osvetljuje medetnične spopade, ki se vršijo okrog simbolnih vprašanj in nimajo racionalne utemeljitve v ekonomiji ali politiki, navaja Smith spopade med muslimani in hindujci za mošejo v Ayodhyaji, pohode Oranževcev na Severnem Irskem in vprašanje statusa Jeruzalema. Sam bi k temu dodal še vprašanje poimenovanja Makedonije in njenega slavofonega naroda.

višjih slojev ali zunanjih skupin.« (Mandelc 2011, 63). Smith zagotavlja: »/.../ the bond that unites them is of a more intensive and exclusive kind than among the lateral, aristocratic ethnies.« (Smith 1995, 77). Ko je pred-nacionalna etnija v okolju modernizacije politizirana, vodi tipsko lateralni tip v zahodni (državlanski) tip gradnje naroda, vertikalni pa v vzhodni (etno-nacionalistični) tip, kolikor pa je nacija oblikovana že pred dobo modernizacije, tedaj iz lateralnega (v Evropi vsaj) nastane 'dinastični' tip nacije, v primerih bolj po vertikalnem načelu tvorjene etnije pa politizacija le-te vodi v 'patricijski' tip nacije dobe pred nacionalizmom.⁷⁶ Smithovo definicijo in obrazložitev obeh teh tipov »nacij pred nacionalizmom« bom predstavil nekaj nižje. Še prej je potrebno poudariti, da Smith pred-nacionalnih družbeno-kulturnih skupin nikakor ne izenačuje v vseh primerih z etnijami (najsi bo vertikalnimi ali lateralnimi), pač pa razlikuje med vsaj štirimi tipi pred-nacionalnih družbeno-kulturnih skupin: a) etničnimi kategorijami, b) etničnimi mrežami, c) 'polnokrvnimi' etnijami in d) etničnimi državami; pojmovanje, ki ga »kossinovska« arheologija ni pri volji niti misliti, kaj šele v konkretnih stvarno-arheoloških raziskavah ali v teoretičnih scenarijih etnogeneze prakticirati, da o tem, kako je to etnosimbolno tipsko razlikovanje dosti razdelanejšo od banalnega razlikovanja med Slovenci 'kot jezikovno' in Slovenci 'kot narodno' skupnostjo, ne izgubljam dodatnih besed.

Glede etničnih kategorij Smith pravi, da nimajo trdnih mej in tudi ne vselej lastnih simbolov ali mitov kodiranih v besedilih ali / in artefaktih ter, da gre za verjetno najzgodnejšo varianto v zabeleženi zgodovini. Zanje ponuja tole definicijo:

populacije, ki imajo kolektivno lastno ime in enega ali več skupnih kulturnih atributov, navadno jezik in običaje, po katerih se ločijo od drugih, in ki so – ali se zanje misli, da so – na neki način povezane z določenim ozemljem, čeprav se to ozemlje morda spreminja in je negotovo. Od zunaj so take kategorije videti kot »etnične«, tj. kot da imajo skupen izvor in zgodovino, celo če prebivalci sami ne poznajo mita o skupnih prednikih. (Smith 2005, 138)

⁷⁶ Ta tipologija je po mojem mnenju ustrezna za razumevanje vpliva prednacionalnih etničnih vezi na tip gradnje naroda, v dosti manjši meri kot McKayeva tipologija etnij, ki, kot sem navedel, sintetizira občutenja vezi po primordialni in instrumentalni osi, pa je uporabna glede osvetljevanja, kako iz ene etnije (ali celo nacije) nastane ena ali več novih 'jezikovno sorodnih' etnij. Pri tem pa sem že višje opozoril, da je potrebno McKayevo tipologijo razumevati v dinamičnem smislu, kjer gre za interakcijo koncepcij, recepcij in reprezentacij primordialnih in instrumentalnih vsebin etničnih vezi v smislu so-vplivanja Gramscijevega polja 'spontanosti' in 'normiranosti', ne za interakcijo teh obeh vrst 'objektivnih' in statičnih vsebin samih.

Ko se v lokalnem okolju družine medsebojno mešajo in sklepajo zakonske zveze,⁷⁷ to privede do prvih genealogij, zapisovanj predniških linij, ki se prenašajo ustno, kasneje pa v epskih pesnitvah in kronikah: »Bolj ko so genealoški miti in spomini na preseljevanje prepleteni s kultom in njegovimi rituali, močnejše postanejo vezi in občutja članov, ki najprej ustvarijo etnično mrežo skupnih dejavnosti in odnosov, nato pa docela razvito etnično skupnost ali etnijo /.../« (prav tam). O značilnostih takšne 'polnokrvne' etnije, ki nastane iz etničnih mrež kot prehodnega tipa družbeno-kulturne skupnosti iz 'prvobitne' faze etničnih kategorij pa Smith pravi, kako gre za:

poimenovano človeško populacijo z miti o skupnem izvoru, s skupnimi zgodovinskimi spomini, z eno ali več prvinami obče kulture, zvezo z domovino in močnim čustvom solidarnosti vsaj med elitami. Take skupnosti imajo navadno mnogotere gospodarske, družbene in politične ustanove, obstojne in vidne meje ter dobro izražen čut za zunanje ljudi ali tujce, ki ga pogosto krepijo redne čezmejne dejavnosti, kot so trgovanje, mobilnost in izmenjava idej in tehnik /.../ (prav tam)

Pri tem Smith opozarja, da gre pri etnični kategoriji in etniji le za tipski skrajnosti, pri čemer dejanske populacije prehajajo iz enega v drug tip in nazaj, in to ne le v zgodnji antiki, pač pa vse do moderne dobe in celo ne samo v Afriki in v Aziji, pač pa tudi med nekaterimi populacijami v Evropi. (prav tam, 138–139)

⁷⁷ Iz Smithove formulacije »/.../ se družine medsebojno mešajo s sklepanjem zakonskih zvez in začnejo vleči predniške linije /.../«, sledi, kako po njegovem prehod skupnosti iz tipa etnične kategorije v tip etničnih mrež in docela razvitih etnij ni mogoč izven okvirov monogamne heteroseksualne družine uzakonjene v dani skupnosti. S tem se ne bi mogel strinjati. Potemtakem bi Platonova idealna republika ne bila nič drugega kot etnična kategorija (če bi kdaj obstajala, bi bila vendarle polis). Če nič drugega, Arabci dokazujejo s svojo poligamijo, kako temu ni tako. Tudi bi težko se strinjal, da Sclaveni zgodnjega srednjega veka niso bili etnija, ampak etnična kategorija, saj so evidentno bili dovolj organizirani in medsebojno solidarni, da so se šli vojno zoper velesilo tedanjega sveta – Bizanc –; ni pa med njimi bilo niti 'normirane' monogamne heteroseksualnosti niti spisanih (normiranih) genealogij. Monogamna heteroseksualnost je morda bila najpogostejša, ni pa bila edina uzakonjena, kar je med drugim razvidno iz pisanja Cezarija iz Nazianza, ki omenja blasfemične zakone Babiloncev tik preden prične razpravljati o Sclavenih in Phisonitih. Kaj je želel s tem sporočiti, oz. zakaj je te zakone Babiloncev omenjal, o tem več ob razstavi staroveških virov relevantnih za etnogenezologijo o slavofoni populaciji antike, ki sledi v prilogi B. Tudi pa Babilonci seveda niso bili etnična kategorija, prej etnična država. Sam sem mnenja, da se je genealogije pričelo pisati oz. zakonske zveze ustno v epskem pesništvu beležiti zaradi 'med-pred-etničnih odnosov' v tedanjem okolju in času, ko sta se dve soseski etničnih kategorij (ali pa dva 'civilna' polisa) preko porok svojih članov (morda potomk / potomcev vodilnih starešin, ni pa nujno) tako medsebojno zavezali v zavezništvo zoper tretjo sosesko ali že formirano etnijo ipd., in to ne glede na okoliščino ali so te soseske sicer imele v 'običaju' tudi še kakšen drugačen odnos kot heteroseksualna monogamna.

V nadaljevanju pa Smith opredeli še tipsko razlikovanje med družbeno-kulturno skupnostjo, ki jo označi s terminom »etnična država« ter skupnostjo »zgodnjih nacij«. Pravi namreč, kako v antiki:

/.../ mnoge ohlapnejše etnične zveze ne privzamejo političnih oblik oz. ne kažejo političnih stremeljenj. Po drugi strani pa tiste, ki se skristalizirajo kot popolne etnične skupnosti, težijo k političnemu izrazu in oblikujejo to, čemur bi lahko rekli »etnične države«. To še zlasti velja tam, kjer močno svečeništvo poskuša doseči monopol nad kulturnim izražanjem in se poveže z vladajočo elito, da bi proizvedlo dokaj kohezivno in enotno etnično kraljestvo. Tako je bilo v starem Egiptu in, do neke mere, v etnično precej bolj heterogenem ahamenidskem, pozneje sasanidskem Iranu. (prav tam, 139)

Pri tem pa opozarja, da je v teh dveh primerih obče-solidarnostni občutek, ki povezuje populacije različnih družbenih razredov v narodu, bil slabo razvit; za razliko od antičnega Izraela in pa Armenije, kjer je kljub morebiti še večjim razrednim razslojenostim »/.../ nastanek močnih mitov in simbolov, spominov in tradicij o skupnosti, preseljevanju, ozemlju in zgodovini /.../« (prav tam) pripadnike ene in druge populacije navdajal »/.../ ne le z občutkom drugačnosti od zunanjih ljudi, temveč tudi z občutkom bratstva – če ne sestrstva – navznoter.« (prav tam). Smith zaključí z dognanjem:

V teh primerih je smiselno govoriti o »narodih« v antičnem svetu, četudi pazljivo in v omejenem obsegu, in poleg vzorca običajnejših etničnih držav zabeležiti pojav novega vzorca. Resda ne moremo govoriti o množični udeleženiosti v politiki (ali le pri odraslih moških v klasičnih Atenah), kaj šele o popolnem uzakonjenem državljanstvu ali gospodarski enotnosti. Toda videli smo, da bi stroga uporaba teh kriterijev izločila tudi mnoge t. i. moderne narode in čas nastanka večine »narodov« – celo v demokracijah – pomaknila na čas po prvi svetovni vojni. (prav tam, 140)⁷⁸

⁷⁸ Smith je iz razumljivih razlogov diskurzivne prevlade modernizma skrajno pazljiv pri rabi besede »nacija« glede kolektivov antike in jo tako uporablja le glede Armencev in Judov, že pri Rimljanih in Grkih, kaj šele pri ostalih kolektivih pa je glede rabe te besede skeptičen in raje uporablja koncept etnične države. Četudi je njegova zadržanost v luči soočenja z modernisti, razumljiva, pa sam menim, da je pojmovanje nacije v antiki bilo razširjeno v dosti večji meri, kot bi to Smith priznaval. V Prilogi A navajam dva primera očitnega nacionalističnega diskurza že v antiki; prvega zabeleženega od Curtija Rufa glede Makedoncev v odnosu do Grkov in drugega zabeleženega od Tacita glede Rimljanov Italije v

Sledi ugotovitev, ki je povsem na mestu:⁷⁹ »V tem je morda srž zadeve. Mnogi modernisti menijo, da lahko narode zares najdemo le v demokratičnih družbah, kajti le v takih lahko dejansko govorimo o množičnem državljanstvu.« (prav tam)⁸⁰

Še drugačna tipa nacije iz dobe »pred nacionalizmom« pa po Smithu predstavljata tista, ki ju je v svojih študijah – še posebej dinastičnega – preciziral Adrian Hastings:⁸¹

odnosu do Venetov (= Sclavenov), Insubrov in Galcev Galije Komate. Na tem mestu pa bi navedel še besede ostrogotskega kralja Totile iz šestega stoletja, ki naj bi jih izrekel po vnovičnem ostrogotskem zavzetju mesta Rim svojim Ostrogotom in jih je zabeležil Prokopij iz Cezareje v svoji *Gotski vojni*: »Vzroke tega preobrata pa vam bom, čeprav jih tudi sami dobro poznate, zdajle razložil. Vzrok je ta, da so Goti poprej bolj kot vsi drugi ljudje teptali pravičnost in sami med sabo kakor tudi nasproti podložnim Rimljanom zagrešili vrsto brezbožnih dejanj. Bog pa se je, povsem razumljivo, zavoljo tega razsrdil in se na strani naših sovražnikov boril proti nam. In zato smo bili od neke nevidne in skrivnostne sile poraženi, pa čeprav smo po številu, po hrabrosti in po opremljenosti svoje sovražnike daleč prekašali. Zdaj zavisi od vas samih, da dosežene uspehe ohranite; to pa lahko storite le, če ostanete pošteni. Če pa se boste pokvarili, tedaj vam bo božja volja na mah spet postala sovražna. Bog namreč ni zaveznik neki določeni nacionalni ali rasni skupnosti, marveč tistemu, kdor bolj spoštuje besedo pravičnosti.« (Prokopij, *Gotska vojna*, 3, 21; prevod Gantar 1961; prevod izjave je zanesljiv in utemeljen; podčrtal M. G.). Ne le, da Totila / Prokopij govori tako o nacionalni kot tudi o primordialno utemeljeni rasni skupnosti (in da ju ne enači!), temveč o njiju govori na način, kjer ne more biti dvoma, kako je pojmovanje teh dveh tipov skupnosti in tudi razlikovanje med njima bilo njegovim Ostrogotom samoumevno, kajti sicer besed svojega kralja niti razumeti ne bi bili v stanju (enako tudi Prokopijevi vzhodirski bralci ne). To pa zelo razvidno usmerja k pojmovanju, da so nacionalne skupnosti bile v tedanjem času dosti pogostejše, kot bi to priznaval Smith, kaj šele modernisti.

⁷⁹ Morda je zdaj v večji meri razumljivo, čemu ne protestiram, ko vidim, da Jordanes sporadično organizirane demokratične Sclavene označuje vendarle z besedo *nacija*.

⁸⁰ Temu primerno – glede na odsotnost neposredne demokracije v sodobnih družbah in posebej glede na polno odsotnost tudi ekonomske demokracije (da o enakopravni demokratičnosti na področju spolnosti in s tem povezanega vprašanja kolektivne reprodukcije, kjer celo heteroseksualnost ni dovoljena v vseh oblikah in so posamezne njene različice – povečini brez demokratične potrditve ljudstva – celo izrecno prepovedane) – se lahko ob tovrstno zaostrenih kriterijih priznavanja nacije tudi vprašamo, kje le imamo opraviti s kakšnim narodom? In če tako, kaj je torej tisto, kar bi socialistični izmed modernistov odpravljali sočasno z odpravljanjem kapitalizma? Smith, kot rečeno, je glede uporabe kriterija demokratičnosti manj radikalen, kajti v primeru njegove zaostritve dejansko ni mogoče govoriti o naciji kjerkoli, le o etnični državi, pa nas se ima za še tako civilno in pravno; realnost pa se vendar odvija na način, da velja nacija ne le v družboslovju in politologiji temveč v vsakodnevnem življenju za obče sprejeti družbeni pojav, čigar obstoj priznavajo celo zoper nacionalizem opredeljeni posamezniki.

⁸¹ Hastings je raziskoval po metodi »la longue duree« in dokazoval na primeru Anglije kontinuiranost v pomenih besede »nation« od 14. stoletja dalje: »nacioun« v Wycliff in Rolle (Smith 2005, 120) v 14. stoletju, »nacion« v Fortescue (prav tam) in »nacyon« v Fabian (prav tam) v 15. stoletju so bile rabljene v »dokaj podobnem smislu kot poznejše rabe« (prav tam): v Miltonovi *Aeropagitici* iz 1644 (prav tam), v slovarju Samuela Johnsona iz 1755 (prav tam), itd., kar po mnenju Hastingsa vodi k spoznanju, da »so se Angleži počutili kot narod« od zgodnjega 14. stoletja dalje. Hastings je podobne občutke narodnih vezi identificiral pri večini zahodnoevropskih narodov in je trdil, da so se ti narodi razvili 'spontano' brez vpliva nacionalističnih ali drugih elit. Razlikoval je med tremi stopnjami v razvoju nacionalnih identitet: 1) množstvo lokalnih etničnih skupnosti, ki niso imele svoje pisave in književnosti, med 5. in 14. stoletjem; 2) nekatere od teh so začele svoj govor zapisovati in tako kreirati medsebojne meje nastajajočih narodov, kar je do 15. stoletja privedlo do druge stopnje: »/.../ očitno je, da obstaja večina glavnih zahodnoevropskih narodov. Ljudje so o njih stalno govorili v tem smislu. To so prav tisti narodi, ki so jih – po mnenju teoretikov modernizma – proizvedli nacionalizmi od konca 18. stoletja dalje. Korelacija je tako tesna, da bi jo bilo absurdno imeti za slučajnost.« (Hastings 1997, 114); 3) zadnja faza v razvoju narodnosti, v kateri, pravi Hastings, »modernisti zmotno vidijo vso njeno zgodovino« (Hastings v Smith 2005, 123), se je izvršila s francosko revolucijo in se iz Francije širila navzven. Ta faza naj ne bi bila

Po eni strani poznamo močne dinastične, na »lateralnih« etnijah in močnih državah utemeljene narode na Zahodu – v Angliji, na Škotskem, v Franciji, na Danskem, Švedskem in v Španiji – ki so nastajali od 12. do 15. stoletja in odmevali v nekaterih vzhodnoevropskih državah, zlasti na Poljskem, v Rusiji in, nekaj časa, na Madžarskem /na Ogrskem, op. M. G./. Po drugi strani je nastala bolj patricijska vrsta naroda, ki je zajemal srednji razred in je bil manj enoten, imel pa je močen čut za etnično posebnost, občutek religioznega bratstva in željo po politični avtonomiji, kar je bilo vse povezano z določenimi predniškimi domovinami in skupno kulturo, religiozno, jezikovno, ali obema. V mislih imam poznosrednjeveško Švico in Nizozemsko. (prav tam, 141)

Smith poudarja, da sta oba tipa – tako dinastični kot patricijski – rezultat politizacije »lateralnih« aristokratskih etnij, a pri prvem je monarh skozi proces birokratskega inkorporiranja združeval različne razrede in regije, pri drugem tipu pa: »Pri patricijskem narodu sta se bolj ali manj enotno plemstvo ali urbana aristokracija oblikovala prek sporov z zunanjimi silami (pa tudi znotraj sebe) – ob podpori duhovnih vodij v obdobjih pogosto silne verske vneme. Posledična geopolitična ločenost in celo določena stopnja osamitve je spodbudila razširjanje te religiozne kulture na srednje in nižje sloje.« (prav tam, 142)⁸²

posledica modernizacije in industrializacije, kot zatrjujejo modernisti, temveč posledica prevzemanja uspešnega angleškega parlamentarnega vzora.

⁸² Menim, da ta opis patricijskega tipa naroda v celoti ustreza dogajanju med protestantskimi Slovenci v drugi polovici 16. stoletja, kar v eni od zgornjih opomb navedene izjave iz del protestantskih piscev tudi potrjujejo. Opis dinastičnega tipa naroda, kakršen se je razvil iz »lateralnih« etnij na Zahodu, pa je – kolikor je odmeval tudi na Ogrskem – možno aplicirati na Slovence (Slovenje, Sclavonia, Windischland) dobe Friderika II. in Ulrika II. pred letom 1456. Da so se ti Bezjaki, kot jim pravi Trubar, imeli za Slovence, je komaj mogoče dvomiti v luči okoliščine, da so se kajkavci še v 16. in v 17. stoletju tako samooznačevali. Tako katolik Pergošič povsem skladno s Trubarjevim pojmovanjem Bezjakov kot Slovencev piše: »*Decretum, koteroga je Verbewezi Istvan diachki popissal, a poterdil gha ie Lafslou, koterie za Mathiafsem kral bil, ze vſe ghospode i plemenitih hoteniem, koteri pod Wugherfske corune ladanie fslisze, od Ivanussa Pergossicha na sslovinsshi jiezik obernien, stampan v Nedelischu leto nasseghe zvelichenia 1574.*« (Pergošič, *Verböczyjev ogrski zakonik*, 1574). Enako tudi Vramec leta 1578: »*Kronika veszda znovich zpravliena Kratka Szlovenskim iezikom po D. Antone Pope Vrameze Kanouniku Zagrebekhom.*« (Vramec, *Kronika*, 1578). Nič drugače ni zapisal Petar Petretić: »*SZVETI EVANGELIOMI, Koteremi fzveta Czirkva Zagrebcska Szlovenska /.../*« (Petretić, *Sveti evangeliumi*, 1651). V predgovoru pa »*Zato, poken dob pred tem toga, ne bilo videti vu nafsem Szlovenskom orfzage, Szlouenskom ezikom doztoyno fiampanehe Evangeliomov /.../*« (prav tam). Orsag je Madžarom država. Pri Juraju Habdeliču pa je leta 1662 izrecno zapisana sintagma »slovenski narod«, celih 186 let preden bi to Štihov učenec in sledilec dr. Jernej Kosi blagovolil dovoliti: »*Vszem szlovenskoga i hervaczkoga naroda kerschenikom /.../*« (Habdelič, *Zerczalo Marianyszko*, 1662). Podobno isti pisec še osem let kasneje: »*Dictionar ili rechi szlovenske z vexega ukup zebrane u red posztavljene i diachkemi zlahkotene na pomoch napredka u diachkom navuku skolneh mladencev horvaczkoga i szlovenskoga naroda /.../*« (Habdelič, *Dictionar*, 1670). Koliko se ti omembi »slovenskega naroda« – razen v tem, da se nanašata na federacijo slovenske banovine in hrvatske banovine južno od Drave pod Ogrsko krono in, da sta

Smith zatrjuje, da sta upor v Holandiji in državljanska vojna v Angliji ustvarili mnogo bolj kohezivno vrsto naroda, v katerem gre iskati zametek tistega tipa 'množičnega nacionalizma' francoske revolucije, v katerem modernisti prepoznavajo edino 'možno' nacijo:

/.../ ta nacionalizem je podžigala militantna, reformirana in puritanska verzija krščanstva s poudarjenim občutkom za etnično izbranost, ki ni navrgla le nove vrste režima – to so stoletja dosegala tudi puritanska islamska gibanja –, temveč tudi novo vrsto zahtev po politični avtonomiji in ljudski udeleženi, ki so temeljile na vzorih iz Stare zaveze. Ključna koncepta, ki sta povzemala te zahteve, sta bila »narod« in »državljan«. Skupaj sta nakazala pot k buržoaznemu demokratičnemu nacionalizmu, v katerem bo kulturno izrazito »ljudstvo« postalo

koncipirani v okviru primordializma plemiškega lateralno-dinastičnega naroda – razlikujeta od pisanja Mihaela Severa v Prekmurju iz leta 1747: »Lüblenomi fzlóvenfzkomí Narodi, steri Evangelicsanfko vőro vadlűe« (Sever, *Red Zvelicsansztva*, 1747), ali pa od besed Mikloša Küzmiča pol stoletja kasneje: »Molítvena knjízicza za vszakoga krisztjana, poszebno za Szlovencze na Vogerskem; pr. Knjiga molítvena, v steroy sze nahajajo različne ponízne molítvi, z dvojím pridavekom na haszek szlovenskoga naroda na szvetlost dana.« (Küzmič, *Molítvena knjízica za vsakega kristjana*, cca 1790); ali od pisanja protestanta Stevana Sijarta: »Mrtvecsne peszmi, stere szo sztarih píszm vkűp pobrane, pobougsane ino na haszek szlovenskoga naroda zdaj oprvícs na fzlvetlost dane /.../« (Sijarto, *Mrtvecsne peszmi*, 1796); ali ne nazadnje od zapisa pri jezuitu Andreju Jankoviču iz leta 1659: »Vsamíte lubi Krainzi inu Slouenzi letu moje is celiga serza vam h pridú nemejnenu dellu, radi inu uefselj gori: preberíte skerbnu inu ushívajte uashím Dushízam hpotashejnu.« (Jankovič, *Tomaž Kempčan : Od za Kristusam hojenja bukvice*, 1659). Razlika se izkazuje le v tem, da je slovenski narod v Slovenji banovini očitno pojmovan dinastično in torej še bližje izvirnemu pomenu samostalnika narod v denotaciji rojstva, medtem, ko je v Prekmurju (Slovenska okroglina), pojmovanje že bližje patricijskemu tipu naroda, ki je v Prekmurje zašel preko protestantov (npr. Mandelca). Zgornje omembe z izjemo Severja in poslednje je moč najti v Glaser 1894; prevod Kempčana pa po spletnem viru ezb.ijs.si (dostopno 5. oktober 2014). Rečeno pa je bilo že v eni zgornjih opomb, kako fraze »slovenski narod« protestantje 16. stoletja niso uporabljali, saj beseda narod tedaj še ni denotirala (vertikalnega) političnega kolektiva. O položaju slovenskega *naroda* (slovenskih ljudi) na 'svetorimski' strani Kolpe v Karantaniji ali / in Notranji Avstriji se Anthonyju Smithu ni zdelo vredno izrecno razpravljati, očitno pa se je položaj tostran reke od položaja dinastičnega naroda Windischlanda (stara Slavonija) pred letom 1456 in patricijskega naroda protestantske dobe 16. stoletja razlikoval v do 1414 še izvajanjem kontraktualnem ritualu ustoličevanja, ki ne izkazuje tipskih značilnosti politizirane lateralne etnije (in tako tudi ne značilnosti bodisi patricijskega bodisi dinastičnega tipa naroda), pač pa tipske značilnosti etnije, ki je v okviru *etnične države* Karantanije najmanj dve prvini obče kulture te etnije (spontani imanentni slovenski idiom ter religijo – v kasnejših obdobjih krščanstvo, v izvirni pojavnosti pa gotovo 'staro vero') ob ustoličevanju politizirala; in tako lahko govorimo o tipu naroda (politizirane etnije), ki je nastal iz vertikalnega tipa etnije, v katerega Smith sicer šteje a) lige (amphictyonis) mestnih držav; b) mejne (krajinske) etnije; c) plemenske konfederacije; d) diaspore in sekte (Smith 1995, 83–89). Tipu naroda nastalega iz politizirane vertikalne oz. demotske, kot jo tudi naziva, etnije Smith ne daje posebnega imena in ga enostavno umešča med »etnične države«, po mojem mnenju pa bi vzorcu politiziranih določenega tipa vertikalnih-demotskih etnij v dobi pred modernostjo najbolj ustrežal naziv eleutherijski narod oz. ljudski narod. S tem nazivom ne želim implicirati, da je vključeval 'vse ljudstvo'; v klasičnih Atenah npr. so bile izključene ženske, v staroverski Karantaniji nesvobodnjaki, neverniki itd., od nastopa podložnosti Bavarcem oz. Frankom postopno in v sorazmerju z rastjo moči zemljiških gospodov pa postopoma večina ljudstva; le izpostaviti poskušam, da gre za specifični tip demokratično politizirane etničnosti, pojmujoče se – vsaj nominalno – kot svobodne oz. ljudske (eleutherijske) skupnosti.

edini legitimni vir moči, pripadnost temu ljudstvu pa edino sredstvo za doseganje svoboščin in pravic, ki pripadajo državljanom. (prav tam, 144)

4.4.1 Teritorializacija spomina: etnokrajine in etnozgodovina

Ob zaključku tega razmeroma kratkega orisa ključnih pojmovanj v paradigmi etnosimbolizma moram predstaviti še dva koncepta, preko katerih etnosimbolizem osvetljuje kohezivnostno vlogo, ki jo že v etničnih kolektivih odigravata kolektivni spomin in mit, in ki sta ob politizaciji etnije 'scientificirana' od nacionalizma z namenom njegove samolegitimacije. Ta koncepta Smith imenuje *etnozgodovina* (ethnohistory) in *etnokrajina* (ethnoscape).

Za etnokrajine je značilno, da se pojavijo v najosnovnejši obliki kot teren, ki je skozi čas sooblikoval značilnosti etničnega kolektiva, visokogorje Tibetance, Nil Egipčane, itd.: »/.../ the terrain in question is felt over time to provide the unique and indispensable setting for the events that shaped the community.« (Smith 1999, 150). Toda etnokrajine se le redko pojavljajo le v tem temeljnem oziru, pač pa se nanje veže proces teritorializacije spomina in se tako formirajo predvsem:

/.../ as witnesses to the group's survival as a cultural community, for the land forms the last resting place of 'our ancestors' and of our forefathers and foremothers. The graves of the forebears testify to the uniqueness and antiquity of particular landscapes; this piece of land has a special place in the hearts and minds of the members of the community, just as this community has a special affinity with a particular historical landscape, commemorated in monuments and chronicles and celebrated in epic and ballad. The land is a historically unique and poetic landscape, as a decisive influence over historical events and as the witness to ethnic survival and commemoration over the longue duree; these are all components of a general process of 'territorialization of memory'. They help to bring about a close association between a given landscape and a particular community, such that a people is felt to belong to a specific territory and a territory to a specific people. (prav tam, 151)

Toda, če proces teritorializacije spomina in pretvorba krajin v etnokrajine lahko nudi razumevanje občutenja pripadanja terena skupini in skupine terenu, pa ta proces ne more osvetliti intenzivitete tega občutenja. Smith v ta namen vpeljuje koncept tistih etnokrajin, ki v očeh članov etnije igrajo vlogo »svetih domovin«: Koroške pri Slovencih, Kosova pri Srbih, Makedonije v zadnjih letih pri Grkih, toda nikjer izraziteje kot »Svete dežele« pri Judih: »In these cases, certain areas of land come to possess a special symbolic and mythic meaning, and some ethnoscares are endowed with a sacred and extraordinary quality, generating powerful feelings of reverence and belonging.« (prav tam, 152). Kot nakazujejo že zgoraj navedeni primeri, v okolščini politiziranih etnij etnokrajine igrajo še prav posebno vlogo, kjer se zanje odvijajo spopadi dveh ali več narodov:

The ideas of 'ethnoscape' and 'sacred territory' are especially prominent in cases of irredentism or where two communities compete for possession of the selfsame homeland territories. The very term, irredenta, has religious connotations: the people and territory in question are spiritually as well as physically lost, and their 'redemption' requires reincorporation in the motherland and restoration to the fatherland. (prav tam, 154–155)

V procesu teritorializacije spomina se koncept etnokrajin vselej nahaja v interakciji s konceptom etnozgodovine; Smith identificira dva sočasna procesa: *historizacija narave* in *naturalizacija zgodovine* (Smith 2003, 135–136). Historizacija narave omogoči, da se krajina pretvori v etno-krajino, toda šele, ko delujeta oba procesa komplementarno, se etnokrajina skozi nacional(istič)no politizacijo etnije pretvori v »Domovino«.

Etnozgodovino pa Smith opredeljuje tako:

I use the term 'ethnohistory', for it is not history, as a professional, institutionalized and more or less disinterested enquiry into the relics of the past that interests us, but the selective, shared memories of successive generations of the members of communities, and the ways in which the generations represent and hand down the tales of the community's past to each other. In this enterprise, they are continually engaged both in the consolidation and transmission of their communal traditions, and in their reinterpretations and reconstruction. (prav tam, 169)

Po mnenju Smitha profesionalna zgodovina predpostavlja postavljanje vprašanj in iskanje odgovorov nanje, medtem ko v etnozgodovini vprašanja niso zastavljena ali le retorično z namenom okrepiti tradicionalno štorijo oz. 'odgovor', in to v obliki koherentne naracije z moralnim naukom, ki pojasnjujeta značaj in cilje dane skupnosti njenim članom. (prav tam). O etnozgodovini Smith zatrjuje, da je vselej a) izpodbijana, b) spremenljiva in c) globalno neuravnotežena, pri čemer s pojmom izpodbijanosti izpostavlja soobstoje vsebinsko različnih naracij v etnozgodovini posameznih skupnosti, s pojmom spremenljivosti izpostavlja trajno reinterpreteriranje etnozgodovine v odzivu na notranje konflikte ali zunanje stimuluse, s pojmom globalne neuravnoteženosti pa izpostavlja razkorake v stopnjah dokumentiranosti in tako razpoložljivosti virov etnozgodovin med različnimi skupnostmi. (Smith 1999, 16–17)

Smith torej priznava soobstoje različnih naracij v etnozgodovini posamezne skupnosti, a dokaj naivno pri tem meni, da je profesionalno zgodovinopisje nad tovrstnim konfliktom tekmujočih naracij »bolj ali manj« vzvišeno, tudi pa žal ne ponuja teoretskega okvira pojmovanja, zakaj in s katerimi vzvodi ena od možnih naracij etnozgodovine nad ostalimi prevlada. Kot primer zapiše le: »This was the case in Greece throughout the nineteenth century, when a classical Athenian version of Hellenism held by westernised intelligentsia and merchants was pitted against a Greek Orthodox popular ethno-history which harked back to the medieval glories of the Byzantine empire /.../« (prav tam, 17). Iz primera, ki ga ponudi, je mogoče razbrati le, da se izrazita izpodbijanost etnozgodovine pojavi v fazi politizacije etnije (torej že v dobi modernosti in nacionalizma) ter tudi, da ja ta izpodbijana značilnost etnozgodovine povezana z zunanjim (v grškem primeru devetnajstega stoletja zahodnim) vplivom.⁸³

Po nauku etnosimbolizma, kot ga opredeljuje Smith, je za etnozgodovino, ki in ko jo nacionalno politizirana etnija uporablja kot vir nacionalne reprezentacije in identifikacije, univerzalno značilen sledeči sklop mitov in mito-spominov: 1) miti o izvoru in prednikih; 2) miti o osvoboditvi in migraciji; 3) miti o etnični izbranosti; 4) miti o pripadnosti domači zemlji oz. domovini (homeland); 5) miti-spomini o skupnostni zlati dobi; 6) miti-spomini o skupnostnem zatonu; 7) miti-spomini o

⁸³ Vsaj eden od piscev reprezentacije Slovencev v okvirih venetske teorije ta zunanji vpliv v slovenskem primeru identificira s hegemonskim vplivom nemškega nacionalizma na slovensko zgodovinopisno misel. Ta tuj vpliv na dominantno reprezentacijo, o katerem torej razglablja eden od piscev 'venetske teorije', ni Slovincem unikaten; Smith, kot sem citiral, ga identificira tudi pri Grkih. O tem vplivu nemško-nacionalne hegemonije na reprezentacijo slovenstva podrobneje v eni od naslednjih podčrtanih opomb.

skupnostnem prebujenju (revival); 8) miti-spomini o skupnostnem samožrtvovanju in usodi. (Smith 2003, 174)

Če poskusim od Smitha opredeljeni sklop mitov in mitov-spominov značilnih za etnozgodovino testirati na slovenskem primeru, moram ugotoviti, da konflikt v reprezentaciji slovenske etnozgodovine podobno kot v primeru Grčije 19. stoletja seveda obstaja tudi tu in se izkazuje v razkolu med avtohtonističnimi in alohtonističnimi reprezentacijami slovenstva (in slovanstva). Glede mitov-spominov slovenske etnozgodovine v alohtonističnem diskurzu lahko identificiram: 1) mit o izza-karpatski pradomovini in o praslovanskih prednikih; 2) mit šesto-stoletne doselitve na območja južno od Donave in osvoboditve izpod avarske nadvlade; 3) mit o temeljno ne-rimskem, le praslovanskem značaju slovenstva, slovanstva in jugoslovanstva; 4) mit o Karantaniji; 5) mit-spomin o kralju Samu; 6) mit-spomin o bavarskem pokristjanjevanju; 7) mit-spomin o Trubarju in protestantih; 8) mit-spomin o upor nemškemu okupatorju in vzpostavitvi (samostojne) republike.⁸⁴ Sklop mitov in mitov-spominov slovenske etnozgodovine v okviru avtohtonistične reprezentacije je sicer nekoliko težje določljiv zavoljo okoliščine, da soobstaja cela vrsta med seboj tudi dokaj razlikujočih se variant avtohtonizma, a če vzamemo kot temeljni referenčni okvir knjigo Bora, Šavlija in Tomažiča *Veneti naši davni predniki*, lahko izpostavimo: 1) mit o 'slovenetstvu' lužiške kulture žarnih grobišč; 2) mit o doselitvi konec drugega tisočletja pred Kr. ob širitvi te žarnogrobne kulture; 3) mit o religiozno-vzvišenem miroljubnem značaju te širitve v povezavi s širjenjem vedsko-arijske religije; 4) mit o izključno 'slovenetski' srednji Evropi; 5) mit-spomin o 'slovenetstvu' haalstaat kulture; 6) mit-spomin o okupaciji od Keltov in nato Rimljanov; 7) mit-spomin o osvoboditvi izpod rimske oblasti in ustanovitvi Samove federacije ter Karantanije v Notranjem Noriku; 8) mit-spomin o pokristjanjenju in vztrajanju do končne odrešitve 'Slovenetov'.

Primerjava obeh reprezentacij slovenske etnozgodovine tako potrdi, kar sem v eni od podčrtnih opomb zapisal že višje, da, četudi sta v obči javnosti obe reprezentaciji običajno receptirani kot nasprotujoči si, dejansko ne-dominantna med njima (venetska

⁸⁴ Pri identifikaciji teh v etnozgodovini Slovencev izpostavljenih mitov in mitiziranih spominov ne želim zanikati (z izjemo vsebine pod točko 2, ki je čista fikcija, nepodprta s pisnimi pričevanji tiste dobe) vpliva teh obdobij ali osebnosti v zgodovini ljudstva alpsko-jadransko-panonskega območja, le izpostaviti želim, kako je nacionalizem 19. in 20. stoletja te dogodke ali dobe povzdignil nad raven »običajnega«, »navadnega« itd. Enako bi mogel denimo storiti z obdobjem Arnulfa Karantanskega, pa iz njega slovenski nacionalizem iz tega ali onega razlogi ni kadarkoli napravil mitske figure (kljub literarnemu poizkusu, ki je pripisan Ivanu Sivcu).

teorija) le re-generira sklop vrednot, ki jih promovira tudi alohtonistična reprezentacija slovenstva: zakarpatska pradomovina in predniki, doselitev, izbranost, zlata doba, zaton, prebujenje itd., na bolj splošni ravni pa vrednote, kot so: naturalno-organicistično pojmovanje naroda, perenializem, jezik kot temeljna vrednota naroda, slavizem (resda bolj poudarjeno zahodni kot južni slavizem pri obeh), pozitivizem, itd. Še več, izkaže se, da tista reprezentacija, ki je v obči javnosti receptirana kot znanstveno-objektivna, namreč diskurzivna formacija znanstveno-disciplinarnega alohtonizma SAZU-ja in univerz, v celoti ustreza tisti vrsti (etno)zgodovine, ki je Anthony Smith 'idealno' ne pojmuje kot »profesionalne zgodovine«; v nasprotnem bi tega sklopa mitov in spominov v alohtonistični reprezentaciji zgodovine slovenstva niti ne mogel identificirati. Tudi z vsebinskega vidika pa sta avtohtonistični in alohtonistični reprezentaciji slovenske etnozgodovine izmed osmih mitov / mito-spominov kar tri mitizirana obdobja skupna: Samo, Karantanija, pokristjanjenje; le v konotacijah teh mitov / mito-spominov se obe reprezentaciji razlikujeta. Če pa si z vidika teh sklopov mitov ogledamo konstrukcijo notranje-političnega konflikta strankarsko-parlamentarnega diskurza preteklih dveh desetletij, opazimo, da je ves strankarsko-politični konflikt zveden na interpretacijo osmega mita-spomina alohtonistične reprezentacije slovenske etnozgodovine, torej glede »skupnostnega samožrtvovanja in usode«, kjer en blok strankarske politike izpostavlja spomin na vzpostavitev republike, drugi pa na njeno osamosvojitve 46 let kasneje.⁸⁵ Tudi glede tekmujočih pogledov na etnozgodovino Slovencev v okviru osmega alohtonističnega mita-spomina pa bi mogli uporabiti izjavo Smitha: »This is, in fact, quite a common phenomenon: we repeatedly find examples of rival mythologies and competing ethnic memories, which appear to reveal a deep split in the cultural and political fabric of national identity, and which give rise to different types of ideology and policy, but which through their very rivalry may also foster and strengthen communal identity over the long term.« (prav tam, 170)

Smith žal ne ponuja teoretskega modela, ki bi osvetlil, kako med dvema rivalnima reprezentacijama etnozgodovine, ena nad drugo prevlada. Kljub temu pa zapiše misel,

⁸⁵ Res pa je konec leta 2014 izšel zgodovinski roman z naslovom *Noriško kraljestvo*. Beli Panter, ki ga je podpisal sam predsednik SDS, in s katerim bi moglo se v frakcijskem karnevalu strankarskega spektakla politizirati več zgoraj identificiranih točk etnozgodovine v avtohtonistični reprezentaciji, a je pri tem na predstavitvi knjige le izjavil, da gre za roman, za domišljjsko, ne za strokovno literaturo, s čimer se je vsaj formalno odpovedal nadaljnji politizaciji avtohtonizma. Knjiga je etnozgodovini primerna in tudi kar romantično ganljiva, celo '(tele)vizionarska', kolikor je avtor v njej pod označevalcem Kimbrov 'predvidel' velikanske migracije iz nam znanih dežel bližnjega in srednjega vzhoda v Evropo, ki so se spektakularno dogodile leto po njenem izidu; tudi na sami predstavitvi knjige pa je bilo poudarjeno, kako *Noriško kraljestvo* »kar kliče k filmski upodobitvi« ...

ki lahko služi kot nastavek pojmovanju tega rivalstva v okviru koncepta hegemonije.⁸⁶ »Ethnic myths of decent figure prominently in the nationalist Weltanschauung. As a community of culture and a distinctive unity, the nation not only has a past, the roots of its unique identity must reside in its origins and genealogy.« (Smith 1999, 60–61). K temu pa dodaja: »The myths themselves /.../ are made up of several components, with differing sources, and they may well come to possess alternative meanings, and uses, for the various classes and status groups that comprise the ethnic community or nation. This is often a source of persistent conflict, so much so that the national tradition may be marked by a deep-seated cleavage based on rival concepts of identity /.../« (prav tam, 62)

Čeprav Smith ne podaja izdelanega modela odnosa dveh rivalnih reprezentacij etnozgodovine, pa ne dopušča dvoma o položaju, ki ga dominantna reprezentacija zavzame, ko enkrat triumfira nad morebitnimi alternativnimi reprezentacijami, saj glede mitsko in mito-spominsko izpostavljenih ter politiziranih preteklih dob etnozgodovine zapiše:

For the purposes of ethnohistory, these pasts are at once usable and sacred. On the one hand, they represent cultural resources, which can be used for a variety of present purposes and in different ways – for status and power, legitimation, mobilization, or as title deeds. On the other hand, some of these pasts are objects of awe and reverence. They are perceived as standing above and apart from everyday concerns; they are treated as extraordinary, canonical, monumental, in some cases, possessed of a cosmic significance. (Smith 2003, 170–171)

⁸⁶ Gramsciju je hegemonija pojav preko katerega vladajoči sloji vrednote in norme svojega *Weltanschauunga* molekularno posredujejo podrejenim slojem ter si tako zagotavljajo pristanek le-teh na njihovo vladavino. Sam diskurzivno formacijo alohtonizma v reprezentaciji Slovencev pojmem kot hegemonsko diskurzivno formacijo, medtem, ko razne različice venetske teorije pojmem kot tisto, kar je Gramsci nazival »spontana filozofija«. Da je razmerje alohtonizma in venetske teorije treba pojmovati kot hegemonijo, ni moja lastna zamislica; nastavke takšnega razumevanja je podal človek, od katerega ni bilo ravno za pričakovati, da bi operiral z neomarksistično terminologijo, namreč nihče drugi kot sam dr. Jožko Šavli v intervjuju za časnik *Delo* 16. junija 1988...: »Mislim, da je bila pri tem navzoča predvsem določena ideologija nekega hegemonizma, ki ga ni spočelo prvotno južnoslovansko gibanje, ilirsko ali kakršnegakoli že imena, temveč nemška znanost, ki je nastopala nasproti Slovincem prav z argumenti, da le-ti nimajo svoje kulture, svoje identitete, da njihov jezik ni nič posebnega, da so majhni in tako dalje. S tem naj bi slovenski človek dobil občutek manjvrednosti, da pač v Evropi in pred zgodovino nič ne predstavlja, in naj bi se ponemčil.« (Tomažič 1990, 57)

Kakor se skozi proces historizacije narave (etno)krajina pretvarja v »sveto domovino«, tako se skozi proces naturalizacije zgodovine dani sklop etnozgodovinsko izpostavljenih mitov in mito-spominov dominantne reprezentacije pretvarja v »sveto vedenje«. Morebitne alternativne reprezentacije so tako postavljene v vlogo »sekularne herezije«. Kar je sprva le ena od reprezentacij etnozgodovine, je transformirano od vladajoče skupine od »*various classes and status groups that comprise the ethnic community or nation*« v »sveto vedenje« (režim resnice) skozi naturalizacijo zgodovine, ki dano reprezentacijo narodne preteklosti utemelji (in formalno ornamentira) z atributi edine »objektivne znanstvenosti« v okvirih pozitivistične *episteme* ter tako s sklicevanjem na njene 'naravne zakone' izvršuje hegemonijo, v okviru katere na tako postavljenih 'naravnih zakonih' skozi sintezo koncepta 'vladavine prava' in 'teorije spola', izvršuje principe evgenike na škodo alternative. Alternativna reprezentacija posledično ni le herezija, ampak postane, ker vendar krši naravne zakone, zločinec, izdajalec, Asirec; neubogljivo telo, ki ga je treba (tam) po kozlovski sodbi disciplinirati.

5 Hegemonija

I will feed your hunger

with an empty rhyme,

I'll change your desire

into public crime.

I will steal your time,

and I'll make it mine.

(Laibach 2003)

Prevlada katerekoli vodilne paradigme v okvirih posamezne humanistične ali družboslovne znanstvene discipline ali v celokupni narodopisni reprezentaciji ni kadarkoli naključna, še manj pa odraz večje zanesljivosti, resničnosti, eksaktnosti vsebin, ki jih za razliko od 'nevodilnih' paradigem zastopa. Katerakoli že vodilna paradigma je, kot že njen naziv »vodilna« pričuje, hegemonika paradigma. Beseda hegemonija je izposojenka iz starogrške ἡγεμονία, ki označuje vrhovno poveljstvo, in je izvedena iz ἡγεμών, vodja, vodnik, to pa iz ἡγεῖσθαι, voditi.

V starogrški dobi je pojem hegemonije odražal oblast ene mestne države oz. polisa nad drugimi, a naj bi predstavljal predvsem oznako za vrlino (Kurnik in Lukšič 2000, 16). Na to kaže pomen oblike glagola ἡγεῖσθαι, ki izraža »korakam prvi (na čelu), v smislu vrle intelektualne drže pa pomen »mislim« in »izveden v vodstvu.« (prav tam)

V 19. stoletni Evropi je pojem hegemonije označeval geopolitično in kulturno prevlado ene države nad drugo, iz nje izvedeni pojem hegemonizem pa sistem mednarodnih odnosov velikih evropskih sil, v katerem so kolonialna območja Afrike in Azije igrala povsem podrejeno mednarodno vlogo; označeval je torej hegemonijo imperialističnih vladavin.

Termina se je oprijel tudi Lenin, ki pa ga je po oktobrski revoluciji praktično opustil in operiral raje s terminom diktatura proletariata. V obdobju obračuna s Trockim med

1924 in 1926 ga je na kratko uporabljal Stalin, pa ga nato tudi sam opustil. (prav tam, 18)

5.1 Hegemonija pri Gramsciju

V zgodnjem dvajsetem stoletju je, kot je znano, Antonio Gramsci, v svojih *Zaporniških zvezkih* pojem hegemonije razvil v družboslovni pojem »politične« in »kulturne« hegemonije, ki je vključevala pojem družbenega razreda, in v tem smislu formuliral hegemonijo kot skupek prevladujočih norm in vrednot, preko katerih vladajoči razred širi svoj *Weltanschauung* kot naravni, edino mogoč, pravilen, resničen, vsem koristen ipd. ter skozenj namesto z zgolj neposredno uporabo sredstev prisile doseže privolitev podrejenih razredov v vladavino teh od podrejenih razredov ponotranjenih in sprejetih norm, ki koristijo le vladajočemu razredu in utrjujejo in stabilizirajo njegovo vladavino, oz. sistem akumulacije in regulacije. Kot nadgrajuje Hirsch, »Uveljavitev relativno stabilnih akumulacijskih in regulacijskih povezanosti je /.../ odvisna od oblikovanja politično-ideološke hegemonije.« (Hirsch 2014, 53). Ta hegemonija pa ni tvorjena v okviru polja državne administracije v ožjem smislu, pač pa »/.../ nastane hegemonija predvsem na polju »societa civile«, strank in političnih grupacij, »ideoloških aparatov«, kot so univerze, šole, in mediji, v intelektualnih krogih, raziskovalnih ustanovah in »možganskih trustih«, v oglaševalskih agencijah in cerkvah.« (prav tam, 65–66). Prav to je, meni, razlog, da civilne družbe ni mogoče pojmovati ločeno od države v širšem smislu: »»Civilna«, natančneje, »meščanska« družba je zato del »integralne države«. Gramsci jo definira kot »celoten kompleks praktičnih in teoretskih dejavnosti, s katerimi vladajoči razred upravičuje in ohranja svojo prevlado, poleg tega pa tudi dobiva aktivno soglasje podrejenih« (prav tam, 58). »Civilna družba je za Gramscija 'politična in kulturna hegemonija ene družbene skupine nad vso družbo, kot etična vsebina države'.« (Kurnik in Lukšič 2000, 72). Civilna družba tako v okvirih integralne države opravlja glede oblikovanja pristanka na vladavino vlogo, ki je državni upravi z uporabo le gole sile ali s sklicevanjem na zakone in birokratska pravila nikakor ne bi uspelo zadovoljivo odigrati. »To soglasje se v procesu regulacije ne oblikuje samo od sebe, ampak nastane tedaj, ko mu uspe uveljaviti posplošene in vseobsegajoče predstave o redu in razvoju družbe. Zgodovinske formacije kapitalizma so zato praviloma povezane s »hegemonskimi projekti«, ki vsakokratni način akumulacije in regulacije povežejo v specifičen način razvoja ali »zgodovinski blok«« (Hirsch 2014, 62–63). Pri

tem pa je značilno, da se tovrstne hegemonске projekte formira v okvirih navidezno širših nacionalnih programov: »Politiko, ki jamči za vladajoče družbene strukture in proces uvrednotenja kapitala, je možno in nujno obleči v formo »nacionalno popularnega« programa, saj ima država značaj formalnega utelešenja družbeno splošnega. S tem je mogoče pojasnjevati dejstvo, da uveljavitev kapitalističnih ciljev hkrati služi splošnim »nacionalnim« interesom.« (prav tam, 63). Hirsch navaja mišljenje Jessopa, ki je tudi nadgradil Gramscijev koncept, in po katerem je hegemonija » /.../ razvoj političnega projekta, ki ga drugi subjekti priznavajo za pomembnega za realizacijo njihovih interesov, in 'organske ideologije', ki lahko služi za skupni ideološki referenčni okvir, v katerem lahko množica subjektov redefinira potrebe ter se pogaja o njih.« (Jessop v prav tam, 64). S tem pa že pridemo do tistega pojmovanja hegemonije, ki je v mnogočem podobno Faucaultovemu pojmovanju »režima resnice« dane diksurzivnosti – o čemer več v šestem poglavju –, od katerega zavisijo najosnovnejše predstave o svetu, o redu in »pravilnosti« v njem ter iz tega izhajajoča politična zavest: »Hegemonija temelji na tem, da se te raznovrstne in protislovne usmeritve na neki način formirajo, združijo, in povežejo, tako da nastane predstava o svetu, pravilnem redu v njem in zaželenem razvoju njegovih razmerij, ta predstava pa določa družbeno-politično zavest.« (prav tam, 65)

Toda po Gramsciju vselej obstaja polje boja hegemonije s kontra-hegemonijo; tako Lukšič ugotavlja, kako je Gramsci menil,: »/.../ da vedno obstaja boj med dvema hegemonijama in se vprašal, zakaj ena vedno zmaga.« (Kurnik in Lukšič 2000, 53). »Za Gramscija ni vprašanje le v tem, kako se izogniti vladajoči hegemoniji in jo presnoviti, temveč tudi kako oblikovati kontrahegemonijo zatiranih, najprej znotraj njihovih vrst, vendar vseskozi z ambicijo po nacionalni hegemoniji.« (prav tam). Ko vladajoča skupina izčrpa svoj progresivni potencial, nastopi kriza: »Vedno pa kriza hegemonije nastopi takrat, ko vladajoča družbena skupina izčrpa svojo progresivno vlogo, čemur sledi tudi razpad ideološkega bloka.« (prav tam, 37). Ta pa ne vodi nujno v oblikovanje kontra-hegemonije, temveč pogosteje v preobrazbo obstoječe. Z besedami Hirscha: »Hegemoniski projekti se nikoli ne morejo razviti neodvisno od materialne strukture danega načina akumulacije in regulacije, hkrati pa zaznamujejo njegovo konkretno podobo. Zato se ideološki boji razplamtijo zlasti v krizah zgodovinskih kapitalističnih formacij, te krize pa hkrati ustvarjajo materialne pogoje, na katere se lahko navežejo novi hegemoniski projekti.« (Hirsch 2014, 66)

Ključna sila v polju boja hegemonij je filozofija: »Filozofija je ključna hegemonijska sila. Zato je v boju med dvema hegemonijama odločilnega pomena boj na področju filozofije. Pri tem gre za dve ravni boja: prvič, za kritiko vladajoče filozofije in 'senso comune' ter drugič, za izgradnjo koncepta hegemonije.« (Kurnik in Lukšič 2000, 69). Lukšič glede vloge filozofije v Gramscijevi hegemoniji opaža:

Brez filozofije hegemonija ni možna in zanj filozofija ni samo revolucionarna teorija, temveč vrh kulture, filozofska reforma pa je vedno predhodnica kulturne reforme, reforme načina življenja. Prav tako zanj filozofskost ni rezervirana za početje filozofov, temveč je vezana na produciranje družbenih razmer in aparatov, mehanizmov za oblikovanje in udejanjanje neke filozofije.« (prav tam, 71)

Boj za kulturno reformo spremeni človeka od znotraj: »Boriti se za reformiranje kulture pomeni hkrati modificirati umetnost, zgraditi novo umetnost, ne od zunaj, temveč od znotraj. V kolikor se spremenijo človekova občutja, se spremeni ves človek, njegova pojmovanja in odnosi, katerih nujen izraz je človek.« (prav tam, 73). Z besedami Gramscija: »Politična vloga filozofije prakse ni v služenju neki oblasti vladajočih skupin, da bi z njeno pomočjo dobile soglasje in izvajale hegemonijo, temveč je 'izraz tistih podrejenih razredov, ki se hočejo samo usposobiti za umetnost vladanja in ki imajo interes, da spoznajo vse resnice, tudi neprijetne in se izognejo /.../ prevaram višjega razreda in še toliko bolj lastnim prevaram.« (Gramsci v Kurnik in Lukšič 2000, 71). Ter dalje: »Zato je treba v boj za novo kulturo, to je za 'novo moralno življenje', ki bo 'tesno povezano z novo intuicijo življenja, dokler ta ne postane nov način občutenja in gledanja realnosti in zatorej /.../ svet, ki je tesno zraščan z 'možnimi umetniki' in z 'možnimi umetninami'.« (prav tam, 73). Lukšič meni: »Boj za novo kulturo Gramsciju pomeni tudi 'boj za novi humanizem, kritiko navad, občutij in pojmovanj sveta'.« (prav tam). Pri tem pa je potrebna tako kritika obstoječih vodilnih teorij kot tudi 'spontanega' pojmovanja sveta: »Filozofija prakse si mora zadati obe nalogi, ki ju ima že od svojega nastanka: kritiko vodilnih teorij dobe združeno s kritiko 'spontane filozofije', če hoče združiti filozofijo intelektualcev s filozofijo množic in intelektualnost s politiko.« (prav tam, 68). Da je to bila Gramsciju tudi kritika mehanicizma in naturalizma v pozitivizmu je moč spoznati tudi iz Lukšičevega komentarja: »Namesto, da bi vsak individuum sebe dojel kot dejavnika družbenih sprememb, čaka z mislijo, da se vse dogaja po vnaprej zapisani nujnosti. Zato se je po Gramscijevem mnenju treba boriti proti fatalizmu in

mehanicizmu ne samo v teoriji zgodovine, temveč tudi v politični teoriji in praksi, in to ravno na terenu pojma hegemonije.« (prav tam, 66). Potrebno je zgraditi hegemonijo pojmovanja podrejenih kot konstitutivnega elementa zgodovine: »Podrejeni morajo razbiti, preseči, odpraviti fatalistične predstave o poteku zgodovine in o lastni pasivni vlogi v njej. Zgraditi morajo pojmovanje, ki jih bo postavljalo kot konstitutivni element zgodovine, ne glede na to, ali so pasivni ali aktivni, temveč vedno glede na to, ali je njihovo (ne)delovanje sestavni del razmerja političnih sil.« (prav tam, 66–67)

Da pa se to dogodi, je ključna vloga intelektualcev: »Množica se ne more 'razlikovati' in postati 'neodvisna', ne da bi se organizirala, organizirati pa se ne more brez intelektualcev.« (prav tam, 43). Posledica takšne organizacije za posameznega intelektualca je njegova rast: »Posameznemu filozofu, ki se loti spreminjanja kulturnega okolja, se 'okolje upira, s tem ga nenehno sili k samokritiki in deluje kot 'učitelj'«.« (prav tam, 41). Skozi zgodovino se po Gramsciju oblikujeta dve kategoriji intelektualcev: 1) organski intelektualci in 2) tradicionalni intelektualci. Lukšič o tem pravi: »Organske intelektualce oblikuje hkrati s seboj vsaka družbena skupina, ki nastane na področju kake bistvene funkcije v svetu ekonomske proizvodnje.« (prav tam, 45). O tradicionalnih intelektualcih pa nadaljuje: »Tradicionalni intelektualci sestavljajo družbeno kategorijo, za katero se zdi, da predstavlja zgodovinsko trajnost, saj je niso izkoreninile niti najradikalnejše spremembe družbe in političnih oblik. Med njimi je najbolj značilno duhovništvo.« (prav tam, 46). Tradicionalni intelektualci: »zagotavljajo hegemonijo zemljiškim posestnikom.« (prav tam). Poleg tega pa ».../ oblikujejo lasten zgodovinski spomin, ki je vezan na lasten stan in se razglasa za neodvisne od vladajoče družbene skupine, kar ima usodne posledice za ideološko in politično področje.« (prav tam). Tradicionalne intelektualce je po Gramsciju potrebno pridobiti na stran kontra-hegemonije:

Razred, ki stopi na zgodovinsko prizorišče s trdno zavestjo, da bo postal vodilen v družbi, mora računati na pestro strukturo intelektualcev v družbi, saj ravno ti izvajajo hegemonijo vodilnega razreda. Ob tem ko proizvaja lastne organske intelektualce, lastne voditelje, organizatorje, teoretike, itd., mora posrkati, preoblikovati, navdušiti za lastne zgodovinske cilje tudi tradicionalne intelektualce in organske intelektualce vodilnega razreda. (prav tam, 47)

To pa, ker je treba obstoječi hegemoniji odvzeti prestiž:

Intelektualci imajo vlogo 'organizatorja hegemonije določene družbene skupine in njenega državnega gospostva' oziroma organizatorja 'soglasja', ki izhaja iz prestiža, ki ga ta skupina uživa v svetu proizvodnje in aparata nasilja za tiste skupine, ki v obstoječo hegemonijo ne 'privolijo' niti pasivno niti aktivno, ali za trenutke neučinkovitosti ukazovanja in vodenja, v katerih spontano soglasje prestaja krizo. (prav tam, 40)

O intelektualcu kontra-hegemonije meni Gramsci: »Bistvo novega intelektualca je v tem, da /.../ ni čisti govornik in vendar je vzvišen nad abstraktnim matematičnim duhom; od tehnike dela dospe do tehnike – znanosti in do zgodovinskega humanističnega pojmovanja, brez katerega bi ostal 'specialist' in ne bi postal voditelj (specialist + politik).« (Gramsci v Kurnik in Lukšič 2000, 48)

5.2 Gramscijeva lingvistika

Vendar pa si Gramsci pojma hegemonije ni 'iz nič' izmislili sam, temveč je na ključne pojme in koncepte, ki jih njegov pojem hegemonije, kot ga je v *Zaporniških zvezkih* razvil, vsebuje, naletel že med svojim jezikoslovnim študijem, ki ga je privedel v paradigmatski spopad s šolo Neogramatikov na eni strani in s Crocejevim jezikovnim idealizmom po drugi. Na to, da je bil Gramsci v prvi vrsti lingvist in šele sekundarno politik in sociolog, se vse prevečkrat pozablja, prav zato pa tudi v znatni meri pomanjkljivo razumeva vsebino njegovega iz lingvističnih študij vzniklega pojmovanja hegemonije, kot tudi, da pri njej ne gre la za sociološki koncept, temveč tudi za 'moralno-etično' dimenzijo v konceptualizaciji razlike med progresivno in regresivno hegemonijo; katere pojmovanje je razvil v znatni meri skozi svoje nasprotovanje esperantu in tudi uvedbi na toskanski govorici temelječega literarnega standarda italijanščine (Ives 2004, 19), ki ga je de facto s svojim romanom *I promessi sposi* uvedel Alessandro Manzoni, o katerem je jezikoslovec Giacomo Devoto zapisal: »Manzoni had given to the theory of the literary language an interpretation that was no longer artistic, but juridical and political.« (prav tam, 20)

Ker je Gramsci pojem hegemonije razvil šele v *Zaporniških zvezkih*, v svojih mladostnih spisih pa ga ni uporabljal (Kurnik in Lukšič 2000, 19), je z vidika vsebine študijskega načrta, ki si ga je v zaporu zadal in ga obelodanil v pismu Tanji⁸⁷ 19. 3.

⁸⁷ Tatiana Schucht je bila sestra Gramscijeve žene. Večino pisem iz ječe je naslovil nanjo.

1927, kjer je omenjena izrecno študija iz primerjalnega jezikoslovja,⁸⁸ potrebno za razumevanje njegove konceptualizacije pojma hegemonije si ogledati Gramscijevo lingvistiko.⁸⁹

Gramsci je v Turinu študiral pri prof. Matteu Bartoliju, čigar praktične študije so bile v izrecnem nasprotju s paradigmatskim okvirjem Neogramatikov (izvirno imenovanih *Junggrammatiker*⁹⁰), ki so zastopali stališče,⁹¹ po katerem se jezikovne spremembe v času in po raznih jezikih pojavljajo kot posledica objektivno obstoječih in vselej veljavnih slovničnih zakonov, od katerih ni prav nikakršnih odstopanj ali izjem.⁹² O naravi povezanosti metodologije in prakse raziskovanj Neogramatikov s starejšimi šolami primerjalnega jezikoslovja naj navedem besede Petra Ivesa:

⁸⁸ Gramscijev študijski načrt v omenjenem pismu Tanji se glasi: »Obsedla me je misel, da bi moral ustvariti nekaj 'für ewig' ..., hotel bi se ... sistematično ukvarjati s kakim predmetom, ki bi zavzel in osredotočil vse moje notranje življenje. Doslej sem mislil na štiri stvari: ... 1. Na raziskavo, kako se je v preteklem stoletju oblikovalo italijansko javno duhovno življenje, ali z drugo besedo na raziskavo o italijanskih intelektualcih, o njihovem poreklu, kako so se združevali po kulturnih tokovih, o njihovih različnih načinih življenja itd., itd... Se spominjaš mojega na hitro in zelo površno napisanega spisa o južni Italiji in o pomenu B. Croceja. No, hotel bi na široko in z 'nesebičnega' stališča, 'für ewig' razviti tezo, ki sem jo tedaj samo nakazal. 2. Na študijo iz primerjalnega jezikoslovja! ... 3. Na študijo o Pirandellovem teatru in o preobrazbi italijanskega gledališkega okusa.... 4. Na esej o... podlistkarskih romanah in o ljudskem okusu v literaturi...« (Gramsci v Kurnik in Lukšič 2000, 30)

⁸⁹ Razen tega je predstavitev Gramscijeve lingvistike v tem diplomskem delu nujna tudi zato, ker se v znatni meri to vprašanje dotika tematike raziskave o relaciji antičnih Venetov do Slovanov. Prvič gre za vprašanje 'normiranosti' pozitivistično rekonstruirane psevdo-paleo-venetščine; drugič gre za tematiko širše praindoevropske rekonstrukcije in prevlade posameznega teoretsko-paradigmatskega pristopa v indoevropistiki nad drugimi 'možnimi' pristopi ter za vprašanje implikacij, ki jih to nosi z vidika datacije pojava praslovanščine, pa tudi z vidika vsebine te rekonstrukcije; ne nazadnje pa je vprašanje relevantno tudi z vidika kritike Borovih 'spontanih' tolmačenj inskripcij, ki jih je pojmoval kot venetske. Očitki na račun teh tolmačenj so namreč v glavnem 'mehanicistične' narave, in ko posamezni kritiki ugotavljajo npr., kako bere domnevno in precej verjetno enak zapis z raznih inskripcij enkrat 'donasto', drugič 'o to nas to', tretjič 'do nas to', četrtič 'kostonasto', itd., spregledujejo, da Bor operira s 'crocejanskim' jezikovno-idealističnim pogledom na »enkratnost« 'izrecnega' govora ter tako sistemizacije v tem korpusu psevdo-paleo-venetskih inskripcij večinoma niti ne išče in zato tudi ne ponuja. S tem pristopom Bora se morda ne velja strinjati, toda kritizirati ga izven polja njegovega idealističnega pristopa pomeni zgrešiti poanto Borovega 'tolmačenja'; je kot, če bi smukaču očitali, da je v drugem teku preveč zadržano 'napadal količke'.

⁹⁰ Da bi v Sloveniji imeli na razpolago sociološko študijo, ki bi sistematično in celovito ugotavljala vplive teh *Junggrammatiker* na ideološke in / ali hegemonске vsebine mladoslovenstva, mi ni znano. Škodila pa najbrž ne bi; prav verjetno, da bi 'moderni' Slovenci še ta udarec zmogli celo preživeti tudi, če bi kdaj bila širši javnosti obelodanjena.

⁹¹ Da so jezikovne spremembe posledica naravnih zakonov glasoslovja in morfologije, je stališče, ki je v jezikoslovju, jasno, bilo uveljavljeno že pred Neogramatikami in je omogočilo 'znanstveno' klasifikacijo jezikov v širše jezikovne družine ter ugotavljanje njih povezave s starodavnimi jeziki (npr. z grščino ali s sanskrtom, itd.). Razlika med Neogramatikami in starejšimi šolami jezikoslovja se izkazuje prav v vztrajanju Neogramatikov, kako ni prav nikakršnih izjem pravilu, da je jezikovna sprememba posledica tega ali onega »naravnega« jezikovnega zakona. (Ives 2004, 21)

⁹² Kolikor posamezne jezikovne spremembe jezikoslovje ni bilo v stanju z zakonom (kot rečeno: »/.../ an interpretation that was no longer artistic, but juridical and political«) pojasniti, je to po mnenju Neogramatikov bila posledica 'še neodkrite' zakonitosti ali pa prevlade enega jezikovnega zakona nad drugim.

Their method did not differ much from those of their predecessors. They focused on the word as phonetic entity and traced how it changed irrespective of shifts in its meaning or use. Semantics had little place in the Neogrammarians' empirical studies of sound changes regardless of the meanings of the words in which those sounds appeared. What mattered was the other sounds that surrounded a specific sound in a word – not the meaning, function or representation of the word. Thus, changes in the culture or political context were irrelevant to the 'historical' examinations the Neogrammarians performed. (Ives 2004, 21)

Bartoli je tovrstnim jezikoslovnim pogledom nasprotoval. Trdil je, da Neogramatikci študirajo le slovnico, ne pa jezika, in je v odziv na šolo Neogramatikov celo skoval termin *Neolingvistika*, za katero sta bili značilni zavračanje stališča, da jezikovni zakoni nimajo izjem, in poudarjanje vloge kulture v jezikovnih spremembah. (prav tam). Mnogi italijanski lingvisti so ob prehodu iz devetnajstega v dvajseto stoletje zavrnil paradigmatike okvire Neogramatikov, a se pri tem niso, kakor Gramsci, naslonili nanj, temveč na jezikovni idealizem Croceja. Ta je živel v prepričanju, da med jezikom in estetiko ni razlikovanja: »/.../ the science of art and the science of language, the Aesthetic and the Linguistic, conceived as true and proper sciences, are not two distinct things but one single science.« (prav tam, 22). Jezikovnemu idealizmu je 'pravi' jezik čista izraznost, skupek posameznih aktov govora. Ives navaja, kako Croce piše:

The Linguistics has itself discovered the principles of the irreducible individuality of aesthetic entities when it has asserted that the word is what is actually spoken, and that no two words are really the same; thus eliminating synonyms and homonyms and demonstrating the impossibility of correctly translating one word into another, or a so-called dialect into a so-called language, or a so-called mother tongue into a so-called foreign language. (Croce v prav tam)

Gramscijeva lingvistika je v nasprotju tako s pozitivizmom Neogramatikov kot z idealizmom Croceja. Obe šoli preseže skozi njuno sintezo ter pri tem, kot bo videti v nadaljevanju, uporablja termina »spontana slovnica« in »normativna slovnica«. Skoznju zavrne dve Crocejevi tezi: 1) da je jezik izključno »izrecen«; ter 2) da normirana slovnica ne obstaja oz., da ni mogoča. (prav tam, 23). Posledično:

This approach yields the understanding that language, like hegemony, is not something that is ever completed. Instead, language is a process. Unlike some relativist or poststructuralist perspectives, this does not reject the possibility of a linguistic system, nor does it postulate that unity of language is impossible or that it should be avoided even if unavoidable. On the contrary, like hegemony, this process of turning chaos into coherent structures is necessary and important, and its possibility must be hoped for. (prav tam)

Gramsci je kot izhodišče svoje lingvistike prevzel Bartolijevo načelo, da so vsi jeziki historični rezultat družbeno-kulturnega konflikta, načelo, ki izhaja iz Bartolijeve opazke, da kjerkoli dve besedi ali frazi medsebojno tekmujeta za uporabo, ne moreta biti istodobni, ampak je ena starejša od druge, in ena mora v končni fazi uspeti, druga pa se iz rabe umakniti. Bartoli je to opazko izvedel iz stališča jezikoslovca Ascolija, da kjerkoli se poljubna dva jezika najdeta v medsebojnem stiku, se med njima pojavi konflikt, ki odraža konflikt kultur, katerima pripadata: »Thus Bartolli (like Ascoli) finds that linguistic innovations are not solely parthenogenetic or 'spontaneous' rather, they are the result of the relationships between different languages and different 'phases' of the same language.« (prav tam, 25). Ascoli je v namen pojasnjevanja tega konflikta jezikov in kultur razvil in uporabljal še dandanes tako v akademskem hegemonsko uveljavljenem zgodovinopisju, v arheologiji in tudi v indoevropistiki, kakor tudi v pisanju 'spontanih slovenetologov' pogosto uporabljeni koncept »etničnega substrata« in je zatrjeval, kako kjerkoli že, kjer ena človeška skupina sprejme jezik druge družbene skupine, »/.../ remains an underlying action from the original 'stratum' of language that exerts phonological, morphological, and syntactic pressure on the adopted language.« (prav tam, 26). Tako je jezikovna sprememba drugače kot pri 'naravnih zakonih' Neogramatikov vgrajena v zgodovino, politiko in kulturo dane družbene skupine. Toda Ascoliju 'izrecna' tradicija govorjenja ni bila le posledica teh družbenih dejavnikov, pač pa je vztrajal, da odraža tudi trajnejši vidik, izhajajoč iz za govor relevantnih anatomskih struktur posameznih ras (prav tam), česar pa Bartoli ni kadarkoli poudarjal, pač pa si je na vprašanje, kako to, da pravimo, kako si je eno ljudstvo podredilo drugega bodisi nasilno z močjo orožja bodisi miroljubno zavoljo kulturne superiornosti, sprva odgovarjal s konceptom *fascino-prestigio*, ki sta skupaj s terminoma *dittatura* in *egemonia* izšla iz italijanskih znanstveno-jezikoslovnih spisov druge polovice devetnajstega stoletja in katerih raba je bila, kot ugotavlja učenjak Lo Piparo, »skoraj

sinonimna« (prav tam, 28) in se je vselej nanašala na opise situacij, ko nek idiom prevzame (ali naj bi prevzel) vlogo jezikovne in kulturne norme, ki pa ga je, tako Ives, po letu 1925 Bartoli (iz očitnih razlogov prevlade fašizma v Italiji) opustil. Posledično je nefašistično teoretično podlago družbeno-zgodovinsko povzročene jezikovne spremembe ponudil šele Gramsci skozi pojma »spontane« in »normativne« slovnice, z medsebojno interakcijo katerih je teoretično nadomestil tako Ascolijev statično (in tudi rasistično) pojmovani koncept »etničnega substrata« kot tudi v dobi fašizma toliko slavljenno pojmovanje vezanosti (fascio) z a priori superiornejšo (prestižnejšo) in statično pojmovano v poljubnem jezikovnem sporu zmagovito kulturo.

Gramsci, kot ga Ives citira, piše: »There is grammar »immanent« in language itself, by which one speaks »according to grammar« without knowing it.« (prav tam, 40–41). Temu dodaja: »In reality beyond <oltre alla> the »immanent grammar« in every language <linguaggio>, there also exists <essiste anche>, even if unwritten, one (or more) »normative« grammar(s).« (prav tam, 41). Kompleksni odnos med normativno in spontano slovnico obrazloži takole:

But this »spontaneous« manifestation of a grammatical conformity is neccesserily disconnected, discontinuous, and limited to the local social strata or local centres, etc... (A peasant who moves to the city, because of the pressure of the urban environment, ends up conforming (herself) to the speech of the city; the subordinate <or subaltern> classes try to speak like the dominant classes and the intellectuals etc. (prav tam)

Kako se ta fragmentacija in množičnost preobražata v koherentno celoto, pa oriše z besedami:

One could sketch a picture of the 'normative grammar' that operates spontaneously in every given society, in that this society tends to become unified both as a territory and as a culture, in other words it has a governing stratum <ceto> whose function is recognized and followed.

The number of 'immanent and spontaneous grammars' is incalculable and, theoretically, one could say that each person has a grammar of her own. Nevertheless, next to this disaggregation <'disgregazione'> however, one must consider the movements of unification, of greater or lesser amplitude both as

territorial area and as 'linguistic volume'. Written 'normative grammars' tend to embrace an entire national territory and its total 'linguistic volume', to create a unitary national linguistic conformism, that elsewhere places expressive 'individualism' at a higher level, because it creates a more robust and homogenous skeleton for the national linguistic organism of which every individual is the reflection and the interpreter. (Taylor system and self-education). (prav tam, 42)

V tem smislu 'normativna slovnica' odraža izvajanje oblasti in zakona v samem jeziku; ob tem pa deluje 'molekularno' kot tisto, kar kreira spontano slovnično prakso. Gramsci tako ne govori o kar poljubni spontanosti, ampak o korelatu tistemu 'od spodaj' sprejetemu sistemu norm in vrednot, ki je značilnost njegovega pojmovanja hegemonije: »Tako se jezik spreminja s spreminjanjem celotne civilizacije. Ko sprejemajo kulturo novi razredi, se vidi, kako 'en nacionalni jezik izvaja hegemonijo nad drugim' (Gramsci, 1977: 1428) in s tem 'omogoči' vstopajočim v kulturo, da natančno metaforično prevzemajo gesla pretekle civilizacije in kulture.« (Kurnik in Lukšič 2000, 77). Gramsci torej ne uporablja pojma 'spontane slovnice' le kot nekakšnega statičnega nadomestka Ascolijevemu etničnemu substratu niti je ne pojmuje kot nečesa od 'normativne slovnice' povsem ločenega:

We are dealing with two distinct and in part different things, like history and politics, but they cannot be considered independently, any more than politics and history. Besides, since the study of languages as a cultural phenomenon grew out of political needs (more or less conscious and consciously expressed), the needs of normative grammar have exerted an influence on historical grammar and on its 'legislative conceptions' (or at least this traditional element has reinforced, during the last century, the application of the positivist-naturalist method to the study of the history of languages conceived as the 'science of language'). (Ives 2004, 43)

Spontana slovnica je proizvod interakcije preteklih normativnih in spontanih slovnice:

It is evident that someone who writes a normative grammar cannot ignore the history of the language of which she wishes to propose an »exemplary phase« as the »only« one worthy to become in an »organic« and »totalitarian« way, the »common« language of a nation in struggle and competition with other

»phases« and types or schemes that already exist (connected to traditional developments or to the inorganic and incoherent attempts of forces which, as we have seen, act continuously on the spontaneous »grammars« immanent in the language). (prav tam, 44)

Ives komentira: »In a nutshell, here we have Gramsci's problematic of hegemony. It is not a simple, dichotomous relationship between coercion and consent; rather, it is a question of formation of consent and the role of coercion. Clearly, it is impossible to simply separate those forces which act from above, externally, as force /.../, from the movements of spontaneous organic formation of collective will.« (prav tam, 45)

Spontana slovnica nikakor ni docela poljubna, temveč odraža normativnost, ki je na 'molekularni način' posredovana posamezniku, ki se jezika uči skozi celotno življenje, pri čemer na to učenje vpliva vrsta družbenih dejavnikov: religija, razred, spol, lokacija, itd. V določenih okoliščinah pa nanj vpliva tudi več različnih normativnih slovnice. Spontana slovnica tudi ni enačena s slovnico podrejenih jezikov podrejenih družbenih skupin, saj je tem skupinam, kakor zgodovina le fragmentarna, tudi spontana slovnica le fragmentarna. Zediniti to fragmentiranost, spisati 'normativno slovnico' podrejene skupine, pomeni postati država (prav tam, 44):

Written normative grammar then, always presupposes a »choice«, a cultural direction, and is thus always an act of national-cultural politics. One might discuss the best way to present the »choice« and the »tendency« in order to get them accepted willingly, that is, one might discuss the most suitable means to obtain the goal; but there can be no doubt that there is a goal to be reached, that adequate and suitable means are needed, in other words that we are dealing with a political act. (prav tam, 46)

To pa potemtakem velja tudi glede zapisanih 'normiranih' rekonstrukcij minulih jezikov, v primeru te raziskave torej tudi glede rekonstrukcije psevdo-paleo-venetščine. Naj ponovim: »/.../ we are dealing with a political act.« Kot takšen mora biti od politologije tudi proučevan, ni ga modro prepuščati v monopolno obdelavo jezikoslovju.

5.3 Hegemonija in recepcija

Gramscijev koncept hegemonije je v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja uporabil Stuart Hall, ena ključnih osebnosti Birminghamske šole kulturnih študij, v okviru svoje različice teorije recepcije, ki jo je razvil sprva v eseju iz leta 1973 *Encoding and Decoding in the Television Discourse* in nato še v članku iz leta 1980 z naslovom *Encoding/decoding*. Hall je ponudil teoretski pristop k obdelavi vprašanja, kako so medijska sporočila (televizijska poročila) proizvedena, razširjana in interpretirana. Hall je zagovarjal stališče, da igrajo člani občinstva aktivno vlogo pri dekodiranju sporočil, saj se pri tem naslanjajo na svoj lastni *družbeni kontekst*. Preden pa Hallov model natančneje predstavim, naj povem, da je le-ta izpeljan iz recepcijske teorije v literarnih študijah, kot jo je v šestdesetih razvil predvsem Hans-Robert Jauss,⁹³ ki pa je sama le podvrsta *Reader-response* kritike, kot so jo v šestdesetih in sedemdesetih razvijali avtorji kot so Norman Holland, Hans-Robert Jauss, Roland Barthes in drugi. Poleg Gramscijevega pojma kulturne hegemonije in recepcijske teorije literarnih študij pa je na Hallov model vplival tudi teoretski članek Umberta Eca iz leta 1972 *Towards a Semiotic Inquiry Into the Television Message*, v katerem se je ukvarjal s pojmom »aberrant decoding« oz. »aberrant reading« (odklonsko branje), tj. s tem, kako je lahko sporočilo interpretirano drugače ali v nasprotju s sporočilnostnim namenom njegovega pošiljatelja. V članku je zatrjeval, kako morata pošiljatelj in prejemnik sporočila deliti skupni sistem kodiranja, da lahko komunikacija uspe. Kadar je sporočilo dekodirano v nasprotju s tem, kar je nameraval sporočiti pošiljatelj, lahko po Ecu govorimo o »aberrant reading« situaciji. Po mnenju Eca se je v predindustrijskih družbah zavaljovali okoliščine, da je večina komunikacij potekala v lokalnih okoljih z istim (spontan) jezikom in občo kulturo, tovrstno branje sporočil pojavljalo redkokdaj. Kljub temu pa je opredelil situacije, v katerih je do »aberrant reading« lahko prihajalo: 1) kadar ljudje niso govorili v enakem jeziku (npr. Italijani v oziru do etruščine); 2) kadar so ljudje skušali interpretirati pomene minulih kultur (npr. zgodnji kristjani v branju poganskih podob); 3) kadar ljudje niso pripadali istim hermenevtskim tradicijam (npr. romantiki v branju poezije humanizma); 4) kadar so ljudje vpleteni v komunikacijo pripadali

⁹³ Jauss je razvil teorijo estetike recepcije, ki zatrjuje, da vsebine umetnine ni mogoče zaobjeti niti z njenim opisom, kot so počeli formalisti, niti z analizo njene produkcije, kot so počeli marksisti, pač pa skozi interakcijo proizvodnje in recepcije. (Hardwick 2003, 7). To interakcijo je uokviril skozi koncept 'horizonta pričakovanj': »Jauss's adaptation of the concept focused on a horizon of experience of life and thus rooted the receiver's mind-set in his or her social and cultural context. This was what could be said to shape expectations and interpretations of texts.« (prav tam, 8)

različnim kulturnim tradicijam, a brali, kakor, da pripadajo isti (Eco 1972/2003, 3–4). Za razliko od predindustrijske dobe, tako Eco, je v sodobnosti komunikacije množičnih medijev »aberrant reading« postal najpogostejši način dekodiranja sporočil.

Mnogo je primerov situacije »aberrant reading« v historiografiji, prav zato pa to Ecovo konceptualizacijo tudi navajam. Naj kot najočitnejši primer navedem zapis Prokopija iz Cezareje, ko piše v *Tajni zgodovini*, kako Justinijan niti tedaj, ko »so Huni in Sklaveni pustošili »vso Evropo« (Prokopij, *Tajna zgodovina*, 23) ter požigali in rušili vse pred seboj, ni nikogar oprostil plačila davkov. Bi mogli nekoč tudi prešteti, koliko zgodovinarjev se je tokom stoletij nabralo, ki so skozi »odklonsko recepcijo« tega zapisa ustvarili predstavo (reprezentacijo) o tem, kako so Slovani šestega stoletja pustošili po celem kontinentu ... Tako pa beremo pri Linhartu resignirani poskus omiliti tovrstne predstave: »Izraza »vso Evropo« verjetno Prokop ni bil uporabil v najbolj strogem pomenu besede.« (Linhart 1788-91/1981, 2, 2, VII, 101 / str. 209). Je pa vendar tako, da je Evropa v zgodnji fazi bizantinskega imperija – poleg tega, da je bila naziv kontinenta – bila tudi ena od provinc v okviru diocese Trakije (kar je znano iz dokumenta imenovanega *Notitia dignitatum*), po obsegu le dela evropskega koščka površine sodobne Turčije, in le glede te Evrope poroča Prokopij, da so jo tedaj pustošili Huni in Slovani; pa še tam so to tedaj počeli le zato, tako izhaja iz Prokopijevega opisa v *Gotski vojni*, o čemer v podrobnostih v Prilogi C, ker so jih Bizantinci izdali in jih po zaslugi Narsesovega spletkarjenja preko 'proksi vojske' Herulov napadli ter jih mnogo pobili, četudi so se v tej Evropi ob napadu Herulov nahajali, kot opisuje isti Prokopij, le ker je poveljnik vzhodnorimske vojske v Italiji Belizar pisno naročil Justinijanu, naj mu pošlje v Drač in dalje v Italijo dodatne oddelke najemniške konjenice teh 'barbarov', ki so Belizarju že predhodno odločilno pomagali ob spopadih za mesto Rim v vojni z Ostrogoti v Italiji.

Ecov koncept »aberrant reading« je torej Stuart Hall poleg Jaussove recepcijske teorije in Gramscijevega pojmovanja hegemonije »združil« v okviru svojega modela kodiranja in dekodiranja medijskih sporočil, z uporabo katerega je v okviru kulturnih študij zaslovel. Hallov teoretski model predpostavlja, da mora sporočilo biti dojeto kot nosilec pomena (meaningful discourse) in biti tudi smiselno (meaningfully) dekodirano, preden doseže učinek ali zadovolji potrebo. Obstajajo štirje tipi kodiranja (a se pri tem t.i. profesionalnega, ker je sam Hall poudaril, da operira v okviru dominantnega tipa, le da se nanaša na 'množično repetitivno' reprodukcijo sporočil, običajno ne navaja): 1)

dominantni ali hegemonski tip, pri katerem gre za tip kodiranja, ki ga kodirajoči uporablja in pričakuje, da ga bo dekodirajoči prepoznal in uporabil. V tem položaju gledalec sprejme pomen natančno tako, kot je bil posredovan, saj se nahaja v okviru dominantnega / hegemonskega pogleda ('Gramscijev' Weltanschauung) in posledično reproducira nameravani pomen sporočila, ker si kot prejemnik sporočila z njegovim pošiljateljem deli isti kulturni milje. 2) **profesionalni tip** kodiranja deluje z roko v roki z dominantnim: »It serves to reproduce the dominant definitions precisely by bracketing the hegemonic quality, and operating with professional codings which relate to such questions as visual quality, news and presentational values, televisual quality, 'professionalism' etc.« (Hall 1973); 3) **pogajalski tip kodiranja**: »It acknowledges the legitimacy of the hegemonic definitions to make the grand significations, while, at a more restricted, situational level, it makes its own ground-rules, it operates with 'exceptions' to the rule.« (prav tam); 4) **opozicijski** (ali kontra-hegemonski) **tip**: »It is possible for a viewer perfectly to understand both the literal and connotative inflection given by a discourse, but to decode the message in a globally contrary way.« (prav tam)

Glede na okoliščino, da se profesionalni tip – ker je pravzaprav le podrazličica hegemonskega, ki se pojavlja ob reproduciranju vsebine hegemonsko (de)kodiranega sporočila – v predstavitvah Hallovega modela običajno opušča, lahko ob upoštevanju dognanja jezikovnega idealizma o jeziku kot ultimativno neponovljivem, neprevedljivem, enkratnem izrečenem opozicijski in hegemonski tip kodiranja razumevamo tudi kot dve tipizirani skrajnosti, dejansko dekodiranje pa kot vselej »pogajalsko«, ki se enemu ali drugemu ekstremu v večji ali manjši meri približuje.

Kar je Hall uporabil kot model analize prenosov sporočil v sodobnem množičnem mediju, kakršen je televizija, lahko brez posebnih popačenj uporabimo tudi kot model tipiziranj načinov branj sporočil, ki so posredovana skozi drugačno vrsto medija, denimo knjigo, rokopis, papirus itd.; toliko bolj to drži, ker je sam Hall svoj model razvil tudi iz recepcijske teorije literarnih študij, katere podrazličico se je dostikrat uporabljalo tudi v historiografskih študijah. Tako Harold Marcuse opredeli recepcijsko zgodovino: »Reception history is the history of the meanings that have been imputed to historical events. This approach traces the different ways in which participants, observers, and historians and other retrospective interpreters have attempted to make sense of events, both as they unfolded, and over time since then, to make those events meaningful for the present in which they lived and live.« (Marcuse 2014). Pri tem po

Marcuseu obstajata dva aspekta: »the ways a person or event was portrayed (by the "multipliers" and makers of public opinion)« (prav tam) in »the ways those portrayals were perceived (by the populace at large)« (prav tam). Temu pa dodaja:

The portrayals are easiest to determine – they make up the historical record. However, we usually only have indirect indications of how those portrayals were perceived by individuals, and even more rarely how groups perceived them. Thus the latter, how groups perceive historical events over time, which is reception history in a narrower sense, is much more difficult to determine. (prav tam)

5.4 Koncepti in prakse recepcije v antiki

Lorna Hardwick opredeljuje tri tipske in najvažnejše kanale recepcije v antiki kot transmisijo, prevod in kulturni fokus, pri čemer pod slednjim pojmuje sklop praks v izobraževalnem in religioznem okolju – izvrševan na podlagi konceptov *exempla*, *imitatio* in *aemulatio*. (Hardwick 2003, 15). Pri tem je transmisija pojmovana kot proces, ki vključuje tako primere naključnega preživetja spomenikov, artefaktov, rokopisov ipd. kot tudi zavestnega zbiranja in preiskovanja le-teh, kar je izrazito povezano s fenomenom formacije kanona: »/.../ the transmission of a corpus of selected texts depended on the activities of scholars from the time of Aristotle to the Alexandrian researchers who collected, emended, classified and analysed texts.« (prav tam, 16). Kot je mogoče videti, že na tej temeljni ravni recepcije le-ta ni bila izvrševana v polni meri po hegemonškem tipu branja, kot ga opredeljuje Hall, saj so dejavnosti klasifikacije, analize in dopolnjevanja tekstov v formaciji kanona vsaj delno vodile v predruženje izvornikov.

Drugi kanal recepcije se dotika problematike prevajanja. Ta je bila v Rimu toliko večja, saj je uradni jezik na zahodu bil latinski, na vzhodu pa grški. Toda iz določenih virov je mogoče razbrati, da se je ta problematika pojavljala tudi v drugačnih okoliščinah, denimo na makedonskem dvoru, kjer o sporih glede rabe jezika in tolmačev izrecno piše Curtius Rufus v kontekstu sojenja Parmenionovemu sinu Philotasu, podobno tudi Justinianova *Digesta* pričuje o tem, da je bila raba galščine in punščine dovoljena celo v nekaterih sodnih postopkih. Daljnosežni teoretični prispevek je ponudil Cicero, ki je razločeval med dobesednim prevajanjem (*verbum pro verbo*) in prevajanjem, s katerim

se prenese iz izvirnika stil in učinek (Cicero, *De optimo genere oratorum*, 14): »/.../ I did not translate /.../ as an interpreteur but as an orator, keeping the same ideas and forms, or as one might say, the 'figures' of thought, but in language which conforms to our ways. And in so doing, I did not hold it necessary to render word for word but I preserved the general style and force of the language.« (Cicero v Hardwick 2003, 19–20). Njegovega pristopa se je v krščanskem obdobju oprijel in ga še nadgradil Hieronim, ki je – razen ob prevodu Biblije, kjer je po njegovem celo skladnja misterij – zagovarjal prevod po načelu pomen za pomen (»sensus exprimere de sensu«; Hieronim, *Epistulae*, 57, 5). Težava tovrstnega pristopa, ki se ga pogosto uporablja vse do današnjih dni, se izkazuje v tem, da pomen pojmuje v večini primerov reflektivno kakor, da bi odražal neko zunaj stoječo dejanskost, ne pa v konstruktivističnem pojmovanju, ki razume, da je pomen proizveden in spremenljiv znotraj jezika.⁹⁴

⁹⁴ V prilogah navajam kar dosti primerov, kjer se pritožujem nad prevodi iz latinščine ali grščine v sodobne jezike, predvsem seveda v angleščino, redkeje tudi v slovenščino. Pri tem ne gre za to, da bi se naivno pritoževal nad 'neujemanjem' prevoda z izvirnikom, kajti rečeno je že bilo, kako stoodstotno ustrezajoči prevod ni mogoč, pač pa se pritožujem nad dvema aspektoma spornosti prevajanja po načelu »pomen za pomen«, prvič, da se krši zahtevo Cicera po ohranitvi form ob takšnem načinu prevajanja in drugič, da se prevaja po načelu »sodobni pomen za antični pomen«, kajti pomen se je že v različnih dobah antike kaj šele v relaciji antike do sodobnosti mnogokrat spreminjal, in je antičnega, če ga želimo po načelu »pomen za pomen« prevesti, potrebno najprej identificirati ter nato šele prevesti s sodobnim pomenom. Tako npr. je dokaj problematičen angleški prevod sporočila Strabona v osmem podpoglavju prvega poglavja pete knjige *Geographike* izpod peresa Jonesa (Jones 1917–1932), kjer zapis »/.../ *avertai δ' ἐμποριον τοις τε Ενετοις και τοις περι τον Ιστρον των Ιλλυριων εθνεσι* /.../«, prevaja kot »/ Aquileia / has been given over as an emporium for those tribes of the Illyrians that live near the Ister /.../«, ter pri tem ruši formo grškega izvirnika, kjer se pojavljata dva etnonima (tako etnonim Venetov kot etnonim Ilirov se nahajata v dajalniku), medtem ko angleški prevod Venetov ne omenja (Ilire pa postavlja v tožilnik), kar implicira bodisi, da so Veneti prepustili Oglej kot tržišče Ilirom, bodisi, da so Veneti ista etnija kot Iliri, pa čeprav je Strabonovo sporočilo drugačno, tj. da je bil od Rima prepuščen kot tržišče tako Venetom kot Ilirom. Tovrstno prevajanje pa ima implikacije glede razumevanja, kje naj bi ti Strabonovi Veneti bivali – zahodno od Ogleja ali vzhodno od njega. Verjetno še bolj problematični pa so prevodi, kjer se s sodobnim pomenom prevaja antičnega brez njegove poprejšnje identifikacije, zavaljo česar prevod ne poteka po načelu »sense for sense«, temveč po načelu »nonsense for sense«. Takšen je prevod tretjega poglavja pete knjige Herodotovih *Zgodb*, kjer Godley (1921–1924) in tudi Sovre (2003) z neumnostjo prevajata izvirnik, ko ponujata besedilo »*The Thracians are the biggest nation in the world, next to the Indians.*« (»Tračani so največje ljudstvo na zemlji izven Indije kajpa.«) za izvirnik »*Θρηίκων δὲ ἔθνος μέγιστον ἐστὶ μετὰ γὰρ Ἰνδοῦς πάντων ἀνθρώπων*« (Herodot, *Zgodbe*, 5, 3). Sklicujeta se pri tem oba zmotno na domnevno Herodotovo nepoznavanje toka Donave, ki naj bi si jo le-ta predstavljal kot izlivajočo se iz smeri severa v Črno morje na poldnevniku, ki sicer teče tudi skozi paflagonsko mesto Sinope, zavaljo česar naj bi 'predimezioniral' velikost Trakije. Tovrstni argument ne drži; Herodot pravi, da se delta Donave nahaja »preko morja« od Sinope in »aberrant reading« situacija se pojavi, če se to tolmači v smislu »preko morja v smeri severa« in prevaja, kako se nahaja njen izliv na istem vzporedniku, ne pa na istem poldnevniku, kot Sinope, kot sledi, če se tolmači »preko morja v smeri zahoda«; in, če kaj, potlej Trakijo Herodot pojmuje kot manjšo, kakor je v njegovem času bila. Prevod je zmoten, ker ne upošteva pomena označevalca Indi na tem mestu Herodotovih *Zgodb*. Ne govori namreč o azijskih Indijcih, pa tudi ne o 'Ciganih' (tem pravi Siguni), pač pa o Evropskih 'Indijcih', tj. o Vindih, Vinedih, o Staroevropcih Sedova in Kraheja, ki pa so v 5. stoletju pred Kr. – ko je Herodot pisal –, kot zatrjuje Sedov, že bili slavofona populacija. Prevajati bi bilo treba v smislu: »*Večinska etnija Trakije je vindijska.*« (podrobnosti o tem mojem prevodu v Prilogi A ob razčlembi Ptolemajeve omembe Venetov Sarmatije in tudi Apollodorove omembe Paflagoncev Skitije). Podoben prevod po načelu »nesmisel za

Tretji aspekt antične recepcije pa opredeljuje Hardwick s pojmom »kulturni fokus«, s čimer so mišljene silnice, ki so oblikovale antično recepcijsko prakso in so uokvirjene s pojmi, kot so *exempla*, *imitatio* in *aemulatio* (Hardwick 2003, 22–26). Exemplum je rimski koncept, podoba iz preteklosti, ki služi kot presedan in je v funkciji lekcije, kot je to opredelil že Livij v Predgovoru k *Od ustanovitve mesta*, ko je zapisal »/.../ there you can choose for yourself or for your State what to imitate and what to avoid, if loathsome in its beggining and loathsome in its outcome.« (Livij, *Od ustanovitve mesta*, Predgovor, 9–10; citirano po Hardwick 2003). Livij je kot exemplum uporabil motiv posilstva Lukretije, ki naj bi imel za posledico prevrat kraljevine: »Livy's narrative /.../ serves to equate the abuse of Lucretia with an attack on Rome and to lend support to the calls for the end to civil war and restoration of Republican values at the time at which he was writting /./« (prav tam, 23). V zgodovini exempluma se izkazujejo nekatere širše značilnosti recepcijske zgodovine:

Firstly, the exempla may be drawn from legend or remote history; this allows features to be adapted or added. There may be elements of 'the invention of tradition'. /.../ Secondly, reception of exempla can involve a mixture of artistic, verbal and political elements. Thirdly, the cultural politics of the receiving context shape the reception which may contain ambivalence or double-edged critique about contemporary matters /.../ (prav tam, 24)

smisel« je moč zaslediti tudi v angleškem prevodu omembe Venetov pri Julijanu Odpadniku (Julijan Odpadnik, *O herojskih dejanjih Konstancija*, 71) izpod peresa Wilmer Cave Wright (1913), kjer se besedilo »/.../ και των Ιταλων οπόσοι την μεσόγαιαν κατοικουσιν /.../prevaja kot »/.../ the inhabitants of the interior /.../, čeprav govori Julijan o Venetih in o Ogleju, torej očitno o obmorskem prebivalstvu, ne pa o prebivalstvu kontinentalnega zaledja, ki ga omenja par besed prej, ko govori o Panoncih in o Mezijcih. Ignorira ta prevod okoliščino, da termin »μεσόγαιαν«, ki sicer lahko označuje prebivalstvo notranjosti (»sredi-zemlje«), vendarle v kontekstu omemb Venetov označuje tiste med njimi, ki bivajo južno od Donave v »medi-teranskem« klimatskem in geopolitičnem območju, za razliko od onih, ki bivajo severno od Donave in ki jih pri Apollodoru Atenskem oz. pri Strabonu označuje naziv »prislanjani« (την παραλιαν). Isti termin μεσόγαιαν kot označevalec Slovanov / Venetov / 'Paflagoncev' med Jadranom in Donavo uporablja namreč tudi Apollodorus Atenski, kot ga citira Strabon v sedmi in v dvanajsti knjigi *Geographike* (več o tem v Prilogi A). Omenjam te primere, ne ker bi se pritoževal nad poljubnimi kapricami prevajalcev ali ker bi imel namero razkrivati, kot 'spontani slovenetologi' radi počnejo, kakšno zaroto, temveč ker bi rad izpostavil, kako drugačni prevodi od teh, ki spodbujajo opozicijski tip branja sporočil izvirnikov, zavoljo obstoječih reprezentacij niso (bili) mogoči. Obstoječi alohtonistični diskurz o Slovanih je tisti, ki zamejuje možnosti prevoda npr. zgoraj navedenega Herodotovega zapisa. Obstoječi diskurz ne dovoljuje 'hegemonskega' tipa prevoda, ga ne pojmuje kot legitimnega, in zato imamo tako v angleškem kot v slovenskem prevodu opraviti z isto opozicijsko recepcijo, ki govori neumnost, da so Tračani petega stoletja pr. Kr. drugo največje ljudstvo sveta. Vsaj iz Sovretove dikcije »*kajpa*« je vendar mogoče slutiti, kako je bilo staremu mačku jasno, koliko je ura, kaj pa. Recepcija se torej ne odvija ločeno od reprezentacije. Sta, kakor to velja za spontano in normativno slovnico, dve plati iste medalje. Podrobneje o njej v naslednjem poglavju.

Uporaba exempluma lahko služi kot sugestija k emulaciji, kjer ne gre le za recepcijo kot golo imitacijo starejših (grških) vzorov, temveč za poudarek na kompetitivnosti s temi vzori in na enakovrednosti, če ne večvrednosti, rimske kulturne produkcije. Pri emulaciji je imitirana denimo pesniška tehnika, sama vsebina pa je pojmovana kot nadgrajena. Hardwick citira Propertija v odzivu na Vergilovo *Eneido*, ko piše: »Give way writers of Rome, give way writers of Greece! Something greater than the Iliad is coming to birth.« (Propertius, *Elegije*, 2, 34b, citirano po prav tam, 25). Iz vsega povedanega je razvidno, da pri recepciji v antiki razen pri nekaterih aspektih transmisije ne gre le za repetitijo v re-produkciji, temveč gre celo pri konceptu *imitatio* za predelavo izvirnikov: »Even an apparent 'imitatio' is not just an attempt at reproduction but in various ways involves transplantation and transformation.« (prav tam, 26). Že zgodaj so se v odziv pojavile tudi kritike poezije, češ da pripisuje bogovom vse tisto, kar prinaša sramoto ljudem, krajo, prevaro, zaroto, itd. Platon je pesnike izključil iz svoje idealne države, Aristotel pa se je v *Poetiki* v nasprotju z njegovim poudarkom na iracionalnem v poeziji, osredotočil na njene racionalnejše aspekte. Odstopil je od pojmovanja poezije kot dejavnosti, katere pomeni reflektirajo (ne)resničnost, k bolj intencionalnemu pojmovanju: »So /.../ the tragic poet would represent what might happen, rather than communicating the reality of what did happen, which would be the task of the historian.« (prav tam, 28). Vsi ti pomisleki so se vršili že v klasičnih Atenah in so bili vezani s fenomenom *paideie*; pri tem je šlo za problematiziranje načina in vsebine vzgoje idealnega državljana, kjer recepcija in reprodukcija besedil, artefaktov, ipd. preteklosti nikakor ni potekala neodvisno od imaginirane idealne samoreprezentacije oz. od konstrukcije zaželenih značilnosti državljana, pajdaša: »The question of whose past is to count and the ambivalence, redefinition and desire which inform such historicising pictures, mark such genealogies as the sites of contest as much as tradition.« (prav tam, 30).⁹⁵ Hardwick ugotavlja glede nesporazumov in spopadov o vsebini *paideie*:

⁹⁵ Pri teh »contests« nikakor ni šlo vselej le za nedolžna teoretiziranja. Lucijan Vuga npr. omenja, kako je Neron dal usmrtiti senatorja Publija Clodija Thrasea Paeto iz Padove »/.../ zgolj zato, ker je sodeloval na svečanih igrah 'cetasti' («ludi cetasti» /.../) v čast Antenorju. Neron je namreč zahteval, da jih nadomestijo z »ludi iuvenalia«, ker se je štel za neposrednega naslednika daljnega prednika Eneja, ustanovitelja Rima, in ni hotel dovoliti, da bi rimsko prvenstvo ogrozil Antenor.« (Vuga 2000, 138). Prav enako pripisovanje relevantnosti le Eneju in njegovemu potomstvu pa je bilo izpostavljeno že v uvodu k temu diplomskemu delu glede Livijeve omembe Antenorja, Trojancev in Venetov v sami otvoritvi naracije njegove *Od ustanovitve mesta*.

Struggles over the provenance of paideia and its values and political associations, awareness of its potential for facilitating assimilation across cultures and successive shifts in the status of the aesthetic and educational practices from which it was constituted prefigure the struggles for selective appropriation, accretion and redefinition of classical culture which recur in the debates surrounding modern receptions. (prav tam)

Problematika recepcije pa se ne dotika le vsebinskih vidikov in tega, kako je starodavni tekst preživel v sprejem sodobnosti, temveč se najmanj, od kar je Roland Barthes leta 1968 revolucionarno proglasil *avtorjevo smrt*, nanaša tudi na problematiko avtorstva. Obstaja vrsta šol, ki denimo v avtorju *Iliade*, ne prepozna posameznika, temveč pod označevalcem Homer razumeva določen tip panhelenske poezije in gibanje, ki ga je proizvajalo ter naposled standardiziralo: »Nagy rightly insists on the role of performance and audiences in the establishment of the Homeric poems and argues that the authority of a text can never be explained by invoking the existence of an exceptional author: even when geniuses exist, they must be recognized.« (Graziosi 2002, 16). Nagyjev odmik od razumevanja Homerja kot posameznika odraža širši pomik v sodobni literarni kritiki od avtorja k občinstvu: »Just as audiences' expectations, rather than authorial intentions, are seen in contemporary scholarship as driving impulses which shape the text, so the authority of the text is increasingly viewed as a matter of reception.« (prav tam, 17)

Vendar pa tovrstni pristop ni edini mogoči pristop k Barthesovemu proglasu avtorjeve smrti. Le leto po objavi njegove razprave, se je oglasil Foucault v eseju, kjer se je spraševal, /k/aj je to avtor?:

Certainly it would be worth examining how the author became individualized in a culture like ours, what status he has been given, at what moment studies of authenticity and attribution began, in what kind of system of valorization the author was involved, at what point we began to recount the lives of authors rather than of heroes, and how this fundamental category of »the-man-and-his-work criticism« began. (Foucault v prav tam, 18)⁹⁶

⁹⁶ Vprašanja avtorstva, ki se glede nekaterih primerov v prilogah razstavljenih virov, ki omenjajo bodisi Venete bodisi Sclave, v klasični filologiji tradicionalno zastavlja, sam ne problematiziram. Bila bi to prevelika zastranitev in odmik od glavne raziskave, ter zato preprosto sledim konvenciji in citirajoč npr. *Iliado* ne pišem o psevdo-Homerju; po drugi strani pa vendar navajam druge vire, kot so npr. Psevdo-

5.5 Hegemoni in opozicijski tip branja razstavljenih virov

Zagovarjam na podlagi študija relevantnih staroveških, poznoantičnih, zgodnjekrščanskih in zgodnje-bizantinskih literarnih virov, kakor tudi študija atestinske in starorimske epigrafike, da v teh virih ni moč najti vsebin, ki bi legitimno napeljevale na misel / recepcijo o šele šesto-stoletni doselitvi slavofone populacije na območja južno od Donave in zahodno od bizantinske Ilirije ter Srema, kakor tudi, da se v teh virih nahaja marsikaj, kar tezi o tovrstni doselitvi nasprotuje. Reprezentacije, po katerih se je prav ta doselitev vendarle dogodila, so sistematično kreirane in vzdrževane v perenialističem in primordialističnem diskurzu in v *opoziciji* s sporočili teh virov skozi preteklih nekaj stoletij z namenom rušiti *prestíž* (prestigio) slavofonih populacij, ki naj bi bile dedič teh šesto-stoletnih doseljencev, in tako v neposrednem jezikovnem konfliktu, v katerem so se te slavofone populacije v teh nekaj preteklih stoletjih nahajale (najsi bo Slovenci s svojimi sosedi, ali Makedonci z Grki in Albanci (in do neke mere tudi Srbi in Hrvati z Italijani in Madžari), izbojevale jim 'zvezano' podrejeni položaj nasproti položaju njihovega *hegemon*a. To se odvija še zmeraj. Kot primer razlike med opozicijskim in hegemonskim tipom branja sporočila naj navedem Ptolemajev zapis o Venedih Evropske Sarmatije, in ob njem poskus znižanja prestiža ter ustvarjanja prostora hegemoniji nemškega 'Kulturtrauma' ob Visli, ki demonstrira prepad med »dunajskim znanstvenikom« (Sedov 2012, 78), kot ga je označil ruski akademik Sedov, in pol stoletja starejšim še globoko jugoslovanskim akademskim tolmačenjem istega zapisa »ethne megista oi te Oenedai« tega staroveškega geografa:

Scylax, Psevdo-Scymnus, Psevdo-Aristotel, itd., s to predpono, saj se je takšno citiranje v preteklem stoletju in pol uveljavilo, četudi dandanes te psevdo- označbe ne izkazujejo več relevantnosti. Edini primer v prilogah, kjer se z vprašanjem avtorstva ukvarjam konkretno, je primer *Štirih dialogov*, najstarejšega rimskega literarnega besedila, ki omenja Sclavene, in o katerih je od Photiusa dalje veljalo, da jih je spisal Cezarij iz Nazianza, v četrtem stoletju bivajoči brat konstantinopelskega patriarha Gregorija in eden od 'kapadokijskih očakov Cerkve', od devetnajstega stoletja dalje pa, da so bili spisani šele v šestem (in redkeje v petem) stoletju. V tem primeru se z vprašanjem avtorstva ukvarjam podrobno, in sicer zato, ker je izpodbijanje Cezarijevega avtorstva povsem neutemeljeno in uveljavljeno izključno v funkciji relativizacije njegove omembe Sclavenov tudi za potrebe sodobne alohtonistične reprezentacije zgodovine in izvora Slovanov. Pri tem mi ne gre za to, da bi dokazal, kako je prav tisti konkretni Cezarij, ki je imel dve roki in nogi ter je umrl od kuge, spisal *Štiri dialoge*, pač pa osvetlujem, prvič, da so prav gotovo bili spisani v okviru kroga kapadokijskih očakov Cerkve, in drugič, da se je to zgodilo v četrtem stoletju, ne pa v šestem, v katerega po vsebini in diskurzu niti slučajno ne sodijo. Cezarij se mi v tej luči kaže kot najverjetnejši kandidat za avtorstvo, a dejansko pri *Štirih dialogih* ni bistvenega pomena njihov avtor, pač pa njihova vsebina in doba njihovega nastanka, poleg tega pa vprašanje, kako je mogoče, da mišljenje o njihovem poznem (šesto-stoletnem) nastanku navkljub očitni diskurzivni nekonsistentnosti besedila z diskurzom Justinijanove dobe, še naprej obstaja, in je tiskano, razširjano, ipd., namesto, da bi citiranje avtorja teh *Štirih dialogov* kot Psevdo-Cezarija bilo diskreditirano kot psevdo-znanost.

- A) Hegemoni tip branja Ptolemaja: *Prva zanesljivejša spoznanja o Slovanih izvirajo iz I. in II. st. n. let. Plinij starejši, Tacit in Ptolomej nudijo zelo pomanjkljive podatke o Venetih, kakor imenujejo oni Slovane. Podatki se v glavnem omejujejo na omembo zemljepisne razširjenosti venetskih plemen. Navedeno ozemlje zajema velik prostor, ki sega od Karpatov vzdolž porečja Visle do Baltiškega morja.* (Babić in drugi 1953, 1, 72; podčrtal in okrepil M. G.)
- B) Opozicijski tip branja Ptolemaja: »/.../ Vendar iz nadaljnega konteksta njegovega dela izhaja, da so Veneti naseljevali razmeroma majhno področje vzhodno od Visle med Gutoni (Goti) in baltskimi Galindi in Sudavi ob Vislanskem zalivu.« (Pleterski 1990, 64; podčrtal in okrepil M. G.)

Pri vseh virih, ki jih v nadaljevanju sledeči razstavi staroveških literarnih virov o staroveških Slovanih, navajam, uporabljam, četudi tega ne zapišem vselej izrecno, tovrstno tipologijo. Zapisati pri vsakem od njih izrecno ali ga sam berem po hegemonem ali po opozicijskem tipu (oz. ali so ga po enem ali drugem brali ostali 'receptorji') bi naredilo besedilo neberljivo, a to tipologijo sem pri svojem študiju virov vseskozi uporabljal. Prav zato tudi sem v stanju trditi npr., da so vse omembe Venetov kot označevalca prebivalstva bivajočega ob reki Pad (od Polibija sredi 2. stoletja pred Kr. dalje, čigar idejo je prevzel Cornelij Nepos in po njem ves Rim) neposredna posledica od poznega helenizma dalje hegemonsko uveljavljanega, a očitno zmotnega (ob Padu nahajališč jantarja ni, ob Eridanu pa naj bi bila), istovetenja mitske reke Eridan s to reko severne Italije. Če namreč piše Psevdo-Scylax o Galcih Cisalpinske Galije in nato zatrdi: »Tu se konča kot Jadrana. Za Galci se nahaja venetski rod, med katerim je reka Eridanos« (Psevdo-Scylax, *Periplus*, 19), potlej trditev, da Psevdo-Scylax omenja Venete ob reki Pad, ne more odražati hegemonskega tipa branja njegovega *Periplusa*, temveč le opozicijski tip branja, saj evidentno Psevdo-Scylax 1) omenja Eridan, ne pa reke Pad; ter 2) omenja Eridan vzhodno od meje Galcev in Venetov, ki jo postavlja na (zahodni) konec »Kota Jadrana«, pri čemer je iz cele vrste antičnih pisnih virov, ki jih v razstavi antičnih virov v prilogah razčlenjujem, razvidno, da se termin »Kot Jadrana« nanaša na Tržaški zaliv, ne pa na območje delte reke Pad.⁹⁷ Ni pa rečeno, da tovrstni opozicijski in torej nehegemoni tip branja Psevdo-Scylaxa predstavlja opozicijo tudi

⁹⁷ Vrsta znamenj in namigov v staroveških besedilih napeljuje na sklep, da je Psevdo-Scylaxov Eridan identičen bodisi z reko Timavo bodisi s fiktivnim tokom Donave do Jadrana, ki seveda ne obstaja (v čemerkoli razen v reki trgovine s sužnji); oz. celo z obema hkrati, o čemer v podrobnostih v Prilogi A.

aktualno obstoječi hegemoniji reprezentacije antičnih Venetov Jadrana. Kaj hočem s tem povedati? – V okoliščinah, ko niti en vir pred Polibijem sredi 2. stoletja pred Kr. (Polibij, *Obča zgodovina*, 2, 17) ne imenuje ob Padu bivajočega prebivalstva z označevalcem Veneti, in ko Herodot že v 5. stoletju pred Kr. omenja Venete na Balkanu (Herodot, *Zgodbe*, 1, 196) ter na vzhodni strani Jadrana vse do meje s severno od Donave lociranimi Siguni (prav tam, 5, 9); in ko epigrafski material (inskrIPCije) v mestih Evganije kot so Ateste, Padova, Altinum itd. nastaja že od pričetka 5. stoletja pred Kr., tedaj tovrstni opozicijski tip branja Psevdo-Scylaxa (4. stoletje pred Kr.) krepi sodobno hegemonijo poimenovanja jezika tega epigrafskega gradiva z venetskim označevalcem ter tako tudi recepcijo v 5. stoletju pred Kr. še ne Venetov Evganije atestinske kulture kot Herodotovh Venetov Jadrana, kar pa nosi s seboj posledice glede razumevanja jezikovnega značaja obdonavskih Venetov železne dobe in prispeva k uveljavitvi alohtononistične hegemonije v etnogeneziologiji Slovanov. V tem smislu ni prav nič rečeno, da opozicijski tip branja danega vira funkcionira a priori kontra-hegemonsko. Podobno je z zgoraj navedenim primerom opozicijskega tipa branja Ptolemaja pri Pleterskem. Krepi hegemonijo nemškega 'Kulturtrauma' (t. i. indogermanstva) ob Visli, ji ne nasprotuje (kar je bržkone tudi vzrok zgoraj navedene označbe Pleterskega pri Sedovu). Razlikovati je potrebno, ko govorimo o besedilih preteklih dob, med hegemonskim tipom branja / dekodiranja po Hallu in aktualno hegemonijo po Gramsciju.⁹⁸

Sam niti enega vira ne berem »polno« po hegemonskem tipu, saj 1) v tem primeru virov niti prevajati ne bi smel niti bi o njih ne smel pisati v kateremkoli drugem jeziku od tistega, v katerem je konkretni vir spisan, saj, kot ugotavlja Croce, stoodstotno

⁹⁸ Hegemonski tip branja / dekodiranja pisanih sporočil minulih časov ne vodi nujno v podporo aktualni hegemoniji, ker so v preteklosti prevladujoči sklopi vrednot, norm in pomenov zavoljo družbeno-zgodovinskih sprememb prenehali biti prevladujoči. V praksi tako sodobnosti kot preteklosti se seveda kodiranje ni vselej (ali le precej redko) odvijalo na denotativni ravni, pač pa na ravni simbolov, metafor, mitov, skratka na konotativni in celo sekundarno, terciarno itd. konotativni ravni. Ko TV poroča denotativno npr. o letališču in o potnikih, takrat vselej konotira medijski »on air« aparat in žurnaliste, ko govori o »dobrem človeku«, lahko poroča o mafiji, Ndrangeti (andros agathon), itd. Razen na tovrstnem najbanalnejšem nivoju konotativne kode drugega, tretjega ali višjega ranga označevanj neinicirani ne more sam razbirati s kakršnokoli zanesljivostjo; kodiranje samo pa nikakor ni poljubno, temveč posredovano iniciranim izmed delujočih v medijskem aparatu ali širše v eksibicijskem/disciplinarnem kompleksu od kodirnih oddelkov varnostno-obveščevalnega aparata, kar vodi v militarizacijo jezika, stran od sporadičnosti njegove spontanosti in generira hierarhizirano neenakost v proizvodnji pomenov. Neinicirani je v komunikaciji z iniciranim zato kot civilist v odnosu do vojaka, kot Guybrush v seriji računalniške igrice *The Monkey Island*, ko sablja s katerim od piratov in ne pozna pravega (absurdnega) odgovora na (absurdno) izrečeno piratovo provokacijo in mu pirat posledično izbije iz roke sabljo ter ga razoroži in tako 'podjarmi': »*Več ne povem: pozdrav temu otoku in njegovim domačim bogovom, nosilcem skrivnosti, o katerih nam ni dovoljeno peti.*« (Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 1, 910–922)

ustrezajoči prevod ni mogoč; 2) ker ne pripadam sistemu vrednot in norm, katerim so pripadali ti (bodisi staroverski bodisi zgodnjekrščanski) pisci.⁹⁹ Ker pa skušam sporočila piscev razstavljenih virov vendarle ujeti, namenjam preko 50 uvodnih strani razstave antičnih pisnih izjav o Venetih in Sclavenih, ki sledi v prilogah, razčlembi Phaethonovega mita, da bi tako bralca uvedel v konotativne implikacije, ki jih povezovanje Venetov s tem mitom pri antičnih piscih, ki Venete omenjajo, ima.¹⁰⁰

⁹⁹ Naj to skušam osvetliti s primerom in tako ponazoriti, zakaj pristopam k vprašanju sclavensko-venetske kontinuitete skozi etnosimbolično paradigmo, pri čemer s tem ne pristopam k 'notranjemu svetu' mitov in spominov slovanskega sveta, kar niti ni mogoče, saj njihova literatura v meni dostopnem svetu več ni in ni ohranjena (izjema je morda *Velesova knjiga*, če in kolikor ni ponaredek), pač pa k 'notranjemu svetu' reprezentacij Venetov / Slovanov v grških in v rimskih besedilih. Je pa razumljivo, da alohtonista ne bo posebej zanimalo, kaj imata o Venetih povedati Aelian in Psevdo-Aristotel, saj ga antični Veneti mediteranskega območja poklicno in strokovno ne zadevajo in jih v glavnem prepušča v obdelavo italijanski in preostali zahodni znanosti. Po drugi plati bo morda 'spontani slovenetolog', če bo vztrajen, izbrskal podatek, da oba omenjata, kako Veneti (Aelian govori o Venetih z območja Jadrana, Psevdo-Aristotel pa o Venetih z območja Trakije) vsako leto puščajo darove kavkam in si na ta način za eno leto zagotavljajo mir in blaginjo (Psevdo-Aristotel, *De mirabilibus auscultationibus*, 119; Aelianus, *De natura animalium*, 17, 16). Če bo bral njuno sporočilo 'dobesedno' (in tako tudi mimo etnosimboličnega pristopa), kakor da bi bilo kodirano denotativno, bo po vsej verjetnosti v svoji 'spontani slovenetologiji' nakladal o globokem slovenetskem sočutenju z naravo, ipd... To bo počel toliko dolgo, dokler ne bo iz radovednosti prebral Ovidijevih *Metamorfóz*. V njih bo srečal mit o Tračanki Arne (Ovidij, *Metamorfóze*, 7, 453–469), ki naj bi jo kralj Minos podkupil, da je izdala svoje domače mesto, bogovi pa naj bi jo za kazen spremenili v kavko. Posledično bo dojel, da Aelian in Psevdo-Aristotel kodirata konotativno in poročata o ekonomski eksploataciji, ki se je vršila preko 'izdajalcev' (morda etruščanskih »lautni«, grške eleutherije, 'osvobodjencev'), in prav zagotovo glede dobrin (sužnjev, robe), ki so s severa Evrope prihajale vzdolž jantarskih trgovskih poti. Izkaže se, da v primerih, ko je besedilo kodirano konotativno – z metaforo, mitom ipd. – dobesedno branje vodi v radikalno opozicijsko recepcijo sporočila, to je v »aberrant reading« situacijo, medtem ko hegemonski tip branja mimo prepoznanja in upoštevanja metafore ni mogoč. Ker tudi pozitivistično zgodovinopisje povečini ne upošteva antične mitologije iz pisnih del avtorjev, kot so Homer, Heziod, Alkman, Pindar, Ajshil, Sophoklej, Evripid, Kalimah, Apolonij, Apolodor, Hyginij, Ovidij itd., ne zmore (razen v najočitnejših primerih) identificirati konotativno kodiranega besedila v delih tistih geografov in zgodovinopiscev in ostalih avtorjev antike, kot so npr. Herodot, Polibij, Diodor Sicilski, Strabon, Plinij itd, ki so v svoje pisanje tovrstno kodiranje vnesli, saj so ga skupaj z občo kulturo svoje dobe prevzeli iz mitografije. Tako bere vire po načelu »aberrant reading« in iz svoje scientie napravlja farso. Primer: ni mogoče razumeti, o kom govori Herodot, ko poroča o »poljedelskih Skitih« kot o ob-Dnjestrskih sosedih Alazonov Skitije, brez razumevanja, 1) da so ti Alazoni Herodotov 'korelat' / skoraj 'sinonim' Homerjevim mitskim Alizonom Male Azije in 2) da Homer Alizone omenja kot sosede Venetov. Brez upoštevanja Homerja Herodotovega poročila ni mogoče brati drugače, kot v odklonskem branju po vzorcu »Izraza »vso Evropo« verjetno Prokop ni bil uporabil v najbolj strogem pomenu besede.«; ob upoštevanju Homerjevega opisa Venetov in pa Alizonov, pa se vidi, da Herodot, govoreč o poljedelskih Skitih, poroča o Sclavenih.

¹⁰⁰ V mitu Phaethon namerava zrušiti kozmični red. Zato ga Zeus udari s strelo, Phaethon pade v Eridan in umre. Phaethonov mit je služil kot sekundarno-redni označevalec (Roland Barthes) Venetov; konotacija te okoliščine pa je: Veneti rušijo »naš« grški / helenski / rimski / krščanski / bizantinski red; konotirana pa je tudi enačba Veneti = starozavezni Amalečani, ki je zapisana že v najstarejšem viru, ki Venete omenja, tj. pri Homerju v *Iliadi*, ki Venete postavlja v Paflagonijo, to je prav tja, kjer že Herodot (Herodot, *Zgodbe*, 2, 34) in manj eksplicitno tudi že pred njim Heziod (Heziod, *Teogonija*, 337–345) identificira tisti (shematično pojmovani, v realnosti neobstoječi) skozi paflagonsko mesto Sinope potekajoči poldnevnik, na katerem se nahaja tudi delta Nila (in Dnjepra), ter tako prav tja, kjer velja na biblijske Amalečane nanašajoči se zapis: »tam, kjer prideš v Šur / Sur, Šur = Leukosirija = Kapadokija; opomba M. G./, ki je pred Egiptom.« (Prva Samuelova knjiga, 15 : 7). Taista »amalečanskost« pa je pri Cezariju iz Nazianza projicirana v Sclavene.

Po drugi strani tudi ni v tej razstavi navedenega vira, ki bi ga bral »polno« opozicijsko. Če bi to počel, bi ga vendar zavračal, bi mi bil neuporaben. »Polno« opozicijsko bere hegemonija 'doselitvene teorije' o izvoru Slovanov – poleg tistih besedil, v katerih ne prepozna konotativnega kodiranja in jih posledično tolmači kakor, da bi bili kodirani denotativno – npr. *Štiri dialoge* Cezarija iz Nazianza, saj ji iz razlogov *ponotranjenih kulturnih norm in vrednot vladajočega razreda* (sprejemljivih izjav diskurza) sodobnosti ne gre v račun, da četrto-stoletni pisec razpravlja o Slovanih z območij južno od Donave. Posledično naklada v tisočih izvodov o njegovi neavtentičnosti in govori o nekem anonimnem Psevdo-Cezariju ter ga postavlja dostikrat, kakor npr. Florin Curta (Curta 2001, 73) celo v obdobje po Cosmasu Indicopleustu, ko prav zagotovo ni več katerikoli pisec mogel – brez, da bi se ga oprijela stigma herezije – enačiti reke Phison, ki jo Cezarij omenja, z Donavo, saj je Cosmas Indicopleust Phison poistovetil z Gangesom. Podobno »polno« opozicijsko bere hegemonija tudi *Geografijo* Mosesa Korenskega in to počne iz enakovrstnega razloga.

Vire torej berem po pogajalskem tipu. Skušam razumeti pomen izjav in njihovega sprejema ter preoblikovanja ter ob tem razumeti tudi, kako so spremembe v hegemonsko uveljavljenih pojmovanjih lokalizacij nekaterih mitskih, etno-mitskih in simbolnih figur (npr. Erytheje ali pa Eridana, itd.) intertekstualno vplivale na spremembe vsebine teh zapisov oz. opisov skozi čas (kar je aplikacija metode *la longue duree*), pri čemer zatrjujem, da so spremembe v lokalizacijah vselej – tudi če jih danes zavoljo pomanjkanja pisnih pričevanj ni mogoče natančno opredeliti – odražale ne le naracijske prelome, ampak tudi spremembe oz. prelome v doživetih družbeno-ekonomskih odnosih; da je torej šlo za diskurzivne prelome povzročene od diskurzivnih *dogodkov*. Kadar se v okviru pogajalskega tipa branja približujem opozicijskemu ekstremu, to počnem zato, ker vire medsebojno kritično primerjam, in sporočilu posameznega nasprotujem (ga berem opozicijsko) le, kjer po hegemonsem tipu berem drugi vir o isti tematiki. Ko torej zavračam npr. Strabonovo, Plinijevo in Ptolemajevo lokalizacijo Herodotovega »Ahilovega tekališča« na območje polotoka Krima, to počnem ob zavedanju, da je Ahilovo tekališče eden od paradoksov predsokratskega v Herodotovem času aktualnega filozofa Zena in da je Herodot s tem paradoksom metaforično izrazil nesmiselnost Darijevega vojaškega pohoda zoper Skite, ki se ni odvijal na Krimu, temveč globoko v notranjosti celine vzdolž Dnjepra in celo ob (zgornji) Volgi. Ob tem zavračanju lokalizacije Ahilovega tekališča pri Strabonu,

Pliniju in Ptolemaju pa vendarle upoštevam, da je v njihovem času bilo hegemonsko uveljavljeno pojmovanje ne le, da se Ahilovo tekališče nahaja na Krimu, ampak (zmotno) tudi, da ga je že Herodot pojmoval kot na Krimu nahajajočega se. Berem jih torej glede tega opozicijsko, ker so sami soustvarjali v diskurzu rimske dobe hegemonijo opozicijske recepcije / reprezentacije sporočila Herodota.

6 Teorija reprezentacije

Die Sprache ist ohne Inhalt;

Gesetz – nur ein Papier.

Das Wahre ist nicht immer Wahrheit,

aber wir sind wirklich hier.

(Laibach, 2003)

Kot je bilo izpostavljeno že višje, recepcija le v izjemnih primerih, ko gre za tvorjenje kanona, ali pa ko gre za golo reproduciranje gradiva (nekoč v samostanih ob ročnem prepisovanju, dandanes v knjižnicah in arhivih ob digitalizaciji), poteka v 'polno-hegemonsem' ali strogo repetitivnem tipu dekodiranja oz. branja, pač pa običajno poteka na 'pogajalski' način. Že v antiki tako npr. Seneca skozi svojo recepcijo Euripidove tragedije *Hippolytus* v tragediji *Phaedra* re-prezentira Hippolytov mit tako, da vsebino Euripidove drame prilagodi svoji dobi in okolju. Recepcije od reprezentacije tako ni mogoče ločiti v nič večji meri, kot tudi spontane slovnice ni mogoče ločiti od normativne ali kot politike ne od zgodovine. Teoretiziranje recepcije zato mora vključevati tudi teorijo reprezentacije.

Hall zatrjuje, da obstajajo trije sklopi teorij reprezentacije: 1) reflektivni ali mimetični pristop; 2) intencionalni pristop; 3) konstruktivistični pristop (Hall 1997 / 2000, 24–26). Skladno s pojmovanjem prvega pristopa se pomen nahaja v predmetih, osebah, idejah in dogodkih resničnega sveta, pri čemer jezik funkcionira kot ogledalo, ki odseva, reflektira, te objektivno v zunanosti navzoče pomene. Drugi pristop zagovarja ravno nasprotno, da posameznik, govorec, avtor uveljavlja svoj unikatni sistem pomenov in doživljanja sveta skozi jezik. Besede označujejo, kar avtor namerava, da označujejo. Tretji pristop pa priznava družbeni značaj pomena, a sočasno zanika, da bi se pomen nahajal v rečeh samih. Pomen je skonstruiran skozi reprezentacijske sisteme: koncepte in znake. »It is social actors, who use the conceptual systems of their culture and the linguistic and other representational systems to construct meaning, to make the world meaningful and to communicate about the world meaningfully to others.« (prav tam, 25)

Konstruktivistični pristopi, ki so v teoriji reprezentacije dandanes povsem prevladujoči, mnogo dolgujejo dediščini Saussura, 'očeta modernega jezikoslovja'. Po njegovem je jezik sistem znakov, pri čemer pa je znak sam tvorjen iz razmerja med označevalcem (angl. signifier) in označencem (angl. signified). Pri prvem gre za formo, konkretno besedo, pri drugem pa za idejo, na katero se ta forma nanaša: »Thus 'the sign is the union of a form which signifies (signifier) ... and an idea signified (signified). Though we may speak ... as if they are separate entities, they exist only as components of the sign ... (which is) a central fact of language'« (prav tam, 31). Vendar pa ima po Saussuru znak arbitrarno naravo: »There is no natural or inevitable link between the signifier and the signified.« (prav tam). Znaki so elementi v sistemu in pomen pridobijo v relaciji z drugimi elementi istega sistema. Temeljno vlogo v proizvodnji pomenov ima označevanje razlike, na najosnovnejši ravni med binarnimi nasprotji: črno-belo, dan-noč, ipd.¹⁰¹ Hall pravi o spoznanjih Saussura:

The implications of this argument are very far-reaching for a theory of representation and for our understanding of culture. If the relationship between a signifier and its signified is the result of a system of social conventions specific to each society and to specific historical moments – then all meanings are produced within history and culture. They can never be finally fixed but are always subject to change, both from one cultural context and from one period to another. There is thus no single, unchanging, universal 'true meaning'. /.../ This opens up meaning and representation, in a radical way, to history and change. (prav tam, 32)

¹⁰¹ Saussure se je sicer v svojih študijah osredotočal na študij jezika v danem trenutku in ne na spremembe skozi zgodovinska obdobja. Pri tem je razločeval med dvema aspektoma jezika, ki ju je imenoval *langue* in *parole*, ki se deloma prekrivata z Gramscijevim pojmovanjem razlike med normativno in spontano slovnico, pri čemer je v *langue* videl socialno komponento jezika, saj gre pri njej za sistem pravil in kod, ki jih morajo deliti vsi govorniki jezika, če naj komunikacija obstaja; medtem ko je v konceptu *parole* videl konkretizirano in neponovljivo izrečnost (angl. utterance). *Langue* je po Saussuru mogoče raziskovati z 'znanstveno metodologijo' in v okvirih nje iskati strukturne zakonitosti. Tako je uspel 'rešiti' jezikoslovni pozitivizem Neogramatikov 19. stoletja pred polnim kolapsom in postal 'oče strukturalizma'. Hall osvetljuje: »What made Saussure's model appeal to many later scholars was the fact that the closed, structured character of language at the level of its rules and laws, which, according to Saussure, enabled it to be studied scientifically, was combined with the capacity to be free and unpredictably creative in our actual speech acts. They believed he had offered them, at last, a scientific approach to the least scientific object of inquiry – culture.« (prav tam, 33–34). Toda ta 'svobodna kreativnost' v dejanskem govoru se je izkazala le za utvaro, kajti, kot pravi Gramsci, 'normativna slovnica' vselej molekularno vpliva na vsebino spontano izrecnega. Predvsem pa je utvara, da je mogoče jezik študirati skozi 'pravniški' pristop: »Language is not an object which can be studied with the law-like precision of a science. /.../ Nevertheless it is the case that many of those who have been most influenced by Saussure's radical break with all reflective and intentional models of representation, have built on his work /.../ by applying his model in a much looser, more open-ended, – i.e. 'post-structuralist' way.« (prav tam)

6.1 Od semiotike do diskurzivnega pristopa v teoriji reprezentacije

Saussurov model so mnogi raziskovalci uporabili kot temelj splošnega pristopa k študiju kulture in znakov, v katerem je kultura pojmovana kot 'nekakšen' jezik in tako za njene pojave / znake velja enako razmerje med označencem in označevalcem kot v jezikoslovju v ožjem pomenu. Tovrstne študije so dandanes poznane pod nazivom semiotika:

The underlying argument behind the semiotic approach is that, since all cultural objects convey meaning, and all cultural practices depend on meaning, they must make use of signs; and in so far as they do, they must work like language works, and be amenable to an analysis which basically makes use of Saussure's linguistic concepts (e. g. the signifier / signified, and the langue / parole distinctions, his idea of underlying codes and structures, and the arbitrary nature of the sign). (prav tam, 36)

V pristopu semiotike kot znaki ne delujejo le besede ali podobe, ampak tudi predmeti. Obleka npr. je lahko prepoznana zgolj kot telesno pokrivalo, lahko pa implicira določen kulturni pomen: narodne noše, uporništva, burke, elegance, itd. Podobno v keramiki lahko prepoznavamo le posodje, lahko pa v raznih njenih oblikah, tipih, njihovih ornamentih ipd. prepoznavamo povsem drugačen – širše kulturni – pomen.¹⁰² V semiotiki 'za telebane' velja, da se prvi – 'naravno' deskriptivni – nivo pripisovanja pomena označuje s samostalnikom denotacija, drugega pa s samostalnikom konotacija. Za oba nivoja označevanja – četudi se na videz zdi, kako denotacija ne predpostavlja obstoja skupnih kod in pomenov, temveč reprezentira reflektivno in univerzalno – je značilno, da predpostavljata obstoj skupnih kod v kulturi dane skupine:

Denotation is the simple, basic, descriptive level, where consensus is wide and most people would agree on the meaning /.../. At the second level – connotation – these signifiers which we have been able to decode at a simple level by using our conventional conceptual classifications /.../ to read their meaning, enter a

¹⁰² Morda eden najbolj znamenitih primerov uporabe semiotičnega pristopa v arheološkem raziskovanju starodavne keramike in podobnih ostalin stvarne kulture preteklosti predstavlja študija Marije Gimbutas o kultu boginje matere v – po njenem – predindoevropski kulturi stare Evrope, kjer je v posameznih podobah, ornamentih, grafičnih simbolih vgraviranih v glavnem na keramiko prepoznala odraz tega kulta teo-feminizma na način, da je obravnavala konkretne predmete s takšnimi ali drugačnimi ornamentami kot besede, ki govorijo *The Language of the Goddess*. (Gimbutas 1989)

wider second kind of code /.../ which connects them to broader themes and meanings, linking them with what we may call the wider semantic fields of our culture /./ (prav tam, 38)

Na konotativnem nivoju označevanja se zaključene znake interpretira v okviru širših družbenih ideologij in vrednotnih sistemov. Sam denotativno razumljeni znak postane označevalec sekundarnega označenca; o vlogi tega sekundarnega označenca Hall citira Barthesa: »These signifieds have a very close communication with culture, knowledge, history and it is through them, so to speak that the environmental world [of the culture] invades the system [of representation].« (Barthes v prav tam, 39). Barthes je ta drugi nivo označevanja povezoval z *mitom*. Če je pri Saussuru povezava med označevalcem in označencem (denotativne ravni označevanja) arbitrarna, pa Barthes govori, kako povezava znaka kot sekundarnega označevalca s sekundarnim označencem ni arbitrarna, pač pa prvega z drugim veže *mit*, čigar ključna funkcija se izkazuje v naturalizaciji pripisanega pomena. *Mit* naturalizira kulturo: »We reach here the very principle of myth: it transforms history into nature. /.../ what causes mythical speech to be uttered is perfectly explicit, but it is immediately frozen into something natural; it is not read as a motive, but as a reason. /.../ everything happens as if the picture naturally conjured up the concept, as if the signifier gave the foundation to the signified.« (Barthes 1972, 129)

Težava semiotičnega pristopa se izkazuje v tem, da je proizvodnja pomena le redko podana skozi le posamezni znak: »/.../ meaning often depends on larger units of analysis – narratives, statements, groups of images, whole discourses which operate accross a variety of texts.« (Hall 1997 / 2000, 42). Predvsem pa je tovrstne pristope, kot izpostavlja v spremni besedi k slovenskemu prevodu Foucaultove *Arheologije vednosti* Mladen Dolar, okarakteriziral sledeči program, ki ima tendenco ignorirati vlogo dogodka,: »/.../ prodreti v strukturo kot v matrico, ki z vsemi svojimi permutacijami generira površino, strukturo kot logično in urejeno, četudi se njena logika močno razlikuje od dotedanjega pojma logike /.../. A bolj, ko je bilo mogoče izpostaviti strukturo, bolj se je na drugi strani kopičila kontingenca dogodka kot tistega preostanka, ki ga ni mogoče uspešno zvesti na strukturno logiko /.../« (Dolar v Foucault 2001, 236–237). Foucault je to obrnil na glavo: »/.../ za kar gre, /.../ je uvid, da so izjave, te elementarne enote diskurzivnih formacij, in širše vzeto vednosti nasploh, da so torej

izjave dogodki.« (prav tam, 237).¹⁰³ Vendar pa, povzema Dolar, izjava, kolikor je dogodek, ni zvedljiva niti na označevalec niti na označenec niti na njuno relacijo:

/.../ ne morejo je ustrezno zadeti lingvistične kategorije (označevalec, označenec, znak, stavek...), vendar se tisti kanček realnega v njej, ki ga zgrešijo, tudi ne more prienačiti z materialnostjo. Če že materialnost, potem materialnost posebne in paradokсне sorte: »režim ponovljive materialnosti« /.../, materialnost, ki ne spada v red časovno-prostorske lokalizacije niti v red individualizacije, temveč v red institucije, ki opredeljuje »možnosti reinskripcije in transkripcije« /.../ – in kaj je drugega institucija, kot prav določen režim vpisa, prepisovanja, distribucije, alokacije izjav. (prav tam, 239–240)¹⁰⁴

Razumljivo, da ni mogoče in niti smiselno opusa Michela Foucaulta drugače kot le v najbolj skopem očrtu na tem mestu 'problematizirati'. Vendar pa je za osvetlitev pomika zanimanja od vprašanja proizvodnje in reprezentacije pomena, s čimer se ukvarja semiotika, k vprašanju vloge reprezentacije v proizvodnji vedenja, tak očrt le treba podati: »Subsequent developments became more concerned with representation as a source for the production of social knowledge – a more open system, connected in more intimate ways with social practices and questions of power.« (Hall 1997 / 2000, 42). O projektu Foucaulta zatrjuje Hall:

What concerned him was the production of knowledge (rather than just meaning) through what he called discourse (rather than just language). /.../ The particular objects of Foucault's attention were the various disciplines of knowledge in the human and social sciences – what he called 'the subjectifying social sciences'. These had acquired an increasingly prominent and influential role in modern culture and were, in many instances, considered to be the discourses which, like religion in earlier times, could give us the 'truth' about knowledge. (prav tam, 42–43)

¹⁰³ Pri izjavah kot dogodkih ne gre za možnost potencialnih izjav, temveč »le za tiste izjave, ki so bile v določenem obdobju dejansko formulirane /.../«. (prav tam, 238). Foucault se osredotoča na problem, zakaj se je v nekem obdobju dogodila prav ta izjava in ne morebiti katera druga: »Poznati moramo, zakaj ni mogla biti drugačna, kakor je bila, v čem je izključevalna za vse druge, kako sredi drugih in v odnosu do njih zaseda mesto, ki ga ne bi mogla zasedati nobena druga.« (Foucault v prav tam)

¹⁰⁴ Kljub temu pa ima izjava kakor označevalec v označencu svoj korelat v tistem, kar je Foucault imenoval »referencialno«, ki je porazdelitveno polje nastopa izjave: »Vsaka izjava torej vsekakor aktivira določeno referenco, vendar te ni iskati v enotnosti predmeta ali predmetnega področja ali v konceptualni enotnosti. V referencialnem namesto enotnosti reference vselej naletimo na disperzijo.« (prav tam, 240)

Z diskurzom Foucault pojmuje skupek izjavljanj, ki tvori vedenje o dani tematiki, a ga tudi odraža, v določenem obdobju. Pri diskurzu gre za proizvodnjo vedenja skozi jezik. Ker pa iz vedenja (znanja) izhaja vedenje (praksa), diskurz ni le jezikovni pojem, pač pa združuje govor in dejanja. Diskurz konstruira tematiko in proizvaja vsebino vedenja:

It governs the way that a topic can be meaningfully talked about and reasoned about. It also influences how ideas are put into practice and used to regulate the conduct of others. Just as discourse 'rules in' certain ways of talking about a topic, defining an acceptable and intelligible way to talk, write or conduct oneself, so also, by definition it 'rules out', limits and restricts other ways of talking, of conducting ourselves in relation to the topic or constructing knowledge about it. (prav tam, 44)

Isti diskurz, ki je značilen za način razmišljanja ali za stanje vedenja, se pojavlja v vrsti besedil in praks ter institucij znotraj družbe. Toda Foucault zavrača misel, da je med elementi danega diskurza smiselno iskati notranjo strukturo ali »otočke koherentnosti«, pač pa pojmuje diskurz skozi sistem disperzije njegovih elementov ali 'točk izbire', ki jih diskurz sprosti. Posledično:

Od tod ideja, da se opiše same te disperzije; da se razišče, ali med temi elementi – ki se prav gotovo ne organizirajo niti kot razvijajoča se deduktivna zgradba niti kot neizmerno obsežna knjiga, ki bi se zlagoma pisala skozi čas, niti kot delo nekega kolektivnega subjekta – ne moremo izpostaviti neke regularnosti: nekega reda v njihovi zaporedni pojavitvi, korelacij v njihovi simultanosti, pozicij, določljivih v skupnem prostoru, recipročnega funkcioniranja, transformacij, ki so povezane in hierarhizirane. (Foucault 2001, 42)

Tako o enovitem diskurzu ugotavlja: »Z enotnostjo diskurza /.../ imamo opraviti z neko disperzijo elementov. Toda samo to disperzijo /.../ lahko opišemo v njeni singularnosti le, če smo sposobni določiti specifična pravila, skladno s katerimi so bili formirani objekti, izjavljanja, pojmi in teoretske opcije /./« (prav tam, 78). Na vprašanje, kdaj torej je mogoče govoriti o diskurzivni enotnosti in o sistemu disperzije, odgovori tako, da vpelje v konceptualizacijo diskurza pojem *diskurzivne formacije*:

V primeru, ko bi lahko med določenim številom izjav opisali podobni sistem disperzije, v primeru, ko bi med objekti, tipi izjavljanja, pojmi in tematskimi

izbirami definirali regularnost (red, korelacije, pozicije in funkcioniranja, transformacije), bomo konvencionalno rekli, da imamo opraviti z diskurzivno formacijo – na ta način se bomo izognili besedam, ki so preveč obremenjene s pogoji in konsekvencami ter so tudi sicer neustrezne za označitev neke sorodne disperzije, besedam, kot so »znanost«, »ideologija«, »teorija« ali »področje objektivnosti«. S pravili formacije bomo poimenovali pogoje, ki so jim podvrženi elementi te porazdelitve (objekti, modalnost izjavljanja, pojmi, tematske izbire). Pravila formacije so pogoji eksistence /.../ v dani diskurzivni porazdelitvi. (prav tam, 42–43)¹⁰⁵

¹⁰⁵ Dolar zagotavlja, kako je ravno v identifikaciji te regularnosti disperzij jedro projekta Foucaulta: »/.../ dogodki, izjave kot dogodki, ne tvorijo struktur, vendar stopajo v določene regularnosti, tvorijo nize, se navezujejo v določene moduse ponavljanja, se transformirajo, vztrajajo in se hkrati spreminjajo skozi ponovitve, tvorijo omrežja, cele diskurzivne formacije. Bistveno je, da regularnost izjav ni v nasprotju z neko iregularnostjo /.../ Regularnosti se postavljajo ob bok in konfrontirajo le z drugimi regularnostmi, od katerih se razlikujejo, in naloga analize je prav izluščiti različne tipe in moduse regularnosti.« (prav tam, 244). Če poskusim to aplicirati na antična izjavljanja o Venetih, ki jih prilagam v razstavi virov (ali v 'arhivu') v Prilogi A, lahko ugotovim, da ta izjavljanja niso vezana niti na dani označevalec (govori se zdaj o Venetih, zdaj o Venedih, zdaj o Indih, zdaj o Paflagoncih – 'notranjskih' ali 'primorskih' –, zdaj spet provincialno o Panoncih, Ilirih, Mezijcih itd., ali splošno o (poljedelskih) Skitih, spet drugje tudi preprosto o Barbarih) niti niso zamejena z danim označencem, saj se območnostno razlikujejo in referirajo zdaj sever Male Azije, zdaj zahod Galije, zdaj Baltik, zdaj Pridnjeprije, pa Jadran in panonsko kotlino ter Balkan, spet drugič izjave niti niso območnostno opredeljene; pojavljajo, ponavljajo, modificirajo se skozi 1300–1500 let trajajoče obdobje od Homerja do Jordanesa, pa vmes dostikrat zastanejo, jih celo stoletje ali več ni zaslediti, pa se ponovno pojavijo kasneje, v večini primerov ne da bi med seboj bile v kakršnikoli koherentni in konsistentni ali od pisca oz. izjavljajočega intencionalno vzpostavljeni referenci. Kar tem antičnim izjavljanjem o Venetih je skupnega skozi celotno to obdobje in ne glede na to ali izjavljanje poteka v latinščini ali v grščini, je regularnost v disperziji elementov, ali, če je komu ljubše, »keywordov«, ki se ob izjavljanjih o Venetih sopojavljajo v polju referencialnosti in pomen v teh izjavah »sidrajo«: Phaethon, Eridan, jantar, Elektrijski otoki, Basileja, Erytheia, Hesperos, Hesperide, Heliade, Aegle, venetski beli konj, Philyra, Antenor, pegatke itd. Tako celo tedaj, ko se zdi, da izjavljanje nima kakršnekoli povezave z Veneti, npr., ko Strabon opisuje Španijo govori o Odiseju in nato še o Herkulu in posledično o Erytheji, pa o Gerionovem govedu in o Hesperidah, kar na lepem na videz od nikoder v izjavo vstopi Antenor (in z njim Veneti), ki po formalistični logiki nima niti v Erythejinem niti v hesperidskem mitu niti v Španiji kaj početi. (Strabon, *Geographika*, 3, 2, 13). Da vendarle vstopi, ni odraz česarkoli drugega kot okoliščine, da sta tako Erytheja kot Antenor (kot vse ostale zgoraj naštetje ključne besede) regularno aktivirana v referencialnosti disperzije antičnih izjav o Venetih. In kar je ključno – ta regularnost se nadaljuje v poznoantičnih in zgodnje-bizantinskih, že krščanskih, izjavljanjih o Sclavenih: iste metafore in etno-simboli (lipa / tilia / črni topol; gl. »aigeiroi« / »tiliai« v Hesychius, *Abecedna zbirka vseh besed*), ista radikalna drugost ali / in Amalek / Phaethon, zaradi katere odsotnost individualiziranega subjekta izjavljanj (konkretnih subjektov Sclavenov in / ali Venetov v izjavah latinščine ali pa grščine do 7. stoletja praktično ni), ista vloga mitske reke življenja (Eridan / Phison), isti 'klan' / »familija« družbene organiziranosti (Silius Italicus / Jordanes), ista lira kot glasbilo miru (Silius Italicus / Theophylact Simocatta), celo ista izjava o slovanskem »razbijanju glav ob skali« pri Cezariju iz Nazianza kot že prej pri Euripidu (Hippolytos) ali pri Seneci (Phaedra), nanašajoča se na Hippolyta (označenega od Phaedre pri Euripidu s frazo »venetski konj«) oz. na Phaethona, in še kje. Enako se tudi isti motiv »volka«, ki je pri Pliniju starejšem še realna vrsta ribe (»*luporum laudatissimi qui appellantur lanati a candore mollitiaque carnis*«; Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 9, 28 (9, 31?)) brez povezav z Veneti, pri Strabonu (Strabon, *Geographika*, 5, 1, 9) in tudi Martialu (Martial, *Epigrami*, 13, 89) pa je že povsem vpet v referencialnost izjav o Venetih, tj. v Phaethonov / Hesperov mit in v mit venetskih belih konj, »lukophoros« (lucifer = Hesperos) pri Strabonu imenovanih, pojavi kot pomensko sidro v referencialnosti izjav o Sclavenih tako pri Cezariju iz Nazianza, kot pri Gregoriju iz Pizidije

Hall povzema, da študij posameznega diskurza mora identificirati sledeče elemente: 1) izjave s področja danega diskurza (npr. o norosti ali o kaznovanju); 2) pravila, ki predpisujejo načine govora o dani tematiki in izključujejo drugačne načine; 3) 'subjekte', ki personificirajo diskurz (norec, zločinec, itd.); 4) kako vedenje danega diskurza pridobi avtoriteto in poosebi 'resnico' z njegovega polja v danem zgodovinskem trenutku; 5) institucionalne prakse reguliranja ravnanj 'subjektov' diskurza; 6) upoštevanje neizogibnosti spremembe v diskurzu in odprtja nove diskurzivne formacije ter tako tudi spremembe v (proizvodnji) moči reguliranja oz. discipliniranja družbene prakse. (Hall 1997 / 2000, 45–46)

Foucault se je, kot je vidno, v svojih študijah diskurzivnih praks klinike in zapora intenzivno ukvarjal s to poslednjo točko, tj. z vprašanjem razmerja, uporabe in učinkovanja vedenja in moči. Tudi v *Arheologiji vedosti* pa zagotavlja:

Določitev teoretskih izbir, ki so realno udejanjene, izhaja tudi iz neke druge instance. Ta instanca se karakterizira najprej skozi funkcijo, ki jo mora preučevani diskurz izvajati v polju nediskurzivnih praks. Tako je Splošna gramatika igrala neko vlogo v pedagoški praksi. /.../ Ta instanca vključuje tudi režim in procese prilagajanja diskurza: kajti v naših družbah (in nedvomno tudi v številnih drugih) je lastništvo diskurza – ki je razumljeno hkrati kot pravica do govorjenja, kompetentnost za razumevanje, dovoljeni in neposredni pristop h korpusu že formuliranih izjav, naposled sposobnost, da ta diskurz investiramo v odločitve, institucije ali prakse – dejansko rezervirano (včasih celo s predpisi) za določeno skupino individuov /.../ (Foucault 2001, 74)

Hall strne dognanje Foucaulta o odnosu vedenja in moči, po katerem je vedenje odraz odnosov moči, ki pa te odnose moči tudi vzpostavlja:

(George Pisida, *De extremo Chosroae Persarum regis excidio*, II, 75) in še kje. Četudi krščansko izjavljanje nize starejših izjav pretvori, modificira, transformira in celo uveljavi 'novi' označevalec (Sclaveni), s katerim nadomesti eksonim (Veneti), ter tako spremeni modus izjavljanja, imamo vendarle opraviti s kontinuiteto (iste) regularnosti v disperziji izjav. Prav iz kontinuitete te regularnosti pa spontano raste avtohtonistična reprezentacija slovenske / slovanske / južnoslovanske *etnozgodovine*. Kljub temu pa ni utemeljeno pričakovanje spontane slovenetologije, da je mogoče to perspektivo etnozgodovine politizirati skozi enako 'nerazpršeno' koncepcijo moči, skozi katero je hierarhizirana moč kontraktualne suverenosti vsake nacije politizirala alohtonistično formacijo reprezentacije etnozgodovine Slovanov, ko jo je 'scientificirala' in naturalizirala v sekularno 'sveto vedenje'. To ni utemeljeno že zavaljo uveljavljenosti načela avtonomije univerz, ki tovrstne posege 'od zgoraj' v sodobnosti onemogoča; predvsem pa tovrstno pričakovanje odraža nerazumevanje ključnega poudarka v Foucaultovem pojmovanju 'razpršenega' delovanja moči ter tudi neupoštevanje njegovega pojmovanja razmerja med vedenjem in močjo. Politizirati je avtohtonizem venetske teorije mogoče le skozi utemeljitev disciplinarne vloge politologije v etnogenezologiji Slovanov oz. v formaciji njenega diskurza.

Knowledge linked to power, not only assumes the authority of 'the truth', but has the power to 'make itself true'. /.../ Knowledge entails constraint, regulation and the disciplining of practices. Thus, 'There is no power relation without the correlative constitution of a field of knowledge, nor any knowledge that does not presuppose and constitute at the same time, power relations' /.../..This led Foucault to speak not of the 'Truth' of knowledge in the absolute sense /.../ but of a discursive formation sustaining a regime of truth. (Hall 1997 / 2000, 49)¹⁰⁶

Foucault zatrjuje, kako ni družbe brez režima resnice:

Truth isn't outside power. /.../ Truth is a thing of this world; it is produced only by virtue of multiple forms of constraint. And it induces regular effects of power. Each society has a regime of truth, its 'general politics' of truth; that is the types of discourse which it accepts and makes function as true, the mechanisms and instances which enable one to distinguish true and false statements, the means by which each is sanctioned /, / the status of those who are charged with saying what counts as true. (Foucault v prav tam)

Alohtonizma v reprezentaciji slovenstva, južnega slovanstva in zgodnje-srednjeveškega slovanstva na podlagi navedenega ne gre obravnavati kot 'mimetične' »znanosti«, kot »objektivne resničnosti« ali kot enovite naracijo neke katedre, pač pa kot iz mednarodnih razmerij vedenja/moči vzpostavljene regularnosti tako med objekti, kot med tipi v razpršenosti izjavljanja, ter pojmi in strategijami, torej kot red korelacij, pozicij, funkcij in transformacij izjavljanj danega sistema disperzije, ali še drugače rečeno kot diskurzivno formacijo reprezentacije tematiziranih in tako konstituiranih objektov (Slovencev, Slovanov) arheološkega, historiografskega, slavističnega in vseh ostalih diskurzov, ki so bili omenjeni že v tretjem poglavju tega diplomskega dela ob

¹⁰⁶ Iz tega pa ne sledi, da je Foucault zavračal obstoj resnice: »Vsi tisti, ki pravijo, da zame resnica ne obstaja, so simplistični duhovi.« (Foucault 2004, 381). Drago Braco Rotar v spremni besedi k slovenski izdaji knjige *Nadzorovanje in kaznovanje : Nastanek zapora* o tem zapiše sledeče: »Foucault nikakor ni bil postmodernistični relativist. Raziskovanje zgodovine – to, ki ga lahko beremo v Foucaultovih analizah zgodovinske konstitucije ali formiranja institucij, pojmov ali diskurzov, ki so »od nekdaj« tukaj, se pravi, so tukaj in zdaj samoumevni in neproblematični za sens commun – nikakor ne priča o relativnosti in arbitrarnosti, kaj šele poljubnosti znanstvene, se pravi konceptno koherentne interpretacije. V kontekstu slepe repetitivnosti, najsi je akademska ali ne, je diskontinuiteta tisti koncept, ki vnaša problematizacijo v hibernirano in utišano preteklost.« (prav tam, 368)

razčlenjevanju koncepta etnogenezologije (in njenih virov / disciplin) ruskega akademika Sedova.¹⁰⁷

V ta dodiplomski namen naj zadošča skromna predstavitev temeljnih potez 'Foucaultove' 'misli' o diskurzivnih formacijah kot poizkus osvetlitve tematike že višje izpostavljenega vprašanja o tem, v kakšnem razmerju se ta politizirana, nacionalizirana in scientificirana alohtonistična formacija reprezentacij slovenske etnozgodovine nahaja glede na avtohtonistično reprezentacijo slovenske etnozgodovine, kakor tudi o tem, kako to, da izvršuje zoper ali mimo nje dominantno vlogo. Kajti ne gre za to, da bi imeli opraviti z dvema diskurzoma in tudi ne z dvema diskurzivnima formacijama, od katerih bi se ena pač nahajala v položaju hegemonu, temveč za to, da avtohtonizmu manjka prav te regularnosti tako med objekti, kot med tipi izjavljanja, ter pojmi in strategijami, manjka mu torej red korelacij, pozicij, funkcij in transformacij izjavljanj sebi značilnega sistema disperzije; ne deluje kot diskurzivna formacija, pač pa le kot sila, ki jo je mogoče gramscijevsko opredeliti kot spontana 'filozofija'. Alohtonizem kot diskurzivna formacija ustvarja in ohranja dane diskurze in njihovo disciplinirajočo funkcijo v okolju hegemonije, ta disciplinarnost pa molekularno 'prevaja' alohtonistični *mit* v samo spontano filozofijo avtohtonizma.¹⁰⁸ Prav v tem pa se izkazuje pomen formacije

¹⁰⁷ Obravnavati alohtonizem kakor, da bi šlo za narativnost, ki bi bila notranje konsistentna in koherentna, ni ustrezno. Pri Linhartu npr. so Slovani doseljeni na območja južno od Donave (in tudi na Krajnsko) že v četrtem stoletju, saj jih izvaja iz Sarmatov Limigantov (v Linhartovi recepciji mejašev, 'Krajncev'), medtem, ko se pri Grafenauerju ali pri Štihi dve stoletji kasneje na istih območjih pojavijo šele po veliki noči leta 568. Dvesto let so rudarji preklinjali bando, o kateri nam tokrat ni dovoljeno peti. Štih sam tudi kritizira Linharta, češ, da je izvajal slovensko nacionalizacijo zgodovine Karantanije. Razlika v priselitvi pa se izkazuje v dveh stoletjih, poleg 'paradigmatskega' razlikovanja med slovenskim primordializmom Linharta in slovanskim primordializmom Štiha. Razlika je kronološko večja, kot po mnenju *nezgodovinarja* Jerneja Kosija, kakor ga je označil zgodovinar Igor Grdina, traja celotna zgodovina slovenskega naroda. Kosi namreč nastanek slovenskega naroda postavlja striktno v leto 1848 (Kosi 2013), s čimer – je treba opaziti – zanika štorijo Petra Štiha o Linhartovi 'slovenizaciji' zgodovine Karantanije, saj je singularni Linhart evidentno odšel s tega planeta že davno pred tem letom 1 po »J. K.« Naracije teh omenjenih avtorjev se torej med seboj razlikujejo tako v kronološkem oziru, kot tudi glede na poudarke in 'ideologijo recepcije/reprezentacije'. Ne le, da se razlikujejo, celo sovražne so si – Grdina je leta 2014 v reviji *Pogledi* podalpske psevdo-moderniste ter Javno agencijo za knjigo, ki je natis Kosijeve monografije *Kako je nastal slovenski narod* subvencionirala, imenoval posmehljivo namesto *zamišljena skupnost* raje »subvencionistična skupnost« in tudi »mafija«. Ni torej govora, da bi šlo pri teh naracijah za koherentni diskurz s konsistentnim sistemom praks (denimo vsebine v javnem izobraževanju. Kar je prav vsem v tej podčrtni opombi omenjenim raziskovalcem v njihovem opusu skupnega – alohtonizem v reprezentaciji izvora slovenstva in slovanstva kot odraz razmerij moči v mednarodni sferi – se ne pojavlja kot enoviti sklop naracij, temveč kot diskurzivna formacija sicer različnih osebnih izhodišč raznolikih reprezentacij izvora / zgodovine Slovanov, Slovencev, južnih, zahodnih, vzhodnih Slovanov.

¹⁰⁸ Kot npr. Foucault ugotavlja, kako je Splošna gramatika igrala neko vlogo v pedagoški praksi, tako alohtonizem igra *neko vlogo* v tej isti praksi, ki ni nujno (ali celo sploh ne) omejena na formalni družbeni podsistem javnega izobraževanja, in skozi njo posreduje koncepte, ideje, pojme, paradigme, ideologije tej spontanosti avtohtonizma. Tako npr. 'spontani slovenetologi' uporabljajo (in to nadvse pogosto), kot smo videli, statični in rasistični ter neadekvatni a v alohtonistični formaciji diskurza udomačeni in usidrani koncept »etničnega substrata« (ter tako reproducirajo za njim stoječi mit ali Weltanschauung), kakor, da

diskurza etnogenezologije. Njen diskurz namreč ne funkcioniira na 'denotativni' diskurzivni ravni, saj se 'prava' raven etnogenezologije, kot trdi Sedov, odvija šele na sekundarni ravni izjavljanj, ko so 'režimi resnice' posameznih etnogenezoloških disciplin oz. diskurzov že vzpostavljeni in nato bodisi potrjeni bodisi de-konstruirani. Etnogenezološki diskurz funkcioniira na, če naj uporabim terminologijo Barthesa, 'mitski' ravni diskurzivnosti. Če posamezni diskurzi, ko formirajo svoj objekt (naj bo norost ali pa slovanstvo), svoje 'subjekte' (naj bo norce ali pa Slovane) disciplinirajo, etnogenezologija inter-disciplinira 'telesu' prve stopnje izjavljanj: same diskurze / discipline, ki ji služijo kot vir, ko jim v formaciji regularnosti interdiskurzivno 'naturalizira' takšno regularnost, ki ji je konstitutivna intertekstualnost.¹⁰⁹

6.2 Poetika in politika razstave

Med semiotičnim in diskurzivnim pristopom k problemu reprezentacije, kot je bilo ponazorjeno zgoraj, torej obstajajo določene podobnosti, a tudi bistvene razlike:

*One important difference is that the semiotic approach is concerned with the **how** of representation, with how language produces meaning – what has been called its '**poetics**'; whereas the discursive approach is more concerned with the **effects and consequences** of representation – its '**politics**'. It examines not only how language and representation produce meaning, but how the knowledge which particular discourse produces connects with power, regulates conduct, makes up or constructs identities and subjectivities, and defines the way certain*

se ta »etnični substrat« res objektivno nahaja tam zunaj, čakajoči, da ga Mulder & Scully kot v *X-Files* nanizanki po motu »*the truth is out there*« 'odkrijeta'. Ko alohtonistična formacija elemente svojih diskurzov (v tem primeru koncept etničnega substrata) uveljavi na način, kakor da bi reprezentirali reflektivno, ne pa konstruirano, in jih avtohtonistična spontanost tako naturalizirane sprejme ter ponotranji in reproducira kot, da bi prav res reprezentirali reflektivno, lahko govorimo o primeru hegemonije diskurzivne formacije alohtonizma nasproti 'spontani slovenetologiji'. Podobnih primerov od avtohtonizma sprejetih pomenov, konceptov, idej ipd. alohtonizma, lahko v samozaložbeno izdanih monografijah 'slovenetologov' zasledimo še vrsto.

¹⁰⁹ Vzpostaviti kontra-hegemonije v reprezentacijah slovenstva / slovanstva, transformirati avtohtonizem iz spontane 'filozofije' v formanta polnokrvnih diskurzov s svojimi disciplinirajočimi vlogami, ni mogoče niti pričeti mimo vzpostavitve avtohtonizma kot formanta etnogenezološkega diskurza, ki bo režim resnice 'prvo-stopenjskih' diskurzov kritično discipliniral in izpostavil, kako širša družbena hegemonija vzpostavlja pravila, ki določajo, kako je diskurz alohtonizma interdiskurzivno formiran skozi naturalizirani mit pojmovanja atestinske arheološke kulture kot kulture jadranskih Venetov antike v formaciji jeziko(ne)slovnega diskurza z imenom paleo-venetologija, ki pa z etnogenezologijo niti Venetov niti Slovanov nima nič; mit, ki v imenu italo-beneškega nacionalizma nacionalizira preteklost (Retjavec), ter omogoča udejanjati reprezentacijo Slovanov kot Evrope in antiki radikalnega Drugega, kot Amaleka; ironično glede tega ravno v etnosimbolni kontinuiteti z antičnimi izjavljanji o Venetih.

things are represented, thought about, practiced and studied. (prav tam, 6; okrepi M. G.)

Teoriji reprezentacije je bilo potrebno nameniti posebno pozornost že zato, ker je moja odločitev predstaviti v tem diplomskem delu določene teoretske koncepte in ideje, o katerih menim, da glede njih veda o mednarodnih odnosih more reči svoje v okvirih etnogenezologije, seveda stvar izbora v problematiziranju, in je prav zato potrebno izpostaviti teoretski okvir, znotraj katerega je bil prav ta in noben drugi izbor problematiziranj npr. etnogenezologije, ali pa paradigem v študijah nacij, teorije recepcije itd., izveden. Če v tem politološkem jedru diplomskega dela, kjer o starodavnih izjavah o Venetih ali o Slovanih izven podčrtnih opomb komajda kaj konkretnega povem, govorim o politologiji kot viru etnogenezologije, pa se v prilogah, kjer razstavljam antične omembe Venetov ter poznoantične in zgodnj srednjeveške omembe Sclavenov, ukvarjam s tistim virom oz. disciplino etnogenezologije, ki jo Sedov naziva »historiografski podatki o Slovanih«, ter skozi razčlenbo in primerjavo teh omemb / izjav vstopam tako v polje primerjalne mitologije kot klasičnih oz. literarnih študij, klasičnih geografije in zgodovine itd. Pri tem pa ponovno opravljam izbor staroveških pisnih virov tako glede teh, ki so 'narejeni kot vidni' in tistih preštudiranih, ki jih ne navajam, kot glede tistih, ki jih izpostavljam v glavnem besedilu prilog A in B v odnosu do virov, ki so predstavljeni podčrtno, kot tudi glede njihovega zaporedja, sosledja in ostalih medsebojnih odnosov. Ker tudi za ta izbor v razstavi antičnih omemb velja enako kot za izbor v katerikoli klasični razstavi *ekshibicijskega kompleksa*, da odraža tako 'poetiko razstave' kot tudi njeno 'politiko', sledi, da je problematizacija reprezentacije v tem diplomskem delu še dodatno utemeljena. O razstavi naj bi veljalo, da je:

*the production of meaning through the display of objects and artifacts from 'other cultures' within the context of the modern museum. Here, the elements exhibited are often 'things' rather than 'words or images' and the signifying practice involved is that of arrangement and display within a physical space /.../ Nevertheless /.../, exhibition too is a 'system' or 'practice of representation' – and therefore works 'like a language'. Every choice /.../ is a choice about **how** to represent 'other cultures'; and each choice has consequences both for **what** meanings are produced and for **how** meaning is produced.* (prav tam, 8; okrepi M.G.)

Poetika razstave je koncept, ki osvetljuje, kako razstavljeni artefakti lahko proizvedejo določeni pomen v konkretnem kontekstu razstave; poetika razstave je: »/.../ the practice of producing meaning through the internal ordering and conjugation of the separate but related components of an exhibition.« (Lidchi v prav tam 1997 / 2000, 168). V tej praksi lahko prepoznamo mitsko strukturo s simbolno močjo:

The elements of exhibitions – objects, texts, contexts of display, visual representation – / are; op. M. G. / investigated separately and together in order to ascertain how their articulation might produce meaning, how they might be used to represent and re-present other cultures. It / is; op. M. G. / argued that exhibitions could be viewed as mythical structures invested with symbolic power. (prav tam, 204)

Teoretski model politike razstave pa služi ugotavljanju vloge institucionalne, ne le simbolne, moči razstavljavca (razstave, muzeja, itd.) v proizvodnji družbenega vedenja, praks in razmerij moči. Pri obeh pojmi gre tako za poizkus sinteze dveh optik pristopanja h konstruktivistično pojmovani reprezentaciji (reči in ne besed ter podob). Politika razstave deluje kot »/.../ a critique which argues that the practices of collecting and exhibiting are powerful activities, and that analysis of the relationship between power and knowledge should be incorporated into any investigation into exhibiting / museums.« (prav tam, 185). Izhajajoč iz Foucaultovega pojmovanja razmerja vednosti in moči, politika razstave izpostavlja: »/.../ that it is impossible to dissociate the supposedly neutral and enlightened world of scholarship on one hand from the world of politics and power on the other.« (prav tam, 198). Muzej ali katerakoli druga institucija ekshibicijskega kompleksa, katerega pojav bom nekoliko podrobneje razčlenil v nadaljevanju, ne more delovati nevtrarno, skladno z razmerji v »svetu politike in moči«:

Thus an argument that considers the politics of exhibiting advances the view that museums appropriate and display objects for certain ends. Objects are incorporated and constructed by the articulation of pre-existing discourses. The museum becomes an arbiter of meaning since its institutional position allows it to articulate and reinforce the scientific credibility of frameworks of knowledge or discursive formations through its methods of display. (prav tam)

Razčlemba po načelu poetike razstave omogoči razbrati, kako izbor prikazanega proizvaja pomene, in tako, kako mu je inherentna simbolna moč v reprezentacijah

naroda v diskurzu vsakdanjega nacionalizma. Šele komplementarno z razčlenbo po optiki politike razstave je mogoče izpostaviti hegemonsko vlogo, ki jo ta »izbor« (nacionalno-)diskurzivne formacije v reprezentaciji nacije A skozi uporabo institucionalne moči vrši v odnosu do (samo)reprezentacije nacije B:

/.../ an argument about power / knowledge can be articulated around exhibiting and displays, particularly in terms of visibility. The politics of exhibiting means museums make certain cultures visible, in other words they allow them to be subjected to the scrutiny of power. This derives from a historically unequal relationship between western powers and other peoples. (prav tam, 198–199)

V nadaljevanju tega poglavja bom najprej navedel, kaj menijo oblastniki / strokovnjaki modernizma o vlogi diskurza nacionalizma v proizvodnji simbolne moči ter izhajajoč iz tega izpostavil, kakšen vpliv je v formaciji tega diskurza ob politizaciji etnozgodovin ter ob njihovi pretvorbi v 'sveto vedenje' izvrševal pozitivizem filološke ter jezikoslovne discipline; podpoglavje za tem po bo predstavljeno razmerje v odnosu zgodovinskega 'razvoja' v poslednjih dveh stoletjih institucij disciplinarnega kompleksa po eni ter ekshibicijskega kompleksa po drugi plati z namenom osvetliti, kako je določena s konkretno zgodovinsko okoliščino vzpostavitve vladavine zahodnega meščanstva pogojena disperzija izjavljanj v procesu politizacije etnozgodovin uveljavila hegemonijo v (samo)reprezentacijah 'drugih' (tudi slovenskega) narodov in kultur.

6.3 Diskurz nacionalizma

Mandelc ugotavlja, da izkazuje diskurz nacionalizma tri tipske značilnosti:

- *Zatrjuje da interesi in vrednote naroda prevladajo nad vsemi drugimi interesi in vrednotami (Breuilly 1985:2, Smith 1991:74).*
- *Narod razumeva kot edini vir legitimacije /.../.*
- *Deluje s pomočjo binarnega razločevanja med »mi« in »drugi«, prijatelji in sovražniki. (Mandelc 2011, 95)*

Ta diskurz lahko učinkuje le, »če se redno reproducira« (prav tam). Mandelc citira družboslovca Özkirimlija: »Nacionalizem je heterogen, narodno-naravnan sklop govoric, praks in možnosti«. (Özkirimli v prav tam). Je »oblika branja in gledanja, razumevanja in sprejemanja stvari«. (prav tam, 94). Podobno kot Smith, ko izpostavlja

razlike v narecijah zahodno usmerjenega grškega meščanstva ter v nareciji grške pravoslavne cerkve, tudi Mandelc pripomni: »V tem smislu je nacionalizem redko nacionalizem naroda, v resnici predstavlja mesto, kjer različni pogledi na narod tekmujejo in se pogajajo eden z drugim /.../« (prav tam) ter to dalje utemeljuje z ugotovitvijo na primeru, da imajo v Turčiji kemalisti, ultranacionalisti, liberalci in islamisti povsem različna pojmovanja nacionalnosti. (prav tam). Zgodovina naroda ne obstaja kot nespremenjena narecija; »vedno sočasno obstaja več narecij, ki medsebojno tekmujejo za hegemono interpretacijo.« (prav tam, 71). Billig temu primerno zapiše: »Nacionalne zgodovine se nenehno pišejo na novo, to pa odraža trenutne odnose hegemonije.« (Billig v Mandelc 2011, 72). Tako pa tudi: »Sledi nacionalizma lahko zasledimo v vseh strukturah, procesih in politikah, ki perpetuirajo hegemonijo neke (etnične / nacionalne) skupine proti drugi.« (Mandelc 2011, 95). Geary pa piše, da je za perpetuiranje nacionalističnih narecij potrebno okriviti same zgodovinarje meščanske hegemonije, češ, da »s konstruiranjem kontinuirane, linearne zgodbe o ljudstvih Evrope upravičujejo trditve vojaških poveljnikov in političnih voditeljev, da ta ljudstva dejansko utelešajo starodavne tradicije »njihovih« ljudstev.« (Geary v prav tam, 101). Prav tako pa v enem redkih trenutkov samokritične lucidnosti tudi Štih priznava o (svoji) zgodovini, da je: »/.../ sredstvo narodove legitimacije, emancipacije, integracije in tudi zamejitve /,/« (Štih 2005, 223) posledica česar je, »/.../ da je zgodovina modernih evropskih narodov bolj skonstruirana kot rekonstruirana, bolj fiktivna (mitska) kot realna.« (prav tam)

Toda ta zgodovina ni zgolj skonstruirana in fiktivna, je 'uzakonjena'; nasprotovati ji pomeni nasprotovati 'naravnemu zakonu', to pa zaradi hegemonskega položaja 'naturalizma' oz. pozitivizma v tradicionalni primerjalni filologiji, ki primordialističnemu ali pa psevdo-modernističnemu zgodovinarju služi kot pomožna znanost, vir: »Jonathan Gottfried Herder je za temeljna aksioma naroda razglasil jezik in pesništvo. Po njem je svet razdeljen na posamezne narode, ki se vsak po svoje razvijajo in katerim posamezniki pripadajo po rojstvu. Povezujeta jih materni jezik in kultura, ki ju Herder postavlja nad državo in njeno ureditev.« (Mandelc 2011, 37). Iz te okoliščine pa sledi: »Indoevropska filologija je po zgledu Herderjevega in Fichtejevega mističnega jezikoslovja podala novo 'objektivno' merilo narodne pripadnosti /.../. Filologija se je že

razvila kot pomembno orodje srednjeveških zgodovinskih študij, orodje, ki je omogočilo odkritje predzgodovine nemškega nacionalizma.« (Geary 2005, 34)¹¹⁰

O vlogi primerjalne filologije v formaciji diskurza nacionalizma zapiše Mandelc sledeče:

Primerjalna filologija je omogočila še korak več. Primerjalne študije različnih indoevropskih jezikovnih tradicij so omogočile izdelavo pravil za sistematične spremembe v jeziku, kar je historičnim filologom omogočilo, da so delovali v nasprotni smeri; od obstoječih različic jezikov do hipotetičnih rekonstrukcij mnogo starodavnejših jezikov iz predliterarnih časov. Filologi so s tem nacionalistom priskrbeli »sredstvo« za projekcijo njihovih narodov v daljno zgodovino. (Mandelc 2011, 44)

Toda tega sredstva niso priskrbeli le nacionalistom, priskrbeli so ga tudi pan-nacionalistom, tj. psevdo-modernistom, ki nedavno pozitivistično uzakonjene pan-nacije projicirajo v daljno zgodovino. Ta sredstva, ki brez Saussureovega posega v obliki izločitve dogodka / parole iz preučevanja, ne bi kadarkoli mogla preživeti v 20. stoletje, so omogočila celo v okoljih real-socializma, resda bolj za voljo praktično-diskurzivnih potreb krmarjenja med sovražnimi si partikularnimi nacionalizmi kot zavoljo ideološke koherentnosti, naturalistično politizacijo etnozgodovin, tj. njihovo transformacijo v pozitivistično scientificirano 'sveto vedenje' reprezentacij nacij ali / in večnacionalnih federacij v praksi disciplinarnega ter ekshibicijskega kompleksa,.

6.4 Ekshibicijski kompleks

»It seems unlikely, come the revolution, that it will occur to anyone to storm the British museum /,« (Bennett 2007, 343) je zapisal Bennett. Toda, kot ugotavlja Mandelc, diskurz nacionalizma lahko deluje le, če se redno reproducira, medtem ko Bennett citirajoč Bazina ugotavlja, kako je ena ključnih ustanov pri tej reprodukciji diskurza nacije ravno muzej: »the museum became one of the fundamental institutions of the modern state', that state was also increasingly a nation-state.« (prav tam, 349). Temu primerno je ob recenziji Foucaultovega pisanja o kliniki in zaporu kot institucionalnih artikulacijah razmerja med močjo in vedenjem Douglas Crimp zapisal:

¹¹⁰ In enako je pra-slovanska rekonstrukcija služila kot orodje za nacionaliziranje preteklosti v imenu slovanskega 'pan-nacionalizma'.

»/there/ is another such institution of confinement ripe for analysis in Foucault's terms – the museum – and another discipline – art history.« (prav tam, 332).¹¹¹ Bennett k temu dodaja, da se Crisp nikakor ne moti, da pa njegova omejitev na disciplino umetnostne zgodovine in na zvrst umetnostnega muzeja ni ustrezna; po njegovem tovrstna umestitev velja za vse vrste muzejev in poleg zgodovine umetnosti še za vrsto disciplin ter njihovih diskurzov: zgodovino, biologijo, arheologijo, geologijo, antropologijo (prav tam).

Vendar pa, pravi Bennett, je zamišljati si muzeje kot institucije pridržanja na prvi pogled nenavadno; res sicer, pravi, da so muzejski artefakti zadržani v zaprtih muzejskih prostorih, toda od devetnajstega stoletja so muzeji na široko odprli svoja vrata splošni javnosti: »witnesses whose presense was just as essential to a display of power as had been that of the people before the spectacle of punishment in the eighteenth century.« (prav tam). V tem smislu se zdi, da je prilagoditev muzejev potrebam sodobnih družb šla ravno v nasprotno smer od tiste, ki jo Foucault opaža v primeru načina kaznovanja, kjer se je sprememba izkazovala v smeri prehoda od javnih spektaklov mučenja telesa kaznovane osebe do zaprtja telesa kaznovanega in njegove

¹¹¹ V marsičem se Bennettova analiza muzeja kot institucije, ki uteleša relacijo med močjo in vedenjem in ki prvo uporablja, da s posredovanjem drugega molekularno vpliva na oblikovanje pristanka ter discipliniranje teles širših družbenih skupin na vladavino hegemonске skupine, nanaša tudi na še eno institucijo – v kateri delujem tudi sam – namreč na knjižnico. To velja iz vrste razlogov, ki jih vseh tu niti nimam prostora omenjati; zato le posamezne od njih: prvič, najznamenitejša knjižnica v zgodovini – Aleksandrijska – je sama bila le del Aleksandrijskega muzeja (Μουσείο τῆς Ἀλεξανδρείας), ki je poleg nje vključeval še študijske prostore za proučevanje astronomije in anatomije ter celo živalski vrt (ki je tako zaporu kot sodobnemu muzeju soroden in celo 'vmesni' tip ustanove); drugič, sodobne knjižnice same podobno kot muzeji prirejajo razstave, najsi bo fotografske, slikarske, biografske itd., najsi bo razstave knjižnega gradiva svojih zbirk in vsaj nezavedno to počnejo po enakih implikacijah, kot v muzeju veljajo glede 'politike' in 'poetike' razstav. Kar je v okviru muzeja razstava in v okviru razstave artefakt, je v knjižnici knjiga, njeni viri – izrecno v njej zapisani ali ne, ki pa so sami knjige –, pa tako nastopajo v odnosu do knjige kot muzejski artefakti v odnosu do razstave. Ker so knjige v okviru knjižnih razstav 'na ogled', hkrati pa v vlogi razstave virov omogočajo 'ogled' (svojih virov / artefaktov), velja za vsako med njimi, da je dejansko mali 'Eifflov stolp' (zgrajen za Pariško razstavo leta 1889), ki ravno tako je viden in daleč naokoli ogledovan, a hkrati tudi omogoča ogled in tako izrazito presega mejo med objektom in subjektom ogledovanja, med biti viden in (omogočiti) videti. Kar, skratka, velja za razstavo v teoretskem smislu, namreč 'poetika' in 'politika' razstave, velja tudi za knjigo, vsako, tudi to. Ne nazadnje pa med splošnimi knjižnicami obstajajo tudi zaporniške knjižnice. V njih je – kolikor njihovi knjižničarji postavljajo knjižne razstave (npr. novega gradiva ali kakršnekoli knjižne razstave že) – ta meja med videti in biti viden zabrisana kar dvojno, ne le glede razstavljenih knjig, ampak tudi glede samih zapornikov-knjižničarjev, ki ne le ogledujejo in ogled kot razstavljalci omogočajo, ampak so sočasno podvrženi 'idealno' pan-optičnemu tipu nadzora in so tako sami razstavljeni, 'na ogled', so 'booked' in hkrati 'liberated', nahajajoči potemtakem se na 'odprtem oddelku', sočasno v Bennettovem »ekshibicijskem kompleksu«, kot tudi v njegovem tipskem nasprotju Foucaultovem »karceralnem sistemu« »disciplinirajoče družbe« in so tako sočasno sova v aspektu modrosti (Atena) kot tudi sova v aspektu smrti (striga, Strix). V »ekshibicijski kompleks« Bennett sicer šteje še sejme, galerije in velike razstave (kakršna je bila npr. zgoraj omenjena Pariška), vsekakor pa je treba vanj poleg knjižnic prišteti še celotni medijski aparat, predvsem televizijo, saj funkcioniра po enakem principu spektakularnega karnevala kot preostali »ekshibicijski kompleks« (o televizijskem spektaklu na splošno več v Kellner 2003).

izpostavljenosti vsenavzočemu nadzoru: »The scaffold, where the body of the tortured criminal had been exposed to the ritually manifest force of the sovereign, the punitive theatre in which the representation of punishment was permanently available to the social body, was replaced by a great enclosed, complex and hierarchised structure that was integrated into the very body of the state apparatus.« (Foucault v prav tam, 333). Institucije, ki tvorijo ekshibicijski kompleks, pa, zatrjuje Bennett, so šle ravno skozi nasprotni proces:

The institutions comprising 'the exhibitionary complex', by contrast, were involved in the transfer of objects and bodies from the enclosed and private domains in which they had previously been displayed (but to a restricted public) into progressively more open and public arenas where, through the representations to which they were subjected, they formed vehicles for inscribing and broadcasting the messages of power (but of a different type) throughout society. (Bennett 2007, 333)

Toda iz okoliščine, da sta se v enem in v drugem primeru odvijala ravno nasprotna procesa, poudarja Bennett, nikakor ne sledi, da »technologies of surveillance had no place in the exhibitionary complex but rather that their intrication with new forms of spectacle produced a more complex and nuanced set of relations through which power was exercised and relayed to /.../ the populace /.../« (prav tam, 334). Bennett meni, da je prilagoditev ekshibicijskega kompleksa odražala odziv na težave pri uveljavljanju reda s silo, torej, da je šlo za oblikovanje inštrumenta ustvarjanja pristanka 'molekularno':

one which worked differently in seeking to transform that problem into one of culture – a question of winning the hearts and minds as well as disciplining and training of bodies. As such, its constituent institutions reversed the orientations of the disciplinary apparatuses in seeking to render the forces and principles of order visible to the populace – transformed here into a people, a citizenry – /.../ through the provisions of object lessons in power – the power to command and arrange things and bodies for public display – they sought to allow the people, and en masse rather than individually, to know rather than be known, to become the subjects rather than the objects of knowledge. (prav tam, 335)

Glede pristanka in ponotranjenja norm, pomenov in vrednot vladajoče skupine ali sprejemljivega sistema disperzij izjav hegemonске diskurzivne formacije skozi prejemanje »vedenja« se je torej muzej oblikoval na podoben način, kot tisto pojmovanje vloge kaznovanja (ki je v poznem 18. in zgodnjem 19. stoletju nadomestilo spektakle mučenja kaznjencev), v katerem so bili kaznjenci odvedeni na prisilno javno delo in ki je bil koncipiran kot izobraževanje opazujočih tega prisilnega dela kaznjencev: »Children should be allowed to come to the places where the penalty is being carried out; there they will attend their classes in civics. And grown men will periodically relearn the laws. Let us conceive of places of punishment as a Garden of the Laws that families would visit on Sundays.« (Foucault v prav tam, 336)

Ta tendenca odprtja institucij z muzejskimi artefakti javnosti, ki naj zagotovi tako ponotranjenje *vedenja* populacije s področij danih *disciplin* kot tudi ponotranjenje vedenja o institucionalni moči 'razstavljalca', kateri je bila tendenca prehoda iz kaznovalno-mučilnih spektaklov v zapor s svojim panoptikon načelom nadzora, ki mu je javni spektakel nasprotje, ravno obratna, pa je tekel vzporedno in v enaki tendenčni smeri z delovanjem druge institucije udeležene v pravno-kaznovalnem sistemu – sojenja (in sodbe):

As punishment was withdrawn from the public gaze and transferred to the enclosed space of the penitentiary, so procedures of trial and sentencing – which, except for England had hitherto been mostly conducted in secret, 'opaque not only to the public but also to the accused himself' /.../ – were made public as part of a new system of judicial truth which, in order to function as truth, needed to be made known to all. If the asymmetry of these movements is compelling, it is no more so than the symmetry of the movement traced by the trial and the museum in the transition they make from closed and restricted to the open and public contexts. (Bennett 2007, 339)

O vsebini muzejskih razstav pa Bennett ugotavlja, kako je ob rivalstvu med Britanijo in Francijo za dominacijo nad Bližnjim vzhodom rastlo – sočasno z razvojem arheologije – zanimanje muzejev, ki je presegalo zbiranje artefaktov srednjega veka in klasične antike, in kopičilo artefakte iz časovno vedno bolj oddaljenih obdobj civilizacij starega Egipta in Mezopotamije, vzporedno s tem pa se je odvijal tudi proces ohranjanja in

ovekovečenja artefaktov lastne nedavne preteklosti in njihovega nacionaliziranja, iz česar se je razvil evolutivni diskurz reprezentacije časa:

It was as a consequence of the first of these developments that the prospect of a universal history of civilisation was opened up to thought and materialized in the archaeological collections of the the great nineteenth-century museums. The second development, however, led to these universal histories being annexed to national histories as, within the rhetorics of each national museum complex, collections of national materials were represented as the outcome and culmination of the universal story of civilization's developoment. (prav tam, 349)

Toda nobena druga disciplina ni igrala bolj instrumentalne vloge v ideologizaciji muzejskih reprezentacij kot antropologija: »Yet in the context of late-nineteenth century imperialism, it was arguably the employment of anthropology within the exhibitionary complex which proved most central to its ideological functioning.« (prav tam, 350). K temu je največ pripomogla reprezentacija 'primitivnih ljudstev': »Indeed, such peoples were typically represented as the still-living examples of the earliest stage in human development, the point of transition between nature and culture, between ape and man, the missing link necessary to account for the transition between animal and human history.« (prav tam, 351)

Kar velja za reprezentacije v 'realnih' razstavah, velja, kolikor so knjige tudi same razstave svojih virov, tudi glede zgodovinskih, etnografskih, mitografskih itd. knjig ter glede njihovih diskurzov in reprezentacij 'drugih' ljudstev v njih, vključujoč tudi Slovane (ter vrsto drugih, tako klasičnih – 'Ilirov' npr., kot eksotičnih – Melanezijcev, ipd.):

Moreover that order was a totalizing one, metonymically encompassing all things and all peoples in their interactions through time. And an order which organized the implied public – the white citizenries of the imperialist powers – into a unity, representationally effacing divisions within the body politic in constructing a 'we' conceived as the realization, and therefore just beneficiaries, of the processes of evolution and identified as a unity in opposition to the primitive otherness of conquered peoples. /.../ In thus providing a normalizing function via the construction of a radically different Other, the exhibition of

other peoples served as a vehicle for 'edification of a national public and the confirmation of its imperial superiority.' (prav tam, 352)

Tako pa smo prispeli to točko, kjer je z vidika sprememb v diskurzivnih in disciplinarnih praksah ekshibicijskega kompleksa zadovoljivo osvetljen tisti v zgoraj citirani izjavi ne ravno prototipa podalpskega levičarja Šavlija omenjeni hegemonizem, »ki ga ni spočelo prvotno južnoslovansko gibanje /.../, temveč nemška znanost«, in ki se je formiral skozi alohtonistično politizacijo slovenske etnozgodovine preko Linhartovega v *Poskusu* prvič formaliziranega re-prezentiranja slovenstva dobe Pohlinove slovnice, ter je odlej dalje zadovoljeval samo-receptirani interes meščansko nacionalizirajočega se avstro-nemštva po »/.../ providing a normalizing function via the construction of a radically different Other«, ki je služila nemški Avstriji »/.../ as a vehicle for 'edification of a national public and the confirmation of its imperial superiority.'« (prav tam)¹¹²

6.5 Povzetek

To formiranje diskurza *Slavoslovja*, ki je Slovane reprezentiralo kot radikalno drugega in ki se je na območju Avstrije odvijalo z roko v roki ne le z alohtonističnimi reprezentacijami Slovanov severa osrednje Evrope na območju od afirmirajočega se diskurza prusko-nemškega nacionalizma terjanega Lebensrauma pač pa tudi z avtohtonimi reprezentacijami pan-etničnih temeljev – pojmovanih kot iz antike organsko rastočih – v porajajočih se nacionalnih diskurzih vseh ostalih tedaj meščansko nacionalizirajočih se kolektivov Evrope, naj si bo raznih 'Romanov', raznih 'Keltov', Grkov, Judov, Armencev, Albancev (reprezentiranih kot naslednikov Ilirov...) in tudi Germanov, reprezentiranih kot vsaj skozi federatstvo pozne antike vendarle v klasično obdobje vgnezenih, je vneslo radikalno diskontinuiteto v ne-slavofone reprezentacije slavofonih populacij glede na diskurz predhodne epohe, kjer alohtonizma Slovanov še v

¹¹² Seveda ne nameravam Linharta obtoževati, da je zavestno sodeloval z avstronemškim nacionalizmom pri projektu inferiorizacije Slovanov skozi alohtonistično reprezentacijo, ki je Slovane kot edine izmed Evropejcev izvrgla iz antike; pač pa ga vidim kot človeka, ki je prevladujoče pomene svoje dobe, ki so bili konstruirani v historiografiji in drugih disciplinah ter razširjani preko ustanov ekshibicijskega kompleksa skozi podobne procese, kot jih Bennett identificira v vlogi muzejev kot institucij, ki producirajo nacionalistični diskurz, ponotranjil, kar ga je privedlo do pojmovanja Slovanov kot radikalno Drugih, ki edini izmed večjih evropskih etničnih kolektivov domnevno nimajo povezave z antiko. Posredno pa je Linhart s tem seveda tudi Slovanom konstruiral ostale Evropejce kot docela Druge; kot starožitne nasproti doseljenim samim Slovanom. In vendar se Linhartova genialnost izkazuje prav v tem, da je v njegovi šoli reprezentacije Slovanov, jedro ostalo nedotaknjeno še iz Livijevih dni: Enej (mi / Rim) vs. Antenor (drugi / Slovani).

fazi Lutrove reformacije v občem diskurzu – kljub morebitnim posameznim 'disidentskim' naracijam – ni kjerkoli v Evropi mogoče zaslediti kot hegemonsko uveljavljenega.¹¹³

Ironično je ravno ta prelom s starejšimi reprezentacijami Slovanov prav tisti *dogodek*, ki je od etnosimbolizma (in perenializma) identificirane pojave (v glavnem zahodnoevropskih) »narodov pred nacionalizmom« diferenciral od narodov meščanske dobe nominalno identičnih označevalcev, pri čemer pa je za ta prelom značilna apropiacija pozno-antičnih disperzij reprezentacij Sclavenov kot radikalno drugih (najsi bo Bizantincem, naj si bo Langobardom Pavla Diakona, itd.), ki pa same glede te drugosti odražajo kontinuiteto v polju referencialnosti s še celo izjavljanji o Venetih iz pred-sokratske dobe, ki jih kot druge nikakor ne reprezentira le Tit Livij, kot sem v uvodu v to diplomsko delo citiral, pač pa že Herodot, ko na temelju svojega branja Homerjeve izjave o Venetih / Paflagoncih zatrjuje, da se paflagonsko mesto Sinope nahaja na istem poldnevniku kot delta Nila (Herodot, *Zgodbe*, 2, 34), torej nasproti Egipta (in piramide kot simbola hierarhije), prav tam, kamor izraelitsko 'sveto vedenje' *Stare zaveze* locira Amalečane (Prva Samuelova knjiga, 15 : 7), njemu radikalno druge.

Tako tudi Cezarij iz Nazianza projicira amalečanskost v svojo reprezentacijo Sclavenov, ko govori o »razbijanju glav ob skali« ali ko govori o umorih vladarjev na posameznih (referencialnost *Esterine knjige*); enako Jordanes, četudi tako v *Romani* kot v *Getici* opisuje vojaške vpade samostojnih Sclavenov na območje od Rima terjane jurisdikcije, govori o Sclavenih kot o strahopetcih, napade na katere blagoslavlja sam Bog, kar ponovno odseva referencialnost Amalečanov (ti naj bi napadli ženske Izraelitov na pohodu iz Egipta in tako veljajo za prototip strahopetcev¹¹⁴), v *Romani* pa še poudari to

¹¹³ Dokaj podrobni pregled reprezentacij izvora Slovanov pri raznih avtorjih od Nestorja do 20. stoletja podaja Sedov v prvem poglavju svoje monografije (Sedov 2012, 9–96). Ni smiselno in z vidika prostora tudi ne ekonomično tega pregleda na tem mestu reproducirati; nesporno pa so reprezentacije (južnih) Slovanov kot naslednikov raznih že v klasični antiki južno od Donave poseljenih etnij ali etničnih kategorij (Venetov, Ilirov, Getov, Panoncev itd.) vse od Nestorja pa še v 17. stoletje prevladujoče in jih zagovarja večina tako slovanskih kot tudi Slovanom tujih učenjakov tega obdobja.

¹¹⁴ O biblijskem stereotipu amalečanskega strahopetsva zapiše v svoji analizi *Esterine knjige* LeCocque sledeče: »Haman is Amalek, and Amalek personifies cowardice. Deuteronomy 25:18 tells us that the Amalekites threw themselves at Refidim on the rear of the wandering Israelites on their way to the promised Land, that is on the weaklings, the women and the children: »[Amalek] struck down all who lagged behind.«. (LeCocque 2008, 78). Kazen pa je v *Stari zavezi* sledeča in osvetli v luči Herodotovega zapisa v 34. poglavju druge knjige njegovih *Zgodb* mnogokaj glede odsotnosti Slovanov iz antičnih spisov (in nič manj o ideologiji alohtonizma v reprezentacijah pojavitve Slovanov): »Spominjaj se, kaj ti je storil Amalek na poti, ko ste šli iz Egipta, kako te je na poti napadel in pobil pri tebi vse, ki so opešali in zaostali za teboj, ko si bil izčrpan in utrujen, in se ni bal Boga! Ko ti torej GOSPOD, tvoj Bog, nakloni mir pred vsemi tvojimi sovražniki okrog in okrog v deželi, ki ti jo GOSPOD, tvoj Bog, daje, da jo kot

drugost Sclavenov, ko svojo zgodovino Rima, primerljivo kot Tit Livij svojo zgodovino Rima uvede z naracijo o Venetih, sam zaključi z naracijo o Sclavenih, teh istih, ki jih v *Getici* enači z Veneti, in ob tem piše o »imperiju vrednem tragedije«. Nič drugače ni tudi pri Ioannesu iz Epheza, ko v svoji *Historii Ecclesiastici* izjavlja o »prekletem narodu« Sclavenov (Ioannes Ephesius, *Historia Ecclesiastica*, 6, 25) – kar ponovno odraža aktiviranje referencialnosti o Amalečanih, ki je navzoče že v Herodotovi izjavi o paflagonskem mestu Sinope kot nahajajočem se nasproti Egipta. Kakršnokoli vgrajevanje amalečanskosti v narativne disperzije reprezentacij Sclavenov pozne antike bi seveda ne bilo mogoče in bi bilo receptirano kot norost brez tedanje diskurzivne samoumevnosti enačenja Venetov že (mitske) Paflagonije Herodota / Homerja oz. Venetov antike na splošno s Sclaveni.

Pradomovina, pravo domovanje, alohtonizma Slovanov se tako ne izkaže za Karpati, pač pa na Apsyrtovem otočju, kjer je Medeja umorila svojega brata, kajti alohtonizem iz v prejšnjih treh odstavkih navedenih okoliščin ne more drugače kot loviti svojega repa in žagati veje, na kateri sedi; ne more drugače kot reprezetirati Slovanov kot ostalim Evropejcem Drugega na povsem enaki način kot antični viri reprezentirajo Venete; sam sebe strelja v Ahilovo peto, ne zmore prehiteti želve, s katero tekmuje. Ni bil kadarkoli karkoli več kot le režim resnice danega družbenega obdobja, vzpostavljen v »strahu pred praznino« ob propadu fevdalizma v porajajočih se diskurzih meščanskih nacij zahodne Evrope, ki je vladajoče sloje teh nacij povezal v hegemonski 'zgodovinski blok'. Konstruira tisto radikalno drugo, iz antike in spomina ter iz Evrope izvrženo, manjkajoče, ki pa se vedno znova vrne kot duh umorjenega, ki, kot to stori Apollodorovi v Skitiji bivajoči 'prisilani' oz. 'primorski' Paflagonci pradomačim 'Zarubincem' Andreja Pleterskega, preganja svojega morilca.

Diskurzi te formacije, diskurzi alohtonizma, bodo zagotovo – kot vsi diskurzi – prej ali slej opešali; spodjedel bo alohtonizem ob *dogodku* novi in drugačni režim resnice. Ni se

dediščino vzameš v last, izbirši spomin na Amaleka izpod neba! Ne pozabi!« (5 Mojezs, 25 : 17–19). Zanimiv se zdi s tem v zvezi en pasus v Zosimovi *Novi Zgodovini*, kjer govori o Julijanu Odpadniku in o njegovih obrambnih ukrepih zoper 'barbare', ki so vdrali v Galijo (Zosimus je poslednji staroverski zgodovinar Rima, Julijan pa poslednji staroverski vladar); takole zapiše: »*And understanding that the people of those parts were terrified at the very name of the Barbarians, while those Constantius had sent along with him /.../ knew nothing more, as he used to say, than how to say their prayers, he enlisted as many more as he could /.../.*« (Zosimus, *Nova zgodovina*, 3). Težko bi ti 'barbari', o katerih Zosimus govori, mogli biti Germani; njih imena se ni kdorkoli bal, omenja ga namreč za založitev parih knjižnic dovoljšnje število rimskih in rimo-krščanskih knjig; očitno je šlo za strah pred nekim drugim imenom; imenom od Germanov razlikujoče se, drugačne, etnije.

mogoče zmotiti, ako se ugotovi, kako se govori sporadično že zdaj, kaj ob vseslovenskem uporih zoper »vso politiko«, tj. zoper vse od alohtonizma formirano slovensko 'sveto vedenje', vsej svoji gotovosti vase in edino le sebi pripisanemu 'pozitivizmu' navkljub ni maral slišati s Trga republike nekega novembra 2012: »Gotov je.«

7 Zaključek

Barbarians are coming,

heading your way,

The evil is rising,

kneel down and pray.

(Laibach, 2003)

To diplomsko delo sem v uvodnem delu uvoda odprl s citatom uvodnih stavkov Livijeve *Od ustanovitve mesta* in pokazal, kako so v njih Veneti reprezentirani kot Drugo Rima; kot alternativna možna preteklost, ki ji pisec zgodovine potencialno more slediti. Izpostavil sem tudi, kako Livij to možnost po vsega nekaj stavkih zavrne in preostanek svojih knjig sledi v dejanjih potomstvu Eneja. Tudi v meni dostopnem slovenskem zgodovinopisju je tako, da so Veneti pojmovani kot alternativna a neznanstvena možna vizija preteklosti, o kateri pa znanstveno zgodovinopisje alohtonizma že takoj, ko jo omeni, v naslednji sapi preneha govoriti.

To diplomsko delo preiskuje ohranjene sledove te druge možne preteklosti in pri tem uveljavlja zavest, da bi slediti jim po tistem tipu linearno-razvojne narativnosti zgodovinopisja, ki ga je uveljavljal s svojo kronološko urejeno štorijo že Livij, in ki ga uveljavlja tudi alohtonistična reprezentacija 'izvora' Slovanov, pomenilo zgrešiti poanto te preiskovane alternativne možne preteklosti. Tako je že v pričetku metodološko konceptualnega nadaljevanja uvoda v to diplomsko delo poudarjeno, da ni pisano v izročilu pojasnjevanja in da sta temu primerno formirana tako konceptualizacija razumevanja kontinuitete Slovencev in ostalih sodobnih Slovanov z Veneti antike kot tudi sklop metod, preko katerih to diplomsko delo vsebini te alternativne možne preteklosti pristopa.

Osvetlil sem, kako se izvirno zastavljena *zelena* hipoteza prav zavoljo preiskovanja alternativne možne preteklosti na alternativni možni način, za katerega je značilno zavračanje pojmovanja zgodovine kot linearno-napredujočega niza od struktur zavisečih dogodkov, ki evolutivno privede do družb meščanskih nacionalizmov, in tudi zavračanje pojmovanja subjektivnosti, kot kakšne esencialne enovitosti, ki je prebrodila

nespremenjena vse transformacije zgodovinskega procesa, ne more potrditi. Povedal sem tudi, da se izvirno *zelena* hipoteza, ko je preoblikovana na način, kakršnega sem navedel v uvodnem poglavju problematiziranja venetsko-sclavenske kontinuitete, vendarle potrdi kot kontinuiteta med aktivirano referencialnostjo antične izjavnosti o Venetih, s katero je ta izjavnost pomensko sidrana, in aktivirano referencialnostjo poznoantične in zgodnj srednjeveške že krščanske izjavnosti, s katero je sidran pomen Sclavenov v izjavnosti prav tiste dobe, v kateri se dejanska kontinuiteta Venetov antike in Sclavenov srednjega veka edino more izkazovati.

Poudaril sem pri tem, da kontinuiteto, ki se izkazuje skozi to referencialnost, to diplomsko delo pojmuje v etnosimboličnem pristopu k razumevanju notranje povezave 'svetega vedenja' sodobnega nacionalizma z etničnostmi in naracijami njihovih etnozgodovin raznih epoh dobe pred nacionalizmom, kakor tudi, da se skozi tovrstni pristop teza o kontinuiteti Sclavenov z Veneti sicer potrdi, vendar z določenimi pridržki, katerih moje razumevanje pomena sem tudi navedel.

Utemeljeno je bilo že v okvirih podpoglavja o konceptualizaciji raziskovanja, da problematike venetsko-sclavenske kontinuitete ne zmore na zadovoljiv način in s sebi lastno metodiko podati katerakoli posamezna znanstvena disciplina, temveč ga lahko ponudi le interdisciplinarno raziskovanje etnogeneze, ko se skozi kritiko retrospektivnih 'strukturacij preteklosti', samoopredeli kot veda o spontanem v etnični genezi Slovanov. Opreديل sem tako potrebo po tovrstni etnogenezi, ki bo po eni plati upoštevala dejanskost pojavnosti spontanosti zgodnjih Slovanov, po drugi pa ne bo usmerjena v iskanje primordialnega trenutka izvora v okvirih te ali one arheološke kulture železne dobe, ampak se bo osredotočala na intertekstualno okoliščino pojavitve sporadične praslovanske samosvojsi. Temu primerno sem opredelil razliko med praslovansko s še sporadično normativnostjo zamejeno spontanostjo Sclavenov in imanentno slovenskostjo ne več sporadične spontanosti Sclavenov / Venetov alpsko-jadranskega območja ter opozoril na v virih očitno navzoča pričevanja o različnosti obdobja propada sporadične organiziranosti Sclavenov na različnih geografskih območjih. V nadaljevanju konceptualno-uvodnega poglavja tega diplomskega dela je bil nato predstavljen sklop metod pristopanja k razčlenitvi tekstov relevantnih izjav o antičnih Venetih in o srednjeveških Sclavenih v prvem branju ter metodi arheologije in genealogije v drugem. Sočasno sem v podčrtnih opombah tudi ponazoril s primeri realno uporabo teh metod diplomskega dela v analizi konkretnih izjav.

Po kratkem opisu raziskovalnega postopka, v katerem sem navedel tudi okoliščine preloma tega diplomskega dela z 'normativno' paleo-venetologijo, je nato v tretjem poglavju sledila razčlemba koncepta etnogenezologije Slovanov, kot ga ponuja ruski akademik Sedov. Predstavljene so bile posamezne discipline, ki zagotavljajo etnogenezologiji gradivo s svojih znanstvenih področij: jezikoslovje, toponimika, antropologija in kraniologija, etnografija in folkloristika, primarni pisni viri in stvarna arheologija ter nekatere ostale znanosti, kot npr. demografija, genetika, itd. Predstavil sem tudi omejitve teh posameznih disciplin ter težave, ki se pri nekritičnem povzemanju njihovih dognanj pojavljajo ter onemogočajo etnogenezologiji postati veda o dejanski spontanosti zgodnjih Slovanov. Utemeljil sem potrebo po umestitvi politologije med discipline etnogenezologije prav v izogib mehanicističnim 're-konstrukcijam' oz. 'strukturalizacijam preteklosti' ter v izogib nekritičnemu iskanju točke primordialnosti.

V četrtem poglavju diplomskega dela sem predstavil poglede modernistične formacije diskurza o naciji in o nacionalizmu ter o njuni povezavi s kolektivitetami dobe pred nacionalizmom ter s konkretnim citatom Gellnerja glede »prebujenja Nemčije« izpostavil, kako so se po drugi svetovni vojni vzpostavile tudi in predvsem kot odziv na nemški nacionalsocializem. Predstavil sem nato temeljne značilnosti perenialističnega pojmovanja nacije ter Gellnerjevo kritiko tega pojmovanja tudi zato, ker je to pojmovanje inherentno konceptu in praksam s kossinovsko arheologijo zaznamovane etnogenezologije, kakor jo razumeva Sedov. Predstavil sem tudi razliko med primordializmom in instrumentalizmom v pogledih na vprašanje, kaj naj bi bilo tisto, kar poraja intenzivnost subjektivnih identifikacij z etničnimi identitetami tako glede etničnih vezi v dobah pred nacionalizmom kot s subnacionalnimi etnijami te dobe ter prikazal McKayeov poizkus sinteze obeh pristopov, na podlagi katerega – razumljenega kot sintezo primordialnih in instrumentalnih vsebin v recepciji samo-reprezentirane etnozgodovine – sem poizkusil podati razumevanje procesa, ki je privedel do sodobnega fenomena, ko se razen Slovencev in Slovakov vse ostale v jezikovnem smislu slovanske nacije osrediščajo s partikularnim ne-sclavenskim označevalcem. Preko navedb konkretnih izjav slovenskih protestantov 16. stoletja in skladno z Glaserjevim navodilom, naj se vso literarno produkcijo kajkavcev izpred leta 1835 pojmuje kot slovensko literarno zgodovino, tudi izjav kajkavcev pred to letnico, sem kot neutemeljena zavrnil tako pojmovanja o Slovencih 16. in 17. stoletja kot o 'le jezikovni skupnosti', kakor sem tudi skozi izpostavitev logične nevzdržnosti pojmovanja

Sclavenov zgodnj srednjeveških Alp kot sporadično organiziranih zavrnil označevanje teh Sclavenov kot »Alpskih Slovanov«. Pokazal sem, kako sta obe ti vrsti pojmovanj zaznamovani tako s perenializmom kot s primordializmom; kako torej ne gre za kakršenkoli gellnerjanski modernizem, pač pa za diskurz, ki se od predvojnega perenializma razlikuje le v tem, da retrospektivne 'strukturalizacije' ne izvaja kot (slovenske) nacionalizacije preteklosti, pač pa kot (slovansko) pan-nacionalizacijo preteklosti v imenu nekoč obstoječih večnacionalnih slovanskih federacij ter njihovih formalnih ideologij. Predstavil sem nato tudi temeljne značilnosti socio-biologije kot najizrazitejše predstavnice primordialistične misli o naciji tudi zato, da lahko bralec uvidi, kako je tovrstnemu psevdo-modernizmu, ki kritizira nacional-perenializem le toliko, da lahko nekritično projicira svojo pan-nacijo v dobo, ko ni mogla obstajati in iz katere nacijo perenializma izvrže, razizem inherenten.

Temu je sledila predstavitev temeljnih značilnosti etnosimbolizma, v okviru katere so bile podane tipske definicije, ki lahko omogočajo tudi stvarni arheologiji v okvirih etnogenezologije razlikovati etnične kategorije od celovitih etnij, le-te od etničnih držav antike, te slednje pa od antičnih nacij. Podani sta bili tudi Smithovi opredelitvi dinastičnega in patricijskega tipa nacije v dobi pred nacionalizmom ter tudi razčlemba o tem, kako sta po njegovem dognanju ta tipa nacij povezana z lateralnim in vertikalnim tipom pred-nacionalnih etničnih kolektivitet. V tem okviru sem podal svoje razumevanje protestantov 16. stoletja kot patricijskega slovenskega naroda in Slovencev Slovenje dežele oz. banovine kot dinastičnega tipa – od iste 'karantansko-panonske' etnije že nesporednih Sclavenov tvorjenega – slovenskega naroda, ter ponudil v razmislek 'eleuterijski tip' naroda, kot način razumevanja političnosti zgodnj srednjeveške Karantanije. V nadaljevanju poglavja o etnosimbolizmu sem se osredotočil na koncepta etnokrajin in etnozgodovin, na problematiko njune vzpostavitve in na to, kako se v procesu meščanske nacionalizacije skozi naturalizacijsko funkcijo nacionalnega mita pretvorita v Domovino kot »sveto deželo« in v 'Patrijo' kot »sveto vedenje«. Navedel sem Smithov citat o primeru tekmovanja dveh različnih sklopov naracij med Grki že v okvirih grške etnozgodovine, od katerih pa je le en prevzel ob nacionalizaciji te etnozgodovine dominantno vlogo ter odtlej vršil diskurzivno hegemonijo v grški 'Patriji', ter v tem kontekstu navedel še Šavlijevo razumevanje vloge nemške znanosti pri vzpostavitvi »hegemonizma« alohtonizma v interdiskurzivnosti etnogenezologije Slovanov.

Izkazala se je tako potreba po nekoliko temeljitejšem problematiziranju koncepta hegemonije, kar je vpeto v peto poglavje tega diplomskega dela. Podal sem skopi oris Gramscijevega razumevanja meščanske hegemonije ter tudi vloge tradicionalnih in 'organskih' intelektualcev v njej, s čimer sem malenkostno namignil na to, kako alohtonizem kot diskurzivni formant »svetega vedenja« v okviru širše hegemonije meščanskih – ali kot v podalpskem primeru post-socialističnih – družb hodi z roko v roki z diskurzivno formacijo 'liberalnega' Weltanschauunga novih 'zemljiških posestnikov', ki skušajo kot upravljavci nekoč družbenega in nato nacionaliziranega premoženja v fevdalni maniri na podlagi bančnih kreditov to premoženje privatizirati in pretvoriti v dedni 'fevd'. Povedal sem, da Gramsci pojmuje družbeno hegemonijo kot pristanek nevladajočih slojev družbe na sklop norm in vrednot vladajočega sloja skozi 'molekularno' oblikovani pristanek na te norme in vrednote, ter da s tem konceptom presega tako pojmovanje izvrševanja vladavine 'od zgoraj' skozi brutalno silo kot tudi klasični marksistični koncept z ekonomskim položajem deterninirane »lažne razredne zavesti« ter tudi statična in rasistična koncepta fašizma, kakršna sta vezanost (fascio) in prestiž. V naslednjem podpoglavju sem se oprl na analizo izpod peresa Petra Ivesa, ki je pokazala, kako je Gramsci pojem hegemonije razvil skozi jezikoslovni študij ob zavrnitvi tako 'hiper-pozitivizma' in 'legalizma' šole mladogramatikov, ki je ignorirala vlogo pomena ter zgodovine in kulture v jezikovni spremembi, kot tudi Crocejevega jezikovnega idealizma, ki je pojmoval jezik kot čisto izraznost dejansko izgovorjenega. Gramsci je obe šoli mišljenja sintetiziral skozi pojma spontane in normativne slovnice, ki se nahajata v trajni medsebojni interakciji, vršeči se po enakih načelih kot hegemonija. V šestem poglavju je bilo izpostavljeno tudi, kako je za Gramscijevo razrešitev problematike značilno, da drugače kot Saussure polja spontanega ne izvrže iz znanstvene analize.

V nadaljevanju petega poglavja sem izpostavil še, kako je Stuart Hall apliciral Gramscijev koncept hegemonije v svoj model kodiranja in dekodiranja televizijskih sporočil, ko ga je združil z Jaussovo recepcijsko teorijo v literarnih študijah, ter ob tem opredelil hegemonski, pogajalski in opozicijski tip branja sporočil. Ponazoril sem tako ob Linhartovi recepciji Prokopija na primeru pojma »aberrant reading« kot v nadaljevanju na dveh diametralno nasprotnih primerih branja Ptolemajeve izjave o Venetih Baltika, da je ta model mogoče uporabljati v analizi branja sporočil posredovanih skozi katerikoli medij, in ponazoril s primeri branja Psevdo-Scylaxovega

Periplusa ter Aelianove in Psevdo-Aristotelove omembe kavk v referencialnosti njunih izjav o Venetih, da hegemoni tip branja izjav preteklih zgodovinskih epoh zavoljo diskurzivnih prelomov in družbenih sprememb običajno ne sovпада z aktualno hegemonijo v reprezentaciji dane problematike. Povedal sem tudi, da Hallova tipologija bralnih praks, kakor je aplicirana v tem diplomskem delu, omogoča uporabo diskurzivno-analitične metode arheologije vednosti, ko identificira pogajalska ali opozicijska antična branja še starejših besedil. Četudi to diplomsko delo ni zasnovano kot delo s področja zgodovine recepcije, ampak s področij politologije in etnogenezologije, sem v petem poglavju tega diplomskega dela tudi zavoljo problematiziranja nekaterih prevodov in vprašanja avtorstva nekaterih izjav analiziranih v prilogah kot kratek teoretski ekskurz v recepcijsko zgodovino razčlenil še problematiko konceptov in praks recepcije, kot so se uveljavili že v antiki, in ob naslonitvi na analizo Lorne Hardwick predstavil 'poetično' plat antične recepcije skozi problematiko transmisije, prevoda in kulturnega fokusa, ter po drugi plati ob naslonitvi na študijo o izumljanju Homerja Barbare Graziosi izpostavil še 'političnost' antične recepcije kot problematiko antičnega odnosa med tekstom ter občinstvom in s tem vprašanjem povezano problematiko receptivnega preloma med mitskim herojem starejših epoh in individualiziranim pojmovanjem avtorja v klasični dobi.

V šestem poglavju sem nato razčlenil še drugo plat recepcije, reprezentacijo. Sledil sem Hallu v pojmovanju refleksivnih in intencionalnih teorij reprezentacije kot neadekvatnih in izpostavil, koliko konstruktivistične teorije dolgujejo Sausurrovi opredelitvi znaka kot razmerja med označencem in označevalcem, katerega narava je arbitrarna, iz katere raste semiotična obravnava kulture kot 'nekakšnega' jezika in posledično tekstualno pojmovanje družbeno-realne pojavnosti. Izpostavil sem tipsko distinkcijo med denotacijo in konotacijo, ter Barthesovo ugotovitev, da razmerje označevalca in označenca sekundarne ravni označevanja drugače kot pri denotaciji ni arbitrarno, temveč je opredeljeno skozi naturalizacijsko funkcijo *mita*. Navedel sem dalje, kako je kopičenje kontingence dogodka, ki ga ni bilo mogoče zvesti na strukturno logiko, privedla Foucaulta do pojmovanja izjav kot drugačne vrste dogodkov, ki jih ne zajamejo niti Saussurove jezikovne kategorije, niti pri njih ne gre za materialnost, ampak za »režim ponovljive materialnosti« v dani dobi, ki zamejuje možnosti izjav in določa, kaj velja kot resnično. Navedeno je bilo, kako Foucault razumeva diskurz kot disperzijo izjav s specifičnimi pravili, »skladno s katerimi so bili formirani objekti, izjavljanja,

pojmi in teoretske opcije«, formacije diskurza pa kot podobne si sisteme teh disperzij, ki jih definira regularnost »med objekti, tipi izjavljanja, pojmi in tematskimi izbirami.« Izpostavljeno je tudi bilo, kako je družbeno vedenje vselej konstruirano z roko v roki z diskurzivnim tipom moči, kakor tudi, kako Foucault pojmuje diskurz kot opredeljujoč ne le vedenje kot znanje, ampak tudi vedenje kot prakso.

To diplomsko delo je to regularnost v primeru alohtonizma kot formacije v reprezentaciji 'izvora' Slovanov identificiralo že v tretjem poglavju ob problematiziranju pojma etnogeneze Slovanov, kjer je bil izpostavljen reprezentativni vzorec 'akrobatstva' vseh alohtonističnih scenarijev etnogeneze Slovanov v 'pojasnitvi' njihovega odnosa do antičnih Venetov Baltika.

Kot poizkus sinteze diskurzivnih in semiotičnih pristopov k analizi reprezentacije sem v nadaljevanju obravnaval koncepta poetike in politike razstave, skozi katera je mogoče identificirati pojave simbolnega in institucionalnega tipa diskurzivne moči. V nadaljnjih dveh podpoglavjih je nato bila izpostavljena še vloga diskurza nacionalizma v proizvodnji simbolne moči oz. legitimacije meščanske vladavine ter formativni značaj pozitivizma filologije in jezikoslovja temu diskurzu ob pretvorbi etnozgodovin v »sveta vedenja« nacij; čemur je sledila še osvetlitev položaja ekshibicijskega kompleksa v proizvodnji tako simbolnega kot institucionalnega tipa diskurzivne moči, ki je ponudila razumevanje ravno obratnega procesa, kot je potekal ob kaznovanju na področju disciplinarnega kompleksa: od smeri zaprtosti pred občo javnostjo v smer javnega spektakla s ciljem, če naj ponovim, po »/*.../ providing a normalizing function via the construction of a radically different Other*«, ki je služila »/*.../ as a vehicle for 'edification of a national public and the confirmation of its imperial superiority.*«.

Izpostavljeno je bilo tudi, kako Bennettova analiza razvoja praks ekshibicijskega kompleksa velja za celotni ekshibicijski kompleks, ne le klasične muzeje, in dalje, kako je v zgodovinski družbeno-kulturni konkretnosti dobe nacionalizirajočega se meščanskega (avstro-)nemštva ta kompleks privedel do vzpostavitve alohtonizma v reprezentaciji izvora Slovanov prav tedaj z Linhartovim *Poskusom* ter je odtlej zamejeval s svojo disciplinarno funkcijo spontane možnosti recepcije tistega, kar je vpisanega v antične izjave o Venetih ter v poznoantične in zgodnj srednjeveške o Sclavenih, ter tako 'sveto vedenje' nacionalizirajočega se meščanskega slovenstva (in južnega slovanstva) formiral kot »*ideologijo nekega hegemonizma, ki ga ni spočelo prvotno južnoslovansko gibanje /.../, temveč nemška znanost.*«

V povzetku šestega poglavja sem ponudil razumevanje tega, kako je tovrstna formacija reprezentacije izvora Slovanov ustvarila v odnosu do ostalih tedaj meščansko nacionalizirajočih se narodov Evrope tem narodom radikalno Drugega, iz antike izvrženega, in sicer prav v kontinuiteti z antičnimi pojmovanji Venetov in zgodnj srednjeveškimi pojmovanji Sclavenov. Izpostavljeno je bilo tudi, kako je tako ustvarjena radikalna Drugost Slovanov povratno povzročila prelom s predhodnimi oblikami zahodno-evropskih nacij; prav tisti nacionalistično-diskurzivni prelom, od katerega pojavitve dalje modernizem zmotno prepozna vso zgodovino zahodnoevropskih nacij.

Naj za konec kljub temu, da je nevhvaležno samoocenjevati pomen lastnega dela, in da sem prepričan o bralčevi zmožnosti prepoznati ga tudi brez moje usmeritve, zapišem še par besed o mojem razumevanju pomena tega diplomskega dela.

Gre za po mojem vedenju eno prvih v 'naši' slovenščini spisano besedilo, ki utemeljuje vlogo politologije in znanosti o mednarodnih odnosih (ter študij nacij in nacionalizmov in še posebej etnosimbolizma) v etnogenezi. Poleg tega je to diplomsko delo po mojem vedenju prvo v slovenščini spisano besedilo, ki skozi koncept s sporadično normativnostjo vzpostavljene spontanosti kritizira mehanicistično tihotapljenje devetnajsto stoletnega pozitivizma pod okriljem strukturalizma v etnogenezi. Znanost 21. stoletja ter je verjetno prvo, ki uvaja 'avtohtonizem' venetske teorije v diskurzivno formacijo etnogenezi Slovanov. Tudi gre za enega redkih, če ne kar prvega, primerov potrditve temeljne teze venetske teorije o navzočnosti slavofone populacije na območjih južno od Donave pred 6. stoletjem skozi diskurzivno analizo relevantnih izjav starodavnih izjav ohranjenih literarnih in drugih virov. Po meni dostopnih informacijah je v tem diplomskem delu tudi prvič razmerje zelene in naivne 'spontane slovenetologije' in alohtonizma v reprezentaciji izvora Slovanov pojmovano kot odraz meščanske hegemonije, sam alohtonizem pa kot diskurzivna formacija te reprezentacije in kot takšen tudi kot le 'element' širše disperzije formantov diskurza globalne družbene hegemonije, ki se jih v meščanskih družbah globaliziranega okolja ponuja kot univerzalne rešitve problemov na raznih področjih: očitno hodi z roko v roki z od hegemonije predpisanim modernističnim pojmovanjem relacije etnij do nacij v 'razreševanju' (dejansko potlačitvi) sodobnih med-etničnih konfliktov, ali pa npr. z neoliberalizmom ter njegovimi restriktivnimi fiskalnimi in monetarnimi politikami in privatizacijskimi shemami kot univerzalnim 'zdravilom' ekonomskih težav družb, ne

glede na njihovo zgodovino in ne ozirajoč se na dejanskost konkretnih ekonomskih problemov.

To diplomsko delo je eden redkih, če ne kar edini, izmed zagovorov venetske teorije, ki ne poizkuša slovenščine pripisovati kateremukoli jeziku korpusov starodavne epigrafike in ki opušča nestvarne ambicije po 'apropriaciji' slovenščini jezika korpusa inskripcij atestinske kulture. Relevantno je tako tudi z vidika normativne paleo-venetologije, saj jo seznanja s potrebo po tem, da kritično preveri svoj samo-označevalec: kakor ni smiselno vede o slovanskih jezikih imenovati germanistika, tako tudi ni smiselno vede o retijskem jeziku teh inskripcij imenovati paleo-venetologija. To diplomsko delo je po mojem vedenju, kljub že Šavlijevemu obdelovanju (a ob primordialističnem in naturalističnem pristopu k pojmovanju etnije) slovenskih simbolov s perspektive avtohtonizma, eden prvih (če ne edini) zagovorov venetske teorije, ki problematike venetsko-sclavenske kontinuitete ne obravnava v okvirih organicističnega perenializma ali / in primordializma, ampak skozi pristop etnosimbolizma.

Tudi, če se odmisli njegovo 'venetsko komponento', je v tem smislu še zmeraj lahko relevantno kot kritika modernističnih in tistih psevdo-modernističnih pristopov k pojmovanju povezave zgodnj srednjeveških Sclavenov s Slovenci Trubarjeve dobe in s Slovenci 19. stoletja, ki z vsiljevanjem za nas butastega stališča, da npr. Linhart in celo Prešeren nista pripadala slovenskemu narodu, zavestno ali ne režejo narodu korenine, mehanicistično podaljšujejo dobo nekakšnega abstraktnega 'slovanstva', in to počnejo zagotovo v nesveti kohabitaciji unitarnega (v srednji vek projiciranega) jugoslavizma s stvarnimi interesi ekspanzivnih tujih nacionalizmov (če namreč Slovencev pred 1848 »še ni bilo«, tudi Slovenk ali pa Slovencev, bivajočih za-časno 'v tujini', pred tem letom ni moglo biti).

V drugem delu Priloge A to diplomsko delo ponuja sistematični prikaz vseh dosegljivih antičnih izjav o Venetih severovzhodno-evropskega območja, ki jih po večini tudi v alohtonistični formaciji pisane naracije o Slovanih pojmujejo kot izjave o Slovanih antike, ter temu dodaja analizo teh izjav. V tem aspektu more služiti tudi zagovornikom alohtonizma kot nekakšen pred-zvezek h Kosovemu *Gradivu za zgodovino Slovencev v srednjem veku*. V prvem delu Priloge A pa ponuja eno od bolj podrobnih študij mita o Phaethonu, pa četudi je zamejena temporalno s proučevanjem pomenskih sprememb elementov tega mita le do šestega stoletja, ko se v literarnih virih Rima pojavijo

Sclaveni, in tako ne obravnava, kaj ima o Phaethonu povedati Dante ali o Phaedri Racine ali Freud itd., saj sem raziskoval intertekstualni vpliv tega mita na rano srednjeveško izjavljanje o Sclavenih. Že samo ta študija bi ob dodanem primerno modificiranem uvodu, zaključku ter metodološko-konceptualnem poglavju, mogla funkcionirati kot samostojno diplomsko delo, sam pa jo razumevam le kot nekakšno 'inicijacijo' v etno-mitsko razsežnost pomena, ki ga je antično povezovanje oz. pomensko sidranje izjav o Venetih s tem mitom, spodbudilo v kasnejših recepcijah, in kot predpogoj etnosimboličnega razumevanja konkretnih antičnih izjav o Venetih osrednje in severovzhodne Evrope.

V nadaljevanju Priloge A je razčlenjeno, kako najmanj trije antični pisci (Psevdo-Scymnus, Apollodorus Atenski in Plinij starejši) izrecno in še vsaj dva posredno (Strabon in Hieronim) že pred Jordanesom enačijo etničnost severno od Donave bivajočih Venetov z etničnostjo južno od nje bivajočih Venetov. Možnosti sta tako le dve: ali so torej oboji bili že tedaj v antiki slavofoni Sclaveni ali pa so oboji bili še staro-Evropejci; in to v dobi, ko so se vse ostale evropske jezikovne skupine že izločile iz pra-indovropščine, kar pomeni, da so bili ti staro-evropski Veneti v tej dobi, kolikor vzamemo to drugo možnost za ustrezno in – naj se tako izrazim – resnično, »imanentni Praslovani«. Lahko v luči Priloge B kdorkoli oceni sam pri sebi, katera od teh dveh možnosti se zdi verjetnejša.

V Prilogi B to diplomsko delo razstavlja izbor tistih v javno dostopnih primarnih virih zapisanih in ohranjenih poznoantičnih in zgodnje-srednjeveških izjav o Sclavenih, ki to etnijo omenjajo na območju južno od Donave že pred šestim stoletjem, kar je selekcijski kriterij in iz njega izhajajoči izbor, za kakršnega mi ni znano, da bi bil kdaj prej že objavljen. Že sama številnost teh izjav pove nekaj malega o kredibilnosti doselitvenih naracij alohtonističnega diskurza, toda razstava je namenjena predvsem temu, da se bralec sam more prepričati o kontinuiteti aktivirane etno-simbolične referencialnosti antičnih izjav o Venetih razstavljenih v Prilogi A z aktivirano etnosimbolično referencialnostjo izjav o Sclavenih v Prilogi B: Phaethon antike je Amalek v recepciji zgodnjega krščanstva, Eridan antike je Phison v recepciji zgodnjega krščanstva, črni topol / Heliade antike je tilia / lipa v recepciji zgodnjega krščanstva, itd., Veneti antike so Sclaveni v recepciji zgodnjega krščanstva.

V poslednjem poglavju Priloge B to diplomsko delo ponuja analizo najstarejše literarne izjave o Sclavenih, ki presega marsikaj, kar je alohtonizmu Slovanov v slovenščini doslej uspelo spraviti skupaj o tej najstarejši rimski literarni omembi Sclavenov; predzadnje poglavje pa bralca seznaja z več kot dvajsetimi primeri starorimskih latinično pisanih inskripcij – kjer ni kakršnegakoli dvoma, katere črke se v inskripcijah pojavljajo in katere glasove označujejo, kakršen morebiti more obstajati, ko gre za en ali dva grafema etruščanske ali atestinske epigrafike – in na katerih je izpričano sclavensko ime. Med zapisom »Stlaborium« na inskripciji iz Pompejev in zapisom »Sclaborum« pri Pavlu Diakonu ni kakršnekoli razlike na ravni označevalca, kajti soglasniški sklop »Stl« se je zavaljo dinamike glasoslovja latinščine preglasil v »Scl«. Ker pa ta »Stlaborium« iz Pompejev območnostno korelira z etnonimom »Venetulani« (= »sinovi Venetov«; clan = sin v etruščini; »ulan«, »oglan« pa v turških jezikih) na območju starodavne Latinske lige v *Naravni zgodovini* Plinija starejšega, razlike ni tudi na ravni označenca, oz. se izkazuje le v razliki med imenom rodu (rimski 'nomen gentilicium') in imenom naroda, ki pa je v obeh primerih sclavenski.

V Prilogi C ponuja to diplomsko delo še poizkus sinteze temeljnih spoznanj analiz Prilog A in B ter to sintezo postavlja v kontekst problematike upravno-političnega vidika kontinuitete Venetov antike in Sclavenov zgodnj srednjeveške »provincie Sclaborum« Pavla Diakona. Upravni razkorak med poznoantičnima Venetio inferior in Venetio superior pojmuje kot politični odraz tiste etnične razlike med neslavofonimi antičnimi 'Veneti' atestinske kulture Evganije in slavofonimi antičnimi Veneti območja med Kotom Jadrana in Donavo. Skozi analizo izjav Prokopija o Sclavenih prepozna Priloga C leto 549 kot leto preloma, v katerem avtohtono pojmovana venetsko-sclavenska etnija vzpostavi organizacijsko ogrodje samosvoje vojaško-politične entitete, s čimer to diplomsko delo zavrne pojmovanja, ki pojavitev 'alpskih Slovanov' povezujejo (le) s premikom Langobardov v leto 568.

Verjamem in razumem, da bo moja zavrnitev atestinske epigrafike kot venetske pri marsikateremu zagovorniku klasične 'spontane slovenetologije' naletela na odpor, kajti predsodkom se je težko odpovedati, pa naj še tako škodijo. Tudi verjamem, kako bo analiza najstarejše izjave o Sclavenih v rimski literaturi pri Cezariju iz Nazianza šla bolj težko skozi želodec katoliško verujočih izmed zagovornikov venetske teorije, za kar se tem sodržavljanom lahko načeloma tudi opravičim. Toda znanost je namenjena temu, da se spozna vso problematiko od hegemonije podrejenih, tudi neprijetne resnice. Da je

izraelitski mit o Amaleku vgrajen že od Homerja v reprezentacijo Venetov, je v tem diplomskem delu dokazano že ob analizi Strabonove polemike z Apollodorom Atenskim, ki je razčlenjena v drugem poglavju drugega dela Priloge A; da pa je skozi recepcijo Venetov antike pri Cezariju iz Nazianza vgrajen tudi v najstarejšo literarno prezentacijo Sclavenov (in še v vrsto kasnejših), je dokazano v Prilogi B.

In mi je prav žal. Ne zatrjujem, da so kristjani izumili tovrstno pojmovanje; nasprotno, dokazujem skozi analizo, da je antiki že od Herodota bilo znano, kako gre za delo Homerja. Trdim celo, da je krščanstvo to pojmovanje modificiralo in v marsičem vsaj krščenim Sclavenom že pri Cezariju iz Nazianza z naracijo o Phisonitih in od Konstantina Porfirogeneta dalje z naracijo o »Hrvatih« in »Srbih« 'podvojilo' 'Zločinca' in ublažilo posledice tega pojmovanja, toda ni ga odpravilo. Obstaja še danes, kar ni toliko moj problem, kot problem tistih, ki bi združevali dve identiteti, ki bosta ostali doktrinarno nezdružljivi, dokler bo Cezarij iz Nazianza tako v katolištvu kot v pravoslavju veljal za svetnika. 'Božja beseda' teh religij se ne more izpolniti pred uničenjem Amaleka, posledično tudi do 'odrešitve' ne more priti. Koncipirana je pač kot pojav ali sopojav 'poslednjega Amalečana', saj velja, da »prvenec narodov je Amalek, a na koncu ga čaka poguba« (Števila 24: 20). Posledično pa je to tudi problem slovenstva in širšega slovanstva. Brez razumevanja, da je Amalek vgrajen v reprezentacijo tako Venetov kot Sclavenov, ni mogoče niti pričeti razumevati zgodovine Slovanov; še v manjši meri pa je mogoče razumevati, od kod se pojavlja in čemu služi hegemonija alohtonistične reprezentacije Slovanov ali / in Slovencev, ki le-te opredeljuje kot (novopriseljene) Druge preostanku Evrope, dandanes v sekularizirani sodobnosti. Ker pa je alohtonizem le del širše družbene hegemonije globaliziranega sveta, brez razumevanja, od kod se pojavlja in čemu idejno služi, tudi ni mogoče celovito razumevati vsakokratnih pojavnosti zoper-slovanstva te hegemonije v mednarodnih odnosih: večnih med-slovanskih vojn, doktrine obkrožanja Slavjanov Rusije, spodbujanja nastanka vedno novih slavofonih političnih entitet s partikularnim ne-slovanskim označevalcem, strategij razbijanja slovanskih federacij, kjerkoli se pojavijo, drugorazrednosti v življenjskem standardu in, kot so pokazale jugoslovanske vojne pred dvajsetimi leti ter ukrajinska nedavno te dni, v vrednosti človeškega življenja; ne nazadnje tudi vrste genocidov nad Slovenci, tudi ali predvsem nad katoliškimi Slovenci, ki v znatnem deležu o doktrini Kapadokijskih očakov in o njeni zahtevi po uničenju vsega slovanskega – kar vključuje seveda tudi Slovence – po zaslugi hegemonije

alohtonistične formacije v reprezentaciji Slovanov ne vedo ali ne marajo vedeti
česarkoli.

8 Literatura

1. Alföldy, Geza. 1969. *Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatia*. Heidelberg: Winter.
2. Babič, Anto, Bogo Grafenauer in Ferdo Gestrin, ur. 1953. *Zgodovina narodov Jugoslavije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
3. Baker, George. 1823. *The history of Rome by Titus Livius*. New York: Peter A. Mesier, et al. Dostopno prek Online Library of Liberty.
4. Balasak, Scott. 2015. *Archaeology, Genealogy, Method: Foucault Paper*. Dostopno prek: www.academia.edu/353478/Archaeology_Genealogy_Method_Foucault_Paper (26. januar 2015).
5. Balibar, Etienne in Immanuel Maurice Wallerstein. 2011. *Race, nation, class : ambiguous identities*. New York: Verso.
6. Barthes, Roland. 1972. *Mythologies*. New York: Hill and Wang.
7. Bennett, Tony. 2007. The exhibitionary complex. V *Representing the nation: a reader, histories, heritage and museums*, ur. David Boswell in Jessica Evans, 332–360. New York: Routledge.
8. Berghe, Pierre L. van den. 1975. *Man in society : a biosocial view*. New York: Elsevier.
9. Billig, Michael. 1995. *Banal nationalism*. London: Thousand Oaks.
10. Bor, Matej, Jožko Šavli in Ivan Tomažič. 1989. *Veneti : naši davni predniki*. Ljubljana: Editiones Veneti.
11. Bostock, John in Henry Thomas Riley. 1855. *The natural history of Pliny*. London: Henry. G. Bohn.
12. Bradač, Fran, Kajetan Gantar in Bogo Grafenauer. 1988. *Zgodovina Langobardov = Historia Langobardorum / Pavel Diakon = Paulus Diaconus*. Maribor: Obzorja.
13. Bratož, Rajko. 2011. Gotsko zavzetje Rima 410: pomen dogodka za zgodovino poznega rimskega cesarstva in za razvoj Zahodnih Gotov. *Studia Historica Slovenica: časopis za humanistične in družboslovne študije* 11 (2–3): 829–866.
14. - - - 2015. *Med Italijo in Ilirikom: slovenski prostor in njegovo sosedstvo v pozni antiki*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete : Zveza zgodovinskih društev Slovenije : Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

15. Breuilly, John. 1993. *Nationalism and the State*. Manchester: Manchester University Press.
16. Brglez, Milan, Bojko Bučar in Zlatko Šabič. 2000. *Navodila za pisanje : seminarske naloge in diplomska dela*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
17. Brown, Robert. 1883. *Eridanus : river and constellation : a study of the archaic southern asterisms*. London: Longmans, Green.
18. Campbell, George L. in Gareth King. 2013. *Compendium of the world's languages*. New York: Routledge.
19. Chown, Marcus. 2007. The void: Imprint of another universe? *NewScientist*, 24. maj. Dostopno prek: <http://www.newscientist.com/article/mg19626311.400-the-void-imprint-of-another-universe.html> (17. april 2015).
20. Clemenz, Hubert. 2008. *Argonavti Apollonija Rodoškega*. Vrhnika: Galerija 2.
21. Curta, Florin. 2001. *The making of the Slavs : history and archaeology of the Lower Danube Region : c. 500-700*. Cambridge [etc.]: Cambridge University Press.
22. Davenport, Guy. 1995. *7 Greeks*. New York: New Directions.
23. Debord, Guy. 1999. *Družba spektakla*. Ljubljana: ŠOU, Študentska založba.
24. Dechend, Hertha von in Giorgio De Santillana. 1998. *Hamlet's Mill: an essay on myth and the frame of time*. Boston: D.R. Godine.
25. Derksen, Rick. 2008. *Etymological dictionary of the Slavic inherited lexicon*. Leiden; Boston: Brill.
26. Diggle, James. 1970. *Phaethon / Euripides; edited with prolegomena and commentary by James Diggle*. Cambridge: At the University Press.
27. Dire Straits. 1996. *Brothers in Arms*. London: Mercury records.
28. Dulnicz, Marek. 2010. The Lombard headman called Ildigis and the Slavs. *Archaeologia Adriatica* III–IV: 237–246.
29. Eco, Umberto. 2003. Towards a semiotic inquiry into the television message. V *Television : critical concepts in media and cultural studies*, ur. Toby Miller, 3–19. London: Routledge.
30. *Elektronska znanstvena besedila*. Dostopno prek <http://ezb.ijs.si> (19. april 2015).
31. Evelyn-White, Hugh Gerard. 1914. *Hesiod, the Homeric hymns, and Homeric*. London: W Heinemann.
32. Fairclough, Henry Rushton. 1916. *Virgil*. London: W. Heinemann.
33. Farrell, Joseph in Damien Nelis. 2013. *Augustan poetry and the Roman republic*. Oxford: Oxford University Press.

34. Feldherr, Andrew. 1998. *Spectacle and Society in Livy's History*. Berkeley: University of California Press. Dostopno prek UC Press E-Books Collection.
35. Forell, Kristy Leigh Hamm. 2008. *Basic writing (un)written : a critical discourse analysis and genealogy of developmental English in Texas*. Austin: University of Texas.
36. Foucault, Michel. 2001. *Arheologija vednosti*. Ljubljana: Studia humanitatis.
37. - - - 2004. *Nadzorovanje in kaznovanje : nastanek zapora*. Ljubljana: Krtina.
38. Gantar, Kajetan. 1961. *Pod Justinijanovim žezlom / Prokopij iz Cezareje*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
39. - - - 1977. *Metamorfoze: izbor*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
40. - - - 2008. *Teogonija; Dela in dnevi / Heziod*. Ljubljana: Modrijan.
41. Geary, Patrick J. 2005. *Mit narodov: srednjeveški izvori Evrope*. Ljubljana: Studia humanitatis.
42. Gellner, Ernest. 1965. *Thought and change*. Chicago: University of Chicago Press.
43. - - - 1998. *Nationalism*. London: Phoenix.
44. Gimbutas, Marija. 1971. *The Slavs*. New York: Praeger.
45. - - - 1989. *The language of the goddess : unearthing the hidden symbols of western civilization*. San Francisco: Harper & Row.
46. Glaser, Karel. 1894. *Zgodovina slovenskega slovstva*. Ljubljana: Slovenska matica.
47. Godina, Vesna V. 2015. *Zablode postsocializma*. Ljubljana: Beletrina.
48. Godley, Alfred Denis. 1924. *Herodotus*. London: William Heinemann.
49. Grafenauer, Bogo. 1979. Prihod Slovanov. V *Zgodovina Slovencev*, ur. Zdenko Čepič in Dušan Nečak, 94–106. Ljubljana: Cankarjeva založba.
50. - - - 1988. Ob tisočstiristoletnici slovanske naselitve na današnje slovensko narodnostno ozemlje. V *Zgodovina Langobardov = Historia Langobardorum / Pavel Diakon = Paulus Diaconus*, Fran Bradač, Kajetan Gantar in Bogo Grafenauer, 321–422. Maribor: Obzorja.
51. Graziosi, Barbara. 2002. *Inventing Homer : the early reception of the epic*. Cambridge: Cambridge University Press.
52. Greene, Ellen. 1996. *Reading Sappho: contemporary approaches*. Berkeley: University of California Press. Dostopno prek: UC Press E-Books Collection.
53. Greenough, James Bradstreet. 1900. *The Bucolics, Æneid, and Georgics of Virgil*. Boston: Ginn.

54. Grimaldi, David A. 1996. *Amber : window to the past*. New York: Harry N. Abrams Publishers, in association with the American Museum of Natural History.
55. Hall, Stuart. 1973. Encoding and decoding in the television discourse. *Centre for contemporary cultural studies Stencilled occasional paper* 7: 507–517.
56. - - - 2000. *Representation : cultural representations and signifying practices*. London: Thousand Oaks.
57. Haralambos, Michael in Martin Holborn. 1999. *Sociologija : teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
58. Hardwick, Lorna. 2003. *Reception studies*. Oxford: Oxford University Press.
59. Harris, Mishael J. 2003. *Divine command ethics : Jewish and Christian perspectives*. London; New York: RoutledgeCurzon.
60. Hastings, Adrian. 1997. *The Construction of Nationhood: Ethnicity, Religion and Nationalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
61. Hauptfeld, Georg. 1985. Die Gentes im Vorveld von Ostgoten und Franken im sechsten Jahrhundert. V *Die Bayern und ihre Nachbarn*, ur. Andreas Schwarz in Herwig Wolfram, 122–134, Wien: Verl. der Österreichischen Akademie des Wissenschaften.
62. Heurgon, Jacques. 1982. *Življenje in navade Etruščanov*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
63. Hirt, Alfred Michael. 2010. *Imperial mines and quarries in the Roman world : organizational aspects, 27 BC – AD 235*. Oxford: Oxford University Press.
64. Hirsch, Joachim. 2014. *Gospodstvo, hegemonija in politične alternative*. Ljubljana: Sophia.
65. Hriberšek, Matej. 2012. *Naravoslovje. 1, Kozmologija in geografija : knjige 1-6 / Plinij starejši*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
66. - - - 2013. *Po Plinijevem nebu in zemlji : komentar h knjigam 1-6 Plinijevega Naravoslovja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
67. Hungary, Catholic Church Records, 1636-1895, index, FamilySearch (<https://familysearch.org/ark:/61903/1:1:X87T-K89> : accessed 6 April 2015), Eva Tislav, 24 Aug 1809, Baptism; citing Murakeresztur, Zala, Hungary, Tolna Megyei Leveltar, Budapest [National Archives, Budapest]; FHL microfilm 600,605.
68. Hunter, Richard L. 2008. *On coming after : studies in post-classical Greek literature and its reception*. Berlin; New York: Walter de Gruyter.

69. Ivanov Ivanovič, Vjačeslav in Vladimir Nikolajevič Toporov. 1958. K postankove voprosa o drevnejših ontošenijah baltijskih i slavjanskih jazikov = К постановке вопроса о древнейших отношениях Балтийских и славянских языков. V *Doklady / IV meždunarodnij sezd slavistov, [1-10 sentjabra 1958g. v Moskve]*. Moskva: Izdatelstvo Akademii nauk SSSR.
70. Ives, Peter R. 2004. *Gramsci's politics of language : engaging the Bakhtin Circle and the Frankfurt School*. Toronto: University of Toronto Press.
71. Jones, Horace Leonard. 1932. *The geography of Strabo*. London: William Heinemann.
72. Kellner, Douglas. 2003. *Media spectacle*. New York: Routledge.
73. Kocijančič, Gorazd, ur. 2012. *Fragmenti predsokratikov / izdala Hermann Diels in Walther Kranz ; uredil in uvodno besedo napisal Gorazd Kocijančič*. Ljubljana: Študentska založba.
74. Kos, Franc. 1902. *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*. Ljubljana: Leonova družba.
75. Kosi, Jernej. 2013. *Kako je nastal slovenski narod : začetki slovenskega nacionalnega gibanja v prvi polovici 19. stoletja*. Ljubljana: Sophia.
76. Kramer, Samuel Noah in Diane Wolkstein. 1983. *Inanna, queen of heaven and earth : her stories and hymns from Sumer*. New York: Harper & Row.
77. Kurnik, Andrej in Igor Lukšič. 2000. *Hegemonija in oblast*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
78. Laibach. 2003. *Wat*. London: Mute Records Limited.
79. - - - 2006. *Volk*. [Great Britain]: Mute Records.
80. - - - 2013. *Spectre*. London: Mute Artists.
81. LeCocque, Andre. 2008. *Esther regina : a Bakhtian reading*. Evanston: Northwestern University Press.
82. Lejeune, Michel. 1974, *Manuel de la langue venete*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
83. Liddell, Henry George in Robert Scott. 1940. *A Greek-English lexicon*. London: Oxford University Press.
84. Lindsay, Wallace Martin. 1894. *The Latin language; an historical account of Latin sounds, stems and flexions*. Oxford: Clarendon Press.
85. Linhart, Anton. 1788-91 / 1981. *Poskus zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije 1 in 2*. Ljubljana: Slovenska matica.

86. Lotter, Friedrich. 2005. *Premiki ljudstev na območju Vzhodnih Alp in Srednjega Podonavja med antiko in srednjim vekom (375-600)*. Ljubljana: Sophia.
87. Mair, Alexander William in Gilbert Robinson Mair. 1921. *Callimachus and Lycophron*. London: W. Heinemann.
88. Mair, Alexander William in Gilbert Robinson Mair. 2000. *Hymns and Epigrams / Callimachus. Lycophron / with an English translation by A. W. Mair. Aratus / with an English translation by G. R. Mair*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press.
89. Mandelc, Damjan. 2011. *Na mejah nacije : teorije in prakse nacionalizma*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Oddelek za sociologijo.
90. Marcuse, Harold. 2014 / 2015. *Reception history : definition and quotations*. Dostopno prek <http://www.history.ucsb.edu/faculty/marcuse/receptionhist.htm> (27. januar 2015).
91. Marinetti, Anna. 2009. Aspetti della romanizzazione linguistica nella Cisalpina orientale. V G. Urso (A cura di), *Patria diversis gentibus una?*, *Atti del convegno internazionale* (Cividale, 20-22 settembre 2007), 147–169. Pisa: Edizioni ETS.
92. Melodrom. 2004. *Melodrom*. Ljubljana: Nika Records.
93. Moderan, Yves. 2003. *Les Maures et l'Afrique romaine : (4.-7. siècle)*. Rim: Écoles françaises de Rome. Dostopno prek: OpenEdition Books.
94. More, Brookes. 1922. *Metamorphoses: translated into English blank verse by Brookes More; with a foreword by Frederic Allison Tupper*. Boston: Cornhill Pub.
95. Muldermedia. 2016. *Gaius Rufius Festus Laelius Firmus*. Dostopno prek: <http://www.muldermedia.com/roots/INDIs/II3548.html> (17. april 2015).
96. Müller, Karl Friedrich Wilhelm. 1855. *Geographi Graeci minores : volumen primum*. Paris: Didot Parisiis Firmin-Didot.
97. Murray, Augustus Taber. 1924-25. *The Illiad*. London: William Heinemann.
98. Nagy, Gregory. 1990. *Greek mythology and poetics*. Ithaca: Cornell University Press.
99. Nico. 1991. *The Marble Index*. New York: Elektra.
100. Niederle, Lubor. 1902. *Slovanské starožitnosti: Díl I : Původ a počátky národa slovanského: Svazek I*. Praga: Bursík & Kohout.
101. Nunez Alvarez-Pedrosa, Juan Antonio. 2004. Civilización y cultura: La referencia histórica más antigua a los Veneti 'protoeslavos'. *Eslavistica Complutense* (4): 201–241.

102. Oliver, James Henry. 1960. *Demokratia, the gods, and the free world*. Baltimore: John Hopkins Press.
103. Oštir, Karel. 1928. Veneti in Anti : (alarod. w-prefiks). *Etnolog : glasilo Etnografskega muzeja v Ljubljani* (2): 46–73.
104. Pellegrini, Giovan Battista in Aldo Luigi Prosdocimi. 1967. *La lingua venetica*. Padova: Istituto di glottologia dell'Universita di Padova.
105. Pleterski, Andrej. 1990. Etnogeneza Slovanov: obris trenutnega stanja arheoloških raziskav. *Arheo* Pril 1: 1–97.
106. Pogorelec, Breda. 2011. *Zgodovina slovenskega knjižnega jezika: Jezikoslovni spisi I*. Ljubljana: ZRC SAZU.
107. Raaflaub, Kurt. 2004. *The discovery of freedom in ancient Greece*. Chicago: University of Chicago Press.
108. Ramovš, Fran. 1936. *Kratka zgodovina slovenskega jezika. I*. Ljubljana: Akademska založba.
109. R.E.M. 1991. *Out of time*. New York: Warner Bros Records.
110. Riese, Alexander. 1878. *Geographi Latini minores*. Heilbronn: Henninger.
111. Schenker, Alexander M. 1996. *The Dawn of Slavic: an Introduction to Slavic philology*. New Haven: Yale University Press.
112. Seaton, Robert Cooper. 1912. *The Argonautica*. London: W. Heinemann.
113. Sedov, Valentin Vasil'evič. 2012. *Sloveni u dalekoj prošlosti*. Novi Sad: Akademska knjiga.
114. van der Sluijs, Marinus. 2008. On the Wings of Love. *Journal of Ancient Near Eastern Religions* 8 (2): 219–251.
115. Smith, Anthony David. 1995. *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Blackwell.
116. - - - 1998. *Nationalism and Modernism*. New York: Routledge.
117. - - - 1999. *Myths and Memories of the Nation*. Oxford: Oxford University Press.
118. - - - 2003. *Chosen Peoples : Sacred Sources of National Identity*. Oxford: Oxford University Press.
119. - - - 2005. *Nacionalizem : teorija, ideologija, zgodovina*. Ljubljana: Krtina.
120. Smith, William. 1857. *Dictionary of Greek and Roman Geography. Volume 2*. London: Walton and Maberly.
121. Sovre, Anton. 2003. *Zgodbe: Herodot iz Halikarnasa*. Ljubljana: Slovenska matica.

122. Stanovnik, Majda. 2013. *Prevajalci o prevodu : od Trubarja do Župančiča : antologija*. Ljubljana: Založba SAZU.
123. Sunčič, Maja. 2012. *Politične komedije. 3, Demagoška komedija / Aristofan*. Ljubljana: Institutum Studiorum Humanitatis.
124. Šašel, Jaroslav. 1976. Omemba Slovanov v pesmi Martina iz Brage na Portugalskem. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino* 24 (3): 151–158.
125. Šašel-Kos, Marjeta. 2008. The story of the grateful wolf and Venetic horses in Strabo's Geography. *Studia mythologica Slavica* 11: 9–24.
126. Škegro, Ante. 1998. Eksploatacija srebra na področju rimskih provincija Dalmacije i Panonije. *Opuscula archaeologica* (22): 89–117.
127. Štih, Peter. 2011. Slovansko, alpskoslovansko ali slovensko? O jeziku slovanskih prebivalcev prostora med Donavo in Jadranom v srednjem veku (pogled zgodovinarja). *Zgodovinski časopis* 65 (1–2): 8–51.
128. Švab, Mladen in Nikola Tomašić. 2003. *O upravljanju carstvom / Konstantin Porfirogenet*. Zagreb: Dom i svijet.
129. The Doors. 1996. *Absolutely live*. New York: Warner.
130. Tomažič, Ivan. 1990. *Z Veneti v novi čas*. Ljubljana: Editiones Veneti.
131. Vincente, Claudine-Adrienne. 1995. The Tall Leilān recension of the Summerian King list. *Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie* 85 (2): 234–270.
132. Vuga, Lucijan. 2000. *Jantarska pot : odgrinjanje tančic z naše davne preteklosti*. Bilje: Humar.
133. Wallerstein, Immanuel. 1980. *The modern world-system II : mercantilism and the consolidation of the European world-economy, 1600-1750*. New York: Academic Press.
134. - - - 1987. The Construction of Peoplehood : Racism, Nationalism, Ethnicity. *Sociological Forum* : 373–388.
135. White, Horace. 1899. *The Roman history of Appian of Alexandria*. New York, London: Macmillan Co.
136. Wilkes, John. 1992. *The Illyrians*. Cambridge (Mass.): Blackwell.
137. Wright, Emily Wilmer Cave. 1913. *The works of emperor Julian I*. London: Heinemann.

Priloga A:

Razstava izjav o Venetih na območjih severovzhodne Evrope v literarnih virih izpred sedmega stoletja

I am a soldier of freedom in the army of man,

we are the chosen, we are the partizan.

And the cause it is noble, and the cause it is just,

we are ready to pay with our lives, if we must.

Gonna ride across the river deep and wide,

ride across the river to the other side.

(Dire Straits 1996)

A.1 Mitografske omembe Venetov na območjih severovzhoda Evrope

A.1.1 Uvod

Sredi šestega stoletja po Kr. je latinizirani in pokristjanjeni ostrogotski pisec Jordanes – avtor *Getice* (zgodovine Gotov) – kot eden prvih avtorjev, ki so poročali o *narodu* Slovanov, zapisal: »Med njimi je Dakija, ki jo kot venec obdajajo strme Alpe. Ob njihovi levi strani, ki je obrnjena proti severu, je od izvira Vistule po neizmernem prostoru naseljen številni rod Venetov. Njihovo ime se sicer spreminja po različnih družinah in krajih, vendar se v glavnem imenujejo Sklaveni in Anti.« (Jordanes, *Getica*, 5). Le redkokateri raziskovalec zgodnje zgodovine slavofonega prebivalstva tega našega planeta se je mogel tej Jordanovi omembi Slovanov izogniti, pa naj si se je z njeno vsebino strinjal, ali pa se je ukvarjal z iskanjem argumentov o tem, zakaj naj bi se Jordanes motil. Toda tudi tisti, ki so v točnost tega Jordanovega zapisa dvomili, so mu običajno priznavali vlogo enega od temeljnih primarnih virov o zgodovini Slovanov. Jordanes pa ni bil edini zgodnj srednjeveški pisec, ki je etnonim Slovanov (in Antov) istovetil z ljudstvom po imenu Veneti iz starejših virov. Stoletje za njim je to storil tudi pisec življenjepisa Sv. Kolumbana (*Življenje sv. Kolumbana*, 56), pa nekaj kasneje še *Fredegarjeva kronika* (*Fredegarjeva kronika*, XLVIII) in odtlej dovršen del v nemščini (ter v ugrofinskih jezikih) spisanih virov, ki so imeli karkoli povedati o Slovanih, poleg še vseh tistih piscev o Sclavenih, ki so od humanizma dalje le-te izvajali iz antičnih Venetov območja ob reki Visli ali / in z drugih območij antične lokalizacije Venetov.

Ni pa bil Jordanes prvi pisec, ki je navajal ime Venetov. To ime se, kot je znano, pojavlja že v najstarejšem evropskem literarnem viru, torej v *Iliadi*; in sicer v grški različici brez začetnega glasu /v/; njegova raba pa se ponavlja sicer relativno redko, a vendar kontinuirano, tako v grških kot v latinskih virih vse do pozne antike. Staroveški viri¹¹⁵ ime Venetov navajajo na raznih koncih Evrope: 1) Od Homerja dalje v Paflagoniji, tj. na območju centralno-severne Anatolije ob Črnem morju. Če so ti Veneti Male Azije kadarkoli obstajali izven mitografije in torej v dejanskem svetu, ne vemo,

¹¹⁵ Z izrazom staroveški viri imam v mislih katerikoli pisni vir, ki je od *Getice* starejši.

zelo verjetno so obstajali le v pojmovanjih Grkov in Rimljanov, torej 'od zunaj' kot Smithova »etnična kategorija«, ne pa kot polno razvita in samozavedajoča se etnija. Vemo pa, da so bili že v Strabonovi¹¹⁶ dobi z območja Anatolije odsotni, saj je Strabon v svoji *Geographiki* to izrecno zapisal (Strabon, *Geographika*, 12, 3, 8). Z omembami teh Venetov se v tem diplomskem delu ne bom ukvarjal sistematično, pač pa le toliko, kolikor je to nujno tako za osvetlitev nekaterih omemb Venetov ob severnih obalah Črnega morja kot tudi za razumevanje nekaterih staroveških pojmovanj Phaethonovega mita, ki je z omembami Venetov, kot sem že večkrat zapisal, pomensko zvezan in sidran, ter, kar je najvažnejše, kolikor je to nujno za razumevanje kontinuitete v regularnosti disperzije izjav in njihove referencialnosti med diskurzom o Venetih še celo iz predsokratske dobe in diskurzom o Sclavenih v pozni antiki. 2) Na območju evganske Benečije v mestih kot so Ateste, Padova, Altinum, Vicenza itd.; tj. na območju atestinske arheološke kulture, ki je po Venetih prejelo v rimski dobi svoje latinsko ime Venetia. Po mnenju nekaterih avtorjev te Venete prvi omenja Herodot, sam pa menim, da se Herodotova omemba jadranskih Venetov nanaša na prebivalstvo območja izpod točke 5, o čemer več nekaj nižje; in tako menim tudi, da teh Venetov evganske Benečije pred Cornelijem Nepom (Plinij starejši, *Naravna zgodovina*,¹¹⁷ 6, 2; kot mit jih omenja še Polibij, ki je Nepu vir, pol stoletja pred Cornelijem Nepom) ne omenja niti en literarni vir. Iz tega izhaja, da, ko klasični grški viri govorijo o jadranskih *Enetoi*, ne govorijo o teh Venetih, pač pa o nekih drugih, saj so ti viri od pisanja Cornelia Nepa starejši. Ti Veneti so pustili za seboj inskripcije iz dobe od poznega šestega do zgodnjega prvega stoletja pred Kr., ki so zapisane v več pod-različicah 'atestinske' oz. severno-etruske pisave in v jeziku, ki ga sodobno jezikoslovje hegemonsko imenuje za »venetski jezik«. Glede (tudi) teh Venetov je bil v rimski antiki izoblikovan mit o njihovi doselitvi iz Paflagonije (v katerega pa sta tako Plinij starejši kot Strabon dvomila) in torej o njihovem sorodstvu z Veneti pod točko 1. Tudi z omembami teh Venetov se ne bom ukvarjal sistematično, pač pa le toliko, kolikor je to nujno za razumevanje, da se v staroveških primarnih in v sekundarnih virih ime Venetov pojavlja tako v vlogi endonimnega politonima tedanjih svobodnjakov rimske administrativne enote Benečije (Venetia; kasneje regija Italije z imenom Venetia et Histria, še kasneje pa provinca Venetia inferior) kot tudi v vlogi eksonimnega (v

¹¹⁶ Strabon je živel med 64/63 pred Kr. in letom 24 krščanskega štetja let.

¹¹⁷ Plinij starejši je bil rojen leta 23, umrl pa je ob izbruhu Vezuva 25. avgusta leta 79 krščanskega štetja let. Poglavlja in podpoglavlja Plinijeve naravne zgodovine označujem na način, kot so označena v spletno dostopnem angleškem prevodu *Naravne zgodovine* preko spletnega portala Perseus.

latinščini uporabljanega) etnonima izven te desete regije Oktavijanove Italije bivajočega in v drugačnem jeziku (v celi vrsti strukturno od 'atestinščine' drugačnih ter med seboj sorodnih si idiomov) od jezika, ki ga je spontano govorilo te 'evganske' 'Benečije' atestinske arheološke kulture domače prebivalstvo.¹¹⁸ 3) Ob atlantski obali Galije. Izmed vseh Venetov na raznih koncih Evrope predstavljajo ti Veneti še največji misterij. Prvi jih omenja Julij Cezar v *Galski vojni*, poleg njega pa razen avtorjev, ki Cezarja citirajo ali obnavljajo, le še Strabon in Plinij starejši. Glede na relativno poznost prvih njihovih zabeleženih omemb in glede na relativno redkost teh omemb (kot rečeno, o njih poročajo le trije viri; vsi rimski), se mi ne zdi povsem neverjetno, da so ti Veneti – podobno kot paflagonski – obstajali le v mitu in so bili ob Atlantiku omenjani (še)le kot posledica relokalizacije nekaterih mitskih območij, ki so bila z omembami (baltskih) Venetov že prej povezovana, npr. otoka Erytheje (o čemer podrobneje v nadaljevanju). Če pa so kdaj res obstajali kot samozavedajoči se kolektiv, ki se je samooznačeval s tem ali s kakšnim drugim imenom, in je torej obstajal kot 'polnokrvna' etnija in ne le kot Smithova »etnična kategorija«, se zastavlja vprašanje o njihovem etnolingvističnem značaju: so bili Galci¹¹⁹ ali morda Slovani¹²⁰ ali kaj tretjega? Tudi z omembami teh Venetov se v tem diplomskem delu ne bom ukvarjal sistematično, saj za kaj takšnega v

¹¹⁸ Termin »Evganska Venetia« je skoval že omenjeni Ascoli v devetnajstem stoletju. Rojen je bil sicer v Gorici leta 1829, kjer je mogel še od otroštva opazovati učinkovanje tistega, kar je kasneje poimenoval jezikovni substrat, na primeru poitalijančenih Slovencev. Poleg tega termina je uporabljal še termina »Tridentinska Venetia« (Venezia Tridentina) in »Venetia Giulia«, od katerih pa je le slednji uveljavljen tudi kot uradni naziv dežele Furlanija - Julijska krajina (Friuli-Venezia Giulia). Pri tem je traba opozoriti, da sta v pozni antiki obstajali dve dejansko rimski, a nominalno venetski, provincialni entiteti ob Jadranu: prva se je nazivala »Venetia et Histria« (in je imela enako ime, a drugačen obseg, kot Oktavijanova regija Italije), druga, ki se je nahajala zahodneje, pa Venetia inferior. O tem v izvirniku beremo v dokumentu *Notitia dignitatum.*, ki omenja ti dve post-Dioklecijanovi provinci. Veneti pod točko dve v zgornjem uvodu v grobem sovpadajo območnostno, ne pa tudi kronološko (te evganske pseudo-Venete, ki so sebe imenovali v glavnem z imenom Retije, je Rim jezikovno latiniziral v prvem stoletju pred Kr.), s poznoantično entiteto »Venetia inferior«.

¹¹⁹ Strabon je o Venetih evganske Benečije menil, da gre za potomce teh Venetov Galije (toda Galije Strabon ni kadarkoli na lastne oči videl); in je tako oboje pojmoval kot Galce, pri čemer pa je dobro opomniti, da Strabon drugače kot Julij Cezar Venete omenja tudi na območju Galije Belgice. To pojmovanje pa se ne ujema s poročilom Polibija, ki je o jadranskih Venetih zatrjeval, da govorijo drugačen jezik kot Galci in tudi, da so se zoper Galce vojaško udeleževali (Polibij je zapisal, da so Veneti udarili na Galce z boka, ko so ti v četrtem stoletju pred Kr. pustošili po Italiji in zavzeli Rim). Neujemanje sporočil Strabona in Polibija pa ni toliko problematično, če se upošteva, da Polibij, ko govori o venetsko-galski vojni, po vsej verjetnosti omenja Venete izpod točke 5) in ne Venetov izpod točke 2); kakor tudi, da je Strabon razlikoval med dvema skupinama jadranskih Venetov (več o tem v podpoglavju o Pseudo-Scymnovi omembi Venetov). Bolj problematično je Strabonovo neujemanje s pisanjem Julija Cezarja, kajti ta v *Galski vojni* poroča o Venetih kot od Galcev razlikujočem se ljudstvu, ko opiše njihov upor Rimljanom ločeno in kronološko prej od velikega upora Galcev pod vodstvom Vercingetorixa.

¹²⁰ Nekateri poznoantični viri dopuščajo možnost sklepa, da so neki Slovani nekoč bivali tudi na območju Galije. Tako na primer Theophylact Simocatta poroča o Slovanih ob Atlantiku, podobno pa tudi Martin iz Brage omenja pokristjanjenje Slovanov kot zaslugo Martina iz Toursa, ki je bival (kolikor gre za resnično zgodovinsko osebnost) v četrtem stoletju in misijonaril izključno na območju Galije.

njem nimam prostora. 4) Na območjih Balkana vzhodno od Dardanije, na severu Makedonije in v Trakiji (ter rimski Meziji) do Donave. Najstarejši vir, ki omenja te Venete, je Herodot,¹²¹ ko govori o Venetih Ilirije njegovega časa in razpravlja o njihovem običaju prodajanja nevest ter ga primerja s podobnim običajem med Babilonci; omenja pa jih (v Meziji med drugim) še dobrih osem stoletij kasneje poslednji staroverski vladar Rima Flavij Klavdij Julijan Avgust, bolj poznan po imenu Julijan Odpadnik, med njima pa še razni drugi viri. Tudi z omembami teh Venetov se ne bom ukvarjal sistematično, saj za kaj takšnega v tem diplomskem delu nimam prostora. Nekajkrat jih bom vendar navedel: bodisi glede Dardanca Antenorja, čigar ime je od Sophokleja dalje bilo povezovano z omembami Venetov z območij pod točko 5) in kasneje še pod točko 2); bodisi, ker so omenjani na teh območjih od virov, ki sočasno s temi Veneti omenjajo kot njim istovetno etnijo tudi Venete z območij pod točkama 5) in 6). 5) Na območjih kota Jadrana (v bližini Ogleja in pri izlivu reke Timave oz. reke Reke, torej v Tržaškem zalivu), preko Liburnije (da ne rečemo kočevske Reke) in Panonije do Donave na severovzhodu in, če gre verjeti Pomponiju Meli,¹²² do Bodenskega jezera na zahodu. Te Venete prvi omenja Herodot, ko govori o ob Jadranu bivajočih Venetih kot o sosedih severno od Donave bivajočega ljudstva Sigincev (= Sigunnai; Herodot, *Zgodbe*, 5, 9). Ti so sicer bivali med Donavo in Tiso v bližini mesta, ki je po njih prejelo latinsko ime Singidunum (danes menda Beograd). Z omembami teh Venetov v staroveških virih se bom ukvarjal sistematično in dokazoval tezo, da izhajajoč iz hegemonkega tipa dekodiranja oz. branja (Hall 1973) sporočil primarnih virov, ki te Venete omenjajo, ni mogoče vztrajati na pojmovanju teh Venetov kot od Venetov izpod točke 6) v etnolingvističnem značaju razlikujočega se ljudstva. To je mogoče početi šele z metodo opozicijskega tipa dekodiranja oz. branja teh primarnih virov; tj. z metodo sprevračanja in zavračanja, najpogosteje pa kar spregledovanja, njihove vsebine. Nič manj pa tudi, da ni mogoče izhajajoč iz hegemonkega tipa branja sporočil primarnih virov, ki te Venete omenjajo, jih pojmovati kot v etnolingvističnem značaju istovetno skupino tistim Venetom izpod točke 2). Z drugimi besedami: besedilo

¹²¹ Herodot, oče zgodovinopisja, je bival med leti 484 in 425 pred Kr. Ta primerjava običaja Venetov z običajem Babiloncev (Herodot, *Zgodbe*, 1, 196) je precej pomenljiva glede na korelacijo Phaethonovega mita z Dumuzidovim (o čemer več nekaj nižje), posebej še, ker Herodot govori, da je ta običaj pri Babiloncih opušččen, hkrati pa navaja, da od opustitve tega običaja dalje sleherni siromašni Babilonec prostituira svoje hčere; kar je gotovo vezano na tempeljsko prostitucijo v (poznem) kultu Inane in Dumuzida, ki korelira s helenskim mitom o Phaethonu in njegovi ženi Aphroditi.

¹²² Pomponij Mela je imenoval Bodensko jezero Venetus lacus, venetsko jezero (Mela, *De Chorographia*, 3, 19). O življenju Pomponija Mele je sicer bolj malo znanega. Umrl naj bi okrog leta 45 krščanskega štetja let.

te priloge dokazuje, kako iz vsebine primarnih literarnih in epigrafskih virov izhaja, da je šlo pri omembah teh Venetov za omembe slovansko spontano govorečega davno pred nastankom rimskega imperija na območjih južno od Donave poseljenega prebivalstva.

6) Na območjih severovzhoda Evrope; tj. severno od Donave in med reko Vislo in Baltskim morjem ter severozahodnimi obalami Črnega morja, verjetno vse do Dnjepra in morda še dlje. Te Venete prvi omenja v fragmentu Plinijeve *Naravne Zgodovine* citirani Sophoklej, ki pa zanje uporablja označevalec Indi; izmed ohranjenih samostojnih virov in pod označevalcem Enetoi pa *Periegesis* Psevdo-Scymna, ki je bil v obliki, v kakršni nam je ohranjen danes, (najverjetneje) spisan v drugem stoletju pred Kr. Z omembami teh Venetov se bom v tej razpravi ukvarjal sistematično, saj gre za omembe slavofonega prebivalstva, torej za *izjave* o Slovanih.¹²³ 7) Kot ime ene od navijaških skupin ali frakcij v rimskem (in kasneje v bizantinskem) hipodromu. Izrecno označevalec Veneti kot prvi izmed ohranjenih meni poznanih literarnih virov v tej vlogi omenja Svetonij¹²⁴ (Svetonij, *Življenje Vitelija*, 14, 3), posamezne indice o tej navijaški frakciji pa je mogoče zaslediti že pri Pindarju in celo pri Alkmanu v sedmem stoletju

¹²³ Da gre pri Venetih Baltika v grških, v helenističnih in v rimskodobnih virih za Slovane, jemljem kot dejstvo in tega posebej ne dokazujem. Bi ne imelo smisla; kdor presoja vsebino staroveških virov realistično in brez vpletanja emocij, iz religioznih doktrin izhajajočih verskih vročičnosti, ali pa zoper-slovanskih nacionalističnih ideologij, bo to priznal, kdor pa na vsak način želi Slovane izriniti iz staroveških virov in zakamufilirati to v 'znanost', mu argumenti tako ali tako ne pridejo do živega; in si bo izmišljeval nekakšne pred-slovanske psevdo-Venete Baltika, o katerih viri ne poročajo. Tako pač je, da je severovzhod Evrope bil Rimljanom kar dobro poznan; že samo Ptolemaj, ki je bival v Aleksandriji in severovzhoda Evrope ni kadarkoli na lastne oči videl, je npr. navajal poimensko v svoji *Geografiji* na območjih Evropske Sarmatije kar 57 etnij, a imena Slovani, Sloveni ipd. – torej slovanskega samopomenovanja – med njimi ni navedel, pač pa ime Venedov (Oenedai), kar je etnični eksonim, ki ustreza nemškemu Wenden / Winden kot označevalcu Slovanov. Ker je Ptolemaj bival vsega cca. 400 let pred Prokopijem iz Cezareje, ki je omenjal Slovane že glede obdobja vladavine Anastazija v Bizancu kot prevladujočo etnijo severa in vzhoda Evrope (Prokopij, *Gotska vojna*, 2, 15) in ker je med obema in Markianom iz Herakleje, ki za razliko od Ptolemajevega Venedskega zaliva omenja Vendski zaliv, razlike le dvesto let, in ker je razumljivo, da v vsega dveh stoletjih ta prevladujoča etnija ni mogla kar pasti z neba (prej prevladujoča pa kar v zemljo se vgrezniti), je razumljivo tudi, da so ne le Markianovi Vendi, ampak tudi Ptolemajevi Veneti / Venedi bili slavofona populacija, tj. Slovani. To je bilo ugotovljeno že davno. Venete Baltika je kot Slovane pojmoval že Linhart v svojem *Poskusu zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije* (Linhart 1788–91/1981, XXXIV, 415); izmed modernih zgodovinarjev jih je že pred stoletjem kot Slovane pojmoval v *Slovanskih starožitnostih*, delu polnem erudicije, 'oče' arheologije na Češkem Lubor Niederle, izmed slovenskih modernih zgodovinarjev pa npr. Bogo Grafenauer v zborniku *Zgodovina Slovencev*. Podobno tudi v nedavno izdanem prvem delu prevoda Plinijeve *Naravne zgodovine* njegov prevajalec v slovenščino Matej Hriberšek izrazi mnenje, da so bili Veneti Baltika predniki srednjeveških Slovanov, itd. Natančnejši pregled del znanstvenikov, ki so Venete Baltika pojmovali kot Slovane, je podan v monografiji Valentina Vasiljeviča Sedova, v kateri že v prvem odstavku prvega poglavja beremo: »Prva određena istorijska i geografska saznanja o Starim Slovenima, zvanim Venedi (Veneti) nalaze se u radovima grčko-rimskih autora prvih vekova naše ere. Da su pod tim imenom zaista podrazumevani Sloveni, svedoči niz faktora.« (Sedov 2012, 9). Ker pa ne želim, da bi mi kdorkoli mogel očitati izkrivljeno citiranje, ponovim, da ta isti Sedov južno od Donave od rimskih in grških virov omenjanih Venetov ni pojmoval kot Slovanov. Kdor želi natančnejše vedeti, zakaj tako, si lahko njegovo knjigo prebere; kogar pa zanima, kako se je Sedov glede tega zagotovo nahajal v zmoti, mu svetujem, naj naj bere dalje tudi to diplomsko delo.

¹²⁴ Gaius Suetonius Tranquillus oz. Svetonij je bival med cca 69 in 122 po Kr.

pred Kr. S temi omembami Venetov se v diplomskem delu ne bom ukvarjal, saj menim, da ni varno, tudi pa bi za to moral podrobno razčleniti nekatere bizantinske vire (Prokopij iz Cezareje, Theophylact Simocatta in predvsem Theophanes spovednik), ki sem sicer jih študiral, bi pa razčlenjevanje teh omemb vsaj podvojilo obseg tega diplomskega dela. Navedel nekatere od omemb teh sinjemodrih občasno vendarle bom, ker mimo njih ni mogoče razumevati nekaterih izmed primarnih virov govorečih o Venetih izpod točk 5) in 6) niti ne celotne kompleksnosti Phaethonovega mita. 8) Posamezne izolirane omembe Venetov se pojavljajo tudi glede nekaterih ostalih območij staroveške Evrope. Nekatere od njih diplomsko delo sicer navaja, sistematično pa jih v na tem mestu nisem raziskoval.¹²⁵

O staroveškem ljudstvu, ki je v latinščini eksonimno omenjano z označevalcem Veneti, v grščini pa z označevalcem Ένετοι (Enetoi), na območjih severovzhodne Evrope (in drugod) torej poročajo takšni in drugačni staroveški viri. Zaradi njihove številnosti jih je mogoče nazorneje razčlenjevati, če se jih po vsebini deli na mitografske in na

¹²⁵ Ime Venetov se pojavlja še na raznih območjih. Pogosto je navzoče v rimski epigrafiki. Kadar se v rimski epigrafiki pojavlja v različici, kjer je zadnji samoglasnik tega imena T (torej v obliki Veneti), označuje lahko Rimljane iz regije Venetia et Histria ali pa v kasnejših obdobjih Rimljane bodisi province Venetia inferior bodisi province Venetia et Histria; lahko pa označuje tudi pripadnike navijaške frakcije sinjemodrih (Venetus). Kadar pa je zadnji samoglasnik v imenu zapisan s črko D (torej Venedi, Vinedi, Vinidi) takrat gre večinoma za iz etnonima izvedena osebna imena oz. za antroponime, ki so pripadali državljanom Rima – po vsej verjetnosti venedskega (tj. slovanskega) etničnega porekla. Ene in druge vrste inskripcij se pojavljajo širom rimskega imperija. Vsaj na eni rimski inskripciji se pojavlja tudi deželno ime Venedotia, ki se je nanašalo naobmočje sodobnega Walesa oz. na njegovo pokrajino Gwynedd ter na območje gore Snowdonia. Razen tega se venetsko ime pojavlja tudi v ne-rimski epigrafiki: v psevdo-paleo-venetski oz. atestinski npr., pa v klasično etruščanski, znan pa mi je primer vsaj ene inskripcije pred-rimske Trakije, kjer se pojavlja ta etnonim v ženski obliki (enetessa), morda pa je ime zapisano tudi na eni od eteo-kretskih inskripcij. Poleg tega Venete omenjajo na drugih območjih tudi literarni viri. Plinij starejši tako kot eno od starodavnih skupin, ki so poseljevala Lazio, omenja Venetulane, o katerih pa ne poroča ničesar razen njihovega imena. To ime se običajno pojasnjuje kot sestavljenko iz imena Veneti in besede »ulan« / »oglan«, ki je turškega izvora in naj bi bila sopomenka etruščanski besedi clan (= sin), in torej »sinovi Venetov«. Ne zdi se nemogoče, da se je zgodovinsko jedro Antenorjevega mita, torej mita o doselitvi beguncev iz Troade oz. Dardanije v Italijo, nanašalo v izvirni pojavnosti na te Venetulane in je bilo šele kasneje od raznih pesnikov preneseno na Venete izpod točke 5) in še kasneje pri nekaterih avtorjih na Venete izpod točke 2). To diplomsko delo Plinijeve Venetulane povezuje s pojavom slavenskih osebnih imen na nekaterih starorimskih inskripcijah, najdenih v rimskih mestih pod Vezuvom, o čemer več v Prilogi B. Poleg teh omemb Venetov pa omenja armenski pisec petega stoletja Moses Korenski »Bolgarske Venede« v Armeniji. Tudi o teh ni nič znanega. Dokaj verjetno se zdi, da je Moses Korenski z venetskim imenom označil ljudstvo, za katerega je menil ali je v njegovem času veljalo, da ga je označevalo ime Philyri v *Argonavtiki* Apolonija Rodoškega na območju vzhodne Anatolije oz. Kavkaza (Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 2, 392 in 2, 1228), posebej še, ker je znano od Vibija Sequestra, da so nekateri (nam neohranjeni) staroveški poeti to ime Philyri povezovali z Veneti. A dokazati s stopnjo gotovosti, da je Moses Korenski prav res z Bolgarskimi Veneti označeval Apolonijeve Philyre, kakopak ni mogoče. Imeni Philyri in Philyridae sicer izhajata iz mitskega lika po imenu Philyra (philyra je grški izraz za drevo, ki mu v slovenščini pravimo lipa) in naj bi označevalo narod njenih potomcev, narod lipe. Toliko bolj je ta povezava intrigantna, ker ime Philyridae omenja Vibius Sequester (avtor iz četrtega stoletja), kot rečeno, tudi v Evropi, ko zapiše »Philyridae Europae in Venetia«. (Vibius Sequester, *De fluminibus, fontibus, lacubus, nemoribus, gentibus, quorum apud poetas mentio fit*, Gentes, 37)

historiografske omembe Venetov severovzhoda Evrope.¹²⁶ Ta moja delitev virov pa nikakor ni dosledna, saj ni mogoče postaviti kakršnekoli jasne meje, ki bi določila, kje v staroveški literaturi se mit konča in kje se znanosti, kot so filozofija, geografija in historiografija, pričnejo. Gea je mitska figura in mitografija je prav zato vgrajena v temelj geografije celo v sodobnosti, kaj šele v dobah grške in rimske starodavnosti.

A.1.2 Posredne omembe Venetov – pomensko sidrane z legendami o izvoru jantarja in z mitom o Phaethonu

S po vsej verjetnosti najstarejšo helensko omembo Venetov na območjih severovzhodne Evrope imamo opraviti pri Sophokleju,¹²⁷ ki naj bi v eni od izgubljenih dram trdil, kakor je navajal Plinij starejši (Plinij starejši, *Naravna Zgodovina*, 37, 11), da prihaja jantar z druge strani Indije, kjer naj bi nastajal iz solz ptičev imenovanih meleagridi, ki objokujejo smrt Meleagra (enega od Argonavtov, sin Oineus-a, Veneja). Gre za vrsto ptiča, ki jo v slovenščini imenujemo pegatka (latinsko: *Numida meleagris*; angleško: *guineafowl*).

Ker jantar v staro Grčijo ni prihajal iz Indije, pač pa z baltskih območij, in ker v Indiji ni omembe vrednih nahajališč jantarja (Grimaldi 1996, 149), je bolj ali manj razvidno, da Sophoklej govori o Vindiji – deželi Vinedov.¹²⁸ Ker grščina, od kar je v ionščini

¹²⁶ Ta delitev pa je priročna tudi z vidika etnosimboličnega teoretskega okvira raziskovanja povezave antičnih Venetov in Slovanov, saj omogoča nazorneje izpostaviti tiste mitske in simbolne elemente etnične reprezentacije, ki se pojavljajo v naracijah raznih staroveških in srednjeveških piscev v neposredni zvezi z enim ali z drugim etnonimom; in ki so torej bili tako Venetom kot Slovanom skupni. Primer takšnega etnosimbolnega elementa je mogoče zaslediti glede vloge »aigeiroi« (črni topoli) kot svetih dreves pri Venetih ter v Phaethonovem mitu in lipe kot svetega drevesa pri Slovanih, saj Hesychius obe vrsti dreves enači, ko samostalniki aigeiroi postavlja kot sopomenko besedo tiliai. Takšnih primerov je še nekaj, izpostavljam (in natančno citiram) jih podrobneje v nadaljevanju besedila Priloge A. Z vidika etnosimbolizma namreč še zdaleč ni irelevantna informacija, da se vrsta istih etnosimboličnih ali / in mito-etničnih elementov pojavlja glede obeh etnonimov. Nasprotno, če je obema etnonimoma ta simbolika skupna (in hkrati obema različna v oziru do drugih etnij), je verjetnost, da ta etnonima označujeta isto etnijo, dokajšnja. Pa tudi, če bi to hipotetično ne držalo, ampak bi obveljal alternativni scenarij (slovanske) etnogeneze, po katerem so Veneti in Slovani bili pripadniki dveh raznolikih etnij, in bi tako veljalo le, kakor zatrjuje denimo Sedov, da so se Slovani iz Venetov (po njihovi interakciji z Balti) razvili, bi še zmeraj identifikacija tistih etnosimboličnih elementov, ki so bili navzoči že v 'venetski' fazi in nato preživeli v 'slovanski', v etnološkem smislu nikakor ne mogla biti pojmovana kot le zanemarljivega pomena.

¹²⁷ Sophoklej je bival med 496 in 406 pred Kr.

¹²⁸ Približno devetdeset odstotkov svetovnih zalog uporabnega jantarja se nahaja na baltskem območju. Tako pravi David Grimaldi z Ameriškega muzeja naravne zgodovine: »The largest deposits of amber in the world, and the ones exploited the longest, derive from the shores of the Baltic Sea in northern Europe.« (Grimaldi 1996, 47). Temu dodaja: »The true Baltic amber is found on or near the shores of the eastern Baltic Sea, particularly on the Samland peninsula. [...] Amber washed up on the beaches,

izgubila črko Digamo, začetni glas /v/ oz. /w/ v tujkah izpušča, je ime dežele teh ptičev zapisano namesto »Vindija« kot Indija. Res pa je, da ni uporabljeno običajno grško poimenovanje Venetov z označevalcem Enetoi, pri čemer velja upoštevati, da je bil mit (in z njim ime dežele) posredovan preko galskih in/ali proto-teutonskih virov, preko katerih je jantar prihajal do grških mestnih kolonij v Narboni (Marseille); pa tudi, da gre za umetniški zapis, ki se je nahajal v dramskem delu, zaradi česar je Sophoklej govoril o indijskih ptičih, namesto o »enetskih« ptičih.¹²⁹

especially after storms, has been harvested for at least ten millenia.« (prav tam). O rabi jantarja v starem veku pa pravi: »*Of great interest is that Diodorus, one of the many Greeks who had settled in Sicily made no mention of Sicilian amber: it probably was not being harvested during ancient Greek, Italic, and Roman times. The Baltic coast was virtually the sole source for the amber used for artifacts throughout Europe and even Asia Minor, evidenced by Roman artifacts along the amber trade routes as well as by examinations of the distinctively high succinic-acid content of ancient amber pieces.*« (prav tam, 153). Drugo najvažnejše območje nahajališč jantarja, ki pa se po kemični sestavi precej razlikuje od baltskega, se nahaja v Dominikanski republiki. V Aziji pa se omembe vredna nahajališča jantarja pojavljajo na območjih Libanona, Burme in pa na Japonskem. Ker ima jantar s posameznih nahajališč svoje specifične kemične značilnosti, je mogoče opraviti kemične raziskave kosov jantarja s posameznih arheoloških najdišč in tako dognati, od kod je jantar do teh arheoloških najdišč prihajal. Jantar z baltskih območij je bil najden celo v staro-egipčanskih grobnicah nastalih okrog 3200 let pred Kr., kar dokazuje obstoj trgovskih poti med severom Evrope in Egiptom že v tem pradednem obdobju. Najstarejša pisna omemba jantarja pa naj bi bila najdena v Egiptu na nekem obelisku iz dobe okrog 885. leta pred Kr. (po nekaterih virih celo iz 1150 pred Kr.; Brown 1883), ki ga hrani Britanski muzej, in katerega napis se v angleškem prevodu glasi: »*In stormy seas its merchants fished for pearls. In the seas of the culmination of the star Cynosura they fished for yellow copper.*« (Brown 1883, 67). Mišljeno je pri tem, se ve, da Baltsko morje (ki se nahaja na severu s perspektive mediteranskih dežel), saj je Cynosura staro ime zvezde Severnice (Alpha Ursae Minoris). Toda pred okrog 2700 pred Kr. je položaj zvezde severnice zavoljo precesije Zemljine vrtilne osi zasedala druga zvezda; in sicer Thuban (Alpha Draconis) iz ozvezdja Zmaja. Mali voz oz. medved v homerskih časih ni bil pojmovan kot samostojno ozvezdje (kot takšnega ga je okrog 600 pred Kr. zasnoval Thales iz Mileta), pač pa so njegove zvezde bile pojmovane kot nekakšno zmajevo krilo (ali pa rep) ozvezdja Zmaja. Ko je Mali medved postal samostojno ozvezdje, pa se je njegovih sedem zvezd ponekod v mitologiji pričelo enačiti z mitskimi Hesperidami (npr. pri Diodoru Siculu), kar je dalo podlago mitu o drevesu zlatih jabolok, ki naj bi jih v svoji enajsti zadolžitvi zaplenil Herkul, in ki naj bi jih Hesperide ter Drakon (Ladon) varovale. Ker napis z obeliska omenja morje in zvezdo severnico, ni dvoma, da je govora o severnem oceanu (= Baltik, saj Skandinavija tedaj Mediterancem še ni bila poznana in tako Baltik ni veljal za zaprto morje), termin »rumeni baker« z napisa na tem obelisku, ki naj bi ga ribiči v nevihtnem morju lovili, pa označuje tako prav jantar.

¹²⁹ Sedov zagovarja stališče, da je izraz Indi oz. Vindi v grških in v rimskih virih kot označevalec prebivalstva živečega na območjih severovzhodne Evrope odražal etnični 'venetski' samooznačevalec staroevropskega prebivalstva, katerega denotacija je zavoljo slovanske asimilacije teh Staroevropceev naknadno v neslovanskih jezikih zadobila pomen označevalca slavofone populacije. To staroevropsko prebivalstvo naj bi v obdobju zgodnjega prvega tisočletja pred Kr. govorilo še v izvirnem indoevropskem jeziku še v dobi, ko so se na jugovzhodnih območjih indoevropskega sveta posamezni indoevropski jeziki (indoiranščina, hetitščina, mikenska grščina, tračanščina, itd.) že izločili iz skupne in izvirne indoevropsčine. V osrednji Evropi pa naj bi se ta indoevropska »staroevropsčina« ohranila in v njej naj bi označevalci Veneti, Vindi, Indi, ipd. predstavljali etnični samooznačevalec. Kasneje naj bi ta 'venetska' staroevropsčina razpadla, kakor je ugotavljal svoj čas npr. Grafenauer; in sicer naj bi na jugozahodu iz nje nastala galščina, ob Jadranu in na Balkanu »italska« venetščina (toda istovetenju evganskih in 'ilirskih' Venetov je nasprotoval že Krahe), kakršna je izpričana na psevdo-paleo-venetskih inskripcijah, na severovzhodu pa naj bi te staroevropske 'Venete' asimilirali z zahodne smeri Germani, z vzhodne pa Slovani (ali v določenih koncepcijah še enoviti Balto-Slovani). Nepremostljivih težav s tovrstnimi koncepcijami je cela vrsta: 1) o kakršnikoli slovanski asimilaciji 'staroevropskih' 'Venetov' Baltika ne poroča niti en pisni vir antike ali zgodnjega srednjega veka...; 2) nekateri viri govorijo o (V)Indijcih na severovzhodu Evrope še v zgodnjem srednjem veku, ko je absurdno še govoriti o obstoju pra-

Podobno omembo »Indijcev« ob baltskem morju je mogoče zaslediti tudi pri Pomponiju Meli, ki omenja določene indijske pomorščake, ki naj bi zavaljo slabega vremena bili primorani pristati ob obalah Germanije (Mela, *De Chorographia*, 3, 38). Ker je malo verjetna in nezanesljiva različica tolmačenja, po kateri bi Indijci že tedaj mogli pluti okrog Afrike in nato vzdolž celotnega Atlantika, ter skozi dansko-švedsko ožino, da bi na kraju le nasedli v Germaniji, naj bi moralo veljati tudi v tem primeru in ne le v Sophoklejevem, da naj bi zgodba prispela s posredovanjem grškega pisanja preko Cornelija Nepa k Pomponiju Meli od Teutonov, zaradi česar naj bi ob odpadli Digami prišlo do popačenja eksonima Winden (Winidas, Winedas) v »Inden« (Indos); in tako do poročila o indijskih namesto o vendskih ladjah.¹³⁰ Isti dogodek opisuje tudi Plinij starejši, le da omenja kralja Suevov in ne kralja Botov kot Pomponij Mela, ko v svoji *Naravni zgodovini* piše:¹³¹ »Isti Cornelius Nepos, ko pripoveduje o severni plovbi,

indoevropsko govorečih 'staroevropskih' 'Venetov', saj so tedaj Veneti že enačeni s Slaveni (Jordanes); 3) nobenega dokaza ni kjerkoli v staroveški literaturi, da je označevalec Veneti (ali Indi; v sanskrtu je Indija imenovana Bharata) kadarkoli v kateremkoli indoevropskem jeziku obstajal kot a) etnični in b) samooznačevalec; izpričano je le, kako je obstajal le kot politični (= na ime upravne entitete vezani) samooznačevalec (na območjih Benečije) in pa kot etnični eksonim (= označevalec določene etnije v jeziku druge etnije); 4) otoška galščina (irščina, itd.) je po večinsko uveljavljenih jezikoslovnih pojmovanjih vsaj tisočletje starejša od sredine prvega tisočletja, ko naj bi se po tej konceptiji šele izločila iz staroevropsčine; 5) tovrstna konceptija predpostavlja, da je jezik s psevdo-paleo-venetskih inskripcij atestinske kulture, ki so jih arheologi izkopali na območju evganske Benečije, tako ali drugače dedič te 'venetske' staroevropsčine. To pa ne more držati, saj, kot že rečeno, prebivalstva evganske Benečije viri ne imenujejo z označevalcem Veneti pred Cornelijem Nepom (prvo stoletje pred Kr.) oz. Polibijem, ko se je pisanje inskripcij v izvorni pisavi že prenehalo, in ko je po ustanovitvi Ogleja atestinsko kulturo v roku enega stoletja izpodrinila rimska. Tudi na samih inskripcijah atestinske kulture se ime Venetov pojavlja izjemno redko, kar 25-krat manj pogosto kot razna etruščanska samopoimenovanja (o tem podrobneje v nadaljevanju), zavaljo česar je očitno, da teh inskripcij niso pisali Veneti, pač pa severni (Italo-)Etruščani (Volsinjci, Retijci); 6) očitno ta teorija ne služi čemurkoli drugemu, kot funkciji izvreči slavofono populacijo iz staroveške zgodovine in mitologije ter funkciji pripisati ju skupni »indo-germanski« dediščini. To je vsekakor njena posledica, da pa je to tudi njena funkcija, oz. razlog njenega obstoja, dokazuje to diplomsko delo; 7) vrsta znanstvenikov (Gimbutas npr.) ne pojmuje »Staroevropcejev« kot indoevropsko govorečega prebivalstva, temveč kot neindoevropceje, in je v tem smislu zmotno in ne-fair, če se jezik psevdo-Venetov Evganije, ki nedvomno sodi v indoevropsko skupino jezikov, prišteva k temu prebivalstvu. Dosti verjetnejše in mnogo manj komplicirano od večstopenjskega procesa jezikovne asimilacije 'Staroevropcejev', o kateri primarni viri ne vedo povedati česar koli, se zdi (Ockhamova britev), da je venetsko / indsko / enetsko poimenovanje, kadar je bilo rabljeno kot etnonim, od pamtveka v raznih neslovanskih jezikih označevalo slavofono populacijo Baltika (in drugih območij).

¹³⁰ To enačenje Indov z Vindi nikakor ni kakšna moja samovoljna domislica, pač pa ugotovitev, ki jo je zagovarjal že Niederle, saj je celo enačil frazo »indica aequora« pri Corneliju Nepu s Ptolemajevim terminom »venedski zaliv« (Niederle 1902, 379; več o Ptolemajevem opisu Venedov oziroma Slovanov nekoliko nižje). Izmed slovenskih akademikov pa je enačenje Sophoklejevih in Melinih oz. Nepovih Indov z Vindi in torej s Slovani zagovarjal npr. Karel Oštir v svojem članku *Veneti in Anti*, vendar seveda s svoje (alarodske) teoretske jezikoslovne perspektive (Oštir 1928).

¹³¹ Quintus Caecilius Metellus Celer in Lucius Afranius sta bila sokonzula v letu 60 pred Kr. Celer je umrl leta 59 pred Kristusom, to je eno leto pred pričetkom galske vojne, v kateri je Julij Cezar vojaško osvojil območje, ki korelira z večino območja sodobne Francije in Belgije. Pred tem je bil pretor in propretor province Preko-alpske Galije (Gallia Cisalpina) v letih 63 in 62 pred Kr. Citirana omemba se torej nanaša na območje južno od Zahodnih Alp, kamor so, kot kaže, Suevi odvedli na severu Evrope zajete 'Indijce'.

sporoča, da je Q. Metellus Celer, ki je bil so-konzul z L. Afranijem, v času, ko je deloval kot prokonzul v Galiji, prejel od kralja Suevov v dar neke Indijce, ki so z namenom trgovanja odpluli iz Indije, a so jih neurja odnesla v Germanijo.« (Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 2, 67)¹³²

Posredno omembo dežele severnih Venetov v povezavi z jantarjem je moč najti tudi že pri Pytheasu,¹³³ čigar opis dežel »kositra in jantarja« se sicer ni ohranil v današnji čas, a je deloma vendar poznan tudi po zaslugi Plinija starejšega, ki ga je v *Naravni zgodovini* citiral:

Pytheas iz Massilije poroča, da ljudstvo po imenu Gutones – eno od germanskih ljudstev – živi ob zalivu, ki se razteza 6000 stadijev daleč. Od tam traja pot s čolnom en dan do otoka Abalus, kjer spomladi valovi navržejo na obalo jantar, saj gre za izloček morja v trdni obliki. Prebivalci ga uporabljajo kot gorivo, a ga tudi prodajajo svojim sosedom Teutomom. Tudi Timaeus je tega mnenja, toda on je otok poimenoval Basilia. (prav tam, 37, 11)¹³⁴

Tudi Plinij starejši sam s trditvijo, ki je v starejših virih ni zaslediti in je tudi ne utemeljuje z virom – torej v vlogi primarnega vira – omenja Venete v zvezi z jantarjem, ko pravi: »Germani prinašajo jantar do Panonije. Sprva so ga prinašali Veneti, ki jih Grki imenujejo Eneti, saj so živeli v bližini Panonije in so z njim trgovali naokrog obal jadranskega morja.« (prav tam)

Ta historiografska omemba Venetov je ena najvažnejših, saj jih Plinij starejši omenja ob vsem Jadranu in ne le v deseti regiji Italije (Venetia et Histria), poleg tega pa dokazuje,

¹³² Naj poudarim ponovno, navedbe Plinija starejšega citiram po označbah spletno dostopne mi različice *Naravne zgodovine* v okviru portala *Perseus*. Hriberškov slovenski prevod ima drugačne označbe; pri njem se dana izjava nahaja v *Naravna zgodovina*, 2, 170. (Hriberšek 2012, 194). Nekateri pustolovci na podlagi obeh omemb 'Indijcev' pri Pliniju in Meli na medmrežju objavljajo neslanosti, ko zatrjujejo, da so ameriški domorodci (Indijanci) v prvem stoletju pred Kr. pluli v Evropo :), češ, ni mogoče, da bi neurje zaneslo ladje iz Indije okrog Afrike in vzdolž celega Atlantika do Germanije. Se strinjam, da ni pretirano verjetno, pa še vseeno verjetneje, kot da bi pripluli iz Amerike, saj je bila ta odkrita iz smeri Evrope, prvič morda že od Feničanov in nato drugič od Vikingov tisočletje za tem in nato v tretje še od Špancev še 500 let kasneje; povedal pa sem, katero ljudstvo je potrebno pojmovati kot označenec zapisa »Indijci« v tem kontekstu pri Pliniju in Meli, če naj njuni izjavi ostaneta razumljeni kot kredibilni.

¹³³ Živel je v četrtem stoletju pred Kristusom. Okrog leta 325 je obplul severno obalo Evrope in o tem spisal poročilo, ki pa se razen v fragmentih v današnji čas ni ohranilo.

¹³⁴ Ker Ptolemaj v svojem geografskem opisu Evropske Sarmatije navaja, da so Gutones bivali pod oblastjo Venetov, in ker ni kakršnegakoli primarnega pisnega dokaza, da bi bil politični položaj na evropskem severovzhodu kakorkoli drugačen že v času Pytheasa (Jordanesovih pravljic o doselitvi Gotov iz Skandinavije, v luči tega poročila Pytheasa pač ni mogoče jemati resno), se izkaže, da Pytheas dejansko omenja deželo Venetov v širšem smislu; tj. politično tvorbo, v kateri so poleg Venetov bivale tudi druge njim davek plačujoče etnične manjšine. Več o tem, ko bom razčlenjeval Ptolemajev opis Evropske Sarmatije.

kako je že v rimski antiki poleg mitskih pravljič o doselitvi Venetov z območij Paflagonije (centralno-severna Anatolija; danes sever Turčije) po trojanski vojni, obstajalo tudi vedenje o naselitvi s smeri severa, kajti, ko navaja njih bivališča v *bližini Panonije*, se ve, da ne more imeti v mislih območij južno, zahodno ali vzhodno od nje, ko pa sam skozi celotno 11. poglavje 37. knjige *Naravne zgodovine* dokazuje prav to, da južno, zahodno ali vzhodno od Panonije v Evropi nahajališč jantarja ni najti, pač pa se njegova nahajališča pojavljajo le severno od Panonije; tj. ob obalah Baltika oz., kot je tedaj še bil pojmovan, 'severnega oceana'.

Venete ob baltskem morju posredno omenja tudi Polibij, ko naštevajoč ob reki Pad bivajoča ljudstva zapiše:¹³⁵ »Deželo do jadranskega morja pa je obvladovalo drugo zelo staro ljudstvo z imenom Veneti. Govorijo drugačen jezik kot Kelti, a se od njih le malo razlikujejo po navadah in noši. Pogosto jih omenjajo pisatelji tragedij in poročajo o njih mnogo čudovitega.« (Polibij, *Obča zgodovina*, 2, 17)

Da Polibij, četudi govori o že v njegovem času starodavnem ljudstvu bivajočem na območjih severovzhoda kasnejše Italije in sončne strani Alp, posredno namiguje na severnoevropske Venete, je moč razbrati, saj neposredno v zvezi z Veneti omenja pisce tragedij, ki o njih poročajo mnogo čudovitega. Polibij namreč le nekaj pred to omembo Venetov izrecno govori o Phaethonu in »snovi za tragedije« (prav tam, 2, 16) in tako ne gre dvomiti, da ima pod temi tragičnimi omembami v mislih prav in predvsem legendo o Phaethonu, ki naj bi vozil sončevo kočijo in strmoglavil v reko Eridan,¹³⁶ njegove sestre pa naj bi za njim tako žalovale,¹³⁷ da so se spremenile v topole,¹³⁸ in njih solze v

¹³⁵ Polibij je bival med cca. 200 in 118 pred Kristusom.

¹³⁶ O reki Eridanos Polibij pravi, da gre za poetsko poimenovanje reke Pad. (prav tam, 2, 14). Sicer pa je Eridanos v izvirnih pojmovanjih bilo le drugo poimenovanje Okeana, ki je bil pojmovan kot reka, ki obkroža svet in v katero po smrti potujejo duše umrlih. To je vidno iz primerjave Homerja, kjer je Okean imenovan »*Ὠκεανὸν βαθυδίνην*« (angl. deep-eddy; 'globoko-vrtinčni'; Homer, *Odiseja*, 10, 511), in Hezioda, ki isti pridevnik pripisuje Eridanu, ko zapiše »*Ἠριδανὸν βαθυδίνην*« (Heziod, *Teogonija*, 338; = angl. deep-eddy Eridanos, globoko-vrtinčni Eridan). Padec Phaethona v Eridan tako v enem od pomenov simbolizira sončev zahod v (atlantskem) Oceanu.

¹³⁷ Phaethon v mnogočem korelira s sumerskim božanstvom po imenu Tammuz / Dummuzid, ki je bil čaščen tudi v Akadiji, v Asiriji in v Babiloniji, in po katerem se je imenoval mesec poletnega solsticija, ter se zato še danes v arabščini, v sirščini in v turščini po njem imenuje mesec julij gregorijanskega koledarja, četudi religiološke študije Tammuza / Dumuzida običajno raje primerjajo s frigijskim Attisom = grškim Adonisom; ter redkeje s kraljem Boeotije Athamas-om, ki je imel sina po imenu Melicertes, ki korelira s feničanskim Melqartom (= Herkul v grški interpretaciji). Toda Adonsov kult je v Grčijo prispel preko Frigije, Cipra in Krete z bližnjega vzhoda; Phaethonov mit – ki ni kult, saj ni kadarkoli v helenizmu obstajal kakršenkoli Phaethonov tempelj – pa je vseskozi vezan na območje Evrope oz. na območja nahajališč jantarja na njenem severovzhodu. Ob poletnem solsticiju v mesecu tammuzu, ko se je čas trajanja dnevne svetlobe pričel krajšati, se je v sumerski kulturi pričelo ritualno žalovanje za 'umrlim' soncem. Neka sumerska tablica iz Nippurja, ki govori o boginji Inani (Ištar, Aštarta, Aphrodita, Venera) se v angleškem prevodu glasi: »*She can make the lament for you, the lament, the lamentation, reach the*

drevesno smolo, iz katere nastaja jantar. Tragedijo, ki jo omenja Polibij, o Phaethonovih sestrah z naslovom *Heliade* je napisal Ajshil.¹³⁹ Ohranjena je le v štirih fragmentih, od katerih se eden glasi:¹⁴⁰ »Žene Adrije bodo imele tropos žalovanja.« (Diggle 1970, 28). Fragment govori morda o starem etruščanskem mestu Adria, ki se je nahajalo ob bregu reke Pad in v katerem so izkopali posamezne inskripcije, ki jih jezikoslovci kot Prosdocimi, Lejeune idr. štejejo za paleo-venetske; verjetneje pa se zdi, da kar o

desert /.../.« (Ni 4486, verzi 1–5). Verzi 155–161 pa se glasijo v angleškem prevodu: »*Let me utter the lament for you, the lament for you, the lament! Brother let me utter the lament for you, the lament! In the birthplace let me utter the lament for you, the lament! In the desert, O Dumuzid, let me utter the lament for you, the lament! In the house Arali let me utter the lament for you, the lament! In Du-šuba let me utter the lament for you, the lament! In Bad-tibira let me utter the lament for you, the lament! In the shepherding country let me utter the lament for you, the lament!*« (Ni 4486, verzi 155–161). Biblija pa o tem piše: »Nato me je pripeljal k vhodu severnih vrat hiše Gospodove. In glej, tam so sedele žene, ki so objokovale Tamuza. Rekel mi je: »Ali vidiš, sin človekov? Še večje gnusobe, kakor te, boš videl.«« (Ezekiel, 8 : 14–15). Herodot je omenjal (Herodot, *Zgodbe*, 4, 59) v svojih *Zgodbah* božanstvo s podobnim imenom Tamimasadas (Tami + mazda = tema + master, gospodar = Hesperos, Večernica) med Skiti, ki pa ga je enačil s (pred-eleuterijskim) Pozejdomom. Podobno, če na kar isto, hierogamno vrsto žalovanja pa je zaslediti tudi na psevdopaleo-venetskih inskripcijah, kjer se večkrat pojavi zapis tipa »*Nerka lemetorna*«, kjer pridevnik lemetorna izhaja iz »lemetor« (= lament) in kjer Nerka denotira etruščansko boginjo z latiniziranim imenom Nortia, Norcia, Nercia, ipd., katere simbol je žebelj (simbol Severnice; arabsko 'Mismar' = žebelj (igla, šivanka); mimogrede nomadski Arabci so ozvezdje Zmaja nazivali Kamela), in jo omenja npr. Livij (Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 7, 3), ter menda tudi Avienus, in ki je eponimna prednica kraljevine Norik oz. njene (domnevno hierogamno spočete) kraljeve rodbine. O povezavi Phaethona s Tammuzom je že pred stoletjem ugotovil Brown: »*Now just as the fall of Phaethon and the trees of light and darkness are connected with the banks of Eridanus, so the fall of Tammuz and trees of light and darkness are connected with the banks of Euphrates. One of the oldest cities of Babylonia was Eridu or Eridhu, often called 'the Good City' /.../.*« (Brown 1883, 52). K tej ugotovitvi se bom še vrnil, ko bom razčlenjeval omembo Sclavenov pri Cezariju iz Nazianza.

¹³⁸ Sonce oz. Phaethon – pri Homerju v *Iliadi* se izraz *phaethon* (angl. shining) pojavlja kot pridevnik Helija (npr. Homer, *Iliada*, 11, 735) – (za)pade v Ocean oz. v Eridan in tako ima Zahod v mitu dva nasprotujoča si aspekta: po eni strani je Zahod vezan z nevidnimi in blaženimi (svetlimi) deželami (npr. Elysium) skozi katere Sonce po svojem zahodu potuje; po drugi pa je nanj kakopak vezan aspekt teme (mrak = erebos). Kakor ob zahodu svetloba preide v temo, ko na vzhodu tema preide v svetlobo, tako so tudi topoli večih vrst, med njimi beli (populus alba; grško Leuke) in črni (populus nigra) topoli (več o tem v Brown 1883). Leuke pa je bila v rimski mitologiji nimfa, ki je bila spremenjena v topola. Tako je zapisal Servius v *Komentarju k Vergilovim Eklogam*: »*Leuke je bila nimfa, Oceanova hči, ki jo je ugrabil Hades. Po njeni smrti je bila spremenjena v belega topola v Elyziju. Beli topol je bil Hadu svet. Ko se je Herkul vrnil iz podzemlja, se je okronal s topolovimi listi.*« (Servius, *Komentar k Vergilovim Eklogam*, 7, 61). Črni topol pa omenja že Homer, ko boginji Kirke pripiše sledeče Odiseju namenjene besede: »*Kadar po dolgi boš vožnji prerezal vodo Okeana, kjer ob nizki obali ležijo Perzefone gaji, v njih pa visoki topoli rasto in jalove vrbe: tam pripahni ob breg vrtinčnih tokov Okeana, sam pa pojdi naprej, proti Hadesa dvorom tohnečim.*« (Homer, *Odiseja*, 10, 508–513). Sovre prevaja »vrtinčnih tokov Okeana«, izvirnik pa se glasi, kot sem navedel že zgoraj v opombi, »*Οκεανῷ βαθυδίνῃ*«. Tudi pa ta Sovretov prevod sicer uporablja besedno zvezo »visoki topoli«, v grščini pa je rabljena beseda *αιγειρος* (aigeiros), ki označuje »populus nigra« (črni topol), ki pa je pri Hesychiju, kot rečeno, imenovan tiliai. Homer pa bele topole omenja na drugem mestu *Odiseje* posredno, ko govori o »Beli skali« (leukada petrin), o čemer bo nekaj več govora v nadaljevanju.

¹³⁹ Oče helenskih tragedij; bival med cca. 525 in 455 pred Kristusom. Ajshilova tragedija je bila imenovana po Phaethonovih sestrah; po samem Phaethonu pa je bila imenovana tragedija, ki jo je spisal Euripid (menda je spisal kar dve s tem naslovom; ohranjena je le druga, a tudi ta le v fragmentih, pa vendar v dosti večji meri kot Ajshilova tragedija o Heliadah). Euripidovo tragedijo je med drugimi poizkusil rekonstruirati dr. Diggle. (Diggle 1970).

¹⁴⁰ Fragment se v izvirniku glasi: »*Ἀδριαναὶ τε γυναικες τροπον εἶχουσι γῶων.*« Fragment sem v slovenščino prevedel M. G.

jadranskem morju na splošno; omemba žalovanj pa se nanaša prav toliko na vsebino omemb samega Polibija (Polibij, *Obča zgodovina*, 2, 16), kakor tudi Plutarha (Plutarh, *Moralia*, 7, 44, 12),¹⁴¹ in Psevdo-Scymna (Psevdo-Scymnus, *Periegesis*, 401),¹⁴² ki vsi pišejo, da je prebivalstvo živeče ob Padu oblečeno v črno radi žalovanja za Phaethonom;¹⁴³ nič manj pa tudi na žalovanje samih Phaethonovih sester, iz solz katerih naj bi potem, ko jih je Zeus spremenil v topole, nastajal jantar. Ker se viri jantarja nahajajo ob Baltiku na evropskem severovzhodu, je razumljivo, da Polibij, ki je poleg klasičnih tragikov tudi Pytheasovo poročilo o deželah jantarja in kositra poznal, kakor je poznal tudi Herodotove *Zgodbe* in poročilo o jantarju v njih (in je torej vedel, od kod v sredozemski prostor prihaja jantar), četudi izrecno omenja le Venete ob Jadranu, vendar preko omembe grških tragikov, tj. Phaethonovega mita in z njim povezanih legend o jantarju, namiguje tudi na Venete ob Baltiku.¹⁴⁴

¹⁴¹ Plutarh je bival med cca. 46 in 120 krščanskega štetja let.

¹⁴² Več o Psevdo-Scymnu bo govora v nadaljevanju.

¹⁴³ Črna obleka ni le simbol žalovanja, pač pa je v starem veku bila tudi simbol ljudstva Skitije po imenu Melanchlaini, katerega ime – kot poroča Herodot v četrti knjigi svojih *Zgodb* – pomeni prav ljudi »črnih halj«. Opravititi imamo le z enim od številnih primerov, ko rimski ali helenistični viri v recepciji starejših izjav klasičnega ali pred-sokratskega obdobja na območje ob reki Pad (tj. v rimsko Venetijo) umeščajo pojave, dogodke ali mite, ki so bili v pred-sokratski dobi izvirno pojmovani kot vezani na ljudstva Skitije oz. kasnejše Sarmatije. O ostalih primerih bom več povedal v nadaljevanju.

¹⁴⁴ V Polibijevih izjavah o Venetih je moč zaslediti precej dvomnosti. Po eni plati je nedvomno prvi antični pisec, ki označevalec Veneti sidra na prebivalstvo Evganije kot označenca, po drugi plati pa je očitno, da to počne le zavoljo enačenja mitske reke Eridan, v katero naj bi Phaethon strmoglavil, z reko Pad; enačenja, ki je v njegovi dobi že bilo hegemonsko uveljavljeno, ni pa bilo izvirno, saj starejši viri Eridan pojmujejo kot severnoevropsko reko (pa tudi tisti viri, ki v Eridanu kot prvi razumevajo reko Jadrana, je ne enačijo s Padom, pač pa s Timavo ali / in z Donavo, in sicer z njenim fiktivnim jadranskim rokavom). Skozi svojo recepcijo Phaethonovega mita torej omenja Venete na območju, kjer jih pred njim ni omenjal kdorkoli drugi, to pa počenja v okoliščini enačenja Eridana s Padom zato, ker je etnična identiteta Venetov v grški recepciji bila že davno pred njegovo dobo sidrana s Phaethonovim mitom. Kolikor pa je v Polibijevem poročilu zrna resnice o tem, kar se je dejansko dogajalo – ko poroča, da so Veneti vojaško udarili po Galcih, ko so ti v četrtem stoletju pred Kr. oblegali Rim, in tudi še, da so kasneje skupaj z galskimi Cenomani prispevali 20 000 bojevnikov v zavezništvo z Rimom zoper v Italijo vdirajoče Kartažane – toliko se te izjave (Polibij, *Obča zgodovina*, 2, 18; 2, 23 in 2, 24) skoraj gotovo ne nanašajo na prebivalstvo Evganije, temveč na Venete območja kota Jadrana, saj v dobi galskih vdorov v Italijo, in tudi še v dobi spopadov s Hanibalom Evganija ni bila pojmovana kot poseljena z Veneti, temveč – kot pričuje tako epigrafsko gradivo psevdo-venetskih inskripcij kakor tudi izjava Plinija starejšega o tem, da naj bi bili (alpski) Retijci potomci Etruščanov iz Padske nižine, ki so se pred Galci umaknili v Alpe (Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 3, 24), kakor tudi samega Polibija o tem, da je Padska nižina pred vdori Galcev pripadala Etruščanom (prav tam, 2, 17) – z Retijci, katerih etnično ime Reitia se tudi sicer na samih inskripcijah atestinske kulture pojavlja izmed vseh na teh inskripcijah izpričanih poimenovanj človeških kolektivitet daleč največkrat.

A.1.3 Posredne omembe Venetov – pomensko sidrane z mitom o Eridanu in z mitom o otoku Basileja

Venete ob Baltiku posredno omenja tudi Diodorus Siculus,¹⁴⁵ ki sicer tega etničnega eksonima ne navaja niti enkrat v vsej svoji *Knjižnici zgodovine* (kar je dovolj zgovorno; omenja namreč precej dosti bolj obrobni ljudstev), pa vendar o prebivalstvu, ki ga je to latinsko-grško eksonimno etnično poimenovanje označevalo, govori posredno, ko spregovori o jantarju, o otoku Basileia in o reki Eridan. Takole pravi:

Kar se tiče britanskega kositra, se bomo zadovoljili s povedanim, in bomo odslej razpravljali o elektronu, kakor je imenovan. Točno nasproti tistega dela Skitije, ki se razteza nad Galatijo, se nahaja otok, ki je oddaljen tri dni plovbe in se imenuje Basileia. Na ta otok valovi nanesejo ogromne količine jantarja, kar se ne dogaja kjerkoli drugod po naseljenem svetu; in o njem so starodavni pisci sestavili vsečne pravljice, ki jim je sila težko verjeti, in so bile zanikane s kasnejšimi dogodki. Kajti številni poeti in zgodovinarji podajajo zgodbo o Phaethonu, Sončevem sinu, ki je še v mladosti prepričal svojega očeta, da mu za le en dan odstopi svojo štiri-konjsko kočijo. Ko pa je Sonce popustilo njegovi prošnji in Phaethon vozeč kočijo ni zmozel ohraniti nadzora nad vajetmi, so konji zavoljo lahkosti mladeniča zapustili svojo običajno pot ter se najprej usmerili po nebesih in jih zažgali ter tako ustvarili Mlečno Cesto, nato pa prinesli žgoče žarke še številnim poseljenim krajem in požgali nemajhen del Zemlje. Na kraju je Zeus v jezi nad tem, kar se je dogodilo, zadel Phaethona s strelo in privedel sonce na običajno pot. Phaethon pa je padel na Zemljo pri izviru reke, ki je danes poznana kot Padus, v starih časih pa je bila imenovana Eridanos. Njegove sestre pa so se združile v obžalovanju njegove smrti in so zavoljo prekomerne žalosti doživele metamorfozo svoje narave in postale topoli. Ti topoli naj bi vsako leto ob istem letnem času spuščali solze, ki, ko otrdijo, ustvarijo to, čemur ljudje pravijo jantar, ki v sijaju presega karkoli podobne narave; in ki je običajno uporabljan v zvezi z žalovanjem ob smrti mladega. Toda, ker so se avtorji te izmišljene pravljice od prvega do zadnjega vsi motili, in so njih trditve zavrnila odkritja kasnejših časov, moramo prisluhniti

¹⁴⁵ O Diodorovem življenju ni ostalo znano karkoli, razen da v svoji *Knjižnici zgodovine* navaja kraj svojega rojstva kot Agyrium (mesto na Siciliji); in da v četrtem stoletju krščanskega štetja let Hieronim v svojem *Kronikonu* poroča o cca. 49. pred Kr., da je »Diodorus Sicilski, pisec grške zgodovine, zaslovel.« (Hieronim, *Temporum liber*, CLXXXII Olympias)

navedbam, ki so resnične. Kajti dejstvo je, da jantar nabirajo na omenjenem otoku, od koder ga domorodci prinesejo na nasproti ležečo celino in je nato prenesen preko celine do dežel, ki jih poznamo, kakor smo navedli zgoraj. (Diodorus Siculus, *Knjižnica zgodovine*, 5, 23)¹⁴⁶

Zakaj pravim, da Diodorus Siculus govori o Venetih, ko omenja Basilejo, Eridanos in Phaethonov mit o jantaru, četudi venetskega imena neposredno ne navaja? Pokazal sem, da Venete v povezavi s Phaethonom omenja že Polibij (ki je bil Diodoru poznan, saj ga je uporabljal med svojimi viri),¹⁴⁷ ko le-ta govori o »snovi za tragedije«; v zvezo z reko Eridan, v katero naj bi bil strmoglavil, pa Phaethona že pred Polibijem postavlja vrsta avtorjev. Tako npr. Apolonij Rodoški, ko v svoji *Argonavtiki* piše: »Toda veter je gnal ladjo daleč tja pred seboj, vpluli so v Eridanos in nadaljevali pot po njem navzgor. Tu je nekoč Faeton padel s sončevega voza v globoko močvirje pod seboj, ker ga je v prsi zadela kadeča se strela.« (Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 4, 599–603).¹⁴⁸ Že nekoliko prej pa v isti pesnitvi Apolonij Rodoški postavlja v zvezo z reko Eridan tudi 'jantarski otok', ko pravi:¹⁴⁹ »Takoj so se vkrcali in na vso moč odveslali in veslali vse

¹⁴⁶ Namreč po isti poti, po kateri je preko Galije v Marseille prihajal tudi kositer.

¹⁴⁷ Polibij v drugi knjigi svoje *Obče zgodovine*, ko omenja Phaethonov mit, pravi, da bo na drugem mestu o tej tematiki povedal več, a, ker se celotno besedilo njegove *Obče zgodovine* ni ohranilo, lahko le ugibamo, kaj je nameraval na to temo še povedati. Če pa se tekst ni ohranil nam, še ni rečeno, da to Polibijsvo pisanje ni bilo poznano Diodoru – posebej še, ker Diodorus očitno nahajališča jantarja pravilno umešča na sever Evrope in ne kakor večina njegovih sodobnikov ob reko Pad, kjer nahajališč jantarja ni. Diodorus sam pravi, da se nanašanje jantarja na obale »ne dogaja kjerkoli drugod po naseljenem svetu«, in tudi iz tega je mogoče videti, kaj dejansko označuje v zgoraj navedeni izjavi Sophokleja označevalec »Indija«.

¹⁴⁸ Po zatrjevanju ohranjenih virov je bil Apolonij Rodoški vodja znamenite knjižnice v Aleksandriji. Bival naj bi v tretjem stoletju pred Kristusom. Besedilo *Argonavtike* o Eridanu in Phaethonu se še nadaljuje: »Močvirje še danes izpareva težko soparo iz njegove žareče rane in nobena ptica ne more v svojem lahkotnem letu preleteti močvirskih voda, ker sredi leta strmoglati v žgoče sopare. V visokih črnih topolih v okolici tožijo in jočejo nesrečne Heliade in pretakajo solze, ki jim z vek padajo na tla kot lesketajoče se kaplje jantarja. Te se spodaj v pesku na soncu posuše in otrde in kadar vode iz temnega močvirja v pišu vetra prestopijo svoje bregove, odnese narasli tok te solze proti Eridanu.« (Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 4, 604–611). Apolonij Rodoški pa je v svoji *Argonavtiki* ime Phaethon navajal tudi še na drugem mestu; in sicer kot vzdevek Medejinega brata in prestolonaslednika dežele Kolhide Apsyrt (prav tam, 3, 210–260 in 3, 1225–1245). Od kod to enačenje, bom poskusil podrobneje razčleniti na drugem mestu te razstave antičnih virov. Za zdaj naj zadošča osvetlitev, da je Apsyrtos v nekaterih različicah mita o Argonavtih imenovan Aegialeus (npr. Diodorus Siculus, *Knjižnica zgodovine*, 4, 45), kar je le moška različica ženskega imena Aegle, ki pa se pojavlja v raznih virih kot ime ene od Phaethonovih sester – Heliad.

¹⁴⁹ V izvirniku je ta otok imenovan »Ηλεκτρίδα νησον« (Elektrida neson), saj je bil v grščini jantar nazivan *elektron*. Pol-mitsko otočje po imenu Elektrides na območju Jadrana in v kontekstu z reko Eridanos omenjajo tudi razni drugi viri, denimo Psevdo-Scylax, Psevdo-Scymnus, Psevdo-Aristoteles, Plinij starejši, Strabon itd. Tako o t.i. Elektrijskih otokih poroča Psevdo-Aristotel: »Na Elektrijskih otokih, ki se nahajajo v kotu Jadrana, pravijo, da sta bila posvečena dva kipa – eden iz kositra in eden iz bakra – izdelana od Dedala v staromodnem stilu v spomin na stare čase, ko je bežeč pred Minosom prispel v ta okoliš s Sicilije in s Krete. Pravijo, da je te otoke nanesla reka Eridan. V bližini reke se nahaja jezero, ki vsebuje termalno vodo. Močan in neprijeten vonj se širi iz njega in nobena žival ne pije

do tedaj, ko so dospeli na sveti Jantarjev otok, na najoddaljenejšega med otoki v ustju reke Eridanos.« (prav tam, 4, 503–506)

Podobno kot Apolonij Rodoški postavlja reko Eridanos v zvezo z mitom o nastanku jantarja in z mitom o Phaethonovem padcu tudi Ovidij,¹⁵⁰ ki ves konec prve in pričetek druge knjige svojih *Metamorfoz* posveča Phaethonu, čigar mit je sicer po mnenju prof. Kajetana Gantarja izmed vseh mitov v *Metamorfozah* obdelan najboljširneje (Gantar 1977, 123). Ker je legenda o Phaethonu pri Ovidiju preobsežna, da bi jo mogel navesti v celoti, naj na tem mestu zadošča kratka navedba iz druge knjige *Metamorfoz*:

*Sam Faeton, ki plamen mu lase rdečkaste liže, / v brezno drvi strmoglav in v
loku velikem vali se / skozi ozračje, kot zvezda, ki utrne se z jasnega neba: / zdi
se lahko ti, da pada, čeprav v resnici ne pada. / Daleč od zemlje domače, na
drugem ga koncu sveta je / silni Eridan prestregel, umil mu saje z obraza. /
Truplo, ki blisk ga trozobi ožgal je, Najade hesperske / v grob polože, a v kamen
nad njim mu vklešejo pesem: / »Tukaj Faeton leži, voznik očetove vprege: / tudi,
če ni ji bil kos, omahnil je v drznem podvigu.« (Ovidij, *Metamorfoze*, 2, 319–
328)*

Mogel bi navesti še dosti drugih rimskih ali helenističnih virov, ki vsi podajajo v temelju enako zgodbo povezujočo Eridan z jantarjem in s Phaethonom, a se bom v izogib neprestanemu ponavljanju ter zavoljo omejenosti prostora za zdaj omejil na že navedene citate, saj o povezanosti pojmov Eridan, jantar, Heliade in Phaethon v staroveški literaturi, zavesti in kulturi ne more biti kakršnegakoli dvoma. Na tem mestu naj le dodam, da je Eridanos povezovan z jantarjem že v pred-helenističnem obdobju; tako npr. beremo že pri Herodotu:

*njegove vode niti noben ptič ne leti preko njega, ne da bi strmoglavil in umrl. Po obsegu meri dvesto stadijev, po širini pa deset. Lokalno prebivalstvo pravi, da je Phaethon padel v to jezero, ko ga je zadela strela. V njem se nahaja veliko topolov, s katerih se cedi t.i. elektron. O njem poročajo, da ima podobo smole, ki pa je strjena kakor kamen. Prebivalci ga nabirajo in ga prinašajo Grkom. /.../» (Psevdo-Aristoteles, *De mirabilibus auscultationibus*, 81). Pri tem 'jantarskem otočju' gre za mitizacijo, ki izhaja iz zavesti o obstoju na severu nahajajočega se 'jantarnega' otoka Basileia, do katere je prišlo, ko je območje Venetov baltskega morja postalo ozemeljsko ločeno od območij Venetov jadranskega morja kot posledica 'kelto'-teutonskih vojaških prodorov (Teutoni, Boji, Skordiski, itd.) na območje osrednje Evrope s smeri severozahoda, ki so območje Venetov (oz. Slovanov) ob Donavi za več stoletij (do postopne jezikovne asimilacije (in vsaj delno tudi fizičnega iztrebljenja) 'Keltov') razcepila na severni in južni predel. Severni Veneti so do ekspedicije Pytheasa ostali od Grkov bolj ali manj pozabljeni, vsa prejšnja mitografija – pomensko sidrana na jantar – pa se je tako v zavesti dobe helenizma prenesla na južne (Grkom še edino poznane ob-jadranske) Venete.*

¹⁵⁰ Rojen 20. marca leta 43 pred Kristusom, umrl leta 17 ali 18 krščanskega štetja let v izgnanstvu v mestu Tomis, nominalnem predhodniku sodobnega Temišvarja (Timisoara), a v antiki menda lociranega na območju sodobnega mesta Konstanca (Constanta) v državi Romuniji.

O deželah na skrajnem zahodu Evrope pa ne morem povedati nič zanesljivega. Jaz ne verjamem, da je kje reka, ki jo Barbari imenujejo Eridanos in se izliva baje na severu v morje, od koder pravijo, da prihaja jantar. Tudi kositrovih otokov ne poznam, s katerih dobivamo kositer. Že ime Eridanos samo dokazuje, da ni barbarsko, temveč grško, in ga je iznašel kak pesnik. Tudi nisem mogel, kakor sem si že prizadeval, najti nobenega očividca, ki bi mi bil povedal, kakšno je morje tam onkraj na severu Evrope. Vsekakor pa prihajata kositer in jantar k nam iz tistih daljnih krajev. (Herodot, Zgodbe, 3, 115)¹⁵¹

Herodot ne pravi, da ne verjame v obstoj reke Eridan; pač pa le, kako ne verjame v obstoj reke, ki bi jo barbari s severa imenovali Eridan, češ, da je to imenovanje iznašel kateri pesnik. Hkrati pa jasno navaja območja Evrope, s katerih je prihajal v Grčijo jantar: s severa.¹⁵² Ker je tudi Herodot Diodoru Siculu bil poznan, je sklep, da je Diodorus – pišoč o Eridanu, Phaethonu in Basileji – govoril o okvirno istem

¹⁵¹ Da je Okeanos izvirno pojmovan kot mitski pojem, ki je Eridanu identičen, je – poleg okoliščine, da glede obeh navajata Homer in Heziod isti 'globoko-vrtnični' pridevnik – vidno tudi iz Herodotove pripovedi, ko pravi: »Učeni gospod pa, ki pleteniči o Okeanu, se spušča v mračine mitičnega sveta in njegova razlaga nima dokazne moči. Jaz vsaj ne poznam nikake reke Okeana in mislim, da je ime iznašel Homer ali kateri drugi starih pesnikov ter ga uvedel v poezijo.« (Herodot, Zgodbe, 2, 23; podčrtal M.G.). Iz obeh odsekov Herodotovih zgodb o Okeanu in o Eridanu, kjer obakrat govori o pesniškem izmišljevanju, izhaja, da si je po mnenju Herodota šele Homer izmislil koncept Okeana (ki ga je predtem nadomeščal koncept Eridana, glede katerega pa je bil Herodot očitno ravno tako mnenja, da si je njegovo 'rečno' ime izmislil neki drugi pesnik). Eridan je bil po vsej verjetnosti – četudi morda ne prevladujoče pod tem imenom – v homerskih časih že poznan tudi kot ozvezdje (lik nebesne reke; o tem več spodaj); in se ga je torej, če se Herodot ne moti, po uvedbi koncepta Okeana kot označevalca 'zemeljskega' morja (Atlantika in ostalih oceanov), ki obkroža Zemljo, posledično pričelo identificirati s posameznimi zemeljskimi rekami, ki se v Ocean izlivajo; prej pa je ime Eridanos označevalo isti pojav, kot ga je po Homerju denotiral označevalec Okeanos.

¹⁵² Herodot je bil Sophoklejev sodobnik in znanec, zaradi česar je jasno, da je Sophoklej prav dobro vedel, od kod v Grčijo prihaja jantar, ko je zapisal, da nastaja iz solza pegatk na drugi strani Indije. Morda lahko na tem mestu postavim drobno hipotezico o tem, da je Herodot aludiral na sicer v staroveški literaturi Evrope nezapisano, a v ljudski modrosti skoraj gotovo navzoče pojasnilo o izvoru jantara iz čebeljega meda – ki je sicer menda pisno izpričanov staro-kitajski literaturi (Grimaldi 1996, 194) – ko je zapisal, kako »Tračani pripovedujejo, da imajo pokrajino onkraj Istra čebele v oblasti«. (Herodot, Zgodbe, 5, 10). Tako je, da je čebela v grščini sicer imenovana »melissa«, v latinščini pa apis, kar pa je sicer ime (Apia), ki ga sam Herodot navaja kot označevalca skitske Geje, boginje zemlje (prav tam, 4, 59). Še v največji meri se je 'teoriji' o čebeljem nastanku jantara v starem veku približal Martial (bival med leti 40 in 102/104 po Kr.), ko je zapisal »ut videtur apis nectare clusa suo«. Celotni Martialov epigram se v angleškem prevodu (Grimaldi 1996, 96) glasi: »In the bright tear Phaethon's sister shed / a bee is seen, as in its nectar, dead. / Its many toils have earned a guerdon high, / in such a tomb a bee might wish to die.« (Martial, Epigrami, 4, 32). Sicer pa je Martial bil s simbolno povezanostjo Phaethonovega mita z območjem poselitve Venetov dovolj dobro seznanjen, da je mogel v epigramu posvečenem mestoma Altinum in Oglej zapisati: »You banks of Altinum, that rival the rural beauties of Baiae, and you wood that saw the fall of thunder-stricken Phaeton; you Sola, fairest of the Dryads, who were taken to wife by the Faun of Antenor's land near the Euganean lake; and you Aquileia, who delight in Ledeian Timavus, at the spot where Cyllarus drank of your seven streams: You shall be the haven and the resting-places of my old age, if my retirement be at my own disposal.« (prav tam, 4, 25)

prebivalstvu baltskega območja, ki so ga Psevdo-Scymnus, Plinij st., Tacit, Ptolemaj in drugi nazivali z označevalcem Veneti, na dlani.

Od meni dostopnih virov, ki Eridan izrecno locirajo na območje Venetov, je najstarejši tako imenovani Psevdo-Scylaxov *Periplus*, ki naj bi menda nastal že sredi četrtega stoletja pred Kristusom. Ta opisuje obalo sredozemskega morja in po tem, ko opiše območje preko-alpskih Galcev ter preden opisuje območje polotoka Istre, sporoča: »Za Kelti se nahaja venetski rod, med katerim je reka Eridanos.« (Psevdo-Scylax, *Periplus*, 19)

Kakor Herodot tudi Psevdo-Scylax ne enači te reke s Padom. Le zapiše, da se Eridan nahaja na območju Venetov. Do hegemonije enačenja obeh rek – pri Polibiju, Plutarhu in drugod – je prišlo šele naknadno, morda tudi opirajoč se na dvoumno omembo pri Psevdo-Scylaxu, ki opisuje le območje jadranskih Venetov in hkrati pravi, da se Eridan nahaja med Veneti, ne da bi povedal, kje točno med Veneti; tj. šele po tem, ko so premiki severozahodnih ljudstev Evrope (raznih 'Keltov' ...) na 'ilirski' območja srednje Evrope za več stoletij bolj ali manj pretrgali ozemeljsko vez območij Venetov z obal Jadrana in območij Venetov z obal Baltika, kar je v okoliščinah, ko so Veneti severnih območij vse do ekspedicije Pytheasa ob prehodu iz četrtega v tretje stoletje pred Kr. ostali Grkom nepoznani, in ko se je že od prej poznani mit, ki Eridan povezuje z jantanjem (izpričan pri Herodotu, pa tudi že pri Heziodu) in z Veneti (izpričan pri Euripidu v tragediji *Hippolytus*), ohranil, ustvarilo situacijo, v kateri se je pričelo ta mit povezovati z Grkom še edino poznanimi jadransko-'ilirskimi' Veneti bivajočimi ob južnem koncu jantarske trgovske poti, in tako reko Eridan, katere ime je predhodno v grščini označevalo porečje Visle (ob izlivu katere se jantar pojavlja), sprva z reko Timavo oz. reko Reko na območju kota Jadrana in še kasneje šele z največjim vodotokom izlivajočim se v severni Jadran; tj. z reko Pad; »jantarski otok« oz. Basilejo pa z »Elektridskimi« otočki sprva ob izlivu Timave, nato pa šele z otočki v lagunah severnega Jadrana ob mestu Altinum (na katerih naj bi v post-Atilovi dobi zrastle mesto Benetke).¹⁵³

¹⁵³ Če pustim na tem mestu ob strani vprašanje ali ima Herodot prav, ko zatrjuje, da si je ime Okean izmislil Homer; in torej vprašanje ali je Eridan označeval sprva tudi odprto morje in ne le reko, je ime Eridan kot hidronim pri Helenih moral, kakor je izpričano pri Herodotu, označevati predvsem porečje Visle, ob katere izlivih se severovzhodno-evropska nahajališča jantarja pojavljajo. Od približno četrtega stoletja pred Kr. dalje pa je ta izraz v helenizmu hegemonsko označeval reko Pad – največjo izmed rek, ki se izlivajo v morje v severnem Jadranu (po zatrjevanju Hygina (Hyginus, *Bajke*, 154) je Eridan s Padom

Če sem doslej poskušal utemeljiti, zakaj na podlagi omemb mita o Phaethonu, Eridanu in jantarju sklepam, da avtorji (navajajoči Phaethonov mit) kot npr. Diodorus Siculus, ki etnonima Venetov ne omenjajo, vendar govorijo prav o etniji, ki jo ta etnični eksonim označuje, pa naj navedem še, v kakšni zvezi oz. v kakšni vsebini pomenskega sidranja s

prvi identificiral Pherekides, ki je bival v šestem stoletju pred Kr.). So pa že v antiki pisci nastopali zoper to identifikacijo (npr. Strabon, pa tudi Lucian iz Samosate v svojem *Περί του Ἡλεκτροῦ ἢ Κόκκων*). Niso pa bili Heleni edini, ki so poznali reko (in ozvezdje) Eridanos. Podobno ime iste mitske reke življenja naj bi bilo poznano tudi v Egiptu – tam kot Iarutana – ki se jo je enačilo kakopak z Nilom. V reki Iarutana naj bi bil krščen Horus, sin Ozirisa in Izide. Isto reko pa pozna tudi izraelitska mitologija. V njej je Eridan imenovan Jordan (hebrejsko Yarden, arabsko Urdun), kjer naj bi bil krščen Jezus. Rečeno pa je že bilo, da so Babilonci Evfratu pripisovali enako vlogo v oziru do Tammuza, kot Heleni Eridanu v oziru do Phaethona. Vse to kaže na izvirni pojav pojmovanja v mitu o reki življenja, ki naj bi izhajala iz »nebeškega morja« – kar je posledica okoliščine, da se ozvezdje Eridan (o tem nekoliko kasneje) nahaja v bližini ozvezdja Cetus (mitska morska pošast) in ozvezdja (južnih) Rib – in ki je bila v različnih skupnostih enačena z največjo od rek na območju posamezne od teh skupnosti. Helenski mit o Eridanu je – kot bom nižje ob navedbi Diodora Sicula še osvetlil – izšel iz titanskega mita – tj. iz pred-olimpijskega verovanja, ki je bilo skupno tako Grkom kot Venetom (in še komu). Zaradi te okoliščine helenski Eridan ni označeval reke na območju Grčije, pač pa reko severa Evrope. Resnici na ljubo pa so nekateri viri – uporabljajoči pri tem kot vir Platonovo trditev, da je v času obstoja Atlantide atenska Akropola segala do Eridana (Platon, *Kritija*, 112a), s katero je po vsej verjetnosti skušal povedati, da je bila religija tedaj enaka tako v Atenah kot ob Baltiku – z izrazom Eridan imenovali tudi nek potok v bližini Aten, kar kaže na poskus »prisvojitve« tega imena, ki pa se očitno (še) ni prijel. Strabon namreč navaja Kallimacha, ki se zabavlja nad trditvami nekaterih (od Strabona nenavedenih) virov, češ, da »atenske device zajemajo čisto vodo v Eridanu, ko pa se tej vodi celo govedo izogiba.« (Strabon, *Geographika*, 9, 1, 19). Kallimachus pri tem ironizira poizkuse nekaterih piscev, ki so – vedoč, da je Eridan vezan na območja poselitve Venetov – skušali 'prenesti' lokacijo Eridana v okoliš Aten na podlagi brezvezne okoliščine, da so se »device« nahajale v atenskem Parthenonu, ki pa je imenovan z istim korenem (parthena = devica) kot venetsko-paflagonska 'deviško čista' reka Parthenius, ki jo omenja Homer v *Iliadi* v isti sapi z Veneti; pri tem Kallimachus dodaja – zavedajoč se, kako je Eridan nekoč pomenil enako kot Okean, – da se (slani) vodi Eridana še govedo izogiba... Sicer pa je ime Eridan kot grški eksonimni naziv porečja Visle ohranjeno v reki po imenu Raduna (nemško Radaune), ki teče skozi Pomerelijo in se v bližini Gdanska izliva v reko Motlavo, ki je pritok Visle. Ta je v latinščini bila imenovana Vistula, Vistla, Viscla, ipd. Ko so se posamezne skupine ob njej bivajočega prebivalstva že globoko v pred-sokratski dobi selile proti jugu (kakor poroča Plinij starejši v 11. poglavju 37. knjige *Naravne zgodovine*, ko govori o Venetih, ki so donášali jantar v Sredozemlje ter bivali v bližini Panonije in se trgujoči z njim razširili naokrog Jadrana), so tisto, kar je bilo sprva iz tega hidronima izhajajoče pokrajinsko ime, »odnesli« s seboj proti jugu ter ga tako spremenili v rodovno ime. Že iz prvega stoletja so namreč znane kar tri v latinici spisane inskripcije – vse najdene na območju Liburnije (ena v Plominu, ena v Labinu in ena v Osorju) – na katerih se takšno ime pojavlja v latinizirani obliki *Vescleves*, oziroma roditeljsko *Vesclevesis* (Alföldy 1969, 326). Tudi na območju Slovenije (Rekštanj pri Drnovem pri Krškem) je bila odkrita neka latinično pisana rimskodobna inskripcija, ki je sicer poškodovana, a je z nje le mogoče razbrati besedilo »*Viscla, qui vixit...*« (EDCS-11301680); Alföldy sicer meni, da ta liburnijsko-venetska imena *Vescleves*, ki so zapisana na inskripcijah Liburnije iz prvega stoletja, označujejo »dobroslavne« ljudi, oziroma da izhajajo iz proto-indoevropskega **wesu*, ki, da pomeni 'dobro' (angleško »best«, nemško »besser«, slovensko »vesel«, narečno in pogovorno v slovenščini še dandanes »vesu«), + **kleves*, ki pomeni »slava«, »sluh«, »slutnja« (grško kleos = slava); ne priznava pa, da bi ime označevalo Slovane ali slavo-fono prebivalstvo, češ, da je ime kentumsko. Toda, komu mar, da je kentumsko, ko pa to ne pove česar koli o njegovih nosilcih, kajti, če ima katerokoli ime proto-indoevropsko poreklo, potem je starejše od dobe, ko so teoretizirani proto-Indoevropejci razpadli na kentumsko in satemsko skupino, saj je proto-indoevropsčina obstajala pred tem razpadom oz. pred pojavom kentum/satem glasoslovne premene; in so tako tudi – imenujmo jih – pred-Baltslovani, če drži, da so kentumske oblike izvirnejše od satemskih (v kar marsikdo tudi dvomi ...), Vislo imenovali z nesatemskim izrazom; ter so tako Balto-Slovani in nato še pra-Slovani v imenih (posebej zemljepisnih oz. v hidronimih) tvorjenih še v proto-indoevropski fazi ohranili izvirno poimenovanje tudi še lep čas po tem, ko so v občem besedišču že uporabljali satemske izraze; ter to ohranjeno poimenovanje s severa odnesli s seboj proti jugu.

to etnijo se je pojavljalo ime otoka Basileja, glede katerega Diodorus Siculus, Timaeus in drugi poročajo, da z njegovih obal prihaja na območja Sredozemlja jantar.

Diodorus Siculus torej piše: »Točno nasproti tistega dela Skitiije, ki se razteza nad Galatijo, se nahaja otok, ki je oddaljen tri dni plovbe, in se imenuje Basileia.« (Diodorus Siculus, *Knjižnica zgodovine*, 5, 23). Plinij starejši pa o tem istem otoku pravi: »Od tam traja pot s čolnom en dan do otoka Abalus, kjer spomladi valovi navržejo na obalo jantar, saj gre za izloček morja v trdni obliki. /.../ Tudi Timaeus je tega mnjenja, toda on je otok poimenoval Basilia.« (Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 37, 11). Plinij starejši pa na drugem mestu pove še: »V tej smeri je rečeno, da se nahaja veliko število otokov, ki nimajo imena, in med katerimi je eden, ki se nahaja nasproti Skitiije, omenjan pod imenom Raunonia, ki naj bi se nahajal en dan plovbe od celine; in na katerem, kot poroča Timaeus, valovi v pomladnem letnem času odlagajo jantar.« (prav tam, 4, 27). Poleg tega pa poroča tudi: »Xenophon iz Lampsaka nam sporoča, da se v oddaljenosti treh dni od obal Skitiije nahaja otok velikanskega obsega po imenu Balcia, ki ga Pytheas imenuje Basileja.« (prav tam).

Opravititi imamo torej s štirimi poimenovanji istega »elektridskega« oz. »jantarnega« otoka: 1) Abalus; 2) Basileja; 3) Raunonia;¹⁵⁴ in 4) Balcia. Z imenom Raunonija se posebej ne bom ukvarjal, saj je ime v različnih rokopisih zapisano na razne načine, zaradi česar tudi tiskane izdaje *Naravne zgodovine* ponujajo razlikujoča se poimenovanja; pač pa bom razčlenil ostala tri poimenovanja.

O Basileji pripoveduje Diodorus Siculus sledečo zgodbo:

Uranu, kot se nadaljuje mit, so številne žene rodile petinštirideset sinov in od teh je rečeno, da jih je bilo osemnajst od Titaje, ki so vsi nosili svoja posebna imena, a so bili skupaj po imenu svoje matere imenovani Titani. Ker je bila Titaja marljiva in je napravila številna koristna dela v prid svojega ljudstva, je bila po svoji smrti od teh, ki jim je pomagala, čaščena kot boginja, njeno ime pa je bilo spremenjeno v Gea. Uranu so se rodile tudi hčere, od katerih sta bili daleč najbolj slavni imenovani Basileja in Reja, ki so jo nekateri imenovali tudi

¹⁵⁴ V posameznih starejših tiskanih izdajah *Naravne zgodovine* je otok namesto Raunonia imenovan Banomanna; v drugih (tudi v monumentalnem Hriberškovem slovenskem prevodu Plinija starejšega, ki ga v tem diplomskem delu sicer ne uporabljam, saj je (le delno) izšel šele leta 2013; in ga tokom svojega študija tako v glavnem nisem uporabljal; pa Baunonia. Sicer pa se zdi ime Raunonia le izpeljanka iz imena reke Radune.

Pandora. Basileja, ki je od teh hčera daleč najbolj blestela v pridnosti in razumevanju, je vzgojila vse svoje brate, nudeč jim vsem skupaj materinsko nežnost, zavaljo česar je bila imenovana tudi »Velika mati«; in je po tem, ko je njen oče odšel iz kroga ljudi med bogove, z odobritvijo množic in njenih bratov nasledila kraljevo dostojanstvo, četudi je bila še devica in zaradi njene izjemne nedolžnosti nepripravljena združiti se v zakon s katerimkoli moškim. Kasneje pa se je iz želje po sinovih, ki bi nasledili prestol, poročila s Hyperionom, ki ga je iz med vseh bratov imela najrajši. Ko pa sta se ji rodila dva otroka, Helios in Selena, katerih lepota in nedolžnost sta bili silno občudovani, so se Basilejini bratje, kot pripovedujejo, iz ljubosumja nad njenim srečnim materinstvom in iz strahu pred tem, da bi Hyperion prevzel kraljevo oblast, zatekli k povsem zavrženemu dejanju, saj so se združili v zaroto in Hyperiona umorili z mečem, Helija pa, ki je bil še otrok, vrgli v reko Eridanos in ga utopili. Ko se je za zločin razvedelo, se je Selena, ki je imela svojega brata nadvse rada, vrgla s strehe, njegovo mater pa so med iskanjem trupla ob bregovih reke zapustile moči, da je padla v delirij in se ji je zazdelo, kako Helij stoji nad njo in jo poziva, naj ne žaluje za njim, kajti, kot ji je dejal, bo Titane doletela zaslužena kazen, njegova in sestrina narava pa bosta po božanskem načrtu pretvorjeni v nesmrtnost, kajti tistemu, čemur se je dotlej pravilo »sveti ogenj« neba, bodo ljudje pravili Helios, tisto, kar pa je bilo imenovano »mena«, bo odslej imenovano Selena. (Diodorus Siculus, Knjižnica zgodovine, 3, 57)¹⁵⁵

Le nekaj odstavkov nižje nadaljuje Diodorus:

¹⁵⁵ Na tem mestu bi izpostavil sledeči detajl: Diggle v svoji študiji o Euripidovi tragediji o Phaethonu v »Appendix C« (Diggle 1970, 212) omenja neki sarkofag (No. 334), ki je le delno ohranjen; in na katerem, naj bi se v reliefni upodobitvi nahajal sledeči motiv: centralna figura je Helios z diademom sedmih žarkov; na njegovi desni se nahaja Phaethon v podobi golega Kupida; za njim pa ženska figura s polmesečno podobo glave, kar sugerira, da gre za Luno (Seleno). Diggle dodaja: »*It is no more clear what Luna has to do with this myth than what Phaeton has to do with Cupids.*« (prav tam). O tem, kaj ima Phaethon opraviti s Kupidom, bom malenkostno namignil nižje, ko bom govoril o Kuknovem mitu pri Vergilu, ki v ta mit vpleta slovanskega Kupala; in tudi še, ko bom obdeloval povezavo Phaethona s Hesperom pri Heziodu in Hyginu (Hesperos je večerni vidik planeta imenovanega po boginji Veneri, ki je v rimski literaturi Kupidova mati), tukaj pa le opozorim na ta pri Diodoru Siculu izpričani mit o Heliju, ki ga Titani utopijo v Eridanu in o posledični metamorfozi njegove sestre Selene. Ne more namreč obveljati Digglov poizkus umestitve Euripidove igre na območje (afriške) Etiopije s sklicevanjem na sicer povsem nezanesljivega Charesa – ki ga je okrcal že Plinij starejši – v okoliščini, ko prostodušno priznava, da mu ta pri Diodoru Siculu izpričani Phaethonov mit v titanski različici niti ni bil poznan. Če bi mu bil poznan, bi težko mogel trditi, kako ni znano, kaj ima Luna opraviti s Phaethonovim mitom. Diggle ne prepriča, ko ne priznava istovetnosti Heziodovega Phaethona z Euripidovim-Ajshilovim Phaethonom, še manj pa, ko Alkmanu navkljub (*Partheneion*) o omembah Venetov v zvezi s Phaethonom in Eridanom pri Polibiju, pri Psevdo-Scylaxu, Martialu in celo pri samem Euripidu (v tragediji *Hippolytos*) ter drugod, v svoji rekonstrukciji te Euripidove drame noče nič slišati.

Po smrti Hyperiona, pripoveduje mit, je bilo kraljestvo razdeljeno med Uranove sinove, od katerih sta bila najbolj spoštovana Atlas in Kronos. Atlas je prejel pod svojo oblast območja na obalah oceana, in je ne le preimenoval svoje ljudstvo v Atlantide, temveč je tudi najvišjo goro v deželi imenoval Atlas. Prav tako pravijo, da je izpopolnil astrološko znanost in uvedel vanjo doktrino sfer, zaradi česar je obveljala ideja, da celotno nebo sloni na ramenih Atlasa. (prav tam, 3, 61)

Diodorus torej navaja dve različici v temeljih enakega mita. Razlikujeta se v tem, da se mit enkrat odvija že za vladavine Olimpijcev oz. Zeusa, enkrat pa še za vladavine Titanov; da je mit iz tretje knjige *Knjižnice zgodovine* 'atlantidski' oz. hiperborejski, mit iz pete knjige *Knjižnice zgodovine* pa helenski. Če je krivec smrti v Eridanu umrlega v peti knjigi Zeus, so krivci v Eridanu utopljenega iz tretje knjige Titani. Če v peti knjigi omenja žalovanje Heliad, pa v tretji govori o žalovanju Basileje. Če v peti knjigi Diodorus omenja metamorfozo Phaethonovih sester v topole, iz smol katerih nastaja jantar, pa v tretji knjigi metamorfozo fizične narave pripisuje Helijeви sestri Seleni, kakor tudi Heliju samemu; torej otrokoma Basileje. Če v peti knjigi *Knjižnice zgodovine* Diodorus navaja, da jantar prihaja z otoka po imenu Basileja, ki se nahaja tri dni plovbe od severnih obal Skitije, pa v tretji knjigi govori o Basileji kot vladarici, ki je nasledila Urana in rodila Helija, ki naj bi ga Titani utopili v Eridanu, nato pa zahodni del dežele preimenovali v Atlantido; ime dežele se torej enkrat glasi Basileja, enkrat pa Atlantida. Za razliko od mita iz pete knjige, ki ga Diodorus imenuje zmotnega in kjer v Eridanos pade sončev sin, v mitu iz tretje knjige pade v isto reko sam Helij. V tem razlikovanju je mogoče slutiti odsev dveh pojmovanj imena Eridanos v starem veku, kajti Eridanos ni bil le reka, temveč tudi eno od ozvezdij (omenja ga v tej vlogi Aratus), kar ostaja še dandanes. Če dogodkom iz mita, ki ga Diodorus navaja v tretji knjigi, sledi kazen Kronosu sledečih Titanov, ki jih z oblasti po desetletni vojni (Heziod, *Teogonija*, 617–643)¹⁵⁶ imenovani Titanomachia vrže Zeus, čemur sledi upor Geje, ki nad olimpske

¹⁵⁶ Da je Titanomachia trajala enako dolgo obdobje kot trojanska vojna in nato še enako dolgo kot je Aleksander Veliki potreboval od napada na Perzijo do smrti, odraža prepričanje starih Grkov, kako njihovi boji sprva s »Trojanci« in nato s Perzijci, odslikavajo prav boj olimpskih bogov s sovražnimi Titani.

Pravijo, da se zgodovina ponavlja, prvič kot tragedija, drugič kot farsa, čemur nekateri dodajajo – in tretjič kot politična satira. Tako podobno vrsto dvojnosti, kot jo je zaslediti pri dveh Diodorovih padcih v Eridanos in dveh deset let trajajočih vojnah – od katerih je ena vojna bogov, druga pa vojna ti dve vrsti mladih in starih bogov častečih grških in trojanskih ljudi –, najdemo tudi v sodobni slovenski zgodovini, ko deset dni trajajočemu obdobju, ki ga hitlerjanska vojska potrebuje za okupacijo tiste kraljeve Jugoslavije, katere kralj sledi staremu (julijanskemu) koledarju, ustreza enako dolgo obdobje, ki ga leta

bogove naščuva Gigante, kar sproži novo vojno po imenu Gigantomachia, pa tisti, ki zagovarjajo helenski mit iz pete knjige *Knjižnice zgodovine* in ki častijo te olimpske bogove, v konstrukciji pričetka svoje grško-človeške zgodovine poznajo neko drugo deset let trajajočo vojno – vojno za Heleno, trojansko vojno, v kateri se na prizorišču pomnjenja prvič v spisku čet Trojancev pojavijo tudi Veneti, o katerih zapiše Homer v *Iliadi* sledeče:¹⁵⁷ »Bil Paflagoncem možem je Pilaimenes vodja možati, / tam iz enetske zemlje, kjer divji mezgi se plodijo: / ti so Kitoros imeli, živeli so v Sezamu mestu, / kraj

1991 potrebuje gregorijanskemu sledeča TO za dosego »slavne zmage« nad vojsko južno-slovenskega sovraga...

¹⁵⁷ Čas Homerjevega bivanja ni znan. Herodot ga postavlja 400 let pred čas svojega življenja, razni avtorji pa so bili mnenja, da je bival dosti bližje dobi, o kateri je v *Iliadi* in v *Odiseji* poročal. Dandanes v zgodovinopisju in v jezikoslovju hegemonsko velja, da naj bi bival v osmem stoletju pred Kristusom, kljub temu pa številni, kot je bilo omenjeno že višje v diplomskem delu, dvomijo, da je sploh kdaj obstajal. O tem segmentu Sovretovega prevoda *Iliade* bi opozoril, da se v izvirniku ne nahaja besedna zveza »iz enetske zemlje«, pač pa se tekst glasi dobesedno »iz Venetov« in so se tako že v antiki spraševali, kaj je pesnik hotel povedati. Že Hekataj je tako tolmačil namesto »iz Venetov« kot »iz Enete« (Strabon, *Geographika*, 12, 3, 25), to domnevno lokacijo Enete pa povsem neutemeljeno identificiral kot lokacijo mesta Amisus (dandanašnji Samsun v Turčiji), kar je mišljenje, ki so ga po Zenodotu prevzeli vsi zgodovinopisci – preko Strabona pa je bilo preneseno v sodobnost. Na ta način je Grkom uspelo etnonim pretvoriti v politonim, posledično pa jim je uspelo Venetom odvzeti imena kot so Kytoros, Sezamos, Kromna, Aigialos, »skale erythinske« in jih pripisati Ioncem, ki so od osmega stoletja pred Kr. dalje kolonizirali Paflagonijo. O Ioncih pa je Herodot zapisal (Herodot, *Zgodbe*, 7, 94), da so se za časa bivanja na Peloponezu pred doselitvijo Danaja in Ksutososa (tj. pred helenizacijo Peloponeza) imenovali Aigialski Pelazgi (saj je pač vse predhelensko prebivalstvo štel za Pelazge). Apolonij Rodoški (enako tudi Diodorus Siculus) po drugi strani pa je celo o Pelopsu, ki je bil stari oče Agamemnona in Menelaja, in po katerem se imenuje Pelopon-nessos (= Pelopsov otok), poročal kot o Venetu – kralju Paflagoncev (Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 2, 357–359).

Sovre je v svojem prevodu omenjeni Hekatajevi interpretaciji le sledil. *Iliada* pa dejansko govori o Pylaimenu (in ne nujno kar o katerikoli Paflagoncih), da izhaja »iz Venetov«, poleg tega pa v spisku čet Trojancev navaja, preden omeni Paflagonce in Venete, Pelazge iz mesta Larissa (v Tesaliji), nato Tračane in Kikonce (eno od ljudstev Trakije), nato Paionce (z območja dandanašnje Republike Makedonije), torej sama balkanska ljudstva. V opisu čet Trojancev preide nato Homer začevši z omembo Paflagoncev k opisu maloazijskih ljudstev, to pa še ne pomeni, da so tudi Veneti, iz katerih je izhajal Pylaimenes, bivali le (ali pa sploh) v Mali Aziji. Ker pa se omembe krajev Kytoros, Sezamos, Aigialos itd. nanašajo na omembo Venetov (in ne na omembo Paflagoncev), se zastavlja vprašanje, kje so se ti kraji v pred-homerskih koncepcijah dejansko nahajali (ko pa so se celo peloponeški t.i. »Pelazgi« imenovali aigialski). Poleg tega Sovre v danem izjavi govori o plojenju divjih mezgov, medtem ko izvirnik pravi: »iz Venetov, od koder rod divjih mul«, pri čemer je izraz »mula« Helenom simboliziral etnične mešance ('napačne' strani evgeničnega drevesa). Tako Herodot celo o vladarju Perzije Kiru (Herodot, *Zgodbe*, 1, 91) piše kot o »muli« (v Sovretovem prevodu mezgu), češ, da je bil mešanec, ki je postal vladar Medijcev – čeravno je bila Medijka le njegova mati, oče pa Perzijec (in so tako Perzijci zavladali kraljestvu Medijcev). Da so Venete že v Homerjevih časih dojemali kot rod mešancev neprave strani rodovno-evgeničnega drevesa, je po svoje razumljivo, saj so Heleni marsikje (denimo v Makedoniji; Curtius Rufus, *Zgodovina Aleksandra*, 6, 11) sobivali z njimi; in če bi ne šteli Venetov za rod »divjih mezgov«, bi morali (ob vztrajanju na obstoju več kot enega in ne več kot dveh spolov) v primordialnih koncepcijah etničnosti glede na skupno poreklo Pelopsovih potomcev kot »mule« razumevati sebe. Prav ta omemba »mul« pri Herodotu v zvezi s Kirom izkazuje, kako so se Hekataj, Zenodot, Strabon in vsi sodobni zgodovinopisci, ki so jim pri tolmačenju te Homerjeve omembe Venetov Paflagonije sledili v mišljenju, da se Homerjeva omemba Venetov nanaša na toponim oz. na politonim, motili, kajti tovrstno pojmovanje mul ima svoj smisel le v etnično zamišljenih skupnostih, kjer je poreklo (ali konstrukcija njega) relevantni dejavnik, med tem ko v civilno koncipiranih kolektivih, kakršni polisi so, poreklo oz. spol vladarja ne igra kakršne koli vloge pri vzpostavitvi ali / in propadu vladajoče elite, saj ta v polisu ni utemeljena na rodu, pač pa na imetju kapitala – naj si bo kulturnega, ali pa finančnega.

Partenia reke prebivali v krasnih domovih, / v Kromni, Aigialu, da, na strmih skalah eritinskih.« (Homer, *Iliada*, 2, 851–855)¹⁵⁸

Kaže, da razlika med 'atlantidsko' in helensko različico mita o Basileji in Eridanu, odraža razliko med 'zemeljsko' in 'nebeško' konotacijo imena Eridanos. Kot ozvezdje ga omenja Aratus:¹⁵⁹

Andromeda, though she cowers a good way off, is pressed by the rush of the mighty Monster of the Sea. For her path lies under the blast of Thracian Boreas, but the South wind drives against her, beneath the Ram and the Pair of Fishes, the hateful Monster, Cetus, set as he is a little above the Starry River.

For alone are those poor remains of Eridanus, River of many tears, also borne beneath the feet of the Gods. He winds beneath Orion's left foot, but the Shackles, wherewith the Fishes' tails are held, reach from their tails and join

¹⁵⁸ Na tem mestu bi izpostavil, da je trditev o tem, kako Homer v *Iliadi* omenja Venete le na območju Male Azije oz. Paflagonije precej relativna. Že res, da jih omenja izrecno le na tem območju, res pa je tudi, da Homer v 180. verzu 14. knjige *Iliade* uporablja (v množinski obliki) besedo *ένετησι* (enetsi), ki jo Sovre prevaja kot »zaponke«, v angleškem prevodu (Murray 1924–25) pa je uporabljena beseda »brooches« (broške). Kar nekaj časa sem si vzel, da sem to Homerjevo besedo vstavljaj bodisi v helenici bodisi v latinični transkripciji v razne brskalnike (v Googlevega seveda, pa v EbscoHost, v Perseusov brskalnik, itd.), a sem vendar naletel le na tri primere uporabe te (množinske) oblike v dostopni mi starogrški pismenosti; pri čemer pa vedenje o tem, da označuje nekakšno zaponko oz. fibulo, izhaja iz Sude (bizantinske deseto-stoletne enciklopedije). Prvi primer je, kot rečeno, 180. verz 14. knjige *Iliade*, kjer je zapisano: »νζame zaponke zlate in spne si na desni jo rami« (namreč Hera; v izvirniku pa: »χρυσείης δ' ένετησι κατά στηθος περονάτο.«). Drugi primer lahko zasledimo v fragmentu 149 Kallimacha, ki se v angleškem prevodu glasi: »A cloak fastened with buckles of gold«, v izvirniku pa: »αλλίκα χρυσείσιν εεργομένην ενετησιν.« (Mair in Mair 1921, 314). Tretji primer pojavljanja te besede pa je moč najti v grški epigrafiki; in sicer na inskripciji, ki je znotraj korpusa grških inskripcij označena s kodo IG II² 3606, kjer je v 23. vrstici zapisano: »δωρηθείς γ' ένετησι κατωμαδον ηλέκτροιο.« Verjetno v primeru, da mi ta inskripcija ne bi bila poznana, te opombe ne bi pisal, ker pa je ta broška na inskripciji povezovana z 'elektronom', sem se odločil pri celotni zadevi pomuditi nekoliko podrobneje. Kot je videti, se *ένετησι* dvakrat pojavlja v povezavi z zlatom (χρυσείης, χρυσείσιν), enkrat pa v povezavi bodisi z jantarjem bodisi s t.i. »sardijskim zlatom« (ki je bilo zlitina zlata in srebra), za katerega se je v grščini uporabljalo isti označevalec »elektron«, s katerim je bil označevan tudi jantar. Ker inskripcija izrecno omenja Sarmate (Sauromate), etnijo torej povezovalno tradicionalno s severovzhodom Evrope (ne pa z Malo Azijo oz. z Lydijo, kjer se mesto Sarde nahaja), sklepam, da inskripcija ne govori o zaponkah iz zlitine srebra in zlata, pač pa o jantarnih zaponkah. Iz tega pa sledi moja domneva, da podobnost med označevalcem *ένετησι* in etnonimom Venetov (imenovalnik množine Enetoi; v vokativu ednine pa Enete) ni naključna, pač pa gre za to, da se je ta izraz za broške oz. zaponke v izvirni pojavnosti nanašal le na tiste zaponke, ki so bile v celoti ali deloma narejene iz jantarja, in je bil tvorjen iz etnonima ljudstva bivajočega na območjih nahališč jantarja oz. iz etnonima ljudstva, ki je te jantarne broške (skladno s pripovedjo Plinija starejšega v 11. poglavju 37. knjige *Naravne zgodovine*) na grška poselitvena območja dostavljalo; ter se je šele sekundarno (zavoljo enakega označevalca »elektron«) izraz *ένετησι* prenesel tudi na zaponke narejene iz t.i. sardijskega zlata ter naposled še na zaponke iz pravega zlata, kakor je to izpičano v *Iliadi*. Gre torej za iz etnonima izvedeno poimenovanje predmeta (na nek način podobno v slovenščini francoz za vrsto orodja). To pa pomeni, da je že v *Iliadi* posredno izpričano, kako so Veneti bivali (tudi) na območjih nahajališč jantarja ob Baltiku v severovzhodni Evropi. Toliko torej o teh zaponkah, ki si jih pri Homerju Hera prinese na prsi, pri Sovretu pa spne na desno ramo.

¹⁵⁹ Angleški prevod citiran po Mair in Mair 1921/2000, 235. Aratus naj bi bil rojen med cca 315–310 in je umrl v Pelli okrog leta 240 pred Kristusom.

*together, and behind the neck of Cetus they mingle their path and fare together. They end in a single star of Cetus, set where meet his spine and head. (Aratus, Phaenomena, 352–367)*¹⁶⁰

Zvezdni Eridanos omenja tudi Ptolemaj v *Almagestu*, a ga imenuje preprosto »Potamos«, kar je grški izraz za reko. Ime Eridan naj bi v helensko zvezdoslovje prišlo iz babilonskih virov, in sicer iz imena zvezde poznane kot »zvezda Eriduja« (MUL.NUN-KI) in imenovane po mestu Eridu (transkribiran v latinico občasno tudi kot Eridug), ki se je nahajalo (tedaj menda) ob morju in ob Evfratu na jugovzhodu Babilonije. *Spisek sumerskih kraljev*, katerega končna različica izvira iz srednje bronaste dobe, opredeljuje Eridu kot mesto prvih kraljev. Takšen je prevod njegovega uvoda v angleščino: »After the kingship descended from heaven, the kingship was in Eridug. In Eridug Alulim became king; he ruled for 28800 years. Alaljar ruled for 36000 years; They ruled for 64800 years. Then Eridug fell and the kingship was taken to Bad-tibira.« (Vincente 1995)

Ker velja, da je v srednji bronasti dobi veljalo, kako se je kraljevska oblast spustila na Zemljo v Eridu, lahko ob verjetni predpostavki, da je helenski Eridan ime prejel po tem sumerskem »najstarejšem mestu sveta« (oz. po njegovi 'rdeči' zvezdi), razumemo, od kod otoku, ki naj bi se nahajal v bližini Eridana in je z njim povezan preko legende o Phaethonovem padcu (tj. spust kraljevske oblasti z neba na zemljo in v podzemlje), ime Basileja, kar je le ženska različica samostalnika »basileus« (v moškem spolu imenovalnika ednine), ki je izveden iz mikenskega jezika oz. iz termina linearne-B pisave **gwasileus* (qa-si-re-u), ki označuje prav kralja; samostalnik »basileia« pa enega od historično izpričanih helenskih označevalcev kraljic.

¹⁶⁰ Zanimivo je opazovati, kako sodobna znanost v nekem smislu odkriva toplo vodo, ki so jo že davno v preteklosti poznali stari. Ko Aratus pravi »*for alone are those poor remains of Eridanus, River of many tears /.../*« prav za prav pripoveduje isto zgodbo (le z drugačno terminologijo in metodologijo), kot denimo sodobna znanstvenica dr. Laura Mersini-Houghton, ki je v letu 2006 postavila teorijo, po kateri naj bi t.i. CMB Cold Spot (= t. i. Eridanova super-praznina) predstavljal »*unmistakable imprint of another universe beyond the edge of our own.*« (Chown 2007). Po njeni teoriji, ki predpostavlja obstoj ne le enega vesolja, tem več multiverzuma, naj bi Eridanov Super-Void nastal kot posledica kvantne prepletenosti delcev v dveh vesoljih iz dobe preden ju je bila ločila kozmična inflacija. Aratus multiverzum imenuje »reka«, posamezna vesolja v njem pa »solze« in tako govori o »reki mnogih solz«. Padec Helija ali pa Phaethona v Eridan in solze Heliad tako izpadejo v povsem drugačni luči, kot če to reko identificiramo s katerokoli od zemeljskih 'dejanskih' rek, pojmovanih skozi univerzal(istič)ne koncepcije kozmosa. Enako velja za krst Hora v reki Iarutana.

Legenda pravi, da se je mestu, ki se je po sumersko torej imenovalo Eridu, v akadščini pravilo Iritu. Z enim in z drugim poimenovanjem etimološko sovpada Homerjevo poimenovanje »skal eritinskih« v njegovem opisu Paflagonije.

Teh pa od staroveških virov ne omenja le Homer, pač pa še dosti kasneje Arrian v *Periplusu Črnega Morja*, ko pravi:¹⁶¹ »Tu se pričenjajo meje Paflagonije. Od reke Parthenius do helenskega mesta Amastris, kjer je ladijski pristan, je devetdeset stadijev. Od tod do Erythina šestdeset stadijev. Od Erythina do Cromne šestdeset stadijev.« (Arrian, *Periplus Črnega morja*, 17). Isto območje pa še pred Arrianom in opisujejo obdobje pred helenizacijo opisuje Apolonij Rodoški, ko pravi: »V noči, ki je sledila, so brez prestanka nadaljevali svojo plovbo: minili so Sesamos, Eritinski vzpetini, Krobialos, Kromna in gozdnati Kitoros.« (Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 2, 941–945). Prav tako pa to območje omenja tudi Ptolemaj,¹⁶² ko v *Geografiji* zapiše »in Erithinskih skal otoki« ter dodaja lokacijo 58°30'; 43°15' (Ptolemaj, *Geografija*, 5, 1). Toda ta isti Ptolemaj zapiše – kot bo videti v naslednjem podpoglavju – na fizično drug, toda mitsko isti otok nanašajoče se podobno in sorodno ime (Erytheia) tudi na drugem mestu *Geografije*, ko zaključi opis »Mauretanijske Tingitane« z zapisom »Erytheia 6°00'; 29°00'« (Ptolemaj, *Geografija*, 4, 1).

A.1.4 Posredne omembe Venetov – pomensko sidrane z miti o Erytheji, o Hesperidah in o Herkulovih delih

Amidst water lily fields white and green

grows a tree,

and from the tree hang apples.

Not for you to eat.

(Nico 1991)

Ta 'drugi' otok Erytheia je ime prejel po eni od Hesperid – hčera boginje Noči (Nyx) in po drugih virih hčera Atlasa in Hespere – ki so bile boginje večera in zlate svetlobe

¹⁶¹ Arrian iz Nicomedije (sodobno mesto Izmit v Turčiji) je bival med cca. 86 in 160 krščanskega štetja let.

¹⁶² Klaudios Ptolemaios je bival v Aleksandriji med letoma 90 in 168 po Kr.

sončnega zahoda ter varuhinje drevesa zlatih jabolk, ki naj bi jih Gea podarila Heri ob njeni poroki z Zeusom. Ptolemaj Erythejo locira na skrajni zahod staroveškega sveta ob obalo Mavretanije verjetno na podlagi pripovedi Herodota, Strabona, Plinija starejšega in drugih, ki ta otok postavljajo na zahod zaradi zmede v izročilih o deseti in enajsti Herkulovi zadolžitvi, od katerih naj bi se deseta odvijala na otoku Erytheia; enajsta pa je vezana na mit o zlatih jabolkih, ki naj bi jih Hesperide (in med njimi Erytheia) varovale, ter na legendo o Herkulovem podvigu, v katerem jim je ta jabolka uspel odvzeti, tj. na legendo, ki je povezana s titanom Atlasom: po eni od različic mita naj bi Herkul držal Atlasov steber, na katerem počiva nebo, medtem ko je Atlas, ki je bil oče Hesperid in je kot takšen imel dostop do svetega vrta, kjer so se zlata jabolka nahajala, le ta uspel izmakniti in jih prinesiti Herkulu. Ker je Atlas ime gorovja v Mavretaniji oz. v Numidiji, so razni pisci otok teh 'zlatih jabolk' – tj. domovanje Hesperid in posledično otok Erytheia – locirali tja v bližino; podobno so tudi južni in severni rt gibraltarske ožine imenovali Herkulova stebra, četudi je v izvirnem mitu Atlasov steber, ki podpira nebo (namreč zemeljska os, ki povezuje južni in severni pol ter je kot navidezna premica, na kateri se ob idealnih okoliščinah nahaja zvezda severnica, podaljšana do nebesnih polov; tj. axis mundi), en sam.

Tako o Erytheji pravi Herodot: »Tako pripovedujejo Skitje sami o sebi in o pokrajinah severno od njih. Heleni, ki prebivajo ob Pontu, ti pa govorijo drugače. Po njih je Herakles, ko je odgnal Gerionu goved, prišel tudi v deželo, kjer domujejo zdaj Skitje, tedaj pa je bila prazna. Geriones pa ni stanoval ob Pontu, temveč ob Okeanu, na otoku, ki mu pravijo Grki Eriteia, blizu Gadeire onkraj Heraklovih stebrov.« (Herodot, *Zgodbe*, 4, 8).¹⁶³ Strabon pa dodaja:¹⁶⁴ »Poeti, ki so sledili Homerju, kar naprej ponavljajo

¹⁶³ Ponavljam: Herodot v 23. paragrafu 2. knjige svojih *Zgodb* zatrjuje, da si je ime Okeanos za morje, ki naj bi obkrožalo Zemljo, izmislil Homer. Če torej pravi tu, da Geriones ni bival ob Pontu, pač pa ob Okeanu, iz tega ne sledi v nič večji meri, da se je Erytheia, kjer naj bi bival Gerion, nahajala v Okeanu / Atlantiku, kot, da je bil v času Geriona Pontus imenovan Okean. Neke vrste potrdilo temu razumevanju je mogoče najti pri Strabonu, ko pravi: »Možje Homerjevega časa so na splošno razumevali Črno morje kot nekakšen drugi Ocean ter menili, da so tisti, ki so potovali po njem, prešli meje poseljenega sveta nič drugače kot tisti, ki so potovali onkraj Herkulovih stebrov.« (Strabon, *Geographika*, 1, 2, 10). In dalje: »Morda je iz tega razloga Homer prenesel v Ocean zadeve, ki so se nanašale na Črno morje, v prepričanju, da bo takšna sprememba lokacij sprejeta zaradi prevladujočega razumevanja glede Črnega morja.« (prav tam). Eden takšnih premikov se je nanašal na t.i. Belo skalo, ki jo Homer opisuje onkraj »sončevih vrat« (domnevno Gibraltarja), kamor naj bi po smrti potovale duše umorjenih Penelopinih snubcev. (Homer, *Odiseja*, 24, 11). Drugi viri namreč to Belo skalo opisujejo v Črnem morju; in sicer bodisi v delti reke Donave, kjer naj bi se eden od otokov njene delte imenoval Leuke (Lykophron, *Cassandra*, 188); bodisi nekoliko vzhodneje od nje (npr. Strabon, *Geographika*, 2, 5, 22; ali pa Mela, *De Chorographia*, 2, 87) na območju t.i. Zmajevega otoka (Ostriv Zmiinji), kjer naj bi bil pokopan med drugimi tudi Ahil. »Bela skala« je tudi ime dežele Leukosirije (Kapadokija), ki meji s Paflagonijo, oz. je v rimskem obdobju Paflagonijo vključevala.

podobne zgodbe: o ekspediciji Herkula v iskanju Gerionovega goveda, in tudi o ekspediciji, ki jo je vodil v iskanju zlatih jabolk Hesperid.« (Strabon, *Geographika*, 3, 2, 13). Spet na drugem mestu svoje *Geographike* pa nadaljuje: »Z imenom Erytheia, v katerega pisci mitov postavljajo dogodivščine Geriona, ima Pherekides očitno v mislih Gades. Drugi pa menijo, da je Erytheia otok, ki leži vzporedno s tem mestom in je od njega ločen z en stadij široko morsko ožino.« (prav tam, 3, 5, 4). Otok Erytheja je omenjan tudi od Psevdo-Apollodora, ko v drugi knjigi *Bibliothēke* navaja:¹⁶⁵ »Deseta Herkulova zadolžitev je bila prinesiti Geryonovo govedo z Erytheje. Erytheja je bila otok, danes imenovan Gadeira ležeč v bližini Oceana. Na njem je živel Geryon, sin Khrysaura in Oceanove hčere po imenu Kallirhoe.« (Psevdo-Apollodorus, *Bibliothēke*, 2, 5, 10). Plinij starejši pa o istem otoku pove:

*V smeri Španije v oddaljenosti kakšnih sto stadijev, se nahaja še en dolg otok, tri milje širok, na katerem se je nahajalo izvirno mesto Gades. Ephorus in Philistides ga imenujeta Erythia, Timaeus in Silenus mu pravita Aphrodisias, domorodci pa ga nazivajo Junin otok. Timaeus trdi, da je bil večji otok svoj čas imenovan Cotinusa, po svojih oljkah. Rimljani ga nazivajo Tartessos, Kartazani pa Gadir, kar v punskem jeziku pomeni ograda. Imenovan je bil Erythia, ker naj bi prebivalci mesta Tyr, ki so izvirni predniki Kartazanov, prispeli v svojo deželo iz Erythrejskega oziroma Rdečega morja. Nekateri menijo, da je na tem otoku bival Geryon, čigar črede je odnesel Herkul. (Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 4, 36)*

Plinij torej zatrjuje, da je otok ime prejel po Rdečem morju (od koder naj bi v mesto Tyr¹⁶⁶ prispeli njegovi ustanovitelji), ki pa v starem veku ni bilo isto morje kot

¹⁶⁴ Zanimiv in po svoje zgovoren (ter potrjujoč to, o čemer tu razpravljam; namreč, da je ime Erytheje vezano na Eridan in je posledično njena lokalizacija vezana na območje poselitve etnije Venetov) je tudi kontekst navedene izjave v okviru celotnega trinajstega podpoglavja drugega poglavja tretje knjige Strabonove *Geographike*. V njem namreč Strabon izrecno omenja Antenorja in Venete, četudi opisuje Španijo, kjer ne Venetov ne Antenorja ne omenja katerikoli drugi vir in kjer niso v antiki kadarkoli (razen morda katerih priseljenih ali pa zaslužjenih posameznikov) bivali.

¹⁶⁵ Apollodorus Atenski, ki ga kot avtorja *Bibliothēke* navajajo nekateri rokopisi, je bil rojen okrog 180 pred Kr. Drugi viri kot avtorja navajajo Castorja Rodoškega, ki naj bi po določenih virih bil sodobnik Cicera, po drugih pa naj bi živel prej. Ker avtorstvo *Bibliothēke* ni gotovo, hkrati pa je od Photija dalje bilo pripisovano Apollodoru, se v sodobnosti kot avtorja običajno navaja Psevdo-Apollodora.

¹⁶⁶ Mesto Tir ob obali sodobnega Libanona se v grščini imenuje Tyros, v latinščini Tirus, Feničani so ga imenovali Sur (oz. Šur; z mehkim š), Turki pa mu pravijo Sur. Njegovo ime pomeni 'skala'. Morda je po tem mestu ime prejela tudi dežela Sirija (Syria); gotovo pa je po istem izrazu za skalo ime prejela t.i. Leuko-suria (Bela Sirija = Kapadokija), katere ime pomeni »dežela Bele skale«, kar je Homerjev koncept posmrtnosti (Homer, *Odiseja*, 24, 11) – imenovan »Leukada petrin« (Λευκάδα πέτριν) – iz opisa posmrtnega potovanja duš pobitih Penelopinih snubcev.

dandanes, namreč tisto, ki ločuje Egipt od Arabskega polotoka, pač pa se je ta izraz nanašal na, oziroma uporabljal za ves severozahodni predel Indijskega oceana; in dostikrat tudi za tisto morje, ki mu danes pravimo Perzijski zaliv (=Rdeči zaliv), na katerega severozahodnih obalah v južni Babiloniji se je nahajalo tudi mesto Eridu. Da je otok (severo)zahodno od Mavretanije prejel ime po mestu Eridu in po nazivu Perzijskega zaliva, nas niti ne sme preveč čuditi, kajti, kakor navaja sam Plinij starejši na drugem mestu *Naravne zgodovine*, miti menjajo lokacije:¹⁶⁷ »Berenice se nahaja na konici rta Sirte. Svoj čas se je imenoval mesto Hesperid, skladno z grškimi miti, ki pogosto menjajo svoje lokacije.« (prav tam, 5, 5)

Da pa so Ptolemaj, Ephorus, Pherekides, Pseudo-Apollodorus, Strabon, Plinij starejši in drugi ta po Hesperidi Erytheji imenovani otok v bližino Iberije oz. Mavretanije v svoji recepciji locirali zmotno oz. so uveljavljali šele neko sekundarno pojmovanje, je že v antiki bilo prepoznano v delu Psevdo-Aristotela po naslovu *De mirabilibus auscultationibus* (angl. *On Marvellous Things Heard*), kjer je zapisano sledeče:¹⁶⁸

V okraju, ki se je imenoval Ainijski, v bližini mesta po imenu Hypate, pravijo, da je bil odkrit neki stari steber; in Ainiani so, ker je imel steber inskripcijo v starodavnih črkah, želeli izvedeti, komu je pripadal, pa so zadolžili določene osebe, naj ga odnesejo v Atene. Toda, ko so potovali skozi Bojotijo in sporočili svojim gostiteljem o razlogu njihovega potovanja, so bili odvedeni v Ismenium pri Tebah, saj naj bi tam pomen inskripcije najlažje določili, ker so na tistem kraju posedovali neke starodavne posvečene darove, ki so imeli na sebi podobno obliko črk. Tam pravijo, da so po izpolnitvi njihove poizvedbe, iz tistega, kar jim je bilo že poznano, prepisali sledeče verze:

Jaz, Herkul, sem posvetil gaj boginji Kytheri Persefassi,

ko sem gnal Gerionove črede in Erythejo kot plen;

kajti od želje po njej je Pasifaja premagala moje srce.

¹⁶⁷ Berenice naj bi bilo v tem kontekstu staro ime libijskega mesta Benghazi, ki je svoje sedanje ime prejelo šele v srednjem veku po vodji lokalnega upora po imenu Ibn Ghazi... Sicer pa je Berenike makedonsko ime, ki v stari makedonščini predstavlja ekvivalent grškemu Pherenike – tvorjenem iz »phero« (angl. to bear) in »Nike« (angl. victory).

¹⁶⁸ Ta v grščini spisani tekst je bil stoletja pripisovan Aristotelu in tudi tiskan v sklopu prevodov drugih Aristotelovih del. Dandanes hegemonsko velja, da Aristotel ni njegov avtor; in se tako kot avtorja navaja t.i. Psevdo-Aristotela. Kaj je razlog temu, mi ni znano.

Tu je moja od Nimf rojena žena Erythe rodila sina Erythona,

nato sem ji podaril zemljo v spomin ljubezni pod hrastovo senco.

*S pomenom te inskripcije sovpadata tako okoliščina, da je kraj najdbe imenovan Erythus, kot dejstvo, da je Herkul od tam in ne z Erytheje odgnal govedo. Kajti pravijo, da imena Erytheje ni moč najti kjerkoli bodisi v Libiji bodisi v Iberiji. (Psevdo-Aristoteles, *De mirabilibus auscultationibus*, 133)¹⁶⁹*

Psevdo-Aristoteles torej omenja inskripcijo, ki naj bi bila najdena v bližini mesta Hypatia, ki je ime prejelo po gori Oite (Oeta), kjer je po mitu umrl Herkul. Da je prav od tod Herkul odgnal Gerionovo govedo, je kakopak še en mit več, predstavlja pa Psevdo-Aristotelov komentar k inskripciji, ko piše: »Kajti pravijo, da imena Erytheje ni moč najti kjerkoli bodisi v Libiji bodisi v Iberiji /, /« vendarle indic, da se otok Erytheia v izvirnih predstavah ni nahajal ob obali Iberije oz. Mavretanije. Pač pa je Erytheia v –

¹⁶⁹ Glede same inskripcije, ki jo omenja Psevdo-Aristoteles, lahko le ugotovim, da je ime Kythereia označevalo Aphrodito, ki naj bi izšla iz morja v školjki pri otoku Kythera, ki se nahaja južno od Peloponeza. V mitu 'Heziodovega Phaethona' je ta bila njegova žena. Očitno tudi je ime Kythera ženska oblika imena Kytoros, ki ga Homer v *Iliadi* omenja v opisu Paflagonije, kjer podaja moško obliko, saj stoji na stališču, da iz Venetov rod 'divjih mul' izhaja. Persefassa je eno od izpričanih poimenovanj boginje žetve in podzemlja ter kraljice senc Persefone (v Rimu Proserpine), glede katere je od Hezioda dalje veljalo, da jo je ugrabil (posilil) Hades in jo odvedel v podzemlje, od koder je bila na kraju sicer rešena, a se je zaradi okoliščine, da je v podzemlju pojedla seme granatnega jabolka, morala vsakoletno vračati vanj, saj so bile pravilo, da, kdor poje seme granatnih jabolk (šipak), ne more zapustiti podzemlja, postavile boginje Usode (Moirai). Besedna zveza Kythera Persefassa pa se nanaša na Aphroditin/Ašartin/Inanin mitski spust v podzemlje. Aphrodita naj bi bila namreč prva, ki je skočila s t.i. »Bele skale«; v podzemlje pa se je – rešujoč Tammuz / Dumuzida spustila tudi sumerska Inana. Inskripcija se nadaljuje, češ, da je Erytheia v Herkulu vzbudila željo po njej, pri čemer jo imenuje Pasifaja (v izvirniku Passifaessa, kar je ime, ki je tako rekoč identično poimenovanju Persefone iz prvega verza), ki naj bi bila hči Helija in Oceanide Perse ter žena kralja Minosa s Krete, po katerem je imenovana tako minojjska civilizacija kakor tudi mitski bik Minotaver, ki naj bi ga Pasifaja rodila, ko se je sparila z bikom. O tem je poročal Ovidij, ki je zapisal: »Pasifaja je uživala v prešuštvu z bikom.« (Ovidij, *Ars Amatoria*, 1, 9), s čimer jo je ožigosal kot personifikacijo seksualne bestialnosti, čeravno se je ta bik v izvirnem mitu gotovo nanašal na ozvezdje in ne na žival. Je pa njen mit služil sintezi mita o Evropi, ki naj bi jo spremenjen v bika ugrabil / posilil Zeus ter z njo spočel prav Minosa, in mita o posilstvu Persefone. V četrtem verzu Psevdo-Aristoteles Erytheji pripiše sina z imenom Erython. To ime je sicer v helenski mitologiji označevalo različne figure – med njimi kralja dežele Phthije, ki je obkrožala goro Othrus, kjer je bilo po Heziodu središče Titanov v Titanomachiji; drugi Erythion (običajno imenovan Eurythion (izrecno omenjen pri Alkmanu!) pa je bil po Strabonu oz. Stesichoru sin Aresa in Erytheje, ki je varoval Gerionovo govedo (Strabon, *Geographika*, 3, 2, 11), in je bil kakor Geryon od Herkula umorjen. Mimogrede, Plinij starejši omenja, da je bil planet Mars občasno imenovan tudi Herkul. Do neke mere podoben mit, kakršnemu pričujemo pri tej Psevdo-Aristotelovi inskripciji, zasledimo tudi v četrti knjigi Herodotovih *Zgodb*, kjer omenja Herkulovo potovanje po zaplembi Gerionovega goveda na območje Skitije, kjer naj bi občeval z bitjem, ki je bilo od pasu navzgor videti kot ženska, od pasu navzdol pa kot kača (gre za mitsko Echidno), ki naj bi mu rodila tri sinove: Agathursa, Gelona in Scythesa (trije potomci Echidne predstavljajo aluzijo na triglavega psa Cerbera, ki naj bi ravno tako bil Echidnin potomec; sicer pa ti sinovi ali pač glave Cerbera simbolizirajo tri tipe Herodotovih Skitov: basilejce, poljedelce in nomade), po katerem naj bi ime prejela dežela Skitija (Herodot, *Zgodbe*, 4, 9–10). Ker je Herodotova različica mita gotovo mlajšega nastanka kot različica s te Psevdo-Aristotelove pred-helenične inskripcije, je dokaj verjetno, da je Herodot pomešal ali zavestno nadomestil Echidno in Erythejo, saj je Echidna veljala za mater tudi Orthrusa, ki je v mitu – kakor Eurytion – varoval Gerionovo govedo.

četudi neohranjenih – starejših in predhodnejših mito-Geo-grafskih koncepcijah bila tisti z mestom Eridu in z reko Eridan etimološko povezani otok, ki ga Homer in nato še Arrian in Ptolemaj omenjajo (zaradi lociranja Venetov v *Iliadi* ob obali Paflagonije) na območju Črnega morja, kar je tudi izrecno zapisano in s tem potrjeno v pesnitvi Valerija Flacca z naslovom *Argonavtika*. Flaccus je namreč v opisu Paflagonije Homerjeve »skale eritinske« imenoval po imenu te Hesperide Erytheie:¹⁷⁰

Therefore the ship receives a fresher breeze, and all the coast of Crobialis flees back behind them, and Parthenium denied thee, Tiphys, by the Fates, a river held more faithful to Trivia than all others, and more pleasing than her mother's fountain of Inopus. And next, as the vessel speeds along, they send deep beneath the horizon Cromne's ridge and pale Cytorus and thee, Erythia. (Flaccus, *Argonavtika*, 5, 101–105)

V tem kontekstu seveda Erythia očitno nadomešča »skale eritinske« iz opisa Paflagonije v *Iliadi* in v *Argonavtiki* Apolonija Rodoškega.

Erytheia pa ni bila le otok, pač pa tudi ena od Hesperid. Po imenu Hesperide navaja citirajoč Hezioda Servius, ko zapiše:¹⁷¹ »Heziod pravi, da so te Hesperide, hčere Noči, varovale zlata jabolka onkraj Oceana: po imenu Aegle, Erytheia, Hesperia in Arethusa.« (Servius, *Komentarji k Vergilovi Eneidi*, 4, 484). Njih imena pa navaja že pol tisočletja prej tudi Psevdo-Apollodorus, ko pravi: »Z njim so bile na straži tudi Hesperide po imenu Aigle, Erythia, Hesperia in Arethousa.« (Psevdo-Apollodorus, *Bibliothēke*, 2, 5, 11). V predgovoru k svojim *Bajkam (Fabulae)* jih navaja tudi Hyginus, ko pravi:¹⁷² »Iz Noči in Ereba so se rodili /.../ ter Hesperide: Ajgla, Hesperija in Ajrika.« (Hyginus, *Bajke*, Predgovor, 1). Ravno tako pa o njih – ne sicer poimensko – govori Diodorus Siculus, ko piše: »Hesperos je imel hčer po imenu Hesperis, ki jo je dal v zakon svojemu bratu, in po kateri se je dežela imenovala Hesperitis. Atlas je imel z njo sedem hčera, ki so bile po svojem očetu imenovane Atlantide, po svoji materi pa Hesperide.«¹⁷³ Pri čemer je ime dežele Hesperitis le alternativno poimenovanje Venetov oziroma njih dežele, saj je Hesperos v helenski mitologiji ne le personifikacija zvezde

¹⁷⁰ Valerius Flaccus je umrl okrog leta 90 krščanskega štetja let.

¹⁷¹ Servius naj bi bival ob koncu četrtega in v začetku petega stoletja.

¹⁷² Hyginus je bival med 64 pred Kr. in 17 po Kr. Eno od Hesperid imenuje Airika, kar je ime, ki se pri drugih piscih glede Hesperid ne pojavlja in je morda korupcija imena Erytheje kot posledica identifikacije otoka Erytheje z najzahodnejšim otokom Evrope; tj. z Irsko (Eire).

¹⁷³ Ta Diodorova skupina sedmih Hesperid predstavlja aluzijo tudi na sedem zvezd Malega medveda.

Večernice, ki je večerni aspekt planeta Venere, glede imena katere, kakor tudi glede imena boginje Venere, je že v starem veku moralo veljati, da je izvedeno iz istega (proto-indoevropskega) korena **uen-* (žeteti, ljubiti), iz katerega naj bi izhajal tudi etnonim Venetov,¹⁷⁴ pač pa od Hezioda dalje tudi drugo poimenovanje Phaethona.¹⁷⁵ Da Diodorov pojem Hesperitis označuje območje Venetov je bil, kot kaže, mnenja že Ovidij, saj sicer v svoji različici Phaethonovega mita ne bi zapisal: »Truplo, ki blisk ga trozobi ožgal je, Najade hesperske / v grob polože, a v kamen nad njim mu vklešejo pesem /.../« (Ovidij, *Metamorfoze*, 2, 325–326; podčrtal M. G.)

Podobno pomensko sidranje na Phaethonov mit v opisu Hesperid je mogoče zaslediti tudi že v dobi helenizma pri Apoloniju Rodoškemu, ko poroča najprej o žalovanju Hesperid, ki je sledilo Herkulovi kraji zlatih jabolk in nato o njihovem izginotju, ko so se jim približali Argonavti ter o Orfejevi molitvi, ki jih je ganila do te mere, da so se ponovno prikazale, ena v podobi topola, druga v podobi bresta in tretja v podobi vrbe: »Tako jih je poprosil z glasom v stiski in kmalu so se usmilile njihovega trpljenja. Najprej so pustile, da so iz tal zrasle trave, iz teh so pognali v zrak dolgi poganjki; potem so zrastle mlada zelena drevesa in pognala svoja debela visoko od tal: Hespera je postala topol, Eriteia brest, in Aigleia sveto vrbino deblo, in še kot drevesa so ohranile svoj prejšnji izgled, res osupljiv čudež!« (Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 4, 1422–1431)¹⁷⁶

¹⁷⁴ Erytheia ni edina od Hesperid, katere ime sovпада z imenom lokacije 'skal eritinskih' iz Homerjevega opisa Venetov Paflagonije, saj enako velja za Aigle, katere ime se ujema z imenom kraja Aigialus na istem mestu *Iliade*. Po imenu te Hesperide, ki je bila sočasno tudi ena od Heliad (tako Hyginus; več o tem spodaj), je verjetneje kot po orlu – po prenosu imena lokacije iz Paflagonije Homerjeve *Iliade* na območje severnega Jadrana skladno z mitom o Antenorjevem pobegu iz Troje – ime prejelo tudi mesto Oglej / Akvileja antične Venetije.

¹⁷⁵ Phaethonov mit pri Heziodu podrobno razčlenjujem v podpoglavju 1.1.7 Priloge A.

¹⁷⁶ Potrebno je na tem mestu pojasniti, kako imamo v teh citiranih verzih Apolonijeve *Argonavtike* opraviti z v mit odetim staroveškim etimologiziranjem. Gre pa za to, da sta mita o Hesperidah in o Heliadah med seboj povezana že iz tega razloga, ker se v obeh teh mitskih skupinah pojavlja ista mitska Aigle, pa tudi zato, ker se Phaethon v nekaterih različicah svojega mita pojavlja v vlogi Hespera (o čemer bom več rekel ob razčlenbi Heziodove različice Phaethonovega mita), čigar potomke naj bi Hesperide bile. V Phaethonovem mitu so Heliade vselej spremenjene v »aigeiroi« (topoli). Temu samostalniku pa se je v grščini uporabljalo kot sopomenko besedo τιλία, kakor je to zabeleženo v *Abecedni zbirki vseh besed*, ki vsebuje več kot 50 000 gesel in jo je spisal v petem stoletju bivajoči Hesychius iz Aleksandrije. 'Ekranski posnetek' strani z geslom τιλία tega Hesychijevega slovarja oz. leksikona, kakor je javno dostopen v digitalizirani obliki ponatisa iz leta 1867 in objavljen na *GoogleBooks*, hranim v svojem arhivu, sicer pa lahko, kdor želi, preveri. Ta τιλία je kakopak korelat latinski besedi tilia, ki označuje lipo, sveto drevo Slovencev in drugih Slovanov. Je pa vendar ta pri Hesychiju dokumentirani izraz τιλία tudi izvedenka iz starejše grške besede πτελέα, ki je označevala v stari grščini drevo, kateremu v slovenščini pravimo brest in iz katere je izveden tudi sodobni moderno-grški samostalnik φτελιά, ki ravno tako označuje brest. Tema samostalnikoma τιλία in πτελέα pa ni korelat le latinska tilia, pač pa tudi armenski samostalnik /t'eli/ (žal nimam na razpolago armenskih pismenk in tako ta samostalnik lahko

A.1.5 Lokacija Hesperid: Libija in Hiperboreja

Racionalizacijo Hesperidskega mita ponuja Diodorus Siculus v četrti knjigi *Knjižnice zgodovine*, kjer v enotni mit združi deseto (Geryonova čreda oziroma njegove ovce) in enajsto (zlata jabolka) Herkulovo zadolžitev:

podajam le v latiničnem fonetičnem prepisu), ki ravno tako označuje brest. Povsem mogoče pa se zdi, da je temu latinskemu samostalnemu tilia, grškim τιλία, πελέα in φτελιά ter armenskemu /t'eli/ korelat tudi beseda »tal« (тал), ki se pojavlja v nekaterih turških jezikih (v baškirskem in menda tudi še v kazaškem, tam kot »kizil tal«) in ki označuje tisto drevo, ki mu v slovenščini pravimo vrba (ali vsaj, da je v to etimologijo verjel Apolonij Rodoški). Sam Apolonij v *Argonavtiki* sicer uporablja besede ατγειρος (topol), πελέη (brest) in ιτεής (vrba, vrbino). V grščini pa se lipi pravi φιλύρα (philura), ki pa ni le označevalec drevesa, temveč tudi mitska figura (bila naj bi s Kronosom oz. Saturnom spremenjenim v konja spočela kentavra Hirona in bila nato od bogov spremenjena v lipo), ki pa jo, kot bom natančneje citiral v eni od spodnjih opomb, Psevdo-Apollodorus v svoji *Biblioteke* enači s Klymene, kar je v večini različic Phaethonovega mita ime Phaethonove matere. Apolonij torej v verzih 1427–1428 četrte knjige *Argonavtike* navaja tri vrste dreves, v katere naj bi se Hesperide spremenile, zavoljo treh različnih pomenov korelatov besede πελέα v raznih zgoraj navedenih jezikih (in njihovih 'spontanah' prednikih), iz česar izhaja, da je to drevo v izvorni pojavnosti mita de facto bilo eno samo in ga gotovo velja pojmovati kot istovetnega drevesu zlatih jabolk, ki naj bi jih Hesperide varovale. To drevo zlatih jabolk pa je, kot bom nekoliko nižje podrobneje navedel, locirano od Psevdo-Apollodora v Hiperborejo na območje Atlasovega stebra (severni pol), ki je helenski mitski koncept »axis mundi« in mu kot takemu korelira npr. nordijsko mitsko drevo Yggdrasil, velikanski beli jesen, ki se v mitu razteza do nebes. Tako Yggdrasilu kot še posebej helenskemu drevesu zlatih jabolk, pa sta korelat tudi biblijsko drevo spoznanja, s katerega naj bi Eva odtrgala tisto jabolko, kot tudi sumersko z boginjo Inano povezano mitsko drevo, imenovano huluppu (tudi huluppa). Sumerska pesnitev o tem Inaninem drevesu je preobsežna, da bi jo mogel navesti v celoti; zato le nekaj njenih verzov v angleškem prevodu, ki jih v pesnitvi izgovarja Inana: »At that time, a tree, a single-tree, the huluppa-tree / was planted by the banks of the Euphrates. / The South Wind pulled at its roots and ripped its branches / until the water of the Euphrates carried it away. I plucked the tree from the river; / I brought it to my holy garden. I tended the tree, waiting for my shining throne and bed. / Then a serpent who could not be charmed / made its nest in the roots of the tree, / the Anzu-bird set his young in the branches of the tree, / and the dark maid Lilith built her home in the trunk. / I wept. / How I wept. / (Yet they would not leave my tree.)« (The Huluppu Tree; prevod Kramer in Wolkstein 1983; posamezne besede, ki se kot sidra pojavljajo v Phaethonovem, heliadskem in hesperidskem mitu podčrtal M. G.). Glede drevesa Huluppu Michael Webster, profesor z oddelka za angleščino na Grand Valley State University v svojih spletno objavljenih opombah k zgornjemu prevodu pesnitve *Drevesa Huluppu* navaja: »(5) huluppu-tree, maybe a willow, but Foster / Frayne say it's a poplar.« (spletni vir; <http://faculty.gvsu.edu/webster/Huluppu2.htm>; dostopno 12. januar 2014). Tako je 1) glede na vrsto elementov Phaethonovega, heliadskega in hesperidskega mita, ki se v pesnitvi o drevesu Huluppu pojavljajo, ter 2) glede na to, da je to drevo primerjalno-mitološko istovetno helenskemu drevesu zlatih jabolk, neizogibno, da so ta mitska zlata jabolka le metafora za jantar, pri čemer je njihova »zlatost« po vsej verjetnosti posledica uporabe označevalca »elektron« v grščini tako za jantar kot za t.i. sardijsko zlato. V zvezi s trditvijo Fosterja / Frayna, da je huluppu topol, in z zapisom Hesychija, da so aigeiroi istovetni τιλίαι, bi dodal, kako najverjetneje ni le golo naključje, da sta sumerski Huluppu (in še v večji meri različica Huluppa) ter slovanski izraz lipa 'skoraj' homonima, enako zvaneči besedi. Ker pa so ti grški aigeiroi / tiliai (ne nazadnje slovenski izraz topol in grški πελέα, iz katerega je τιλία izveden, sta drug drugemu, če zanemarimo samoglasnike, anagram, saj vsebujeta iste soglasnike P, T in L) vselej navzoči v Phaethonovem oz. v heliadskem mitu ter v staroveških legendah o nastanku jantarja, in ker je Phaethonov mit pomensko sidrišče omembam Venetov v vrsti staroveških virov, Veneti pa so od Jordanesa in še vrste drugih avtorjev enačeni s Sclaveni, lahko lažje razumemo ne le, čemu je lipa / tilia Slovencem in drugim Slovanom sveto drevo, pač pa tudi, zakaj je pri nekaterih avtorjih, ki jih bom na drugem mestu te razstave antičnih virov še navedel, v Phaethonov mit vpletana mitska Philura (=lipa) ter tudi, zakaj je Phaethon pri Alkmanu imenovan »venetski konj« in čemu so lipicanci imenovani prav po lipi. Jantar sicer kakopak ne nastaja iz drevesne smole lip, pa tudi ne iz smole topolov, pač pa iz smole borovcev. Bor je po armensko imenovan /t'elawš/, kar je izvedenka iz zgoraj omenjene besede /t'eli/, ki korelira s prav to besedo τιλία, ki je po Hesychiju sopomenka pojmu aigeiros.

Poslednja Herkulova zadolžitev je bila vrniti zlata jabolka Hesperid; in tako je ponovno odplul v Libijo. Glede teh jabolk obstaja med pisci mitov nesporazum: nekateri pravijo, da so se zlata jabolka nahajala v določenem vrtu Hesperid v Libiji, kjer jih je neprestano varoval najstrašnejši zmaj, med tem ko drugi zatrjujejo, da so Hesperide imele v posesti črede ovac, ki so blestele v lepoti, in so bile ravno zaradi svoje lepote, kakor to znajo počenjati poeti, imenovane 'zlata jabolka', ravno tako kot je tudi Aphrodita zavoljo svoje ljubkosti imenovana 'zlata'. So pa nekateri, ki pravijo, da so ovce prejele to oznako zaradi svoje čudne barve, podobne zlatu, in da je bilo Dracon ime pastirja teh ovac, ki je blestel v telesni moči in pogumu, varoval ovce in zaklal kogarkoli, ki bi si jih drznil ukrasti. Toda glede takšnih vprašanj bo imel vsak človek možnost oblikovati svoje mnenje skladno s svojim verovanjem. Tako ali drugače je Herkul zaklal varuha jabolk in je po tem, ko jih je skrbno prinesel Eurysteju ter tako izpolnil svoje zadolžitve, čakal na dar nesmrtnosti, kakor mu ga je prerokoval Apolon. Toda ne smemo pozabiti, kar nam mit pripoveduje o Atlasu in o rodu Hesperid. Pripoved je takšna: V deželi po imenu Hesperitis sta bila dva brata, ki sta slovela v tujini, Hesperus in Atlas. Ta brata sta posedovala črede ovac, ki so blestele v lepoti in so bile zlatorumene barve, kar je bil razlog, da so jih pesniki pripovedujoči o njih kot 'mela' imenovali 'zlata mela'. Hesperus je imel hčer po imenu Hesperis, ki jo je dal v zakon svojemu bratu, in po kateri je dežela prejela ime Hesperitis. Atlas je imel z njo sedem hčera, ki so bile po svojem očetu imenovane Atlantide, po svoji materi pa Hesperide. In ker so te Atlantide blestele v lepoti in deviškosti, je Busirisa, kralja Egipta, tako se glasi pripoved, zgrabila želja spraviti si device pod svojo oblast. Zato je odposlal pirate z ukazom, naj ugrabijo dekleta in jih privedejo v njegove roke. (Diodorus Siculus, Knjižnica zgodovine, 4, 26, 2 – 4, 27, 2)

Drugačno pripoved pa ponuja Psevdo-Apollodorus, ki ločuje deseto in enajsto Herkulovo zadolžitev. Če o deseti pravi, da se je odvijala na otoku Erytheia, kjer je bival Geryon, pa o enajsti v *Bibliotheki* pove sledečo pripoved, s katero poruši trditve o lokaciji otoka zlatih jabolk (= otok Erytheia = otok Abalus) ob obalah Španije oz. Mavretanije. Tako pravi:

Ko so bile zadolžitve izvedene v osmih letih in enem mesecu, je Eurystej ukazal Herkulu še enajsto zadolžitev, da prinese zlata jabolka Hesperid, kajti ni

*priznaval izpolnitve zadolžitve Avgijevega goveda niti ne zadolžitve o Hidri. Ta jabolka se niso nahajala, kot trdijo nekateri, v Libiji, pač pa na Atlasu med Hiperborejci. Bila so podarjena Zeusu po njegovi poroki s Hero in varovana od nesmrtnega zmaja s stotimi glavami, ki je bil potomec Typhona in Echidne in je govoril s številnimi in raznolikimi vrstami glasov. Z njim so bile na straži tudi Hesperide, po imenu Aegle, Erythia, Hesperia in Arethusa. Ko je tako potoval, je prispel do reke Echedorus, kjer ga je Kyknus, sin Aresa in Pyrene, pozval k dvoboju. Ares je podpiral Kykna in sodil dvoboju, a strela je bila zalučana med bojnika in ju ločila. Ko je peš nadaljeval pot skozi Ilirijo in hitel proti reki Eridanos, je prispel do nimf, ki so bile hčere Zeusa in Temide. Razkrile so mu Nereja in Herkul ga je zgrabil med spanjem. Četudi se je bog spreminjal v vse mogoče oblike, ga je junak držal in ga ni izpustil, dokler ni od njega izvedel, kje se nahajajo jabolka in Hesperide. (Psevdo-Apollodorus, *Bibliothēke*, 2, 5, 11)¹⁷⁷*

Tri odstavke nižje nadaljuje Psevdo-Apollodorus pripoved o enajstem Herkulovem delu in v njej ponovno locira Atlas na sever Evrope in ne na njen jugozahod:

Prometej je svetoval Herkulu, naj ne odide sam po jabolka, ampak naj pošlje Atlasa, tako, da ga razbremeni podpiranja neba. Ko je tako prispel k Atlasu v deželo Hiperborejcev, je upošteval nasvet in ga razbremenil. Ko pa je ta prejel jabolka od Hesperid in se vrnil k Herkulu, ni več želel podpirati neba, rekoč, da bo jabolka sam odnesel k Eurysteju, Herkula pa je prosil, naj namesto njega podpira nebo. Ta mu je obljubil, da bo to storil, a ga je uspel ukaniti s prošnjo, naj le toliko podpre nebo, da si bo na glavo nataknil podstavek. Atlas je odložil jabolka in podprl nebo, Herkul pa jih je pobral in odšel. (prav tam, 2, 5, 14)

Psevdo-Apollodorus torej locira Atlas v deželo Hiperborejcev, ki se je po helenskih mitskih koncepcijah nahajala nad (= hyper) severnim vetrom oz. burjo (= boreas), za katere božanstvo po imenu Boreas, je veljalo, da domuje v Trakiji, zaradi česar ga npr. Aratus v zgoraj že citiranem odseku pesnitve *Phaenomena* imenuje »Thracian

¹⁷⁷ Psevdo-Apollodorus v tem odseku *Bibliothēke* govori tudi o Drakonu, ki naj bi varoval zlata jabolka, kot o potomcu Typhona in Echidne. Drugi viri kot potomca Typhona in Echidne navajajo triglavega psa po imenu Cerberus, ki varuje vhod v podzemni svet z namenom preprečiti tistim, ki so prečkali reko Styx, da bi se kadarkoli vrnil (npr. Hyginus, *Bajke*, 151). Sicer pa je Dracon oz. Zmaj eno od ozvezdij; dve njegovi zvezdi – Thuban (4000–1800 pred Kr.) in Kappa Draconis (1800–1000 pred Kr.) – sta se svoj čas nahajali v položaju severnice; od tod povezanost zmaja z mitskim drevesom zlatih jabolk. Rečeno pa je bilo že višje, kako tri Cerberusove glave pri Herodotu ponazarjajo tri skupine Skitov.

Boreas«. ¹⁷⁸ Mitska Hiperboreja je tako dežela nad Trakijo. Še Herodot, četudi sam opisuje gorovje Atlas v Libiji, ki mu je na osnovni 'denotativni' ravni teksta njegovih *Zgodb* sinonim afriški celini, vendarle še zmeraj navaja reko po imenu Atlas v referenci z obočjem Trakije, ko pravi: »Z balkanskih vrhov prihajajo tri druge velike reke, ki tečejo proti severu ter se izlivajo v Istros: Atlas, Auras in Tibisis.« (Herodot, *Zgodbe*, 4, 49)

Ravno tako pa je iz citiranih odsekov *Bibliothēke* vidno, da tudi Psevdo-Apollodorus, ko omenja Herkulovo pot skozi Ilirijo do reke Eridan, povezuje oz. pomensko sidra hesperidski mit z mitom o Phaethonu (in tako z Veneti), podobno kot to počneta, kot je navedeno že višje, v *Metamorfozah* Ovidij in v *Argonavtiki* Apolonij Rodoški.

A.1.6 Posredne omembe Venetov – pomensko sidrane z mitom o Kyknu

Še več, Psevdo-Apollodorus v opisu enajste Herkulove zadolžitve omenja tudi njegov spopad s Kyknom pri reki Echedorus, glede katere velja, da se je nahajala pri Makedoniji v Krestoniji (prav tam, 7, 124), ki pa v pripovedi Psevdo-Apollodora ni bil dovršen, kajti Zeus naj bi med bojevnika zalučal strelo, ki ju je ločila. Kyknos, čigar ime v grščini denotira laboda (labod je tudi eno od ozvezdij), je namreč omenjan tudi v Phaethonovem mitu. Tako je zapisal Ovidij v drugi knjigi *Metamorfoz* sledeče:

*Kiknos, Stenelov sin, je bil priča te more pošastne, / sicer po materi v krvnem sorodstvu s teboj, a po duši / bližji ti bolj, Faetont. Zapustil je svoje kraljestvo – / vladal pred tem je ljudstvom ligurskim in velikim mestom – / preko zelenih brežin in prek reke Eridan, prek gozda, / kamor so sestre prirasle, donele so tožbe njegove, / a mu naenkrat zamrl možati je glas, ko prekrije / belkasto perje lase in od prsi požene visoko / vrat mu navzgor, in ko prste, ki rdijo, mu kožica sklene, / krila mu boke zastro, top kljun pa uklene mu usta. / Kiknos postane labod, nov ptič, ne prepušča se nebu / niti ne Jupitru – on je, še pomni, brezsrčno zalučal / strele ognjene; ker ogenj črti, le ribnike išče, / jezera širna; v nasprotju, v vodah, si izbral je domovje. (Ovidij, *Metamorfoze*, 2, 367–380)*

¹⁷⁸ Da ime Hiperboreja izhaja iz grškega »hyper« (= nad), je kakopak še en grški mit več. Ime je povezano z mitskim Hyperionom, Basilejinim možem. Sicer pa je že Strabon zapisal: »Starodavni grški zgodovinopisci so imenovali vse proti severu bivajoče narode s skupnim imenom Skiti in Kelto-Skiti. Še starodavnejši pisci pa so te narode bivajoče severno od Črnega morja, Donave in Jadrana imenovali Hiperborejci, Sauromati in Arimaspi.« (Strabon, *Geographika*, 11, 6, 2)

O istem Labodu-Kyknu je govoril tudi Vergil¹⁷⁹ v desetem spevu *Eneide*, ko je zapisal:

Tebe, ki najbolj si hraber voditelj Ligurcev med vojno, / tebe, Kupavo, zamolčal ne bom, ki na šlemu vihra ti / perje labodje in priča, kako je ljubezen v laboda / tvojega očo nekoč spremenila. Medtem, ko je namreč / Ciknus bridko žaloval za predragim mu Faetonom / – takšna povest je med ljudstvom – in žalostno pel med topoli, / v senci njegovih sestra in je s pesmijo žalost si lajšal, / star je naenkrat postal, osivelo mu nežno je perje, / ko je zapuščal zemljo in pojoč se preselil med zvezde. (Vergil, Eneida, 10, 185–193)

Ta najhrabrejši voditelj Ligurov, ki ga Vergil imenuje Kupavo, kar je ime, ki sovпада s vzhodno-slovanskim božanstvom po imenu Kupalo (čigar zahodno-slovanska različica je Kresnik), je v Eneidi torej sin Kykna, ki je bil tokom svojega labodjega speva spremenjen v laboda. Da je ta Kyknos, o katerem govorita Ovidij in Vergil, druga mitska oseba kot Kyknos, ki ga v boju s Herkulom omenja Psevdo-Apollodorus, so sklepali posamezni mitologi, ker je Psevdo-Apollodorus 'svojega' Kykna omenjal pri reki Echedorus, ki naj bi se nahajala pri Makedoniji in torej ne v Liguriji. Toda v luči tega, kar bom v nadaljevanju te razprave še povedal o razmerju imen Ligurija, Liburnija in Libija v staroveških virih, je tovrstna teza – teza torej, da gre v izvirni pojavnosti mita za dve različni mitski figuri –vprašljiva. Kajti ime Ligurije je bilo, kot bo vidno nižje, v določenih virih uporabljano namesto imena Liburnije.

Naj bo tako ali drugače, mitski Kyknos se vselej pojoč svoj labodji spev v mitu spremeni v laboda. Labodji spev – kot mitska pesem hiperborejskih Apolona slavečih labodov – pa je omenjan pri Aelianu v njegovem delu *O živalih*:¹⁸⁰

Apolon ima kot svečenike sinove Boreja in Khione, tri po številu, ki so po rojstvu bratje in merijo šest čevljev v višino. Ko po običaju izvajajo uveljavljeni ritual omenjenega boga, planejo z bregov tako imenovanih Ripejskih gora nepreštene jate labodov, in po tem, ko obkrožijo hram, kakor da bi ga s svojim letom očistili, pristanejo na območju tega hrama izjemne velikosti in neprekosljive lepote. Kadarkoli pevci pojejo svoje himne v čast bogu in jih igralci harp spremljajo v zboru s svojo harmonično glasbo, tedaj se tudi labodi enoglasno vključijo v zbor in niti enkrat ne zapojejo napačne note, pač pa, kot da bi jim

¹⁷⁹ Vergil je bil rojen 15. oktobra 70 pred Kr. in je umrl 21. septembra 19 pred Kr.

¹⁸⁰ Klavdij Aelian je bival med cca 175 in 235 po Kr.

zborovodja podelil ključ, pojejo v enotnosti z domorodci, ki so izurjeni v sakralnih melodijah. Ko pa je himna zaključena, tako imenovani krilati zboristi po svoji običajni službi in po celodnevnu petju ter slavljenju hvale v čast boga odidejo. (Claudius Aelianus, *De natura animalium*, 11, 1)

Omenja pa te labode tudi Philostratus starejši v pripovedi, ki združuje mit o Kyknu, o Phaethonu in o hiperborejskih Apolona častečih labodih, in jo locira na območji rek Ister (Donava) in Kayster (reka v Lydiji):¹⁸¹ »Mladeniča vrže iz kočije in pada z glavo naprej – gorijo mu lasje in iz prsi se kadi od vročine. Njegov padec se konča v Eridanu, katerega tok bo opremil z mitsko zgodbo. Kajti labodi raztreseni naokrog, dihajóči sladke note, bodo v himnah opevali mladeniça. Jate labodov bodo vzletele in pele zgodbo Kaystru in Istru in niti enega kraja ne bo, ki bi mu ušla ta čudna zgodba.« (Philostratus starejši, *Imagines*, 1, 11)

Labodji spev pa omenja v zvezi s Kyknom in s frigijskim Atisom (= Adonisom)¹⁸² tudi Seneca v svoji drami *Agamemnon*, ko ga postavlja na območje med rekama Hister in

¹⁸¹ Philostratus starejši je bival v tretjem stoletju po Kr.

¹⁸² Rečeno je že bilo, da je v religiologiji in v mitologiji frigijski Atis navadno primerjan s sumerskim Dumuzidom, čigar mit pa ima vrsto vzporednic s Phaethonovim mitom. Frigijskega Atisa je že v antiki povezoval s (titanskim) Phaethonom Diodorus Siculus, saj je neposredno po navedbi zgoraj citirane zgodbe o Basileji in o njenem v Eridanu utopljenem sinu, navedel 'alternativno' zgodbo o izvoru kulta boginje matere iz kulta frigijske Kibe in z njenim kultom povezanega kulta Atisa. Svečeniki Atisovega kulta – ki so bili samo-kastrirani – so bili imenovani Galli. Ime izhaja od sumerskih mitskih bitij imenovanih Gallu (ki so osvobodili Inano iz podzemlja; a tudi umorili Dumuzida), in katerih ime je menda tvorjeno iz »gal« (velik) in »lu« (mož). Tudi svečeniki Inane so bili imenovani Gala (akadsko »kalu«), ki pa po večini niso bili kastrirani, saj je iz sumerskih virov znano, da so imeli družine. Zelo verjetno je po teh svečnikih, ne pa po doseljenih Keltih, ime prejela maloazijska dežela Galatija, četudi staroveški rimski viri trdijo drugače. Glede Keltov Evrope si sicer ne delam utvar, da sem zmožen vso kompleksnost njihovega družbeno-historičnega fenomena razčistiti v eni sami malo daljši opombi, kljub temu pa menim, da je ob omembi teh svečnikov Atisovega kulta vendar treba reči nekaj besed tudi o Keltih Evrope, s katerimi naj poskusim osvetliti svoje razumevanje: ko kateri rimski pisec – npr. Strabon – o nekem ljudstvu zapiše, da je bilo galsko (npr. o Karnih), ali pa pol galsko pol ilirsko (npr. o Japodih), s tem ne pravi, kako je to ljudstvo govorilo v keltskem (ali pol-keltskem; karkoli že naj bi to pomenilo ...) jeziku, pač pa le pričuje, da so pripadniki na takšen »pol-pol« način opredeljenega (japodskega) ljudstva sledili deloma ilirskim kultom (ki so bili patristični kult), deloma pa kultu frigijske Kibe oz. severnjaške Basileje, oz. kateremukoli primerljivemu kultu boginje matere. Frigijski Atis je sicer poimensko izpričan tudi na psevdopaleo-venetskih inskripcijah, npr. »*Atto* donasto aisuš« (Gt 1; podčrtal M.G.). Sicer pa enovita keltščina niti v obdobju klasično grških, kaj šele rimskih, piscev ni obstajala; pač pa so raznorazni 'Kelti' govorili bodisi 1) galščino, katere idiomi so izšli iz kelto-italske veje indoevropskih jezikov, in ki je bila prav zato govorcem latinščine (kadar so tako hoteli) razumljiva celo brez tolmačev, Galci pa so jo mogli uporabljati brez tolmačev celo v nekaterih rimskih sodnih postopkih (Ulpian v Justinianovi *Digesti*, 32, 11); njeni dediči so vsi t.i. romanski jeziki (portugalščina npr. ni v nič manjši meri galščina kolikor 'romanščina' iz mesta Porto) razen italijanščine, ki je izšla iz italjskih (in ne galskih) jezikov stopljenih v vulgarizirano latinščino, in romunščine, ki je izšla neposredno iz vzhodne latinščine Bizanca oz. njegovih Aromanov; 2) bodisi t.i. kelto-iberščino (kamor je morda sodila tudi ligurščina; in ki so jo nekateri rimski viri nazivali občasno celo punščina, četudi s semitsko kartažanščino ni imela nič skupnega, in so jo po Ulpianu ravno tako mogli njeni govorci uporabljati v enakih sodnih postopkih kot Galci galščino; Varro citiran od Izidorja Seviljskega (Izidor Sevilski, *Etimologije*, 15, 63)

Tanaïs; tj. na območje Skitije ter kasnejše Evropske Sarmatije, kakor je bilo zamejeno s tema dvema rekama:¹⁸³

'Tis sweet to mingle tears with tears; griefs bring more smart where they wound in solitude, but 'tis sweet in company to bewail one's friend; nor shalt thou, though strong, heroic, and inured to woe, avail to lament calamities so great. Not the sad nightingale, which from vernal bough pours forth her liquid song, piping of Itys in ever changing strains; not the bird which, perching on Bistonian battlements, tells o'er the hidden sins of her cruel lord, e'er be able, with all her passionate lament, worthily to mourn thy house. Should bright Cycnus self, haunting midst snowy swans Ister and Tanais, utter his dying song; should halcyons mourn their Ceyx midst the light wave's lapping, when, though distrustful, boldly they trust once more to the tranquil ocean, anxiously on unsteady nest cherish their young; should the sad throng which follows the unmanned men bruise their arms along with thee, the throng which, by the shrill flute maddened, smite their breasts to the tower-crowned mother, that for Phrygian Attis they may lament, – not so Cassandra, is there measure for our tears, for what we suffer has outmeasured measure. (Seneca, Agamemnon, 664–692)

Jasno je videti iz v tem podpoglavju navedenih virov tako 1) da je Kyknov mit bil povezovan s Phaethonovim mitom ter z območji Eridana in z mitografskimi omembami nahajališč jantarja najkasneje v zgodnje imperialnem obdobju rimske zgodovine; kakor tudi, da je bil povezovan s povsem realno-geografskimi območji severovzhoda Evrope

celo trdi o Marseillu prvega stoletja pred Kr., da je šlo za trijezično mesto, ki je poleg grščine in latinščine uporabljalo še tretji jezik (imenuje ga sicer galski, toda dejansko gre za ligurščino; Strabon npr. pa celo izrecno zatrjuje, da Liguri niso ista etnija kot Kelti; tudi Herodot Ligure omenja kot pri Marseillu bivajoče ločeno od Keltov, ki jih omenja ob izviru Donave in zahodneje); dediči te »ibero-keltščine« so verjetno irščina, valežanščina in bretanščina; 3) bodisi tevtonščino, ki je šele z Julijem Cezarjem zavoljo njegovega 'genealoškega' vpliva na diskurz prenehala biti 'keltščina' in je postala nazivana »germanščina«, in katere dediči so vsi jeziki, ki so nastali iz t.i. pra-germanščine. Poleg tega pa so posamezni grški pisci (Ephorus npr.) uporabljali ime »Keltoi« kot generalni označevalec sploh vseh zahodno od Grkov bivajočih ljudstev (podobno kot izraz Skiti generalno za severnjake, ali pa izraza Libijci / Etiopijci za vse Afričane, tudi svetlopolte) in so tako neredko kot Kelti opredeljeni v virih tudi celo neindoevropski Etruščani, pa Baski, Akvitanci... poleg njih pa še Iliri, idr. Ko pa stvarna arheologija dandanes govori o Keltih, ima v mislih stvarno kulturo, ki je izšla iz t.i. zahodne Hallstatt stvarne kulture. Je pa tako, da pripadniki te kulture, ki je zajemala vso zahodno Evropo (in nato iz Iberije zajela še dele Britanije in celo Irse) ter znatni del srednje in vzhodne Evrope, niso kadarkoli v grško-rimskem obdobju tvorili enovite jezikovne skupine, ki bi jo mogli imenovati »keltski jezik«. Tovrstno pojmovanje je mit, povsem primerljiv trditvi, da so vsi Veneti raznih virov na raznih koncih Evrope, od Britanije do Paflagonije in od Atest do Baltika, govorili v npr. prvem stoletju pred Kr. le v pra-slovanskem jeziku.

¹⁸³ Seneca je bil rojen leta 4 pred Kr. in je na ukaz Nerona storil samomor leta 65 krščanskega štetja let.

med rekama Donavo in Don, zaradi česar je povsem razumljiva tudi vključenost Kyknovega mita v, kakor smo videli, hesperidski mit pri Psevdo-Apollodoru, saj je Phaethon najkasneje od Hezioda dalje bil enačen s Hesperom.

A.1.7 Heziodov Phaethon

Do hegemonije lociranja ne le Atlasa in hesperidskega otoka Erytheje in zlatih jabolk, pač pa celo reke Eridan in nahajališč jantarja v smeri (jugo)zahoda namesto severa Evrope, kjer se realno pojavljajo nahajališča jantarja in kjer se mitska Hiperboreja, Kyknovi labodi ter po zatrjevanju Psevdo-Apollodora Atlas ter tako tudi »Atlasov steber« (oz. severni pol) nahajajo, je postopoma prišlo zaradi spremenjenega 'materialno-historičnega' položaja po 'keltskih' (v glavnem proto-germanskih) vdorih v centralno Evropo v okolici, 1) ko je že samo ime Hesperid izvirajoče od boga Hespera, ki je v helenski religiji predstavljal božanstvo večernega vidika planeta Venere, vezano na sončev zahod, saj je Večernica vidna tedaj; 2) ter v okolici, ko je že Heziod postavljal Phaethona v vlogo Hespera, čigar ime v grščini denotira zahod; 3) poleg tega pa v okolici glasoslovnih premen v indoevropskih narečjih, ki so ustvarjale zmedo glede lociranja starodavnih toponimov in etnonimov (s čimer se bom nekoliko podrobneje ukvarjal v naslednjem podpoglavju te razprave).

Tako je Heziod glede Phaethona zapisal v *Teogoniji* sledeče:¹⁸⁴

Zarja rodila je Titonu Memnona z bronastim šlemom, / ta Ajtiopom kraljuje, za njim pa še Emationa. / Kmalu zatem je postavnega Kefalu sina rodila, / sina Faetonta, mladca, ki ves bogovom enak je; / tega v letih najlepših, ko v cvetu se nežne mladosti / še kot otrok je igral, odnesla s seboj Afrodita, / s sladkim nasmeškom boginja, tja v svoje presvete domove; / tam je zdaj njihov čuvar, tam srečo božansko uživa. (Heziod, Teogonija, 984–991)

O istem potomcu Aurore (= Eos, Zarja) in Kephala, pa je zapisal Hyginus v svoji *Astronomiki* sledeče:¹⁸⁵

¹⁸⁴ Ker je ta prevod po mojem mnenju iz vrste razlogov pomanjkljiv, navajam še prevod v angleškem jeziku: »And Eos /.../ to Cephalus she bare a splendid son, strong Phaethon, a man like the gods, whom, when he was a young boy in the tender flower of glorious youth with childish thoughts, laughter-loving Aphrodite seized and caught up and made a keeper of her shrine by night, a divine spirit.« (Evelyn-White 1914)

*The fourth star is that of Venus, Lucifer by name. Some say it is Juno's. In many tales it is recorded that it is Hesperus, too. It seems to be the largest of all stars. Some have said it represents the son of Aurora and Cephalus, who surpassed many in beauty, so that he even vied with Venus, and, as Erathosthenes says, for this reason is called the star of Venus. It is visible both at dawn and at sunset, and so properly has been called both Lucifer and Hesperus. (Hyginus, *Astronomica*, 2, 42)*

Res je sicer, da je Hyginus pisal šest stoletij po Heziodu; in da njegovo pripisovanje Hesperu istih staršev, kot jih je Heziod pripisoval Phaethonu, samo po sebi ne pove česar koli o Heziodovem Phaethonu; res pa je tudi 1) da so, kot sem pokazal, že davno pred Hyginom Phaethonov (jantarni) mit posamezni rimski in helenistični pisci vezali s hesperidskim mitom; predvsem pa drži, 2) da je še pred Heziodom že Homer omenjal Phaethona v vlogi Hespera (in Lampa v vlogi Danice), ko je v *Odiseji* pisal, kako je Athena preprečila Zori (Eos) vziti: »Tu nad jok bi se njun pač dvignila rožnata Zarja, / ako bi druge ne vdela bila svetlooka Atena: / noč podaljša v nje koncu, ob tem zadrži v Okeanu / Zarjo na zlatem prestolu, ne da ju vpreči zarana / konj strelovitih v voz, da luč poneseta zemljanom, / Lampos in Faeton, žrebca, ki vozita Zarjo po nebu.« (Homer, *Odiseja*, 23, 241–246)

Heziod je torej Homerjevo metaforo o Phaethonu kot enem od dveh konj Zore nadomestil v svoji recepciji z mitom, po katerem je Phaethon postal Zorin (in Kephlov) otrok, in kot takšnega je ta mit – kjer je Phaethonovo ime nadomeščeno z imenom Hespera – navajal še dobrih šest stoletij kasneje Hyginus. Četudi ima tako Phaethon Heziodovega mita drugačno poreklo (Eos in Kephalos) od Phaethona jantarnega mita (Helios in Klymene),¹⁸⁶ pa imata oba mita vendar vrsto povezujočih

¹⁸⁵ Hyginovo avtorstvo *Astronomike* sicer v sodobnosti nekateri postavljajo pod vprašaj in tako govorijo o Psevido-Hyginu, češ, da je zaporedje nebeških teles, kakršnega navaja *Astronomika*, enako kot v Ptolemajevem *Almagestu* (Ptolemaj je bival stoletje in pol kasneje). Ker pa ta okoliščina lahko pomeni, da je Ptolemaj prevzemal od Hygina ali pa tudi, da sta eden in drugi zaporedje opisa teh nebeških teles prevzela po skupnem viru, sam navajam kot avtorja vendar Hygina.

¹⁸⁶ Poreklo Phaethona se v enem in drugem mitu razlikuje le navidezno. Tako Pausanias (bival med letoma 110 in 180) v *Opisu Grčije*, ko poroča o freski, ki se je svoje dni nahajala v Delfih v zgradbi po imenu Lesche in katere avtorstvo Pausanias pripisuje slikarju Polygnotu, ki je bival v petem stoletju pred Kr., zapiše o nekem njenem detajlu sledeče besede: »Poleg Thyje stoji Prokris, Erechthejeva hči, in dalje Klymene, ki kakže hrbet Khloris. V pesnitvi Nostoi je rečeno, da je bila Klymene hči Minosa in da se je omožila s Kephalom, sinom Deiona in mu rodila sina Iphikla. Zgodbo o Prokris pripovedujejo vsi: o tem, kako se je omožila s Kephalom pred Klymene in kako je bila od svojega moža ubita.« (Namreč po nesreči; Pausanias, *Opis Grčije*, 10, 29, 6). Se ve, da bi bilo mogoče trditi, kako je Pausanias skušal s to pripovedjo, kjer sta Klymene in Kephalos poročena, združiti 'oba' Phaethonova mita, če ne bi sam

elementov, za katere bi bilo neumestno trditi, da jih je prvi opazil šele Hyginus: v obeh mitih imamo opraviti s kočijo božanstev, ki preženeta noč, pa naj si bo to Sončeva ali pa Zorina kočija. V obeh mitih Phaethon umre še kot mladenič in se povzpne v nebo; pri Heziodu-Hyginu postane – odvisno od interpretacije – bodisi Večernica bodisi Danica, v jantarnem mitu pade v Eridan (in pri Diodoru Siculu postane bodoče Sonce); v obeh mitih mu je spremljevalec Eosphorus. Pri Heziod-Hyginovem mitu v vlogi Danice, pri jantarnem mitu (pri Ovidiju) kot kažipot, ki je omenjen v Helijevego govoru Phaethonu tik pred pričetkom njegove vožnje sončeve kočije. Predvsem pa Ovidij v *Metamorfozah* omenja kot dve izmed Heliad, ki sta bili spremenjeni v topola, Phaethusso in Lampetijo (Ovidij, *Metamorfoze*, 2, 346–349),¹⁸⁷ ki pa ju kot na otoku Thrinakija bivajoči nimfi omenja že Homer (Homer, *Odiseja*, 12, 127–133);¹⁸⁸ in katerih imeni sta očitno v ženski spol postavljeni poimenovanji obeh Zorinih konj iz zgoraj navedenega odseka *Odiseje*. Da bi bil Ovidij tisti, ki bi na lastno pest imeni, ki pri Homerju označujeta dvojec Zorinih konj (Phaethon, Lampus = Hesperos, Eosphoros) in na Thrinakiji bivajočih nimf, postavil v vlogo Heliad ter tako združil Phaethonov jantarni mit z Zorinim mitom o Phaethonu, ni verjetno, saj so istovetnost imen Zorinih konj in na Thrinakiji bivajočih nimf gotovo opazili že helenistični (če ne že pred njimi tudi pred-sokratski) raziskovalci Homerja ter ta Hesperov / Phaethonov mit že davno pred Ovidijem¹⁸⁹ povezali s Heliadami oz. z jantarnim mitom o Phaethonu.¹⁹⁰

Pausanias le opisoval freske iz sredine petega stoletja pred Kr. Kolikor je do združevanja 'obeh' mitov prihajalo, se je to očitno odvijalo že v predhelenistični dobi, ko je deloval Polygnotos. Precej verjetneje pa se zdi, da je že v izvirni pojavnosti (tj. od Hezioda dalje) šlo za enoviti mit. Pausanias sicer 'Heziodovega' Phaethona opisuje tudi na drugem mestu svojega *Opisa Grčije*, ko zapiše: »Na desni se nahaja tako imenovana 'Kraljeva veranda', kjer sedi kralj, ko mu je dodeljena letna služba – imenovana basileja. Na ploščicah te verande so podobe iz žgane gline: Theseus, ki meče v morje Skirona, in Dan, ki odnaša Kephala, o katerem pravijo, da je bil izjemno lep in od Dneva, ki je bil vanj zaljubljen, oboževan. Njegov sin je bil Phaethon, (kasneje oboževan od Aphrodite)... in narejen za varuha njenega templja. Takšna je zgodba, ki jo poleg drugih pripoveduje Heziod v svoji pesnitvi o ženskah.« (prav tam, 1, 3, 1). Pausanias sicer namesto o Eos govori o Dnevu, a preostanek mita o 'Heziodovem' Phaethonu je povsem enak. Zanimivo pa, da Pausanias poroča, kako je Heziod o Phaethonu, ki ga je oboževala Aphrodita, pisal v *Katalogu žena*, saj nam je dandanes ta Phaethonov mit poznan iz Heziodove *Teogonije* in ne iz *Kataloga žena*. Ta pesnitev je ohranjena le v fragmentih, ki pa Phaethona izrecno ne omenjajo. Omenja pa fragment 40A *Kataloga žena* Eridan v isti sapi z jantarjem, iz česar izhaja – ker je povezava Eridan-jantar smiselna le v okvirih Phaethonovega mita –, da je Heziod v isti danes sicer neohranjeni pesnitvi govoril tako o Phaethonu jantarnega mita kot o Phaethonu, ki ga je 'ugrabila' Aphrodita.

¹⁸⁷ Ti sta se očitno spremenili ena v črnega, druga pa v belega – »Leuke« – topola.

¹⁸⁸ V Sovretovem prevodu se Homerjev tekst glasi: »Dalje dospješ na Trinakio otok. Le-ondi se pase / Heliju sila goved in sila rejene ovčadi, / sedem govejih krdel, prav toliko drobnice lepe, / vsako po petdeset glav. Pri njih ni najti spodreje, / vendar pa tudi ne upadka. Boginji vardevata črede, / nimfi s prelepimi kodri, Lampetia, z njo Faetusa, / nju rodila je Heliju božja pridruža Neaira.« (Homer, *Odiseja*, 12, 127–133)

¹⁸⁹ Najkasneje v času delovanja Polygnota; tj. v petem stoletju pred Kr. Glede na to pa, da Hyginus v svojih *Bajkah* piše, kako je Heziod pripovedoval, da so se solze za Phaethonom žalujočih Heliad strjevale

v jantar (Hyginus, *Bajke*, 154) – na to torej, da je, če se odločimo verjeti Hyginu, Heziodu mit o 'jantarnem' Phaethonu bil poznan – lahko vlogo izvirnega združevalca obeh različnih Phaethonovega mita, mirne vesti pripišemo že Heziodu in to združevanje pojmuje kot obstoječe že v sedmem stoletju pred Kr., ali pa pojmuje oba mita kot dva aspekta enovitega mita že v izvirni pojavnosti. Velja pa pojasniti sledeče: dandanes, ko govorimo o 'Heziodovem' Phaethonu, govorimo o Phaethonu kot otroku Eos in Kephala, saj je tovrstna različica Phaethonovega mita (razen preko Pausanija, ki pa se sklicuje na Hezioda) poznana le iz Heziodove *Teogonije*; a v Hyginovi bajki 154 se besedna zveza »Heziodov Phaethon«, ki se pojavlja kot naslov te bajke, nanaša na 'podrazličico' jantarnega mita o Phaethonu in ne na Phaethona kot otroka Eos in Kephala. Hyginus v bajki 154 podaja naslednje Phaethonovo poreklo: »Phaethon, sin Klymena, sončevega sina, in nimfe Merope«. Pri tem v nasprotna spola postavlja imeni Phaethonovega očima Meropsa in matere Klymene iz siceršnjih različnih mita 'jantarnega' Phaethona. Da je mera polna, le dve bajki prej Hyginus zapiše »Phaethon, sin Sonca in Klymene« (prav tam, 152), pri čemer v obeh bajkah govori o 'jantarnem' Phaethonu. V bajki 152 Hyginus tudi piše, kako naj bi Phaethonov požig Zemlje služil Jupitru kot izgovor, da iztrebi človeško vrsto, ter naj bi zato povzročil vesoljni potop, ki naj bi ga preživela le Deukalion in Pyrrha, o iz njiju nastalih 'novih' ljudeh pa zatrjuje, da so imenovani »laos« (prav tam, 153). Pri tem je očitno, da je Hyginus v bajki 154 v svoji recepciji oz. v recepciji svoje dobe združil v eno Euripidov mit o Phaethonu (kjer je Merops Phaethonov oče), Sophoklejev mit o Merope kot mačehi Ojdipa (Sophoklej, *Kralj Ojdip*, 979–1020) in mit o Philyri (nekaj več o tem mitu v eni od spodnjih opomb), ki naj bi ji spremenjen v konja Saturn zaplodil otroka (Hirona) in naj bi jo bogovi po porodu spremenili v lipo, saj je sam v *Astronomiki* sončevega sina Phaethona enačil s (planetom) Saturnom (Hyginus, *Astronomica*, 2, 42). Phaethonova vožnja sončeve kočije, ki je predstavljena kot poizkus zrušiti ustaljeni kozmični red, in požig Zemlje, ki ji sledi – celotni torej mit 'jantarnega' Phaethona, ki je v okoliščini, ko je kanonizacija Homerja oz. *Iliade*, ki Venete omenja le v kontekstu Paflagonije, onemogočila govoriti o njih izrecno na območjih Evrope, služil kot označevalec sekundarnega reda (Barthes 1972) etnije Venetov / Slovanov bivajočih na območju reke imenovane poetsko Eridan – je tako prezentirana kot primer incesta, kar je še potrjeno s tem, da Hyginus v bajki 154 imenuje eno od Phaethonovih sester (Heliad) prav tako Merope. Celotno pripoved bajke 154 Hyginus podnaslavlja (bodisi sam bodisi kateri od njegovih kasnejših prepisovalcev rokopisov) z besedno zvezo »Heziodov Phaethon« kakor, da bi bil že Heziod tisti, ki je »naumil« ta Phaethonov incest. Pri tem pa Hyginus ne namiguje na incest v bajki 152, kjer je Phaethon imenovan sin Helijs in Klymene (ne pa sin Merope). Šele vesoljni potop iz bajke 153, je tisti, ki sprevrže vloge spolov in spremeni očima (Merops) v mater (Merope), mater (Klymene) v očeta (Klymen) ter očeta (Helij) v starega očeta (Helij / Hyperion). Ker pa je Hyginu mit o Phaethonu / Hesperu kot otroku Kephala in Eos bil poznan, saj ga kot rečeno omenja v svoji *Astronomiki* (pri čemer ne govori o incestu, kar je tudi razumljivo, saj se ta Phaethon / Hesperus ne poroči s svojo materjo Eos, temveč z Aphrodito), se izkaže, kako Hyginus incest 'Heziodovega' Phaethona pripisuje le mitu o 'jantarnem' Phaethonu. Pri tem pa: **1)** je ta incest vezan na reinterpretacijo Phaethona iz Hespera (Večernica), kakor nastopa v vlogi otroka Eos in Kephala (kjer ga Heziod imenuje »nočni varuh templja« = »neopolon nukhion«) v Eosphorja (Danica), ki je v grščini imenovan tudi Phosphoros (= »nosilec luči«; = latinsko lucifer), kar pa je bilo omogočeno šele kot posledica opozicijskega tipa branja »neopolon mukhion« (varuh 'kota'; več o tem nižje) namesto Heziodove besedne zveze »neopolon nukhion«, kakor je zapisana v *Teogoniji*; tj. opozicijskega branja, ki je postalo (do neke mere) smiselno šele v okoliščini seznanitve (ki pa ni imela za posledico tudi izenačenja mitološkega Hespera in Phosphorja, kot dveh božanstev, saj sta svoji prejšnji ločeni mitološki vlogi obdržala dalje) Grkov z dejstvom, da sta Večernica in Danica isto nebesno telo; tj. seznanitve, ki je prispela v grški kulturni prostor z Bližnjega vzhoda oz. iz Babilona; **2)** je ta incest bogov Phaethonovega mita pri Hyginu vezan le na re-interpretacijo Heziodove reke Eridanos (omenjene v *Katalogu žena* iz sedmega stoletja pred Kr. kot reke dežele Hiperboreje) iz severnoevropske reke (mitska Hiperboreja je vselej povezovana z območji severa) z reko Pad, saj identifikacijo Eridana s Padom Hyginus le v bajki 154, kjer implicira na Ojdipov mit, (ne pa tudi v bajki 152, kjer tega ne počne) podaja, četudi ime Eridan navaja v obeh bajkah, ter izvor te identifikacije Eridana s Padom pripisuje Pherekidu, piscu iz šestega stoletja pred Kr.

¹⁹⁰ Da bi Hyginus ali pa Ovidij bila tista, ki bi Heziodov mit o Phaethonu kot otroku Eos in Kephala na lastno pest združila z jantarnim mitom o Phaethonu, ni mogoče, prvič, ker Hyginus sam navaja, da je že Heziod Phaethona omenjal v isti sapi z Eridanom in jantarjem (Hyginus, *Bajke*, 154); in drugič, ker sta oba mita po vsebini povezana, četudi prvi predstavlja Phaethona kot otroka Zore, drugi pa kot otroka Sonca. Gre za to, da se planet in z njim človeštvo v vsakem hipu nahaja v eni od zodiakalnih dob – trenutno menda na prehodu iz dobe Rib v dobo Vodnarja – ki se ponovijo na vsakih približno 25 800 let. Ta cikel je v astrologiji in astronomiji imenovan tudi »veliko leto«, in vsako tako veliko leto ima po primerjavi z običajnim koledarskim letom (vezanim na obrat Zemlje okrog Sonca) dva svoja vrhunca –

Pri tem je glede Homerjeve in Heziodove omembe Phaethona v povezavi z Zoro potrebno povedati še, da je Zora oz. Eos ista boginja kot so (oz. je) v sanskrtu Ushas, ki jih *Rigveda* imenuje na več mestih »diva(s) duhitar« (npr. *Rigveda*, 7, LXXV, 4; ali pa *Rigveda*, 7, LXXVII, 6; itd.), kar pomeni »hčere boga, neba«, ta ista označba pa se pojavlja pri Homerju in v homerskih himnah kot »thugater Dios« (hči Zeusa), ki pa se v grških tekstih za razliko od *Rigvede* ne nanaša na Eos, ki je po Heziodu Phaethonova mati, pač pa na Aphrodito (npr. Homer, *Iliada*, 3, 374), ki pri Heziodu Phaethona zgrabi, ugrabi ter ga napravi za nočnega varuha templja (*Teogonija*, 991; »neopolon nukhion«). Toda že pred-sokraski tradiciji (npr. Archesilaus, Archelochos, idr.) se pripisuje, da je pridevnik »nukhion« (= nočni), ki ga je uporabil Heziod, brala opozicijsko kot »mukhion«¹⁹¹ (najbolj notranji, najgloblji, skriti, v »kotu« nahajajoči se; to pa zaradi enačenja »neopolon mukhion« s položajem sonca ob zimskem solsticiju, ko doseže najnižjo oz. najbolj globoko točko na nebu gledano s severne poloble) in tolmačila Heziodov verz namesto »nočni varuh templja« (prav tam) kot »skrivni varuh templja«.¹⁹²

velika solsticija – ki nastopita eden ob prehodu iz dobe Kozoroga v dobo Strelca, drugi pa ob prehodu iz dobe Raka v dobo Dvojčkov. Po analogiji z običajnim koledarskim letom, kjer zimski solsticij nastopi na vrhuncu teme in oznanja pričetek rasti svetlobe, poletni pa ravno obratno, sta tudi velika solsticija znanilca obrata v širjenju teme in svetlobe ob menjavanju zodiakalnih dob. Veliki zimski solsticij, ki potemtakem nastopi ob prehodu iz dobe Kozoroga v dobo Strelca, se dogodi, ko je tema najobsežnejša in ko je »veliko sonce« 'najnižje' na horizontu, a naznanja pričetek rasti svetlobe in torej Zoro, veliko pomlad. Tako je Homerjev Lampus »prinašalec Zore« (Eosphorus), saj nastopi v dobi Strelca, Phaethon pa je Eosphorus le posredno, kolikor je Eosphorus povezan z nastopom vseh dob do velikega poletnega solsticija; predvsem pa je Phaethon tudi Hesperos (ker se pojavi ob velikem poletnem solsticiju, ko se Zora umakne), ki naznanja rast teme, ko se pričenja nastop »velikega večera«. Sončev Phaethon, ki v običajnem letu ob zimskem solsticiju, ko je sonce z vidika severne poloble najnižje, 'pade' v Eridan, ki je ozvezdje južnega neba (ob poletnem – v mesecu 'tammuzu' – pa je 'poletevši v nebo' na svojem vrhuncu), in Zorin Phaethon sta tako že vsaj od Hezioda dalje en in isti Phaethon v dveh vidikih pojmovanj leta (velikega in 'malega' leta; kjer se vlogo 'velikih solsticijev' ponazarja z vlogama Danice in Večernice v običajnem 'malem' letu oz. njegovem dnevu), trditev pa, da sta en in drugi mit postala povezana šele z Ovidijem ali pa s Hyginom, je enako neresna, kot če bi trdili, da sta šele Ovidij ali pa Hyginus izumila Zodiak, oziroma koncipirala astrološko veliko leto v trajanju cca 25 800 let, četudi je obče znano, da je precesijo Zemljine osi matematično izračunal leta 127 pred Kr. Hipparchus, o velikem letu pa je pisal že Platon (in je zato imenovano občasno tudi platonsko leto), a ga je opredeljeval na drugačen način kot Hipparchus.

¹⁹¹ To besedo »mukhion« si velja zapomniti, kajti še se bom k njej vrnil v drugem podpoglavju te razstave virov o omembah Venetov. Prav dejstvo, da se ta beseda pojavlja tudi v ne-mitoloških omembah Venetov, bo služilo kot potrdilo temu, na katero izmed ob Jadranu bivajočih etnij se je v starem veku etnični eksonim Venetov nanašal.

¹⁹² Sprememba iz »nukhion« (nočni) v »mukhion« (kotni, vogalni, »skrivni«) je omogočila re-interpretacijo 'Heziodovega' Phaethona iz Hespera (Večernice), ki se pojavlja, ko prične nastopati noč (nukhion), v Phosphorja (Luciferja, Danice), in sicer skladno s starozaveznim zapisom: »How you are fallen from heaven, morning star, son of the dawn! You have been cast down to the earth, you who once laid low the nations!« (Isaiah 14 : 12); oziroma v standardnem slovenskem prevodu *Biblije*: »Kako si padla z neba, svetla danica! Kako si telebnil na tla, premagovalec narodov!« (prav tam). Da je ta prerokba bila povezovana s Tammuz-om, je vidno iz nadaljevanja *Satire o babilonskem kralju* (podrčrtal

Pripoved o Phaethonu kot enem od Zorinih konj pa je mogoče najti tudi že v Alkmanovem *Partheneion*-u, kjer v četrti in peti kitici najdemo te Aphroditi posvečene verze:¹⁹³ »/.../ kajti sama je dovolj / izredna – kot če bi postavil / med ovce na paši čvrstega žrebca, / prinašalca zmag, z bobnečimi kopiti, / iz sanj, obdanih s skalovjem. / Kaj ne vidiš? Venetski / dirkalni konj je! /.../« (Alkman, *Partheneion* 1, 45–52).¹⁹⁴ Omenjen pa je ta Zorin konj Phaethon tudi v Alkmanovem *Partheneion* 2, ki ga, ker mi

M.G.): »Je li to mož, ki je majal svet, pretresal kraljestva? Ki je zemljo spreminjal v puščavo in podiral njena mesta?« (prav tam, 14 : 26–27; podčrtal M. G.). Da pa je glede te prerokbe ob pretvorbi »nukhion« v »mukhion« v *Teogoniji* šlo za diskreditacijo Phaethona (kot sekundarnega označevalca Venetov oz. Slovanov), je razvidno iz zapisa Kallimacha (kjer je Phaethon imenovan kakor pri Hyginu Hesperos), ki je bival ob prehodu iz četrtega v tretje stoletje pred Kr. in ki se je ponorčeval iz zgoraj navedene Izaijeve prerokbe oz. iz situacije, kjer Hesperus / Phaethon namesto Homerjevega Lampusa nastopi ob zimskem namesto ob poletnem solsticiju, ko je zapisal: »*To the god of Canopus did Calliston, daughter of Critias, dedicate me – a lamp enriched with twenty nozzles: a vow for her child Apellis. Looking on my light thou wilt say, "Hesperus, how art thou fallen?"*« (Kallimachus, *Epigrami*, 56). Da je ta Kallimachov Hesperus identičen Phaethonu je povsem razvidno, saj je Canopus ime najsvetlejših zvezd ozvezdja Carina, ki pa jo je pisec t.i. *Katasterismoi* (to delo je bilo stoletja pripisovano Eratosthenu, danes pa za njegovega avtorja velja anonimni Psevdo-Eratosthenes), omenjal v okviru ozvezdja, ki ga je Aratus imenoval Eridanos. Tako se glasi relevantni odsek *Katasterismov*: »*Reka ima svoj vir ob levi nogi Oriona. Aratus jo imenuje Eridan, a za to identifikacijo ne ponuja dokazov. Drugi so jo pravilneje identificirali z Nilom, kajti Nil je edina reka, ki izvira na jugu. Reko okrašuje mnogo zvezd. Pod njo leži zvezda po imenu Kanobos in se dotika vesla ozvezdja Argo.*« (Psevdo-Eratosthenes, *Katasterismoi*, 37). Še v večji meri pa je identičnost Kallimachovega Hespera iz *Epigrama* 56 in Phaethona razvidna iz tega, da je zvezda Canopus / Kanobos prav tista »zvezda Eriduja« (MUL.NUN.KI), po kateri naj bi ime prejel Eridan (Dechend in Santillana 1998, 257). Kallimachus tako v svojem *Epigramu* 56 izpostavlja, kako je uvedba ločenega mita o jantarnem Phaethonu (ta mit je mlajšega nastanka od mita o 'Heziodovem' Phaethonu) in Eridana kot imena ozvezdja (južnega neba), v katerega ta Phaethon strmoglavi, vzpostavila absurdno situacijo, ko Heziodov Phaethon-Hesperus – opazovalcu s severne poloble – namesto julija (oz. ob (velikem) poletnem solsticiju) nastopi januarja (oz. ob zimskem solsticiju); torej situacijo rušenja kozmičnega reda; tj. situacijo, ki minus pretvori v plus in obratno, Klymene v Klymena, Meropsa v Merope, Venero (Kythera) v Kytoros, Aigle v Aigialos itd. Situacijo, ki jo Hyginus opisuje (le v bajki 154, ne pa tudi v bajki 152) z besedami, da so kot posledica Phaethonove vožnje Sončeve (ne pa Zarjine) kočije »Indijci« (tj. tudi tisti 'Indijci' Sophoklejevih pegatk ob nahajališčih jantarja) postali črni. V sami subhimalajski Indiji oz. v hinduizmu je namreč bog Krišna, ki je soimenjak slovanskega ob kresni noči, ne pa ob božiču oz. ob saturnaciji, nastopajočega Kresnika, odtlej (tj. od nastopa t.i. Kaliyuge) imenovan »črni«, kakršna je uveljavljena etimologija tega teonima hinduizma.

¹⁹³ Alkman je bival v sedmem stoletju pred Kr. Večina piscev, ki razčlenjuje Alkmanov *Partheneion*, sicer stoji na stališču, da ti verzi opisujejo homo-erotični odnos dveh voditeljev deklinških zborov (Agido in Hagesichora) ob iniciacijskem obredu iz deklinštva v odraslost. To najbrž drži, a hkrati drži tudi, da Agido in Hagesichora nastopata v vlogi t.i. Pelejad (= golobic, zaljubljenk), ki so simboli Aphrodite.

¹⁹⁴ Ali v angleškem prevodu: »/.../ who stands among us as in a pasture / one splendid stallion / paws the meadow, a champion racer, / a horse that runs in dreams. / Imagine her if you can. Her hair, / as gold as a Venetian mane, / flowers around her silver eyes. /.../« (Davenport 1995). Pa spet v drugem prevodu četrte kitice *Pertheneiona*: »*For she appears / outstanding, as when someone / sets among grazing beasts a horse / well-built, a prizewinner, with thundering hooves, / from out of those dreams underneath the rock.*« (Greene 1996; ta drugi prevod žal obsega le četrto kitico *Partheneion*-a). Različne prevode navajam, ker je tekst Alkmanovega *Partheneiona* ohranjen v papirusnem rokopisu težko (in posledično zelo raznoliko) prevedljiv, saj je delno poškodovan, poleg tega pa vsebuje določene sicer nepoznane (narečne) grške besede (npr. »upopetridion« = »podskalnik«, ki domnevno pomeni »sanjani«, »mrtvi«, »astralni«, itd.). Zbornik *Reading Sappho* povezuje omenjeno besedo s konceptom »Belih Skal« (prav tam), oz. z »Leukada petrin« (Homer, *Odiseja*, 24,11), s katerih naj bi (v 'smrt') skakali tisti, ki bi se želeli 'ozdraviti' ljubezni. Po Strabonu naj bi sam mitski Kephalus (ki je soimenjak Phaethonovega očeta Heziodovega mita) skočil z »Bele Skale« (Strabon, *Geographika*, 10, 2, 9), prav tako pa naj bi z »Bele skale« prva skočila prav Aphrodita. Tudi pa je mogoče Phaethonov padec z neba v Eridan tolmačiti v tem smislu, posebej v luči vsebine Euripidove tragedije, ki jo bom omenjal nekoliko nižje.

slovenski prevod ni poznan, navajam po angleškem prevodu (Davenport 1995): »/.../ Choirmaster, she, / dazzling as when a stallion, he / runs beside his stalliest mare, / outshines us all, O no compare! / a racehorse, she, a champion blood / loong-tailed Paphlagonian stud. / See how her hair, so thick, so bold, / a long mane of Venetian gold, / flowers around her silver face. /.../« (Alkman, *Partheneion* 2, kitici 4–5)¹⁹⁵

¹⁹⁵ Te »venetske konje« omenja tudi Strabon v svojem opisu. kota Jadrana, ko po zanikanju, da bi se legende o Phaethonu, o Eridanu, o Elektrijskih otočkih ali o pegatkah nanašale na to območje, zapiše: »/.../ je pa vendar zgodovinsko dejstvo, da so med Veneti bile določene časti dodeljene Diomedu, in res beli konj mu je še dandanes žrtvovan, in dva sveta kraja sta še danes navzoča – eden, ki je posvečen Argivski Heri, in drugi, ki je posvečen Aetolski Artemidi. Vendar so kakopak nekateri mitski elementi bili dodani: na primer, da v teh posvečenih območjih divje živali postanejo krotke, in se srnjad pase z volkovi ter dopušča ljudem, da ji pristopijo in jo božajo; in da kdorkoli, ki so ga preganjali psi od njih tam ni več preganjan. Rečeno je tudi, da je neki ugledni človek, ki je bil poznan po svoji naklonjenosti izpuščanju ulovljenih in je bil zavoljo tega zasmehovan, naletel na neke lovce, ki so imeli ulovljenega volka, in se je po tem, ko so mu dejali, da bodo volka izpustili, če bo sam poravnal škodo, ki bi jo volk napravil, s tem strinjal. Pa je volk nato pregnal dokajšnjo čredo konj in jih privedel k človeku, ki je rad izpuščal ulovljene. Človek pa, ki mu je bila tako narejena usluga, je ne le paril vse kobile z volkom, pač pa jih je tudi označil kot pasmo »nosilec volkov« – pasmo kobil izjemnih po svoji hitrosti bolj kot po lepoti. Njegovi dediči so obdržali ne le pasmo, temveč tudi ime pasme, ter oblikovali običaj, po katerem kobil ne prodajajo tujcem, da bi se mogla izvirna pasma ohraniti le v lasti njihovega rodu, saj je pasma postala slavna. Vendar je dandanes, kot sem dejal, običaj vzreje konj povsem izginil.« (Strabon, *Geographika*, 5, 1, 9). Morda drži, da se je v Strabonovem času običaj žrtvovanja belega konja Diomedu v svetišču ob izlivu reke Timave – običaj, ki mu, kot so opazili že mnogi, povsem ustreza opis žrtvovanja belega konja v slovanskem svetišču Retra med polabskimi Slovani v srednjem veku – nanašal na grškega junaka Diomeda, ki naj bi se po trojanski vojni, v kateri je med drugimi umoril dva sinova maloazijskega Meropsa (Homer, *Iliada*, 11, 328–334), naselil v Italiji, a je mogoče sklepati, da se je v prvotni pojavnosti kult verjetno nanašal (tudi) na t.i. tračanskega Diomeda (saj se je grški Diomed naselil na jugu Italije med Dauni), s katerim se je v svoji osmi zadolžitvi spopadel Herkul, in ki je po mitu imel v svoji lasti štiri ljudožerske kobile, od katerih je ena nosila ime Lampus (Hyginus, *Bajke*, 30) – tj. isto ime kot ga pri Homerju najdemo v dvojcu Lampus-Phaethon – dveh Zorinih konj. Tudi pa Strabon omenja volka, ki je v latinščini imenovan lupus, v grščini pa lukos, morda zavoljo homonimne podobnosti besede »lukos« z imenom »leukos« (beli konj; aluzija na Leuke, ki je v Hadu pri Serviju spremenjena v belega topola), ki pa je vezano na »Bele skale« (leukada petrin; zaradi česar tudi pri Alkmanu »a horse that runs in dreams« = upopetridion), s katere naj bi bil po Strabonu skočil tudi Kephalos, ki je soimenjak Phaethonovega očeta Heziodovega mita. Strabon sicer v grškem izvirniku imenuje pasmo teh konj »lukophoros«, kar je očitno le prilagoditev grščini latinske besede »lucifer« (nosilec luči), ki pa je sama le prevod grške besede »phosphoros«, ki se vsebinsko nanaša na Danico oz. Eosphora (nosilec Zore), na Phaethona (ki je pri Heziodu Hesperos), pa šele kot posledica njegove reinterpretacije iz Večernice v Danico, zaradi opozicijskega branja »neopolon mukhion« namesto »neopolon nukhion« v Heziodovi *Teogoniji*. Karl II. je moral biti, ko je ustanavljal kobilarno v Lipici, seznanjen s to Strabonovo pripovedjo, saj bi sicer kot kraja kobilarne ne bil izbral Lipice; izbral jo je bil verjetno že zaradi podobnosti korena njenega imena latinskemu izrazu lupus – volk; predvsem pa zaradi poznavanja mita o Philyri, ki naj bi občevala s Kronosom / Saturnom spremenjenim v podobo konja in mu rodila Kentavra Hirona, ki je zato imel podobo pol-konja, pol-človeka, ki pa se je Philyri do te mere gabila, da je prosila bogove, naj jo spremenijo v karkoli nečloveškega ter ji onemogočijo opazovati podobo svojega otroka; pa so jo le-ti spremenili v lipo (Hyginus, *Bajke*, 138), narodno drevo Slovencev. Bila je namreč ta Philyra soimenjakinja tiste Philyre, o kateri poroča Psevdo-Apollodorus, da je bila žena Nauplius-a, in hkrati pravi, da jo drugi viri imenujejo Klymene (Psevdo-Apollodorus, *Bibliothēke*, 2, 1, 5) – tj. soimenjakinja Phaethonove matere jantarnega mita. Kakor ime Philyra korelira z imenom (Ph)Ilirije, ime Klymene (kleos + menos = slava + (na)men) pa z imenom dežele Slovanov, tako je lipa dala ime Lipici. Moral pa je biti s to Strabonovo pripovedjo in s Philyrinim mitom oz. z mitom 'Heziodovega Phaethona' seznanjen tudi Bernard Spanheimski (oz. Ulrich von Liechtenstein), ko je leta 1227 Ulrika Liechtensteinskega na poti iz Benetk na Koroško pozdravil s slovenskimi besedami: »Buge waz primi gralwa Venus!« oz. z »Bog vas prejmi kraljeva Venus«. (Ulrich von Liechtenstein, *Frauendienst*, 43d). Še to bi dodal: Pavel

Nikakor pa Phaethona v vlogi venetskega konja v starogrški literaturi ne omenjata le Alkman in posredno Strabon, pač pa o Phaethonu v povezavi z venetskimi konji govori tudi Euripid.¹⁹⁶ V to vlogo Euripid Phaethona ne postavlja samo v svoji le v fragmentih ohranjeni tragediji *Phaethon*, pač pa tudi v tragediji *Hippolytos*,¹⁹⁷ ki je ohranjena v celoti. Tako v verzih 228–231¹⁹⁸ *Hippolyta* njegova mačeha Phaedra izreče sledeče besede: »Mistress of the Salt Lake, Artemis, mistress of the coursing-ground for horses, oh that I might find myself on your ground taming Enetic horses.« (Euripid, *Hippolytos*, 228–231).¹⁹⁹ Da pa se ta omemba venetskih konj pomensko sidra z likom Phaethona, je očitno, saj Euripid Phaedri v usta le nekaj verzov prej postavlja sledeče besede: »Oh, oh! How I long to draw a drink of pure water from a dewy spring and to take my rest lying under the poplar trees and in the uncut meadow!« (prav tam, 208–211).²⁰⁰ Pomenska povezava Hippolyta (ter tako venetskih konj, ki bi jih Phaedra krotila) in Phaethona pri Euripidu je še dodatno potrjena nekoliko nižje, ko Euripid pripiše dramskemu zboru takoj za Phaedrinim oznanilom, da namerava storiti samomor (prav

Diakon je motiv za omembo tistega volka svoje *Zgodovine Langobardov*, ki naj bi pokazal pot njegovemu dedu iz avarskega ujetništva s pomočjo »dobre Slovenke« nazaj v Italijo, najbrž prevzel prav iz te zgoraj navedene Strabonove pripovedi; pri čemer mu je ta »volk« bil tudi metafora za zvezdo večernico, ki naj bi njegovemu dedu kazala pot na zahod – iz Panonije v Italijo. V vsakem slučaju pa se motiv volka pojavlja kontinuirano v referencialnosti izjav o antičnih Venetih, kakor tudi v referencialnosti izjav o Sclavenih tudi še pri Cezariju iz Nazianza in pri Gregoriju iz Pizidije in ne le pri Pavlu Diakonu.

¹⁹⁶ Euripid je bival med 480 in 406 pred Kr.

¹⁹⁷ Po legendi je bil Hippolytus sin Thezeja in Hippolyte, kraljice Amazonk. Zaničeval naj bi Aphrodito, ki se mu je maščevala tako, da je povzročila zaljubljenost njegove mačeha Phaedre vanj. Po tem, ko je njeno zapeljevanje zavrnil, naj bi Phaedra sporočila Thezeju, da jo je Hippolytos skušal posiliti, radi česar je Thezej izkoristil eno od treh objub, ki se mu jih je nekoč zavezal uresničiti Pozejdon, in je Hippolyta preklel, ter je tako Pozejdon nanj med vožnjo kočije poslal morsko pošast, ki je splašila konje, da so podivjali in povzročili Hippolytovo smrt v nesreči s kočijo, Phaedra pa naj bi storila samomor. Vrsta vzporednic se pojavlja med Hippolytovim in Phaethonovim mitom, celo do te mere, da je pri Seneci (več o tem spodaj) Hippolytus izrecno imenovan Phaethon: najočitnejša podobnost je, da oba umreta v kočiji; polega tega sta oba povezana z omembami Venetov; o Phaethonovi mitografski povezanosti z Veneti govorim skozi celotno razstavo virov v prvem delu Priloge A, Hippolytos pa je z Veneti povezan kot pravnuk Pelopsa (preko njegovega sina Pittheusa in vnuka Thezeja), ki je veljal za kralja Paflagonije in je v *Argonavtiki* Apolonija Rodoškega izrecno imenovan Venet. Enako tudi Euripid, kot bo videti iz citatov te tragedije, Hippolyta izrecno označi kot Veneta.

¹⁹⁸ Številke verzov navajam po angleškem prevodu dostopnem na spletnem portalu *Perzeus*.

¹⁹⁹ Pri tej omembi venetskih konjev gre za besedno igro s Hippolytovim imenom, saj le-to, če mu iščemo pomen v grščini (o verjetnejšem pomenu tega imena bom nekaj več rekel ob razčlembi omembe Slovanov pri Cezariju iz Nazianza), pomeni »razbrzdani konj« (hippo + lytos = angl. horse + loose = released colt; losani konj), in ko torej pravi Phaedra v svoji zaljubljenosti, da želi krotiti venetske konje, označuje Hippolyta kot Veneta.

²⁰⁰ Temu sledijo par verzov kasneje Phaedri namenjene besede »vzgojiteljice«, ki so poleg omembe Eridana pri Platonu (ko je zapisal v *Kritiji*, da je Akropola nekoč segala do Eridana) služile kot osnova tistih omemb te reke v bližini Aten, nad katerimi se je po poročanju Strabona zabavljaj Kallimachus, češ, da se (slani) vodi Eridana (kakor tudi phaedrinem psihološkem kompleksu...) še govedo izogiba: »Why do you long for water from a flowing spring? For hard by the city wall is a dewy slope from which you might have a drink.« (prav tam, 226–227)

tam, 723), sledeče besede:²⁰¹ »Would that I might soar aloft over the surf of the Adriatic shore and the waters of Eridanus where into the deep-blue swell the luckless girls, in grief for Phaethon, drop the amber radiance of their tears.« (prav tam, 735–741)²⁰²

Euripid pa venetske konje v isti tragediji omenja še enkrat; in sicer le nekaj besed potem, ko označi Hippolyta kot »najsvetlejšo zvezdo«; tj., ko dramski zbor izusti o Hippolytu: »No more shall you mount behind a pair of Enetic horses and take the race-course about the Mere with the feet of your racing steeds. The music that never slept beneath the frame of lyre-strings shall cease in your father's house.« (prav tam, 1131–1136)

Vzporednic Euripidovega Hippolyta s Phaethonom je toliko in so tako očitne,²⁰³ da je Seneca mlajši v svoji tragediji *Phaedra* ob opisu Hippolytove nesreče s kočijo njegovo ime preprosto nadomestil z imenom Phaethona, ko je zapisal:

²⁰¹ Tistim pa, ki jim še te Euripidove besede ne bi zadostovale za sklep ne le o korelaciji Hippolytovega in Phaethonovega mita temveč tudi za sklep o tem, kako je Euripid pojmoval jantarnega Phaethona in 'Heziodovega' Phaethona kot enoviti mit, lahko navedem tudi še besede zbora o iz Aten izgnanem Hippolytu: »We have seen Greece's fairest star, have seen him go forth sped by his father's wrath to another land.« (prav tam, 1120–1125). Označba »najsvetlejša zvezda« se namreč pri Homerju (in menda tudi v nekem fragmentu Sappho ter v Alkmanovem Partheneionu) nanaša na Hespera; tako v angleškem prevodu (Murray 1924–25): »As a star goeth forth amid stars in the darkness of night, the star of evening, that is set in heaven as the fairest of all; even so went forth a gleam from the keen spear that Achilles poised in his right hand, as he devised evil for goodly Hector, looking the while upon his fair flesh to find where it was most open to a blow.« (Homer, *Iliada*, 22, 317–321). Pri Sovretu pa: »Kakor se v nočni temi sprevaža med zvezdami zvezda, / svetle večernice soj, najlepše, kar nebes ima jih, / kopje tako blesti se ostro, ki vihti ga Ahiles / z desno; pogubo snujoč božanskemu Hektorju v srcu.« Mimogrede, poslednja besedna zveza *Iliade* se glasi: »'Εκτορος ἵπποδάμοιο« (horse-taming Hektor), kar korelira z imenom Hippodameje, Pelopsove žene; in kar de facto pomeni, če že ne isto, pa vsaj podobno kot Euripidov zapis »πώλους Ἐνέτας δαμαλιζομένα« (taming Enetic horses). Logično vprašanje, ki sledi, se glasi: v kakšnem razmerju je »venetski konj« (dejansko Phaethon) s trojanskim konjem? Po mojem mnenju, v povsem enakem razmerju, v kakršnem se nahajajo Trojanci mesta Padova z Veneti mesta Oglej pri Titu Liviju in pri Silius-u Italicu, o čemer bom podrobneje razpravljal ob razčlembi omembe Venetov v *Periegesis* Psevdo-Scymna. Ključ pa je v Hippolytovem mitskem pol-bratu po imenu Akamas (Akamant), ki naj bi bil (tako Vergil) navzoč v trojanskem konju na dan padca Troje in ki ima v *Iliadi* dva soimenjaka: prvega, ki je v *Iliadi* vodja vojske Tračanov in Eusorov sin ter brat Ainete (ki naj bi skladno z mnenji Jordanesa ter Cassiodora dala ime Venetom); ter drugega, ki je opredeljen kot Antenorjev sin.

²⁰² Da se ne motim niti zgoraj, ko govorim o povezanosti Phaethonovega jantarnega mita s hesperidskim mitom (in z miti o Erytheji), niti v nadaljevanju, ko zagovarjam prvotno pojavno enovitost mitov o jantarnem Phaethonu ter Phaethonu / Hesperu kot otroku Eos, ki se poroči z Aphrodito, v Euripidovi le fragmentarno ohranjeni tragediji *Phaethon*, izhaja iz verzov, ki sledijo takoj po tej omembi Phaethona, Eridana, Heliad, jantarja in Jadrana v tragediji *Hippolytos*, ko Euripid postavlja v usta zbora še sledeče besede: »To the apple-bearing shore of the Hesperides, famous singers, would I go my way, there where the lord of the deep-blue mere forbids further passage to sailors, fixing the sacred boundary of the skies, the pillar held up by Atlas. There fonts immortal flow by the place where Zeus lay, and holy Earth with her gifts of blessedness makes the gods' prosperity wax great.« (prav tam, 742–751)

²⁰³ Očitna pa je tudi majhna razlika: Hippolytu, ki je privržen Artemidi, smrt povzroči Aphrodita, medtem ko se s Phaethonom poroči (res pa, da ga še pred tem 'ugrabi').

*Headlong on his face he plunged and, as he fell, entangled his body in the clinging reigns; and the more he struggled, the tighter he drew those firm-holding coils. The horses felt their deed, and now, with the light chariot, since none controlled, wherever fear bade on they dashed. Just so, not recognizing their wonted burden, and indignant that the day had been entrusted to a pretended Sun, the horses flung Phaethon far from his heavenly track. Far and wide the fields are stained with blood, and his head, dashed on the rocks, bounds back from them. (Seneca, *Phaetra*, 1085–1096)²⁰⁴*

V toliko večji meri postane razumljivo, da je Phaethon jantarnega mita ista figura kot Phaethon Heziodovega mita ne le pri Euripidu, pač pa že vsaj dobro stoletje prej, če se zgoraj navedene Alkmanove verze o venetskem konju (pri Alkmanu v ednini!²⁰⁵) bere v

²⁰⁴ Tudi pa Seneca primerja Hippolyta ne le s Phaethonom, kakor je razvidno iz zgornjega navedka, temveč tudi s Hesperom v verzih 736–752 te tragedije *Phaetra*.

²⁰⁵ Prav okoliščina, da najstarejša omemba »venetskih konj« ni množinska, pač pa edninska, nakazuje, kako nesmiselno (in neznanstveno) ter jalovo početje je iskanje izvirne pasme v Mali Aziji (oz. na območjih Paflagonije) bivajočih konj, na katere bi se te omembe »venetskih konj« izvirno nanašale. Najprej je bil namreč mit (v *Odiseji*) o dveh Zarjo po nebu vozečih konjih, šele sekundarno (po nastanku samostojnega mita o jantarnem Phaethonu kot posledica sinteze Hippolytovega in Belerophontovega – Belerophontes naj bi s konjem Pegasom skušal odjezditi na Olimp, a je strmoglavil – mita), se je ta mit o dveh Zarjinih konjih, povezal z nahajališči jantarja in tako z Veneti oz. Slovani; šele terciarno pa se je nato pričelo iskati pasmo konj območja severne Anatolije oz. Paflagonije, ki naj bi raznim mitografskim opisom teh »venetskih konj« ustrezala. Predvsem se je iskalo spektakelsko rešitev v poimenovanju ekipe t.i. modrih oz. sinjih v grškem, etruščanskem (?), rimskem in nato bizantinskem hipodromu z označevalcem »veneti«; tudi pa (pri Habsburgih) v vzreji tistih konj, ki jih dandanes poznamo po imenu lipicanci kot posledica združitve Hippolitovega, Ojdipovega, Phaethonovega (pri Hyginu v bajki 154) in Philyrinega mita. Philyra, ki jo Psevdo-Apollodorus imenuje Klymene, naj bi namreč, kot sem že nekajkrat omenil, občevala z v konja spremenjenim Kronosom (Saturnom) ter bila kasneje spremenjena v lipo (pri čemer je Hyginus v svoji *Astronomici* planet Saturn enačil s Phaethonom, kar je mogel storiti šele po reinterpretaciji 'Heziodovega' Phaethona iz Hespera v Phosphorja (Luciferja), ter je to tradicijo interpretacije pripisoval Eratosthenu). Pri tem bi opozoril, da povezovanje lipicancev z motivom venetskih konjev ni odraz kakršnekoli moje samovoljnosti, saj lipicance v zvezi z venetskimi konji omenja z besedami »*It is most interesting to note /.../*« tudi prof. Marjeta Šašel-Kos (Šašel-Kos 2008), ki bi ji težko SAZU mogel očitati 'znanstveno-metodološko nekorektnost', ko pa vendar deluje v okvirih hegemonskih institucij sodobne znanstvene historiografije. Njen članek o »venetskih konjih« pri Strabonu je dokaj korekten in v njem ni zaslediti običajnega zmrdovalja ob omembah Venetov (kot npr. pri Hriberškovem prevodu Tacita: »*Veneti razbojnikujejo*«...), žal pa se v tem članku ne dotakne bistvenega, saj opušča (verjetno iz očitnih razlogov tabuja uveljavljenega glede Ojdipa in Phaetre) razčlenbo Phaethonovega mita ter ji tako uide, da se »venetski konji« v najstarejši omembi pri Alkmanu nahajajo v ednini, zavoljo česar si tudi ne postavi vprašanja, v kakšnem razmerju je ta »venetski konj« s trojanskim. Če se izrazim nekoliko pesniško, lahko rečem, da oba prevažata Zarjo po nebu, a pri tem le eden od teh dveh konjev ni Lucifer in le eden od njiju je v terminologiji Barthesa »sekundarno-redni označevalec« etnije, ki je v latinščini nazivana z oksonimom Veneti, tj. slavofonega prebivalstva. Ne zdi pa se mi v največji meri posrečeno njeno iskanje vira za Strabonovega volka iz njegove pripovedi o venetskih konjih v figuri t.i. »Master of Wolves« vzeti z marginalij centralno-evropske srednjeveške folklore, pač pa menim, da bi bilo dosti spodbudneje, če bi se vprašanje izvora pojavnosti tega volka v Strabonovi omembi venetskih konjev iskalo skozi razčlenbo sledečega Martialovega epigrama, ki pa ga Šašel-Kosova ne omenja, saj ji najbrž ob objavi članka ni bil poznan; in moram »za zgodovino nepoklicani« (Mandelc 2011, 103) absolutno politologije s tem relevantnim virom glede Strabonovega volka in mita o njegovem sobivanju s srnadjo ter iz njega sparjeni Strabonovi pasmi venetskih konjev slovensko javnost seznanjati sam: »*Laneus Euganei lupus excipit ora Timavi / aequoro dulces cum sale pastus aquas.*«

luči sledečega fragmenta Euripidove tragedije *Phaethon*, kjer Klymene skriva Phaethonovo telo / truplo v Meropsovo (Phaethonov očim in kralj neafriške 'Etiopije') zakladnico: »I shall hide him / in the shiny chambers, where my husbands gold / lies, but I alone seal the doors.«²⁰⁶ (Euripid, *Phaethon*, verzi 221–223). Čemur sledi fragment napeva zbora, ki dokazuje, da se je Euripidov 'jantarni' Phaethon poročil z Aphrodito:

*Hymen, Hymen! We sing the heavenly daughter of Zeus, the
mistress of loves, Aphrodite, who brings nuptials to maidens.*

(Martial, *Epigrami*, 13, 89); kjer beseda »Laneus« ustreza grškemu ἑλλός, ελαφος (srnjad), litvanskemu »alnis« (srnjad), pra-slovanskemu *olne (srna), štokavskemu lane (srna), slovaškemu lan (srnjak), slovensko jelen itd. Ne bom poskušal tega epigrama prevesti, saj je namerno dvoumen in poln besednih iger, jasno pa je, kako razlika med to srnadjo in volkom ter slanimi in sladkimi vodami etno-simbolno ustreza podobni razliki v okusu vode, ki jo Herodot (in Ovidij) vežeta na območje reke Dnjester in opisa bivališč poljedeljskih Skitov in Alazonov, kakor tudi razliki med v evganski Benečiji in v »kotu Jadrana« bivajočoma etnijama, kot se le-ta izraža tako pri Strabonu, kot pri Liviju ter Siliu Italicu (o čemer podrobneje, ko bom razčlenjeval omembo Venetov pri Psevdo-Scymnu); nič manj pa tudi, kako tej razliki v srednjeveškem obdobju ustreza razlika med Veneti *Serenissime* in, če uporabim 'znanstveno-historiografsko' nemščino, *Alpen Wenden*. Sam menim, da je ta Strabonov volk oz. konj »lukophoros« le prilagoditev latinske besede lucifer, kot posledica reinterpretacije Phaethona iz Večernice v Danico; prav tako pa, da ni nihče drugi kot rimska volkulja (luperca), ki pa je, ker Strabon opisuje mit Venetov, skladno s Homerjevo doktrino mul, ki je vezana na Venete, in z Livijevo reprezentacijo Venetov kot Rimu Drugega v samem uvodu njegove *Od ustanovitve mesta*, postavljena na tem mestu njegove *Geographike* (kakor npr. Kytoros, ali pa Aigialus v Paflagoniji *Iliade* in Klymen ter Merope v Hyginovi bajki 154) v nasprotni spol (naj spomnim na Alkmanov verz: »a racehorse, she, a champion blood / loong-tailed Paphlagonian stud«). Če privedem to pojmovanje do kraja, moram ugotoviti, da gre pri Strabonovem volku tudi za aluzijo na rimski religiozni praznik lupercalije, katerega sodobni ekvivalent je dan zaljubljenecv, Valentinovo (Phaethon je pri Heziodu in pri Euripidu poročen z Aphrodito). Valentinovo se v sodobni potrošniški kokakola kulturi sicer praznuje vsako leto, a dejansko nastopa le vsako četrto – tj. prestopno leto – ko ima februar dan, ki je enako oddaljen od začetka in konca tega meseca (15. februar). Prestopni dan, ki sicer ne nastopi 15. februarja, pa tudi 5. ne, je edini dan t.i. malega leta, ki nima svojega vzporednika v t.i. velikem letu, saj le-to velja za popolno in kot takšno ne potrebuje korekcije v obliki vstavljanja interkalarnega dneva. Prav prestopni dan je tako tisti od umrljivega človeka, ne pa od 'bogov', ustvarjeni dan, ko je Phaethonu dovoljeno voziti sončevo kočijo, ter tudi v ali pa ob reki Eridan (ki je tradicionalno v slikarstvu upodabljana kot izvirajoča v vodi, ki jo preliva Vodnar) navzoči »chasm«, »abyss«, »the deep«, »that deep lake«, v katerega jantarni Phaethon strmoglavi; ter ravno zato, ker ta dan nima svojega ekvivalenta v nesmrtnih »velikih« dnevih t.i. velikega leta, za Phaethona velja tudi, da, če naj navedem Euripidovo sporočilo, ki ga bom razčlenil natančneje v glavnem besedilu, »alone of mortals will be hymned all over boundless earth as kin of the immortals.« (Euripid, *Phaethon*, 244–245). Drži sicer, da pred-julijanski koledar Rima ni poznal prestopnih dni, temveč ad hoc vstavljane interkalarne mesece; res pa je tudi, da je koledarjev v pred-Cezarjevi dobi na mediteranskem območju bilo cela vrsta, kakor tudi, da ta zgoraj zapisana misel o odsotnosti korelatov interkalarnih dni (ali mesecev) v t.i. velikem letu, velja tudi za starejše tipe koledarjev. Opozoril pa sem že v politološkem jedru tega diplomatskega dela, da je ta »laneus lupus« Martialovega epigrama pri Pliniju starejšem opisan povsem nemitografsko, kot »le« vrsta ribe, kakor tudi, da se motiv volka pojavlja kot pomensko sidrišče v vrsti pozno-antičnih in zgodnjersrednjeveških izjav o Sclavenih v kontinuiteti referencialnosti z referencialnostjo cele regularne disperzije antičnih izjav o Venetih.

²⁰⁶ Glagol »to hide« (v izvirniku »krupso«, kriptiran, zagreben) izraža isto vsebino kot pridevnik »mukhion«, pridevnik »shinny« pa je prevod besede Phaethon (foton). Govora je v tem fragmentu o Meropsovem zlatu (= sardijsko zlato), ki pa je aluzija na zlato (= jantar) v Alkmanovem *Partheneionu* 2, ko pravi: »See how her hair, so thick, so bold, / a long mane of Venetian gold, / flowers around her silver face. /.../«

*Mistress for you I sing this wedding song, Kypris, the most beautiful
of the gods, and for your newly yoked colt, whome you hide in the
sky, the offspring of the union that you inspired. The great king
of this city Aphrodite weds, to be the beloved master of the gold in
her star-faced palace. O king greater in happiness than the blessed
ones, you will forge a familial bond with the goddess and alone
of mortals will be hymned all over boundless earth as kin of the immortals.*

(prav tam, verzi 236–245)²⁰⁷

²⁰⁷ Diggle, ker noče priznati istovetnosti mita 'Heziodovega' in 'jantarnega' Phaethona v Euripidovi tragediji, prevaja dani napev zbora drugače. Tako se glasi njegov prevod: »*Hymen, Hymen! We sing the heavenly daughter of Zeus, the mistress of passions, her who brings maidens to marriage, Aphrodite. Mistress for you I sing this wedding song, Cypris fairest of goddesses, and for your newly-yoked child whom you hide in heaven, offspring of your marriage; you who preside over the marriage of the great king of this city, a ruler who is dear to the starry palace of gold, Aphrodite. O blessed man, O king greater than ever in felicity, who will marry a goddess and be hymned the whole world over the only mortal to be kinsman to the immortals.*« (Diggle 1970, 149). Pri tem grško frazo »νεόζυγι σῶι πῶλῳ« bere opozicijsko kot »newly-yoked child« (namesto newly-yoked colt) in pravi, kako se to ne more nanašati na (Heziodovega) Phaethona, češ, da ta ni Aphroditin otrok. Po njegovem se fraza nanaša na Hymena, boga porok, ki je po nekaterih virih Aphroditin in Dionizov otrok in ki je omenjen v prvem verzu napeva zbora. Nevredno Diggllove erudicije je pri tem njegovo preziranje okoliščine, da je Phaethon (in Lampos) imenovan »polos« že v *Odisseji* (Homer, *Odisseja*, 23, 246) in bi potemtakem tudi tam morali brati »child« in ne »colt« (in potemtakem še 'trojanski otrok') ter, da se ta »polos« pojavlja kot naziv »venetskih konj«, torej tudi pri samem Euripidu v *Hippolytu*; kakor tudi njegovo spregledovanje okoliščine, da je Aphrodita imenovana v napevu »thugater Dios«, kar je označba, ki v *Rigvedi* v odnosu do (sončnega božanstva) Suryas pripada Ushas oz. Eos; tj. okoliščine, da je Aphrodita v mitu o 'Heziodovem' Phaethonu prevzela vlogo »ljubimke«, ki sicer v *Rigvedi* pripada Ushas (Eos), med tem, ko je vloga »matere« preostala Eos, da se je tako moglo obiti incestuozno implikacijo te vrste hierogamnega razmerja (incest (bogov) je v *Rigvedi*, kakor tudi v razmerju Dumuzid-Inana povsem izrecen). Ker Diggle ne priznava Aphroditine poroke s Phaethonom v tej Euripidovi tragediji, se mu pojavi problem poslednjih treh verzov napeva zbora, kjer je izrecno rečeno, da se bo kralj (= Phaethon) poročil z boginjo in bo slavljen po svetu kot sorodnik nesmrtnih. Da ta problem reši, si izmisli tezo, po kateri se Phaethon pri Euripidu poroči z eno od Heliad (svojih domnevno nepoznanih sester) in na tem temelju – ignorirajoč, da Heliade niso nesmrtni, saj umrejo in so spremenjene v topole – izumlja (inventira), kako naj bi prav z namenom izogniti se incestni poroki s sestro, Phaethon vpregel sončevo kočijo. Za trditev o poroki z eno od Heliad kakopak Diggle nima kakršnekoli izrecne opore v samem besedilu ohranjenih fragmentov tragedije; niti ne ve povedati, s katero od Heliad naj bi se Phaethon poročil (ne omenja poroke s Hyginovo Merope, saj ta tako v vlogi matere (kjer je imenovana nimfa, kar ne sugerira nesmrtnosti) kot v vlogi Heliade, kot tudi v vlogi Ojdipove mačehe ni nesmrtna). Ravno tako ne zna pojasniti, kako, da ta poroka z eno od Heliad vse do Hygina ni odmevala v kasnejši mitografiji o Phaethonu (kjer o kakršnikoli poroki Heliade s Phaethonom več stoletij ni ne duha ne sluha)? Tudi pa mu ne uspeva pojasniti, kako to, da v kasnejši mitografiji glede Phaethonovega mita Heliade nastopajo vselej kolektivno kot množica, v okoliščini, ko naj bi že Euripid eno od njih iz tega kolektiva izločil! Niti Diggle ne poskuša pojasniti, kako naj bi Euripid to izločitev, ki bi bila primerljiva razbitju dramskega zbora (po vsej verjetnosti so ravno Heliade tiste, ki pojejo ta napev), izvedel. Diggle se zaveda šibkosti svojega tolmačenja in se tako glede trditve o poroki Phaethona z eno od Heliad postavi kar v vlogo »deus ex machina«, ko zapiše: »*It is a suggestion which is incapable of proof, but I am firmly convinced that it is correct.*« (Diggle 1970,

Da pa poroka Phaethona (jantarnega mita) z Aphrodito ni bila Euripidov izum temveč le emulacija v recepciji starejši virov, dokazuje (poleg omemb topolov v pesnitvi *Dumuzid-Inana R*) Alkman, saj je v drugi kitici *Partheneion-a 1*, ki je sicer ohranjena le v fragmentih, zapisal sledeča verza:²⁰⁸ »/.../ Naj nihče od ljudi ne leti k nebu, / naj se ne skuša oženiti z Afrodito, /.../« (Alkman, *Partheneion 1*, kitica 2) in kjer je motiv poroke seveda že navzoč.

159). Na tak način znanstvenih raziskav pač ni mogoče izvajati. Digglovi tezi o neistovetnosti Phaethona kot otroka Eos poročenega z Aphrodito in 'jantarnega' Phaethona v Euripidovi tragediji so oporekali razni pisci: npr. Nagy (Nagy 1990), van der Sluijs (van der Sluijs 2008), itd. Fraza »νεόζυγι σῶι πῶλωι« (newly yoked colt) se nanaša na Homerjevega Phaethona kot enega od dveh Zorinih konj, ki naj bi ga po Heziodu ugrabila Aphrodita in ga napravila za »nočnega varuha templja« (neopolon nukhion). Euripid o tej isti vlogi »nočnega varuha templja« govori, ko o Phaethonu zbor poje »to be the beloved master of gold in her star-faced palace«. Ob upoštevanju pa, da je Meropsova neafriška Etiopija dejansko bila v nekaterih variantah mita pojmovana kot dežela Male Azije (o tem več v eni od spodnjih opomb), in da je Meropsovo zlato tako identično t.i. sardijskemu zlatu, ki je bilo v grščini kakor jantar imenovano »elektron«, se izkažejo sledeče besede Klymene v Euripidovi tragediji: »I shall hide him / in the shiny chambers, where my husbands gold / lies, /.../« kot aluzija na 'večno' ohranjenost v jantaru pokopanih bitij; aluzija – sorodna že zgoraj navedenemu zapisu pri Martialu: »In the bright tear Phaethon's sister shed / a bee is seen, as in its nectar, dead. / Its many toils have earned a guerdon high, / in such a tomb a bee might wish to die.« (Martial, *Epigrami*, 4, 32). Morda pri celotni godlji ni najmanj nezanimiva tudi okoliščina, da se v sodobni zoologiji vrsta ptiča po slovensko imenovanega čebelar (angl. »European bee-eater«) imenuje po latinsko »Merops apiaster«; kakor tudi, da je grška beseda πτελεα, iz katere sta izvedeni grška τιλια (= aigeiros) in latinska tilia (= lipa) homonim, če že ne sinonim, slovanski (danes štokavski) besedi pčela, ki označuje kakopak čebelo.

²⁰⁸ Komurkoli, ki bi navkljub povsem očitni vsebini zgornjega fragmenta (verzi 236–245) Euripidove tragedije in kljub izrecni omembi Aphrodite ter njenega »newly yoked colt« še dvomil o tem, da se je v Euripidovi drami Phaethon poročil z Aphrodito, navajam še fragment iz sumerske hierogamno-erotične himne o Inani in Dumuzid-u (citirano po *The Electronic Corpus of Sumerian Literature*): »... a desire in laudatory words. The lady of all the lands..., who raises up prayers in Nibru..., who loves prayers..., the lady praises herself; the gala singer... in song. Inana praises... her genitals in song: »These genitals,..., like a horn,... a great waggon, this moored Boat of Heaven... of mine, clothed in beauty like the new crescent moon, this waste land abandoned in the desert..., this field of ducks where my ducks sit, this high well-watered field of mine: my own genitals, the maiden's, a well-watered opened-up mound - - who will be their ploughman? My genitals, the lady's, the moist and well-watered ground - - who will put an ox there?« »Lady the king shall plough them for you; Dumuzid the king shall plough them for you.« »Plough in my genitals, man of my heart!«« (himna 4.08.16, *Balbala Inani = Dumuzid-Inana P*, verzi 10–34; podčrtal M.G.). Glede korelacij Phaethonovega in Dumuzid-ovega mita pa naj navedem še en fragment himne o Inani in Dumuzid-u, ki očitno korelira v referencialnem z opisom Phaethona kot Aphroditinega »newly yoked colt«, in Phaethona kot požigalca neba, ki je ustvaril Mlečno cesto (Diodorus Siculus), kakor tudi s Strabonovim opisom pasme Belih konj (Leuke) in z Alkmanovim opisom venetskega konja, ki teče v sanjah; ter s Homerjevim, Heziodovim in Herodotovim konceptom Skitov-Hippemolgov (Skitov kobilo-molzev) in Skitov-Galaktofagov (Skitov mleko-jedcev), kakor tudi s poročilom Cezarija iz Nazianza o Sclavenih (o tem podrobneje spodaj), češ, da jedo mleka-polne prsi svojih žensk. Tako pravi Inana v tej himni: »I am the queen, I shall go with him to his... I am Inana, I shall go with him to his... I shall go with him to his... I shall go with him to his... shrine. I shall go with him to the house with its measuring jars. Let me learn the way to the man, my milk, my milk, my cream! Let me learn the way to my Ama-ušum, my milk, my cream! Let me learn the way to Ama-ušumgal-ana, my milk, my cream! Let me learn the way to the esparto grass, my milk, to my milk, my milk! Let me learn the way to the poplars, the cool place, my milk! Let me learn the way to the innuś plants, the pure plants, my milk! Let me learn the way to the grasslands, the frosty place, my milk! Let me learn the way to the holy sheepfold, my man's sheepfold! Let me learn the way to the holy sheepfold, my Dumuzid's sheepfold!« (himna 4.08.18, *Pesem o Inani in Dumuzidu = Dumuzid-Inana R*, verzi 15–28; podčrtal M.G.).

Enovitost v prvotni pojavnosti jantarnega in Heziod-Hyginovega mita o Phaethonu kot otroku Eos je tako pristavila svoj delež k premiku ne le z reko Eridan in z mestom Eridu ter s Homerjevimi skalami erythinskimi etimološko povezanega mitskega otoka Erytheje (ali pa hesperidskega otoka zlatih jabolk) s severa, kjer se jantarsko območje in Atlasov steber oz. severni pol nahajata, proti zahodu (hesperos v grščini pomeni zahod), zaradi tega, ker je Večernica vidna pač ob sončnem zahodu, temveč je povezava obeh vidikov Phaethonovega mita, v okoliščinah, ko so severni Veneti po 'kelto'-teutonskih premikih s smeri severozahoda postali od jadranskih Venetov več stoletij bolj ali manj ozemeljsko odrezani, povzročila premik celo samega Eridana ne le s severa, kjer ga omenjata Heziod ter Herodot in od koder je v Grčijo prihajal jantar; temveč celo z območja Jadrana, kjer ga od Pherekida dalje omenja cela vrsta virov, proti jugozahodu kontinenta.

A.1.8 Libija, Ligurija, Liburnija

Druga po mojem prepričanju važna okoliščina pomika lokacije otoka Erytheje in pri nekaterih piscih – kot bo v nadaljevanju še videti – tudi Eridana na območje (jugo)zahoda celine, četudi na tem območju nahajališč jantarja ni, pa sestoji iz tega, da je v starem veku ob prepisovanju virov, ki so bili spisani v raznih lokalnih različicah bodisi helenske bodisi etruščanske pisave, prihajalo do napak v prepisovanju, ki so tisti soglasnik, ki se je prvotno nahajal v etnonimih (kot so Liburni, Lugi, Lugdonci, Liguri, Libijci, Lydijci itd.) ali v toponimih izvedenih iz proto-indoevropskega korena **leudh-*, ki označuje ljudi (= nemško Leute; grško eleutheros), a tudi ljubezen (v t.i. paleo-venetščini *Loudhera* = lat. *Libera*; slov. lajdra; angl. *lewd*); in iz katerega je tudi Jordanes²⁰⁹ v svoji *Getici* skušal izvajati ime Venetov, ko je zapisal, da izhaja iz grškega

²⁰⁹ Jordanes, pisec zgodovine Gotov in tudi avtor dela o zgodovini Rima, je živel v šestem stoletju. V obeh svojih historiografskih delih je omenjal izrecno narod Sclavenov. V *Getici* – zgodovini Gotov – je zatrjeval, da so Sclaveni imenovani tudi Veneti. *Getica* ni bila njegovo avtorsko delo, temveč povzetek dandanes neohranjenega v dvanajstih knjigah spisanega dela o zgodovini Gotov, katerega avtor je bil Cassiodorus, ki je dobršen del svojega življenja deloval kot premier kraljevine Ostrogotov, ki jo je Teodorik Veliki ustvaril iz ruševin italske pretorjanske prefektуре rimskega carstva, po tem, ko je njegov zahodni del leta 476 odpravil Odoaker in po tem, ko je Odoakra odpravil Teodorik Veliki. Jordanova etimološka pojasnitev imena Venetov je verjetno napačna, saj predpostavlja, da je bil grški etnični eksonim Enetoi formiran v grščini in od tam prenesen v latinščino v obliki 'Veneti', kar ne more držati, saj je iz grške različice imena odpadel začetni glas /v/ kot posledica odpadle Digame; poleg tega pa je etnonim izpričan tako na psevdo-paleo-venetskih kot tudi na etruščanskih inskripcijah. Vendar pa se Jordanes le ni motil v celoti, saj, ko je primerjal grško *ainetoi* z Enetoi (via *aenetoi* = Aenete, ki je bila skladno z Apolonijem Rodoškim v Trakiji rojena Enejeva žena) in temu pripisoval sopomenskost latinskega *laude* (= slava), je – v okoliščini, ko sam prebivalstva Benečije njegovega časa ni enačil z Veneti, saj je v *Getici* zapisal, da je dežela prejela ime po njenem starodavnem prebivalstvu; hkrati pa je v

ainetoi, ki pomeni »*laudabiles*« (= slavni; misleč pri tem, da ima latinski *laude* isti koren kot proto-indoevropski **leudh-*), preglašale iz glasu /dh/ bodisi v /g/ (oz. s črko G zapisani /dz/) bodisi v /b/ ali obratno, kar je imelo za posledico tudi pretvorbo Liburnijskega (Loudhernijskega?) etnonima v Ligurskega; tega pa spet v Libijskega; in obratno.

Naj navedem nekaj primerov tovrstnega napačnega prečrkovanja 'libijskega' imena:

En tak primer je mogoče zaslediti v dokaj poznem viru nastalem v četrtem stoletju na podlagi tretje stoletnega vira (*Hipolitove kronike*); in sicer v t.i. *Knjigi generacij Kronografije leta 354*. Ta je ohranjena v treh rokopisnih različicah, od katerih niti ena ni popolna, tako da je celoto vsebine *Knjige generacij* mogoče rekonstruirati šele skozi primerjavo teh treh rokopisnih različic oziroma tradicij. V tistem svojem odseku, ki navaja imena raznih ljudstev domnevnih Noetovih potomcev, in ki je služil kot predloga tudi kasnejšim krščanskim genealogijam (različnim rokopisom t.i. *Chronicon Paschale*; in še celo *Nestorjevi kroniki* (Повѣсть времяньныхъ лѣтъ), ki je najstarejši – iz leta 1113 po Kr. – ohranjeni rusko-slovanski letopis), prva od rokopisnih tradicij navaja sledeče politonime in etnonime: »/.../ Scytes, Tauri, Thraces, Bastarni, Illuri, Macedones, Hellenes, Greci, **Lybyes**, Histri, Vieni, Dauni, Iapiges, Calabri, Opici, Latini qui et Romani, Tyrreni, Galli qui et Celtae, **Lybyestini**, /.../« (*Kronografija leta 354, 15 = Liber Generationis I, 83*; okrepil M. G.). Druga rokopisna različica pa na ustrežajočem mestu navaja sledeče ekvivalente: »/.../ Scythi, Taurini, Thraci, Bastarni, Illyrici, Macedoni, Graeci, **Ligyrii**, Istrii, Hunni, Dauni, Iapygii, Colabri, Oppici, Latini qui et Romei, Tyranni, Calli qui et Latini, **Ligistini** /.../« (*Kronografija leta 354, 15 = Chronicon Alexandrinum, 58*; okrepil M. G.)

Romani (Jordanes, *Romana*, 180) enačil Venete z Liburni njegovega časa – skušal povedati, od kod je Tit Livij (oz. Sophokles, na katerega se je Livij skliceval) v mit o paflagonski doselitvi jadranskih Venetov vpeljal Antenorja, ki pri Homerju nima kakršnekoli zveze z Veneti, pač pa z Dardanci. Namreč mitska Ainete je bila po Apoloniju Rodoškemu in tudi po Valeriju Flaccu hči Eusorusa in Enejeva žena ter z njim mati Cyzicus-a – eponimnega ustanovitelja maloazijskega mesta Cyzicus (ki je bilo strateško pomembno v času Mitridatovih vojn z Rimom), po drugih virih pa Cyzicova sestra po istem Eusorusu, ki pa je imel še drugega sina po imenu Akamas. (Homer, *Iliada*, 2, 844; in prav tam, 6, 7–9). Ta je bil soimenjak tistemu Akamas-u, ki ga Homer opredeljuje kot Antenorjevega sina (prav tam, 2, 823; in prav tam, 14, 476), oba pa sta soimenjaka Hippolytovega polbrata. Jordanes tako z vpeljavo grške besede *ainetoi* pojasnjuje, kako je Tit Livij oz. Sophokles (v eni od izgubljenih tragedij) nadomestil Eusorusa z Antenorjem, in posledično dardanske begunce iz Troje mogel proglasiti za prednike 'Venetov' severnega Jadrana svojega časa. Še več; Jordana je mogoče doumeti šele ob uvidu, da, kakor Tit Livij svojo zgodovino Rima (*Od ustanovitve mesta*) odpira s pripovedjo o Venetih, on svojo zgodovino Rima zaključuje s pripovedjo o vsakodnevnih vdorih Slovanov, ki jih v *Getici* enači z Veneti, na območja (vzhodnega) Rima; in spodbuja kogarkoli, ki bi dvomil v pristnost njegove izpovedi, naj se sprehodi skozi kronološke vire Rima ter mu obljublja, da bo spoznal Imperij vreden tragedije. Katere le, če ne prav iste, o kateri že sredi drugega stoletja pred pričetkom krščanskega štetja let pripoveduje Polibij?

Pustimo ob strani, da druga rokopisna različica glede leta 354 (stoletje pred Atilo) Venete Jadrana imenuje Huni, kar je še eden iz vrste indicev, da so bili domorodci kota Jadrana svojčas pojmovani kot povezani (oz. sorodni) s prebivalstvom območij severno od Donave; in da Gal(c)e imenuje Latini...; ter se osredotočimo na imeni Lybyes in Lybyestini iz prvega od zgornjih navedkov petnajste knjige *Kronografije* 354, ter imeni Ligirii in Ligistini iz drugega. Glede na položaj enega in drugega imena v zaporedju imen je zlahka razvidno, da imeni Lybyes in Ligirii v *Knjigi generacij* označujeta Liburne (ti so namreč bivali vzhodno od Istre in jih tako *Knjiga generacij* – ker našteva imena ljudstev na tem mestu iz smeri vzhoda proti zahodu ob jadranski obali, preden se ob navedbi ljudstva Daunov ponovno preseli na jug tokrat Apeninskega polotoka in od tam napreduje spet v smeri severozahoda – navaja neposredno pred Istrani); imeni Lybyestini in Ligistini pa Ligure, bivajoče zahodno od preko-alpskih Galcev in severozahodno od Etruščanov (Tyrenov). Zaradi rokopisnega 'škrata' so v enem od rokopisov Liguri (v grščini sicer imenovani Λυγυες = Lugijci in pridevniško λυγεστινος = lugestinski = ligurski) imenovani Libestini; Liburni (dobesedno Lybyes = Libijci, *ljubjanske* sorte) pa Liguri.

Drugi primer mešanja znakov G in B prav tako na imenu Libijcev in Ligurov (Liburnov!) je mogoče zaslediti v fragmentih 40 in 40A Heziodovega *Kataloga žena*.²¹⁰

²¹⁰ Ta fragment Heziodovega *Kataloga žena* se nanaša na »pregon Harpij«, ki ga Heziod omenja v isti sapi z jantarjem. Tako se v angleškem prevodu Heziodov tekst glasi: »/The sons of Boreas pursued the Harpies/ to the lands of Massagetae and of the proud Half-Dog men / (Pasjeglavci; Kynokephali; opomba M.G.; njihovo ime je izvedeno iz izraza za psa (zvezda Cynosura, severnica) in imena Kephala, Phaethonovega očeta Heziodovega mita; opomba M.G.) /, of the Underground-folk and of the feeble Pygmies; and to the tribes of the boundless Black-skins and the Libyans. Huge Earth bare these to Epaphus / (Epaphus je v Ovidijevih *Metamorfozah* tisti, ki v Phaethonu vzbudi dvom o njegovem poreklu. Opomba M.G.) / - - soothsaying people, knowing seercraft by the will of Zeus the lord of oracles, but deceivers, to the end that men whose thought passes their utterance might be subject to the gods and suffer harm - - Aethiopians and Libyans and mare-milking Scythians. For verily Epaphus was the child of the almighty Son of Cronos, and from him sprang the dark Libyans, and high-souled Aethiopians, and the Underground-folk and feeble Pygmies. All these are the offspring of the lord, the Loud-thunderer. Round about all these /the Sons of Boreas/ sped in darting flight... of the well-horsed Hyperboreans - - whom Earth the all-nourishing bare far off by the tumbling stream of deep-flowing Eridanus... of amber, feeding her wide-scattered offspring /.../.« (Heziod, *Katalog žena*, 40A; papirusni tekst je delno poškodovan). Libijci, Etiopijci in kobile-molzeči Skiti so tu predstavljeni kot enovito ljudstvo s trojnim poimenovanjem; ne gre za tri različna ljudstva. Ime Libije se tu tako gotovo ne naša na Afriko (četudi njene ljudi imenuje »dark Libyans«, saj se to nanaša na tiste ljudi, ki naj bi jim Phaethonova vožnja sončne kočije preblizu Zemlje ožgala kožo. V nekaterih verzijah mita so 'ožgano-kožci' imenovani Indijci (Hyginus); v drugih (Ovidij) pa Etiopijci; navedel pa sem tudi že vire, ki o prebivalstvu ob Eridanu govorijo, da je oblečeno v črno radi žalovanja za Phaethonovo smrtjo), pač pa na območja Evrope, kjer se jantar nahaja in kjer je govora tudi o Skitih. Prav tako se ime Etiopijcev ne nanaša na afriško deželo, pač pa na t.i. »vzhodne Etiopijce«, ki jih omenja Herodot (Herodot, *Zgodbe*, 7, 70), ki pravi, da so »vzhodne Etiopijce« vodili Indijci (po mojem mnenju tisti 'Indijci' Sophoklejevih pegatk). Philostratus (bival med cca 170 in 250 po Kr.) piše celo, da so Etiopijci izšli iz Indijcev (Philostratus, *Življenje Apollonija iz Tyane*, 3, 20). Imenovali so jih grški pisci »vzhodni Etiopijci« po boginji Zore (Eos), ki je bila po

Heziodu in Homerju mati njihovega prvega kralja Memnona, in njihov mitski kralj je bil tudi mitski Merops (Ovidij, *Metamorfoze*, 1, 760), očim Phaethona v Euripidovi drami. Morda je t.i. »vzhodna Etiopija« v grobem dežela enakega območja kot kasnejši imperij Lydije (ki se je nahajal vzhodno od grškega poselitvenega območja)? Meropsovo zlato, ki ga omenja Klymene v Euripidovi drami, je v tej luči t.i. »sardijsko zlato«, ki je bilo mešanica zlata in srebra. Sarde – prestolnica Lydije – je bila namreč prva prestolnica, ki je dovolila uporabo nečistega zlata v plačilne namene. V naravi dosegljivo zlato območij Anatolije je namreč 70–90 odstotno čisto, lydijski novci pa so vsebovali 45–55 % zlata. Na ta način se je ustvarilo – imenujmo ga – proto-kapital, ki ni imel pokritja v realno obstoječem zlatu. Bil je to prvi zgodovinski odstop od zlatega standarda. Ezekiel imenuje Gygesa – kralja Lydije – verjetno ravno iz tega razloga »Gog iz Magoga« (Gog demagog), *Razodetje* pa ga umešča tja nekam med peklenska bitja Apokalipse... Temu »sardijskemu zlatu« se je v grščini pravilo *elektron*, kar je po igri naključja bil tudi označevalec jantarja. Izraz »elektor« je namreč pomenil »svetleči«, »bleščeči« in je tako prišel v uporabo v obeh primerih. Tako ne čudi, da je Sophoklej v *Antigoni* v usta Kreona postavil sledeče besede: »*Le kupujte zlato si sardsko, indijsko zlato! A njega mi ne boste v grob zagrebli!*« oz. v grščini (brez zadnjega stavka): »*εμπολατε ταπο Σάρδεων ηλεκτρον, ει βούλεσθε, και τον Ινδικον χρυσον /.../*« (Sophoklej, *Antigona*, 1039–1040), kjer, ker se ve, da v Sardah ni bilo kakršnihkoli nahajališč jantarja, govori o sardijskem zlatu (*elektron*), čemur pa pristavlja omembo indijskega zlata (*khrysos*), kar nima kakršnegakoli umetniško-metaforičnega učinka ob predpostavki, da gre za zlato vzhodno od Perzije nahajajoče se dežele, saj je njeno zlato pač le običajno zlato; medtem ko ob predpostavki, da govori Kreon o tisti Indiji, glede katere je Sophoklej trdil, kako na njenih območjih iz solza pegatk nastaja jantar, lahko doumemo Sophoklejevo besedno igro – posebej še, ker Kreon te besede izusti v okoliščini, ko ne le ves dvor temveč po zatrjevanju Tejrezias-a celo živali (ptiči) žalujejo za smrtjo Eteokla, Polinejka in za na smrt obsojeno Antigono, kar na kraju do samomora privede Haemona in Eurydice; in torej ko izreče besede: »*εμπολατε ταπο Σάρδεων ηλεκτρον, ει βούλεσθε, και τον Ινδικον χρυσον*«, pravzaprav pravi: »le lamentirajte (= ustvarjajte kakor Heliade jantar), toda Polinejkovega pokopa ne dovolim.« V prid tezi, da se je izraz vzhodni Etiopiji res nanašal na na območjih (kasnejšega) lydijskega imperija bivajoče prebivalstvo. V prid temu govorita dve okoliščini: 1) Ezekiel Etiopijce (ljudstvo Kush) omenja med zavezniki »Goga iz Magoga« (mitskega kralja Lydije Gygesa), kjer sicer omenja (razen Perzijcev) izključno anatolska ljudstva (Ezekiel 38: 2–6): Meshech (ljudstvo Mushki, od katerega verjetno tudi ime Mazaca – prestolnica Kapadokije), Tubal (post-hetitska luvijjska država po imenu Tabal), Perzija (katere ime je bilo verjetno v besedilo Ezekielu vstavljeno naknadno), Libija (kar je tu pri Ezekielu korupcija imena Luwia), Gomer (ljudstvo Kimerijcev, ki je od osmega stoletja pred Kr. poseljevalo območja zahodno od Asirije), Togarmah (mestna država po hetitsko imenovana Tegarama, v asirščini pa Til-Garimmu). Potemtakem bi edino Etiopiji (Kush) bili izmed ljudstev navedenih od Ezekielu neanatomci in celo ne-severniki. Bolj verjetno se zdi, da je Kush pri Ezekielu korupcija imena države Kussara (Ku-ša-ra; Ku-uš-ša-ra), katere kralj Anitta (vladal v 17. stoletju pred Kr.) je dal spisati najstarejše znano besedilo v hetitščini (in verjetno celo najstarejši ohranjeni indoevropski tekst), kjer opisuje, kako je zasedel tedaj še pred-hetitsko mesto Hatussa, kasnejšo prestolnico imperija Hetitov. 2) Etiopski kralj Memnon, sin boginje Eos, naj bi se udeležil trojanske vojne, kar v okoliščini, ko se te vojne niso udeležili Troji dosti bližje od afriških Etiopijcev ali pa od Hindukuševcev bivajoči Egipčani ter Asirci, kaže na maloazijsko lokacijo dežele. Quintus Smyrnaeus (bival menda v četrtem stoletju) je v svoji *Posthomeric* obširno opisal Memnonovo delovanje in smrt pred Trojo. Pred spopadom z Ahilom, v katerem je bil umorjen, naj bi Memnon izrekel sledeče besede: »*Of birth divine am I, Eos' mighty son, nurtured afar by lily-slender Hesperides, beside the River Okeanos.*« (Quintus Smyrnaeus, *Posthomeric*, 2, 417–419). O tem, da je reka Okean bila v izvorni pojavnosti ista kot Eridan, je že bilo govora, o lokaciji vrta Hesperid na severu v Hyperboreji pa ravno tako. Celó še Strabon omenja Memnonov grob in Memnonovo vas v Anatoliji (Strabon, *Geographika*, 13, 1, 11), ravno tako pa omenja Homer Meropsa v Mali Aziji. Izraz Etiopiji iz Heziodovega fragmenta »*Etiopijci, Libijci in kobile molzeči Skiti*«, oz. iz Strabonovega »*Etiopijci, Liguri in kobile-molzeči Skiti*« se tako gotovo ne nanaša na območja južne poloble, pa četudi se je že sam Strabon (prav tam, 1, 2, 27) tako neprepričljivo trudil utemeljiti, da se je Euripidova tragedija o Phaethonu odvijala na območjih južne poloble. To preprosto ni mogoče, kajti že Heziod omenja te »*Etiopijce, Libijce in kobile molzeče Skite*« v isti sapi z reko Eridan in z jantanjem. Ker je povzava Eridan-jantar, ki ima svoj smisel le v okviru Phaethonovega mita, torej obstajala že v pred-euripidskem obdobju, se Euripidov Phaethon ni mogel odvijati izven območij severne poloble, kjer se baltska nahajališča jantarja pojavljajo. Strabonu (in enako samemu Euripidu) v okoliščini, ko je opozicijsko branje »mukhion« namesto »nukhion« botrovalo reinterpretaciji Phaethona Heziodove *Teogonije* iz Hespera v Phosphorja ter posledično njegovi identifikaciji z zimskim solsticijem namesto s poletnim, ni preostalo drugega (in podobno tudi dr. Digglu) kot, da je celotno prizorišče Meropsove Etiopije v Euripidovi drami postavil južno od ekvatorja v afriško Etiopijo (pusimo tu ob strani, da se realna Etiopija

Fragment 40A najden na t.i. *Oxyrhyncus Papyri 1358, fragment 2* se v tej razpravi relevantnem delu glasi: »Etiopijci, Libijci in kobile-molzeči Skiti.« Fragment 40, ki je znan iz sedme knjige Strabonove *Geographike*, pa se glasi: »Etiopijci, Liguri in kobile-molzeči Skiti.« (Strabon, *Geographika*, 7, 3, 7)²¹¹

Tretji primer tvori zgoraj predstavljena mitografija o Kyknu, ki velja za več različnih mitskih oseb namesto ene same zgolj na temelju tega, da ga Phaethonov mit predstavlja kot kralja Ligurije, Herkulov mit pa ga predstavlja kot balkanskega bojvnika. Branje Ligurije kot Liburnije (ali kot Strabonovih Tavriskov / Liguriskov), ta območnostni razkorak v Kyknovem mitu dejansko odpravlja.

Četrty primer predstavljajo t.i. Lotophagi (jedci lotusa), ki jih od Evropejcev prvi omenja v *Odiseji* Homer, ko opisuje prebivalstvo dežele, kamor naj bi Odiseja odneslo neurje, ko je plul okrog južnega rta Peloponeza. Herodot je v svojih *Zgodbah* te Lotophage v petem stoletju pred Kr. lociral na območje Libije (Herodot, *Zgodbe*, 4, 177–178). Že omenjeni *Periplus* Psevdo-Scylaxa pa Lotophage umešča ob vzhodno obalo Jadrana nekam med območjem poselitve (tedanjih) Ilirov in območjem Liburnov v bližino helenskega mesta Herakleia (Psevdo-Scylax, *Periplus*, 22). Do razlike v lociranju med Herodotom in Pseudo-Scylaxom je gotovo prišlo iz prav istega vzroka, ki je povzročil tudi imenovanje Liburnov z izrazom Libijci v *Knjigi generacij Kronografije* 354.

še zmeraj nahaja severno od ekvatorja ...). Toda to je bila šele sekundarna oz. celo terciarna inovacija v Phaethonovem mitu, ne pa element prvotne pojavnosti mita, naj si bo pri Euripidu ali pa drugod. Vidno je to tudi iz okoliščine, da celotno pripoved fragmenta 40A *Kataloga žena* umešča Heziod v okolje »pregona Harpij« – glede teh pa je že Akusilaos (bival menda v šestem stoletju pred Kr.) pisal, da varujejo zlata jabolka, k temu pa je Epimenides (bival domnevno v sedmem ali v šestem stoletju pred Kr.) dodal, da so (Harpije) istovetne s Hesperidami (Kocijančič in drugi 2012, 119). Ker je sam Heziod, kot sem navedel, Phaethona postavljaj v vlogo Hespera in ker je Phaethonov jantarni mit Heziodu bil poznan (to je znano iz Hyginovih *Bajk*; pa tudi sicer Heziod ne bi jantarja omenjal v isti sapi z Eridanom, saj ima njuna povezava smisel le v Phaethonovem mitu), je mogoč le sklep, da Heziod pripovedi iz fragmenta 40 *Kataloga žena* ni umeščal na območja izven severne poloble. Tako tudi ti »Etiopijci, Libijci in kobile molzeči Skiti« nimajo veze z afriškimi Etiopijci, ima pa kdorkoli, ki bodisi afriške bodisi vzhodne (hindukuške) Etiopijce enači s temi iz fragmenta 40 A *Kataloga žena*, še kako močno vez z »deceivers, to the end that men whose thought passes their utterance might be subject to the gods and suffer harm.«

²¹¹ Mimogrede in indikativno glede na zapisano v zgornji podčrtni opombi – Strabon je tudi ljudstvo Panonije po imenu Taurisci imenoval Ligurisci. (Strabon, *Geographika*, 7, 3, 2). O njih je poročal, da so (kakor s Tračani) pomešani s Sarmati in s Skiti bivajočimi na območjih severno od Donave. Tauriski so bivali tudi v Alpah, ljudstvo z imenom Tauri, ki pa je bivalo na Krimu, pa omenja, kot sem v zgornjih navedkih pokazal, tudi *Knjiga generacij*. Toda, če Tavriskoe Strabon imenuje Ligurisci, ob tem, ko *Knjiga generacij* z imenom Liguri imenuje Liburne, je prav mogoče, da gre tudi tu za korupcijo izvirnega imena – in da je Tavriskoe sam Strabon imenoval »Liburisci«. Primerjava je mogoča tudi s kasnejšimi Sarmatae Liberi = Arharaganti; se v tej luči zdi skorajda neizogibna. Arharaganti naj bi sicer bili v četrtem stoletju pregnani z območja med rekama Tiso in Donavo na območje Rima od Limigantov (oboji pa v svojem imenu vsebujejo naziv Prokopijevih in Jordanovih slavofonih Antov), ki so sicer sredi četrtega stoletja s severa vpadli na območja Rima.

Peti primer predstavlja mitski Antenor, glede katerega je Pindar zapisal, da se je z begunci iz Troje naselil v Kyrene; tj. v prestolnico dežele Kyrenaike, ki se nahaja zahodno od Egipta in tako v Libiji (Pindar, *Pythijska oda* 5, 80–85);²¹² Sophoklej (in po njem vsi kasnejši pisci o Antenorju kot vodji Venetov po trojanski vojni) pa naj bi v izgubljeni drami o Antenorjevih potomcih pisal, da se je Antenor z begunci iz Troje naselil ob jadranski obali (Strabon, *Geographika*, 13, 1, 53). Razlika v lociranju med Pindarjem in Sophoklejem je ista razlika kot razlika med Herodotom in Psevdo-Scylaxom glede Lotophagov – razlika, ki je posledica imenovanja Liburnije z imenom Libije, kakršnemu smo priča v *Knjigi generacij*.

Še en primer pa je mogoče najti pri Strabonu, ki v svojem opisu območja, ki dandanes korelira s Slovenijo, navaja močvirje po imenu »Lugeum« (prav tam, 7, 5, 2), ki, kadar ga beremo na podlagi zgornjih zgledov B namesto G, torej kot 'Lub-sko' močvirje, predstavlja verjetno najstarejšo omembo imena Ljubljanskega barja (sicer v formalni denotaciji Cerkniškega jezera starorimskega okolja).

Ni mogoče razumeti, čemu Herodot v četrti knjigi svojih *Zgodb* opisuje hkrati dve tako različni in med seboj oddaljeni deželi, kot sta Skitija in Libija, brez razumevanja, da se je v posameznih staroveških virih izraza Libijci in Liguri uporabljalo tudi za označevanje Liburnov, ki pa so spadali v širšo skupino²¹³ s strani govorcev latinščine »venetsko« poimenovanih ljudstev (Wilkes 1992, 183),²¹⁴ oz. v Smithovo »etnično kategorijo« ljudi, ki se sicer niso samoimenovali z venetskim označevalcem, a so bili 'od zunaj' v izjavah o njih pojmovani kot deli etnije Venetov. Skladno s tem je tudi Vergil že v prvem stoletju v *Eneidi* o Antenorju, ki je od Sophokleja dalje pojmovan kot vodja paflagonskih Venetov – beguncev po trojanski vojni –, zapisal: »Glej skozi vojsko Ahivcev je mogel uiti Antenor, / priti v Ilirski zaliv in v sredo kraljestva Liburnov / mimo izvira Timava, kateri iz žrel se devetih / v morje izliva tako, da kar gora hrumi in se morje / glasno bučeče razliva po poljih.« (Vergil, *Eneida*, 1, 242–246)

²¹² Pindar je bival med leti 522 in 443 pred Kr.

²¹³ V svoji monografiji o Ilirih Wilkes zapiše: »We may begin with Venetic peoples, Veneti, Carni, Histri and Liburni, whose language set them apart from the rest of the Illyrians.« (Wilkes 1992, 183)

²¹⁴ Še manj pa je mogoče razumevati, čemu Arabci Slovane imenujejo z izrazom 'Saqaliba', kar je sestavljenka iz perzijskega imenovanja Skitov (Saka) ter koptskega etnonima Libu, ki so ga v obliki Lyba prevzeli helenski kolonisti Kyrenajke ter po njem imenovali afriški kontinent; in torej v arabščini Saqaliba pomeni v določenem smislu dobesedno Skito-Libijci (ali pa, naj kar rečem, *Aethiopians and Libyans and mare-milking Scythians*, z malo šale 'Skito-Ljubljjančani'?).

Še v šestem stoletju pa je (ponovno)²¹⁵ mnenju, da so Liburni venetsko ljudstvo, Jordanes v svoji zgodovini Rima pritrdil: »Iliri pa, to se pravi Veneti ali Liburni, bivajo na skrajnem robu Alp med rekama Rašo in Krko, razpotegnjeni daleč in široko vzdolž celotne obale Jadranskega morja.« (Jordanes, *Romana*, 180). Pri čemer ni sporočil česar koli drugega, kot prav to, kar je že pet stoletij pred njim povedal Plinij starejši, ko je v že navedenem izseku 11. poglavja 37. knjige *Naravne zgodovine* zapisal, da so Veneti bivali v bližini Panonije, od koder so v sredozemski prostor dostavljali jantar in se kot posledica trgovanja z njim razširili naokrog Jadrana (in tako tudi v Liburnijo).

A.1.9 Eridan in jantar v 'Liguriji' in v 'Libiji'

Ker so bili Liburni dejansko 'objektivno' pojmovani kot del tistega ljudstva, ki so ga staroveški viri v latinščini imenovali z generalnim etničnim eksonimom Veneti, v grščini pa z eksonimom Enetoi, o čemer pričuje tudi cela vrsta enakih ali sorodnih negrških, negalskih in neitalskih antroponimov vklesanih po latiničnih inskripcijah najdenih v Benečiji in v Liburniji; in ker je dejansko prihajalo tudi do 'napačne' uporabe ligurskega in libijskega etnonima namesto liburnijskega; in ker je enovitost Heziodovega in jantarnega mita o Phaethonu omogočila prenos lokacije otoka Erytheje (=Abalus, Basileja) s severa na zahod, ne preseneča, ko vidimo v enajstem poglavju 37. knjige *Naravne zgodovine*, da so razni staroveški pisci locirali Eridanos med Ligure in ga enačili z reko Rhodanus (dandanašnja reka Rona), ali pa zatrjevali, da jantar prihaja iz Ligurije, četudi o kakršnihkoli omembe vrednih nahajališčih jantarja na območju Ligurije ni sledi. Drugi spet so zatrjevali, da jantar prihaja iz Libije. Ne eni ne drugi se niso motili v čemer koli, razen v tem, da so Libijo in Ligurijo (svojih virov) zmotno / opozicijsko razumevali v okviru helenskih post-herodotskih geografskih pojmovanj ter ignorirali, da sta obe imeni v virih, na katere so se v zvezi z jantarjem sklicevali, označevali 'Liburnijo' – deželo Vesclevenov²¹⁶ / Slovanov / Venetov.

Tako o enačenju Eridana z reko Rono, ki teče skozi deželo, ki je v pred-rimsko-imperialni dobi pripadala t.i. Kelto-Ligurom, poroča Plinij starejši: »Kar se tiče Ajshila, ki postavlja Eridan v Iberijo oziroma v Španijo in ga imenuje Rhodanus; ter Euripida in

²¹⁵ Predrimsko prebivalstvo Liburnije se je ob morju sčasoma latiniziralo, ko je prejelo rimsko državljanstvo. Jordanes ponovno, po večstoletni odsotnosti, omenja Venete v Liburniji šele v letu 551, ko so bili Rimljani že zdesetkani od Gotov in ko so v nad Liburnijo nadzor že prevzeli Ildigisclovi Sclaveni (o tem podrobno v Prilogi C).

²¹⁶ Antroponimi Vescleves oz. Vesclevisis, Viscla, Veselia, ipd. z epigrafskega gradiva.

Apollonija, ki poročata o Roni in Padu kot rekah, ki se izlivata v skupnem ustju na jadranski obali, jim zlahka oprostimo, da niso vedeli česar koli o jantarju, ko pa izkazujejo takšno pošastno neznanje o geografiji.« (Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 37, 11).²¹⁷ In nekaj stavkov nižje: »Theophrast je izjavil, da je jantar pridobivan iz

²¹⁷ Morda Ajshil ni imel v mislih (le?) španske Iberije, pač pa ga je le Plinij starejši tako razumeval, temveč je imel v mislih (tudi) kavkaško Iberijo? Nekateri viri so reko Eridan namreč zmotno enačili z reko Phasis, ki se s Kavkaza izliva v Črno morje – in je tako celo otok Erytheia v t.i. *Orfiški Argonavtiki*, ki naj bi menda nastala v petem ali v šestem stoletju po Kr., umeščen podobno kot v *Argonavtiki* Valerija Flaccus-a v Črno morje; in sicer na območje »glave Kavkaza«, tj. v bližino izliva reke Phasis. Ta kavkaška Iberija je bila sosednja dežela Kolhidi ter z njo večkrat v zavezniških odnosih (pa tudi poseljena z etnično sorodnim prebivalstvom), pri čemer velja še enkrat ponoviti, da *Argonavtika* Apolonija Rodoškega Medejinega brata in prestolonaslednika Kolhide Apsyrta imenuje na dveh mestih Phaethon. Glede tega zagonetnega enačenja bi na tem spomnil, kako so razni staroveški viri navajali v Kvarnerju (tj. v Liburniji) t.i. »Apsyrtovo otočje« (ki se ga običajno enači s Cresom in z Lošinjem, saj naj bi mesto Osor (npr. Strabon, *Geographika*, 7, 5, 5) prejelo ime po Apsyrtu; primernejše pa bi ga bilo identificirati z Ilovikom in Sv. Petrom (ki sta, mimogrede, najjužnejša otoka Kozlerjevega *Zemljevida Zedinjene Slovenije*), na katerem je bil Apsyrtus umorjen; Clemenz 2008, 2, 48), kar je prispevalo k premiku pojmovanj lokacije t.i. Elektrijskih (jantarnih) otokov z območij ne le »kota Jadrana«, ampak tudi lagun ob izlivu reke Pad, na območja sodobnega Kvarnerja (vzhodna stran Istre) v virih, kakršna sta denimo Psevdo-Scylax (Psevdo-Scylax, *Periplus*, 21) ali pa Psevdo-Scymnus (Psevdo-Scymnus, *Periegesis*, 373–374), saj se je obe mitski otočji – Apsyrtovo in Elektrijsko – zavoljo enačenja Apsyrta s Phaethonom preprosto pričelo enačiti; in to kljub temu, da v Jadranu nahajališč jantarja seveda ni moč zaslediti. Poleg tega je to enačenje verjetno bilo posledica podobnosti v bratomornem tipu umorov Apsyrta, kot ga opisuje Apolonij Rodoški, in Hyperiona, Basilejinega moža, kot ga opisuje (v povezavi z reko Eridan) Diodorus Siculus. Povezava argonavtskega mita z mitom o nastanku jantarja preko istovetenja Apsyrta s Phaethonom v *Argonavtiki* Apolonija Rodoškega je še okrepljena ob okoliščini, da so nekateri viri (npr. Diodorus Siculus, *Knjižnica zgodovine*, 4, 45) Medejinega brata imenovali ne Apsyrtus, temveč Aegialeus, kar je le možka oblika imena Heliade in Hesperide Aegle ter ime, ki korelira z imenom Aigialus iz Homerjevega opisa paflagonske obale v *Iliadi*. Vse to napeljuje ob upoštevanju povezave med zlatom in jantarjem (izpričane v že zgoraj citiranem odseku Sofoklejeve *Antigone* (Sophokles, *Antigona*, 1039–1040); pa tudi pri Homerju glede 'enetskih' zaponk, fibul) – izražene skozi enaka označevalca t.i. sardijskega zlata (elektron) in jantarja v grščini – na misel, da pri celotnem epu o kraji zlatega runa, ni šlo za kaj dosti drugega kot za epsko razvlečeni opis spopada dveh sovražnih frakcij bratovščinske organizacije, ki jo prevajalec *Argonavtike* v slovenščino Hubert Clemenz pojmuje kot proto-mafijsko, z izvirnim sedežom na otoku Samotrake (= otok Atlasove hčerke Elektre), ki je zagotavljala 'varnost' morjeplovcem v raznih postajališčih vzdolž morskih in rečnih predelov t.i. jantarskih trgovskih poti; za spopad torej glede monopola nad trgovino vzdolž teh poti, pri čemer zmagovito od teh frakcij predstavljajo Argonavti (nominalno Heleni, de facto pa v grščino asimilirani Pelazgi), poraženo pa Kolhijci in njihovi ob Jadranu bivajoči potomci (danes po nekaterih domnevah iz Kolhidi bližnje kavkaške Albanije doseljeni Albanci; Clemenz 2008, 2, 53). Da je šlo pri opisu v *Argonavtiki* za prav takšen spopad dveh bratovščinskih frakcij, je mnenje, ki ga je izrazil v opombah k slovenskemu prevodu *Argonavtike* torej tudi njen prevajalec Hubert Clemenz (Clemenz 2008, 2, 20–21), izhaja pa to mnenje iz samega besedila Apolonija Rodoškega: »Zvečer so na Orfejevo povelje pristali na otoku Atlantide Elektre, da bi po vznemirljivi posvetitvi spoznali tajne obrede, ki bi jim omogočili varno plovbo po grozljivem morju. Več ne povem: pozdrav temu otoku in njegovim domačim bogovom, nosilcem skrivnosti, o katerih nam ni dovoljeno peti.« (Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 1, 910–922). Svoje pa glede tega, za kaj je pri kraji zlatega runa dejansko šlo, pove tudi primerjava sporočil od cca 910. verza naprej po posameznih izmed štirih knjig Apolonijeve *Argonavtike*. V prvi knjigi kot rečeno Apolonij v verzih 910–922 opisuje postanek Argonavtov na otoku Samotrake, kjer je bil sedež te organizacije, o katere skrivnostih pravi, da mu ni dovoljeno peti (podobno govori Strabon v zvezi z reko Eridan, ko pravi »ni mi dovoljeno se zadrževati pri podrobnostih, saj jih je tako veliko« (Strabon, *Geographika*, 9, 1, 19; veliko česa? Podrobnosti o Eridanu ali pa (varuhov) skrivnosti Samotračanov, o katerih ni dovoljeno peti?), in pri tem imenuje ta otok »otok Atlantide Elektre«; v drugi knjigi Apolonij v verzih 911–929 govori o tem, kako je vedež iz Haemonije Mopsos, sicer eden od argonavtov, »predlagal, da bi pristali in pomirili dušo z žrtvovanjem«, kar so tudi storili in žrtvovali »Apolonu, rešitelju ladij«, sam Orfej pa, ki v prvi knjigi *Argonavtike* poveljuje plutju na Samotrake, je na tem mestu »daroval svojo liro«. Takoj nato

zemlje v Liguriji, Chares pa, da je Phaethon umrl na ozemlju Hama v Etiopiji, kjer se

sledi v verzih 930–945 druge knjige *Argonavtike* opis odplutja dalje mimo obale Paflagonije in mimo lokacij, kot so reka Partenios, Sesamos, Eritinski vzpetini, Krobialus, Kromna, gozdnati Kitoros, rt Karambis ter Aigialus. V Paflagoniji, z geo-mitskega gledišča deželi Venetov Homerja, si torej argonavti niso upali pristati, saj jim v njej ta samotraška organizacija ni zmogla zagotoviti varnosti. V tretji knjigi nato Apolonij opisuje v verzih 916–926, kako je Argos odvedel Jazona ter prav tega že v drugi knjigi v korelirajočih verzih (po devetstotem) omenjenega Mepsosa proti templju Hekate, kjer naj bi se tedaj nahajala Medeja; v verzih pa, ki sledijo takoj zatem (927–932), pripoveduje Apolonij o košatem topolu (αὐγεῖρος!), ki naj bi se nahajal v bližini Hekatinega svetišča, in o vranah na njem, skozi kljune katerih naj bi se Hekata rogala temu vedežu Mepsosu; v knjigi 4 pa v verzih 920–981 potem, ko že opiše plovbo argonavtov mimo Siren, katerih mamljivo petje je s svojo kitaro preglasil spet Orfej ter tako rešil argonavte gotove pogube, opisuje še njihovo plovbo skozi Scilo in Karibdo med jugom Apeninskega polotoka in otoka Trinakija (ta je pri Apoloniju Rodoškem enačena s Sicilijo) ter pri tem opisuje čredi Helijevih ovc in goveda, z zlatimi rogovi, ter njuni varuhinji (pri Ovidiju v *Metamorfozah* Heliadi) Phaetusso ter Lampetijo. V vseh štirih knjigah v verzih od cca. 910 dalje torej Apolonij sugerira na elemente Phaethonovega mita: v prvi s tem, da imenuje Samotrake »otok Elektre«, katere ime konotira jantar (elektron); v drugi opisuje plutje brez postanka mimo Paflagonije in skal Eritinskih (v *Argonavtiki* Valerija Flaccus-a imenovanih Erytheia), v tretji omenja topole, ki so kakopak sestavni del mita o Heliadah in o nastanku jantarja; v četrti govori o Phaethussi in o Lampetiji, katerih imeni sta v nasprotni spol postavljeni imeni iz zgoraj že citiranega odseka *Odiseje* o dveh Zarjinih žrebcih, Phaethonu in Lampu. Kot zanimivost, naj navedem še, da je v angleškem prevodu *Argonavtike* Apolonija Rodoškega t.i. jantarni otok Jadrana (Ἡλεκτρίδα νῆσος), ki je omenjen v verzih 503–505 četrte knjige *Argonavtike*, prevajan (namesto kot jantarni otok) kot »the sacred isle of Electra, the highest of them all, near the river Eridanus« (Seaton, R. C., 1912), medtem ko je označba otoka Samotrake iz prve knjige *Argonavtike* prevedena kot »the island of Electra, daughter of Atlas« (prav tam), kar kaže na to, kako je tudi Seaton že pred stoletjem bil mnenja, da je pri kraji zlatega runa šlo de facto za prevzem oblasti, če že ne nad samimi območji nahajališč jantarja (ob Baltiku; tj. nad mitskimi otoki imenovanimi Basileja, Abalus, Baltia, Erytheia), pa zagotovo nad trgovino z jantarjem po raznih morskih in rečnih rutah plovnihi poti, saj bi sicer ne imenoval otoka Jadrana z isto označbo, ki jo Apolonij Rodoški pripisuje otoku Egejskega morja, kjer se je v tamkajšnjem tempeljskem kompleksu nahajal sedež te organizacije, ki je argonavtom skušala zagotavljati varno plovbo v Črno morje in nazaj. Pripisal mu je to označbo Samotrake, ker je skušal povedati, da je ta otok Samotrake nad 'jantarskim' otokom kot posledica delovanja argonavtov prevzel oblast. Mitografska povezava Apsyrtas s Phaethonom (in tako z jantarjem) pa je še okrepljena zavoljo tega, da opis v *Argonavtiki* Apolonija Rodoškega Jazonovega spopada z dvema ogenj bruhajočima bikoma, ki naj bi zlato runo varovala, in njunega pokončanja v celoti ustreza opisu v Theokritovi (bival v tretjem stoletju pred Kr.) pesnitvi *Idyll* 25, kjer je Theokritus pesnil o Herkulovem umoru mogočnega mitskega bika po imenu Phaethon: »Far first among these in his strength and power and mettle was the mighty Phaethon, whom all the herdsmen likened to a star because he shone out bright and conspicuous to see as he moved among the other cattle.« (Theokritus, *Idyll* 25, 138–141). Ta opis pa se očitno ujema z že zgoraj navedenim opisom Hespera (= Phaethona) v *Iliadi* kot »najsvetlejša zvezda«, kakor tudi z načinom, na katerega Apolonij Rodoški v *Argonavtiki* bralcu predstavi Apsyrtas (Hunter 2008, 293–294), saj o njem pravi: »The sons of Colchians called him /Apsyrtas; opomba M.G. / by the name of Phaethon, because he outshone all the youth.« (Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 3, 245–246; angl. prevod Seaton, R. C., 1912). Opis Phaethona kot bika, ki ga umori Herkul (primerjava z mitom o Mitri, ki umori bika, je tu neizogibna ...) pri Theokritu je sicer po vsej verjetnosti posledica predelave Homerjeve *Odiseje*, kjer (Heliadi) Phaethussa, katere ime je očitno identično Phaethonovemu, in Lampetia na otoku Thrinakia varujeta čredi 'neumrljivih' Helijevih ovc in goved. Tudi pa ta Theokritova opredelitev Phaethona kot bika omogoča boljše razumevanje, zakaj je v zgoraj že citirani pred-helenični inskripciji Psevdo-Aristotela Hesperida Erytheia (ki jo Valerij Flaccus v svoji *Argonavtiki*, kot sem že navedel, enači s Homerjevimi »skalami eritinskimi« iz opisa Paflagonije v *Iliadi*; in ki je etimološko povezana z Eridanom), ki jo (in Gerionovo govedo) ugrabi Herkul, imenovana Pasifaja, za katero v mitu sicer velja, da se je parila z bikom. Ker je otok Erytheia istoveten z Basilejo in z otokom Abalus, je razumljivo, kako je premik njene lokacije z območij, kjer se najdišča jantarja pojavljajo (Baltik), ob obalo Španije (Iberskega polotoka) oz. ob mesto Gadiz, povratno zavoljo enačenja Apsyrtas in Phaethona in v okoliščini, ko imata kavkaška Iberija in Iberski polotok (ta je ime prejel po reki Ebro) naključno enako ime, omogočila skladno z branjem, da *Argonavtika* opisuje spopad dveh bratovščinskih skupin za monopol nad plovnimi predeli jantarskih trgovskih poti, intertekstualno prenesti tudi lokacijo Eridana ne le s severa Evrope temveč celo z območij Jadrana (Timavus, Pad) na območja južno od Pirenejev npr. pri Ajshilu, nad čemer se je v zgoraj navedenem citatu *Naravne zgodovine* tako zgražal Plinij starejši.

nahajata njegov tempelj in orakelj in kjer nastaja jantar.« (prav tam).²¹⁸ In še dalje poroča Plinij: »Demonstratus imenuje jantar 'lyncurion' in pravi, da izhaja iz urina divje zveri po imenu 'lynx' /.../; tudi nas obvešča, da ga nekateri imenujejo 'langurium' in da v Italiji bivajo nekakšne zveri, imenovane 'languri'. Zenothemis pa imenuje te zveri 'langae' in podaja bregove Pada kot prostor njihovega domovanja.« (prav tam).²¹⁹ Ter nadaljuje o piscih, ki so nahajališča jantarja locirali na območja Ligurov atlantske obale ter na območja Afrike oziroma Libije:

Po mnenju Theochresta jantar naplavlja valovi oceana ob vznožju Pirenejev, čigar mnenje je prevzel tudi Xenocrates. Asarubas, ki je nedavno pisal o teh rečeh, in še danes živi, nas obvešča, da se v bližini atlantske obale nahaja jezero Cephisis, ki mu Mavri pravijo 'Electrum', in da, kadar zavoljo sonca jezero prične presihati, njegova sluz proizvaja jantar, ki plava na površini. Mnaseas pripoveduje o območju v Afriki, imenovanem Sicyon in tamkajšnji reki po imenu Chratis, ki se izliva iz jezera v Ocean, na bregovih katere bivajo ptice, ki jih naziva 'meleagride' in 'penelope'; prav tu po njegovem mnenju nastaja jantar na zgoraj opisani način. Theomenes pravi, da se v bližini Velike Sirte nahajajo vrtovi Hesperid in jezero Elektrum, na katerega bregovih, pravi, da se nahajajo topoli, s krošenj katerih pada jantar v vodo spodaj, kjer ga nabirajo device Hesperid. (prav tam)²²⁰

²¹⁸ Ta omemba jantarja v Etiopiji se je v virih, na katere se je Chares skliceval, zagotovo nanašala na sardijsko zlato oz. elektron, tempelj pa je tista pri Euripidu omenjena Meropsova zakladnica in pri Heziodu omenjeni nočni / skrivni tempelj Venere; pa je Chares naknadno iz tega, na podlagi pojmovanj o 'libijskih' nahajališčih jantarja napravil cel novi mit o nahajališčih jantarja ob izviru reke Nil.

²¹⁹ Očitno se ime »Languri« nanaša na Ligure; češ, da se tako imenujejo po svoji lingvi. Ta »langae« pa je najverjetneje služila tudi kot osnova imenu Langobardov; vse ostale pravljice o imenu tega ljudstva srednjeveške Italije so le miti, zbrani v pisanju Pavla Diakona.

²²⁰ Kot je videti, Sophoklej ni bil edini, ki je trdil, da jantar nastaja iz solza pegatk, saj je podobno menil tudi Mnaseas, ki pa je te iste ptiče imenoval tudi »penelope« po imenu Odisejeve žene, katere ime je že Hesychius povezoval z neko vrsto ptiča, dandanes v zoologiji *anas penelope* (neka vrsta race). Gre pa za to, da Grki ne bi bili svetovni prvaki v kategoriji 'mutibaričev', ako ne bi iz razlike med tem, da pri Euripidu jantar nastaja iz solza žensk (Phaethonovih sester), pri Sophokleju pa iz solza ptičev, napravili novega mita. Pri tem jim je šla še posebej na roke okoliščina, da je tudi glede pegatk v staroveški mitografiji veljalo, kako so nastale po metamorfozi Meleagrovih sester, ki naj bi bile v to vrsto ptičev spremenjene kot posledica žalovanja za Meleagrovo smrtjo (Hyginus, *Bajke*, 174). Ker pa je, kot sem zgoraj že povedal, že Epimenides enačil Hesperide – torej Phaethonove / Hesperove potomke – s Harpijami, je bila podlaga za novi mit tako rekoč pri roki. Harpije (sam Plinij starejši omenja, da je jantar v sirščini imenovana »harpax«; Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 37, 11) so namreč imenovane po grški besedi »herpazein« (angl. to rape, to snatch, to seize; prav ta angleški glagol uporablja tudi zgoraj navedeni angleški prevod *Teogonije* v verz 990 z namenom opisati dejanje Aphrodite v oziru do Phaethona), to besedo pa uporablja tudi Homer v opisu, kako je Eos ugrabila ('posilila', »snatched«) Kleito za voljo njegove lepote, da bi mogel bivati med nesmrtnimi (Homer, *Odiseja*, 15, 250), kar je očitna paralelna zgodba tisti o Phaethonovem rojstvu kot otroku Eos in Kephala, ki ga je Eos ugrabila.

V nadaljevanju pa piše še: »Po mnenju Xenocrata je jantar imenovan v Italiji ne le 'succinum', ampak tudi 'thieum', njegovo skitsko ime, kajti tudi tam ga je najti, pa se glasi 'sacrium'; drugi, pa pravi, so mnenja, da nastaja v Numidiji.« (prav tam). Šele na kraju kritik zmot, ki so jih po njegovem posamezni pisci širili o nahajališčih jantarja, pa Plinij okrca še Sophokleja:

Toda Sophoklej, tragični poet, jih je presegel vse, kar me še posebej preseneča, ko pomislim na presegajočo silnost njegovega sloga, na izjemno slavo, ki jo je užival tokom življenja, na njegovo plemenito atensko poreklo, na njegove razne dosežke in na visoko vojaško poveljstvo; po njegovem mnenju jantar nastaja na drugi strani Indije iz solza, ki jih ptiči imenovani meleagridi, točijo za Meleagrom. Kdo je lahko kaj drugega kot presenečen nad tem, da bi prav on mogel verjeti v kaj takšnega ali upal prepričati v to ostale? Katerega le otroka bi mogli najti v stanju tolikšne nevednosti, da bi zmoget verjeti, kako ptiči jokajo enkrat letno in tako obilno ali da odhajajo jokati od Grčije, kjer je Meleager umrl, do Indije? Toda rečeno bo, saj vendar poeti pripovedujejo tudi številne druge zgodbe, ki so ravno tako izmišljene. Temu je brez dvoma res tako, toda resno zagovarjati tovrstno absurdnost glede tako običajne reči kot je jantar, ki

Ker pa je konotacija te »ugrabitve« enaka stanju, ki ga izraža beseda *upopetridion* (podskalni; v svetu sanj, 'posmrtnosti', astralnosti) in je vezana na koncept Belih skal (»Leukada petrin«; Homer, *Odiseja* 24, 11), ki ga uporablja Homer v opisu potovanja Penelopinih snubcev v posmrtnost po tem, ko jih je Odisej pobil, lahko vidimo, kako je mogel Mnaseas enačiti Sofoklejeve mitske pegatke preko na sirski jantar (*harpax*) aludirajočih Harpij / Hesperid s penelopami-racami v štori o nastanku jantarja. Harpije – krilate ženske-ptiči – so sicer bolj znane po nekem drugem mitu; in sicer po tistem mitu, ki govori o tem, kako so mučile slepega mitskega Phineus-a, ki so mu vsakič, ko je hotel jesti, 'ugrabile' hrano (Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 2, 178–240). In tako, ko vidimo, da so posamezni grški pisci zavoljo enačenja Hesperid s Harpijami, v njihovo zgodbo vpletali jantar (Heziod, *Katalog žena*, 40 A), niti malo ne čudi, ko beremo pri Oppianu (bival v tretjem stoletju po Kr.) v njegovi *Cynegetici* sledeči zapis: »Neither of a truth will minstrels sing the earth-born tribes of the Moles, eaters of grass and blind albeit a rumor not to be believed has spread among men that the Moles boast themselves sprung from the blood of a king, even of Phineus, whom a famous Thracian hill nurtured. Against Phinneus once on a time was the Titan Phaethon angered, wroth for the victory of prophet Phoebus, and robbed him of his sight and sent the shameless tribes of the Harpies, a winged race to dwell with him to his sorrow. But when the two glorious sons of Boreas, even Zetes and Calais, voyaged on the ship Argo in quest of the golden prize, assisting Jason, then did they take compassion on the old man and slew that tribe and gave his poor lips sweet food. But not even so did Phaethon lull his wrath to rest, but speedily turned him into the race of Moles which were before not; wherefore even now the race remains blind and gluttonous of food.« (Oppian, *Cynegetica*, 2, 612–628). Ta »rasa krtov, podgan«, o kateri govori Oppian, se v zoologiji imenuje *Spalax typhlus*. Je pa dokaj očitno, da je Cezarij iz Nazianza (bival v četrtem stoletju) tudi od tod intertekstualno pobral enega od motivov svoje groteskne štori o Sclavenih in ga vključil v naracijo, ki v kontinuiteti s to referencialnostjo izjavljanj o Venetih / Phaethonu aktivira isto referencialnost v izjavi o Sclavenih, ko piše, da »razbijajo glave otrokom ob skalah kot podganam«. Podgane so v nekaterih jezikih tudi imenovane »Moles« (nemško Mull); proto-germansko pa se je podganam in voluharjem pravilo *wanduz, po indoevropskem glagolu *uendh, ki je 'skoraj' homonim imenu Vendov... O Cezariju bo več govora ob koncu te razstave staroveških virov o omembah imen Sclavenov in Venetov v poslednjem poglavju Priloge B.

se ga dnevno uvaža, kar zlahka dokazuje neresničnost takšne navedbe, ne pomeni nič več in nič manj kot izražati popolni prezir do človeških mnenj in nekaznovano vsiljevati nesprejemljivo napačnost. (prav tam)

Morda bi bil Plinij starejši prizanesljivejši v svoji sodbi Sophokleja in drugih, če bi uvidel, da sta Libija in Ligurija v mitih o Eridanu in jantarju le zmotno transkribirani različici z Veneti / Slovani poseljene Liburnije; in da Indija, o kateri govori Sophoklej, ni tista Indija azijske podceline, pač pa tista ob Germaniji nahajajoča se Vindija, ki jo sam Plinij omenja, ko citira Cornelija Nepa glede severne plovbe in poroča Indijcih, ki jih je kralj Suevov podaril Celerju. Ob tem uvidu bi zmogel razumeti tudi, da ptice selivke dejansko enkrat letno menjajo kraj bivališča na relaciji sever-jug in obratno, kakor tudi, da jih Sophoklej imenuje Meleagridi, ker je v njegovem času že veljalo, da ta vrsta ptičev domuje v Numidiji oz. v Mavretaniji, pa je s tem morda skušal bralcu dopovedati, da jantar nastaja v bližini Atlasovega stebra, ki so ga izvirne mitološke koncepcije postavljale na sever Evrope in ne kakor gorovje Atlas v Magreb, ali pa na Gibraltar (Herkulova stebra).

Vse to, kar, kot kaže, ni bilo razvidno Pliniju, pa je moralo biti povsem jasno Strabonu, saj bi sicer ne zapisal v svojem opisu Venetov kota Jadrana sledečega:

*Toda moram zavreči večino mitskih ali napačnih zgodb, kot je na primer zgodba o Phaethonu in o Heliadah, ki so bile spremenjene v topole v bližini Eridana (tega Eridana, ki ne obstaja nikjer na Zemlji, četudi se ga omenja v bližini Pada), in o Elektridskih otokih, ki da ležijo v bližini Pada; ali pa o pegatkah, ki bivajo na njih, kajti niti ena od teh zadev se ne nahaja na tem območju. Je pa vendar zgodovinsko dejstvo, da so med Veneti bile določene časti dodeljene Diomedu /.../ (Strabon, *Geographika*, 5, 1, 9)*

Strabon sicer zanika, da bi se Eridanos, jantarsko otočje ali pegatke nahajale med Veneti kota Jadrana, toda razen glede Eridana, katerega zemeljski obstoj za razliko od nebeškega, tj. zvezdnega, zanika v celoti, pa glede jantarskega otočja in pegatk pove le, da se ne nahajajo na območju Jadrana, kar je tudi povsem razumno, saj se nahajališča jantarja pojavljajo ob Baltiku in ne ob Jadranu. Je pa očitno, da so v njegovem času obstajala zapisana stališča, ki so izrecno omenjala Eridan, jantarski otok in tudi pegatke v zvezi z Veneti bodisi Jadrana bodisi ostalih območij lokalizacije, saj bi sicer Strabon

(ki o Venetih Baltika ni pisal) ne govoril v svojem opisu »kota Jadrana« o teh '(v)indijskih' ptičih Sophokleja.

Prav Strabon tako potrjuje delovno tezo, ki sem jo postavil na začetku te razprave o mitografskih omembah Venetov Baltika, da je Sophoklejeva Indija – dežela mitskih pegatk – ista dežela kot Vindija ob Baltiku bivajočih Venetov antike, ki so bili sporadični pra-Slovani.

A.1.10 'Indija'

Od tod dalje je dolžnost kogarkoli, ki se ukvarja s sledenjem vendsko-slovenskemu etnonimu v preteklost, da, če le zmore, objavi katerokoli staroveško bodisi rimsko bodisi helensko omembo Indije ali Indijcev, ki jo pozna in glede katere z vidika konteksta primarnega vira, v katerem se tovrstna omemba nahaja oz. 'jantarsko' aktivirane referencialnosti, utemeljeno sumi, da se ne nanaša na območje azijske podceline (ki je endonimno v sanskrtu imenovano z izrazom Bharata), kjer nahajališč jantarja ni, pač pa na območje severne Evrope oz. Baltika. Treba je sestaviti in objaviti zbirnik vseh takšnih staroveških omemb evropskih 'Indijcev' (= 'staro-evropskih' 'Indo-Evropejcev', ki so bodisi že Slovani bodisi vsaj imanentni Slovani), kar pa zdaleč presega domet te s številom strani formalno zamejene razstave virov.

Naj pa navedem primer, ki je dovolj zgovoren in povsem izrecen: to je v grščini spisani ep *Dionysiaca*, ki tvori najobsežnejšo ohranjeno staroveško pesnitev. Spisal jo je Nonnus iz mesta Panopolis, ki naj bi bival ob koncu četrtega ali ob pričetku petega stoletja po Kr. Ta ep, ki je spisan v 48ih knjigah, pripoveduje o Dionizovem življenju in od knjige 13 dalje, kjer Zeus ukaže Dionizu, naj napade Indijo, vse do knjige 40, ko je z umorom kralja Indije Deriada vojna končana, govori o Dionizovem vojskovanju z Indijci. Nonnus posreduje nagovor Dioniza svoji vojski pred enim od spopadov z Indijci:

If the terrified chief of warmad Indians is sprung from Phaethon's heavenly race, and if Phaethon should set up fiery war against me to honour his daughter's horned offspring, I will arm once more my Cronion's brother against Phaethon's attack, a quencher for his fire from the watery sea. I will go to the island Thrinacia, where are the sheep and oxen of the fireflashing Charioteer, and drag the sun's daughter Lampetie under the yoke of slavery, to bow the knee like

a girl captured by the spear. Then let Astris wander away to the mountains, to bewail her son Deriades, a slave in heavy chains: let her go, if she likes, to settle in the Celtic land, that she also may turn into a tree with the Heliads and weep often in floods of sorrowful tears. (Nonnus, *Dionysiaca*, 27, 189–203)

V osvetlitev ponovim, da je otok Thrinakia omenjan v *Odiseji*, na katerem naj bi bivali nimfi Lampetia in Phaethusa, ki naj bi na tem otoku pasli sedem čred tvorjenih iz petdesetih ovc oz. sedem čred petdesetih goved.²²¹ Ti dve nimfi omenja Ovidij v *Metamorfozah* kot dve izmed Heliad, ki so se spremenile v topole, Hyginus pa v svojih *Bajkah* poimensko navaja kot Heliade sledeča imena: Merope, Helie, Aegle (ki je tudi ena od Hesperid), Lampetia, Phoebe, Aetherie in Dioxippe (Hyginus, *Bajke*, 154). Astris, ki jo Nonnus v *Dionysiaci* opredeljuje kot hčer Helija in Klymene (ista starša imajo tudi Heliade in Phaethon) in kot ženo rečnega-božanstva po imenu Hydaspes ter mater indijskega kralja Deriada, pošilja Dioniz v svojem govoru v »keltsko deželo« bodisi radi enačenja Eridana z Rono bodisi radi enačenja območja reke Pad z nekdanjo rimsko provinco Cisalpinsko Galijo. Samoumevno pa je, da se keltska dežela ne nahaja kjerkoli blizu subhimalajskega območja.

Ne nameravam zatrjevati, da Nonnus v celotnem svojem epu opredeljuje Indijo kot deželo severne Evrope, saj je iz opisa mest, rek, dežel jasno vidno, da govori o Dionizovem spopadu z deželo, ki se nahaja vzhodno od Perzije, pač pa menim, da je Nonnus s tem, ko je v rodovnik kralja Indije vpeljal Phaethonov mit bodisi želel sporočiti, da se je prvotna pojavnost mita o Dionizovem spopadu z Indijo nanašala na deželo severa Evrope, bodisi je nameraval beročim ljudem svojega časa, ki so se zavedali, da je Phaethonov jantarni mit vezan na lokacijo nahajališč jantarja ob obalah Baltika, dati vedeti, da se helenska religija njegovega časa nahaja v vojni z ljudstvom, ki

²²¹ Vsaka od teh čred ustreza enemu od dni v tednu, vsaka od živali v teh čredah pa enemu od tednov leta. Ker je ime Phaethuse vezano na besedo, ki označuje sončevo svetlobo (foton), ime Lampetije pa na izraz za umetno svetlobo – lampo – in naj bi tako konotiralo svetlobo lune, torej število živali v obeh čredah tvori skupaj 350 koledarskih dni in noči. Do 365ih jih manjka 15, kar pa so staroveški koledarji korigirali z vstavljanjem t.i. interkalarnih mesecev vsakih toliko in toliko let. Pristanek Odiseja na Thrinakiji v Homerjevi pesnitvi je mogoče brati tudi kot prav metaforični izraz pojava takšnega interkalarnega meseca. Ko Nonnus Dionizu postavlja v usta namen oditi na Thrinakijo in zvleči Lampetijo pod jarem sužnosti, govori morda prav o tem, da bo v njen koledar vstavil interkalarni mesec ali (prestopni) dan; in vanj, ki v ('velikem') letu nima korelata in bo zato dolgoročno izginil iz kronologije, ujel vladajočo rodbino Indije. Ime Phaetuse je sicer tvorjeno kot sestavljenka iz imena Phaethon in imena Hesperide Arethuse, to pa kot intertekstualna posledica okoliščine, da sta tako Phaethusa kot Lampetia najkasneje od Ovidija veljali za dve od Heliad (Phaethonovih sester), med katere pa je bila umeščana tudi Aegle, ki pa je bila sočasno kakor Arethusa ena od Hesperid. Kombinacijo imen obeh na Thrinakiji bivajočih nimf, pa predstavlja ime najjužnejšega otoka sodobne Italije – Lampedusa.

biva na teh območjih (to se pravi z Veneti / Sclaveni) in ne s krščanstvom; ter je tako 'za nazaj' konstruiral skupnega sovražnika helenizma in bizantinskega katolicizma (bodisi je želel sporočiti to oboje hkrati).

Je namreč treba upoštevati politične in kulturne okoliščine časa, v katerem je *Dionysiaca* nastala: **1)** Po bitki pri Adrianopolisu v letu 378 rimski imperij (razen za kratko obdobje pod Aetijem) de facto izgubi nadzor nad Panonijo severno od Drave. V prvi polovici petega stoletja oblast nad celotno Panonijo v dogovoru z Rimom prevzamejo Huni, ki tedaj veljajo v formalnem smislu za rimske federate (in je tudi Atila po vsej verjetnosti nosil titulo *magister militum* diocese Panonije; o tem nekaj več spodaj). Toda kateri so ti Huni bili, ko pa ena od tradicij *Knjige generacij* imenuje celo Venete Jadrana z izrazom Huni že v dobi celega stoletja pred vladavino Atila? **2)** V četrtem stoletju bivajoči Hieronim, ki je bil rojen na območju Panonije v svoji kroniki pojmuje veliki panonsko-dalmatinski upor zoper Rim v letih 6-9 po Kr. kot »sarmatsko-dalmatinski« upor (Hieronim, *Temporum liber*, CXCVI Olympias); in tako enači narodnost Panonije z narodnostjo »evropskih Sarmatov«. ²²² **3)** V četrtem stoletju Markianus iz Herakleje že spiše svoj *Periplus zunanjega morja*, ²²³ v katerem enega od zalivov Baltika imenuje Vendski zaliv (Οενδικὼν κόλπον) – citirajoč pri tem Ptolemaja, ki je na istem območju v drugem stoletju omenjal Venedski zaliv (Οενεδικὼν κόλπον), – ki pa je na drugem mestu tega istega Markianovega *Periplusa* imenovan »Indijski zaliv« (Ινδικὼν κόλπον). **4)** Sredi četrtega stoletja vladajoči Julijan Odpadnik, ki je bil poslednji helensko verujoči vladar Rima in je po svojem odpadu od krščanstva pripadal isti religiji kot Nonnus v času nastanka *Dionysiace*, imenuje v svojem delu *O herojskih dejanjih Konstancija* prebivalstvo Mezije (Mysie), Panonije (Pajonije) in Italije do Ogleja z nazivom Veneti ter omenja neko značilnost njihovega – tedaj torej očitno obstoječega in prebivalstvu teh širnih območij skupnega nelatinskega občega jezika. ²²⁴

²²² Ker Ptolemaj že v drugem stoletju v svojem opisu Evropske Sarmatije, ki ga bom nekoliko nižje podrobneje razčlenil, navaja med njenimi »velikimi narodi« le sedem ljudstev (in od njih glede Alanov zatrjuje, da pripadajo Skitom in ne Sarmatom), od katerih pa so po markomanskih vojnah poleg Alanov ostali politično relevantni le še Bastarni in Veneti, je ob dejstvu, da Hieronim Bastarne v *Temporum liber* imenuje po njihovem partikularnem imenu ter jih tako ne naziva Sarmati, očitno, da govori Hieronim o Panoncih, ki so se v pričetku prvega stoletja uprli Rimu, kot o istovetnem ljudstvu z Veneti Evropske Sarmatije; tj. s Sclaveni.

²²³ Več o tem *Periplusu* in o omembi Vendov v njem bo govora v drugem delu Priloge A.

²²⁴ Tako je zapisal Julijan o Ogleju: »Tukaj je trgovsko središče Italikov ob obali, zelo razvito in cvetoče od bogastva, saj Mezijci, Panonci in v enakem številu Italiki poseljeni v notranjosti dežele tu trgujejo s svojim blagom. Eneti, sem prepričan, so bili v preteklosti imenovani, in še dandanes, ko Rimljani zasedajo njihova mesta, ohranjajo svoje izvirno ime, a na njega začetek dodajajo posebno črko. Ta je tvorjena iz le enega znaka in imenujejo ga 'ou' ter ga pogosto uporabljajo namesto Bete, da služi,

5) Julijanov sodobnik, znanec in nasprotnik Cezarij iz Nazianza v drugi polovici četrtega stoletja že spiše svoje *Štiri dialoge*, v katerih med drugim kot prvi avtor v rimski literaturi navaja etnonim Sclavenov kot ime narodnosti, ki biva na istem traktu ozemlja kot narodnost Phisonitov (= Histrianov = Donavcev) in tako na celotnem območju med mestom Istria v Mali Skitiji in jadranskim polotokom Istra (torej na celotnem območju t.i. Ilirske pretorijanske prefekture) ter pri tem konstruira narodnost Sclavenov, kot bom nekoliko nižje v podrobnostih dokazal, kot novozavezno različico starozaveznih Amalečanov, ki jih *Stara Zaveza* opredeljuje kot sovražnike izraelitskega Boga.

Ali drugače rečeno, ko Nonnus veže Phaethonov mit na poreklo kralja Dionizu sovražne Indije v okoliščini, ko Markian že enači Vendski zaliv Baltika z Indijskim zalivom Baltika; in ko Cezarij iz Nazianza že opredeli Sclave kot sovražnike krščanskega Boga; ter v knjigi trinajst opiše Zeusov ukaz Dionizu, naj napade Indijo, tako beročim

predvidevam, kot nekakšen zven, ki predstavlja posebnost njihovega jezika. Celotni etnos je imenovan s tem nazivom, a v času ustanovitve mesta, ga je Zeusov orel preletel po desni in mu tako podaril ime, ki izhaja od te ptice. Nahaja se ob vznožju Alp, ki so zelo visoko gorovje s stenami in tistim, ki bi njihove prelaze hoteli prečkati s silo, komajda omogačajo uporabo posameznega voza in para mul.» (Julijan Odpadnik, *O herojskih dejanjih Konstancija*, 71–72; v slovenščino na podlagi angleškega prevoda prevedel M. G.). Angleški prevod tega odseka Julijanovega teksta (Wilmer Cave Wright 1913), ki se pojavlja na spletu (en.wikisource.org; in drugod), je zelo slab, saj je oblikovan na način, kakor, da bi Julijan le o Italikih, ki trgujejo v Ogleju, ne pa tudi o Panoncih in Mezijcih (imenuje jih v prevodu zmotno, ali vsaj netočno, Pajonci in Myzijci, četudi je očitno govora o Panoncih in Mezijcih), menil, da so bili v preteklosti imenovani Veneti. To pa ne more držati, saj prvič Julijan govori o Ogleju in ne o območjih evganske Benečije; in drugič ena od provinc Italije je še v njegovem času nosila ime Venetia et Histria in se zatorej njegov zapis, da je bilo ljudstvo v preteklih časih imenovano Veneti, ne more nanašati (le) na prebivalstvo te province, pač pa tudi na prebivalstvo Panonije in Mezije (že Strabon omenja, da se je Oglej nahajal izven desete regije Italije (Venetia) in da je bil kot trgovsko središče (pred izgradnjo obzidja v Emoni kot posledici upora Panoncev in Ilirov v letih 6–9 po Kr. in posledični razširitvi Italije do Save) prepuščen Venetom in ob Donavi bivajočim ilirskim etnijam; Strabon, *Geographika*, 5, 1, 8), kjer je Venete – kot ob Jadranu bivajoče in kot sosede severno od Donave bivajočih Siginov – omenjal že Herodot (Herodot, *Zgodbe*, 5, 9). Poleg tega Wilmer Cave Wright besedo »ethnos« nespametno prevaja kot »nation«, kar forsira razumevanje, da je ime Venetov rabljeno kot nacionalno-entitetni politonim, pa pri Julijanu ni rabljeno v tovrstnem pomenu, temveč kot etnonim, saj Julijan glede Venetov uporablja, kakor rečeno, besedo ethnos, kar le še potrjuje, da se ne nanaša niti na deseto regijo (post-Oktavijanove) Italije niti na post-Dioklecijanovo provinco Venetijo in Histrijo. Tudi pa ta angleški prevod grško besedo »glottes« prevaja kot »pronunciation«, četudi očitno pomeni »language«, »jezik«, govorjen na glas, ali pa v Gramscijevi terminologiji »spontana slovnica«. O kakršnikoli jezikovni asimilaciji Venetov območij južno od Donave torej ni niti govora, še manj o njihovem narodnem poenotenju z Rimljani, saj Julijan jasno loči ene od drugih, ko govori o posebnosti le venetske (na pa tudi rimske) črke »ou« in o tem, kako Rimljani zasedajo le venetska mesta, ne pa tudi podeželja. Ti 'spodrsaljaji' v prevodu niti malo niso naključni, temveč so pogojeni z apriorističnimi opozicijskimi branji in interpretacijami primarnih virov kot predpogojem tiste zoper-slovanske ideologije, ki bi na vsak način hotela zanikati etnolingvistično istovetnost eksonimno imenovanih Venetov z območij južno od Donave in eksonimno imenovanih Venetov z območij severno od nje – da bi se na tej osnovi mogla uveljavljati štorija o šesto-stoletni doselitvi »slovanskih krdel« izza Karpatov na območja Mezije, Panonije, Liburnije, Norika in severne Italije. Gre za hegemonski »režim recepcije«, kjer je način branja / prevoda od alohtonističnega diskurza kanaliziran skladno s pojmovanjem zgodovinske pojavitve Sclavenov kot le »ob doselitvi v šestem stoletju« edino dovoljene.

ljudem, ki so v petem stoletju vedeli, da se Phaethonov mit nanaša na lokacijo nahajališč jantarja v severni Evropi, konstruira skupnega sovraga helensko in krščansko verujočih, kar omogoči 'stopitev' ene in druge religije na podlagi sovraštva do tretjega kolektiva, ki je nič ne ponazarja bolje kot to, da je v poznih letih sam Nonnus prestopil v krščansko religijo.

In tako ne čudi, ko beremo pri Jordanu v njegovi *Getici*, kjer opisuje, kako so se Veneti / Sclaveni četrtega stoletja zaradi svoje množičnosti skušali zoperstaviti Ermanarikovi odločitvi podrediti si jih, ter pri tem dodaja: »toda množica nebojevitih ne zaleže, posebej še, ko Bog dovoli oboroženi množici napasti jo.« (Jordanes, *Getica*, 23; iz latinščine prevedel in podčrtal M.G.)

Enako pa tudi, ko, čeprav vidimo, kot bom v nadaljevanju natančneje razčlenil, že pri Mosesu Khorenskemu v petem stoletju, da petindvajset rodov Slovanov biva na območju Trakije, beremo pri šesto-stoletnem piscu monofisitskem škofu (sirske cerkve) Ioanessu iz Epheza v njegovi *Historia Ecclesiastica* resnici o tem, kaj in kdaj se je bilo dogodilo, neustrezajoči zapis: »Tri leta po smrti Justina drugega je prekleti narod Slovanov napadel, povozil vso Helado, in deželo Soluncev in vso Trakijo ter zasedel številna mesta in gradove ter opustošil, požigal, zasušnil ljudstvo in se napravil za vladarja vse dežele ter se brez strahu naselil vanjo, kakor da bi bila njegova.« (Ioannes Ephesius, *Historia Ecclesiastica*, 6, 25; podčrtal M.G.)²²⁵

Navedel sem torej primer, kjer omemba Indijcev, ki je pomensko sidrana s Phaethonovim mitom, usmerja k na območja nahajališč jantarja severa Evrope, kjer so bivali Veneti oz. Slovani, nanašajočemu se mitu prvotne pojavnosti, kot ga zasledimo pri Sophoklejevih 'indijskih' pegatkah. Podobno kot tu v primeru Nonnove *Dionysiace* bi bilo potrebno torej obdelati katerokoli staroveško omembo Indije ali Indijcev, glede katere obstaja sum, da v referencialnosti aktivira kaj drugega kot vzhodno od Perzije nahajajočo se civilizacijo Azije.²²⁶

²²⁵ Janez iz Epheza te fraze »prekleti narod Slovanov« ni uporabil naključno, saj jo je v svojem delu uporabil kar dvakrat. Prvič jo je zapisal v poglavju 25 tretje knjige iste *Zgodovine cerkve*, ki pa ga v tej razpravi ne citiram, saj že en citat zadošča za spoznanje odnosa poznoantičnega na doktrinah kapadokijskih očakov cerkve temelječega post-Nicejskega (ne le tedaj v šestem stoletju uradnega, ampak tudi tedaj heretičnega ne-kalcedonskega) krščanstva do slovanstva.

²²⁶ Verjetno še en takšen primer predstavljajo Ovidijeve *Metamorfoze*, kjer Ovidij zatrjuje, da je Meropsova Etiopija sosednja dežela Indiji; ter Hyginova bajka 154, kjer piše, da so Indijci postali črni (Krišna, Kresnik) kot posledica vožnje sončeve kočije s strani ojdipovsko pojmovanega Phaethona, sina Merope. Še mnogo je takšnih sumljivih primerov v staroveški literaturi. Eden takšnih je še tretjestoletni

A.1.11 Abalus

Otok Basileja, od koder je po poročanju Diodora Sicula in drugih prihajal v Rim jantar, so, kot sem zgoraj že navedel, posamezni pisci imenovali tudi Abalus. Do tovrstnega poimenovanja je prišlo zaradi enačenja lokacije vrta Hesperid z lokacijo nahajališč jantarja, o čemer so Ovidij, Apolonij Rodoški in Psevdo-Apollodorus le namigovali, drugi pa, kot je razvidno iz *Naravne zgodovine*, so o tem pisali izrecno. Tako: »Theomenes pravi, da se v bližini Velike Sirte nahajajo vrtovi Hesperid in jezero Elektrum, na katerega bregovih, pravi, da se nahajajo topoli, s krošenj katerih pada jantar v vodo spodaj, kjer ga nabirajo device Hesperid.« (Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 37, 11)

Ker so Hesperide v Herkulovem mitu povezane z zlatimi jabolki, je razumljivo, da so nekateri pisci mitski 'jantarni otok' imenovali po jabolkih pač Abalus (ang. apple, nem. Apfel, proto-germ. *aplaz; **litv.** obuolys, rus. (j)abloko, slov. jabolko, valižansko afal, staro-grško (oz. pelazgijska izposojenka) ἀμπελος itd.).

rimski pisec Solin, ko opisuje jantar ob obali Germanije ter navaja kot njegovo nahališče otok po imenu Glaesaria (najbrž Helgoland; zaradi uporabe termina Glaesaria je neizpodbitno, da je Solinu kot vir služil Plinij starejši) ter navaja v zvezi z jantarjem razne podatke, ob zaključku opisa pa pove: »*Et India habet succinum, sed Germania plurimum optimumque.*« (»*Tudi India ima jantar, toda germanski je najboljši*«; oz. dobesedno *Germanija je najodličnejša*; kar ne drži, najkvalitetnejši jantar je baltski, v azijski Indiji pa nahališč ni; Solin, *De mirabilibus mundi*, 2, 20, 13). Podobno velja za t.i. *Laterculus Veroniensis* (ohranjen menda v sedmo-stoletnem rokopisu), ki našteva imena vseh rimskih provinc, v dodatku imenovanem *Gentes barbarae quae pullulaverunt sub imperatoribus* pa našteva še imena raznih severnjaških etnij, in tako »*.../ Vandali, Sarmatae, Sciri, Carpi, Scythae, Indii, Armenii, /.../*«, kjer položaj teh Indov v zaporedju naštetih imen nikakor ne ustreza položaju ljudstva daleč na vzhodu nahajajoče se azijske dežele. Sumljiv je vsaj v posameznih motivih opisa Indije ter v posameznih trditvah tudi Ktesias (omenja jantar, ki naj bi nastajal iz dreves po imenu 'sptachorae' (kar naj bi pomenilo »intense sweetness«) v Indiji ob izlivu reke Hypobarus, katere ime naj bi pomenilo »bearer of all good things« (Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 37, 11), čemur v sanskrtu ustreza besedna zveza »sarva vara«, ki pa se nanaša na božanstvo Višnu v avatarju Venkateshvara in na njegovo poroko z boginjo Padmavati (lady of the lotus), kar je še ena paralela poroki Phaethona z Aphrodito ...). Nič manj ni 'sumljiv' tudi Philostratus (*Življenje Apollonija iz Tyane*), ki ravno tako omenja jantar v Indiji; še v večji meri kot on pa Hieronim, ko zapiše o tem Apolloniju: »*Apolonij iz Tiane, najsi je bil čarovnik kot zatrjujejo običajni ljudje ali pa filozof, kot pravijo pitagorejci, je vstopil v Perzijo, prečkal Kavkaz in šel preko Albancev, Skitov ter Masagetov, prodril v najbolj veličastna kraljestva Indije in potem, ko je prečkal zelo široko reko Fison, dosegel Brahmane, da bi mogel poslušati Iarchasa sedečega na zlatem prestolu in pijočega iz Tantalovega izvira ter govorečega z nekaterimi učenci o naravi, o običajih in o poteh zvezd. Nato se je vrnil preko Elamitov, Babiloncev, Kaldejcev, Asircev, Partijcev, Sircev, Feničanov in Arabcev do Palestine in dosegel Aleksandrijo ter pristopil Etiopiji, da bi mogel videti Gimnosofiste in slavno 'Sončevo tablo' v pesku. Vsepovsod je ta veliki mož našel nekaj učenega in se je tako skozi nenehno rast napravil boljšega. Philostratus piše zelo podrobno o njem v osmih knjigah.*« (Hieronim, *Epistulae*, 53, 1). Omenja namreč Hieronim Brahmane in reko Phison v isti sapi z Indijo in z Gimnosofisti (ter s Pelopsovim očetom Tantalom); podobno kot to počne, kot bom nižje v podrobnostih razčlenil, Cezarij iz Nazianza glede Sclavenov. Vsekakor pa je sumljiva tudi Herodotova omemba Indov, ko razpravlja o trakijskem »ethnos megiston« (Herodot, *Zgodbe*, 5, 3), o čemer bom več rekel v podpoglavju o Ptolemajevem opisu Evropske Sarmatije v drugem delu Priloge A.

Zavest o tovrstnem poimenovanju otoka zlatih jabolk se je ohranila iz antike v srednji vek; in prav to poimenovanje je služilo kot osnova imenovanju otoka Avalon (iz mitov o britanskem kralju Arturju), glede katerega dandanašnji velja, da je ime prejel po valižanskem izrazu za jabolko – kar je še en primer več intertekstualnega »prenosa« ob diskurzivnem prelomu lokacije dogodkov, pojavov ali mitov vezanih v prvotni pojavnosti na sever Evrope (oz. na Skitijo) proti jugozahodu.

A.1.12 Balcia

O Balciji oz. Baltiji poroča Pomponij Mela, ko opisuje območja, »kjer so trajne zime in nevzdržni mraz. Skitska ljudstva prebivajo tam, skoraj vsa s splošnim imenom Belcae.« (Mela, *De Chorographia*, 3, 31). To isto ime ljudstva Baltov, bivajočih kot sosedov Tyran-Getom in Iazugom ter ljudstvu z imenom Urgi,²²⁷ in poseljenih med rekama Boristhenes in Hister, omenja tudi Strabon, ki pa zanj uporablja ime »Basilejci« (Βασίλειοι; Strabon, *Geographika*, 7, 3, 17). Omenjeni so ti Balti / Basilejci tudi od Plinija starejšega, in sicer v okviru njegovega opisa Skitije, ko jih omenja v isti sapi z Neuri, Geloni, Thyssageti, Budini in Agathyrsi (Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 4, 26). Že nekaj prej pa Plinij omenja reko Gerrus, ki po njegovem ločuje poselitveni območji Basilidov (Basilidae) in Nomadov.²²⁸ Balte (oz. Balto-Slovane, če se jih pojmuje kot v tej dobi še obstoječe) z označevalcem Basilejci prav tako omenja Appian,²²⁹ ko našteva Mithridatove zaveznike zoper Rim: »/.../ te pridobitve k njegovi poprejšnji moči so prispele iz Azije. Iz Evrope pa je mobiliziral sarmatska plemena: tako Basilide kot Iazuge, Korale in tiste Tračane, ki so bivali vzdolž Donave ter po gorovjih Rhodope in Haemus, poleg teh pa še Bastarne, najhrabrejšega izmed vseh rodov.« (Appian, *Mitridatske vojne*, 10, 69).²³⁰ Ravno tako pa to ljudstvo omenja tudi

²²⁷ Najmanj eden od rokopisov Strabonove *Geographike* te Urge enači z Ungri; tj. z bolgarskimi Onoguri.

²²⁸ Ta pripoved Plinija starejšega je lep primer 'repetitivnega tipa' literarne recepcije (Herodotovih *Zgodb*), saj Herodot zatrjuje enako glede razmejitve med »kraljevskimi Skiti« in »nomadskimi Skiti« (Herodot, *Zgodbe*, 4, 20).

²²⁹ Appian je bil rojen okrog leta 95 v Aleksandriji in je umrl okrog leta 165 po Kr.

²³⁰ Ne le, da Appian omenja Basilejce, pač pa omenja tudi ljudstvo po imenu Korali. Zavedam se, da bi pozitivistični slavistiki sodobne hegemonije šle vse dlake pokonci, če bi me videla postaviti tezo, kako so ti Korali v viru, ki ga je Appian koristil, bili le slavofozna različica Basilejcev; tj. Kralji. Tako tega ne bom storil, kajti znanstven more biti le aksiom, da so vsi Slovani označevalec »kralj« prevzeli po imenu Charlemagna – tudi tisti ob oddaljenem Novgorodu bivajoči, ki o Charlemagnu svoj živi dan niso česar koli slišali in tudi tisti Markus Slavus Poteolanus Karalitanus, ki ga Galba omenja na inskripciji s Sardinije, spisani 22. decembra leta 68 (gl. Priloga B), ne ... Če bi bil postavil tovrstno tezo, bi se morda mogel tudi približati razumevanju, čemu so nekateri viri poselitveno območje Baltov / Basilejcev pojmovali kot otok – kajti v grščini 'skoraj' homonim imenu teh Koralov (κοράλλιον) označuje otok koralnega nastanka. Tako pa bom le navedel mnenje že kar staro, a od alohtonizma v reprezentacijah

Ptolemaj v svojem opisu Azijske Sarmatije, ko ga imenuje po Basileji »Basilikoi Sarmatai«. (Ptolemaj, *Geografija*, 5, 9, 16)²³¹

Ker pa je Balcia, kot je bilo poudarjeno že višje, le alternativno poimenovanje Diodorove Basileje,²³² pa je mogoče dano omembo Baltov (ali Balto-Slovanov) pri

izvora Slovanov vendarle mlajše, mnenje Williama Smitha, ki je menil, da so ti Korali povezani z imenom dežele Karelije ... (Smith 1857, 916). Appian poleg tega med zavezniki Mithridata v tretji njegovi vojni z Rimom omenja tudi Bastarne, ki jih imenuje »najhrabrejšega izmed vseh rodov«, kar je enaka označba, kot se štiri stoletja kasneje pojavi v aktivirani referencialnosti izjave Jordanesa glede slavofonih Antov (Jordanes, *Getica*, 5). Omenja pa Appian kot zaveznike Mithridata tudi Tračane bivajoče ob Donavi – ti pa so najverjetneje prav tisti, o katerih Psevdo-Scymnus poroča v svoji *Periegesis* (o tem več nekoliko nižje), ko zapiše: »Ενετων εχονται Θρακες Ιστροι λεγόμενοι.« (Psevdo-Scymnus, *Periegesis*, 391).

²³¹ Ptolemaj je edini staroveški vir, ki Balte oziroma Basilejce omenja na območjih Azijske Sarmatije. Vsi ostali viri, ki omenjajo Basilejce, jih locirajo na območje Evrope: bodisi v Skitijo bodisi kasneje v Evropsko Sarmatijo. Morda pa Ptolemaj Balte omenja tudi na območju Evropske Sarmatije, le da jih tam ne imenuje niti po Basileji niti jim ne podeljuje kakor Mela betatiziranega imena, ter jih tako namesto Belcae imenuje Veltae (Oeltai; *Geografija*, 3, 5), kar je sicer etnonim, ki se v srednjeveških virih pojavlja kot ime polabsko-slovanskega naroda Veletov? Niederle je namreč – po mojem mnenju sicer po vsej verjetnosti zmotno – špekuliral, da bi pri teh Ptolemajevih Oeltai lahko šlo tudi za omembo antičnih Latvijcev oz. Litvancev, torej Baltov, Basilejcev.

²³² Izpostaviti je potrebno, da je v okvirih stare Grčije ob prehodu iz devetega v osmo stoletje pred Kr. prišlo do pravcate religijske revolucije, vezane na pojav kulta Zeusa Osvoboditelja (Zeus Eleutherios). Prišlo je namreč do propada vladavin starih kraljevskih hiš, ki so svoje korenine vlekli še iz pred-trojansko-vojnih časov starogrškega 'srednjega veka' in iz časov linearne B pisave ter do njihove nadomestitve z oligarhično vladavino aristokracij ali raznih tiranov in naposled v Atenah s klasično demokracijo. Četudi so se kralji ponekod ohranili, so v glavnem imeli odtlej le še ceremonialno in sakralno vlogo. Predvsem se je spremenilo pojmovanje njihove povezave z bogovi. Dokler so arhaične skupnosti bile podvržene vladavini kraljev (basileus), so se nahajale pod zaščito t.i. »theoi basileioi« (kraljevskih bogov), ki so varovali kralja in njegovo rodbino, ki je običajno svoje (namišljeno) poreklo izvajala iz hierogamnih zvez (kakršna je npr. Phaethonova z Aphrodito; ipd.) s prav temi bogovi. Odkar pa so polisi prevzeli 'civilno' ureditev, so »theoi eleutherioi« postali zaščitniki celotne takšne civilno zamišljene politične skupnosti. Z besedami Kurta Raaflauba: »Zeus and Athena are still Zeus and Athena, but they no longer are the Zeus and Athena who protect kings. They become the Zeus and Athena who protect the community of free men directly in other ways, even against kings.« (Raaflaub 2004, 102). Vsa klasična Grčija in njena klasična literatura je posledica tega premika v pojmovanju bogov. Iz obdobja pred osmim stoletjem ni ohranjene grške literature; ohranjeni so le posamezni grški zapisi epigrafskega značaja. Po mnenju Oliverja so »theoi Hellenioi« odtlej funkcionalno identični s »theoi eleutherioi«, iz česar izhaja, da je pojem »Hellenios« postal sinonimem pojmu »eleutherios«. (Oliver 1960). »Pri Herodotu »theoi basileioi« predstavljajo »kraljeve bogove«, ki ščitijo Perzijsko monarhijo; skozi grško perspektivo so to perzijski ali pa »barbarski« bogovi, ki nimajo relevantnosti za Grke.« (Raaflaub 2004, 112; prevod M.G.). S perzijskimi bogovi se je te »theoi basileioi« pričelo enačiti kakopak po pričetku vojaških spopadov s perzijskim imperijem; pred tem pa so bili enačeni s katerimikoli božanstvi tistih 'barbarov', ki so od trojanske vojne dalje sprejemali politeistične kulte korelirajoče z grškimi. Tako npr. Herodot brez težav govori o kultih Aresa, Aphrodite, Pozeidona itd. pri Skitih (Herodot, *Zgodbe*, 4, 59), a ta božanstva se od helenskih razlikujejo po tem, da ne sodijo v kategorijo »theoi eleutherioi«, temveč v starejši (hierogamno etnični) tip pojmovanja bogov. Prehod iz »theoi basileioi« v »theoi eleutherioi« je tisti prehod, ki je Grčijo pretvoril iz Gellnerjevega pred-agrarnega tipa družb v agrarni tip družbene organiziranosti; je prehod, ki mu po mojem razumevanju ustreza razlika med pojmom ethnos in polis; ter v okvirih paradigme etno-simbolizma tudi razkorak med pojmom etnija in nacija (namreč nacija pred dobo nacionalizmov); iz njega pa izhaja tudi razkorak med t.i. zahodnim in vzhodnim tipom nation-buildinga, kot je pojmovan v sodobni politologiji. Pri tem pa »theoi eleutherioi« (ironično) v večji meri sovpadajo z vzhodnim tipom, saj so eleutherijski Grki iz skupnosti svobodnih izključevali sužnje, ženske, tujce, barbare in tudi preostale grške basilejce; medtem ko »theoi basileioi« v večji meri ustrezajo zahodnemu tipu, saj so vezani na vladarske rodbine in na območja njihovega izvrševanja oblasti, pri čemer etničnost podrejenih skupin ne igra relevantne vloge, temveč le 'božanska' etničnost kraljev.

Pomponiju Meli in ostalih mirne vesti pojmovati kot nanašajočo se na vse tisto, kar je že Herodot povedal v četrti knjigi svojih *Zgodb* o »kraljevskih« (basilejskih) Skitih, kakor tudi na Herodotov mit o Herkulovem delovanju (po opravljeni deseti zadolžitvi) na območju Skitije, kar nas ponovno vrne k mitu o Hesperidah in o gaju dreves zlatih jabolk ne na območju Libije, temveč na evropskem severovzhodu, v deželi Slovanov, – če naj uporabimo arabsko terminologijo: v »Saka-Libiji«.

Razumljivo je tudi, kaj je v okoliščini identifikacije pojma »Hellenios« s pojmom »eleutherios« pomenilo Aleksandrovo »prevzemanje Perzijskih običajev« oz. njegovo 'oznanilo' sebe kot Zeusovega sina: vodilo je v vrsto poizkusov atentatov nanj: češ, če ni Philippov sin, je uzurpator; dokler ni v letu 323 eden od teh naposled le uspel. Stari 'kraljevski' bogovi (theoi basileioi) so vendar že s Homerjem in dokončno s Heziodom (*Teogonija*) – zaradi potrebe diferencirati jih od olimpskih »eleutherijskih« bogov – vsaj na grškem območju zadobivali svoja specifična (titanska) poimenovanja. O razliki med ljudstvom severovzhoda Evrope, ki je v helenskih in v rimskih virih eksonimno imenovano z etničnim označevalcem Veneti ter etnijo, označeno z imenom Basileioi, pa sem mnenja, da predstavlja razhod med tistimi Balto-Slovani, ki so bili organizirani po »theoi basileioi« načelu in tistimi, ki so bili organizirani po eleutherijskem (= ljudskem) tipu (baltoslovanske) religioznosti, a pri obojih v okoliščini, če naj uporabim Prkopijev besednjak, še sporadično spontanega tipa proizvodne in siceršnje organiziranosti. Ta razkorak med basilejci in eleuterijci pred-skitske dobe je po mojem mnenju sčasoma povzročil razpad balto-slovanske jezikovne skupnosti na baltsko-govorečo periferijo in na praslovansko-govorečo ter v grščini in v latinščini z venetskim imenom označevano ljudstvo staroveškega severovzhoda Evrope ter ustvaril prostor za vdore tistih azijskih ljudstev Skitije, ki jih Herodot pojmuje kot nomade. Na območjih južno od Donave pa se je (v glavnem v mestih; o tem Julijan Odpadnik, ko govori o Venetih na podeželju kota Jadrana, Panonije in Mezije), ko so bila postopno okupirana sprva od Keltov, nato od Helenov (Makedonije) in naposled od Rimljanov, odvijalo (na t.i. paleo-venetskih (pa tudi na etruščanskih in kasneje še na latinskih in rimsko-grških) inskripcijah) izpričano prevzemanje helenskih (in kasneje rimskih) eleutherijskih kultov, ki je bilo pospremljeno s procesom jezikovnega raz-slovanjenja, oz. z jezikovno asimilacijo – zaviseč od območij – bodisi v severno-'etruščino' (= v psevdo-paleo-venetščino oz. voltumnijščino) bodisi v grščino in nazadnje v latinščino. O vlogi pojma »eleutherios« v povezavi s psevdo-paleo-venetskim in tudi z etruščanskim epigrafskim gradivom bo več govora v naslednjem poglavju te razstave antičnih pisnih virov o Venetih.

A.2 Ne-mitografske omembe Venetov na območjih severno od Donave pred sedmim stoletjem

V tem delu razstave o omembah prebivalstva z območij severovzhodne Evrope, ki ga je označeval v latinsko pisanih literarnih virih eksonim Veneti, se ne bom kot doslej ukvarjal z analizo z na takšne ali drugačne mite sidranih izjav v primarnih virih, temveč se bom ukvarjal z razčlembami tistih izjav primarnih virov, ki tako ali drugače omenjajo Venete v konkretnem geografskem in historično-časovnem okolju. Takšnih virov, četudi podajajo le fragmentarno sliko o staroveških Slovanih, je več; najstarejši izvira po vsej verjetnosti s kraja drugega stoletja pred Kr., zadnji, ki ga bom obravnaval, pa iz šestega stoletja krščanskega štetja let; iz leta 551, ko so se odkriti in ne več le sporadični, temveč frontalni, spopadi vojaških sil Sclavenov s silami vzhodnorimskega imperija na območju tega imperija (kakor tudi na območju tedaj že nekdanjega zahodnega imperija), kakor jih je opisal sredi šestega stoletja Prokopij, že odvijali. Določeni od teh virov so grškega izvora, drugi starorimskega, tretji bizantinskega, en je pozno ostrogotski, en pa starosaški. Nekateri od teh so ohranjeni v rokopisnih formah, en le fragmentarno v Strabonovi *Geographiki*, eden pa je kartografskega značaja. Pisni viri, ki jih bom obravnaval, so po večini spisani v obliki proze, dva pa v poetični obliki. Vsi ti viri omenjajo z eksonimnim etničnim označevalcem Veneti etnijo, ki je bila v času nastanka teh virov slavo-fonega jezikovnega značaja. Ni namreč kakršnihkoli dokazov (še indicev ne) niti o obstoju pred-slavo-fonih Venetov severne Evrope v tej historični dobi, ki jo ti viri omenjajo (ali celo sploh kadarkoli), niti o morebitnem 'prihodu' že formiranega slavo-fonega prebivalstva na ta območja od drugod v tej isti dobi, še manj o kakršnikoli jezikovni asimilaciji ne-slavofonega 'venetskega' prebivalstva območij severne Evrope s strani tako pojmovanih od drugod v tej isti dobi doseljenih pra-Slovanov niti ne o obstoju tehnološko-institucionalnih predpogojev, ki bi takšno masovno asimilacijo domorodcev v jezik prišlekov šele omogočili; predvsem pa tudi ni verjetno, da bi katerakoli novodoseljena skupina mogla asimilirati ljudstvo bivajoče na tako obširnih območjih med Donavo, Karpati, Črnim morjem in Baltikom (dosti verjetnejše se vsakemu razumnemu zdi, da bi takšno množično in širno poseljeno

ljudstvo asimiliralo druge manjše sosedne) brez, da bi to povzročilo jezikovno dezintegracijo pra-slovanščine. Praslovanščina pa je po v akademskih znanostih historiografije, arheologije in jezikoslovja (slavistike, indoevropistike) hegemonsko uveljavljenem ter na nižje ravni javno-izobraževalnega sistema posredovanem scenariju etnogeneze srednjeveških skupin Slovanov obstajala še cela stoletja po šestem stoletju, tj. tudi še po predpostavljeni zgodnjersrednjeveški doselitvi Sclavenov.

A.2.1 Psevdo-Scymnus

That's me in the corner,

that's me in the spotlight,

loosing my religion.

(R.E.M. 1991)

A.2.1.1 Periegesis

Ko govorimo o Psevdo-Scymnu kot o primarnem viru, nimamo v mislih niti kokakole niti kladiva niti česarkoli drugega kot le pesniškega zapisa neznanega avtorja, ki v uvodu svojega v grščini spesnjene opisa sveta navaja, da je posvečeno kralju Nikomedu. Kdo bi to bil, ni z gotovostjo znano; morda je pod tem nazivom mišljen kralj Bithynije Nikomedes II. Epiphanes, ki je tej deželi vladal od leta 149 pred Kr., ali pa njegov sin Nikomedes III. Euergetes, a pravega dokaza o tem ni. Tekst je po vsebini geografski opis sveta (periegesis) spisan v jambnem trimetru, kar jasno pričuje o njegovi arhaičnosti. Pod naslovom »Periodes to Nikomedes« velja, da je bilo delo v tiskani obliki prvič objavljeno menda leta 1600 v Augsburgu in pripisovano Markianu iz Herakleje, ki je bival v četrtem stoletju, saj je bilo odkrito v rokopisni obliki skupaj z nekim drugim Markianovim rokopisom (periplusom). Ker je pripisovanje tega tako oblikovno kot vsebinsko arhaičnega besedila četrtoletnemu avtorju bilo pojmovano kot očitno zmotno, so že v 17. stoletju izšli ponatisi, ki so isto delo pripisovali grškemu geografu Scymnu z otoka Khios, ki je bival v prvi polovici drugega stoletja pred Kr. in ki so ga razni staroveški viri navajali kot avtorja neke »periegesis« (opis sveta). Tovrstno pripisovanje je vztrajalo do sredine devetnajstega stoletja, ko je Augustus Meineke objavil vse znane fragmente Scymna z otoka Khios in pokazal, da se tako vsebinsko kot oblikovno (pravi Scymnus naj bi pisal v prozi) ne ujemajo s kralju

Nikomedu posvečenim tekstom. Odtlej se kot neznanega avtorja *Periegesis* navaja t.i. Psevdo-Scymna.

Naj bo tako ali drugače, kdaj je to delo v podobi, kakršno poznamo danes, nastalo – bodisi v drugem bodisi v prvem stoletju pred Kristusom – in kdo ga je spisal, niti ni važno, kajti vsebina besedila je takšna, da več kot očitno opisuje geografsko-etnični položaj v Evropi, ki se ne sklada niti z realnostjo drugega in še manj prvega stoletja pred Kr., pač pa položaj, kakršen je obstajal vsaj stoletje prej. Tako na območju Sardinije še navaja naselbine »Libo-Feničanov« in torej opisuje položaj izpred obdobja punskih vojn. Ravno tako na območju Apeninskega polotoka našteva celo vrsto staroitalskih ljudstev (Umbre, Samnite, Opske, Iapyge in druge) ter Etruščane in še celo naselbine Pelazgov, kar jasno kaže, da je delo, ki nam je ohranjeno dandanes vsaj glede opisa posameznih območij Evrope (konkretno Italije) temeljilo na mnogo starejšem izvirniku oz. viru (ali na več njih), ki je bil spisan glede na to, da Galcev v Italiji ne omenja, verjetno še pred galskimi vdori na območje Apeninskega polotoka, do katerih je prišlo v četrtem stoletju pred Kr.²³³

Ni mi znano, da bi bil ta *Periegesis* preveden v slovenščino in tako tiste verze, ki omenjajo Venete, podajam v prozaičnem prevodu grške in latinske različice besedila, ki sta javno dostopni preko elektronske verzije monografije *Geographi Graeci minores I.* Karla Friedricha Wilhelma Müllerja, ki je v tiskani obliki izšla leta 1855. Temu dodajam vsebinsko razčlenbo omemb Venetov pri Psevdo-Scymnu.

Veneti so v *Periegesis* omenjeni dvakrat; prvič v verzih 188–194; in drugič v verzih 387–391. Gre po mojem mnenju za – glede na uporabnost v etnogenezi – najvažnejši omembi izmed vseh omemb Venetov, kar jih je zaslediti v staroveških virih. Najvažnejši vir je to, ker jih je le omejeno število ohranjenih, v smislu relevantnosti informacij, ki jih podaja, za ustvarjenje celotne predstave o razsežnosti te etnije, ki jo eksonim Venetov označuje. **Veneti so namreč v *Periegesis* omenjani kot eno in isto enovito ljudstvo (ethnos) tako na območjih severne Evrope kot na območjih Jadrana;** omenjani pa niso le na teh dveh območjih, temveč tudi na območju Trakije. Tako se glasi prva od omemb v viru, na katerega se sklicujem (Müller 1855):

²³³ Žal v tej razstavi virov nimam prostora navajati vseh primerov geografsko-etnične slike, ki jo Psevdo-Scymnus podaja in se ne skladajo z realnostjo drugega ali prvega stoletja pred Kr. Za kaj takšnega bi bila potrebna samostojna razprava, podal pa sem primer Italije z namenom opozoriti na resnično arhaičnost slike, ki jo Psevdo-Scymnus ponuja.

»Najoddaljenejši se nahaja ta tako imenovani severni steber; v celotni višini valovito morje prekriva vrh; domovi blizu kraja stebra so Keltov vse do tam, kjer pojenjajo najoddaljenejši Veneti in ti še dalje znotraj Donave do Jadrana segajo.« (Psevdo-Scymnus, *Periegesis*, 188–194)

Glede prevoda bi rekel sledeče:

A) Termin στήλη βόρειος (*stele boreios*; severni steber, stolp) predstavlja severni pol (oz. Atlasov steber, o čemer je bilo zgoraj že govora) in nikakor ne alpskega gorovja, kakor je to v opombah k latinskemu prevodu sklicujoč se na nek francoski vir tolmačil Müller,²³⁴ saj *Periegesis* uporablja za goro Haemus (verz 743) pa tudi za neko gorovje v Italiji (verz 365) izraza ὄρος (gora) in ὄρη (gore), prav tako pa uporablja izraz ὑπῶρειαν (verz 738), ki je oblika od ὑπῶρεια, kar je sestavljenka iz ὑπο (pod) in ὄρος (gora) in označuje gorsko vznožje; ne uporablja pa fiktivnega izraza υποστήλη ('podsteber'). Razen tega izraz στήλαι (množina) uporablja *Periegesis* za Herkulova stebra (Gibraltarska ožina), o katerih pa je bilo že rečeno, da sta z Atlasovim stebrom v mitu (o Gerionovem govedu in o zlatih jabolkih Hesperid) pri Psevdo-Apollodoru, Diodoru Siculu in drugod povezana (oz., da je koncept Herkulovih stebrov izšel iz ideje Atlasovega stebra), in tako ni dvoma, da izraz *stele boreios* označuje prav Atlasov steber. Predvsem pa *Periegesis* navaja, da valovito morje prekriva vrh tega severnega stebra, kar povsem izključuje možnost, da bi šlo pri tem stebri za katerokoli evropsko gorstvo.

B) Omemba valovitega morja po motivu spominja na legendo, ki jo Pavel Diakon (bival v osmem stoletju po Kr.) navaja v šestem poglavju prve knjige svoje *Zgodovine Langobardov*, kjer se nanaša na Atlantik oz. izvirno na Severno morje, nikakor pa ne na

²³⁴ Očitno je Müllerja zavedel verz, ki sledi temu citatu, kjer je rečeno, da »reka Istros prejema svoj tok s tega območja«. Češ, saj vendar Donava izvira v Alpah. A tega verza Psevdo-Scymna ne gre jemati dobesedno v smislu, da izvira prav ob severnem stebri, pač pa le v smislu, da Donava izvira na območjih Keltov (kar je zapisal že Herodot). Verjetno izvir Donave postavlja Psevdo-Scymnus v svojem besedilu v bližino severnega stebra le zato, ker Kelte – z izjemo uvoda, kjer kopira Ephorusovo teorijo o štirih delih Zemlje (ki jo ta predstavlja kot pravokotnik, katerega para kotov A in C ter B in D povezuje dve križajoči se diagonali, kar ustvarja štiri trikotnike, ki jih imenuje): Indija na vzhodu, Skitija na severu, Keltika na zahodu in Etiopija na jugu – le ob opisu severnega stebra v *Periegesis* omenja in pri tem pač meni, da se izvir Donave nahaja v geografskem trikotniku imenovanem Keltika v okvirih te Ephorusove sheme. Sicer pa velja, da Psevdo-Scymnus ni imel prave predstave o Donavi, saj je pisal, da se Donava razcepi v dva rokava, od katerih se eden izliva v Črno morje, drugi pa v Jadran. Ta drugi rokav Donave je kakopak čista (Ephorusova) izmišljotina, ki pa je bila v staroveških virih pogosto predstavljena kot objektivno dejstvo; in sicer zavoljo mita o Argonavtih, ki naj bi pripluli po Donavi v Jadran. Ko je v srednjem veku po tem fiktivnem rokavu Donave bila potegnjena meja frankovskega imperija z Ogrsko, ki je razcepila karantansko-panonski (= immanentno slovenski) etnos na ogrski in zahodni del, je šele ta 'rokav' postal resnično, ne sicef hidrografska, zato pa politično dejstvo.

Jadran. Tako pripoveduje (izhajajoč iz Homerjevega opisa Karibde) Pavel Diakon: »Ne daleč od one obale, ki sem jo omenil, proti zahodu, kjer se razprostira neskončni ocean, je tisti brezdanji požiralnik voda, ki ga po starinski navadi imenujemo morski popek in ki baje dvakrat na dan pogoltne valove in jih spet izbljuva, kakor to potrjujejo ob celi obali valovi, ki se s silno hitrostjo priženejo in se prav tako naglo spet umaknejo.« (Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 1, 6). Ter nekoliko dalje še: »Pravijo, da ta požiralnik večkrat ladje tako nenadno in naglo k sebi potegne, da se zde kakor skozi ozračje leteče puščice in da včasih v tisti globini vzamejo strašen konec. Pogosto pa, ko bi se morale zdaj, zdaj potopiti, jih naenkrat poženejo silni valovi prav tako hitro zopet nazaj, kakor jih je vrtinec prej potegnil k sebi.« (prav tam). In dalje:

Slišal sem nekega zelo odličnega Galca pripovedovati, kako je Karibda več ladij, ki jih je že prej razbil vihar, potem pogoltnila. Samo eden od vsega moštva na teh ladjah je ostal živ, ko so vsi drugi umirali, in so ga plavajočega valovi odnesli do ustja tistega strašnega žrela. Ko pa je že gledal v neskončno globoko in široko brezno in že napol mrtev od strahu čakal, da se bo zvrnil vanj, je nepričakovano obsedel na neki skali. Ko je namreč vsa voda, ki naj bi jo vrtinec požrl, odtekla v globino, je bil rob žrela razkrit. In ko se je po tolikih nevarnostih ves tresel od strahu in se šele dobro usedel ter pričakoval samo smrt, ki se je malce zakasnila, je naenkrat videl, kako se dvigajo nekake visoke gore iz globine voda in kako vzplavajo potopljene ladje. Ko se mu je ena približala, se je je oprijel z vso močjo in potem je na njej kar letel proti obali. (prav tam)

Po vsej verjetnosti legenda, ki jo navaja Pavel Diakon, kakor tudi opis pri Psevdo-Scymnu izvira iz opisa doživetij katerih od mornarjev, ki so pluli po Severnem morju (ki je relativno plitvo) in kjer dejansko obstajajo plitvine nekoč obstoječih otokov (t.i. Doggerbank npr.; ali pa razne čeri v bližini otoka Helgoland), ki jih je po zadnji ledeni dobi potopilo morje in so v določenih izrazito viharinih okoliščinah, ko zna razlika med vrhom in dnom valov segati tudi preko desetih metrov, morda vidni tudi prostemu očesu; pa se je nato ta izkustva mornarjev cepilo s Platonovo legendo o potopljeni Atlantidi, ki je po imenu vezana na Atlas, ter tako prišlo do opisa o Atlasovem oz. severnem stebru precej oddaljenem od severnega pola – torej na območju, kjer morje še valovi in ne povsem na območju severnega pola, kjer je zamrznjeno, kakršnega vidimo pri Psevdo-Scymnu. Zavaljo omembe »severnega stebra« mora biti dekodiranje besedila neizbežno takšno, da se opis v *Periegesis* zagotovo nanaša na t.i. »Severni

ocean« in tako tudi omemba Venetov v tem opisu na Venete severa Evrope. Vsaka drugačna interpretacija, je interpretacija, ki ne upošteva realne lokacije t. i. »axis mundi« na severnem polu.

C) Kar trikrat Müller v svojem latinskem prevodu uporablja besedo *extremi(s)*, od tega vsaj enkrat neutemeljeno, kajti v grškem izvirniku se εσχάτη (oz. εσχατοι) pojavlja le dvakrat. Müller si jo tretjič izmisli; obstaja tako le v njegovi latinski različici besedila, v grškem izvirniku pa je ni. Prvič se εσχάτη nanaša na lokacijo severnega stebra in tu jo Müller prevede zanesljivo, drugič pa se v tu citiranih verzih *Periegesis* pojavi v obliki εσχατοι (imenovalnik množine), ki jo napačno pristavi h Keltom in prevaja »*Celtarum qui huc desinunt extremi* /, /« kar ne ustreza izvirniku, saj se ime Keltov pojavlja v rodilniku množine (»*Κελτων*«) in se tako očitno oblika εσχατοι ne nanaša na to rodilniško omembo Keltov, pač pa na ime 'Ενετοί, ki se nahaja v imenovalniku množine. *Periegesis* tako govori o najoddaljenejših Venetih in ne o najoddaljenejših Keltih. Tretjič prevaja Müller »*et extremi Istrorum*«, četudi kot rečeno v grškem izvirniku, kot ga sam podaja, tretjič pridevnika εσχατη ni zaslediti. *Periegesis* tako govori o najoddaljenejših Venetih, o katerih poroča v nadaljevanju, da bivajo tudi »εντος /.../ 'Ιστρων« (= znotraj Histra; več o tem pod opombama *d* in *e*). Ti najoddaljenejši Veneti se tako nahajajo severno od Donave 'v bližini' Atlasovega stebra in se njih poselitev južno od nje še nadaljuje. Ko torej *Periegesis* govori o najoddaljenejših Venetih, kot o bivajočih na območjih severno od Donave, poroča o Venetih z mejnih območij Evropske Sarmatije in Germanije Magne, kakor jih na v grobem teh istih območjih tri stoletja kasneje omenja še Ptolemaj (in stoletje prej še Plinij starejši ter Tacit).

D) Müller za besedo 'Ιστρων ponuja latinski prevod *Istrorum* (nanašajoč se na polotok Istra in na psevdo-narodnost Istranov), kar je očitno zmotno, saj se oblika *Ιστρων* na tem mestu in drugod v *Periegesis* nanaša na reko Donavo, ki je v grščini imenovana Histros oz. Istros. To je še posebej vidno ob okoliščini, da v verzu 391, ki ga bom nekoliko nižje posebej obravnaval, *Periegesis* obvešča: »Ενετων εχονται Θρακες Ιστροι λεγόμενοι«, kar pomeni »*Venetom vladajoči Tračani Istri imenovani so*« (oz. v bolj dobesednem prevodu: »*Venete držeči Tračani Istri imenovani so*«), pri čemer se zaradi omembe Tračanov izraz Istri gotovo nanaša na prebivalce spodnjega toka Donave (reke Ister), kjer je svoj čas obstajalo tudi mesto z imenom Istra (omenjeno v verzu 769

Periegesis; v sodobni Dobrudži, tedaj imenovani Mala Skitija), saj Trakija do severovzhodnega Jadrana ni kadarkoli segala in je tudi Psevdo-Scymnus ob njem ne omenja.

E) V verzu 193 se pojavlja beseda εντος (entos), ki pomeni znotraj (nasprotno od ekstos = izven, zunaj) in se nanaša na Donavo; dobesedno *znotraj Donave*;²³⁵ to pa zato, ker *Periegesis* (kot še marsikateri drugi mitografu, geografu in zgodovinarju Ephorusu sledeči staroveški vir) pojmuje Donavo kot reko, ki se na neki točki razcepi v dva kraka, od katerih se eden izliva v Črno morje, drugi pa v Jadran (in preko morskih tokov na ta način v 'teoriji' sama vase). Zoper fantazijo o obstoju jadranskega rokava Donave so sicer že v antiki nastopili tako Diodorus Siculus, kot tudi Strabon²³⁶ in Plinij starejši, a so ta rokav razni viri (npr. Pomponij Mela) vendar navajali kot objektivno dejstvo, po pojasnilu Plinija starejšega zaradi vplivnosti mita o Argonavtih, ki naj bi po Donavi pripluli iz Črnega morja v Jadran. Prav uporaba besedne zveze »entos Istron« (ter dejstvo, da isto besedno zvezo uporablja tudi Strabon) tako dokazuje, da je nujno »Istron« tolmačiti kot Donavo, saj znotraj česa, če ne znotraj (= južno od) Donave, naj pa bi sicer bivali Veneti? Uporaba besede entos pa tudi potrjuje že zgoraj navedene argumente, da severni steber ne morejo biti Alpe, saj je že najmanj od Herodota bilo Grkom znano, da Donava izvira v Alpah, in bi se torej sam severni steber nahajal

²³⁵ Povsem isto besedno zvezo »entos Istron« uporablja tudi Strabon, ko v svoji *Geographiki* opisuje Balkan in govoreč o Skitih, Sarmatih ter Bastarnih poroča, da so mešani (biološko) s Tračani; ter dodaja »v večji meri sicer s tistimi zunaj Istra, a tudi s tistimi znotraj.« (Strabon, *Geographika*, 7, 3, 2). Pri tem očitno govori o Tračanih (o Getih?), da so mešani s severnjaki tako na območjih severno od Donave kot na območjih južno od nje. Naj verjamemo, da ista besedna zveza »znotraj Donave« v *Periegesis* pomeni nekaj drugega kot pri Strabonu? Naj posledično podtikamo etnične Atestince na istrski polotok Jadrana drugega (ali celo že četrtega) stoletja pred Kr., kakor bi to počel nemški 'filolog' 19. stoletja? Ne bo šlo; »entos Istron«, »znotraj Istra« je besedna zveza, ki tako v *Periegesis* kot pri Strabonu označuje območje južno od Donave; območje Venetov 'v bližini' »severnega stebra«, o katerem je izjavljeno par besed prej v *Periegesis*, pa se nahaja severno od Donave. Seveda se bo še zmeraj našel kdo, ki bo pojmoval te tako severno kot južno od Donave v besedilu izpričane in z venetskim eksonimom označene ljudi kot oboje »ne-slavofone 'Staroevropske'«, a so tovrstni izgovori brez pomena, saj *Periegesis* pričuje o dobi, ko so prav vse velike skupine indoevropskih jezikov (razen po tej konceptiji slovanske) že izšle iz staroevropsko-indoevropske ter zato v dobi *Periegesis* 'Staroevropski' ne morejo biti niti pojmovani niti tam in tedaj bivajoči kot karkoli drugega kot bodisi že Sclaveni, kar so tudi bili, bodisi – prav posebej za potrebe alohtone 'filologije' 'inventirani' vendar (ob v tej dobi že formiranih jezikovnih skupinah tako Germanov kot Kelto, Ilir, Baltov, Italikov, itd.) že imanentno pra-slavofoni ostanek Staroevropscev – pra-Sclaveni.

²³⁶ In vendar Strabon sam omenja nevede ta južni tok Donave, ko govori o (neobstoječi) 1200 stadijev dolgi reki, ki teče zahodno od Ogleja od mitske prestolnice Norika – Noreje – v Jadran, saj se je pri tem skliceval na nek vir, ki je jadranski tok Donave enačil s to 'Strabonovo' reko, po kateri naj bi tekla vzhodna meja rimske Venetije (= de facto območje province Venetie inferior iz sicer dosti kasneje nastale *Notitie Dignitatis*, o čemer več v Prilogi C).

»znotraj Donave«, če bi res šlo za Alpe; ter bi tako 'znotranjost' Venetov (pa tudi Keltov) bila povsem samoumevna, beseda entos pa odveč.²³⁷

Druga omemba Venetov v *Periegesis* se glasi: »Venetskih skoraj petdeset polisov na krajih najglobljega kota iz dežele Paflagonije prispelih poseljenih je okrog Jadrana. Venetom vladajoči Tračani Istri imenovani so.« (Psevdo-Scymnus, *Periegesis*, 387–391)

Nekaj pojasnil: **A)** Oblika Ενετων je v grščini rodilnik množine od Ενετός (im. edn.). Prvič prevajam pridevniško (čigavih teh petdeset polisov? – venetskih), drugič pa puščam etnonim v rodilniku množine (in tako »Koga ali česa ekhontai Tračani?« – Venetov (v imetju) držeči Tračani = Venetom vladajoči Tračani). Moj prevod se od Müllerjevega razlikuje v tem, da on te Istrane razumeva kot ob Jadrano bivajoče, sam pa jih razumevam kot ob Črnem morju bivajoče ljudstvo.²³⁸ **B)** Izraza πόλεις ne prevajam, saj termin *polis* za razliko od izraza *mesto* nosi določeno implikacijo glede politične organiziranosti, tj. avtonomnost vsakega posameznega od teh skoraj petdesetih polisov. To osvetljuje, zakaj ni bila kadarkoli v pred-rimski dobi vzpostavljena širša državna tvorba ob Jadrano poseljenega ljudstva, ki ga rimski in grški viri imenujejo z eksonimom Veneti. Tudi to pove, da je obstoj kasnejše že nesporedno organizirane regionalne in kasneje provincialne entitete z imenom Venetia vezan na rimsko (ali morda še prej etruščansko oz. volsinijsko?) organiziranost na območju evganske Benečije (in ne na območja poselitve jadranskih Venetov v njihovi izvorni pojavnosti, kakršni pričujemo pri Herodotu in pri Psevdo-Scylaxu ter tu v *Periegesis*. **C)** Samostalniško obliko μυχῶ, ki je izvedenka od imenovalnika μυχός (nemško *das Innerste*; angleško *innermost part*; *nook*; *corner*) prevajam z besedno zvezo »najglobljega kota«, ker se ta fraza ujema tako z izpovedjo Vergila v *Eneidi* kot s pripovedjo Tita Livija v *Od ustanovitve mesta* in s pripovedmi še vrste drugih piscev, pa

²³⁷ Poleg tega iz sporočila, da Veneti bivajo najbližje severnemu stebru in segajo še »znotraj Istra« do Jadrana, očitno izhaja, da so poseljevali vse območje med Donavo in Jadrano – kar je povsem v skladu tudi s Plinijevim poročilom o tem, da so se okrog Jadrana razširili z območij v bližini Panonije – to pa pomeni predvsem Liburnijo, Norik in / ali Panonijo; in ne nujno Benečije, še posebej pa ne evganske Benečije. Enako velja, da se Psevdo-Scymnov poročilo o Venetih segajočih od območij severa preko Donave do Jadrana ujema s poročilom Herodota, ki o jadranskih Venetih govori kot o sosedih ljudstva Siginov, katerega poselitveno območje postavlja severno od Donave; iz česar torej sledi, da so Herodotovi jadranski Veneti bivali vse od vzhodne obale Jadrana pa do Donave.

²³⁸ Vladajoči sloj v Istri pred Rimljani niso bili Tračani, pač pa Kolhijci; v mitu Albanci, o katerih vrsta virov poroča spet mitsko ali polmitsko, da so zgradili mesto Pula. Tudi ker nihče drug v zvezi z Istro ne poroča relevantno česar koli o Tračanih, se ne zdi prav verjetno, da bi se omemba teh Tračanov v *Periegesis* nanašala na Jadran.

tudi ker ima besedna zveza »v kotu« ne le geografski pomen (torej na severu Jadrana; v 'Kvarnerju'), pač pa tudi konotacijo izrinjenosti, onemogočenosti, za katero menim, da je glede staroveške vloge Venetov ob Jadranu po širitvi sprva etruščanskega, nato helenskega in nazadnje rimskega vpliva, povsem na mestu. Poleg tega pa je iz tega grškega samostalnika »mukho« tvorjen tisti pridevnik »mukhion«, ki so ga že predsokratski tolmači Heziodove *Teogonije* brali opozicijsko namesto Heziodovega zapisa »nukhion« v zvezi s Phaethonovo vlogo v Aphroditinem templju!

Tako je Vergil ob opisu Antenorjevega pobega iz Troje in njegovega pristanka ob obalah Jadrana uporabil frazo »atque intima tutus regna Liburnorum« (Vergil, *Eneida*, 1, 243–244), ki jo je Fran Bradač v že zgoraj citiranih verzih *Eneide* prevedel žalibog »v sredo kraljestva Liburnov«, angleški prevod pa se glasi »and inmost realms of Liburnians« (Fairclough 1916); podobno dikcijo pa je uporabil Tit Livij, ko je v *Od ustanovitve mesta* opisujoč razširjenost etruščanske oblasti pred dobo galskih vdorov v Italijo uporabil frazo »excepto Venetorum angulo qui sinum circumcolunt maris«. (Livij, *Od ustanovitve mesta*, 5, 33). Angleški prevod ustrežajočega mesta Livija se glasi: »except the corner of the Venetians who dwell round the extreme point of the Adriatic.« (Baker 1823).²³⁹ Ali drugače povedano: tako Vergil kot Livij sta pisala na temelju enakega vira (morda prav tega Psevdo-Scymnovskega opisa sveta) in na različna načina prevajala v latinščino grško samostalniško obliko $\mu\upsilon\chi\omega$, pri čemer pa je Vergil govoril o Liburnih, Tit Livij pa o Venetih. Isti izraz $\mu\upsilon\chi\omega$ pa je pri opisovanju v jadranskem kotu bivajočega ljudstva sredi drugega stoletja po Kr. uporabil tudi Ptolemaj v svojem opisu Italije v *Geografiji*, a pri tem ni omenil niti Venetov niti Liburnov, temveč ljudstvo Karnov (Ptolemaj, *Geografija*, 3, 1) – nominalne predhodnike slovenskih Karantancev in Karniolcev. Ker tako 1) Psevdo-Scymnus, Tit Livij, Vergil, Ptolemaj (pa tudi Artemidorus iz Epheza,²⁴⁰ Psevdo-Scylax,²⁴¹ Psevdo-

²³⁹ Celotno Livijevo sporočilo glede Etruščanov v Padski nižini se v tem angleškem prevodu glasi: »The Greeks also call those seas the Tyrrhenian and Adriatic. This people inhabited both the tracts of territory which stretch from each side of the mountain, to the two seas, having founded twelve cities on either, first on the hither side towards the lower sea, and afterwards sending to the other side of the Apennines as many colonies as there were capital cities in the mother country. These acquired possession of the whole region beyond the Po, all the way to the Alps, except the corner of the Venetians who dwell round the extreme point of the Adriatic.« (Livij, *Od ustanovitve mesta*, 5, 33).

²⁴⁰ Artemidorus iz Epheza je živel ob koncu drugega stoletja pred Kr. V »kotu Jadrana« omenja mesto Trst, glede katerega piše: »*Tegestra, polis Illurias* /.../« (Artemidorus, *Geographoumena*, fragment 9).

²⁴¹ Psevdo-Scylax omenja »kot Jadrana« ob koncu opisa območja Galije Cisalpine, ko pravi: »*Tu se nahaja kot Jadrana*.« (Psevdo-Scylax, *Periplus*, 18). Nato pa nadaljuje z že zgoraj navedenim stavkom: »*Za Kelti se nahaja venetski rod, med katerim je reka Eridanos*.« Iz tega bi izhajalo, da je Psevdo-Scylax »kot Jadrana« umeščal na območje poselitve prekoalpskih Galcev – kolikor konec območja kota Jadrana

Aristotel²⁴², Strabon in še kdo) vsi govorijo o istem območju »jadranskega kota«; in ker 2) Ptolemaj v tem staroveškem 'Kvarnerju' omenja Karne, zahodno od Karnov pa omenja Venete, sledi, da Tit Livij in Ptolemaj z označevalcem Veneti, četudi oba govorita o objadranskem prebivalstvu, nimata v mislih istega ljudstva! Tit Livij namreč kot Venetom sočasno ljudstvo, ki je bivalo zahodno od z Veneti poseljenega »kota Jadrana«, imenuje Etruščani.

Obstajali sta torej najmanj od Ptolemaja dalje dve skupini jadranskih Venetov,²⁴³ pri čemer se je glede zahodne od njiju uporabljalo to ime kot endonimni politonim svobodnega prebivalstva desete regije Italije (npr. pri Ptolemaju, pa še prej pri Pliniju starejšem oz. Corneliju Nepu, itd.); glede vzhodne od njiju pa je ime Veneti predstavljalo kot že v prejšnjih časih (že pri Herodotu) eksonimni etnonim (npr. pri Julijanu Odpadniku in še kasneje pri Jordanu v *Romani*).²⁴⁴ Ta dvojnost je povsem očitna npr. iz Strabonovega opisa območij ob severnem Jadranu:

razumemo gledajoč s smeri zahodne obale Jadrana in posledično njegov pričetek razumemo zahodnejše od tega konca; kolikor pa ta konec kota Jadrana razumemo gledajoč z vzhodne smeri jadranske obale, sledi, da se območje kota Jadrana na območju meje Galcev in Venetov sicer konča, prične pa nekje vzhodnejše in tako na območju poselitve Venetov V vsakem slučaju pa izjavlja Psevdo-Scylax o Eridanu vzhodnejše od tega (zahodnega) konca kota Jadrana, iz česar je vidno, da ga kakor Herodot in Heziod ne enači z reko Pad. Ker je znano, kje sega Jadran najgloblje v celino, tj. proti severu, je znano tudi, da izjavlja Psevdo-Scylax o Venetih z območj Tržaškega zaliva in kopenske notranjosti, daleč vzhodnejše od delte reke Pad, daleč vzhodnejše od območja atestinske arheološke kulture in območja jedra njene epigrafske pismenosti v Evganiji.

²⁴² Psevdo-Aristotelovo omembo kota Jadrana sem že navedel v eni od zgornjih opomb, tu pa jo bom navedel še enkrat zavoljo relevantnosti spoznanja, da se vse omembe ne le Venetov, ampak tudi Phaethonovega, heliadskega in Eridanovega mita, izpred prvega stoletja pred Kr. in tudi večina kasnejših omemb nanašajo na to območje (Tržaški zaliv) in ne na evgansko Benečijo: »Na Elektridskih otokih, ki se nahajajo v kotu Jadrana, pravijo, da sta bila posvečena dva kipa – eden iz kositra in eden iz bakra – izdelana od Dedala v staromodnem stilu v spomin na stare čase, ko je bežeč pred Minosom prispel v ta okoliš s Sicilije in s Krete. Pravijo, da je te otoke nanese reka Eridan. V bližini reke se nahaja jezero, ki vsebuje termalno vodo. Močan in neprijeten vonj se širi iz njega in nobena žival ne pije njegove vode niti noben ptič ne leti preko njega, ne da bi strmoglavil in umrl. Po obsegu meri dvesto stadijev, po širini pa deset. Lokalno prebivalstvo pravi, da je Phaethon padel v to jezero, ko ga je zadela strela. V njem se nahaja veliko topolov, s katerih se cedi t.i. elektron. O njem poročajo, da ima podobo smole, ki pa je strjena kakor kamen. Prebivalci ga nabirajo in ga prinašajo Grkom. /.../« (Psevdo-Aristoteles, *De mirabilibus auscultationibus*, 81)

²⁴³ Dejansko pa že vse od formalne ustanovitve desete regije Italije z imenom Venetia za časa vladavine Oktaviana.

²⁴⁴ To razlikovanje je upošteval že Silius Italicus (bival med leti 28 in 103 po Kr.), ki je v osmi knjigi svoje *Punice* opisujoč razna ljudstva Italije, ki so se združila v boju zoper Hanibala, zapisal: »*There was also a band of Trojans, coming from the Euganean country in ancient times and driven forth from the sacred soil of Antenor. Aquilleia too together with the Veneti was full to overflowing with troops.*« (Silius Italicus, *Punica*, 8, 602–604). Očividno je na tem mestu *Punice* izraženo razlikovanje med etničnim poreklom Padovancev, Atestincev, itd., kjer so v času spopada s Hanibalom še nastajale inskripcije v psevdo-paleo-venetščini, in poreklom prebivalstva okrog Ogleja, saj Silius to prvo skupino imenuje Trojanci ter nanjo veže mit o Antenorjevem begu iz Troje, to drugo skupino, o katere poreklu z območij v bližini Panonije (od koder so v jadranski prostor prinašali jantar ter se trgujoči z njim razširili okrog Jadrana) pripoveduje Plinij starejši v enajstem poglavju 37. knjige *Naravne zgodovine*, pa imenuje Silius

Veneti. Psevdo-Scymnus v *Periegesis* za razliko od Siliusa Italika to razlikovanje opušča in sledeč Sophokleju, ki je bil avtor mita o Antenorjevi priselitvi v Benečijo, maloazijski izvor pripisuje v 'kotu Jadrana' in ne v Padovi bivajočemu prebivalstvu (ki ga naziva z označevalcem Pelazgi v verzu 217 *Periegesis*). Vendarle pa upoštevanje te v *Punici* izražene razlike v poreklu prebivalstva območja Padove in območja »kota Jadrana« poleg razlike med Livijem, ko opisuje razširjenost etruščanske oblasti v obdobju pred vdori Galcev preko Alp, in Ptolemajem, ko opisuje položaj sredi drugega stoletja po Kr. glede etnije bivajoče v »kotu Jadrana«, omogoči razumeti, kako to, da t.i. paleo-venetske inskripcije ne izkazujejo slavofonega karakterja. Treba pa je pošteno povedati, da sta na drugih mestih tako Livij kot Silius Italicus prebivalstvo Padove – domnevno Antenorjevo potomstvo – imenovala Veneti, a tokrat ne z etnonimnim temveč s politonimnim označevalcem upravne entitete. Tako je Silius Italicus v dvanajsti knjigi *Punice* projiciral etnonim prebivalstva kota Jadrana na politično entiteto Evganije, ko je zanjo »izumil tradicijo« glede Hanibalove dobe, in pri tem referiral svojega sodobnika, rimskega zgodovinarja Quinta Asconija Pedianusa: »*Young Pedianus fought bravely there in the armour of Polydamas. He claimed descent from Troy and Antenor as his ancestor; he was a worthy scion of his race, the pride of the sacred river Timavus; and his name was dear to the Euganean land. Father Eridanus, the Venetian clans one and all, and the men who rejoice in the spring of Aponus – these declared that he had no rival, either in battle or when he preferred the peaceful company of the Muses and the obscurity of a studious life, and charmed away trouble with the music of the lyre.*« (prav tam, 12, 212–221). Tit Livij pa je ob otvoritvi svoje zgodovine Rima, kot je v uvodu v to diplomsko delo že navedeno, tu pa z osredotočenostjo na kot Jadrana ponovljeno, zapisal: »*It has been handed down to us, as a certain fact, that the Greeks, when they had taken Troy, treated the Trojans with the utmost severity; with the exception, however, of two of them, Aeneas and Antenor, towards whom they exercised none of the rights of conquest. This lenity owed, partly to an old connection of hospitality, and partly, to their having been, all along, inclined to peace, and to the restoration of Helen. These chiefs experienced afterwards great varieties of fortune. Antenor, being joined by a multitude of the Enetians, who had been driven out of Paphlagonia in a civil war, and having lost their king Pylaemenes at Troy, were at a loss both for a settlement and a leader, came at the innermost bay of the Adriatic sea, and expelling the Euganeans, who then inhabited the tract between the Alps and the sea, settled the Trojans and the Enetians in the possession of the country. The place where they first landed is called Troy, and from thence the Trojan canton also has its name; the nation in general were called Enetians.*« (Livij, *Od ustanovitve mesta*, 1, 1; podčrtal M. G.). Tudi tu pri Liviju je, četudi tako glede Trojancev kot glede Venetov zatrjuje, kako so prispeli ob Jadran iz Male Azije in četudi glede obojih zatrjuje, da tvorijo narod (politonim) na splošno imenovan (po imenu desete regije Italije – Venetije) Veneti, vendar izpostavljeno razlikovanje v pojmovanju izvirnega etničnega porekla Trojancev in Venetov. Koliko je to stališče resnično obstajalo med prebivalstvom Benečije neposredno po trojanski vojni ali pa v času spopadov s Hanibalom oz. kasneje v Livijevem času, koliko pa drži Plinijeva ugotovitev o severnjaškem poreklu Venetov / Sclavenov, ki so se jim, če jo upoštevamo, iz Troje bežeči Antenorjevi Dardanci ob blagoslovu Grkov vzpostavili kot vladajoči sloj, dokler niso sami padli pod oblast Etruščanov, ki so se širili preko Pada s smeri juga, kasneje prek Alp vdirajočih Galcev ter nazadnje še Rimljanov; oz. koliko gre pri Livijevi štoriji o maloazijskem poreklu obojih za ideološki konstrukt rimskega imperija zgodnje faze, bi bilo mogoče diskutirati... Zdi se vsaj iz zgoraj navedene pripovedi Siliusa Italica, da ideja o poreklu tako Padovancev (Trojancev) kot Oglejcev (Venetov) z območij Male Azije ni bila zgolj vsiljevana od Rima, pač pa vsaj deloma sprejemana tudi od Rimu podjarmljenega slovanskega / venetskega prebivalstva okolice Ogleja, ki je to idejo 'od spodaj' koristilo kot argument zoper zatiranje sklicujoč se na plemenitost 'svojega' na mitsko Ainete (po kateri naj bi Veneti prejeli slavno – laudabiles – ime) ter na njenega brata Akamasa (ki je soimenjak Antenorjevega sina) vezanega porekla, oz. na zavezništvo že v času trojanske vojne; in da torej ni šlo za neposredno 'od zgoraj navzdol' vsiljevano štorijo, pač pa za zgodnji primer tistega, čemur je sicer v sodobnosti Gramsci pravil hegemonija – torej za sprejetje in ponotranjenje te štorije s strani podrejenega razreda oz. segmenta tedanje proto-družbe (in res še dandanes se 'eksotični' slovenski etno-perenial-nacionalisti sklicujejo na črnega panterja – večinoma ne zavedajoči se, da Strabon opisuje, kako je bila v Troji pred Antenorjevo hišo položena panterjeva (παρδαλεον) koža kot znak, naj se tej hiši prizanese; ter torej, da gre za simbol preživetja Dardancev, ne pa Venetov oz. Slovanov; zaradi česar sprejemanje tega simbola v sodobnosti kot slovenskega ni nič drugega kot odraz hegemonije sprejete in ponotranjene 'od spodaj'). Tako ali drugače pa je moral še v Livijevem času obstajati neki že na prvi pogled razvidni element etničnega razlikovanja »trojanskih Padovancev« in »venetskih Oglejcev«, da se je moglo to razlikovanje Livijeve (in še Siliusa Italica) dobe projecirati v oddaljeno preteklost trojanske vojne, in težko bi identificirali ta 'element' v čemerkoli drugem kot v različnosti spontane slovnice oz. jezika. Je že tako, da so najdene in poznane številne t.i. paleo-venetske inskripcije pisane v jeziku, ki je od srede prvega stoletja pred Kr. izumrl, ko ga je nadomestila latinščina, z območja

Toda Opitergij, Konkordija, Adrija, Vičenca in druga podobna mala mesta so v manjši meri obkrožena od močvirij, čeprav so povezana z morjem po ozkih kanalih. Pravijo, da je bila Adrija nekoč vplivno mesto in da je jadranski zaliv po njej prejel ime z le drobno spremembo v črkovanju. Oglej, ki je najbližje kotu jadranskega zaliva, so ustanovili Rimljani kot utrdbo zoper barbare, ki so poseljevali bližnja višavja; in po reki Nadiži teče plovna pot v notranjost dežele v dolžini več kot šestdeset stadijev. Oglej je bil prepuščen kot tržišče Venetom in ilirskim etnijam, ki bivajo ob Donavi. Ti naložijo na vozove morske sadeže in vino shranjeno v lesene sodove ter tudi olivno olje in jih odpeljejo v notranjost dežele, prvi pa dobijo v zameno zasušnjene vojne ujetnike, hrano in krzno. Toda Oglej je izven venetskih meja. Meja je določena po reki, ki teče z Alp, ki omogoča plovbo tisoč dvesto stadijev do noriškega polisa, kjer se je v bližini Gnaeus Karbo neuspešno spopadel s Kimbri. To območje ima kraje, ki so primerni za izpiranje zlata, ravno tako pa ima fužine. V samem kotu Jadrana se nahaja Diomedov hram po imenu Timavum, ki ga je vredno omeniti, saj ima pristanišče in čudoviti gaj ter sedem izvirov rečnih voda, ki se takoj nato izlijejo v morje v eni globoki strugi. Polibij poroča, da je voda vseh izvirov razen enega slana in da domačini imenujejo ta kraj izvir in mati morja. Pozejdonij pa pravi, da reka Timava izvira v gorah, ponikne in se po tem, ko teče pod površjem

Atest, Padove in okolice, tj. v evganski Benečiji; medtem, ko je teh t.i. paleo-venetskih inskripcij s širšega območja Ogleja znanih le peščica (in še te so vse iz klasične dobe pismenosti pred letom 300 pred Kr., saj so 'pravilno' punktirane in ne poznajo t. i. »inovativne Ete«, v kasnejšem obdobju pa jih več ni in njihova produkcija ne dočaka prihoda Rimljanov; za razliko od inskripcij v Evganski Benečiji, ki se postopno zlijejo z latiničnimi inskripcijami), nelatinski jezik prebivalstva bivajočega okoli Ogleja in imenovanega Veneti pa je omenjan še v četrtem stoletju od Julijana Odpadnika na območjih segajočih od kota Jadrana do Donave v Meziji. Ta od Julijana omenjeni jezik ne more biti t.i. paleo-venetščina z inskripcij, saj je tedaj v evganski Benečiji že davno izumrla (v Panoniji in Meziji pa nikdar ni bila navzoča), pač pa je lahko le jezik slavofonega karakterja.

S tem je zgodba o t.i. paleo-venetskih inskripcijah zaključena. So zanimivo neslavofono epigrafsko gradivo z nekaterimi izposojenimi slovanskimi besedami (npr. 'terg', pa 'murtuvoi', 'moldoi', itd.) ter z nekaterimi omembami kultov, ki bi jim bilo mogoče najti primerjave v staroslovanski mitologiji (npr. Voltiomnos / Veles); to pa je bolj ali manj vse (in že to je ogromno). Da pa niso pisane v kateremkoli slovanskem narečju, ne more služiti kot dokaz odsotnosti slavofonega prebivalstva na območjih med Donavo in Jadranom že v starem veku, saj ne izkazujejo slavofonega karakterja iz preprostega razloga, ker jih niso ustvarjali pripadniki etnosa, ki so ga latinsko govoreči nazivali Veneti, pač pa pripadniki nekega drugega – post-dardanskega oz. post-dardano-evganskega; tj. severno-(italo)etruščanskega – ljudstva. Ljudstva, ki nikdar ni poseljevalo območij do Donave, še manj pa preko nje do bližine Pseudo-Scymnovega »severnega stebra« oz. do Baltika. Če bi namreč bivali tudi na tem območju, bi morali na njem najti enake inskripcije, ki bi bile pisane v istem jeziku in v enaki pisavi; pa jih doslej vzhodnejše od Idrije pri Bači z izjemo t.i. negovskih čelad (te se bile naknadno prenesene v Ženjak pri Negovi) stvarna arheologija ni odkrila.

stotrideset stadijev, ponovno pojavi v bližini morja. (Strabon, *Geographika*, 5, 1, 8)²⁴⁵

Res je potrebno posebej poudariti važnost zgornje ugotovitve o dveh skupinah jadranskih Venetov oz. o dveh pomenih označevalca Veneti (politonom / etnonim), od katerih se eden nanaša na Venetijo drugi pa na izven njenih območij bivajočo etnijo, v luči okoliščine, da se je glavnina centrov pozno-železnodobne pismenosti (Ateste,

²⁴⁵ Tudi tu je žal treba izpostaviti, da je angleški prevod Strabonove *Geographike* (Jones 1917–1932), ki je prosto dostopen preko portala LacusCurtius, v primeru tega podpoglavja zelo problematičen, saj izpušča prvo omembo Venetov in prevaja ».../ Aquileia has been given over as an emporium for those tribes of the Illyrians that live near the Ister /.../«, kar implicira, da je bilo oglejsko tržišče v dobi, ki jo Strabon opisuje, prepuščeno le »obdonavskim Ilirom«, in sicer prav od Venetov. To videnje Jones še okrepi, ko nekaj nižje prevaja »The boundary between the two peoples is marked by a river flowing from the Alps /.../«, kakor, da bi ta meja, vzhodno od katere, pravi Strabon, se nahaja Oglej, bila meja med poselitvenim prostorom Venetov in Ilirov. Toda to ne drži, saj sam Jones (tokrat ustrezno) prevaja, da gre za Ilire ob Donavi in ne ob Jadranu, ko zapiše »the Illyrians that live near the Ister«, poleg tega pa Strabon v naslednjem podpoglavju, ko opisuje »venetske konje« ter volkove in srnjad (kakor sem omenil že višje v besedilu) le-te omenja ob izlivu Timave; tj. vzhodno od Ogleja. Izvirnik se v grščini glasi: ».../ ανειται δ' εμποριον τοις τε Ενετοις και τοις περι τον Ιστρον των Ιλλυριων εθνεσι /.../«, pri čemer je »τοις Ενετοις« dajalnik množine, beseda »τε« pa (vezana na sledeči »και«) označuje »both... and« in je tako Oglej kot emporij bil po Strabonu prepuščen »both to Veneti and to the Illyrians that live near the Ister.« Da je temu prav zagotovo res tako, izhaja navsezadnje tudi iz vsebinske nevzdržnosti Jonesovega stavka »the latter load on wagons and carry inland the products of the sea, and wine stored in wooden jars and also olive-oil, whereas the former get in exchange slaves, cattle and hides.«, ko pa stavek prej zapiše »Aquileia has been given over as an emporium for those tribes of the Illyrians that live near the Ister« in se tako besedi »latter« in »former« (v izvirniku »ουτοις« in »εκεινοις«) nimata na kaj nanašati, ko pa omenja v tem stavku le Ilire, Venete grškega izvirnika pa izpušča. Ker se je tega sam Jones očitno zavedal, je za besedo »former« vstavil podčrtno opombo in zapisal »By »the former,« Strabo refers of course to the inhabitants, not only of Aquileia, but of the various towns (named and unnamed above) about the recess of the Adriatic.« To pa »of course« ni res, saj se ta »the former« nanaša na τοις Ενετοις v stavku ».../ ανειται δ' εμποριον τοις τε Ενετοις και τοις περι τον Ιστρον των Ιλλυριων εθνεσι /.../« To pa pomeni, ker Strabon sam pravi, kako se Oglej nahaja izven venetskih meja (»εξω δ' εστι των Ενετικων ορων η Ακκληία«), da so Veneti bivali tudi vzhodno od tedanje vzhodne meje desete regije Italije po imenu Venetia; tj. na območju kota Jadrana in v notranjosti dežele v smeri, recimo temu »blizu-donavskih Ilirov«. Ali drugače povedano, pri Strabonu je v tem podpoglavju *Geographike* zapis Ενετοις etnonim (Sclavenov), zapis Ενετικων ορων (venetske meje, venetsko območje) pa politonom (Rimljanov), ki označuje deseto regijo Italije. Tudi pri Liviju najdemo potrditev Strabonovega opisa Ogleja kot celo izven Italije oz. Cisalpinske Galije nahajajočega se. Livij namreč piše: ».../ Luciju Duroniju je pripadla Apulia in priključeni Histri« (»et Histri adiecti«; Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 40, 18). Seveda ta Livijeva pripoved ne bi imela smisla, če bi se res nanašala na južnoapeninsko regijo Apulijo, saj ta ni bila izločena iz sestava Italije, da bi mogla pripasti oblasti Lucija Duronija namesto oblasti senata, tudi pa v njeni bližini ni bilo kakršnihkoli Histrov, pač pa ime Apulia na tem mestu Livija skoraj gotovo predstavlja (P-keltsko) korupcijo imena Aqulia (= Aquileia), torej Apulia namesto Aqulia. Temu mestu so očitno bili Histri priključeni v letu 181 pred Kr., ki ga Livij opisuje ob zgornjem navedku, to pa se, kot rečeno, ujema z opisom Ogleja izven »venetskih meja« pri Strabonu, le da Strabon tudi vzhodno od Timave govori o Venetih in ne – kakor Livij – o Histrih. V Prilogi C bo videti tudi, kako so ti Histri Livija bili pravzaprav zveza Histrov in Karnov, pri čemer tako Livij kot Strabon govorec o Venetih kota Jadrana pripovedujeta kakor Ptolemaj v drugem stoletju prav o Karnih; tj. o karnijskih, ne pa atestinskih, Venetih; o slavofonih Venetih. Jonesu v prid vendarle povem, da je njegov prevod *Geographike* izhajal v osmih knjigah med leti 1917 in 1932; torej začeni še med prvo svetovno vojno, ko je bila Italija zaveznik ZDA in Britanije, in dalje v obdobju, ko je imperialistična Britanija podarila Primorsko Italiji, ta pa je nato postala fašistična, skratka v času, ko tudi, če človek ni bil fašist, zagotovo ni bilo ravno priporočljivo 'dlakocepiti' glede Slovencev ter njihovih etničnih predhodnikov v kotu Jadrana. Tudi še danes žal ni, lahko pričujem iz lastne življenjske izkušnje. A o tem, kje drugje.

Padova, Lagolo, Adria, Altinum, Vicenza, Treviso idr.), kjer je bila najdena velika večina psevdo- paleo-venetskih inskripcij, nahajala zahodno od tega »jadranskega kota«. Šele tako je namreč mogoče razumevati, kako to, da v okoliščini, ko izrazi Wenden / Winden / Veneti / Vendi itd. predstavljajo eksonimne označevalce Slovanov, te 'venetske' inskripcije niso pisane v kateremkoli od znanih slovanskih narečij. Kajti, ko politično-religiozne centre, ki so te zapise ustvarili, imenuje Tit Livij etruščanska liga dvanajsterih mest (Psevdo-Scymnos pa Pelazgi), se strinja, da uporaba venetskega etničnega eksonima za opredelitev poimenovanja narodnosti / jezika teh inskripcij ni opravičljiva.²⁴⁶ Tisto, kar tako Krahe, Pauli, Prodocimi, Lejeune, Wallace in drugi imenujejo venetščina ali paleo-venetščina, sam zato je imenujem »t.i. paleo-venetščina« ali psevdo-paleo-venetščina, še primernejši pa bi bil izraz »voltumnijščina« – vzet iz imena božanstva Voltumna, v čigar svetišču pri mestu Volsinii se je odvijala skupščina lige dvanajsterih etruščanskih mest, o kateri pripoveduje Tit Livij, da je pred galskimi vdori četrtega stoletja pred Kr. obvladovala celotno območje severno od reke Pad vse do Alp z izjemo venetskega »kota Jadrana«; in je torej obvladovala tudi območje evganske Benečije, toliko bolj, ker se ime tega etruščanskega božanstva na epigrafski atestinske kulture pojavlja in ponavlja na celi vrsti inskripcij. **D)** Obliko $\epsilon\chi\omega\tau\alpha\iota$, izhajajočo iz glagola $\epsilon\chi\omega$, ki lahko pomeni imeti, posedovati, nositi, držati, hraniti itd. prevaja Müller v smislu »držati se« in torej »mejiti z«, zaradi česar uporablja v latinščini besedo *finitimi* (od finis = konec, meja) v pomenu »Venetov meječi Tračani«, vendar pa

²⁴⁶ Pri čemer ne gre za to, da bi starim Rimljanom in nato Beneški republiki oporekali uporabo imena Venetov kot poimenovanja svojih političnih entitet, pač pa se ni mogoče strinjati s tem, da se politonim teh entitet uporablja kot označevalec jezika inskripcij, ki so bile ustvarjene davno preden je Oktavijan ustanovil deseto regijo Italije ter tako šele konstituiral ta politonim. Ustanovil jo je na način, da se je venetski del Venetie et Histrie raztezal od predmestij Ogleja (in tako skrajno zahodnih območij kota Jadrana) do reke Pad, ki je od pozno-helenističnega obdobja dalje hegemonsko uveljavljano in zmotno (saj ob Padu ni nahajališč jantarja) veljala za Eridan, kar mu je nudilo opravičilo za njeno poimenovanje Venetia po Venetih, ki so v Phaethonovem mitu tako s kotom Jadrana kot z Eridanom povezani in pomensko sidrani. Tovrstnosodobno »nacionaliziranje preteklosti« glede poimenovanja jezika inskripcij je toliko neresno in neznanstveno, kakor, če bi kdo na temelju okoliščine, da se otok Kreta nahaja v sodobnosti znotraj območij Helenske republike, zatrjeval, da je jezik eteo-kretske inskripcij helenski, ko pa evidentno ni helenski, pač pa eteo-kretski. Kreta je bila svoj čas vključena tudi v sestav post-Dioklecijanove t.i. Ilirske prefekture rimskega imperija, pa ne bo zavoljo tega kdorkoli trdil (no, kakšen 'spontani' slovenetolog, ki 'prepozna' slovenščino na epigrafskem gradivu najdenem od Akvitanije do Himalaje, bi se tudi našel), da je jezik eteo-kretske inskripcij ilirski ... Ne bo skratka držalo, da okoliščina, ko jezik teh na območju Benečije izkopanih inskripcij ni strukturno in razvojno soroden baltoslovanščini, praslovanščini ter slovenščini in njenim narečjem, dokazuje zmotnost temeljne teze venetskih teorij (govorim v množini, saj je različic venetskih teorij cela vrsta), po kateri se slavofono prebivalstvo ni doselilo na območja južno od Donave šele po letu 568, ko so Langobardi zapustili Panonijo in se naselili v Italiji, temveč davno prej; pač pa ta okoliščina – okoliščina torej, da jezik psevdo-paleo-venetskih inskripcij ne izkazuje sorodnosti slovanskim jezikom – le dokazuje, naj ponovim, da teh inskripcij niso pisali pripadniki ljudstva, ki so ga latinsko pišoč avtorji nazivali z etničnim eksonimom Veneti, pač pa pripadniki nekega drugega (pozno-severno-etruščanskega = retijsko-volsinijskega) ljudstva bivajočega na območju evganske Benečije, precej zahodno od Ogleja.

tovrstno tolmačenje, kot že rečeno ne more obveljati, kolikor se nanaša na Jadran, saj ob Jadranu Trakije ni bilo. Müllerja je verjetno zavedla bližina jadranskega polotoka Istre deželi Benečiji, a je vendar tako, da v obdobju, ki ga *Periegesis* opisuje, ti dve deželi (ta dva politonima) po vsej verjetnosti še nista niti obstajali, pa tudi, če sta že obstajali (*Periegesis* omenja »kolpon istorousi« = 'istrski zaliv'; verz 375), druga z drugo nista bili mejili, saj se je med njima nahajala staroveška Karnija oz. kot Jadrana.

Najverjetnejše se zdi, da se je verz 391 te *Periegesis* nanašal v viru, ki ga je Psevdo-Scymnus uporabljal, na spodnji tok Donave (reke Ister) oz. na območje v bližini mesta Istria v Mali Skitiji, pa ga je Psevdo-Scymnus zaradi svojih zgrešenih predstav o dveh rokavih Donave, od katerih naj bi se eden izlival v Jadran, zmotno umestil v predstavo okolja jadranskega morja namesto ob spodnji tok Donave. Težko je sicer obrazložiti, kako, da ni znan niti en sam drug staroveški vir, ki bi Trakijo ali Tračane postavljal ob severovzhodno obalo Jadrana, medtem ko drugi viri, ki omenjajo Venete na območju Trakije na jugovzhodu Balkana, so znani – celo iz epigrafskega gradiva.²⁴⁷ Takšen vir je denimo Arian (kot njegovo sicer izgubljeno delo citira Eustathius), ki pravi, da so bili Veneti iz Paflagonije pregnani od Asircev (mišljeni so bili najbrž Leukosyri = Kapadokijci) in da so se pred premikom na območje Jadrana naselili na območju Trakije. Podobno v Trakiji Venete omenja tudi Psevdo-Aristoteles v *De mirabilibus auscultationibus* (= *On Marvellous Things Heard*, 119),²⁴⁸ ter v fragmentu Strabonove

²⁴⁷ Na neki nagrobni steli iz 6. stoletja pred Kr. najdeni pri vasi Kyolmen blizu Plovdiva (v Bolgariji) in pisani v neki različici »tračanščine« se nahaja v helenici pisana inskripcija, katere tretja beseda se glasi HNETESA (enetes), kar je verjetno ženska oblika v imenovalniku ednine istega etnonima, ki se v grščini v moškem spolu ednine glasi Enetos.

²⁴⁸ Kot večina informacij iz *De mirabilibus auscultationibus*, je tudi omemba Venetov v njej dokaj pomenljiva. Nekateri menijo, da se nanaša na 'jadranske Venete', saj podoben opis, kot ga najdemo pri Psevdo-Aristotelu omenja tudi Aelian, ki ga veže na Jadran, vendar pa je to šele sekundarni razvoj mita, saj Psevdo-Aristotel v odstavku 118 pravi »In Thrace above Amphipolis /.../«, v odstavku 120 pa »In Thracian Chalcidice /.../«, v poglavju 119, ki se nahaja vmes in se tako očitno nanaša na Trakijo, pa poroča: »They relate a remarkable occurrence among the Heneti; for countless thousands of jackdaws come to their country and consume their grain, when they have sown it; before they are about to fly over there the Heneti put out gifts for the birds on their boundaries, putting down seeds of all kinds of fruits; if the jackdaws taste these, they do not pass over the border into their country, and the Heneti know that they will be in peace; but if they do not taste them, they expect as it were an invasion of the enemy.« (Psevdo-Aristotel, *De mirabilibus auscultationibus*, 119). Toliko bolj je to zanimivo, ker kavka (Jackdaw, grško κολοιός) v tem besedilu nikakor ni kodirana denotativno, pač pa mitsko (sekundarna raven konotacije; Barthes) in sicer na podlagi mita o Tračanki Arne, ki ga omenja Ovidij (Ovidij, *Metamorfoze*, 7, 453–469), ki je bila od kralja Minosa podkupljena, da izda svoj polis, in so jo bogovi spremenili v kavko. Podobno zgodbo kot Psevdo-Aristotel podaja kot rečeno Aelian: »Theopompus says that at the season of the third plowing and sowing the Veneti who live on the shores of the Adriatic despatch presents to the Jackdaws, and these presents would be cakes of ground barley with honey and oil well and truly kneaded. The purpose of these presents is to placate the Jackdaws and to declare a truce, so that they shall refrain from digging up and collecting here and there the fruits of Demeter sown in the soil. And Lycus confirms this adding further the following details /.../ poškodovani tekst; op. M. G. /

scarlet thongs, and after setting them out they withdraw. And the clouds of Jackdaws remain outside the boundaries, while two or three birds, selected like ambassadors from cities, are sent to take a good look and see how many presents there are. After their inspection they return and summon the birds, giving the call which is natural for them to utter and for the others to respond to. And the birds come in clouds, and if they eat the aforesaid presents the Veneti know that there is a truce between them and the aforesaid birds. If however they ignore and scorne them as skimpy and refuse to eat them, the inhabitants are confident that a famine will be the price they have to pay for this rejection. For if the aforesaid birds remain unfed and so to say, unbribed, they swoop upon the ploughlands and pillage in the most distressing way the greater part of what has been sown, digging up and tracking out the seeds in their anger.» (Claudius Aelianus, *De natura animalium*, 17, 16). Pomenljivi sta ti pripovedi Psevdo-Aristotela in Aeliana predvsem zato, ker obe vsebujeta motiv »ptičjega nepreletanja« meje, kar je grški mitski motiv imenovan *ópoç* (angl. without birds, latinsko Avernus), ki se v najbolj znani različici nanaša na jezero Avernus v kraterju pri Cumah v Italiji pri Neaplju, kjer naj bi hlapi žvepla onemogočali prelete ptičev; v mitu pa se ta koncept vselej nanaša na točke vstopa v podzemlje in tako na Hadov kult. Tovrstni omembi »brez ptičev« pa srečamo tudi v zvezi s Phaethonovim mitom in z Električskimi otočki »kota Jadrana« pri Apoloniju Rodoškem in pri istem Psevdo-Aristotelu. Prvi zapiše, kot sem že citiral, tu pa zavoljo nuje ponovim: »/.../Močvirje še danes izpareva težko soparo iz njegove žareče rane in nobena ptica ne more v svojem lahkotnem letu preleteti močvirskih voda, ker sredi leta strmoglavi v žgoče sopare. V visokih črnih topolih v okolici tožijo in jočejo nesrečne Heliade in pretakajo solze, ki jim z vek padajo na tla kot lesketajoče se kaplje jantarja. Te se spodaj v pesku na soncu posuše in otrde in kadar vode iz temnega močvirja v pišu vetra prestopijo svoje bregove, odnese narasli tok te solze proti Eridanu.» (Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 4, 604–611; okrepil in podčrtal M. G.); med tem ko drugi, kot sem tudi že navedel, pa tu ponovim, sporoča: »Na Električskih otokih, ki se nahajajo v kotu Jadrana, pravijo, da sta bila posvečena dva kipa – eden iz kositra in eden iz bakra – izdelana od Dedala v staromodnem stilu v spomin na stare čase, ko je bežeč pred Minosom prispel v ta okoliš s Sicilije in s Krete. Pravijo, da je te otoke nanesla reka Eridan. V bližini reke se nahaja jezero, ki vsebuje termalno vodo. Močan in neprijeten vonj se širi iz njega in nobena žival ne pije njegove vode niti noben ptič ne leti preko njega, ne da bi strmoglavil in umrl. Po obsegu meri dvesto stadijev, po širini pa deset. Lokalno prebivalstvo pravi, da je Phaethon padel v to jezero, ko ga je zadela strela. V njem se nahaja veliko topolov, s katerih se cedi t.i. elektron. O njem poročajo, da ima podobo smole, ki pa je strjena kakor kamen. Prebivalci ga nabirajo in ga prinašajo Grkom./.../« (Psevdo-Aristoteles, *De mirabilibus auscultationibus*, 81; okrepil in podčrtal M. G.). Če vemo, kako v tem kotu Jadrana Strabon, kot rečeno, omenja templja Argivske Here in Aetolske Artemide ter s tem v zvezi ritual žrtvovanja belega konja (ki je Phaethon – venetski konj) ter s tem v zvezi omenja Diomedov kult, ni nepomembno vedeti, kaj o Diomedu poroča isti Psevdo-Aristotel: »They say that in the island of Diomedeia in the Adriatic there is a remarkable and hallowed shrine of Diomedes, and that birds of vast size sit round this shrine in a circle, having large hard beaks. They say moreover that if ever Greeks disembark on the spot they keep quiet, but if any of the barbarians that live round about land there, they rise and wheeling round attack their heads, and wounding them with their bills kill them. The legend is that these birds are descended from the companions of Diomedes, who were wrecked near the island, when Diomedes was treacherously murdered by Aeneas, the king of those parts at the time.« (Psevdo-Aristotel, *De mirabilibus auscultationibus*, 79). Ker pa je ta mit o pretvorbi žalujočih (Šašel-Kos 2010, 83) Diomedovih spremljevalcev v ptiče povsem paralelen mitu, ki sem ga v eni od opomb že navedel, o tem, kako so bile Meleagrove sestre po njegovi smrti zavoljo žalovanja spremenjene v pegatke (meleagride) in ker Sophoklej ter Mnaseas s tem mitom povezujeta legende o izvoru jantarja, lahko – na podlagi tega, kar je že zgoraj bilo povedanega o povezavi med Električskimi otoki in »otokom Elektre« (Samothrake), izluščimo zgodovinsko jedro teh mitov o pegatkah, kavkah, »brez ptičju« (Avernus), Diomedovih ptičih itd.: prebivalci so morali vsako leto žrtvovati 'belega konja' (Phaethona), da so Heliade 'žalujoče za njim' 'proizvedle' vedno novi jantar, da so ga nato prebivalci mogli z Baltika prinesiti do kota Jadrana v svetišče Aetolske Artemide, in ga tam pustiti Grkom v zameno za mir; zato tudi pravi Psevdo-Aristotel o jantaru: »Prebivalci ga nabirajo in ga prinašajo Grkom«; namesto »ga nabirajo in ga prodajajo Grkom.« Ekonomski imperializem, hegemonija (pra)starega veka torej – temu so ti templji na Električskih otočkih (zbombardirani menda od Italije med prvo svetovno vojno) pred izlivom Timave služili. Jantar in ostalo blago je od tam šlo v Spino (kasneje v Adrijo) in o tam v Grčijo, predvsem v Delfe; zato tudi tolikšni bes severnjakov, ki so grške templeje tolikokrat z oboroženo silo plenili. Kolikor je ta Aetolska Artemida povezana z boginjo Reitijo – o tem več niže –, toliko odraža okoliščino, da Reitijin kult ni bil venetski (pač pa retijski; oz. izvirno pelazgijski; o tem Psevdo-Scymnus v verzu 217 *Periegesis*); hkrati ta povezava raznih ptičev iz raznih mitov, ki se nekateri nanašajo na Jadran, drugi pa na Trakijo, jasno pričuje tudi o povezavi mita obeh Diomedov, grškega in

Geographike Maeandrios (več o tem kasneje); pa v bližini (na območju Paionije) tudi Curtius Rufus (šesta knjiga biografije Aleksandra Velikega, kjer navaja, da je Parmenionov sin Philotas negrško govoreče Makedonce imenoval Paflagonci) ter Appian (v opisu Mitridatovih vojn) in še kdo.²⁴⁹ Sam uporabljam v prevodu tega izraza ekhontai obliko glagola »držati« ter dopuščam sicer obe možnosti: bodisi »Venetov držeči se Tračani« (in torej z njimi meječi) bodisi »Venetov posedujoči Tračani« (in torej njim nadoblast vršeči Tračani) so »Istri imenovani«, a se mi slednja za dobo, v kateri je besedilo nastalo, zdi verjetnejša in sem jo zato v zgornjem prevodu *Periegesis* uporabil.

Tudi pa menim, da je ta verz Psevdo-Scymna (ali pa vir, ki ga je Psevdo-Scymnus uporabljal) služil kot pomenska osnova omembi ljudstva Phisonitov pri Cezariju iz Nazianza v četrtem stoletju po Kr., kjer ljudstvo Phisonitov Cezarius imenuje po starozaveznem hidronimu Phison, ki ga, kot sam pojasnjuje, enači z Donavo, ter tako simbolno Phisonite, najsi hoče ali noče, s prav temi Psevdo-Scymnovimi Istrani, Veneti pod Tračani. Cezarius iz Nazianza kot prvi rimski pisec v isti sapi s Phisoniti literarno izjavlja tudi o Sclavenih – ime, ki mu predstavlja endonimno poimenovanje prav tega v *Periegesis* navedenega etničnega eksonima Venetov. Venete ob spodnjem toku Donave sicer omenja tudi najstarejši ohranjeni zemljevid (itinerarij) Evrope – *Tabula Peutingeriana* – pri čemer se zdi še najverjetneje, da je tudi v primeru tega itinerarija kot vir za vpis eksonima Venetov na predelu, ki ponazarja območje med spodnjim tokom Donave in Dnjestrom uporabljen prav 391. verz Psevdo-Scymna, ali pa njegov vir.²⁵⁰

Naj povzamem. *Periegesis* govori o območjih, ki so najbližje severnemu polu, pri čemer velja upoštevati, da stari viri vse do relativno poznega obdobja rimsko imperialnih piscev niso imeli predstave o obstoju Skandinavije (pa tudi zgodnji rimski pisci so jo pojmovali kot otok in ne polotok) ter je v tem smislu razumljivo, da so obalna območja

traškega. Diomedovo ideologijo so sicer uporabljali predvsem Sirakužani ob širjenju svojega vpliva na Jadranu na račun Venetov kota Jadrana in na račun Liburnov.

²⁴⁹ Žal za dosledno razčlenbo virov, ki omenjajo etnos Venetov na območju Balkana v tej s številom strani omejeni razpravi nimam prostora. Tako mora zadoščati zgolj omemba nekaterih od teh virov. Dejansko Trakija ni segala do Jadrana, medtem ko Venete na območju Trakije ter v njeni neposredni bližini omenja kar lepo število virov.

²⁵⁰ Zaradi česar niso utemeljena tista tolmačenja, ki pojav Venetov ob spodnjem toku Donave na *Tabula Peutingeriana* pojasnjujejo kot odraz širjenja izza-karpatskih Venetov (baltiškega območja) v smeri Črnega morja in Vlaške nižine tokom četrtega stoletja krščanskega štetja, saj, ker so Veneti na tem istem območju omenjeni že v verz 391 *Periegesis*, se torej niso mogli nanj doseliti šele kakšnih 600 let po nastanku *Periegesis*.

Baltskega morja, ki je bil pojmovan tudi kot »severni Ocean«, doživljali kot severnemu polu najbližja. Z izrazom Kelti so na tem mestu *Periegesis* gotovo mišljena proto-teutonska ljudstva (in ne t.i. Ibero-Kelti ali pa Kelti-Galci), poleg njih pa *Periegesis* kot »severnemu stebru« najbližje bivajoče ljudstvo omenja Venete; in gre tako gotovo za Venete z obal Baltskega morja ter vzdolž Odre in Visle, o katerih govorijo tudi viri rimsko-imperialne dobe, ki so predstavljeni v nadaljevanju Priloge A k diplomskemu delu. *Periegesis* navaja dalje, kako omenjeni Veneti bivajo tudi »znotraj / do Jadrana / Donave«, tj. na območjih, ki so v smeri severa z njo zamejena, pa vse do Jadrana.²⁵¹ Tako imamo opravka s primarnim pisnim virom, ki izrecno enači ter kot enovito ljudstvo predstavlja jadransko in baltsko-vistulansko vejo Venetov. Tu pri Psevdo-Scymnu se pravljice o tem, kako so se jadranski Veneti od baltskih v etničnem in v etnolingvističnem značaju v antiki razlikovali, prenehajo.

Ali drugače povedano: kdor vztraja, kakor vztrajajo jezikoslovci, kot so Prosdocimi, Lejeune in drugi, ki jemljejo jezik v evganski Benečiji in v njeni neposredni okolici izkopanih inskripcij – pisanih v »severno-etrusčanski« pisavi – za pravi venetski jezik, da so jadranski Veneti starega veka govorili jezik, ki je po svojih bistvenih značilnostih podoben in soroden italiskim jezikom ter med njimi še v največji meri prav latinščini, mora v luči informacij iz Psevdo-Scymna²⁵² 1) stati na stališču, da se je ta isti »latinščini še najbolj podobni« jezik govorilo tudi v času Psevdo-Scymna, Plinija starejšega itd. na območjih sodobne Poljske vzdolž reke Visle in obal Baltskega morja; 2) to svoje stališče utemeljiti z resnimi študijami hidronimov ter toponimov (in tudi sarmatskih etnonimov) na območjih sodobne Poljske, kjer so bivali baltiški Veneti; 3) opredeliti, od kod naj bi se med tovrstno opredeljene »balto-italske« ljudi naselili Slovani (ali Baltoslovani), kdaj naj bi se to zgodilo; in s katerimi sredstvi se je jezikovna 'slovanizacija' teh namišljenih »Balto-Italov« izvršila, da jih, odkar svet

²⁵¹ *Periegesis* o Venetih območja kota Jadrana sicer upošteva že najmanj od Sophokleja dalje (o tem podrobneje v naslednjem podpoglavju te priloge) uveljavljani mit o njihovi doselitvi z območij Paflagonije po koncu trojanske vojne. Toda obstoj kakršnihkoli Venetov v Paflagoniji izven Homerjeve mitologije ni bil kadarkoli dokazan. *Iliada* sama Venete locira v Paflagonijo iz simbolnih razlogov, četudi te dežele najverjetneje niso niti Sclaveni-Veneti niti kakšni neslavofoni 'Veneti' kadarkoli poseljevali.

²⁵² Posebej še, ker tudi Plinij starejši v zgoraj že citiranjem odseku 11. poglavja 37. knjige *Naravne zgodovine* trdi prav enako kot Psevdo-Scymnus, ko pravi, da so se Veneti razširili okrog Jadrana z območij v bližini Panonije (= severno od nje, ker se nahajališča jantarja edino tam pojavljajo), od koder so prinašali jantar v sredozemsko območje; ter tako tudi on – neodvisno od Psevdo-Scymna – pričuje o etno-lingvističnem sorodstvu baltiške in jadranske veje Venetov. Ker o tem sorodstvu obeh venetskih kolektivov torej poročata dva med seboj neodvisna vira – eden helenski in drugi rimski – zadoščata za sklep, da je to etnično sorodstvo de facto obstajalo (in obstaja med večinsko narodnostjo sodobne Poljske ter Slovenci še zmeraj).

pomni, ni več najti kjerkoli; ter ne nazadnje 4) zadovoljivo odgovoriti, kako to, da t.i. paleo-venetskih inskripcij, kakršne so arheologi izkopali v Atestah, Padovi, Vicenzi, in drugod po evganski Benečiji, ni najti tudi na vseh ostalih območjih do Donave ter preko nje na območjih segajočih vse do izliva Visle v Baltik.

Kdor pa nasprotno zatrjuje, da so bili baltiški Veneti rimsko-imperialne dobe (in predhodne ter sledeče dobe) slavofono (ali balto-slavofono) prebivalstvo (prav to trdi klasična izza-karpatska naselitvena teorija o izvoru Slovanov), mora v luči Pseudo-Scymna vztrajati na stališču, da so bili slavofono prebivalstvo tudi jadranski Veneti bivajoči v »kotu Jadrana«. Iz česar izhaja, da mora dokazati 1) bodisi spontano sorodnost jezika t.i. paleo-venetskih inskripcij s slovanskimi jeziki (kar po mojem mišljenju – vsaj v okvirih indoevropеistike – ni mogoče, saj jezik teh inskripcij ni niti slovenščina niti slovanski niti baltoslovanski) 2) bodisi pojmovati jezik teh inskripcij ne kot jezik jadranskih Venetov, bivajočih na območju »kota Jadrana«, pač pa kot jezik zahodno od njih bivajočega železnodobnega in antičnega ljudstva. Prav to bom v nadaljevanju tega podpoglavja skušal dokazati, pri tem pa bo uporabljena docela enostavna metoda: prikazana bo v obliki tabele pogostost pojavljanja različnih etnonimov in politonimov v korpusu teh inskripcij atestinske stvarno-arheološke kulture. Iz spodnje tabele je razvidno, da se »alpsko-etrusčanski« etnonim Retijcev, severno-etrusčanski politonim Voltumnov in etnonim rodu Volsinov (Volte-geni) na inskripcijah pojavljajo kar petindvajsetkrat pogosteje kot se na njih pojavlja venetsko ime.

A.2.1.2 Etnonimi in politonimi s psevdopaleo-venetskih inskripcij

And I can tell you the names of the kingdom,

I can tell you the things that you know.

Whispering for a fistful of silence,

climbing valleys into the shade.

(The Doors 1996)

Tabela A.1: Seznam etničnih in političnih imen z inskripcij korpusa atestinske kulture

Zaporedna številka imena	Ime	Etnonim / Politonim	Različice z inskripcij	Število pojavljanj
1	Atina ²⁵³	teonim / politonim	Ataina (Es XLIX)	1
2	Boji ²⁵⁴	etnonim (od srednjega veka dalje politonim Bavarske in tudi Bohemije)	Bo-/ios/ (Es 8), Boiios (Es 28), ? Boikno-/s/ (Es 66), ? Boiialnai (Es 127)	4
3	Bouganci ²⁵⁵ (Evganci)	etnonim	VHougonte-/i/ (Es 13), VHougontai (Es 40),	13

²⁵³ Morda gre za prevzem grškega poimenovanja boginje; verjetneje pa se zdi, da gre za ime polisa (Atina), ki ga omenja Plinij starejši v svojem opisu desete regije Italije kot enega od v njegovem času že opustelih mest Venetov. (Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 3, 23).

²⁵⁴ Boje sam pojmem kot proto-germansko 'spontano' govoreče ljudstvo, ki pa so ga staroveški viri – ker so Germane na splošno pojmovali kot Kelte tja do Julija Cezarja – prištevali h Keltom. Bili so nominalni predniki Bavarcev (Baiovarii, Bayern). Appian jih v fragmentu 1.1. njegovih *Galskih vojn* imenuje »the most savage of the Gallic tribes« (White 1899), ime pa so po običajnem tolmačenju zapustili tudi mestu Bologna, kamor so s severa vdrli. Imeni z inskripcij Es 66 in Es 127 morda označujeta tudi kaj drugega in ne imena Bojev. Tudi Prosdocimi in Pellegrini izražata mnenje, da gre za etnonim tega ljudstva. (Pellegrini in Prosdocimi 1967, II, 59–60). V njuni razčlembi tega imena se sklicujeta tudi na vrsto podobnih oz. enakih zapisov imena Bojev na vrsti latinskih inskripcij.

²⁵⁵ Digraf VH v zapisih tipa VHOUGONTAI berejo 'normativni venetologi' kot glas /f/ in se sklicujejo pri tem na latinično pisane inskripcije z istih arheoloških najdišč, kjer (zatrjujejo, da) je zapisano npr. FOUGONTAI namesto VHOUGONTAI, kot se glasi ista beseda na starejših inskripcijah pisanih še v severno-etruski pisavi. A to dokazuje kvečjemu, da se je preglas iz proto-indoevropskega glasu /bh/, ki ga je digraf VH – kot berem – označeval, v glas /f/ dogodil tedaj (v prvem stoletju pred Kr.) ob prehodu v latinično pismenost. Ni pa resnega dokaza, da je digraf VH označeval glas /f/ že prej. Če bi veljala logika 'normativnih paleo-venetologov', da je mogoče iz latiničnega zapisa črke dane besede sklepati o glasovni vrednosti ustrežajoče črke oz. digrafa iste besede zapisane stoletja prej še v severno-etruski pisavi, potem bi morali npr. tudi črko X, s katero je v tej severni-etruski zapisovan glas /t/ imena *Voltiomnoi*, brati kot glas /s/, saj se v latiničnem zapisu *Volsomnos* (Ca 58) črka S nahaja prav na položaju tega pred-latiničnega X. Lepo prosim, če stoji v latiničnem zapisu črka S na položaju, kjer se

			VHougontna (Es 40), VHogonta (Es 43), VHougontiiaka (Es 56), VHougonta (Es 58), VHougota (Es 76), VHougontioi (Es 79), VHougontei (Es 80) VHogotnai (Es 88), Hougontai (Es 105), Hougontai (Es 106), Hougontai (Es 111)	
4	Bruti ²⁵⁶	etnonim	VHrutanai (Es 86)	1
5	Egesti /	politonim	Egestiioi (Es 6),	4

prej pojavlja črka X (ki označuje glas /t/), to dokazuje le, da je v času nastanka te (že skoraj povsem) latinično pisane inskripcije Ca 58 prišlo do preglasta /t/ > /s/ (oz. do preglasta *Voltomnos* > *Volsomnos*). Povsem enako pa velja za razkorak med VHOUGONTAI in domnevnim FOUGONTAI, ali pa za razkorak med VHREMAISTNA in FREMAISTNA. Če se F pojavlja v latinično pisanih inskripcijah namesto starejšega VH, to ne pomeni, da je ta VH že v izvorni pojavnosti označeval glas /f/, pač pa le, da je v prvem stoletju (zaradi latinizacije) prišlo do preglasta /bh/ > /f/. Imena tipa VHOUGONTAI ipd. je tako treba brati kot *BHougontai*, to pa je etnonim, ki je poznan iz Ptolemajeve *Geografije*. Ptolemaj namreč v svojem opisu *Germanije Magne* omenja etnijo po istem imenu *Bougountas*. In, če vidimo, da se na psevdopaleo-venetskih inskripcijah pojavlja ime Teutonov ter ime Bojev – tj. dveh severnjaških in 'germanskih' ljudstev – ni razloga, da bi ne verjeli, kako je ta Ptolemajev *Bougountas* istovetno ime temu na inskripcijah izpričanemu poimenovanju *Bhougontai*. Ko je enkrat do preglasta /bh/ > /f/ prišlo, pa se je šele ime glasil po enaki 'spontani' razliki do teh Ptolemajevih *Bougountas*, kakršni pričujemo pri Herodotu glede imena anatolskih Frigijcev v oziru do balkanskih Brigov. Digraf VH je po letu 300 pred Kr. (oz. po uničenju mesta Volsini) iz voltumnijske pisave izginil, njegovo vlogo pa je prevzela t. i. »inovativna Eta«, ki je odtlej označevala isti glas kot prej ta digraf (četudi se jo je občasno še naprej uporabljalo tudi v enaki vlogi, kakršno ima Eta v grščini; in torej kot označevalec samoglasnika /i/ oz. /e/; npr. na inskripciji Pa 8). Posledično se je ime *Bhougontai* pisalo kot HOUGONTAI namesto starejšega VHOUGONTAI. Po mojem prepričanju so bili Titu Liviju, ki je bil rojen v Padovi, epigrafski zapisi tipa HOUGONTAI poznani (če ne od drugod, pa s starih nagrobnikov na pokopališčih Evganije), pa je njihovo začetno črko Eto (bodisi v zmoti bodisi namerno, da je dobil povezavo z grškim ευγενες = »dobrega, plemenitega rodu«) bral, kakor da bi označevala 'enak' glas kot Eta v grščini, ter jo transkribiral v latinico kot črko E. Tovrstno transkribiranje pa je rezultiralo v imenu *Eougontai* namesto *Bougontai* oz. *Fougontai*, ki pa nam je (po okrajšavi tako dobljenega triftonga /eou/ v diftong /eu/) v latinskih literarnih virih ohranjeno kot ime naroda *Eugancev*.

²⁵⁶ Bruti so bili ljudstvo juga Apeninskega polotoka. Ker 'normativni venetologi' opozicijsko berejo digraf VH /f/-jevsko, ne zmorejo prepričljivo pojasniti tega tako dobljenega 'Frutanai' (niti ne VHOUGONTAI, ki jim pomeni 'begunci', itd). Julijan Odpadnik v četrtem stoletju poroča o ostanku tega digrafa, ki ga je po letu 300 pred Kr. nadomestila t. i. »inovativna Eta«, ko govori v knjigi *O herojskih dejanjih Konstancija* o neki venetski črki, ki jo imenuje »ou« (to je grški naziv črke za glas /v/ oz. /w/, odkar je helenica izgubila Digamo) ter ji pripisuje vlogo grške Bete v venetski (res pa, da ne tudi v psevdopaleo-venetski) pisavi in jeziku. A v venetsko (oz. v slovansko pisavi, ki je v tej luči lahko le bodisi zgodnja glagolica bodisi 'črte i rezi', ki jih kot pisavo Sclavenov Bolgarije navaja Črnorizec Hrabri v svojem delu *O pismenah* s konca 9. stoletja) pisavo četrtega stoletja po Kr. je ta črka mogla priti le iz psevdopaleo-venetske oz. atestinske, saj preostale staroveške pisave Evrope te iz nekdanjega digrafa VH nastale črke niso poznale. Morda je le naključna okoliščina, kdo le bi mogel zanesljivo soditi, da sta si v grafičnem smislu Beta glagolice in psevdopaleo-venetski digraf VH strukturno podobna. Glagolična Beta deluje namreč, kakor ligatura, tvorjena iz latiničnih črk F in E (pri čemer je v tej ligaturi F postavljen 'na glavo', E pa pomanjšan in rotiran za 90 stopinj), ki ustrežata Digami in Eti iz digrafa VH. Ime *Bhrutanai* z inskripcije Es 86 bi sicer prav lahko označevalo tudi Britance, a zaradi oddaljenosti menim, da označuje vendar le etnonim z juga Italije po imenu Bruti; etnonimno subjektivno-identitetno obrazilo –an je mogoče zaslediti tudi drugod po inskripcijah atestinske kulture (npr. Reitian, Ruman, tudi Goltanos v osebnem imenu), obrazilo –ai pa označuje morda množino (inskrpcija Es 86 je enobesedna, tako ni mogoče sklona in števila dognati z gotovostjo).

	Segesti ²⁵⁷	(mesto v Karniji)	Egestn-/ai/ (Es 11), Egests (Es 34), Egests (Es 73)	
6	Etrurija ²⁵⁸	politonom	Iθuria (Es 21)	1
7	? Evropa ²⁵⁹	politonom (ali teonim)	Iorobos (Es 23), Iio-/robos?/ (Es 69)	2
8	Grki	etnonim	Graikoi (Es 76), Graici (Es II)	2
9	Kelti ²⁶⁰	? politonom	Keutini (Pa 19), Ceutini (Pa 19)	2
10	? Liburni ²⁶¹	? etnonim	Louderobos (Es 45), Louderai (Ca 4)	2
11	? Liguri ²⁶²	etnonim	? Logsii (Es 52)	1
12	Norik ²⁶³	politonom	Neirkai (Es 3), Nerkai (Es 43), Nerika (Es 53), Nerka (Es 59), Nircae (Es IV), Nerca (Es XLI), Nerca (Es L), Nerkai (Es 128)	8
13	Oderzo ²⁶⁴	politonom	Otergin,	2

²⁵⁷ Egesti (imenovani tudi Segesti) so v mitologiji (Vergil, *Eneida*, 1, 195) potomci rečnega boga po imenu Crinisis in Trojanke z imenom Egesta (v drugih virih Segesta). Egesti naj bi bivali na Siciliji (omenja jih Polibij, *Obča Zgodovina*, 1, 24). Drugo mesto Segesta pa omenja Plinij starejši v svojem opisu desete regije Italije kot eno od nekoč obstoječih, a v njegovem času že propadlih oz. zapuščenih mest Karnov (Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 3, 23) in prav na ta politonom se to ime z inskripcij najverjetneje nanaša. Ljudstvo po imenu Segesti pa omenjajo še razni staroveški viri tudi na območju Zagreba oz. Siska (Turopolja?) v t. i. Segestici v Panoniji.

²⁵⁸ Zapis Iθuria (začetni /i/ namesto /e/ naj ne moti, kajti na inskripciji se zaradi punktacije pojavlja Eta in ne Iota) se pojavlja le na eni sami inskripciji, zaradi česar ni mogoče z gotovostjo trditi, da gre za označevalec Etrurije. Inskripcija Es 21 se sicer glasi »Iθuria makknos«, kar, če drži misel, da gre za zapis latinske različice imena Etruščanov, pomeni morda »Velika Etrurija«. Zanimiva primerjava z vidika etruščanske kolonizacije Padske nižine se zdi t.i. »Magna Graecia« (Velika Grčija – naziv grških kolonij z juga Apeninskega polotoka).

²⁵⁹ Morda se zapis nanaša na Erebus (Mrak). Drugi primer (Es 69) je zaradi poškodbe inskripcije vprašljiv.

²⁶⁰ Ime Keltov je zapisano zaradi L-vokalizacije kot Keutini namesto Keltini.

²⁶¹ Morda se beseda Loudera (latinsko libera) ne nanaša na etnonim Liburnov, temveč gre za izraz občega besedišča, ki ustreza etruščanskemu *lautni* in grškemu *eleutheros*. Morda pa se nanaša kar na oboje.

²⁶² V grščini so Liguri imenovani »Luges«. Morda ta beseda z inskripcije Es 52 ni etnonim, ampak beseda občega besedišča.

²⁶³ Ime izhaja iz imena etruščanske boginje z latiniziranim imenom Nercia, Norcia, Nortia ipd., ki jo omenja Tit Livij. Njen simbol je žebelj. Številne inskripcije iz Atest se nahajajo prav na nekakšnih darilnih žebelih. Žebelj oz. igla je simbol severnice (arabsko »Mismar«). Noriška kraljeva rodbina je svoj izvor vezala na to boginjo (v Noriku imenovana Noreia = korelat Izide; Isis) in tako po njej imenovala svojo prestolnico (Noreia) ter preko nje deželo. Ni povsem razvidno, kdaj se na psevdopaleo-venetskih inskripcijah ime pojavlja kot teonim in kdaj kot politonom – kolikor je o razliki, ko govorimo o kultu 'boginje matere', prednice hierogamno spočete vladajoče dinastije politizirane lateralne etnije, mogoče govoriti. Vsaj pri inskripciji Es 53 se zavoljo samoglasnika /i/ med /t/ in /k/ zdi, da gre za politonom Norika.

²⁶⁴ Gre za ime mesta, ki je bilo po latinsko imenovano *Opitergium*, danes pa se v italijanščini imenuje Oderzo. Ime mesta, kjer je bila inskripcija Od 5 izkopana, se je v psevdopaleo-venetščini glasil »Optergin«, kot takšno je pač bilo v atestinski pisavi zapisano. Element »terg« je 'spontano' slovenski in

			Optergn (Od 5)	
14	Panonci ²⁶⁵	? politonim	Pannarioi (Tr 11), Pannarioi (Tr 12), Pannariai (Tr 13)	3
15	Retijci ²⁶⁶	etnonim (najkasneje od ustanovitve province Retije dalje politonim)	Reitiiiai (Es 24), Reitiiiai (Es 25), Reitiai (Es 26), Reitiiiai (Es 27), Reitiai (Es 30), Rei-/tiiiai/ (Es 31), /Rei-/tiiiai (Es 32), Reitiiia-/i?/ (Es 33), Reitiiiai (Es 40), Reitiai (Es 41), Reitiiiai (Es 42), Raitiiiai (Es 44), Reitiiiai (Es 45), Reitiai (Es 46), Reitiei (Es 47), Rηtiiiai (Es 48), Reitian (Es 49), Reitiiiai (Es 50), Reitiiiai (Es 51), Reitiiika (Es 52), Reitiiiai (Es 53),	31

označuje trg, tržišče. Drugod na psevdopaleo-venetskih inskripcijah besede »terg« ni najti. Ni torej del obče leksike, ampak je v zapis oz. inskripcijo prišel ta »terg« iz (sprva sclavenskega) toponima, ki si ga je atestinska kultura prisvojila in podredila, dokler si ni obeh podredil Rim. Slovensko oz. obče-slovansko besedo trg lahko v staroveški toponomastiki območij južno od Donave zasledimo v tudi še v imenih *Tergeste* (Trst) in *Tergolape* (neki trg na solnjejgraškem območju rimskodobnega Norika).

²⁶⁵ Ime *Paniari* je poznal že Matija Petar Katančić (1750–1825), ko ga je opazil na neki v helenici pisani inskripciji, ki je bila najdena na območju Panonije in s katere je razbral etnonim »*Kransi Paniari*« (= po njegovem tolmačenju »Krancii Panonci«) – davno preden so bile odkopane oz. najdene in objavljene reprodukcije prvih od psevdopaleo-venetskih inskripcij. Anna Marinetti navaja še vrsto primerov pojava tega imena, ki je iz etnonima izvedeni 'nomen gentilicium', v korpusu atestinskih inskripcij celo z območja mesta Altinum (= kasnejše Benetke; Marinetti 2005), vendar ga povezuje z božanstvom po imenu Pan in z 'italskim' obrazilom -arius, kar deluje preveč 'arijansko', da bi bilo ravno prepričljivo. Element »-nar« v pannarioi oz. pannariai je v mojem branju isti »nar« kot v slovenskem »narod«, tj. rojstvo (Megiser). Kaj pa je to »pan-nacija«, je na drugem mestu tega diplomskega dela že opredeljeno.

²⁶⁶ Vse inskripcije, ki govorijo o Retiji in Retijcih (Reitian, Reitika) izvirajo z arheološkega nahajališča v mestu Ateste. Kadar se na inskripcijah pojavlja zapis tipa »donasto Reitiai«, to ne pomeni v nič večji meri »darujem Reitiji« (kakor berejo 'normativni venetologi'), kot »dinastija Reitije«. Da je temu tako, potrjuje »nasto Reitiai« (= »narod Reitije«; vezano na nastanek, nosečnost, in korelirajoče z lat. noster = naš itd.) z inskripcije Es 50. Ker je s pojmom dinastije vezan pojem porekla, tj. krvi, katere simbol je od nekdaj bilo vino, in ker je Reitia bila zavoljo podobnosti v imenu (ne pa tudi vloge v panteonu) istovetena tudi z grško boginjo Rejo, fraza »donasto Reitiai« morda pomeni tudi enako kot v grščini »*Oinarea*« (oinos = vino; + Rea) – ime etruščanskega polisa iz 94. odstavka Psevdo-Aristotelove *De mirabilibus auscultationibus*. O tem več v naslednjem podpoglavju. Korpus retijskih inskripcij z območja Alp, kamor so se, če gre verjeti Liviju, Pliniju idr. Etruščani Padske nižine umaknili pred Galci, je sicer pisan v nekoliko drugačni pisavi in jeziku kot atestinski, a sta si obe pisavi brez dvoma podobni in sorodni. Retijce sta tako Plinij starejši kot že prej Tit Livij opredeljevala kot segment Etruščanov. Seveda je Reitia v Atestah bila tudi boginja, toda 'boginja mati', eponimna prednica rodu in etnije, in zato tudi etnonim. 31-krat se njeno ime pojavlja v le tistih izmed inskripcij, ki so mi poznane; pri čemer celotni korpus obsega cca. 300–350 inskripcij. Te inskripcije so zato retijske, ne pa venetske.

			Reitiiai (Es 54), Reitiai (Es 55), Reitiiai (Es 56), Reitiai (Es 57), Reitiiai (Es 62), Reitiiai (*Es 125), Reitiiai (Es 64), Reiti-/iai/ (Es 71), Reitiiai (Es 71), Reitiai (Es 73)	
16	Rim ²⁶⁷	politonom	Rimoi (Es 45), Rumanna (Es 49), Ruman (Es 50)	3
17	Slovani ²⁶⁸	etnonim	Stlapurnae (Es V), S-/tlap/-urn-/us?/ (Es XL bis)	2
18	? Tevtoni ²⁶⁹ (Dojčerji)	etnonim	Teuters (Pa 14), Teuta (Ca 24)	2
19	? Turki ²⁷⁰ (Tyrrheni)	etnonim	Turkna (Es 93), Turiconei (Ca 24)	2
20	Veneti ²⁷¹	etnonim	Vinetikaris (Es 122),	2

²⁶⁷ Opozicijsko in napačno berejo 'normativni venetologi' Aimoi na inskripciji Es 45. Piše na njej Rimoi; glas /r/ je kot drugod pisan z atestinsko različico črke Ro (ki ima podobo, ne pa tudi položaja v abecedi, enako Delti).

²⁶⁸ Druga od inskripcij je poškodovana, rekonstrukcija S-/tlap/-urn pa je moja (naknadno sem jo, ko sem študiral Lejeunov *Manuel*, opazil tudi že pri njem). Prvi zapis pa je ohranjen v celoti. Pisan je v latinici, saj gre za inskripcijo iz poznega obdobja. Obrazilo -ae je ekvivalent starejšemu -ai (torej Stlapurnai; primerjava VHogotn-ai, VHremaistn-ai ipd). Ime *Stlapurn* z napisa Es XLbis predstavlja ekvivalent latinskemu *Sclaborum*, *Stlaborum*, kar je označevalec vsega slovanskega. Črka T imena Stlapurna se nahaja v povsem enaki vlogi kot »c« imena Sclaveni, ali pa »k« grškega imenovanja Sklabenoi, in tudi »z« madžarskega imenovanja Szlovenia. Stoji med S in L zaradi glasoslovne značilnosti jezika, ki ne dovoljuje obstoja soglasniškega sklopa S-L. To imenovanje Stlapurna je psevdo-paleo-venetščini oz. volsino-retijščini prilagojeni endonim za ljudstvo Slovanov. Poznal pa je ta jezik tudi s slovanske perspektive eksonimno (z njegove pa sebi lastno) poimenovanje Slovanov z označevalcem Veneti, saj se tudi to ime pojavlja na inskripcijah. Razkorak med P v Stlapurna in B v latinskem Stlaborum, pa je odraz etruščanskega vpliva v normativni okoliščini, ko klasični etruščanski jezik ni poznal zvnečnega glasu /b/ (in tudi ni imel črke zanj), pač pa le njegov nezveneči 'vzporednik' /p/. Tudi Lejeune se je spraševal ali ni S-T-L soglasniški sklop sekundarna različica prvotnejšega S-L sklopa soglasnikov (Lejeune 1974, 137). S-L soglasniški sklop je namreč na klasičnih psevdo-paleo-venetskih inskripcijah izpričan na zgornjem delu atestinskih abecednih tablic in je torej prepoved S-L sklopa in pojav vmesnega T šele odraz opuščanja prvotne pisave in prevzemanja latinice. V tem smislu je zapis *Stlapurnae* korupcija prvotnejšemu *Slapurnai* iz časov, ko je klasično pisavo psevdo-paleo-venetskih inskripcij že nadomeščala latinščina, v kateri je zapis *stlaborum*, kot bo videti v Prilogi B, arhaična različica kasnejšemu *sclaborum*. Pri inskripcijah Es V ter Es XLbis gre za najstarejši (meni znani) zapisani različici imena Slovanov.

²⁶⁹ Prvi primer se nahaja v rodilniku; imenovalnik ednine bi se glasil *Teuter* (= Deutscher). Izraz s Ca 24 morda ni etnonim, ampak obči izraz za ljudstvo (prim. litvansko *tauta* = ljudstvo; staro-prusko *tauto* = dežela; proto-indoevr. **tewteh* = pleme). Tevtoni so vdiral npr. v Norik že ob koncu drugega stoletja pred Kr.; o vdoru iz leta 113 pred Kr. je pisal npr. Appian (fragment 1.5. njegovih *Galskih vojn*; White 1899); ko so se njihovi nasledniki 'Alpski Tevtoni' po propadu zahodnega Rima v letu 593 spopadli s Sclaveni (= Sclavi Pavla Diakona), so le nadaljevali s tistim, kar so že pred vzponom Rima poskušali njihovi predhodniki – s kolonizacijo Alp.

²⁷⁰ Verjetno etnonim, ki je pretvorjen v osebno ime. Najbrž to ime ni označevalo pripadnika turškega ljudstva, temveč gre za grški eksonimni označevalec Tyrrhenoi (= Etruščani). Toda neka (etruščanska) inskripcija iz mesta Adria omenja celo nekega pripadnika naroda Pečenegov (Peceniies / Peceniiez), ki so bili sicer srednjeveška etnija 'turko-bolgarskega' porekla. Njeno vsebino omenjam v opombi 327 (v podpoglavju o Tacitovih omembah Venetov).

			Enetiioi (Pa 3 bis)	
21	Venoni ²⁷²	etnonim	Vennonis (Pa 13), Ennonis (Pa 13)	2
22	Volsini ²⁷³	etnonim	Voltigenei (Es 1), Voltig-/.../ (Es 8), Voltigeni (Pa 28), Voltigeneioi (Pa 28)	4
23	Volsini ²⁷⁴ (<i>Voltumni</i>)	politonom	Voltiiomminai (Es 2), Vltiiomnoi (Es 3), Vltiom-/noi/ (Es 16), Vltiiomnos (Es 25), Vol-/tiao/-mnos (Es 27), Vltiiommnioi (Es 28), Vltiao-/...?/ (Es 34), Vltiiommnin (Es 48), /V/-oltiomnnoi (Es 85),	14

²⁷¹ Prvo poimenovanje (*vinetikaris*) je pridevniško (primerjava nemško *venediger*, gora *Grossvenediger*); drugo (Enetiioi) pa samostalniško. Prvo poimenovanje vsebuje Digamo, v drugem primeru (*Enetiioi*) pa je v grški maniri Digama odpadla, četudi je sicer Digama v padovanskem tipu pisave bila poznana in uporabljana. Že to, da se ime pojavlja enkrat v hiper-grecizirani, drugič v takorekoč »tevtovski« variaciji, dokazuje, da teh inskripcij niso pisali pripadniki etnije, ki jo ime Venetov označuje, kajti v takšnem primeru bi gotovo ravno način zapisovanja 'svojega' imena najprej standardizirali. Še dodatno pa to potrjuje okoliščina, da se ime Venetov na izmed več kot 300 poznanih inskripcijah pojavi le dvakrat (morda še enkrat v različici »Venetkens«, ki pa je sama korelat slovenskemu »Benetke«, a gre morda za drug pomen; primerjava »Vanticonis«, »Vantkeni« ipd. z inskripcij, kar je različica imena Antigonus); ime Volsincev in Retijcev (oboje so bili Etruščani) pa se skupaj pojavlja kar 49-krat!

²⁷² Ime je znano s t.i. alpske trofeje (Tropaeum Alpium), kjer je zapisano v obliki *Vennonetes*. Plinij starejši to ljudstvo imenuje *Vennonenses* (Plinij starejši, *Naravna Zgodovina*, 3, 24) in ga prišteva k etniji Evgancev. Strabon, ki jih imenuje *Vennones* (Strabon, *Geographika*, 4, 6, 8), pa jih prišteva k Vindelčanom (Vindelici). Tudi to ime se podobno kot ime Venetov (celo na eni sami inskripciji) pojavlja enkrat v latinski različici z začetnim »v«, drugič pa v grški brez Digame.

²⁷³ V imenu *Voltigenei* element »genei« označuje rod; glede elementa »Vlti« več pod naslednjo opombo.

²⁷⁴ Element »Vltiiomn-« (na poznejših inskripcijah tudi »Volsiomn-«) izhaja iz imena etruščanskega božanstva Voltumna (tudi Velta), v čigar svetišču v (starem) mestu Volsini se je po poročanju Tita Livija odvijala skupščina t.i. lige dvanajstih etruščanskih mest, ki je bila konfederacija etruščanskih mest. Ta liga (ali pa vsaj njena 'podružnica', tj. liga dvanajstih etruščanskih mestnih kolonij severno od Pada) se je po božanstvu Voltumna očitno imenovala s politonomom Voltumnia. 'Normativni venetologi' vse primere pojavljanja tega imena na inskripcijah, ki jih pojmujejo kot paleo-venetske, pojasnjujejo kakor, da bi šlo za osebna imena prevzeta po imenu tega božanstva, ki naj bi jih posamezniki, ki so se selili na območje Benečije, odnesli s seboj z območja mesta Volsini. Sam pa se sprašujem – glede na mnogoštevilnost pojavljanja voltumnijskega imena na teh inskripcijah – ali ni dosti verjetneje, da so Volsinijci ne le svojega imena ter religioznih kultov in pisave, ampak kar samo oblast mesta Volsinii prenesli v evgansko Benečijo in jo tako tja do galskih vdorov držali v okupaciji ali pod pokroviteljstvom? Iz razlike v pogostosti pojavljanja venetskega in voltumnijskega imena sledi, da inskripcije najdene na območju Benečije niso pisane v paleo-venetščini, pač pa v »reto-voltumnijsčini«, kakršna je na območju evganske Benečije nastala po tem, ko so si Volsini evgansko (oz. še natančneje rečeno evgano-dardansko) 'Benečijo' podredili in dolgoročno iz jezika prebivalstva le-te v svoj tako ustvarjeni novo-volsinski (oz. severno-volsinski) jezik integrirali posamezne jezikovne prvine jezika nastalega iz mešanja spontanega govora Evgancev in v evgansko Benečijo doseljenih Trojancev oz. Dardancev, pri čemer pa je temeljna spontana slovnica tega severno-volsinskega jezika ostala še naprej »italska«, kakršna je bila že, imenujmo jo, stara-volsinščina zaradi mešanja Etruščanov (in njihovega izvirnega ne-indoevropskega jezika) s svojimi staroitalskimi služabniki (in z njihovim jezikom) na območju Lige dvanajstih mest še pred okupacijo evganske Benečije oz. Evganije. Element »Vlti«, oz. »Vols« je sicer ohranjen v slovenskem izrazu za Lahe, Vlahe, Vlase. Religiozno gledano pa je božanstvo Voltumna (oz. Velta) nominalni korelat tudi slovanskemu Velesu, pa Rigvedskemu demoničnemu božanstvu po imenu Vala (nasprotnik Indre v Rigvedi), itd.

			Voltiomnnoi (Es 118), Vltiom-/noi?/ (Es 119), Vltio-/m/-n-/ina/-i (Pa 24), Volsomnos (Ca 58), /Vol/-siionmnos (Ca 10)	
--	--	--	---	--

Izpostaviti moram seveda, da se glede teh etnonimov in politonimov moje razumevanje inškrpcij v nekaterih primerih znatno razlikuje od hegemonsko uveljavljenih razumevanj zahodnih oz. 'normativnih venetologov'. Pri tem razen glede razlikovanja v razumevanju glasovnega pomena digrafa VH, o čemer sem vse povedal že v relevantnih opombah k imenu Evgancev in Brutov, ne gre toliko za razlike v načinu branja samih črk s teh psevdo-venetskih inškrpcij, pa tudi ne (z izjemo imena Reitika z Es52) za razlikovanje glede določitve presledkov na teh sicer *in continuo* pisanih inškrpcijah, pač pa gre predvsem za razlikovanje v razumevanju posameznih besed, o katerih se sicer strinjam z 'normativnimi venetologi' tako glede latiničnih prečrkovanj kot glede delitve inškrpcij na posamezne besede. Kot primer naj navedem besede, kot so »neirkai«, »nerika«, »nerka« ipd., ki jih 'normativna venetologija' pojasnjuje s proto-indoevropskim korenom **ner*, ki naj bi označeval moškost, moški spol, sam pa menim, da gre tu na inškrpcijah za iz teonima etruščanske boginje Nortie izvedeni etnonim Noričanov; in sicer zato, ker se npr. na inškrpciji Es 53 pojavlja besedna zveza »Nerka lemetorna«, v kateri je »lemetorna« očitno pridevnik ženskega spola (obrazilo –na) in je tako absurdno pojmovanje predhodnega samostalnika kot označevalca moškosti, saj bi ob tovrstnem pojmovanju sledilo, da se je v tej psevdo-venetščini označevalec moškosti nahajal v ženskem gramatičnem spolu (Homerjeve mule gor ali dol...). Dosti verjetneje se torej zdi – posebej še glede na pojavljanje tudi drugih etruščanskih teonimov (Vltiomnos npr.) razumevanje te besede na temelju imena etruščanske boginje, ki pa je bila v Noriku od latinsko pišočih imenovana Noreia. Izmed kolektivnih poimenovanj, ki jih v tabeli predstavljam, se Lejeune ali pa Prosdocimi in Pelegrini glede njihovega etno- oz. politonimnega karakterja strinjajo z menoj glede sledečih imen: Boji, Grki, Kelti, Oderzo, Rimljani, Veneti, Venoni, Voltumni, pri čemer glede posameznih od njih zatrjujejo, da gre za antroponime oz. osebna imena, ki so izvedena iz teh kolektivnih poimenovanj etnij oz. ljudstev, čemur v svojem razumevanju ne nasprotujem (nujno). Glede ostalih v tabeli navedenih imen ponujajo drugačna pojasnila (ali pa jih ne znajo prepričljivo pojasniti in jih le primerjajo s podobnimi zapisi v korpusu latinskih inškrpcij). Trdim na temelju argumentov, podobnih kot v zgornjem

primeru besede »nerka«, da to počnejo zmotno. Posebej je to očitno pri imenu Reitije, ki ji 'normativni venetologi' iščejo etimološke povezave z Iustitio preko *rekt > *recht (oz. preko -kt- > -ht-) preglasa) in posledično tudi s kultom špartanske Orthie²⁷⁵ ter tega vežejo na kult Asklepija Orthosa iz Epidaura ter dalje opozarjajo na povezavo s Strabonovo »aetolsko Artemido«, katere svetišče omenja v peti knjigi *Geographike*, kot ob izlivu Timave v zvezi z belim venetskim »lukophoros« konjem (Pellegrini in Prosodcimi 1967, II, 157–161), – povezave, ki tudi, če se strinjamo, da so dokaj verjetne, so vendar irelevantne z vidika obstoja etnonima Retijcev, ki so od galskih vdorov dalje bivali severno od evganske Benečije, pred tem pa, kakor pričuje Tit Livij, ko govori o sorodnosti jezika Retijcev z jezikom etruščanskih kolonij severno od Pada (Livij, *Od ustanovitve mesta*, 5, 33), prav v njej. Podobno velja glede vseh ostalih v tabeli navedenih imen.

Spiska imen navedenih v zgornji tabeli pa ne jemljem kot dokončnega, saj je povsem mogoče, da sem katerega od kolektivnih poimenovanj, ki so na inskripcijah izpričana, spregledal (morda »kuprikonioi« = Ciprčan?)²⁷⁶; pa tudi sicer v njej nisem upošteval vseh znanih t.i. »venetskih« inskripcij, temveč (s peščico izjem) le tiste, katerih reprodukcije so objavljene v knjigi *La Lingua Venetica* (Pellegrini in Prosodcimi 1967). Nekaj deset inskripcij znanih iz drugih člankov in monografij namreč v tej knjigi ni navedenih; ogromna večina izmed cca. 350-ih, kolikor jih je (uradno) poznanih, pa vendarle v njej je reproduciranih.

²⁷⁵ Artemida v Šparti, ki pa je Špartanci niso kadarkoli nazivali Artemida, ampak bodisi Ortheia bodisi »Artemida Ortheia«. Da je ta kult povezan z Reitijinim (in morda posredno tudi z Erythejinim mitom) pričuje že ime Ortheie, saj to prihaja iz grškega ὀρθίος (angl. straight up), latinsko orthius (high, lofty), ki je 'skoraj' sinonim grškemu ὑψηλός, ki ga Homer uporabi za opis »skal eritinskih« (lofty Erythini) njegovega opisa Paflagonije, ravno tako pa *Periegesis* Psevdo-Scymna v oziru do »severnega stebra« (Atlas, lokacija vrta Hesperid in tako tudi Erytheie). Tudi Maria Gimbutas je zagovarjala istovetnost atestinske Reitie s špartansko Orthio, a pri tem zatrjevala, da gre za kult, ki je zrasel iz staro-evropskega kulta 'boginje matere' (Gimbutas 1989). Ravno zato pa Reitia v atestinski kulturi ni le boginja, ampak sam rod, o čemer pričujeta subjektivno-identitetni različici imena, Reitian (Es 49) v moškem spolu ednine, Reitiika (Es 52) pa v ženskem (tema dvema različicama 'spontano' ustrazata poimenovanji Rezijan in Rezijka v slovenščini, iz česar pa še ne sledi nujno, da so bili vsi davni Retijci slavofono ljudstvo).

²⁷⁶ Še precej je na teh psevdo-venetskih napisih besed, ki bi jih mogli razumevati kot etno- ali politonime. Tako npr.: »Karanmns« in »Karanmnioi« morda označujeta Karne; morda »Souvna« označuje galsko (ligursko?) ljudstvo imenovano po latinsko Salyes (vsekakor se ime Souvne pojavlja v srednjem veku celo kot ime Savinjske grofije); morda tudi »Veskeš«, »Vesketei« ipd. označuje Skite (primerjava »Vesklevesis« z librunijskih latinično pisanih inskripcij; pa »Vesklaria« z rimskih inskripcij in tudi »Vesucloiti« z galicijskih pred-rimskih inskripcij); morda celo besede »Ant« in pa »Vants«, »Vanticconis« (= grško Antigonos) ipd. označujejo etnijo Antov ...? Vse to so odprta vprašanja, ki bi jih bilo mogoče razčistiti v neki samostojni raziskavi; za to razstavo staroveških virov, govorečih o Slavenih oz. Venetih pa so le postranskega pomena; bistvenega pomena glede te tabele je primerjava številčnosti pojavljanj evganskih imen »VHougontai« in »Vennonis« ter etruščanskih »Reitai«, »Voliomnoi« in »Voliogenei« v primerjavi z redkostjo pojavljanj venetskega imena v korpusu inskripcij atestinske kulture.

Pri posameznih imenih se morda tudi motim. Morda »Teuters« ne označuje Tevtonov, Dojčerjev, temveč beseda ustreza označevalcu za »mejni kamen« (umbrijsko »tuder«, etruščansko »tular« (Heurgon 1961), reto-volsinijsko sicer na inskripcijah »toler«). V določenih primerih (npr. v primeru Ligurov ter Liburnov itd.), kjer ni gotovo, da gre za ime etnije, pa sem sam navedel pred imenom v tabeli vprašaj. Morda – a se bo moral v luči tabele, ki jo navajam v Prilogi B glede pojavljanja imena Slovanov v rimski epigrafiki, kar potruditi – me celo kdo prepriča, da *Stlapurna* ne označuje istega ljudstva kot *Sclavorum*, *Stlaborum*, ipd. Morda, a težko. Toda ključnega, kar sem s to tabelo skušal osvetliti, ni mogoče zanikati – tj., da se ime Venetov na teh t. i. venetskih inskripcijah pojavlja le dvakrat (in še tedaj enkrat v takorekoč povsem germanski različici, drugič pa v takorekoč povsem grški), kolektivna poimenovanja Etruščanov (Ithuria, Voltumnia, Voltigenia, Reitia, Turkna) pa več kot petdesetkrat.²⁷⁷ Iz česar sledi, da teh inskripcij niso pisali pripadniki etnije eksonimno imenovane v latinščini Veneti.²⁷⁸ Štorija o tem, da so jih pisali pripadniki prav etnije, ki jo ime Venetov označuje, predstavlja le eno od mnogoštevilnih v devetnajstem stoletju oblikovanih in v sodobnosti hegemonsko ohranjenih »invented traditions« – v tem primeru gre za 'nacionalizacijo preteklosti' oz. za izumljeno tradicijo sodobnega italo-beneškega naroda, katere kulminacijo predstavlja prav knjiga *La Lingua Venetica*.²⁷⁹

²⁷⁷ Tudi, če imenu Venetov teh inskripcij prištejemo še vse primere pojavljanja imen »Stlapurnov« in Panoncev ter morebitnega pojavljanja imen »(V)Antov«, Karnov, itd. ostaja število pojavljanj etruščanskih samopoimenovanj še zmeraj daleč prevladujoče. Poleg tega pa se na inskripcijah pojavljajo kolektivna poimenovanja, ki niso niti etruščanska niti venetska, iz česar sledi, da skupnost, ki je te inskripcije ustvarila, ni bila monoetnična. To je razumljivo, kajti šlo je za nad-etnično teokratsko družbo, v kateri je pomembno vlogo igrala pripadnost religioznim kultom (Voltumne in Retije, itd.), ne pa pripadnost takšnemu ali drugačnemu narodnostnemu poreklu.

²⁷⁸ Veliko število etnonimov in politonimov izpričanih na teh inskripcijah napeljuje na misel, da jih niso pisali pripadniki neke 'čiste' mono-etnične kulture. Morda je tudi zato jezik teh inskripcij od lingvistov tako raznoliko klasificiran (nekateri ga pojmujejo kot samosvoj jezik, drugi za vejo 'ilirščine', tretji za vejo italjskih jezikov, četrti opozarjajo – pozabljajoči na Ptolemajev etnonim »Germanije Magne« Bougountas – na sorodnosti celo z gotščino itd.).

²⁷⁹ Vladimir Pavšič je tej izumljeni tradiciji, ki neutemeljeno s temi inskripcijami povezuje ime Venetov, bodisi v zmoti bodisi z namenom odvesti venetsko teorijo v neskončne nedorečenosti železnodobnih epigrafskih labirintov svojčas nasedel ter posledično skušal čitati inskripcije po slovensko; za njim pa še vrsta kasnejših in še manj prepričljivih 'spontanih slovenetologov'. Naredili so (in to počenjajo še naprej) skupaj slovenstvu in slovanstvu medvedjo uslugo, agenturi šestostoletne izza-karpatsko-naselitvene hegemonije pa so zavoljo diskreditacije legitimnega raziskovanja staroveške preteklosti slavofonih populacij, ki jo je njihovo 'slovenetsko' tolmačenje inskripcij povzročilo v splošni in v strokovnih javnostih, nenadejano ter silno koristili. V enaki meri pa tej izumljeni tradiciji sodobnega beneškega nacionalizma nasedajo tudi jezikoslovci, arheologi in zgodovinarji širom sveta, ko na podlagi neutemeljene identifikacije jezika teh inskripcij z »etničnimi Veneti« kota Jadrana iz raznih antičnih virov vlečejo sklep, da izvirni »proto-Veneti« (karkoli že naj bi ta izraz pomenil) srednje Evrope, pa najsi se jih pojmuje kot nosilce že lužiške kulture žarnih grobišč ali pa kot nosilce Hallsatt kulture ali kako drugače, niso bili slavo-fono prebivalstvo in posledično, da so le baltiški Veneti rimskih virov (Tacit, Plinij starejši, Ptolemaj idr.) v nekem obdobju pred rimsko-imperialno dobo doživeli jezikovno asimilacijo v

A.2.1.3 Volsinii

V starem veku sta obstajali dve mesti s tem imenom. Lokacija prvega ostaja do danes neznana. Bilo je etruščansko mesto ter član in celo prestolnica konfederacije dvanajstih etruščanskih mestnih držav, katere skupščina se je, kot poroča Tit Livij, odvijala v njegovi neposredni bližini v »gaju Voltumne« (fanum Voltumnae; Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 4, 23)²⁸⁰

V letu 264 pred Kr. so mesto Volsinii zasedli in porušili Rimljani, nato pa ustanovili drugega – imenovanega občasno Volsinii Novi – ter vanj preselili preživele etruščanske patricije iz prvega.²⁸¹ To drugo mesto ni bilo kadarkoli suvereno in ni kadarkoli Rimu predstavljalo kakršnekoli grožnje.

Staro mesto Volsinii (grško Ουολσίνιοι; etruščansko Velusna, Velzna) se je prvič pojavilo v rimskih virih po padcu mesta Veii (v letu 396 pred Kr.), ko je v letu 391 pred Kr. njegova vojska vpadla na območje Rima, a doživela poraz, po katerem je bilo, kot poroča Tit Livij, 8000 Volsinijcev zajetih (prav tam, 5, 31–32). Naslednjič Volsinijce Livij omenja posredno v letu 309 (?) pred Kr., ko naj bi skupaj z vojsko ostalih etruščanskih mest oblegali mesto Sutrium, ki je bilo zaveznik Rima (prav tam, 9, 32). Tudi tam so bili poraženi. Livij poroča, da je v letu 307 pred Kr. v roke Rima padlo več volsinijskih trdnjav (prav tam, 9, 41). Do naslednjega spopada je prišlo leta 280 pred

praslovanščino (ali baltoslovanščino). Ravno tako pa tej izumljeni tradiciji beneškega nacionalizma nasedajo nekateri latinisti, ko na podlagi nekaterih izpričanih sorodnosti (nekaterih dejansko obstoječih, drugih precej za lase privlečenih, saj digraf VH na teh inskripcijah ni že v prvotni pojavnosti označeval glas /f/) jezika teh inskripcij z latinščino ter neupravičene identifikacije tega jezika z označevalcem Veneti ob upoštevanju Plinijeve trditve, da so se Veneti na območja Jadrana doselili z območij v bližini Panonije, postulirajo celo 'pradomovino' proto-Latincev v panonsko nižino ter trdijo, da naj bi tako italške jezike kot to psevdovenetščino z inskripcij na območja Italije prinesli nosilci lužiške kulture žarnih grobišč ob njihovih velikih selitvah na območja mediteranskega prostora v 12. stoletju pred Kr. To preprosto ne drži; ta jezik z inskripcij se je pojavil šele v petem stoletju pred Kr., mnogo prepozno, da bi z njim ali z njegovim neposrednim prednikom mogli enačiti izvirne nosilce lužiške kulture žarnih grobišč ali pa nosilce Hallsatt kulture, pojavil pa se je izključno v Evganski Benečiji, kjer pred Polibijem Venetov ne omenja kdorkoli, in celo v bližnjem »kotu Jadrana« o tem jeziku skoraj ni epigrafskih sledi (še tiste sledi / inskripcije, ki z območja »kota Jadrana« so znane, pa so bile spisane izključno v klasični dobi atestinske pismenosti; torej v arhaični dobi na območju »kota Jadrana«, ko inskripcije še niso poznale punktacij, te pisave še ni bilo, v pozni dobi – po uvedbi »inovativne Ete« in po koncu striktnega upoštevanja punktacij, kar je oboje sledilo padcu mesta Volsini –, pa tudi ne več), kaj šele, da bi inskripcije v enakem tipu pisave in jezika bile ustvarjane na ostalih območjih do Donave, kaj šele severno od Donave.

²⁸⁰ Omenjen je ta tempelj oz. gaj Voltumne pri Liviju, če sem prav štel, petkrat. Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 4, 23; 4, 25; 4, 61; 5, 17; in 6, 2. Na inskripcijah atestinske kulture zgornje tabele pa se njegovo ime (razna poimenovanja z osnovo *Voliomn-) pojavlja, kot prikazuje tabela P1.1, kar štirinajstkrat; tj. sedemkrat pogostejše kot pa venetsko ime.

²⁸¹ V tem istem letu 264 pred Kr. se je – po uničenju mesta Volsinii in eliminiranju potencialnega rimskega nasprotnika s severa – pričela prva punska vojna.

Kr., ko so bili Volsinijci ponovno poraženi, Rim pa naj bi kot vojni plen odnesel iz mesta kar 2000 bronastih kipov. (Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 34, 16)

Po letu 280 pred Kr. se je v mestu pričela odvijati demokratična revolucija njegovih sužnjev – eden najbolj znamenitih dogodkov tretje-stoletne Italije, o katerem je poročala vrsta antčnih piscev. Do revolucije je prišlo tako, da je (verjetno ravno zaradi predhodnih vojaških porazov) mesto Volsinii v vrste svoje vojske pričelo vključevati pripadnike stanu suženjskih osvobodencev. Kmalu zatem je moč pripadnikov tega 'nižjega' družbenega razreda do te mere narasla, da so bili pripuščeni v mestni senat, kjer pa so očitno oblikovali večino in tako prevzeli oblast nad državo ter jo izkoristili za obračun s stanom patricijev. Osvobodili so preostale sužnje, uvedli agrarno reformo na način, da so odvzeli podeželske posesti stanu patricijev, patricijem so prepovedali politično združevanje, odpravili so zakonske omejitve med porokami svobodnih in osvobodencev, itd.

Patriciji so se v teh okoliščinah obrnili po pomoč k Rimu, ki je izkoristil priložnost, zbral vojsko in jo v letu 265 pred Kr. pod vodstvom konzula Q. Fabija Gurgesa še poslednjič popeljal nad Volsinijce. Kako divji so bili boji teh za svoj goli obstoj borečih se ljudi priča tudi okoliščina, da je sam Gurges med boji izgubil življenje, mesto pa je padlo menda zavoljo lakote 264. leta. (Valerius Maximus, *Factorum et dictorum memorabilium libri novem*, 9, 1, ext. 2; Lucius Aennaes Florus, *Epitome rerum Romanorum*, 1, 21)²⁸²²⁸³ Konzul M. Fulvius Flaccus je takrat v Rimu slavil triumf *de Vulsiniensibus*. Ujete osvobodence so večinoma pobili, ostale so uporabili za zabavo, ko so bile v letu 264 pred Kr. v Rimu prvič organizirane gladiatorske igre, mesto pa do temeljev porušili. Preživele patricije je Rim preselil v Nove Volsinije, ki niso kadarkoli igrali kakšne relevantnejše zgodovinske vloge.

Revolucija sužnjev pa ni potekala le v mestu Volsini, pač pa najverjetneje v večini od tedaj še preostalih etruščanskih mest. To je znano iz *De mirabilibus auscultationibus*, ki sporoča o tej revoluciji sledeče:

V Tyreniji se nahaja polis po imenu Oinarea, o katerem pravijo, da je izredno močan, kajti sredi njega se nahaja visoka vzpetina, ki se vzdiguje trideset stadijev visoko, spodaj pa je gozd vseh vrst in vodovje. Pravijo, da so njegovi

²⁸² Valerij Maxim je deloval med leti 14 in 37 po Kr.

²⁸³ Florus je bival med cca. 75 in 145 po Kr.

prebivalci v strahu pred tem, da bi se pojavil tiran, postavili nad sebe tiste iz vrst hišnih osvobodencev, da jim vladajo, in vsako leto so izvolili druge iz vrst teh istih. (Psevdo-Aristoteles, *De mirabilibus auscultationibus*, 94)

Kje naj bi se ta Oinarea nahajala, ni znano. Psevdo-Aristotelov opis pa je takšen, da očitno ne ostreza le enemu samemu mestu (nad katerim bi se trideset stadijev visoko mogla dvigovati vzpetina), pač pa govori – ko pravi, da so spodaj gozdovi in vodovje – očitno o celi deželi. Ni nemogoče, da govori o deželi evganskih. 'Venetov' s središčem v Atestah in dalje proti Alpam oz. proti območju kasnejše rimske Retije, pri čemer bi bilo ime sestavljenka iz »Oinos« (= »vino«, kri, rod) in Rea (= Reitia). Nič pa *De mirabilibus auscultationibus* ne pove o tem, kdaj je do te demokratične revolucije prišlo, oz. ali se je dogodila že pred omenjenimi dogodki v mestu Volsini, ali pa morda kasneje. Ravno tako pa ne poroča, da bi stan patricijev tovrstni oblasti osvobodencev kasneje nasprotoval, kakor je to počel v Volsinih. Za »hišne osvobodence«, ki po njegovem vladajo »Oinareji« uporablja frazo »οικετῶν ἡλευθερωμένων« (oiketôn eleutheromenous), v kateri je »eleutheromenous« tvorjena iz »eromenos«²⁸⁴ in »eleutheros«, ki pa je na psevdo-paleo-venetskih inskripcijah (Es 45, Ca 4) izpričan v obliki »Loudera« (= latinsko *libera*, etruščansko *lautuni*, *lautni*, *lautna* ipd.) in je etimološko povezan s slovenskim samostalnikom »ljudje« ter z nemškim »Leute«, kakor tudi z imenom Liburnije.²⁸⁵

Od kod pa so izvirali etruščanski sužnji, je mogoče izvedeti z etruščanskih epigrafskih virov. Tako se na žarnih napisih dostikrat pojavljajo grška imena: Antipater, Apluni (Apollonius), Atale (Attalus), Evantra (Euander), Herclite (Heraclides), Licantre (Likander), Nicipur (Nikephorus), Philutis (Philotis) itd. (Heurgon 1982, 81). Vendar pa ni znano ali so ta imena pripadala ljudem, ki so bili Grki res po svojem poreklu, ali pa

²⁸⁴ Eromenos je grški naziv za mlajšega moškega v pederastičnem razmerju s starejšim moškim (erastom), kjer erast igra aktivno, eromen pa pasivno 'vlogo'.

²⁸⁵ Psevdo-Scylax o Liburniji pravi, da ji »vladajo ženske, ki so žene osvobojenih mož, s katerimi se pariyo, iz vrst sužnjeve sosednjih ljudstev.« Ker so Grki na Venete oz. na Slovane zaradi Homerjeve »doktrine mul« na splošno gledali kot na »ženske« (in tako Aishil v svojih *Heliadah*: »Žene Adrije bodo imele tropos žalovanja«), gre morda tu v Liburniji tudi za poroke med Liburni in osvobojenimi sužnjami Etruščanov evganske Benečije. Bi pa te vrste porok vsaj v grobem ustrezale tipom porok iz reformiranega zakonskega prava, kakršno je bilo uvedeno v mestu Volsini po revoluciji njegovih sužnjeve – osvobodencev. Tudi pa na nekaterih etruščanskih epigrafskih virih najdemo dokaze o obstoju porok celo med ženskami in njihovimi osvobodenci; tako na neki žari zakoncev iz mesta Chiusi, hranjeni v Louvru, piše. »H. Ecnatei Atiuce lautnic« (Heurgon 1982, 84) = latinsko »*Hastia Egnatia Atiochusque libertus*«, oz. »*Hastia Egnatia in osvobojenec Antioh*«.

jim niso morda bila ta grška imena dodeljena šele po tem, ko jim je bil dodeljen status »lautni«.²⁸⁶

Se pa v epigrafskih virih Etrurije pojavljajo etnična imena, ki jasno kažejo na etnično poreklo osvobojenih etruščanskih sužnjev. Tako npr. neki ligurski *lautni* z imenom Lecusta (= Ligustius = Ligur; prav tam, 83).

Med etruščanskimi epigrafskimi viri pa je mogoče najti tudi zapise o osvobodjencih venetskega / slovanskega etničnega porekla, in sicer na različnih inskripcijah najdenih v Peruziji, Chiusu in Bomarzu (Polimartium).²⁸⁷ Tako je iz Peruzije poznan napis: »Se. Venete La. Lethial clan« (prav tam, 82). Inskripcijo se prevaja kot *Sethre* (osebno ime) *Venete* (iz etnonima izvedeni »priimek«) *clan* (= sin) *Lartha* (ime očeta) in *Lethi* (ime matere). (prav tam).²⁸⁸ V istem grobu pa so arheologi odkopali še eno žaro, ki nosi zapis: »La. Venete La. Lethial etera«. (prav tam, 85)²⁸⁹

Ta inskripcija se od zgornje razlikuje le po začetnem »La.« (osebno ime »*Larth*« drugega pripadnika iste »družine«, lat. »familia«) in po rabi besede »etera« namesto »clan« z zgornje inskripcije. Beseda »etera« naj bi po mnenju etruskologov označevala kliente, ki so bili v etruščanski družbi pripadniki razreda še stopnjo višje od navadnih »lautni« (osvobodjencev). »Etera« so bili tako privilegirani razred, vendar pa še zmeraj ne »pravi« Tyrrheni, saj so še zmeraj pripadali pod okrilje »družin« svojih patricijskih »osvoboditeljev«. Za njihove pravice naj bi v Tarkviniji skrbel celo neki posebni uradnik z nazivom »*zilatheterau*«. (prav tam). Verjetno so prav ti »eteri« bili tisti, o katerih govori Psevdo-Aristoteles, da jim je bila poverjena oblast nad Oinareio.²⁹⁰ Heurgon besedo »etera« pojasnjuje kot izposojenko iz grščine in jo primerja s »*hetairos*«, »*hetaros*«, 'tovariš v orožju' (prav tam, 86). Poznana pa je tudi inskripcija,

²⁸⁶ »Eleutheros« je, kot sem navedel v eni od podčrtnih opomb zgoraj, na kult Zeusa Osvoboditelja vezani helenski koncept. »Pravi«, neosvobojeni sužnji za seboj kakopak niso pustili svojih grobov z napisi...

²⁸⁷ Že okoliščina, da je le v Peruziji najden grob kar devetih članov družine »Venete«, poleg tega pa so bile inskripcije s tem etnonimom najdene še v Chiusu in Bomarzu, in torej okoliščina, da se etnonim Venetov pojavlja celo dosti pogosteje na klasičnih etruščanskih inskripcijah kot pa na atestinskih, pove nekaj o tem, koliko so te psevdo-paleo-venetske inskripcije atestinske kulture res pisali pripadniki ljudstva, ki ga je označeval etnični eksonim Venetov.

²⁸⁸ Inskripcija je označena v korpusu etruščanskih inskripcij s kodo CIE 4143. Kodo inskripcije navajam po prav tam, str. 300.

²⁸⁹ CIE 4144; kodo inskripcije navajam po prav tam, str. 301.

²⁹⁰ Ne nazadnje pa morda ne bi bilo nesmiselno celo sam eksonim *Etrusci* (eteri + Osci = oskijski klienti; (e)T(r)oskanci) povezovati s to besedo. Sami Tyrrheni so sicer svoj narod (državo) imenovali z imenom »Rasna«, »Rasena«.

ki oba naziva »lautni« in »etera« združuje: »Salvi Precus lautneteri«.²⁹¹ Kar pomeni: *Salvius* (ime) *Prekov* (ime v rodniku) *lautneteri* (osvobojeni »tovariš v orožju«), pri čemer naj bi izraz »lautneteri« pomenil enako kot pri Liviju, ki omenja nekega »*cliens libertinus*« (Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 43, 16) ljudskega tribuna P. Rutilija.

Zastaviti si je potrebno vprašanje, od kod Veneti v grobnicah centralno etruščanskih mest, če ne ravno z območij severovzhodno od Pada, ki so si jih podredili Etruščani, in dalje, kako si more kdo predstavljati, da so le-ta tvorila od etruščanske lige dvanajstih mest neodvisno etno-politično (venetsko) tvorbo, ko pa so zaslužnjenci z njenih območij evidentno bili dovažani v centralno Etrurijo in bili tam nekaj generacij kasneje »osvobajani«?

Glede na okoliščino, da so v centralno etruščanskih mestih izpričani venetski osvobojeni sužnji, in glede na okoliščino, da Livij jasno govori o tem, kako so Etruščani pred galskimi vdori obvladovali celotno območje Padske nižine do Alp z izjemo venetskega kota Jadrana, ki pa ga, kot sem podrobno navedel zgoraj, razni viri postavljajo ob severovzhodno-jadransko obalo (bodisi večina njih ob izliv Timave v Tržaškem zalivu bodisi redkeje zavoljo zmotnega enačenja Elektridskih in Apsirtovih otokov v Kvarner v Liburnijo), in glede na okoliščino, da so klasični Etruščani dokazano obvladovali še v pozni dobi »beneško« mesto Adrijo (in prej Spino)²⁹² ter druga mesta evganske Benečije (Padovo npr.), ali ni – ob tem, da se na psevdopaleo-venetskih inskripcijah pojavljajo etruščanska politična in etnična imena kar petindvajsetkrat pogostejše kot venetska; in ob tem, da se na teh inskripcijah pojavljajo imena etruščanskih božanstev (Voltumna, Norcia, Vesuna, Aplis, itd.) ter tem, da so same inskripcije pisane v severno-etruščanski pisavi, ki se od klasično etruščanske razlikuje le po vsebovanju črk za zvoneče glasove, /b/, /d/ in /g/ (ter digrafa Digame in

²⁹¹ CIE 4549. Kodo navajam po prav tam, str. 301.

²⁹² Takole je o Spini pred petdesetimi leti zapisal Heurgon: »V 5. stoletju je bilo mesto največje pristanišče v jadranskem morju, sredi lagun, ki so nastale ob izlivu enega od padskih rokavov, nekako tam kot današnji Comachio. Spina je bila svetovljansko trgovsko središče; tu se je srečevalo domače staroselsko venetsko prebivalstvo z novimi gospodarji v deželi, Etruščani, ter z grškimi trgovci, ki naj bi bili baje potomci Diomeda, sina homerskega Tidevsa. V njihovem imenu postavljena zakladnica v Delfih je pričala o bogastvu in pobožnosti tega oddaljenega mesta. Bilo je središče mednarodne trgovine, kamor je atenska mornarica morda prihajala iskat jantar z Baltika, kositer iz Kasiterid, zlasti pa žito iz Padske nižine, kjer so ga obilo pridelovali z uspešnimi namakalnimi in kanalizacijskimi napravami etruščanskih inženirjev. V zameno je Spina med izdelki z vzhoda uvažala najlepše atiške vaze. Odkrili so jih med izkopavanji zadnjih štiridesetih let v blatu mestnih nekropol, danes pa so ponos muzeja v Ferari. Mnogo podobnih vaz je bilo najdenih v Bologni in Marzabottu ter še severneje na mestu antične Atrije, dvojčice mesta Spine, po kateri se imenuje jadransko morje. Raziskovanje Atrije pa je še naloga bodočnosti.« (citirano po slovenski izdaji Heurgonovega dela; Heurgon 1982, 151; podčrtal M. G.).

(H)ete), ki jih klasični etruščanski jezik ni poznal, poznala pa so jih indoevropska ljudstva Italije, ki so se jim 'lidijski' doseljenci vzpostavili kot zgornja kasta »patricijev« – dosti smiselneje sklepati, da je tudi sama 'Venetia', dežela 'Venetov'«, (evganska) Benečija, bila vključena v sestav lige dvanajstih mest; posledično pa od četrtega stoletja dalje deležna tudi takšnih vrst »dekolonizacij« in prevzemanja oblasti »osvobodjencev«, kot je v primarnih virih izpričan glede mesta Volsinii in glede Oinareje?

Kot pa vidimo iz primerov dekolonizacij v tretjem svetu 20. stoletja, formalnemu umiku kolonizatorske oblasti ne sledi nujno (ali res le redko) tudi vrnitev k izvirnim institucijam, pač pa najpogosteje ravno nasprotno – nadaljnja ohranitev kolonizatorjevih norm, institucij, diskurzov – vključno z jezikom – ter izvajanje politike post-imperializma.

Tako ne bi smelo čuditi, kako po galskih vdorih v Italijo četrtega stoletja in posledičnemu sesutju etruskanske vladavine nad območji Padske nižine formalnemu prenosu oblasti v roke »osvobodjencev« na območjih evganske Benečije, nahajajočih se daleč severno od jedra etruščanske civilizacije v Toskani, ni sledila opustitev niti jezika niti pisave, kakršna je obstajala pred to staroveško dekolonizacijo, niti samih verskih središč, kjer so inskripcije v tem jeziku ter pisavi nastajale. Je pa sledil postopni propad tiste avtoritete, ki je v pisavi atestinske kulture vzdrževala regularni sistem punktacij.

V nasprotju pa s tem, kar poročajo rimski viri in Psevdo-Aristotel, do dekolonizacije po tovrstnem scenariju pojmovanja odnosa 'Venetov' Evganije in Etruščanov seveda ni prišlo iz kakšne posebne plemenitosti tiranije boječih se Tyrenov, pač pa iz povsem real-političnega spoznanja, ki ga je nakazala usoda mesta Veii, da se ni mogoče sočasno borovati na dveh frontah (na severu z Galci in na jugu z Rimom; ter še prej z Grki oz. s Sirakužani) hkrati pa voditi še 'notranje' vojne proti lastnemu plebsu – tvorjenemu iz osvobojenih pripadnikov par stoletij prej podjarmljenih in zaslužjenih indoevropskih ljudstev centralne Italije in Padske nižine.

Ohranitev etruščanskih oz. voltumnijskih institucij pisave in jezika na območju formalno post-etrusčanske dekolonizirane evganske Benečije je imela za posledico, da so Rimljani, ko so na območja tudi oglejsko-karnijske Benečije tokom zgodnjega drugega stoletja pred Kr. širili svojo oblast, z na sporadične Slované v izvirni pojavnosti nanašajočim se etničnim eksonimom Veneti poimenovali de facto etruščansko

(voltumnijsko) jezikovno, kulturno in tudi politično entiteto. Vse dotlej, dokler se »osvobojeni« nosilci njene oblasti niso tako kot že prej v »voltumnijsko« kulturo asimilirali še v rimsko, ter sebe (vsaj v Padovi) pojmovali naposled kot Enejevim potomcem Rima sorodne potomce Antenorjevih Trojancev / Dardancev. Toda ti »osvobojeni« »Veneti« so bili, kolikor so res bili med njimi tudi etnični Veneti / Slovani (ne več sporadično misleči in delujoči Slovani), v mestih bivajoča manjšina, ki je tvorila oblastni razred. Ogromna večina venetskega oz. slovanskega podeželskega prebivalstva, bivajočega na južni strani Alp v predrimski dobi strnjeno in sporadično svobodno le okoli tedaj še ne ali pa komajda zgrajenega Ogleja in severneje ter vzhodneje, na območju evganske Benečije pa, kolikor že, le v 'zasužnjenem', vsekakor nesporadičnem, družbenem položaju, ni na območjih evganske Benečije kadarkoli sprejela voltumnijske kulture, jezika in pisave, in je ostala zasuznjena – v položaju »penestov« (Heurgon 1982, 72)²⁹³ – ter je bila (kolikor je bila) osvobodjena šele po principih rimskega prava, čemur je sledil sprejem v rimsko državljanstvo (in na območju Evganije postopna asimilacija v latinščino (ter še kasneje v italo-beneščino).

Tako tudi ne čudi, da Tacit, kot bo videti nekoliko nižje, že za leto 48 po Kr. omenja Venete v rimskem senatu. Vanj so po vsej verjetnosti (t.i »prvi« in »drugi«) Veneti (tako evgansko-padovanske kot oglejsko-karnijske Benečije) prišli sprva z rimsko aneksijo tistih nekdanj etruščanskih mestnih držav, v katerih senatih so sedeli osvobojeni Veneti že v času »demokratizacije« in »dekolonizacije« etruščanske lige dvanajsterih mest; na območju kota Jadrana pa ob ustanovitvi Venetie et Histrie kot desete regije Italije.

O vprašanju ali so bili ti v rimskem senatu navzoči Tacitovi Veneti res polatinjeni, oz. ali je omenjal 'prve' Venete (Evganije) ali pa 'druge' Venete (kota Jadrana), več ob razčlembi izjav o Venetih pri Tacitu.

²⁹³ Heurgon se pri tem sklicuje na Dionizija Halikarnaškega, ki je bival med 60 in 7 pred Kr., in je glede nekega vojnega spopada mesta Veii in Rima zapisal, kako so Etruščani mobilizirali podeželske kmete: »Iz cele Etrurije so prišli najmočnejši princi in pripeljali s seboj svoje peneste.« (Dionizij Halikarnaški, *Rimska arheologija*, 9, 5, 4)

A.2.2 Apollodorus in Strabon

Strabon Venetov Baltika ni omenjal in jih, tako je zapisal, ni poznal. Takole je to sporočil v sedmi knjigi svoje *Geographike*:

Od Germanov, kot sem povedal, se tisti v smeri severa raztezajo vzdolž oceana in so nam od izliva Rena do Labe poznani. Od teh so najbolj znani Sugambri in Kimbri. Toda predeli dežele onkraj Labe, ki se nahajajo blizu oceana, so nam povsem neznani. Kajti od ljudi iz preteklosti mi ni poznan kdorkoli, ki bi plul vzdolž obale k vzhodnim predelom, ki se raztezajo vse do Kaspijskega morja. Tudi Rimljani še niso napredovali v predele, ki se nahajajo onkraj Labe, ravno tako pa ni še kdorkoli potoval tja preko celine. Vendar pa je jasno iz »klimat« in paralelnih razdalj, da kdor pluje v širino proti vzhodu, naleti na pokrajine, ki se nahajajo okrog Boristena in severno od Črnega morja. Toda kaj je za Germanijo in kaj onkraj dežel, ki so za Germanijo – ali naj rečemo Bastarni, kot večina avtorjev predvideva, ali pa, da se vmes nahajajo drugi: bodisi Jazugi ali Roksolani ali kateri drugi izmed bivajočih na vozovih – ni lahko reči; tudi pa ne ali se raztezajo vse do oceana vzdolž celotne njegove obale, ali pa je kateri predel zavoljo mraza ali katerega drugega vzroka nenaseljen; ali pa celo, da kateri drugi rod, ki se nahaja za Germani, poseljuje območje med morjem in vzhodnimi Germani. Ta nevednost prevladuje tudi glede ostalih ljudstev na območju severa. Kajti sam ne poznam niti Bastarnov niti Sarmatov niti katerekoli izmed ljudstev, ki bivajo nad Črnim morjem, niti ne vem, koliko so oddaljena od Atlantskega oceana, niti ne ali njihove dežele ležijo ob njem. (Strabon, *Geographika*, 7, 2, 4)

Vendar pa je Strabon na več mestih *Geographike* razpravljal o Venetih z ostalih območij Evrope in Male Azije, in je med drugim kar dvakrat; tj. v dveh različnih poglavjih kritiziral Apollodorovo tezo o Homerjevem nepoznavanju Črnega morja. Sprva sem nameraval ta dva odseka Strabonovega pisanja v razpravi o historiografskih omembah venetskega etnonima navesti tokom posebnega razdelka, namenjenega izključno omembam Venetov z območja Anatolije, ki pa sem ga naknadno izvrigel iz tega diplomskega dela, saj me je vsebinska analiza teh dveh odsekov Strabonovega teksta, v katerih kritizira Apollodora, prepričal, da ju je potrebno navesti v razpravi o omembah etnonima Venetov na območjih severovzhoda Evrope. Zakaj tako, bo

osvetljeno v nadaljevanju. Najprej naj oba ta odseka Strabonove *Geographike* navedem v celoti. V sedmi knjigi *Geographike* je zapisano sledeče:

Čeprav je takšne težave, kot smo jih navedli, o vprašanju, kaj se nahaja pri Homerju glede Mysijcev in »ponosnih Hippemolgov« mogoče pošteno postavljati, pa vendar tega, kar zatrjuje Apollodorus v uvodu druge knjige svojega dela O ladjah, nikakor ni mogoče zagovarjati. Sam se namreč strinja z izjavo Eratosthena, da, četudi so Homer in ostali zgodnji avtorji poznali grška območja, so bili docela neseznanjeni s kraji, ki so bili zelo oddaljeni, kajti niso imeli izkušenj dolgih potovanj po kopnem niti izkušenj dolgotrajnih plovb. V podporo temu stališču Apollodorus pravi, kako Homer naziva Aulis »skalnat« (kar tudi je) in Eteonus »kraj mnogih grebenov« in Thisbe »lovišče golobov« in Haliartus »travnat«, vendar pa, pravi, niti Homer niti ostali niso poznali zelo oddaljenih krajev. Tako, pravi, četudi se kakšnih štirideset rek izliva v Črno morje, Homer ne omenja niti ene od teh, ki so najbolj poznane; kot na primer: Ister, Tanais, Boristenes, Hypanis, Phasis, Thermodon, Halys; in poleg tega ne omenja Skitov, pač pa si izmišlja neke »ponosne Hippemolge« in »Galaktophage« in »Abije«; ter glede Paflagoncev notranjosti poroča, kar je izvedel od tistih, ki so peš prepotovali te dežele, glede primorskih pa ni seznanjen, kar je tudi razumljivo, saj v tistem času morje ni bilo plovno in je bilo imenovano Axinsko zavaljo zimskih neurij ter divjosti plemen, ki so bivala okrog njegovih obal, posebej še Skitov, ki so žrtvovali tujce, jedli njihovo meso in uporabljali njihove lobanje kot pivske čaše. Kasneje pa, ko so Ionci ustanovili mesta na njegovih obalah, je bilo imenovano Euxinsko. (prav tam, 7, 3, 6)

V dvanajsti knjigi *Geographike* pa je Strabon ponovno kritiziral Apollodora na isto tematiko, ko je zapisal:

Apollodorus ne more pripisovati zgodnjim piscem mnenja, kakor, da bi vsi brez izjeme zagovarjali stališče, kako ni bilo niti eno od ljudstev z oddaljenejšega brega reke Halys udeleženo v trojanski vojni. Dokaze lahko najdemo ravno o nasprotnem. Tako Maeandrius pravi, da so se Veneti sprva odpravili iz dežele Belih Sircev in se povezali s Trojanci, ter nato odpluli iz Troje s Tračani ter se naselili v kotu Jadrana, o Venetih pa, ki se niso udeležili te odprave, pravi, da so postali Kapadokijci. Sledeče bi moglo podpreti ta opis: namreč dejstvo, da

celotno območje Kapadokije v bližini reke Halys, ki se razteza vzdolž Paflagonije, uporablja dva jezika, v katerih je vse polno paflagonskih imen, kot so Bagas, Biasas, Aeniates, Rhatotes, Zardokes, Tibius, Gasys, Oligasys in Manes, ki prevladujejo v okrajih Phazemonitis, Pimolitis, Gazelonitis, Gazakene, in v večini ostalih okrajev. Apollodorus sam citira homerski verz, kot ga je zapisal Zenodotus, rekoč, da je on zapisal sledeče: »iz Enete, od koder rod divjih mul« in dodaja, da je Hekataj iz Mileta enačil ta Enete z mestom Amisus. Amisus pa, kakor sem že povedal, pripada Belim Sircem in se nahaja onkraj reke Halys.

Apollodorus nekje izjavlja tudi, da je pesnik prejel poročilo o tistih Paflagoncih, ki so bivali v notranjosti, od ljudi, ki so peš prepotovali deželo; da pa je bil neveden glede primorskih, kakor je bil neveden tudi glede preostale obale Črnega morja, kajti sicer bi jih ob njej omenil. Nasprotno, lahko odgovorimo in na temelju opisa, ki sem ga ravnokar podal, povemo, da Homer krene preko celotne obale in ne izpusti česarkoli, kar je tedaj bilo omembe vrednega, pri čemer ni presenetljivo, da ne omenja Herakleje in mest Amastris ter Sinope, ki tedaj še niso bila ustanovljena, ter ni prav nič čudnega, če ne omenja območij notranjosti. Prav tako pa dejstvo, da Homer ne omenja mnogih znanih krajev, še ni dokaz njegove nevednosti, kakor sem bil v zgornjem poglavju mojega dela že pojasnil njemu, ki zatrjuje, da je bil Homer neveden o mnogih znanih rečeh okrog Črnega morja, na primer o rekah in o rodovih, češ, da bi jih sicer omenjal. (prav tam, 12, 3, 25–26)

Verjetno se bom še kar dolgo spominjal, kako sem nekega petkovega večera v ljubljanski gostilni *Pod skalco*, obkrožen z gručo pivcev, ki so vodeči pijani razgovor o tisoč in eni jim važni zadevi ter opazujoči me povsem samega s pogledi izražajočimi mi pomilovanje, praznovali petek, razmišljujoč o tej Strabonovi kritiki Apollodora pil svoj že tretji Heineken tistega večera, ko me je – morda v potrdilo, da tudi pod okriljem rdeče zvezde – v tem primeru pač Heinekenove – metoda malce *upopetridskega* razmisleka o starih vselej zmore obroditi plodovite sadove, prešinila sledeča misel:

Zakaj vendar Strabon očitajoč Apollodoru neupravičeno kritiko Homerja piše o območjih desnega (vzhodnega) brega reke Halys (ki je v antiki predstavljala vzhodno mejo Paflagonije), in dodaja, kako »ni prav nič čudnega, če / Homer

(vstavil M.G.) / ne omenja območij notranjosti« Paflagonije, ko pa je iz vsega, kar Strabon sam zapiše o Apollodorovih trditvah, razvidno, da Apollodorus o Homerju piše, kako »glede Paflagoncev notranjosti poroča, kar je izvedel od tistih, ki so peš prepotovali te dežele, glede primorskih pa ni seznanjen«, in to v okoliščini, ko 1) *Iliada* Paflagonce omenja le tostran (zahodno od) reke Halys, vzhodno od nje pa, če že katero, le ljudstvo domnevno po tej reki imenovanih Alizonov; in ko 2) *Iliada* ob opisu Venetov Paflagonije našteva izključno ob črnomorski obali nahajajoče se lokacije (Kytorus, Kromna, Sesamus, Aigialus, skale erythinske) ter ne omenja niti ene lokacije z območij maloazijske notranjosti kopnega Paflagonije?

Mimo spoznanja, da Apollodorus ni pisal o Venetih oz. o Paflagoncih Anatolije, ko je očital Homerju, da primorskih Paflagoncev ne omenja, pač pa je govoril o Venetih s severozahodnih (severovzhodno od Donave nahajajočih se) območij Črnega morja, ni mogoče razumeti, čemu bi Apollodorus Homerju očital odsotnost opisa primorskih Paflagoncev, ko pa vendar Homer prav paflagonsko obalo, ne pa paflagonske notranjosti Male Azije, opisuje!

Če želimo to spoznanje docela razumeti, je potrebno najprej osvetliti, kakšno terminologijo Strabon citirajoč Apollodora v grškem izvirniku glede Paflagoncev notranjosti, ki naj bi po Apollodoru bili Homerju poznani od tistih, ki so peš prepotovali te dežele, in glede primorskih Paflagoncev, ki naj Homerju po mnenju Apollodora ne bi bili poznani, uporablja. Za opredelitev Apollodorovih Paflagoncev notranjosti Strabon uporablja besedno zvezo »Παφλαγόνας τε τους εν τη μεσογαία« (prav tam, 7, 3, 6) in »Παφλαγόνων των εν τη μεσογαία« (prav tam, 12, 3, 26), za opredelitev Apollodorovih primorskih Paflagoncev pa besedno zvezo »την παραλίαν« (prav tam, 7, 3, 6) in spet »την παραλίαν« (prav tam, 12, 3, 26); uporablja torej izraza »*ti mesogaia*« in »*tin paralian*«. Beseda »mesogaia« je tvorjena iz »meso« (= sreda, med) in »gaia« (= zemlja), kar ustreza sodobnemu grškemu poimenovanju μεσογειακός (= mediteranski) in Μεσόγειος (= Mediteran).²⁹⁴ Beseda »paralian« pa je tvorjena iz »par«, »para« (= pri)

²⁹⁴ Že sama okoliščina, da za opredelitev v notranjosti bivajočih Homerjevih Venetov / Paflagoncev uporablja izraz, ki mu v sodobnosti korelira označevalec mediteranskosti, kaže, kako Apollodorus s temi »Paflagonci notranjosti« ni imel v mislih prebivalstva kopnene notranjosti maloazijske dežele Paflagonije, saj se ta ne nahaja ob Sredozemlju, ampak v severni Anatoliji ob Črnem morju; in torej v Sredozemlju le, kolikor tudi to morje vanj vključujemo. Ne gre pri tem razumevanju za zanikanje dejstva, da »mesogaian« v grščini seveda lahko označuje tudi kopensko zaledje obale, pač pa gre za to, da tovrstno razumevanje v tem konkretnem primeru ni smiselno, saj bi tovrstna interpretacija pomenila, da

in $\alpha\lambda\varsigma$ (= sol, morje), pri čemer šele postane razvidno, da Strabon omenja v zvezi s 'primorskimi' Pafagonci mejno reko (Paflagonije) Halys prav zato, ker le-tej od prav te besede $\alpha\lambda\varsigma$ izhaja njeno ime, kar Strabon tudi sam zapiše, ko pravi, da je ime prejela po rudnikih soli (Αλυος), mimo katerih teče (prav tam, 12, 3, 12).

Kdor si je kadarkoli vsaj bežno ogledal Strabonovo *Geographiko*, pa bo vedel, da Strabon v dvanajsti knjigi (kjer opisuje severno Anatolijo), preden skuša zavreči Apollodorovo argumentacijo, da Homerju zelo oddaljeni kraji niso bili poznani, obširno razpravlja (prav tam, 12, 3, 19 – 12, 3, 24) o Homerjevih Alizonih (' Αλιζώνους) ter z njimi v *Iliadi* povezani lokaciji (ali etniji) Khalibov (Χάλυβες), kakor tudi, da v sedmi knjigi (kjer opisuje Balkan), preden se loti obračuna z Apollodorovo trditvijo, obširno razpravlja o Homerjevih Hippomolgih (kobilomolzcih), Galaktophagih (mleko-jedcih), Abijih (ne-bivajočih; domnevno v pomenu »brez virov bivajočih«) in o Mysijcih (Μυσοί), starodavni etniji Male Azije, s katere označevalcem so v rimski dobi grško govoreči in pišoči opisovali tudi prebivalstvo province Mezije (Moesia); torej o samih – če že ne povsem mitskih kolektivih, v najboljšem primeru le Smithovih »etničnih kategorijah«, ne pa o označevalcih docela formiranih etnij.²⁹⁵

Strabon pred diskusijo z Apollodorom v dvanajsti knjigi razpravlja prav o Alizonih in ne o kateremkoli že drugem ljudstvu, ker so le-ti simbolno z Veneti povezani kot sosedje, saj Homer v *Iliadi* takoj v naslednjem verzu, ki sledi že zgoraj citiranemu opisu Venetov Paflagonije, zapiše še: »Vodja je bil Halizonom Epistrofos, Odios drugi, / daleč iz Alibe vedla sta jih, kjer zibel je srebru.« (Homer, *Iliada*, 2, 856–857), kar ponovi tudi sam Apollodorus, ko zapiše o zaveznikih Troje »/.../ from Mysia, Chromius and Ennomus, sons of Arsinous; of the Alizones Odius and Epistrophus, sons of Mecisteus, /.../« (Psevdo-Apollodorus, *Epitome*, 3, 35).²⁹⁶ O Alizonih Homerja tako

se Apollodorus Atenski ni zavedal obmorsкости Homerjevih lokacij *Iliade*, kot so Cromna, Aegialus itd. Tega si o Apollodoru pač ni mogoče dostojno misliti. Gre za enega od najvplivnejših antičnih geografov in mitografov evropske civilizacije.

²⁹⁵ Mimogrede, grško $\mu\upsilon\varsigma\omicron\varsigma$ označuje »nečistost«, »onesnaženost« (angl. adj. »sloven«), pa tudi »plen«.

²⁹⁶ Seveda to drži le ob (vprašljivi) predpostavki, da sta Apollodorus Atenski in avtor *Bibliothēke* isti osebi; če pa je psevdo-Apollodorus (avtor *Bibliothēke*) druga oseba, potem ne vemo, kaj je Strabonov Apollodorus zapisal o zaveznikih Troje. *Epitome* je sicer obnova četrte knjige *Bibliothēke*, ohranjena v samostojnem rokopisu. V *Epitome* je sicer kot oče Pylaimena, vodje Paflagoncev pri Homerju, naveden Bilsates; to pa je ime, ki (kljub drobnim razlikam v vrstnem redu L in S) ustreza etnonimu Bisaltes (Bisaltae), ki ga navaja menda Plutarh v življenjepis Periklesa kot ime etnije Trakije, pojavlja pa se še dosti kasneje tudi v *Carmini* V Sidonija Apollinarija, avtorja iz 5. stoletja, (in še kje), kjer je vmeščeno med sama ljudstva severovzhoda Evrope: »/.../ Bastarna, Suebus, Pannonius, Neurus, Chunus, Geta, Dacus, Halanus, Bellonotus, Rugus, Burgundio, Vesius, Alites, Bisalta, Ostrogothus, Procrustes, Sarmata, Moschus /.../« (Sidonius Apollinaris, *Carmina* V, 474–477)

poroča Strabon med drugim: »Nekateri spreminjajo besedilo, da se ga bere »Alazoni«, pri drugih »Amazoni«, in besedi »iz Alibe« berejo kot »iz Alope« ali »iz Alobe« ter nazivajo Skite onkraj reke Boristen »Alazoni« in tudi »Kallipidi« ter še z drugimi imeni, ki so nam jih vsilili Helanikos, Herodot in Eudoksus /.../«²⁹⁷ (Strabon, *Geographika*, 12, 3, 21)

Kaže, kako Strabon zavrača misel, da bi v toku trojanske vojne Troji kdorkoli (in ne le Alizoni) s severnih obal Črnega morja prišel na pomoč, saj navaja mnenje Demetrija Skepsijskega: »Toda Skepsijec očitno ne sprejema niti mnenja Ephorusa niti tistih, ki so menili, da gre za Alizone iz bližine mesta Pallene, ki sem jih omenil v mojem opisu Makedonije. Ravno tako pa ne more razumeti, kako bi kdorkoli mogel verjeti, da je zavezniška podpora Trojancem prispela od nomadov z območij onkraj reke Boristenes.« (prav tam, 12, 3, 22).²⁹⁸ Posledično Strabon zapiše:

Kar se tiče Apollodora, ki razpravlja o tej zadevi v svojem delu O mobilizaciji trojanskih sil, sem mu v odgovor povedal že precej, a se moram na tem mestu spet oglasiti, kajti sam ne verjame, da bi morali Alizone razumevati kot bivajoče onkraj reke Halys, češ, da niti en zaveznik Troje ni prispel z območij onkraj te reke. Kot prvo ga bomo torej vprašali, kdo so ti Alizoni na tej strani reke Halys in »daleč iz Alibe, kjer zibel je srebru«. Kajti ne bo nam zmogel odgovoriti. (prav tam, 12, 3, 24)

Če poskusim iz teh navedkov (in tudi preostalih informacij iz sedme in dvanajste knjige *Geographike*) rekonstruirati Apollodorovo stališče, lahko izpostavim sledeče: a) Apollodorus ni verjel, da bi Homer poznal zelo oddaljene kraje in je v prid temu stališču navajal, kako ne omenja velikih rek Črnega morja, ter kako izpušča omembo Skitov; b) kljub temu je verjel, da je bil Homer seznanjen s tem, da so nekateri od zaveznikov Troje prišli pred Trojo z zelo oddaljenih območij, saj sam Homer zapiše o Alizonih, da so prispeli »daleč iz Alibe«; c) Apollodorus ni verjel, da bi katerakoli Troji zavezniška

²⁹⁷ Ime (K)allipidi, ki ga v svojem opisu Skitije navaja Herodot, je očitno etnonim, ki je izveden iz Homerjevega besedila »daleč iz Alibe«.

²⁹⁸ Strabonov opis Makedonije je eden redkih delov njegove *Geographike*, ki se ni ohranil v sodobnost, zato žal ne vemo, kaj je tam pisal. Si pa moremo misliti, zakaj se ni ohranil. Drugo vprašanje pa je, zakaj Demetrij Skepsijski ni mogel verjeti, da bi katerakoli sila prišla z območij severnih obal Črnega morja; če že ne od nomadov, pa vsaj od ostalih severnjakov? Zakaj ti niso mogli pripluti po Dnjestru ali Dnjepru in ob obali do Troje, mogli pa so ne le Grki (Argonavti) že v še bolj oddaljenem obdobju pluti iz Egejskega morja v Kolhido, pa po Donavi v Jadran in preko ovinka v Tirensko morje nazaj domov, temveč tudi Kolhijci in njihovi albanski zavezniki, ki so Argonavte zasledovali vse do Jadrana?

vojska prispela z območij vzhodno od reke Halys, iz česar bi sledilo bodisi, da je Alizone postavljala tostran reke Halys v samo Paflagonijo in je posledično bil primoran Homerjeve Venete Paflagonije re-locirati, bodisi (kar se v luči Homerjevega sporočila, da so Alizoni prispeli »daleč iz Alibe«, zdi verjetneje) je Apollodorus Alizone lociral na položaj Herodotovih Alazonov Skitije (o katerih Strabon, kot je navedeno zgoraj, pravi, da so izmišljeni), zavoljo česar ga Strabon retorično vprašuje, kdo so Alizoni tostran reke Halys (in sočasno daleč iz Alibe); d) Ker je ta druga možnost verjetnejša (saj sočasno omenja še domnevno Homerju nepoznane Skite okvirno istega območja), sledi, da je Apollodorus 'primorske' oz. pri-alizonske (»την παραλίαν«) Paflagonce postavljala na območja, kjer Herodot omenja poljedelske Skite kot sosede Alazonov (ki so Herodotov skitski korelat Homerjevih Alizonov, podobno kot so Herodotovi (K)allipidi skitski korelat Homerjevemu »daleč iz Alibe«), in je menil, da je od tam prispela Pylaimenova vojska Venetov v podporo Troji, česar naj Homer ne bi vedel, saj mu ti 'Paflagonci' naj ne bi bili poznani, pač pa naj bi mu bili poznani le mediteranski 'Paflagonci' »kota Jadrana«, o katerih obstoju naj bi po Apollodoru Homer zvedel od ljudi, ki so peš prepotovali jadranske dežele, in naj bi posledično menil, da je Pylaimenova vojska v podporo Troji prispela z Jadrana, pa jo je vendar opisal kot iz Paflagonije dospelo, saj je to maloazijsko deželo v večji meri poznal in jo je tako lažje opisoval; podobno naj bi – storil tudi z Mysijci, ki jih je opisal kot maloazijsko prebivalstvo, a jih opredelil z na Skite nanašajočim se označevalcem »hippomolgi« (mleko-jedci), s čimer je potrdil, da so dejansko v podporo Troji prispeli z območij obdonavske dežele Mezije.

Najsi bo tako ali drugače, pa zagotovo drži, da je Apollodorus razlikoval med dvema skupinama Paflagoncev, pri čemer to razlikovanje ni bilo ne etnično ne jezikovno, temveč le geografsko, ter je eno od njih vezal na mediteranski prostor (zaradi česar ti Paflagonci ne morejo biti nobeni drugi kot Herodotovi jadranski Veneti), drugo pa, kot je razvidno iz sočasnih omemb severno-črnomoških rek ter Skitov, Hippomolgov, Galaktophagov in Abijev, je lociral na območja Skitije, pri čemer je iz njihovega 'primorskega' (»την παραλίαν«) poimenovanja razvidno, da jih je postavljala v sosedstvo ne Homerjevih Alizonov, pač pa s Herodotovimi Alazoni. O obeh teh skupinah Venetov / Paflagoncev je Apollodorus govoril kot o obstoječih že v Homerjevi dobi, in o 'primorski' celo kot obstoječi že v dobi trojanske vojne.

Dokaj obstranskega pomena za to razpravo je pri tem vprašanje ali je Apollodorus sam imenoval te »την παραλίαν« ljudi z imenom Paflagonci ter je potemtakem z generalizacijo maloazijskega politonima le-tega poizkušal pretvoriti v splošni etnonim severovzhodno od Donave bivajočega etno-lingvističnega kolektiva – pri čemer niti ni bil edini, saj podobno generalizacijo paflagonskega politonima in njegovo pretvorbo v etnonim izven maloazijskih območij Paflagonije bivajoče populacije zasledimo že pri Parmenionovem sinu Philotas-u (ter tudi v Aristophanovih *Vitezih*²⁹⁹), ki mu je bil po pripovedi Curtija Rufa³⁰⁰ iz šeste knjige njegove biografije Aleksandra Velikega med sodno obravnavo (sojen in obsojen na smrt je bil Philotas zavoljo obtožbe, da je organiziral atentat na Aleksandra) makedonski vojak iz vrst 'običajnega ljudstva' Bolon

²⁹⁹ Aristophanes (bival med cca 446 in 386 pred Kr.) je v *Vitezih* z vzdevkom Paflagon imenoval atenskega politika in demagoga Kleona (čigar ime je 'kentumska' različica imena Slovan, saj grško kleos = slava). S tem je Aristophan, ki je Kleona sovražil, saj ga je ta nekoč spravil pred sodišče, očitno namigoval na Kleonovo negrško poreklo. Takole se glasijo uvodni stavki *Vitezov* v prevodu Maje Sunčič: »Prvi suženj: Av, av, av, prekleto, kako boli! / Prekleti novokupljeni Paflagon, / naj ga bogovi bedno pokončajo, / njega in njegove spletke. / Odkar je prišel v hišo, / služinčad nenehno dobiva batine.; / Drugi suženj: Od vseh Paflagonov naj crkne prvi, in to najbedneje, / on in njegove klevete.« (Aristophan, *Vitezi*, 1–7). Nekoliko nižje pa: »Prvi suženj: /.../ Potem Paflagon / sune, kar smo pripravljali za gospodarja, / in mu to postreže. Zadnjič sem / zamesil spartansko pogačo v Pilosu, / pa me je podlo prehitel, jo sunil / in mu jo ponudil – pogačo, ki sem jo jaz zamesil! / Podi nas stran in nikomur ne dovoli, / da bi dvoril gospodarju; ko gospodar večerja, / stoji zraven z usnjenim muhalnikom in z udarci podi politike. / Recitira prerokbe: starec je nor na sibilo; / ker vidi, da gospodarja nosi luna, / si je domislil zvijačo: troši popolne laži / o služinčadi; potem jih dobimo z / bičem; Paflagon zalezuje služabnike, / jih izsiljuje, zastrašuje, zahteva podkupnino in žuga: / »vidite Hilasa, kako jih je zaradi mene dobil z bičem? / Če me ne omehčate, boste še danes umrli.« / Mi mu plačamo, saj če mu ne, nas starček / tepe, da osemkratno serjemo.« (prav tam, 52–70). Z omembo »spartanske pogače v Pilosu« Aristophan namiguje na Demosthenovo vojaško zmago nad Spartanci v Pilosu, ki naj bi si jo Kleon prilastil in imel od nje politično korist (Sunčič 2012, 191). Toda, ko Kleona v tem kontekstu imenuje Aristophan Paflagon, ne namiguje v nič manjši meri tudi na to, kako se vsa jantarno-eridansko-Phaethonova mitologija navezuje na 'Venete' Baltika, tj. Slovane, ter na njihove ob južnem koncu jantarne trgovske poti ob kotu Jadrana naseljene etnične so-rodnike, pa pridejo mimo Homerjevi Paflagoni *Iliade* ter nato še Sophoklejevo-Antenorjevi Dardanci Padove in vse to sunijo: »in mu jo ponudil – pogačo, ki sem jo jaz zamesil!.« Aristophan je Kleona v *Vitezih* povsem raztrgal, a tudi njegovega tekmeca za naklonjenost gospodarja, ki mu je ime Demos, ne predstavi kot nič manjšega podleža. Tega tekmeca imenuje Aristophan Klobasičar, kar je aluzija na penis in na iztrebek: »Klobasičar: /.../ Varal sem mesarje in jim takole govoril: / »Poglejte fantje, mar ne vidite? Pomlad je tu, glej lastovka.« / Ko so pogledali, sem jim vmes ukradel kos mesa. /.../ Pri dejanju me nikoli niso zasačili: če je kdo opazil, / sem ga skril v rit in prisegel, da sem nedolžen. / Ko je neki politik videl, kaj počnem, je rekel: / »Ta fant bo zagotovo nekega dne vladal ljudstvu.« Prvi suženj: Dobro sklepanje. Vendar je jasno, kako je ugotovil: / lažno si prisegel o kraji in dobil meso v rit.«; Aristophan, *Vitezi*, 418–428). Aristophan je bil namreč skrajno skeptičem do demokratične politične ureditve Aten, ki je omogočila prosperirati demagogom. Je pa vendar Kleon – vsaj v primerjavi s sodobnimi političnimi demagogi – umrl dokaj častne smrti, v bitki za polis, ki ga je vodil, kar je pri sodobnih (javnih) politikih (le primerjajmo njegovo usodo z usodo npr. klobasičarskih razbijačev treh slovanskih federacij Evrope po padcu berlinskega zidu) pravi »mission impossible«. Da pa je Paflagon v Aristophanovih *Vitezih* ne le nadimek Kleona, temveč podobno kot pri Curtiju Rufu (oz. pri njegovem Philotasu) tudi generalizirani etnični označevalec izven anatolske dežele (pri Aristophanu v sami Heladi) bivajočega prebivalstva, je razvidno iz sledečih Aristophanovih seveda komičnih verzov: »Ampak Paflagonu nič ne uide; / vse ima pod nadzorom. Eno nogo ima / v Pilosu, drugo v skupščini. / Noge ima tako razkrečene, da je njegova rit naravnost v Haoniji, / njegovi roki pri Aetolcih, glava pa pri Kropidih.« (prav tam, 74–78).

³⁰⁰ Quintus Curtius Rufus je bival v prvem stoletju po Kr. O tem, kdaj natančno je pisal *Zgodovino Aleksandra*, se mnenja razlikujejo.

očital, da je ob neki priložnosti negrško govoreče Makedonce, s katerimi je bil pripravljen komunicirati le preko grško-makedonskih tolmačev, zmerjal s »Frigijci in Paflagonci« (Curtius Rufus, *Zgodovina Aleksandra*, 6, 11, 4)³⁰¹ – ali pa je Apollodorus v svojem delu *O ladjah* Homerjevega opisa trojanske vojne to »την παραλίαν« ljudstvo

³⁰¹ O tem, koliko so antični Makedonci bili grškega rodu in koliko so v vsakdanjem življenju govorili grško, sporoča Curtius Rufus povsem izrecno, ko navaja besede, ki naj bi jih Philotas izrekel v svoj bran v sodni obravnavi kot odgovor na očitek o njegovi nepripravljenosti sporazumevati se z Makedonci v makedonščini (prevod M. G.): »Ena od obtožb zoper mene je tudi, da se ne maram sporazumevati v domorodnem jeziku, da ne spoštujem makedonskih običajev (kar pomeni, da si skušam prilastiti imperij, ki ga preziram!). Ta naš domorodni jezik je že davno postal zastarel zavoljo naših odnosov z ostalimi narodi in zavojevalec ter zavojevani se morata naučiti tujega jezika.« (prav tam, 6, 10, 23). Pri čemer je na prvi pogled zavojevalec Makedonija, zavojevani Perzija, »tuj jezik« pa grščina (dejansko pa je zavojevalec »gornji stan«, zavojevani pa podobno kot v primeru Benečije in voltumnijskih inskripcij podrejeno podeželsko prebivalstvo). Koliko so se s tezo, da je makedonščina zastareli jezik, tedaj strinjali Makedonci, pričuje – poleg dejstva, da so Makedonci Philota obsodili na smrt – govor Aleksandra, kakor ga podaja Curtius, pred pričetkom te sodne obravnave: »Makedonci bodo sodili o tvojem primeru. Prosim, izjasni se, ali boš uporabljal tvoj domorodni jezik pred njimi.« (prav tam, 6, 9, 34). Takoj v naslednjem odstavku pa zapiše o Philotovem odgovoru: »Poleg Makedoncev, je odgovoril Philotas, so tu prisotni še mnogi, ki verjamem, bodo lažje razumeli, kar nameravam povedati, če bom uporabljal ta jezik, ki si ga uporabil tudi ti, pri čemer je bil, verjamem, tvoj namen le, da bi te več ljudi moglo razumeti.« (prav tam, 6, 9, 34). Čemur je po besedah Curtija Rufa, ker ga je zločina obtoženi Philotas izzval, češ, da tudi sam Aleksander govori grško, sledil užaljeni Aleksandrov odgovor: »Ali vidite, kako žaljiv je Philotu celo njegov domorodni jezik? Le on se upira temu, da bi se ga naučil. Vendar, naj govori, kakor želi – le pomnite, da v ravno tolikšni meri, s kolikršno prezira naš jezik, prezira tudi naš način življenja.« (prav tam, 6, 9, 35). Iz teh izjav je vidno, 1) da so makedonščino govorili vsi Makedonci Aleksandrove vojske razen Philota in so bili, kolikor so govorili tudi grško, torej vsi dvojezični; 2) da jo je sam Aleksander pojmoval kot »domorodni jezik Makedoncev«; 3) da sam Philotas imenuje grščino »tuj jezik«; kakor tudi 4) da je makedonščina v Aleksandrovem času ne le obstajala kot od grščine različni jezik, pač pa je imela (poleg grščine) tudi formalni status uradnega jezika, saj so v njem mogle potekati sodne obravnave. Ko pa pravi Curtius Rufus, da je Philotas zasmehoval makedonsko govoreče, češ, da so »Frigijci ali Paflagonci«, tedaj nudi vpogled v značaj tega jezika. Philotovo enačenje govorcev makedonščine s Frigijci nakazuje anatolsko poreklo tega jezika (brigijsko?; v stari makedonščini se glas /bh/ v začetnem položaju zlogov ni preglasil v /f/, kakor kaže primer imena Berenike za razliko od grškega Phero-nike, nosilka zmage, in je tako dokaj verjetno, da se je v makedonščini Frigijce imenovalo z enakim imenom kot balkansko-mygdonske Brige). Enačenje s Paflagonci (= Veneti) pa nakazuje slavofoni značaj tega jezika. Realnost pa je podobno kot glede jezika retijsko-vosinijskih inskripcij po vsej verjetnosti nekje vmes: namreč, da se je neka skupina anatolsko govorečih vzpostavila kot vladajoči sloj zaslužjenemu slavofonemu (o zaslužjenih 'Paflagoncih' = Venetih poroča poleg Aristophana sicer v rimski dobi še Strabon ob opisu Balkana; Strabon, *Geographika*, 7, 3, 12) prebivalstvu, nato pa iz jezika tega prebivalstva – ko ga je postopno »osvobajala« zaslužjenosti – v svoj jezik integrirala posamezne prvine tega slavofonega jezika, iz česar je nastala neslavofona, a tudi negrška, antična makedonščina zgornjih slojev, medtem, ko je podeželsko 'običajno, a ne več sporadično venetsko, tj. slovansko, prebivalstvo', ki mu je pripadal ta od Rufusa omenjeni (lik) Bolon, koristilo svoj slavofoni jezik dalje. Grščina, sprva dorska in nato ionska, je prišla z juga šele v post-homerski dobi, ko so jo zaradi porok s pripadniki grške aristokracije postopno kot *lingvo franco* prevzeli pripadniki makedonskega plemstva, ne da bi pri tem svojo makedonščino opustili. Po rimski okupaciji, ko so propadle institucije »etnične države«, ki so antično makedonščino ohranjale pri življenju, je ta dokaj hitro in podobno kot reto-volsinijsčina v evganski Benečiji izginila v pozabo – ne pa tudi grščina, ki jo je pri življenju ohranil sam Rim. Ravno tako pa se je ohranil jezik podeželskih domorodcev, ki ni bil niti makedonščina niti grščina, pač pa slavofoni jezik – prednik jezika sodobnih Makedoncev, saj o Venetih na obrobju območja (rimske) Makedonije še v času Sulle poroča Appian v opisu Mitridatovih vojn kot od (anatolskih) Dardancev ter od (etruro-lemnoških?) Sintov razlikujočem se Suli sovražnem kolektivu, ko navaja, da so vpadali v tedanjo (provinco) Makedonijo: »Da je izkoristil prosti čas je medtem Sulla povedel vojsko zoper Venete, Dardance in Sinte, narode na mejah Makedonije, ki so vanjo stalno vpadali, in opustošil njihova ozemlja. Ubil je dve muhi na en mah, ko je tako zagotovil vadbo svojim vojakom in jih sočasno še obogatil.« (Appian, *Mitridatske vojne*, 8, 55)

vendarle sam imenoval z generalnim etničnim eksonimom Veneti oz. po grško Enetoi, pa je šele Strabon povzemajoč ga, to etnonimno poimenovanje spremenil v politonimno poimenovanje z nazivom Paflagonci bodisi le zato, ker se z Apollodorovim mnenjem ni strinjal, bodisi, ker je želel pustiti vtis, da je bil zaradi svoje neseznanjenosti (ali nepripravljenosti biti seznanjen), kot jo sam priznava, z Bastarni, s Sarmati ali s katerimkoli drugim severno od Črnega morja bivajočim ljudstvom zmotno prepričan, kako Apollodorus govori o maloazijskem, ne pa o evropskem venetskem prebivalstvu.

Preden pa poizkusim rekonstruirati še Strabonovo stališče, ki ga je, četudi je Strabon o tej tematiki pisal dokaj obširno, precej težje določiti kot Apollodorovega, pa naj najprej navedem še Herodotove omembe Alazonov v njegovih *Zgodbah*, kjer omenja kot njihove sosede tudi t.i. poljedelske Skite ter oboje tako postavlja v korelirajoči položaj tistemu iz *Iliade*, kjer so Veneti sosedje Alizonov. Herodot omenja poljedelske Skite (Venete / Sclavene) ob Alazonih dvakrat; tako v sedemnajstem poglavju četrte knjige sporoča:

*Od pristanišča Boristenitov, približno na sredi vsega skitskega **primorja**, prideš najprej do Kalipidov – to so grški Skitje –, severno od njih pa prebiva drugo ljudstvo, po imenu Aladzoni. Ti in Kalipidi živijo drugače povsem tako kakor Skitje, vendar sejejo in uživajo tudi žito, čebulo, česen, lečo, in proso. Severno od Aladzonov domujejo oratarski Skitje, ki žita ne sejejo za domačo rabo, temveč za prodajo. Onkraj njih stanujejo Neuri, severno od Neurov pa, kolikor mi vemo, ni človeških bivališč. To so plemena ob Hipasisu zahodno od Boristena. (Herodot, *Zgodbe*, 4, 17; okrepil in podčrtal M. G.)³⁰²*

V nadaljevanju svojega opisa Skitije pa Herodot to območje opiše ponovno, ko pravi:

³⁰² Sovre v svojem prevodu Herodotovih *Zgodb* piše o Aladzonih, vendar Herodot uporablja črko Zeta in zapiše Αλαζονες. Alazon je sicer poleg tega, da predstavlja, kakor ugotavlja v zgoraj že navedenem citatu sam Strabon, na območje Skitije od Herodota locirani korelat Homerjev Alizonom, tudi grški naziv enega tipskih likov (lik hvalisarja) v grški komediji. Ustreza mu npr. lik Dioniza v Aristophanovih *Žabah*. Kalipide sicer označi Herodot kot »grške Skite«, a to gre razumevati kvečjemu v religioznem smislu, ne pa v smislu porekla, morda pa celo v smislu, da Herodot skuša povedati, kako gre za grško konceptualizacijo tega ljudstva, da gre torej le za 'Smithov' tip »etnične kategorije« in ne za »polnokrvno etnijo«. V prid temu govori Strabon, ko poroča o Kalipidih, kot o imenu, ki so ga (enako kot ime Alazoni) »vsilili Helanikos, Herodot in Eudoksus.« V vsakem primeru pa ime Khalibi, od katerega Homerjev zapis »daleč iz Alibe«, izhaja iz grškega označevalca jekla, ki naj bi ga le-ti izumili, tj. iz besede χαλυψ. Skoraj bi mogli reči, da jih je Herodot predvidel: kot zgodbe romanov Danielle Steele ukalupljeno praslovansko zakonito rekonstrukcijo govoreči in žito (ne) (ne)sejoči Skitje-klobasičarji hegemonije.

Tretja reka, Hipanis, izvira na Skitskem in teče iz velikega jezera, ki se pasejo okrog njega beli divji konji. To jezero se po pravici imenuje oče Hipanisu. Iz njega torej izvira Hipanis; na kratko daljo petih dni plovbe teče sladak, odtod naprej do morja, štiri dni z ladjo, pa je silo grenak. Vanj se izliva namreč grenek izvir, ta je tako grenek, da prepaja, čeprav je majhen, z grenkobo ves Hipanis, ki mu v velikosti ni kmalu para. Izvir leži na meji med poljedelskimi Skiti in Aladzoni, ime pa mu je kakor vsi okolici, od koder teče, po skitsko Eksampaioi, po grško »božja pota«. Pri Aladzoni si prihajata Tiras in Hipanis z ovinki zelo blizu, od tod dalje pa tečeta vsaksebi, tako da je medvodje med njima čedalje širše. (prav tam, 4, 52)³⁰³

Kot vidimo, tudi Herodot omenja motiv (venetskih) belih konjev in je tako še v večji meri očitno, da je Apollodorus svoje 'primorske' Paflagonce postavljaj prav na to

³⁰³ Tyras je starodavno ime Dnjestra, Hypanis pa starodavno ime reke Južni Bug. Ukrajinsko se imenuje Buh, poljsko Boh, rusko Южный Буг; in zato najbrž Sovre ime njegovega pritoka prevaja kot »božja pota«, namesto »sveta pot«, kar bi bilo bližje Herodotovemu zapisu »Ἱπαι ὁδοί«. Ker se ve, kje si južni Bug in Dnjester prideta najbližje, se ve tudi, na katera območja se ta Herodotova pripoved nanaša: na območja med severovzhodno mejo Moldavije z Ukrajino in s skrajno severno točko meje mednarodno nepriznane Pridnjestrške republike ter od tam proti vzhodu do Južnega Buga. Da pa Apollodorus ni bil edini antični pisec, ki je območje Hypanisa povezoval z Veneti oz. s Slovani, je razvidno iz pesnitve Seksta Propertija (bival cca 50–45 pred Kr. in 15 po Kr.), ki je o svoji ljubi Cynthiji zapisal sledeča verza: »*Tam multa illa meo divisast milia lecto / quantum Hypanis Veneto dissidet Eridano*« (»*Toliko milj je oddaljena od moje postelje, kolikor je Hypanis od venetskega ločen Eridana*«; Propertius, *Elegije*, 1, 12, 2–4). Pri čemer seveda, kolikor se Eridan in Cynthijo enači s Padom, izpade, da je Cynthia precej oddaljena od Seksta Propertija, kolikor pa se Eridan pojmuje, kot sta ga pojmovala Heziod in Herodot, namreč kot severnoevropsko reko ob nahajališčih jantarja, in torej kot Vislo; ter se ob tem upošteva, da Hypanis označuje Južni Bug, ta pa je soimenjak Zahodnemu Bugu (ime Bug je v antiki Rimljanom bilo poznano; tako npr. Ptolemaj namesto o Herodotovem območju Eksampaioi govori tokom opisa Evropske Sarmatije o etniji Eksobugitov), ki se izliva v Vislo, se izkaže, kako Propertius opeva svoje oplojevanje Cynthije. Najsi oddaljenost od Cynthije razumemo tako ali drugače, je, da se ta Propertijeva omemba Venetov nanaša na Slovane, menil tudi Alvarez-Pedroas Nunez (Nunez 2004) v svojem članku o Propertijevi omembi Venetov. Glede dveh Bugov / Hypanisov je po svoje zgovorno že Herodotovo razločevanje med sladkim in grenkim delom Hypanisa, ki pa mu pri Ovidiju v *Metamorfozah* ustreza ločevanje med sladkim in slanim Hypanisom, ko zapiše: »*Non et Scythicis Hypanis de montibus ortus, qui fuerat dulcis, salibus vitatur amaris?*« (»*Mar se Hypanis, ki izvira sladek v skitskih gorah, s soljo ne ogreni?*«; Ovidij, *Metamorfoze*, 15, 285–286). To pa je, posebej še, ker Herodot ob Hypanisu omenja bele konje, ki jih sicer Strabon v povezavi z volkom omenja v opisu kota Jadrana ob izlivu Timave, povsem izrecno intertekstualno povezano z že zgoraj navedenim epigramom Martiala: »*Laneus Euganei lupus excipit ora Timavi / aequoro dulces cum sale pastus aquas.*« (Martial, *Epigrami*, 13, 89), kjer sladka in slana voda simbolično opominja na dvojnost objadranskih Venetov (kot Jadrana; Evganija) in posledično na dvojnost pojmovanj Eridana kot jadranske reke (pri nekaterih piscih Pad, pri drugih Timava). V vseh treh primerih torej, tako pri Herodotu, kot pri Ovidiju in pri Martialu imamo opraviti z istim motivom izmenjavanja sladke in slane / grenke vode – enkrat na območju Venetov / Slovanov kota Jadrana, drugič na območju ob-alazonskih, tj. ob-Dnjestrskih Venetov / Slovanov.

lokacijo Herodotovih poljedelskih Skitov kot sosedov (seveda namišljenih) Alazonov.³⁰⁴

Ironično pa, kako, četudi je tudi to Apollodorovo stališče, da so Homerjevi Veneti oz. 'primorski' Paflagonci prispeli pred Trojo s skitskega območja, botrovalo kasnejšim enačenjem teh Herodotovih poljedelskih Skitov via Homerjevih Venetov s Praslovani najprej pri Nonnusu iz Panopolisa³⁰⁵ in posredno pri Prokopiju iz Cezareje, ki se je nanj glede imena Sporov skliceval, v dobi racionalistične znanosti pa npr. že pri Šafariku, pa kasneje tudi pri Niederleju in še pri številnih drugih raziskovalcih, posledično pa tudi enačenju Praslovanov z nosilci t. i. černoles arheološke kulture (npr. pri Mariji Gimbutas; Gimbutas 1971) ali / in zarubinske arheološke kulture pri nekaterih drugih arheologih (npr. Pleterski 1990),³⁰⁶ brez sočasnega istovetenja Praslovanov tudi z

³⁰⁴ Prav zaradi povezav teh belih konj s 'Heziodovim' Phaethonom in s Phaethonom Homerja kot konjem, ki vleče Zarjo po nebu, ter z Alkmanovim venetskim konjem, pa Herodot tudi omenja ta »božja pota« (Ἱπαι ὁδοί).

³⁰⁵ Ta je ljudstvo Sporov, ki ga Prokopij iz Cezareje enači s predniki Antov in Sclavenov, imenoval Doulosporoi (kar pomeni toliko, da ne »seme sužnjev«) in jih pojmoval kot potomce tistih oslepljenih hlapcev Skitov, ki jih Herodot omenja v prvih poglavjih četrte knjige svojih *Zgodb*; vse to pa najverjetneje prav na podlagi enakih rezultatov analize glede Herodotovih Alazonov, ki je že Apollodora pripeljala do enačenja njihovih sosedov s sosedi Homerjevih Alizonov.

³⁰⁶ T. i. zarubinska arheološka kultura se sicer ne ujema območno z območjem, kjer Herodot v paragrafih 17. in 52. četrte knjige svojih *Zgodb* opisuje te poljedelske Skite kot sosedo Alazonov, ampak z območji bolj proti severovzhodu v smeri Dnjepa in Pripata; pa tudi kronološko obe arheološki kulturi nista sovpadali, pač pa je černoles kultura starejša in je časovno (delno) sovpadala s t. i. milograd kulturo na severnejših območjih, iz katere naj bi zarubinska (vsaj deloma; deloma tudi pod vplivom drugih virov; predvsem La Tena ter skito-sarmatskih stepskih kultur keramike in orožja) okrog 3. stol. pred Kr. izšla. Tudi sicer černoles kulture arheologi po večini ne povezujejo s Praslovani, češ, da je prestara in da vsebuje določene prvine traških arheoloških kultur, ki naj bi vanjo zašle že okrog leta 1500 pred Kr. (Sedov 2012, 70–71). Je pa očitni predsodek, če se v naprej (brez upoštevanja pisnih virov) zavrača možnost, da bi Slovani s traško populacijo mogli imeti karkoli opraviti; ob tem pa se dopušča soobstoj Kelto in Praslovanov v zgodnji Pševorsk kulturi med Odro in Vislo (prav tam, 223–283) in se celo Černjakov kulturo (ki se jo običajno povezuje s selitvijo Gotov z baltskega na črnomoško območje) pojmuje kot vsaj pol-slovansko (prav tam, 334–395); ter se torej dopušča odstop od tradicionalno Kossinnovskih pojmovanj posameznih zaključenih arheoloških kultur kot pripadajočih le eni etno-lingvistični skupini. Prav ta predsodek je vgrajen v pojmovanja Sedova (in še zdaleč ne le njega), ko mu ne pade na pamet, da bi katerokoli južno od Donave obstoječo kulturo pojmoval kot s Slovani povezano ali celo bognejšo v celoti Slovanom pripadajočo. Herodot sicer t. i. poljedelskih Skitov ne opisuje zgolj na območju med Dnjestrom in Južnim Bugom, ampak tudi ob Boristenu (Dnjepu), ko zapiše: »Na oni strani Boristena prideš od morja najprej do Hilaie, od tod pa dalje v notrino do Skitov, ki se ukvarjajo s poljedelstvom: tem pravijo Heleni, ki prebivajo ob reki Hipanu, Boristeniti, sami pa se imenujejo Olbiopoliti / namreč Heleni sami sebe. Gre za to, da se je grško mesto Boristhenes, ki je bilo po nekaterih mnenjih identično mestu Olbia (po drugih pa njegova kolonija), nahajalo ob izlivu Južnega Buga in ne Dnjepa (Boristhena). Herodot torej pojasnjuje, da z Boristheniti nima v mislih prebivalstva tega grškega mesta; ; opomba M. G./ Ozemlje poljedelskih Skitov sega v vzhodni smeri, kake tri dni hoda daleč, do reke Pantikapa, proti severu pa, po Boristenu navzgor, enajst dni plovbe. Dalje od tod je krajina večidel neobljuda. Onkraj te pustine prebivajo Androphagi /.../, posebno plemo neskitske krvi. Onstran teh pa je res samo še divjina in, kolikor nam je znano, ni tam nobenih ljudi.« (Herodot, *Zgodbe*, 4, 18). Nekaj kasneje, ob opisu skitskih rek pa nadaljuje: »Četrta reka je Boristhenes, za Istrom največja in po mojem mnenju najbolj blagoslovljena voda ne samo med skitskimi, temveč tudi med vsemi drugimi rekami, razen Nila v Egiptu: zakaj s tem se ne more meriti nobena reka. Vse druge pa Boristhenes daleč prekaša po

nosilci lužiške arheološke kulture ter v kasnejši dobi z nosilci Pševorsk kulture (ki so jo tradicionalno predvsem nemški arheologi enačili z Vandali), ki se delno ujemata z območji, kjer pisni viri izrecno omenjajo Venete Baltika, se ob teh sodobnih arheoloških identifikacijah Praslovanov s černoless ali / in z zarubinsko kulturo na temelju historiografskih identifikacij Praslovanov s Herodotovimi poljedelskimi Skiti vselej in načrtno pozablja omenjati, kako je prav (še srednjeveška) identifikacija s Slovani Homerjevih Venetov *Iliade* šele omogočila identifikacijo s Slovani tudi sosedov (= poljedelskih Skitov) Herodotovih Alazonov kot Herodotovih 'sosedov' Homerjevih Alizonov, pri čemer pa se vselej in načrtno pozablja tudi še, da je Apollodorus sočasno s temi 'primorskimi' oz. pri-alazonskimi Paflagonci Skitije omenjal tudi mediteranske Paflagonce 'notranjosti' kot njim istovetno etnijo.

Če poskusim rekonstruirati še Strabonovo stališče glede zadev, o katerih v *Geographiki* polemizira z Apollodorom, moram izpostaviti: a) Strabon se je strinjal z Apollodorom, da je Homer nekatere dogodke, ki so se zgodili na eni lokaciji, iz takšnih ali drugačnih razlogov opisal na drugem območju, saj je sam omenjal, kako je Homer določene zadeve, ki se nanašajo na Črno morje prenesel v Atlantik (Strabon, *Geographika*, 1, 2, 10), in kako je opisoval Mysijce kot maloazijsko skupino, četudi so prispeli v podporo Troji z območij obdonavske dežele Moesije (prav tam, 7, 3, 10); ter tudi ni prigovarjal Apollodoru, ko je omenjal, kako je ta cenzuriral vsakogar, ki je pisal, da so se Odisejeva

koristnosti /.../. Do pokrajine Gerosa, do koder traja vožnja z ladjo štirideset dni, je njegov tok od severa znan; a kakšni so kraji više nje, koder teče /namreč Geros; opomba M. G. /, tega pa ne ve nikdo povedati. Dozdevoma teče do dežele poljedelskih Skitov skozi neobljudeno pustinjo; ti Skitje namreč prebivajo ob njem na daljavo kakih desetih dni plovbe. Boristenes in Nil sta edini reki, ki jima ne poznam izvirov, mislim pa da tudi drugih Grkov nihče ne ve, kje sta. /.../« (prav tam, 4, 53). Glede na to, da Herodot pravi, kako z one strani Dnjepra, tj. od severa navzdol prideš najprej do Hilaje (gozdno območje), potem pa enajst dni plovbe ob poselitvenem območju poljedelskih Skitov (cca. od Smolenska do Kijeva) in glede na to, da v paragrafu 53. postavlja poljedelske Skite na območje desetih dni plovbe po reki Geros (nekdanje močvirje nad Smolenskom in dalje reka Ugra (= Geros), ki se izliva v Oko; to pa pomeni praktično skorajda do Moskve), se izkaže, da sega poselitve poljedelskih Skitev še daleč severovzhodno od območij njihovega sosedstva z Alazoni (in torej od območij nekdanje černoless arheološke kulture) med Dnjestrom in Južnim Bugom. Če pa upoštevamo, da Herodot opisuje poljedelske Skite tudi še onkraj Boristena ob reki Pantikapes (reka Desna; vsekakor pa ne kakšen nepomemben potoček ob krimskem polisu Pantikapaion), ko piše: »Za njima pride peta reka, po imenu Pantikapes. Tudi ta prihaja s severa, iz jezera, a med njim in Boristenom prebivajo poljedelski Skitje. Teče pa skozi Hilaio, nato se izliva v Boristenes.« (prav tam, 4, 54), potem območje poselitve Herodotovih poljedelskih Skitov ustreza tako rekoč celotnemu območju zarubinske arheološke kulture (in še celo vzhodnejše od njenih najvzhodnejših predelov po reki Oki). Ker pa Skitov ni mogoče identificirati s Slovani neposredno (razen via aksioma vsi Skiti = Slovani, kateremu pa jezikoslovje, ki Skite pojmuje kot iransko govoreče ljudstvo, nasprotuje), in je tako identifikacija poljedelskih Skitov (ge-orgoi Skutai; = dobesedno »zemljo-vršeči Skiti«) s Slovani mogoča le na podlagi identifikacije le-teh z Veneti Homerja kot sosedi Alizonov, ki korelirajo s Herodotovimi Alazoni kot sosedi poljedelskih Skitov, pridemo do resnično ironične situacije, ko se izkaže, da se venetska teorija (enačenje Veneti = Slovani) nahaja v sami srčki pojmovanja zarubinske arheološke kulture kot stvarne kulutre Praslovanov, tj. v sami srčki izzakarpatske naselitvene teorije.

tavanja odvijala ob Siciliji, če ni sočasno omenil tudi, da so se sicer res odvijala ob Siciliji, a jih je Homer zavoljo 'mitiziranja' opisoval kot odvijajoča se v zunanjem morju, tj. v Atlantiku (prav tam, 7, 3, 6); 2) Strabon se ni strinjal z Apollodorovim mnenjem, da Homerju zelo oddaljeni kraji niso bili poznani, in je dokazoval, kako Homer niti ne bi mogel omenjati Hippomolgov, Galaktophagov in Abijev, ne da bi poznal način življenja Skitov (prav tam, 7, 3, 7), ter tudi ko je omenjal, kako Homer tudi raznih lokacij v bližini svojega rojstnega kraja Smyrne ni opisal, čeprav so mu nedvomno morale biti poznane (prav tam, 12, 3, 27); 3) Strabon se je strinjal, da je prebivalstvo z območij Herodotovih poljedelskih Skitov pripadalo isti etno-lingvistični skupini kot prebivalstvo kota Jadrana, saj je sam opisal Herodotove bele konje Dnjestra na območju izliva reke Timave v Jadran in je sam v zvezi s tem omenjal še legendo o volku (prav tam, 5, 1, 8–9), ki jo je Herodot navajal v zvezi z Neuri, severnimi sosedi teh poljedelskih Skitov; pa tudi, ko je pisal o spopadih Mitridata VI. z 'barbari' bivajočimi med Jadranom in Boristenom in pri tem opisal te 'barbare' kot enovito etnijo (prav tam, 7, 4, 3)³⁰⁷; d) Strabon se ni strinjal z mnenjem Apollodora, da niti ena skupina zaveznikov ni prispela v podporo Troji z območij onkraj reke Halys; in je celo menil, da so s tega območja prispeli sami Pylaimenovi Veneti, ko je navajal, kakor sem v uvodnem citatu tega podpoglavja že omenil, kako sta Zenedot in Hekataj enačila toponim Enete z mestom Amisus, ki se nahaja onkraj reke Halys; pri čemer pa je očitno menil, da so Homerjevi Veneti bivali na obeh straneh te reke, saj je o Venetih na več mestih opisa severne Anatolije pisal tudi tostran te reke (npr. prav tam, 12, 3, 9); e) Strabon se ni strinjal z Apollodorom, da je Homer menil, kako so Pylaimenovi Veneti prispeli z območij jadranskih Venetov (Apollodorovi Paflagonci 'notranjosti'), ki bi mu naj bili poznani od tistih, ki so peš prepotovali jadranske dežele, saj je navajal tako

³⁰⁷ Takole je Strabon poročal o spopadih Mitridata VI. z 'barbari' za prevlado nad Krimskim polotokom oz. nad mestom Kersones (Khersonesos) ob koncu drugega stoletja pred Kr.: »*To mesto je bilo sprva avtonomno, ko pa so ga barbari opustošili, je bilo prisiljeno izbrati Mitridata Eupatorja kot zaščitnika. Tedaj je povedel vojsko zoper barbare, ki so prebivali onkraj ožine med Boristenom in Jadranom.*« (Strabon, *Geographika*, 7, 4, 3). V izvirniku pa: »/.../ μέχρι Βορυσθέωνος βαρβάρους, και του 'Αδρίου«. Ker je v obdobju teh spopadov na Krimu že vsa jadranska obala z izjemo kota Jadrana in Liburnije (to območje Jadrana je dokončno okupiral šele Oktavijan) bila pod okupacijo Rima, ni prav nobenega dvoma, da Strabon govori o prebivalstvu ob Boristenu kot o istovetni etniji 'barbarov' s tisto jadransko etnijo, ki jo v okviru svojega opisa severnega Jadrana omenja kot bivajočo v Ogleju, ob izlivu Timave ter od tam proti Donavi v notranjosti dežele, in glede katere poudarja, da se nahaja izven meja desete regije Italije (Venetia), in jo označuje z etnonimom Veneti ter v zvezi z njo še pripoveduje o 'volčji pasmi' (lukophoros) belih (leukos) venetskih konj. Da je temu prav res tako, priznava tudi Horace Leonard Jones, Strabonov prevajalec v angleščino, ko prevaja: »/.../ *He was then leading an army against the barbarians who lived beyond the isthmus as far as the Borysthenes and the Adrias* /,« (Jones 1917–32) ter pri tem za besedo »Adrias« dodaja sprotno opombo, v kateri zapiše: »*That is, the head of the Adriatic*« (prav tam). Ta »head of the Adriatic« pa je lahko le kot Jadrana v Tržaškem zalivu.

Maeandrija glede selitve Venetov po trojanski vojni (prav tam, 12, 3, 25) kot tudi Sophokleja (prav tam, 13, 1, 53) glede selitve Antenorjevih potomcev; in je menil, da Homer ne bi mogel verjeti zgodbam o prispetju vojske Pylaimenovih Venetov z jadranskega območja, kamor naj bi se ti Veneti odselili šele po trojanski vojni; f) Strabon se ni strinjal z Apollodorom, da Homer ni poznal 'primorskih' (pri-Alazonskih) Paflagoncev, saj je Apollodoru celo zastavil ironično retorično vprašanje, o tem, kdo naj bi bili Homerjevi Alizoni na tej strani reke Halys in »hkrati daleč iz Alibe, kjer zibel je srebru« (če ne ravno Herodotovi Alazoni in Kallipidi, tj. sosedje Herodotovih poljedelskih Skitov in Apollodorovih 'primorskih' Paflagoncev); g) Strabon se ni strinjal z uporabo venetskega označevalca za poimenovanje prebivalstva na območju Herodotovih poljedelskih Skitov (in tako njihovega imena ob opisu spopada z Mitridatom VI. na Krimu ni navedel) bodisi zavedajoč se, da ti ljudje sebe tako ne imenujejo sami,³⁰⁸ bodisi zavoljo svojega vztrajanja (vidnega iz citatov Zenodota in Hekataja iz Mileta ter celo samega Apollodora), da ime Venetov izhaja iz toponima Enete, in da torej ni etnonim; h) Strabon se tudi ni strinjal s spreminjanjem imen znanih iz Homerjevih del, zaradi česar je pisal o imenih, ki so nam jih »vsilili Helanikos, Herodot in Eudoksus« (prav tam, 12, 3, 21), in zaradi česar je nasprotoval spremembi Homerjevega besedila »Mysijci Hippemolgi« v »Moesijci Hippemolgi«, pa četudi se je izrecno strinjal, da so Mysijci prispeli v podporo Troji z obdonavskih, ne pa z maloazijskih območij (prav tam, 7, 3, 10); i) Strabon je v kontekstu te debate na nek način omenjal tudi določene predele Makedonije (prav tam, 12, 3, 22), a ker se njegov opis v tem delu *Geographike* ni ohranil v sodobnost, ni mogoče natančno izvedeti, o čem je glede Khalibov v Makedoniji pisal. Posledično pa tudi njegovega stališča o relaciji Homerjevih Alizonov in Venetov ni mogoče v polnosti rekonstruirati.

Če zaključim to podpoglavje o Strabonovi polemiki z Apollodorom še s predstavitevijo mojega mišljenja o njej, bi želel izpostaviti sledeče:

1. Tekstualno dejstvo je, da Venetov na območjih Evrope izrecno ne omenja niti en grški vir iz obdobja pred petim stoletjem pred Kr, pač pa le neizrecno v povezavi s Phaethonovim mitom, ki vključuje tudi mit venetskih konj, in v povezavi z legendami o nastanku jantarja. Tokom petega stoletja pred Kr. pa grški literarni viri na lepem pričnejo Venete Evrope omenjati izrecno, pri

³⁰⁸ Slovani niso kadarkoli sebe sami nazivali z označevalcem Veneti, pač pa je to bil generalni etnični označevalec njih v ne-slovanskih jezikih.

čemer jih Herodot omenja na dveh (morda pa celo na treh) koncih Balkana: ob Jadranu³⁰⁹ in pa na območju tedanje poselitve Ilirov³¹⁰ (ter v Trakiji; o tem več, ko bom razčlenjeval Ptolemajev opis Venetov Baltika); Evripid jih omenja ob kotu Jadrana v povezavi z venetskimi konji in z legendami o Phaethonu ter o jantarju v tragediji *Hippolytos*; Sophoklej pa (uporabljaajoč zanje indijski označevalec) na območjih nahajališč jantarja ob izlivu Visle. Pred tem jih grški pisci niso omenjali zavoljo avtoritete Homerja, ki je njihovo ime navajal izključno na območju maloazijske dežele Paflagonije, prav ta avtoriteta in kanonizacija Homerja pa sta botrovala razvoju sofisticiranega Phaethonovega mita kot sekundarno-rednega označevalca Venetov Evrope bivajočih tudi ob Jadranu in na Balkanu, kjer so Grki z njimi prihajali neposredno v stik. Vključenost nekaterih maloazijskih Grkov v sestav Darijeve perzijske vojske, ki je v poznem šestem stoletju pred Kr. vdrla na območja Skitije (okrog leta 513 pr. Kr.) in tam naletela na Herodotove 'poljedelske Skite', je šele privedla do spoznanja, kako ta etnija biva tudi daleč severno od Donave ob Črnem morju in v notranjosti vzdolž rek Dnjester, Južni Bug, Dnjeper itd., to spoznanje pa je naknadno imelo za posledico pričetek izrecnih omemb jadranskih in balkanskih Venetov po eni

³⁰⁹ O Venetih ob Jadranu je Herodot zapisal sledeče: »Zvedeti sem mogel samo toliko, da stanujejo na oni strani Istra ljudje, ki se imenujejo Sigince, in da se oblačijo po medijsko. Njih konji so baje kocasti po vsem telesu, dlaka jim je dolga do pet prstov, drugače pa so majhni, z zavihanim smrčkom in prešibki, da bi mogli nositi moža; vpreženi v voz pa da so kaj ognjevit. Zato se domačini radi vozijo. Njih meje se raztezajo do Venetov ob Jadranu. (Sami) pravijo, da so izseljenci iz Medije /.../« (Herodot, *Zgodbe*, 5, 9; omenjeno po Sovre 2003). Ker Herodot opisuje etnijo Sigunov severno od Donave, pravi pa, da mejijo z jadranskimi Veneti, sledi, da so ti Veneti bivali na območju med Jadranom in Donavo. To pa predpostavlja območja vzhodnojadranske obale in ne nujno (ali sploh) območja Evganije. Iz Herodotovega opisa sicer ne sledi, da niso Veneti morda bivali tudi v Evganiji, toda za venetsko poselitev te dežele v njegovem opisu ni utemeljitve. Gotovo pa iz opisa izhaja, da so bivali ob (severo)vzhodni obali Jadrana in ob Donavi. Siguni so sicer dali ime mestu Singidunum, antičnemu Beogradu, iz česar sledi, da Herodot govori najmanj o venetski poselitvi med Dravo in Savo do izliva Save v Donavo (če ne tudi na območjih med Dravo in Donavo), ter od izliva Kolpe v Savo vzdolž Kolpe v smeri Jadrana morda v Liburniji ali v kotu Jadrana, morda pa tudi na obeh teh območjih.

³¹⁰ O Venetih na območju tedanje Ilirije poroča Herodot ponovno le mimogrede, ko opisuje babilonski običaj 'solidarnostnega' prodajanja nevest, ki pa, tako pravi, je v njegovem času že bil opuščen: »Najpomembnejši običaj, ki ga je najti, kakor sem slišal, tudi pri Eneitih v Iliriji, je bil po mojem mnenju naslednji: Vsaka vas je imela po enkrat na leto dekliški semenj. /.../« (Herodot, *Zgodbe*, 1, 196; citirano po prav tam). Herodot opisuje, kako so pri Babiloncih moški za lepa dekleta postavljali visoke cene, ki so jih na dražbi drug drugemu tudi zviševali, a tudi, kako je ta denar šel v žep tistih, ki so bili pripravljeni v zakon vzeti tudi nepriljubljena dekleta, s čimer se je tem slednjim, ki bi sicer ostale brez mož, omogočalo nadaljevanje rodu. Pri tem opisuje, da je ta običaj pri Babiloncih že izumrl in da se odtlej babilonske hčere prostituirajo (kar je gotovo referenca na tempeljsko prostitucijo v Inanin kultu), nič pa ne omenja, da bi ta običaj bil opuščen tudi pri Venetih. Iz njegovega opisa je razvidno tudi, da so Veneti Ilirije bivali po vaseh. Ilirija je v njegovem času sicer zajemala – v primerjavi z velikostjo post-Dioklecijanove Ilirske prefekture – relativno majhno območje severozahoda sodobne Albanije, dela današnjega Kosova, notranjosti Črne Gore, Sandžaka in dela Hercegovine ne zahodneje kot do Neretve.

strani ter omemb mita o njihovi izselitvi iz Male Azije po drugi, z namenom ohraniti integriteto Homerja; in preprečiti re-identifikacijo Homerjevih Venetov Paflagonije s tem prebivalstvom Skitije. Od tod morda tudi potreba po uporabi 'indijskega' označevalca za Venete Baltika pri Sophokleju.

2. Ne glede na to ali je v tej Strabonovi polemiki z Apollodorom imel glede posameznih aspektov prav Strabon ali Apollodorus, lahko ugotovim, da je Strabon zavoljo svojega nestrinjanja z Apollodorom in zaradi želje po tem, da se ta po njegovo zmotna Apollodorova stališča ne bi širila dalje, Apollodora na nek način cenzuriral; in sicer tako, da je v prvem koraku označevalec Enetov, ki ga je po vsej verjetnosti uprabljal Apollodorus v svojem pisanju, nadomestil z označevalcem Paflagoncev, potem pa je tako dobljene Paflagonce 'notranjosti' in 'primorskosti' predstavil svojim bralcem v okviru opisa severne Anatolije, da bi ustvaril vtis, kakor, da se razlikovanje med eno in drugo Apollodorovo skupino nanaša na politično realnost Male Azije po Pompejevem obračunu z Mitridatom VI.³¹¹ Paflagonija je bila namreč od leta 65 pred Kr., ko je Pompej dokončno opravil z Mithridatom VI., razdeljena, saj je Pompej njena obalna območja priključil Bithyniji, ki jo je njen kralj Nikomedes IV. leta 74 pred Kr. zavoljo nezmožnosti obraniti jo pred vojsko Mithridata VI. prepustil neposredni oblasti Rima, medtem ko je kontinentalna območja Paflagonije Pompej prepustil lokalnim knezom, ki so bili klienti Rima, in je tako notranje območje Paflagonije formalno nekaj časa še ostalo neodvisna država.³¹² Strabonu, ki je bil rojen v letu 64 pred Kr. v Amasiji (stari prestolnici Ponskega kraljestva) sta ti dve Paflagoniji kakopak bili poznani in je tako Apollodorovo omenjanje Venetov (oz. Paflagoncev) 'notranjosti' in 'primorskosti' na videz postavljeno v okvir te post-Pompejeve politične realnosti. Toda Apollodorus (umrl je okrog leta 120 pred Kr.) je svoje besedilo o Homerjevem katalogu ladij spisal po vsej verjetnosti že pred letom 140 pred Kr., ko je bila Paflagonija še lep čas

³¹¹ Špekulirati bi bilo mogoče celo o tem, da je ponovitev istega Strabonovega argumenta zoper Apollodora iz 7. knjige *Geographike* v njeni 12. knjigi celo odraz kasnejšega vrivanja besedila s strani prepisovalcev Strabonovega izvornika, prav z namenom ustvariti vtis, da se omemba Venetov / Paflagoncev »notranjosti« in »primorskosti« nanašata na obdobje po Pompejevi delitvi klasične Paflagonije in ne na območja Herodotove Skitije.

³¹² Sam Strabon se je sicer potrudil delitev Paflagonije pripisati že Mithridatu VI. (Strabon, *Geographika*, 12, 3, 9), a tudi, če bi to držalo, ne bi česarkoli spremenilo, saj je Apollodorus umrl še preden je Mitridat VI. postal vladar Ponskega kraljestva.

enovita dežela in se tako njegova omemba Venetov (oz. Paflagoncev) 'notranjosti' in 'primorskosti' ne more nanašati na post-Pompejevo politično realnost Anatolije! Poleg tega bi tovrstno razumevanje Strabonove polemike z Apollodorom glede na to, da je Apollodorus, kakor ga je Strabon citiral, očital Homerju nepoznavanje 'primorskih' Venetov (oz. Paflagoncev), insinuiralo, da Apollodorus ni bil seznanjen s primorskostjo lokacij Homerjevih toponimov Kytoros, Sesamos, Kromna, Aigialus, skale erythinske, kar pa je v luči okoliščine, da je šlo za enega vodilnih intelektualcev drugega stoletja pred Kr., povsem absurdno pojmovanje Apollodorovih intelektualnih zmožnosti. Toliko bolj to drži, ker je sam Strabon citiral Apollodora glede enačenja domnevnega mesta Enete z mestom Amisus pri Zenodotu in Hekataju, kar bi impliciralo, da naj Apollodorus tudi glede obmorskosti tega pristaniškega mesta Amisus ne bi imel pojma. Nasprotno, še kako se je Apollodorus zavedal primorskosti teh paflagonskih toponimov, a preprosto ni govoril o tem območju, kar je dobro vidno tudi iz njegovih sočasnih omemb Skitov, Hippomolgov, Galaktophagov in Abijev, saj so to vse realni ali pa mitski kolektivi (Smithove »etnične kategorije«) nanašajoči se na območja severovzhodne Evrope oz. Herodotove Skitije. Vendar pa se zdi, da Strabon ni želel te polemike zatreti v celoti, saj je nenazadnje sam prevzel motiv Herodotovih belih konj iz opisa območij Alazonov, Kalipidov in poljedelskih Skitov ter ga umestil v svoj opis svetišča ob izlivu Timave na območju kota Jadrana, polega tega pa je polemiko z Apollodorom razvijal tudi ob opisu obdonavskih območij in Balkana (četudi bi jo mogel v celoti uvrstiti v okvire svojega opisa severne Anatolije), pač pa je Apollodora cenzuriral le toliko, da njegovi bralci venetskega imena ne bi uporabljali z ozirom do prebivalstva severnovzhodne Evrope. To je po mojem mnenju storil zato, ker je (zmotno) vztrajal, da je ime Eneti toponim (nikoli obstoječe poimenovanje Enete za Amisus; poimenovanje, ki si ga je izmislil Hekataj iz Mileta) in tudi, ker se je po vsej verjetnosti zavedal, da tega poimenovanja tako ti Herodotovi poljedelski Skitje kot tudi v kotu Jadrana bivajoči ne uporabljajo kot samopoimenovanja (ime Veneti je eksonim), kakor se je tudi zavedal, da niti ena realno obsoječa skupina prebivalstva Skitije njegove dobe sebe ne označuje z imenoma Alazoni in Kallipidi, ki si ju je izmislil Herodot; in je,

skratka, nasprotoval vsiljevanju neobstoječih in neustrezajočih imen v geografsko in historiografsko znanost. Prav to se zdi tudi najbolj adekvatno razumevanje okoliščine, da Strabon Venetov ob Baltiku ni omenjal, čeprav so mu določene omembe teh Venetov morale biti poznane, saj bi sicer ne omenjal Sophoklejevih z nahajališči jantarja povezanih mitskih 'artemidinih' pegatk v okviru svojega opisa Venetov kota Jadrana.

3. Glede na to, da se Apollodorova omemba 'primorskih' Paflagoncev nanaša na poljedeljske Skite Herodota kot sosede Herodotovih Alazonov Skitije in da Apollodorus o 'primorskih' Paflagoncih poroča kot v ničemer razen v geografskem položaju razločenem ljudstvu od mediteranskih Paflagoncev (= od Herodotovih jadranskih Venetov), in je tako očitno, da Apollodorus govori o vzhodnih Slovanih, ki jih enači s Herodotovimi poljedelskimi Skiti, sledi, da je treba reči nekaj besed o območjih poselitve teh poljedelskih Skitov Herodota. Ker pa sam Herodot opis območij te poselitve veže na opis posameznih rek Skitije, moram reči nekaj besed tudi še o identiteti teh Herodotovih rek Skitije.³¹³ Glede Istra, Tirasa, Hypanisa, Boristhena in

³¹³ Jasno je, da bi se o vprašanju identitete skitskih rek pri Herodotu moglo napisati kar samostojni članek. Tak članek pa bi neizogibno nasprotoval hegemonsko uveljavljenim pojmovanjem nekaterih Herodotovih rek Skitije kot v neposredni bližini Črnega morja nahajajočih se rek; tj. pojmovanjem, ki jim je v opombah k prevodu Herodotovih *Zgodb* sledil tudi Sovre. Tovrstna pojmovanja izhajajo iz lokalizacije t. i. Ahilovega tekališča, ki ga Herodot opisuje v Hilaji (ki jo opisuje kot gozdnato območje Skitije), nekam ob severne obale Črnega morja v bližini krimskega polotoka; tj. lokalizacije, ki sta jo zmotno uveljavljala Strabon in Plinij starejši. Ker namreč Herodot opisuje, kako nekatere reke tečejo skozi to Hilajo, je od njene lokalizacije posledično zaviseča tudi lokalizacija in identifikacija teh rek. Pri tem pa Strabonova in Plinijeva interpretacija te Herodotove Hilaje ob Krimu ne more držati, prvič, ker ob Črnem morju in Krimu ni gozdnatega območja, pač pa stepa; in drugič, ker je Ahilovo tekališče le prispodoba neuspešnega perzijskega zasledovanja pred Darijevo vojsko umikajočih se Skitov! Ahilovo tekališče je namreč izraz, ki označuje enega od t. i. Zenovih paradoksov (predsokratski filozof Zeno iz mesta Elea je bival med približno 490 in 430 pred Kr.), kjer gre za to, da Ahil vsej svoji hitrosti in moči navkljub ne zmore v tekaškem tekmovanju niti dohiteti in še manj prehiteti želve, če ta štarta v tekmi z določeno prednostjo. V časovnem intervalu, ki ga namreč Ahil rabi, da doseže točko, s katere je želva štartala, sama želva ne glede na svojo počasnost napravi določeno pot. Ko v naslednjem časovnem intervalu Ahil preteče pot od točke, kjer je štartala želva do točke, kjer se je želva nahajala, ko je točko njenega štarta dosegel Ahil, želva ponovno kljub svoji počasnosti napravi določeno pot in se tako ponovno nahaja pred Ahilom. In tako v nedogled. To Ahilovo tekališče je Herodot seveda uporabil kot prispodobo vrste svojih opisov zgodovinskih dogodkov tokom četrte knjige *Zgodb*: Darijevo zasledovanje umikajočih se (nomadskih?) Skitov je kot Ahilovo zasledovanje želve nesmiselno početje, saj jih ne more dohiteti, četudi jim sledi globoko v notranjost celine (40 dni plovbe po Dnjepru npr.); dalje, ko se Skitje končno odločijo spopasti s Perzijci, se v Herodotovi pripovedi pojavi med bojnima vrstama obeh vojska zajec, ki ga Skitje pričnejo (neuspešno) loviti (Herodot, *Zgodbe*, 4, 134); kar končno uvidi kot prispodobo svojega pregona Skitov tudi Darij in se odloči svojo vojsko obrniti. Toda Herodot gre še dlje, saj se sedaj Perzijci umikajo proti Istru, Skitje pa jih preganjajo, a jih ne ujamejo, temveč jih zgrešijo, saj dospejo do Istra pred Perzijci (prav tam, 4, 136), kakor želva do katerekoli točke pred Ahilom. Podobno je tudi Herodotov opis skitsko-nomadskega pregona Kimerijcev v Anatolijo, kjer jih Skitje ne ujamejo, temveč jim ti ubežijo, sami Skitje pa zgrešijo pot in vpadejo v Medijo (prav tam, 4, 12), le še ena variacija motiva

Tanaisa dilem ni; Herodot govori o Donavi, Dnjestru, Južnem Bugu, Dnjepru in Donu. Nikakor pa se ni mogoče strinjati s stališči Sovreta, kot jih zapiše v opombah k svojemu prevodu Herodota glede identitet rek Geros, Pantikapes in Hipakiris, ki jih Sovre vse zmotno pojmuje kot male rečice nahajajoče se v bližini Krima ob Črnem morju. To je vidno že iz tega, da Herodot omenja poselitev poljedelskih Skitov na območju desetih dni plovbe po reki Geros, med tem ko glede reke Tiras (Dnjester) zatrjuje, da plovba po njej od izvira do izliva traja devet dni, ter pri tem dodaja povsem ustrezno, kako Dnjestru po velikosti zlepa ni najti para – iz česar izhaja, da Geros niti pod razno ne more biti neka mala nepomembna rečica. Dalje Herodot piše, da je Pantikapes odmaknjen 3 dni hoje od Boristhena, pri čemer celotno širino in dolžino Skitije pojmuje kot raztezajočo se dvajset dni hoje na relaciji sever-jug in zahod-vzhod in je tako ta razdalja med obema rekama znašala skoraj eno šestino Skitije. Pojmovanje teh treh rek kot v bližini Krima nahajajočih se, izhaja iz identifikacije območja Hilaje, kot Herodot imenuje gozdnata področja Skitije, z območjem v bližini Krima. Ta lokalizacija Hilaje v bližini Krima pa izhaja iz zmotne identifikacije t.i. Ahilovega tekališča, ki ga Herodot opisuje kot v Hilaji nahajajočega se, pri Strabonu in Pliniju starejšem kot območja na morski ožini samega polotoka Krim. Ta zmota Strabona in Plinija starejšega izhaja seveda iz pojmovanja Ahila kot izključno z Grki povezanega in posledičnega pojmovanja tega Ahilovega tekališča kot nahajajočega se v bližini grških mest na severnih obalah Črnega morja in samega Krima. Toda Herodotu Zenov paradoks imenovan »Ahilovo tekališče« služi kot metafora za Darijev pregon Skitov na območju segajočem daleč v notranjost celine, saj pravi, da je tok Boristhena poznan kar štirideset dni plovbe v notranjost (to je realno do lokacije sodobnega Smolenska). Do zmote je prišlo, ker Herodot navaja, kako po Boristhenu od morja pride popotnik najprej do Hilaje in nato do območja poljedelskih Skitov, pri tem pa se je ignoriralo, da Herodot ob tej

Ahilovega tekališča pri Herodotu. Ker se je Darijev pregon Skitov odvijal globoko v notranjosti celine (vse do poselitvenega območja Melanchlainov in Androphagov daleč na severu; prav tam, 4, 125) in ker Herodot opisuje Ahilovo tekališče kot v Hilaji nahajajoče se (prav tam, 4, 76), je identifikacija Ahilovega tekališča in posledično Hilaje v bližini Krima ob čnomorski obali (Sovre 2003, 771), povsem zgrešena, neresna in v nasprotju oz. v opoziciji s Herodotovim opisom poteka vojne med Perzijci in Skiti. Posledično tudi rek, ki jih Herodot opisuje kot skozi Hilajo (ali ob njej) tekoče (Boristhenes, Gerros, Pantikapes, Hipakiris), ni mogoče pojmovati kot nekih drobnih rečic, ki tečejo skozi drobni gozdiček po imenu Hilaja ob severnih obalah Črnega morja ali celo na samem Krimu.

omembi morja nima v mislih Črnega morja, pač pa severni Ocean, saj v bližini Črnega morja gozdnatih območij ni; je le stepa.³¹⁴ Hilaja je naziv močvirnatih in gozdnatih območij v porečju reke Pripat (in same te reke) in še severnovzhodno do geografske širine v višini Smolenska in še severneje. Gerros je ime, ki etimološko sovпада s sodobno reko po imenu Ugra, ki se izliva pri mestu Kaluga v reko Oko, ta pa pri Nižnem Novgorodu v Volgo.³¹⁵ Hipakiris je sestavljena beseda iz »υπο« (= nad), »aka« (= baltski ekvivalent latinskemu aqua, voda, kar se nanaša na ime reke Oke), »ris« pa je prilagoditev skitskega (iranskega) naziva Volge (v iranskih jezikih Ra = vlaga; Volgo Ptolemaj imenuje s tem imenom Ra; Ptolemaj, *Geografija*, 5, 9, 12). Res pa, da Herodot Ugre (= Gerosa) ni pojmoval kot ob Kalugi prenehajoče se reke, pač pa je reko Oko od Kaluge dalje pojmoval kot nadaljevanje Ugre (Gerosa) vse do Volge. Podobno velja tudi glede reke Hipakiris (= Volga nad Oko oz. Gerosom), o kateri pravi Herodot, da izvira v jezeru (= Belo jezero, od koder izvira reka Šeksna, ki je dandanes pojmovana kot pritok Volge) in da teče proti morju, pri tem pa ne zapiše, proti kateremu morju.³¹⁶ Hipakiris je pri Herodotu torej Volga nad izlivom Oke / Gerosa in do Šeksne ter vzdolž nje do Belega jezera. Ostane še tretja reka, glede katere se s Soveretom ni mogoče strinjati; tj. reka Pantikapēs: ta

³¹⁴ Herodot Boristhenes opisuje v isti sapi z Nilom, ko pravi, da gre za poleg Nila najkoristnejšo reko sveta in dodaja, da ji kakor Nilu ne pozna izvira. Glede izvira Nila pa Herodot navaja mnenja nekaterih, da izvira iz Oceana (Herodot, *Zgodbe*, 2, 21) ter tudi še, da, kakor Ister (Donava) deli Evropo po celotni širini, tako Nil deli Libijo (Afriko) v celotni njeni dolžini na dva dela. (prav tam, 2, 33). Pri tem pa Herodot pravi tudi, da se izliv Donave nahaja na isti geografski širini kot paflagonsko mesto Sinope in dalje, da se Sinope nahaja na isti geografski dolžini kot izliv Nila. (prav tam, 2, 34). Ker pravi tudi, da ima Skitija podobo pravokotnika (prav tam, 4, 101) in, da dolžina Skitije meri od Istra na zahodu do Maiotskega morja na vzhodu dvajset dni hoje, pri čemer je Dnjeper (Boristhenes) oddaljen od obeh deset dni hoje (prav tam), je vidno tudi, da postavlja Herodot ustje Dnjepra nasproti ustju Nila, tj. na isto geografsko dolžino, ter ga kakor Nil glede Libije in Ister glede Evrope pojmuje shematično kot reko, ki po celotni dolžini od severnega Oceana do Črnega morja deli Skitijo na dva dela. Ko torej navaja, kako od morja prideš najprej do Hilaje in nato do notranjih območij poljedelskih Skitov, nima v mislih poti po Dnjepru od Črnega morja navzgor, pač pa po njegovem (imaginarnem) nepoznanem in severno od Smolenska nahajajočem se toku od Oceana na območje Hilaje (ki je pri Smolensku 40 dni plovbe odmaknjeno od Črnega morja). Jasno je sicer, ker Herodot sam omenja, kako dolžina Boristhena sega 40 dni plovbe v notranjost, da te ugotovitve o dolžini Skitije v razdalji 20 dni hoje ne gre jemati dobesedno, pač pa gre le za shematizacijo, ki je Herodotu omogočila postaviti paflagonsko mesto Sinope v geodetsko središče sveta; tj. na geografsko dolžino oz. širino ustij Donave, Dnjepra in Nila ter hkrati tako osvetliti, zakaj Homer Venete omenja v Paflagoniji, kjer jih za razliko od območij ob ustju Donave in Dnjepra nikoli razen v mitu ni bilo moč najti.

³¹⁵ Zelo verjetno se je v Herodotovem času po tedanjem – danes že v znatni meri izsušenem močvirju okrog Smolenska – dalo iz Djepra pluti v Ugro bodisi neposredno po tem močvirnem območju bodisi po kakšnem kanalu, ki je bil preko njega izkopen morda celo od Skitov ali pa od Darijeve vojske.

³¹⁶ Zaradi česar je le predsodek, če se to morje, proti kateremu naj bi Hipakiris tekkel, interpretira kot Črno in ne kot Kaspijsko morje

po imenu sicer ustreza Pripetu, a se po Herodotovem opisu nahaja tri dni peš (šestino Skitije) vzhodno od Dnjepra, in le ena reka lahko ustreza takšnemu opisu, tj. reka Desna v zgornjem toku (Desna se sicer izliva v Dnjeper). V tej luči, glede na relacije, ki jih Herodot omenja o poselitvi poljedelskih Skitov (namreč 11 dni plovbe po Boristhenu (Herodot, *Zgodbe*, 4, 18); tj. cca od Kieva do Smolenska; 10 dni plovbe po Gerosu (= po Ugri in Oki; prav tam, 4, 53), kar je najmanj pol poti od Smolenska do Nižnjega Novgoroda; tri dni peš (šeststo stadijev) od Dnejpra do Desne (prav tam, 4, 18; in 4, 53); poleg tega pa na celotnem območju severno od Alazonov med Dnjestrom in Južnim Bugom ter Južnim Bugom in Dnjeprom; prav tam, 4, 17 in 4, 52), je povsem razvidno, da opisuje poselitveno območje izjemno široko poseljenega ljudstva poljedeljskih Skitov, ki je prav zato lahko le ljudstvo (bodočih) vzhodnih Slovanov, raztezajoče se že tedaj vse od območja ustrežajočega sodobni meji Ukrajine z Moldavijo severno od Pridnjestrške republike, pa v severovzhodni smeri skoraj vse do Moskve.³¹⁷ Z izrazom 'kraljevi Skiti' (Basileioi) pa Herodot označuje baltska ljudstva, kajti Basileia, kot sem osvetlil že v poglavju o mitoloških omembah Venetov severa Evrope, je le druge ime za Balcijo, Baltijo. Pri čemer Herodotovi Basilejski Skiti bivajo severozahodno od Gerosa in jugozahodno od Hipakirisa do točke, kjer se Geros (Oka) izliva vanj.³¹⁸ Ko pa govori Herodot o nomadskih Skitih, tedaj le govori o po njegovem iz Azije doseljenih ljudeh gibajočih se po območjih

³¹⁷ Območja v bližini Moskve se tradicionalno pripisuje poselitvenim območjem ob Volgi bivajočih ugro-finskih ljudstev (predniki ljudstev Mari in Mokša, idr.), ki naj bi jih Slovani asimilirali in izpodrinili šele v srednjem veku in katerih etnične manjšine še danes bivajo ob Volgi. Toda ti so se očitno na ta območja jugozahodno od Volge razširili šele kot posledica pomika Baltov proti zahodu, saj Herodot izrecno piše, da so 'basilejski Skiti' bivali severozahodno od Gerosa (Ugre in Oke), to pa je prav v smeri porečja reke Moskve (in jugozahodno od Volge). Samojede, ki so 'Androphagi' ('ljudožeri'; ime Samojed je slovanska prilagoditev proto-uralskega samo-označevalca, ki pomeni »dežela Samov« (laponsko »samm emne«), tj. Ugro-Fincev oz. Uralcev; njim pripisovano ljudožerstvo pa je Herodotov mit, ki izhaja iz te slovanizacije njihovega samo-poimenovanja), pa opisuje bolj proti severu in jih ne pojmuje kot Skite, še v manjši meri pa kot Basilejce, ko pravi »/.../ so nomadi in se oblačijo po skitsko; jezik govorijo svoj /.../« (Herodot, *Zgodbe*, 4, 106).

³¹⁸ Tem poselitvenim območjem Baltov pa Herodot dodaja še celotno območje jugovzhodno od Gerosa (Ugre in Oke) in od Pantikapa ter Boristena vse do Maiotskega morja (Mazovsko morje), saj jim pripisuje (Herodot, *Zgodbe*, 4, 20) tudi vse območje, glede katerega že prej pravi (prav tam, 4, 11), da so ga Kimerijci po porazu Basilejskih Kimerijcev v spopadu s kimerijskim demosom, prepustili (nomadskim) Skitom, ki naj bi na ta območja vdrli iz Azije, ko so nanje pritisnili Massageti. Pri tem očitno glede obdobja pred vdorom azijskih nomadov označuje tisto skupnost Basilejcev in demosa (poljedelcev), ki jo lingvistika opredeljuje z označevalcem Balto-Slovani, z izrazom Kimerijci. Ali uporablja za basilejce in poljedelce dobe pred vdori azijskih nomadov naziv Kimerijcev upravičeno ali ne, je mogoče razpravljati, o tem pa ali to res počne, ni mogoče razpravljati, kajti zapisano je črno na belem v četrti knjigi njegovih *Zgodb*.

vzhodno od Dnjepra in Desne ter jugovzhodno od Gerosa vse do in preko reke Don; ter na severu od izliva Gerosa v Hipakiris pri Nižnem Novgorodu dalje v smeri jugovzhoda na obeh straneh Volge. Pri vseh preostalih etnijah, ki jih Herodot tokom svojega opisa Skitije omenja, gre bodisi za ugrofinske oz. uralske etnije (npr. Androphagi = Samojedi) bodisi za doseljene sarmatske nomade (iranska ljudstva) bodisi za mitske etnije (npr. Arimaspi, Hiperborejci, Amazonke, in po mnenju Strabona, kot sem ga citiral zgoraj, tudi Alazoni ter Kalipidi).

4. V tej Strabonovi polemiki z Apollodorom imamo torej po Plinjevi omembi, da so se Veneti razširili trgujoči z jantarjem okrog Jadrana z območij njegovih nahajališč v 'bližini' Panonije; in po Psevdo-Scymnovi omembi Venetov bivajočih tako severno kot južno od Donave do Jadrana, opraviti ne le s še tretjim primarnim virom (= Apollodorus), ki pišo o Venetih / Paflagoncih 'notranjosti' (= mediteranskosti) in 'primorskosti' (= pri-alazonskosti) govori o etnolingvistični istovetnosti objadranskih in severovzhodno-evropskih Venetov, pač pa celo še s četrtem (= Strabon) primarnim virom, ki sicer zavrača uporabo venetskega imena kot označevalca Herodotovih poljedelskih Skitov, a vendar preko prevzema motiva Herodotovih (venetskih) belih konj v svoj opis Venetov kota Jadrana ter preko lastnega zapisa o spopadu Mitridata VI. z jadransko-boristenskimi 'barbari' za Kersonez, priznava, da gre tako na območju severno od Donave kot na območju južno od nje in ob Jadranu za isto etnijo.

Koliko primarnih virov, ki počenjajo enako pa bi zagovornikom šesto-stoletne izza-karpatske doselitvene štorije pravzaprav zadostovalo, da bi korigirali svojo štorijo? Če štirje ne zadoščajo, bi jih zadostovalo morda dvanajst?

Ker pri izza-karpatski šestostoletni doselitveni štoriji ne gre za odgovor na vprašanje, kaj in kako se je v preteklosti dejansko spontano dogodilo, niti ne na vprašanje, kaj je dejansko zapisano v ohranjenih staroveških virih, pa tudi ne na vprašanje, kaj naj sodi v okvire sodobnih znanosti in kaj ne, še v manjši meri pa gre za vprašanje metodoloških pristopov k raziskovanju družbenih fenomenov preteklosti, pač pa gre pri določitvi meje med kolektivno zavednim in kolektivno nezavednim Slovanov na prehodu iz petega v

šesto stoletje po Kr. za interes zoper-slovanske hegemonije in za uveljavljanje dejanskega ter intelektualnega hlapčevanja Slovanov; tj. za interes zoper identifikacijo slovansko govorečih s slovanstvom (pač pa le s partikularnimi identitetami raznih 'diferenciranih' Slovanov), ne gre dvomiti, da tudi dvanajst tovrstnih primarnih virov ne bi zadostovalo.

A.2.3 Plinij starejši

Plinij starejši omenja Venete na več mestih svoje *Naravne zgodovine*. Nekatere od teh omemb se nanašajo na jadransko vejo Venetov, druge spet na Venete v Galiji ob Atlantiku, nekatere tudi na paflagonske Venete, posamezne pa na ob Baltiku bivajoče Venete. Navedel sem že omembo Venetov iz 11. poglavja 37. knjige, v kateri pravi, da so bivali v bližini Panonije in od tam prinašali v sredozemski prostor jantar ter trgovali naokrog Jadrana. Na tem mestu bi se pomudil pri odlomku iz četrte knjige, kjer opisuje območja severovzhodne Evrope in med po tem, ko – v glavnem citirajoč Herodota – navede vrsto etnonimov, pove še: »Nekateri pisci zatrjujejo, da ta območja vse do reke Visle poseljujejo Sarmati, Veneti, Skiri in Hirri, in da se tam nahaja zaliv poznan po imenu Cylipenus, na izlivu katerega se nahaja otok Latris, po katerem se pričinja nov zaliv po imenu Lagnus, ki meji na Kimbre.« (Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 4, 27)

Ta omemba sicer ne sporoča prav dosti, saj ni mogoče z gotovostjo opredeliti, o katerih otokih ali zalivih Plinij govori; pove pa vendar, da ti »nekateri pisci« ne priznavajo vseh tistih etnonimov, ki jih na območjih med Črnim morjem in Vislo Plinij pred to omembo Venetov navaja, pač pa priznavajo le Sarmate, Venete, Skire in Hire.³¹⁹ Glede Kimbrov se domneva, da so v izvorni pojavnosti bivali na območjih sovpadajočih s sodobno Dansko, vsi etno- in topo-nimi, ki so omenjeni prej, pa se nahajajo vzhodneje. O ljudstvih Skirov in Hirov hegemonsko zgodovinopisje sodobnosti v glavnem stoji na stališču, da gre za dve (vzhodno)germanski etnični skupini; ni pa bilo vselej tako. Avtorja angleškega prevoda *Naravne zgodovine* dostopnega medmrežno preko projekta *Perseus*, v opombi podajata svoje strokovno mnenje, da gre za dva venetska podrodova, pri čemer v opombah pojasnjujeta glede teh Venetov, da gre za slovanski rod. (Bostock in Riley 1855)

³¹⁹ Domnevamo sicer lahko, da je Cylipenus le latinska prilagoditev grškega izraza kolpos, ki pomeni zaliv, in ki ga uporablja Ptolemaj, ko omenja Venetski zaliv (Oenedikon kolpon).

Glede Venetov zgornjega navedka Plinij niti z besedo ni nakazuje, da bi šlo za ljudstvo, ki se v etno-lingvističnem smislu razlikuje od Venetov Jadrana. So pa Veneti tega Plinijevega besedila, ko ga primerjamo z drugimi izjavami antike o Venetih baltskega območja, opisani kot etnija, ki poseljuje območja vzhodno od reke Visle (morda tudi še preko nje v smeri zahoda) in vzdolž nje do Baltika ter gre tako 1) za dediče tistega kolektiva, glede katerega je sam zapisal v 11. poglavju 37. knjige, da je izvorno bival v bližini Panonije in dostavljal jantar v sredozemski prostor ter trgoval naokrog Jadrana; in 2) za tisti kolektiv, ki ga cca. dve desetletji po Pliniju starejšem na (vsaj v grobem) istem območju v svojem opisu Germanije omenja Tacit.³²⁰

A.2.4 Publij Cornelij Tacit

Tacit, ki je bival med letoma 56 in 117, je izjavljal o Venetih v dveh svojih delih; v *Germaniji* (*De origine et situ Germanorum*) in v *Analih* (*Annales*). V prvem od omenjenih del sporoča o Venetih z območja Baltika, v drugem o Venetih z jadranskega območja. Ne omenja kjerkoli, da bi šlo za dve v etno-lingvističnem vidiku razlikujoči se etniji. Navedel bom najprej njegovo izjavo v *Analih*, ki govori o jadranskih Venetih:

³²⁰ Tudi Hriberšek, prevajalec meni znane *Naravne zgodovine* v slovenščini, piše, da so ti Veneti, ki jih Plinij omenja v četrti knjigi *Naravne zgodovine*, bili »predniki Slovanov«. Takole pravi v opombi št. 97 k prevodu četrte knjige *Naravne zgodovine*: »*Venedi*: lat. *Venedi*, *Venedae*, tudi *Veneti* (lat. *Venetae*, *Venethi*), antično ljudstvo, ki je živelo v vzhodni Germaniji na območju vzhodno od Visle (*Vistula*) vse do *Eningije/Ajningije* (zdaj *Finska*). Veljajo za prednike Slovanov, ki so mešanica baltskih Venetov, prednikov Baltov in Slovanov (prim. tudi nemški izraz za Slovane »*Vendi*«). Tacit jih opisuje takole (*Germanija* 46): /.../« (Hriberšek 2013, 429). Hriberšek ne velja za nekega amaterskega šarlatana; njegov prevod *Naravne zgodovine* je izšel pod okriljem SAZU. Videti je, kako hegemonija, čeprav vztraja na štoriji o prvi naselitvi Slovanov na območja južno od Donave šele v šestem stoletju, vendar še zmeraj to štorijo konstruira le kot različico venetske teorije. Kajti pradomovino Slovanov postavlja na zakarpatsko območje – prav tja, kjer primarni viri ne govorijo o Slovanih pač pa o Venetih; to pa zavoľjo enačenja ob Baltiku bivajočega ljudstva imenovanega v latinskih in v grških primarnih virih z eksonimom Veneti in pra-Slovanov, kar je sicer skupno prav vsem različicam venetske teorije. Hriberšek to pradomovino Slovanov postavlja kar v Germanijo :, ko piše o Venetih: »/.../ antično ljudstvo, ki je živelo v vzhodni Germaniji na območju vzhodno od Visle /.../«, oz. ko vzhodno mejo Germanije postavlja celo vzhodno od Visle vse tja do Finske ... Pri ostalih piscih območje poselitve Venetov ni opisano kot del Germanije. Plinij stareši, Ptolemaj, Tabula Peutingeriana, Markianos iz Herakleje (posredno, ko je o Panoncih pisal kot o Sarmatih, tudi Hieronim) Venete omenjajo v okviru Evropske Sarmatije. Kaj pa reči o Hriberškovem zapisu: »Veljajo za prednike Slovanov, ki so mešanica baltskih Venetov /.../«? Kateri narod pa ni v biološkem smislu le mešanica? Je pa tako, da običajno za mešanico potrebujemo vsaj dve sestavini, medtem ko Hriberšek žal podaja le eno – te baltske Venete, o katerih sporoča Plinij starejši. Morda Hriberšek k Plinijevim Venetom neutemeljeno vključuje Balte, ki jih k Venetom ne prištevata niti Tacit niti Ptolemaj, saj oba pišeta o samosvojih balto-fonih etnijah (Tacit o Estih; Ptolemaj npr. o Galindih), oba uporabljajoča ne venetskega temveč druge etnične označevalce? Toda, kot rečeno, celo hegemonija ne zanika slavofonega značaja Plinijevih in Tacitovih Venetov Baltika, saj bi ji – v primeru, da bi to počela – pra-Slovani izginili iz primarnih virov. Slovanskega etničnega endonima namreč (vsaj meni znani in dostopni) rimski literarni viri ne uporabljajo vse do četrtega stoletja po Kr. (Cezarij iz Nazianza). Celó tedaj pa, ko se prvič ta endonim pojavi v rimski literaturi, se pojavi na območjih južno od Donave in ne na območjih severno od nje (več o imenu Sclavenov pri Cezariju iz Nazianza nekoliko nižje).

Za časa konzulata Aula Vitellija in Lucija Vipstana se je razpravljalo o vprašanju zapolnitve senata in poglavarji Galije Komate, kakor se je imenovala, ki so dolgo posedovali pravice federatov in rimskih državljanov, so si prizadevali pridobiti privilegij zasedenja javnih služb v Rimu. O tej zadevi se je precej govorilo na vse mogoče načine in se ji zoperstavljalo s trdoglavim nasprotovanjem. »Italija,« je bilo rečeno, »ni tako šibka, da ne bi bila zmožna opremiti svoje prestolnice s senatom. Nekoč so naši domorodni državljani zadoščali ljudem našega rodu in niti najmanj nismo nezadovoljni z Rimom preteklosti. Do dandanašnjega navajamo primere poguma in slave, ki jih je rimski značaj izražal skladno z našimi starimi običaji. Kaj ni dovolj že, da so Veneti in Insubri vdrli v senatno hišo, naj nam bo res vsiljena drhal tujcev, tako rekoč četa ujetnikov? Kakšna čast bo še ostala preostankom naših plemenitih hiš ali kateremukoli od obubožanih senatorjev iz Lacija? Vsepovsod se bodo drenjali ti bogataši, katerih dedi in pradedi so na čelu sovražnih plemen uničevali naše čete z ognjem in mečem in celo oblegali božanskega Julija pri Alesiji. To so nedavni spomini. Kaj pa, če se obudi spomin na tiste, ki so padli v rimski citadeli in pri njenem oltarju izpod rok teh istih barbarov! Naj res imajo naziv državljanov, toda naj jim ne bo dovoljeno vulgarizirati časti senata in spoštovanja javne službe. (Tacit, Annales, 11, 23)

Galija Komata je bil skupni naziv provinc Belgica, Lugdunensis in Aquitania, ki jih je v galskih vojnah podjarmil Julij Cezar. Aulus Vitellius in Lucius Vipstanus Poplicola Messalla pa sta držala konzulstvo v letu 48 po Kr. Odziv Rimljanov na zahteve po senatnem položaju Galcev je po svoje razumljiv, saj je leta 48 od galskih vojn minilo komaj stoletje. Tacitov zapis pa izrecno sporoča, da je privilegij zasedanja senatnih položajev tedaj v letu 48 že pripadal Insubrom, ki so bili galsko ljudstvo Galije Cisalpine, in Venetom. Ali drugače povedano: Sclaveni / Veneti so bili zastopani v rimskem senatu najkasneje v letu 48. Kdaj so bili vanj 'vdrli' ni znano, po vsej verjetnosti pa že pred ukinitvijo province Galije Cizalpine, ko je bila anektirana k Italiji, saj je Venete Jadrana kot zaveznike Rima omenjal že Polibij v času keltskih vdorov tokom četrtega stoletja pred Kr. (in nato tudi še Silius Italicus glede obdobja punskih vojn).

Razvidno pa je iz citata tudi, da Rimljani Tacitovega opisa in časa niso Venetov v nič večji meri kot Insubrov ali Galcev Galije Komate šтели za italško ljudstvo,³²¹ pač pa so jih pojmovali kot etnične tujce, kar dokazuje, da ta omemba Venetov ni politonimna in

³²¹ Naracija besedila, kakršnega ponujajo Tacitovi *Anali*, bi še danes mogla biti politično uporabljena od javno delujočih politikov (in akademikov) v diskurzu nacionalistične politike. Vse je moč najti v tej naraciji, kar še danes pritiče nacionalističnemu diskurzu: Mi vs. Oni; terjanje dandanes za »nas« privilegijev z metodo sklicevanja na stoletja minulo primordialno pojmovano junaštvo prednikov; zlo, ki naj bi ga tem prednikom storili tedajšnji in potemtaka sedajšnji »ti oni«; sklicevanje na stare običaje, pravdo; simpatije do obubožanih »teh naših« nasproti bogatunskim »njihovim«; in celo že tedaj ne le spravljivi (Tacitov?) poizkus nekakšne dobrohotne nacionalistične zmernosti zoper namero vladarja Klavdija podeliti »njim« enak status, ko ga uživajo »naši«, češ, naj »oni«, barbari, le imajo status državljanov, toda naj le ubogajo, ne pa udeležujejo pri »našem« vršenju oblasti; temveč celo že tedaj izraženi (Tacitov?) zadržek pred enačenjem Keltov dobe Julija Cezarja s Kelti dobe 4. stoletja pred Kr, torej že tedaj zapisane modernistične formule »nations are a product of modernity«. Povsem enako velja, da je nacionalistični diskurz v polnem razmahu tudi glede zgoraj v opombi navedene debate Philota in ostalih Rufovih Makedoncev o rabi makedonskega domorodnega jezika. Ta dva primera izmed še mnogih tistim, ki bi ignorirajoči antično tekstualnost, kakršna se izkazuje skozi primarne vire, in sledeči aprioristično teoriji modernizma, da so ne le nacionalizmi, ampak same nacije nujno in povsod le produkti (kapitalistične) sodobnosti, zanikovali obstoj nacionalističnih naracij že davno v preteklosti (česar Gellner ni počel!). Drži, kot ugotavlja Gellner, da je nacionalizem postal univerzalni princip zagotavljanja družbene kohezivnosti na območjih posameznih držav šele v dobi modernih kapitalističnih industrijsko-znanstvenih tipov družb, kot drži v znatni meri tudi, kar dodajajo sledeči Gramsciju (neo)marksisti, da je v takšnih družbah postal eno od sredstev reproduciranja proizvodnih odnosov ter agent hegemonskega uveljavljanja tistega, čemur bi 'trdi'-marksisti pravili *lažna razredna zavest*. Toda iz tega, da drži, kako se je kot univerzalni princip zagotavljanja kohezivnosti znotraj modernih držav nacionalizem uveljavil šele v industrijsko-znanstvenem tipu družb, ne sledi in ni rečeno, da pa nacionalizem ni bil navzoč že v predhodnem (agrarnem) tipu družbene organiziranosti, ne sicer kot univerzalno delujoči princip, saj kot takšen 'tedaj' ni bil mogel obstajati, ampak kot občasno (in morda pogostejše, kot si običajno mislimo) v staroveški politiki pojavljajoči se tip naracije vladajočih slojev protodružbenih okolij agrarnega tipa družb (kakršen je npr. staroveški Rim kot agrarni tip imperija bil), če, kadar in toliko, kolikor so ti vladajoči sloji agrarno imperialnih okolij prihajali v interakcijo s pripadniki predhodno obstoječega (pred-agrarnega) tipa družbenih entitet, kakor tudi v interakcijo z mnogimi posameznimi predagranimi entitetami tega tipa kot identitetnimi oz. etno-kulturnimi označevalci. Bil je navzoč kot pojavljajoča se naracija znotraj teh slojev, ki je z argumentom kulturne superiornosti skušala upravičiti – sicer finančno ali drugače neutemeljeno ali celo neobstoječo – družbeno, pravno, finačno in vojaško nadrejenost te »naše« skupine nad tisto »drugo«. Če pa se celo ne le nacionalistična naracija, pač pa tudi celo naracija – imenujmo ga – agrarnega modernizma (ko pravi Tacit: »*To so nedavni spomini. Kaj pa, če /.../*«) pojavlja že v starem veku oz. v agrarnem tipu družb, v koliko večji meri so šele neutemeljene trditve posameznih sodobnih psevdo-modernističnih zgodovinarjev, da je celo etnična zavest – ki ni nujno ista nacionalni zavesti, saj more biti tudi apolitična (na primer mikroetnijska Vindišarjev na avstrijskem Koroškem od prve svetovne vojne dalje, katere pripadniki niso niti nacionalni Dojčerji (Nemci) niti narodni Dojčerji (Volksdeutscherji), saj sami priznavajo, da govorijo »našo« »slovnico«, pač pa so le Vindišarji, ki pa se nimajo za pripadnike sodobnega političnega oz. meščansko-nacionalnega slovenstva, – proizvod sodobnosti? Narodna zavest je v agrarnem tipu družb bila prisotna, a ni delovala kot univerzalno delujoči agent kohezivnosti, ki bi zmogel kakor nacionalizem v industrijskih družbah preseči siceršnje delitve navzoče v teh agrarnih družbah. Tipični primer je, kar pravi Herodot glede prevladujoče etnije Trakije, da bi vladala planetu, če bi se (politično) zedinila, a, poudarja, te zedinjenosti njeni člani niso v stanju spraviti vkup, zaradi česar so šibki (Herodot, *Zgodbe*, 5, 3). V agrarnem tipu družb je le izjemoma – kadar je tuja (drugačnega tipa organiziranosti) skupina terjala popolno uničenje vseh članov prve skupine (denimo 'agrarni' Izraeliti glede 'pred-agrarnih' Amalečanov) in ni niti poskušala na »svojo« stran pridobiti takšne ali drugačne skupine »osvobodencev«, ki bi bili na stran te tuje skupine pridobivani preko prevlade občutenj od splošne narodne zavesti separatnih parcialnih kolektivnih pripadnosti (npr. lautni ali eteri vs. 'preostali' sužnji; kasneje na drugačen način kristjani vs. heleni in ostali staroverci; pa prej olimpijci vs. »theioi basileioi«, itd.), – pred-nacionalistična etnična zavest mogla (a le začasno, dokler je trajala sovražnost) vršiti vlogo takšnega agenta kohezivnosti, kakršnega sicer univerzalno odigrava nacionalna zavest oz. nacionalizem v nacijah oz. narodnih državah, katerih proizvodni odnosi ustrezajo Gellnerjevemu tipu industrijskih (ali post-industrijskih) družb.

tako ni vezana na v letu 48 že polatinjeno prebivalstvo tistih mest evganske Venetije, kjer so dobro stoletje prej še nastajale v psevdo-paleo-venetščini pisane inskripcije atestinske kulture, pač pa etnonimna in vezana na v etno-lingvističnem smislu od tedanjih Italikov (polatinjenih Umbrov, Oskov, Picenov, Volsinov itd.) razlikujoče se prebivalstvo, katerega prefekti so med drugim omenjani celo še v petem stoletju v *Notitiji dignitatum*, ko ta našteva (v znatni meri ravno na območjih Benečije) vrsto »sarmatskih prefektov« starovercev (*Praefectus Sarmatarum gentilium*) z območja Italije (*Notitia dignitatum*, 1, 42).³²² Ta uvid v tedanjo Rimsko percepcijo teh Venetov kot od latiniziranih Italikov razlikujoče se ljudstvo zagotavlja en indic več v prid tezi, da je dejansko šlo za etnijo, ki je bila vsaj po svojih objektivnih etnoloških karakteristikah (poreklo, jezik, običaji, itd.), sorodna domorodnemu prebivalstvu centralne Evrope, ki je segalo s svojo poselitvijo vse do Baltika. O Sclavenih oz. Venetih s severnega konca tega poselitvenega območja pa Tacit izjavlja ob zaključku svojega opisa Germanije sledeče:

Tu se konča Sjevija. Kar pa se tiče narodov Peucinov, Venetov in Finov sem v dvomu ali naj jih uvrščam med Germane ali Sarmate, četudi so Peucini, ki jih nekateri imenujejo Bastarni, kot Germani v svojem jeziku, načinu življenja in stalnosti njihovih bivališč. Vsi bivajo v umazaniji in nemarnosti ter se preko medsebojnih porok vladarjev v določeni meri ponižujejo v podobo Sarmatov. Veneti so si precej izposodili od sarmatskega značaja; v svojih roparskih pohodih hrumijo preko celotne dolžine gozdnatega in goratega območja med Peucini in Feni. Vendar bi se jih moralo prištevati h Germanom, saj imajo stalna bivališča, nosijo ščite, in se navdušujejo nad močjo pehote, kar je v

³²² *Notitia dignitatum* je nastala v zgodnjem petem stoletju. Naštevava upravno-vojaške položaje celotnega rimskega imperija tedanjega časa. V 42. poglavju prvega dela naštevava sledeče 'sarmatske' prefekte na območju Italije: »*Praefectus Sarmatarum gentilium Apulia et Calabriae, Praefectus Sarmatarum gentilium Brutios et Lucaniam, Praefectus Sarmatarum gentilium, Foro Fuluiensi, Praefectus Sarmatarum gentilium, Opiterni, Praefectus Sarmatarum gentilium, Patauii, Praefectus Sarmatarum gentilium, [...], Praefectus Sarmatarum gentilium, Cremonae, Praefectus Sarmatarum gentilium, Taurinis, Praefectus Sarmatarum gentilium, Aquis siue Tertona, Praefectus Sarmatarum gentilium, Novariae, Praefectus Sarmatarum gentilium, Vercellis, Praefectus Sarmatarum gentilium, Regionis Samnitis, Praefectus Sarmatarum gentilium, Bononiae in Aemilia, Praefectus Sarmatarum gentilium, Quadratis et Eporizio, Praefectus Sarmatarum gentilium, (in Liguria) Pollentia.*« Gotovo je pri tem, da se pridevnik sarmatski ni nanašal niti na Gote niti na Vandale, niti na Markomane niti na Kvade niti na Suave niti na Alane niti na Taifale niti na Kimbre niti na Isaure niti na Skite niti na ljudstvo po imenu Salii, kajti vsi ti so v *Notiti dignitatum* poimenovani s svojimi partikularnimi imeni. Od kod toliko Sarmatov in njihovih prefektov v Italiji zgodnjega petega stoletja? In zakaj ravno v Italiji posebni položaji »sarmatskih prefektov«, drugod po imperiju pa ne, če ne ravno, ker so Vemeti v Italiji oz. Cisalpinski Galiji uživali polno državljanstvo že najmanj od časov socialne vojne dalje, če ne zavoljo svojega pradednega zavezništva z Rimom še od prej? Sicer pa so se pristojnosti vsaj treh od teh prefektov sarmatskih »gentilcev« (Padovskega, 'Opijtrgovskega' in Forofulujenskega) nanašale na območje Venetije (inferior).

polnem nasprotju s Sarmati, ki bivajo na vozovih in na konjskih hrbtih. (Tacit, De origine et situ Germanorum, 46)

Kot je videti, Tacit za razliko od Peucinov, glede katerih navaja, da njih obča kultura odslikava ne le navade Germanov ter njih stalno poselitev, pač pa tudi enakost jezikovnega položaja, o jezikovnih relacijah Venetov z Germani molči in pravi le, da bi Venete po njegovem mnenju morali prištevati h Germanom zavoljo stalnosti poselitve ter uporabe pehote v vojaških pohodih, glede česar naj bi se razlikovali od Sarmatov.³²³ Res pa je, da sam Tacit v opisu Svavije (vzhodnega dela Germanije) navaja vsaj tri (če ne celo štiri) različne jezike:

- O narodu Cotinov izjavlja, da govori v galskem jeziku. (prav tam, 43)³²⁴
- O narodu Estov, ki so nominalni predhodniki sodobnih Estoncev, a so v Tacitovem času (tj. pred selitvami ugro-finskih oz. uralskih ljudstev proti jugozahodu) bili po vsej verjetnosti jezikovnega značaja sorodnega staropruskemu (in na sploh zahodno-baltski jezikovni skupini), trdi, da je njihov jezik bolj podoben jeziku Britancev kot jeziku Svevov. (prav tam, 45)³²⁵

³²³ To razlikovanje povsem ustreza že Herodotovemu razlikovanju med poljedelskimi in nomadskimi Skiti na precej bolj proti vzhodu nahajajočih se območjih, na katera sicer Apollodorus Atenski locira 'primorske' Paflagonce. Tako Herodot kot Apollodorus sta seveda bivala znatno prej od obdobja, ko so Rimljani pričeli območja severno od Donave ter med Renom in Vislo nazivati z označevalcem Germania.

³²⁴ Ime ljudstva Cotinov se v določenih izdajah Tacitove *Germanije* pojavlja v obliki Gotini, kar je razumljivo, saj je črka C v latinici izvirno označevala enak glas kot Gama v helenici. Pri tem se vsaj meni zastavlja vprašanje o njihovi morebitni povezanosti ali celo identičnosti z ljudstvom po imenu Gutones (Gutoni), ki ga (po vsej verjetnosti; rokopisi namreč ponujajo različne variacije imena) omenja tudi Plinij starejši citirajoč Pytheas-a; in v opisu Evropske Sarmatije tudi Ptolemaj. Če pa je šlo za različni ljudstvi, se zastavlja vprašanje, iz katerega od njiju so izšli Goti. Mar ni že v dvojnost oziroma razcepljenost Tacitovih Cotinov in Gutonov vgrajena kasnejša cepitev med Vizigoti, ki jim po pričevanju Jordanesa vlada dinastija Balthov (Belcae pri Pomponiju Meli), in Ostrogoti, ki jim po pričevanju istega pisca vlada dinastija Amalov?

³²⁵ Tudi Pleterski pojmuje te Este Tacita in ostalih rimskih virov kot baltsko govoreče ljudstvo (Pleterski 1990, 62). Pri tem sicer domneva, da je šlo za v pred-Tacitovem obdobju v baltščino asimilirane Kelte, a o tem, kako so mogli Balti asimilirati kulturno in vojaško v znatni meri razvitejše Kelte, ne izgublja niti besede, in celo gradi dalje na tej svoji tezi ter razpravlja o neslovanskih Venetih Baltika kot o ostanku po svojem jeziku (po njegovem izprijčanem na psevdo-venetskih inskripcijah atestinske kulture) staroveškim Italo-Keltom sorodnih 'staro Evropejcev' ne le v antiki, ampak na podlagi neke srednjeveške omembe Vendov, ki naj bi bili okrog leta 1206 izgnani z območja reke Windave v Kuroniji od tamkajšnjih baltsko govorečih Kuronov ter se nato naselili na območju poselitve Letov, kjer naj bi jih par let kasneje pokristjaniel neki Aleksander (Heinrik, *Kronika Livonije*, 3, leto 8), še celo v trinajstem stoletju ...; Pri tem zamolči, kako v tej omembi Vendov *Kronike Livonije* ni najti prav česar koli, kar bi legitimno napeljevalo na sklep o neslovanskem značaju teh Vendov (po vsej verjetnosti je šlo za polabsko-obodritske staroverske Slované, ki so se umaknili na tedaj edino še preostalo območje starovercev v Evropi), pa tudi, da, če že je šlo za ne-slavofono populacijo, je ta v Kuroniji mogla biti edino le še ugro-finsko oz. uralsko govoreča (in tako ne sorodna Italo-Keltom) ter je prejela svoje 'venetsko' ime po imenu reke Windave nič kaj dosti drugače, kot so njihovi (ob predpostavki, da je šlo za ne-Slované) ob reki Jenisej v Sibiriji bivajoči uralsko govoreči sorodniki Jenci (angleško Enets) prejeli svoje 'enetsko' ime po tej sibirski reki

- O narodu po imenu Osi pove, da govori v panonskem jeziku. (prav tam, 43)³²⁶
- O ostalih ljudstvih Svevije navaja, da govorijo germansko.

Gozdnato in gorsko območje, preko katerega Veneti hrumijo v roparskih pohodih, je po Tacitovem opisu segalo od območij, poseljenih s Feni (ki so zapustili ime Finski) do območij Peucinov / Bastarnov,³²⁷ ki so tedaj (pred rimsko okupacijo Dacije) bivali na

in tako ne z antičnimi Veneti ne s 'staro-Evropci' nimajo opraviti nič, pač pa s Herodotovimi Androphagi Skitije. Da Pleterskega glede balto-slovanskih asimilacij 'staro-evropejcev' ne gre jemati prereno, poskrbi sam, ko zapiše nekaj stavkov kasneje, kako so staroveški Venedi Ptolemaja poseljevali le »razmeroma majhno področje« (Pleterski 1990, 64), čeprav seveda Ptolemaj opisuje Venede kot največjo etnijo Evropske Sarmatije, ki je vršila oblast nad petnajstimi narodnostnimi manjšinami in po kateri je Ptolemaj poimenoval celotni Baltik. Če pa še to ne bi bilo dovolj, Pleterski nadaljuje, da 'sarmatski' Veneti Tacita niso ista skupina kot Venedi Ptolemaja, češ, da Tacit lokalizira te Venete »nekam na mejo med gozdnatim in stepskim predelom vzhodne Evrope« (prav tam), kar ni res, saj Tacit stepe ne omenja, pač pa pravi, da Veneti vladajo »preko celotne dolžine gozdnatega in goratega območja med Peucini in Feni.«; Fenne pa opiše na način, ki ne pušča dvoma, da govori o ugro-finskem prebivalstvu skrajnega severa Evrope. Pleterski glede baltske asimilacije Keltov dokazov ne ponuja ter mu je edini vir za tovrstno štorijo prav Tacitova trditev o podobnosti jezika Estov z jezikom v Britaniji, ki ga pojmuje kot keltskega. Za dokaze mu niti ni mar, pač pa le za razvijanje za vsako ceno paradigme o neslovanskih 'staro Evropejcih', pa četudi pri tem za trinajstostoletni preostanek Italo-Keltom sorodnih 'staro-Evropejcev' proglašaja uralske sorodnike Herodotovih 'Androphagov' Skitije, in to kljub temu, da je z venetskimi 'staro Evropejci', kot sem pojasnil že v enem zgornjih poglavij, mogoče izmed od Horodota omenjenih etnij Skitije povezovati edino sosede Alazonov, tj. poljedelske Skite, prav tiste, ki so nosilci Pleterskemu pra-domače 'zarubinjec' kulture Praslovanov Pripatskih močvirij. Da pa bi Pleterski postavil zadevo obratno: o prebivalstvu Britanije kot o asimiliranih Baltih, se mu ne zdi mogoče, čeprav je vsakemu razumnemu jasno, da so Galci (pravzaprav Ibero-Kelti) v Britanijo prispeli s kontinenta (Briganti Britanije npr. so zelo verjetno prejeli ime po antičnem imenu španskega mesta Coruna – Brigantium; naselili pa so se Briganti tudi na Irskem, kjer jih omenja Ptolemaj).

³²⁶ Tako glede Osov kot glede Cotinov Tacit navaja, kako specifičnost njihovih jezikov (panonščine in galščine), dokazuje njihovo ne-germanskost, zavoljo katere so primorani plačevati davek. Nemški etnošovinizem ima kar globoke korenine.

³²⁷ Ta opis poselitvenega območja Peucinov je dokaj stereotipiziran. Dejansko so zadeve glede etničnega značaja Bastarnov ter njihovih poselitvenih območij sila zapletene: ne le, da jih večina virov enači s Peucini, pač pa najdemo v primarnih virih dosti namigovanj tudi na njihovo povezanost (naj si bo politično ali etnično ali oboje) z ljudstvom Karpov (Carpi, Carpiani), ki so bili nominalni predhodniki Hrvatov (Karpati so namreč v gotščini v *Hervarar sagi*, ki opisuje dogodke iz petega stoletja, imenovani »*Harvada fjöllum*« (*Hervarar saga*, 12); in torej »planina Harvata«). Tako denimo Ptolemaj v opisu Evropske Sarmatije poroča: »*Med Peucini in Bastarni so Karpiani*«, kar po vsej verjetnosti ni bilo mišljeno le v geografskem, pač pa tudi v evgeničnem smislu, češ, mešanci Peucinov in Bastarnov so Karpi. Iz Tacitovega opisa, ki navaja, da so Bastarni »*kot Germani v svojem jeziku*«, sklepa sodobna historiografska znanost hegemonsko, da so bili Bastarni vzhodno-germansko govoreče ljudstvo in celo v enciklopedičnih vpisih izvaja njihovo ime iz proto-germanske enačice angleške besede *bastard*, kar več kot o starih Germanih in Bastarnih pove o rasizmu historiografske hegemonije. Pa je vendar mogoče Tacita brati tudi povsem drugače, saj njegova trditev, da so Bastarni »*kot Germani v svojem jeziku*« v okoliščini, ko omenja na območjih Germanije vsaj tri (če ne štiri jezike), lahko pomeni tudi, da jim jezik ni bil konstitutivni element skupnostne identifikacije, saj niso govorili zgolj v enem samem jeziku! Nedvomno pa *Tabula Peutingeriana* Bastarne imenuje Blastarni, kar je ime, ki implicira slovansko besedo vlast, oblast; in hkrati etnonim, iz katerega je izvedeno ime slovanskih (natančneje štokavskih) Vlasov. Tudi pa *Tabula Peutingeriana* imenuje Karpate z izrazom »*alpes Bastarnice*« očitno zato, ker so bili Bastarni / Peucini / Karpi videni že tedaj kot etnično enovito ljudstvo in je tako gorovje namesto po Karpih imenovano po Bastarnih. Ime Peucinov po markomanskih vojnah postopno izgine iz historiografskih virov, pa se nato nekaj stoletij kasneje v njih ponovno pojavi – tedaj v obliki Pečenegi (=

območjih Karpatov³²⁸ in še vzhodneje, saj so nekateri od Peucinov / Bastarnov bivali celo na otokih v delti reke Donave; največji od teh otokov je po Peucinih nosil ime Peuce. Gre torej že tu pri Tacitu za venetsko / sclavensko poselitev pretežnega območja vzhodne Evrope, segajočega od Skandinavije do Karpatov in Črnega morja ter preko Donave do Italije ter njenega senata; in povsem razumljivo je, da tako obsežno 'venetsko' ljudstvo ni moglo kar izginiti v neznano v roku štirih stoletij, kolikor Tacita oddaljuje od Prokopija, ki na teh istih območjih (severno od Donave do območja poseljenega z ljudstvom Varnov) že za časa vladavine Anastazija v Bizancu (vladal med 491 in 518) omenja narod prav tistih Sclavenov (Prokopij, *Gotska vojna*, 2, 15), ki jih njegov sodobnik Jordanes v *Getici* enači z Veneti.

Pri Tacitovem opisu »roparskih pohodov« je verjetno šlo za oboroženo silo, ki je pobirala davke, kar je važno z vidika tega, kar o Venetih Evropske Sarmatije sporoča geograf Ptolemaj, čigar poročilo o ljudstvu, ki je eksonimno imenovano Veneti, bom razčlenjeval v nadaljevanju.

Peučenegi), ki se nanaša na Turko-bolgarsko ljudstvo. Pečenegi so v armenščini imenovani *Badzinag*, v madžarščini pa *Besenyök*, kar je ime, ki ustreza deželnemu imenu *Besenyö* (katerega latinizirano različico je zaslediti že v prvem stoletju na območju Srema v imenu rimskega mesta *Bassianae*) in katerega variacijo predstavlja slovansko ime *Bosna*. V tej luči je trojstvo Karpi / Bastarni / Peucini isto trojstvo kot trojno štokavstvo Hrvatov / Vlasov (etnične podstati, oz. spontane slovnice, nacionalnosti Srbov) / Bosancev. Da pa je zadeva še bolj zapletena, se ime Pečenegov pojavlja že na eni od etruščanskih inskripcij iz mesta *Adria*, ki je bila izkopana leta 1939 in jo hrani Adrijski muzej (kjer se zapisani etnonim glasi *Peceniiiez* (»*Mi Veneluz Peceniiiez*«; Pellegrini in Prosdocimi 1967, I, 653), le da se tam morda ne nanaša niti na ljudstvo Peucinov niti na Pečenege, pač na ljudstvo Picenov, bivajoče ob zahodni obali Jadrana, ki ga znanost dandanes umešča med sabelijska ljudstva Italije, četudi inskripcija povsem jasno pravi: »Jaz Venel Pečeneg«. Venele sicer omenja prvi Julij Cezar na območju Galije v bližini galskih Venetov in v zavezništvu z njimi, kasneje pa še drugi (Ptolemaj npr.), o njihovem zelo podobnem imen – Vinili – pa Pavel Diakon poroča, da gre za prvotno poimenovanje Langobardov (Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 1, 1). Sicer pa je oblikovanje imena Bastarnov po vsej verjetnosti bil več stoletij trajajoči proces, v katerem se je izraz, ki se je sprva nanašal na »bistrost« oz. hitrost toka katere od vzhodevropskih rek (morda prav Donave, Histra), v turških jezikih pačilo v »Bester-«, iz česar so nastale oblike kot *Besterni*, *Basterni*, *Bastarni* in nato šele (z namenom povzdigniti pomen etnonima) še oblika *Blastarni* (ti, ki imajo oblast) s *Tabule Peutingeriane* in na kraju tudi oblika *Vlasi* (vezana samostalniki *vlast*). Tako menim, ker vem, da se na območju sodobne Romunije še dandanes nahaja okraj z 'bastarnijskim' imenom v madžarščini »*Beszterce-Naszod megye*«, ki pa se v romunščini glasi *Bistrita-Nasaud*. Ne dvomim, da bo moje izpostavljanje štokavstva v povezavi z Bastarni, marsikoga odvrnilo in ga navedlo k namršenju obrvi, toda medsebojno ujemanje kar treh etnonimov v dveh parih imen (*Blastarni*, *Karpi*, *Peucini*; *Vlasi*, *Hrvati*, *Bosanci*) je tako v oči bodeče, da ga, menim, etnogenezologija Slovanov ne bi smela kar prezreti. Ne nameravam zatrjevati, da ta antična ljudstva predstavljajo osnovo nastanku štokavščine. Ta je gotovo izšla iz jezika Sclavenov / Venetov, ampak problematiziram njeno izdvojitev iz skupnosti ostalih slavofonih jezikov – v luči interakcije Sclavenov / Venetov z Bastarni, Karpi in Peucini morda že na območjih Evropske Sarmatije, ali pa najkasneje po prisilni preselitvi Karpo v Bastarnov na območja nekaterih obdonavskih provinc od t.i. ilirskih cesarjev poznega tretjega in četrtega stoletja. V razmislek in iztočnico morebitnemu nadaljnjemu kontra-hegemonskemu raziskovanju rane etnogeneze Slovanov.

³²⁸ Tabula Peutingeriana imenuje Karpate »Bastarnijske alpe«.

A.2.5 Klavdij Ptolemaj

Klavdij Ptolemaj je bil rojen okrog leta 90 po Kr. in je umrl okrog leta 168. Bival je v Aleksandriji, kjer je imel dostop do aleksandrijske knjižnice. Napisal je med drugim dve monumentalni deli – *Almagest* in *Geografijo* – ki obe predstavljata skupek tedanjega vedenja s področij astronomije in zemljepisa. V *Geografiji* je podal v stopinjah zemljepisne širine in dolžine izražene lokacije tedaj znanih mest, rek, gora ipd. Izvirni zemljevidi so kakopak izgubljeni; sodobne izdaje Ptolemajeve *Geografije* pa podajajo rekonstruirane zemljevide izdelane na podlagi njegovih koordinat.

Ptolemajeve *Geografije* v slovenščini meni skozi Cobiss ni dostopna, oz. ne obstaja. Tako navedbe njegovega opisa tistega dela Evrope, ki ga imenuje Evropska Sarmatija, navajam v prilogah v grškem izvirniku in v latinskem prevodu, v glavnem besedilu pa podajam podobno kot pri razčlembi Psevdo-Scymna poizkus slovenskega prevoda tistih odsekov besedila, kjer omenja Venete Baltika, ki ga opremljenega z določenimi opombami, kjer pojasnjujem, čemu takšno in ne drugačno besedilo prevoda. Temu sledi razčlemba celotnega sporočila Ptolemajevega opisa Evropske Sarmatije.

Baltiški Veneti razumljivi niso edini od Ptolemaja omenjeni Veneti. Poleg njih omenja Venete še ob atlantski obali Galije oz. v Bretaniji ter politonimno v Italiji oz. v evganski Venetiji. Takole se glasi tisti del Ptolemajevega opisa etnij Evropske Sarmatije, kjer izjavlja o Sclavenih oziroma o Venetih:

*Tako obvladujejo Sarmatijo veliki narodi: Venedi vzdolž celotnega venedskega zaliva in preko Dacije Peucini in Basterni in vzdolž celotnih bregov Majotskega morja Jazugi in Roksolani in v smeri notranjosti Amaksovi in Alani Skiti. Narodnostne manjšine, ki pasejo Sarmatijo od reke Visle, pod Venedi so: Gutoni, dalje Fini, dalje Boulani, pod katerimi so Burgundi, dalje Avarini ob izviru reke Visle, pod katerimi so Ombri, dalje Anartofrakti, dalje Burgioni, dalje Arsieti, dalje Saboki, dalje Piengiti, in Besi ob Karpatih. Od omenjenih pojdimo najbolj proti vzhodu, kjer pod Venedi ponovno Galindi in Soudini in Stavani vse do Alanov, pod katerimi so Igulioni; dalje Kostoboki in Transmontani vse do Peucinskih gora. Spet nazaj po vrsti od venedskega zaliva ob oceanu so naseljeni Veleti, nad katerimi so Osi, dalje na vzhodu Karboni, Kareoti in Sali, pod katerimi so Agathursi, dalje Aorsi in Paguriti, pod katerimi so Savari, in Boristeni, vse do Ripejskih gora. (Ptolemaj, *Geografija*, 3, 5)*

Ptolemajev opis etnij evropske Sarmatije se sicer še nadaljuje, a ga ne navajam dalje, saj v nadaljevanju ne omenja Venetov in tako besedilo za namen te študije ni več toliko važno. Omenja pa dalje še sledeče etnije: Akibi, Naski, Vibioni, Idri, Sturni, Karvoni, Sargati, Ophloni, Tanaiti, Osuli, Rakalani, Eksobugiti, Karpiani, Giovini, Bodini, Huni, Amadoki, Navari, Torekkadi, Tavroskiti, Tagri in Turaggeti.

Imena teh ljudstev so v latinskih prevodih dostikrat precej popačena.³²⁹ Napake so se pojavljale ob prepisovanju staroveških rokopisov in nato še v tiskanih izdajah, kar pa radi okoliščine, ko moderni ponatisi Ptolemajeve *Geografije* teh napak po večini ne odpravljajo – že zavoljo same narave sodobne znanosti, kjer gre predvsem za sklicevanje na sekundarne vire in ne na tekst, kakršen je zapisan v primarnih rokopisih, ki so tudi v fizičnem smislu le redko komu dostopni – povzroča, da se napake reproducirajo iz roda v rod, z njimi vred pa zamegljevanje vpogleda v staroveško podobo severovzhodne Evrope. Je dokajšnja razlika ali se bere črko Beta kot nemški »šarfes-S« in posledično Soulani, ali pa se jo bere kot v grščini in v tem primeru razbere Βούλανεσ. V prvem primeru imamo opraviti z neznanim ljudstvom in pri tem ostane; v drugem pa z grško recepcijo slovanskega etnonima Poljani, ki, ker se nanaša na slavofono prebivalstvo, napeljuje na misel, da baltiških Venetov Ptolemajeve ere ne gre razumevati kot edinih slovansko govorečih tedanjega časa. Ali drugače povedano: ime Veneti (tedaj) ni več označevalo splošnega etnični eksonim »vseh Slovanov«, temveč le določenih od Slovanov; tj. tistih, ki so za označitev svoje etnične skupnosti uporabljali endonimno ime Sclavenov, ne pa tudi tistih slavofonih etnij, ki so v namen označevanja svojih kolektivov uporabljali kakšno partikularno bodisi klansko bodisi pokrajinsko ali pa celo tujerodno ime, npr. (kasneje) Antov. Poleg Venetov izmed slavofonih etnij Evropske Sarmatije Ptolemaj torej omenja najmanj še Poljane in Veleto; prav lahko pa bi kot slovanska ljudstva razumevali prav vsa ljudstva, ki jih omenja kot »pod Veneti« bivajoča, saj je precej verjetno, da je njihova kolektivna hierarhična podrejenost Venetom / Sclavenom povzročala podobne vrste postopnega prevzemanja sclavenskega jezika kot v primeru Bolgarov; poleg njih pa še Bastarne, Karpiane in Peucine, o čemer

³²⁹ Tako npr. se ime Rakalani (pri katerih gre očitno za neko podskupino Alanov) v enem od spletno dostopnih izmed latinskih prevodov glasi Revcanali... Pa tudi imena določenih ljudstev, ki se pojavljajo v tistem delu Ptolemajevega opisa Evropske Sarmatije, ki sem ga prevedel, so nekajkrat popačena: tako denimo Hosii namesto Osi (ki jih omenja tudi Tacit v opisu Germanije, kjer dodaja, da govorijo v panonskem jeziku) in spet Sulanes namesto Βούλανεσ, kar po vsej verjetnosti označuje Poljane in se nanaša na etnos, katerega nominalni dediči so prebivalci Poljske; itd.

sem že pisal v eni od opomb ob razčlembi Tacitovega opisa Germanije (ter morda tudi Karvone / Karbone = slovanska etnija Krivičev), itd.

Glede vsebine prevoda moram izpostaviti še sledeče: 1) Besednih zvez, kot so *υπο τους, υφ ους, υπερ ους*, ni mogoče prevajati kot »severno od« ali »južno od«, kakor jih tolmači hegemonija glavnine modernih izdaj *Geografije*, saj prevod ob tovrstnem tolmačenju z jezikovno-logičnega in s formalno-logičnega vidika ni smiseln, ker se tekst »υπο τους Ουενέδας Γύθωνες, ειτα Φίννοι, ειτα Βούλανες, υφ ους Φρουγουνδίωνες, ειτα Αυαρηνοι /.../« v tem primeru glasi: »Južno od Venetov so Gutoni, dalje Fini, dalje Poljani, južno od katerih so Burgundi, dalje Avarini ...« in tako izpade kakor, da Veneti bivajo najseverneje, Fini pa ne le južno od njih, ampak tudi od Gutonov. To seveda ne more držati 1), ker se ve, kje se nahaja Finska; in predvsem 2) ker se tovrstni opis ne ujema z opisom v drugih primarnih virih. Tacit tako pravi, da Veneti »hrumijo preko celotne dolžine gozdnatega in goratega območja med Peucini in Feni«, kjer je očitno, da se Peucini nahajajo južno od Venetov, Fini pa severno od tega gozdnatega in goratega območja. Podobno Plinij starejši sklicujoč se na Pytheasa govori o Gutonih kot ob morju (Baltiku) bivajočih, ko pravi: »Pytheas iz Massilije poroča, da ljudstvo po imenu Gutones – eno od germanskih ljudstev – živi ob zalivu, ki se razteza 6 000 stadijev daleč.« Če namreč Gutoni bivajo ob Baltiku, je razumljivo, da Veneti ne morejo bivati severneje, pač pa vzhodno od njih (čemur pritruje Tacit v opisu Germanije, kjer Venete omenja vzhodno od Gutonov); in tako – naj še enkrat poudarim – ni mogoče legitimno Ptolemajevga zapisa »υπο τους Ουενέδας Γύθωνες /.../« tolmačiti kot »južno od Venetov Gutoni so«, pač pa kot »pod Veneti Gutoni so«, oz. »pod vladavino Venetov Gutoni so, dalje (pod vladavino Venetov) Fini, dalje (pod vladavino Venetov) Poljani, /.../ dalje (pod vladavino Venetov) Avarini /.../, dalje (pod vladavino Venetov) Anartofrakti /.../«³³⁰ Temu pritruje tudi, da Ptolemaj uporablja frazi *εθνη μέγιστα* (ethne megista; veliki narodi, (pre)vladajoči narodi) in *Ελαττονα δε εθνη* (elattona de ethne = narodnostne manjšine; Liddell in Scott 1940, *έλλάσσ-ων*, 2³³¹), pri čemer med »ethne megista« omenja le Venete, Peucine, Basterne, Roksolane, Jazuge, Alane in Amaksove, vse ostale etnije, ki jih v opisu Evropske Sarmatije navaja,

³³⁰ Govoriti o premikih Gotov že v tem obdobju po mojem mnenju ni upravičeno. Do premikov ljudstev Sarmatije je prišlo šele po markomanskih vojnah; pa tudi to ne bi pojasnilo, kako se lahko Fini v nasprotju z opisom Tacita na lepem pojavljajo južno od Venetov in celo južno od Gotov.

³³¹ Grško-angleški leksikon, na katerega se tu glede »elattona de ethne« sklicujem, je dostopen medmrežno preko projekta *Perseus*.

pa umešča v kategorijo »elattona de ethne«.³³² Poleg tega pa Ptolemajev opis Evropske Sarmatije uporablja fraze *υπο τους, υφ ους, υπερ ους* le v opisu razmerij med posameznim od ethne megista in posameznim od elattona de ethne; ali pa glede razmerja med dvema elattona de ethne, kjer ena manjšina, čeravno je sama v podrejenem razmerju do ene od ethne megista, prevlada nad drugo manjšino (npr. Poljani nad Burgundi; ali pa Avarini nad Ombri); ni pa primera v Ptolemajevem opisu Evropske Sarmatije, kjer bi se fraze *υπο τους, υφ ους, υπερ ους* nanašale na razmerje dveh izmed sedmih etnij Evropske Sarmatije, ki jih šteje k ethne megista. To je tudi povsem razumljivo, kajti »veliki narodi« so od Ptolemaja tako imenovani prav, ker niso

³³² Enako besedno zvezo »εθνη μέγιστα«, kot jo uporablja Ptolemaj tu v opisu Evropske Sarmatije, je uporabil tudi Herodot, ko je zapisal: »Θρηίκων δὲ ἔθνος μέγιστον ἐστὶ μετὰ γε Ἰνδοῦς πάντων ἀνθρώπων: εἰ δὲ ὑπ' ἐνὸς ἄρχοιτο ἢ φρονέοι κατὰ τὸν αὐτόν, ἀμαχόν τ' ἂν εἴη καὶ πολλῶν κράτιστον πάντων ἐθνέων κατὰ γνώμην τὴν ἐμὴν. Ἀλλὰ γὰρ τοῦτο ἄπορόν σφι καὶ ἀμήχανον μὴ κοτε ἐγγένηται, εἰσὶ δὴ κατὰ τοῦτο ἀσθενέες.« (Herodot, Zgodbe, 5, 3; podčrtal M. G.). Vendar pa se tu pri Herodotu to besedno zvezo prevaja kot »največje ljudstvo na zemlji«. Tako Sovre: »Tračani so največje ljudstvo na zemlji izvenzemski Indije kajpa. Ko bi imeli enega poglavarja, ali ko bi bili složni, bi bili nepremagljivi in po mojem mnenju med vsemi narodi daleč najmočnejši. A tega Tračani ne spravijo vkup in nikakor ni mogoče, da bi se kdaj uresničilo: zato so slabi.« (Sovre 2003, 379–380). Pri tem pa v opombah k slovenski izdaji pravi: »Ta že po antični kritiki napačna trditev izvira iz Herodotove napačne predstave o legi in velikosti skitskega in traškega ozemlja.« (prav tam, 795). V angleščino je gornji Herodotov zapis preveden takole: »The Thracians are the biggest nation in the world, next to the Indians. If they were under one ruler, or united, they would, in my judgment, be invincible and the strongest nation on earth. Since, however, there is no way or means to bring this about, they are weak.« (Godley 1921–24). Pri čemer angleški prevajalec v opombi dodaja: »This undue enlargement of Thrace arises from H.'s misconception of the Danube's course (iv. 99).« (prav tam). Po svoje je zanimivo opazovati prevajalce, ki sami sporno prevajajo, nato pa v opombah Herodota obtožujejo zmote. Kajti ni mogoče »ethne megista« pri Ptolemaju prevajati drugače (razen kakopak glede razlike v slovničnem številu in sklonu) kot »ethnos megiston« pri Herodotu, in, če se tu pri Ptolemaju ne prevaja »Veneti so največje ljudstvo na zemlji« ('dunajski znastvenik' Pleterski, kakor ga je označil Sedov, kot rečeno, je prepričan celo, da so poseljevali »razmeroma majhno področje« ...), le zakaj bi pri Herodotu prevajali tako glede Tračanov, ko pa je Trakija po površini relativno majhna dežela in prav gotovo vsaj desetkrat manjša od Evropske Sarmatije Ptolemaja? Zelo verjetno tudi je v Herodotovem času Perzijski imperij imel več prebivalcev kot subhimalajska Indija in prevod tudi iz tega razloga ni ustrezen, kakor tudi ni kakršnegakoli dokaza, da bi Herodot (subhimalajske) Indijce pojmoval kot etnijo in ne kot politično skupnost oz. kar civilizacijo. Razen tega sem že višje navedel Herodotov opis Boristhena, kjer omenja plovno pot navzgor po reki v trajanju širidesetih dni. Pa je to le ena od rek Skitije, ki jo omenja. Kako le bi torej mogel Herodot verjeti, da je Tračanov po številu več kot Skitov? Herodotov stavek »Θρηίκων δὲ ἔθνος μέγιστον ἐστὶ μετὰ γε Ἰνδοῦς πάντων ἀνθρώπων«, bi bilo potrebno prevajati kot: »vsaj (pre)vladujoča etnija Trakije je izmed celotnega ljudstva Indov« (Treikon ethne megista = prevladujoča, največja etnija Trakije, Tračanov; esti = je; meta = izmed; ge = vsaj, v vsakem primeru (ne pa Gea / Zemlja kot prevajata Sovre in Godley); Indous = od Indije, od Indov; panton = celota, celotno; anthron). Pri čemer so ti Indi tisti Vindi Sophoklejevih in Strabonovih mitskih pegatk. Herodot tu govori o Slovanih, pri čemer sporoča v osnovi enako kot Psevdo-Scymnus, ko v verzu 391 *Periegesis* zapiše: »Ἐνετῶν εἰσὶν Ὁρακεὶς Ἰστροὶ λεγόμενοι.« Hegemonija prevaja isto besedno zvezo pri Herodotu in Ptolemaju enkrat tako, drugič drugače, kakor ji v njenem zoper-slovanskem etnošovinizmu bolj ustreza. Tako je, da se ni zmotil Herodot, ko je zapisal, da je večinska narodnostna podstat naroda Trakije ista kot ob baltskih nahajališčih jantarja – tj. (v)indijska –, pač pa se motijo njegovi prevajalci in njihovi založniki, ko tiskajo prevod: »Tračani so največje ljudstvo na zemlji izvenzemski Indije kajpa«. Kar je Herodot poročal o etničnih (pra)Slovanih oz. o pra-Vindih, da bi bili med vsemi narodi najmočnejši, če bi bili združeni, drži še dandanes glede Slovanov 2500 let kasneje. Ravno tako pa drži še danes, kako zavaljo (neslovanskih) religioznih doktrin in iz njih izhajajočih razcepov ter le-teh izkoriščajočih aristofanovskih klobasičarjev mediokracije, akademije in politike hegemonije, ni prav nikakršne možnosti, da bi do tega združenja v doglednem času prišlo.

vladali drug drugemu ali bili drug od drugega nadvladani, pač pa so vladali »narodnostnim manjšinam«. Če pa bi kdo nameraval trditi, da so poleg Venetov najseverneje v gneči bivali še Peucini, Basterni, Roksolani, Jazugi, Alani in Amaksovi, vsi ostali pa južneje od teh, naj kar sprejema izmišljije, da so Fini bivali južno od Gutonov, le-ti pa južno od Venetov, ki so potemtakem, ker so Gutoni bivali ob Baltiku, bivali na morski gladini. 2) Ko Ptolemaj zapiše και ενδοτέρω τούτων οι τε Αμαξόβιοι, και οι Αλαυνοι Σκύθαι ni povsem razvidno ali se naziv Skiti nanaša le na Alane, ali pa morda tudi na Amaksove. Prevod je takšen, da dopušča obe možnosti. Ob upoštevanju, da so Basterni in Peucini bili v Ptolemajevi dobi po vsej verjetnosti že enovita etnija, prvi možnosti sledi, da je izmed šestih »velikih etnij« Evropske Sarmatije, ki jih Ptolemaj ob uporabi virov aleksandrijske knjižnice navaja, bilo pet sarmatskih in ena skitska; drugi možnosti pa, da so po Ptolemaju bile sarmatske štiri od »velikih etnij«, skitski pa dve.³³³

Eden od teh sarmatskih ethne megista Evropske Sarmatije so torej bili Veneti / Sclaveni, ki so po Ptolemaju okrog leta 160 po Kr. vršili oblast nad sledečimi narodnostnimi manjšinami: nad Gutoni, Fini, Poljani, Burgundi, Avari, Obri, Anartofrakti, Burgioni, Arsieti, Besi, Galindi, Sudini, Stavani, Kostoboki in Transmontani. Ni pa povsem razvidno iz naracije Ptolemaja, kakšno je bilo razmerje Venetov do Veletov, Osov, Karbonov, Kareotov, Agathursov, Aorsov, Paguritov, Savarov in Boristenov, ki jih Ptolemaj navaja kot bivajoče v smeri vzhodno od Venetskega zaliva, a glede njih niti ne uporablja fraz *υπο τους, υφ ους, υπερ ους* z ozirom do Venetov (ali do katerihkoli ostalih »velikih narodov«) niti jih ne umešča med te »velike narode« niti ne izrecno med »ellathona de ethne« niti ne izrecno izven venetstva / sclavenstva. Je pa indikativno, da so Veleti najkasneje od srednjega veka dalje v virih prepoznavani kot slovansko govoreče ljudstvo; pa tudi, da glede Osov Tacit poudarja njihov panonski jezik, ki je po vsej verjetnosti bil soroden (ali celo identičen) jeziku jadransko-panonskih Venetov ter, da so Boristheni Ptolemaja (ki segajo pri njemu že do Urala) istovetni Herodotovim poljedelskim Skitom in tako (bodočim vzhodnim) Slovanom.

³³³ Teh označevalcev »sarmatski« in »skitski« ne gre jemati v rodovnem ali v jezikovnem smislu, pač pa skuša Ptolemaj z njuno uporabo le povedati, katere od teh etnij so na območjih Evropske Sarmatije, kot jo opisuje, domorodne, in katere (skitske) so po njegovem doseljene z jugovzhoda; t.j. z območij jugovzhodno od reke Don. Skitski označevalec uporablja namesto Herodotovega iznačevalca »Nomadi«

Preveliko je število etnij, ki jih Ptolemaj na območjih Evropske Sarmatije navaja, da bi se mogel pri vsaki posamezni od njih pomuditi dlje in razčleniti njihovo partikularno zgodovino, kakor izhaja iz starejših (in tudi kasnejših) primarnih virov, saj bi takšno početje terjalo kar samosvojo monografsko obdelavo. V tej študiji za takšno razčlenbo Ptolemajevega opisa Evropske Sarmatije preprosto nimam prostora.³³⁴

Naj pa le še povem, da v nasprotju z običajnim razumevanjem sarmatskih ljudstev kot nomadsko bivajočih Ptolemaj predstavlja sliko Evropske Sarmatije, v kateri dobršen del etnij zagotovo ne vodi nomadskega načina življenja. To je vidno, ker Ptolemaj, preden poda opis etnij Evropske Sarmatije, navaja imena in v stopinjah geografske širine in dolžine izražene lokacije posameznih gorovij, ki jih imenuje »gora Peuce«, »amadoška gora«, »budinske gore«, »alanske gore«, »karpatske gore«, »venedske gore«.³³⁵ Imenovana so ta gorovja torej po posameznih etnijah, kar daje vedeti, da so tedaj ta ljudstva bivala stalno naseljena, saj si drugače kot šele v okoliščini te trajne naselitve ni mogoče misliti, da bi ta gorstva (ali območja) mogla prejeti svoja poimenovanja po imenih teh etnij. Od »velikih narodov« Evropske Sarmatije (ob predpostavki etnične enovitosti Bastarnov in Peucinov) le Roksolani, Jazugi in Amaksovi nimajo »svojih« gora; in je torej le glede teh morda mogoče govoriti o nomadskem načinu življenja: pri Amaksovih je ta način življenja tako ali tako samoumeven, saj njihovo ime v grščini pomeni dobesedno »na vozovih bivajoči«; glede Roksolanov in Jazugov pa je o nomadskem načinu bivanja morda dovoljeno sklepati iz tega, da gorstva niso poimenovana po teh dveh etnijah – res pa je, da ene in druge Ptolemaj umešča na

³³⁴ Tudi bi ne imelo pravega smisla; storil je to v *Slovanskih starožitnostih* Niederle že pred več kot stoletjem. Temu njegovemu besedilu je potekel copyright in je tako prosto dostopno preko medmrežja (na Open Library) v češkem jeziku.

³³⁵ S temi gorovji Ptolemajevega opisa Evropske Sarmatije je sicer en velik križ. Namreč z izjemo Karpatov (in Ripejskih gora, če v njih prepoznavamo Ural) realno obstoječih gorovij na lokacijah, ki jih v stopinjah širine in dolžine v opisu Evropske Sarmatije podaja, ni. Meni se ne zdi povsem nemogoča možnost, da bi Ptolemaj operiral na podlagi vira, ki je zmotno uporabljal grški termin *opoc* (oz. množinsko *opē*; gora, gore) namesto termina *opoc*, *oupos*, ki označuje mejo, mejno črto, začrtano območje, in ki mu v latinščini ustreza beseda »ora«, pa je naknadno šele Ptolemaj iz drugih virov, ki so mu bili v aleksandrijski knjižnici dostopni, dodal še Karpatske in Ripejske gore; da, skratka, je izvirni Ptolemajev vir govoril o območju Peuke, amadoškem območju, budinskem območju, alanskem območju in o venetskem območju, ne pa o gorstvih. Vendar pa ima tudi to pojasnilo težavo, in sicer, da Ptolemaj podaja koordinate le ene točke in ne celotnih območij (kar pa po svoje govori v prid tezi, da je v viru, ki ga je uporabljal, bila navzoča napaka glede zamenjave izraza za mejo oz. območje in izraza za goro, pa je nato Ptolemaj sam, na podlagi približnega zavedanja, kje se ustrezajoče etnije nahajajo, dodal koordinate teh domnevnih gora, o katerih obstoju je bil zmotno seznanjen. Namreč Evropske Sarmatije Ptolemaj ni kadarkoli obiskal in tako ni imel druge izbire, kot zaupati virom, ki jih je imel na razpolago. Naj tovrstno razumevanje drži ali ne, ga ni realnega gorstva v severovzhodni Evropi, ki bi ustrezalo Ptolemajevim »venedskim goram« ali »gori Peuke« itd. Kolikor pa vendar to moje razumevanje drži, potem imamo pri tem »venedskem zamejenem območju« opraviti najmanj s Smithovim tipom (sclavenske) »etnične države«, če ne že celo tedaj z že kar pravo Smithovo (sclavensko) »nacijo v antiki«.

območja bregov Majotskega morja in so torej, če že drži, da so oboji vodili nomadski način bivanja, le-tega imeli zamejenega na priobalnih območjih tega morja in niso nomadili kar preko celotne Evropske Sarmatije. Tudi pa so posamezna gorovja imenovana po nekaterih od etničnih manjšin, ki so potemtakem ravno tako bile stalno naseljene. Druge od teh manjšin pa so imenovane po rekah (Eksobugiti po reki Bug (to ime ustreza že omenjenemu Herodotovemu območju Eksampaio); Borouski oz. Boristheni po reki Boristhenes; Tanaiti po reki Tanais; tretje od teh manjšin pa niso poimenovane po rekah, a jih sam Ptolemaj omenja kot ob reki bivajoče (Avarini ob izviru Visle); in so tako tudi (psevdo-)Avari³³⁶ bivali zagotovo že v stalni poselitvi na območju izvira te reke. Nomadstvo na območju Evropske Sarmatije je v Ptolemajevi dobi bilo v zatonu.

Če se je v dobi po markomanskih vojnah in posebej še v dobi po uveljavitvi ničejskega krščanstva kot uradne doktrine imperija dogajalo, da se je prebivalstvo Evropske Sarmatije selilo s severovzhoda Evrope na območja južno od Donave, so te selitve bile šele posledica dogajanj v post-Ptolemajski dobi, ko je zavaljo več stoletij trajajoče politične nestabilnosti na območjih Evropske Sarmatije, ki je sledila markomanskim vojnám, prebivalstvo bežalo na varnejša območja južno od Donave.³³⁷

Izmed narodov, ki jih Ptolemaj uvršča v kategorijo »ethne megista«, po markomanskih vojnah (vojne Rima s koalicijo ljudstev Germanije Magne in Evropske Sarmatije), ki so bile sprožene okrog leta 166 tokom vladavine »dobrega človega« Marka Avrelija in zaključene pod Komodom, ostanejo politično relevantni le še Alani (ki po Ptolemaju niso Sarmati, pač pa Skiti), Venedi / Slovani, in pa Bastarni / Peucini. Amaksovi izginejo iz zgodovinopisnih virov; po vsej verjetnosti, ker je že v Ptolemajevem času šlo

³³⁶ »Pravi« Avari, kot jih omenja v petem stoletju Priscus, že davno prej pa kitajski viri, so bivali nekje na območju Mongolije. Razlikovanje med »pravimi« in »psevdo« Avari je v historiografijo uvedel Theophylact Simocatta.

³³⁷ Glavni problem je bilo zaslužnjevanje vzhodnih Evropejcev in to še globoko ne le v srednji temveč tudi v novi vek. Po uveljavitvi krščanstva kot uradne religije, je bilo zaslužnjevanje na območjih samega Rima onemogočeno. Dotok sužnjev je bil mogoč le s sub-saharskih območij Afrike, kar je zaradi oddaljenosti predstavljalo precejšni strošek, in pa z območij še nekrščanskega severovzhoda Evrope. To zaslužnjevanje je po eni strani povzročilo beg množice posameznikov in skupin z območij Evropske Sarmatije na območja južno od Donave, kjer so ti ljudje ob pogoju religiozne spreobrnitve mogli uživati določeno zaščito imperija, po drugi strani pa je povzročilo maščevalne vojaške pohode 'Sarmatov' zoper Rim. Ker Rim sam od krize tretjega stoletja dalje ni bil dovolj močan, da bi se tem pohodom zmogel učinkovito zoperstaviti, je ubral politiko načrtnega preseljevanja posameznih severnih rodov Germanije Magne in Evropske Sarmatije, ki so ob pogoju (kolektivne) spreobrnitve prejeli v posest zemljišča in federatski status, v zameno pa dolžnost braniti Rim in njegove trgovce s sužnji pred vojaškimi vdori preostalih ljudstev Sarmatije. Preseljevanja ljudstev, ki so trajala več stoletij, tako niso bila posledica nomadskega načina življenja teh ljudstev, bila so posledica politike imperija.

za le kulturološko označbo nomadov kot pa za narodno kohezivni kolektiv; Roksolani in Jazugi pa iz kasnejših virov bolj ali manj izginejo (ne sicer docela; nekateri viri jih omenjajo še dokaj pozno – spet vprašanje ali zavoljo opisov etnografske dejanskosti, ali pa za voljo literarne tradicije –, a nikdar več v teh virih ne nastopajo kakor pred markomanskimi vojnami kot vojaška velesila), saj so bili v markomanskih vojnah poraženi (praktično uničeni), kar pa jih je bilo te vojne spopade preživelo, pa so bili do te mere oslabljeni, da so postopoma padli pod vladavino Alanov,³³⁸ del njih pa je bil zaslužjen in preseljen na območja Rima (nekateri menda celo v Britanijo). Tudi pa je propad Roksolanov in Jazugov odprl prostor kasnejšemu vzponu nekaterih od »narodnostnih manjšin« Ptolemajeve Evropske Sarmatije: tako Hunov, Gotov, Burgundov, pseudo-Avarov in še koga. Dokaj verjetno se zdi, da, kolikor viri po markomanskih vojnah še omenjajo Roksolane in Jazuge, to počnejo večinoma le zavoljo ohranjanja literarne tradicije, ne pa zavoljo upoštevanja politične ali etnografske realnosti na območjih Evropske Sarmatije, ki večini piscev teh virov, ker po Sarmatiji niso kadarkoli potovali in je videli, niti ni bila poznana. Tistih narodnostnih manjšin Evropske Sarmatije, ki so se povzpele v svojem položaju zavoljo propada Roksolanov in Jazugov, pa kasnejši viri v glavnem ne imenujejo z generalnim nazivom Sarmati, pač pa za nje uporabljajo njihove partikularne etnonime. Tako, če že uporabljajo post-Ptolemajski viri splošni označevalec za označitev Hunov ali pa Gotov idr., jih imenujejo največkrat Skiti (četudi ta ljudstva s Herodotovimi Skiti izvirne zgodovinske pojavnosti po večini niso imela kakršnekoli zveze), ne pa Sarmati.

Ker so tako od Ptolemajevih velikih narodov Evropske Sarmatije markomanske vojne preživeli kot relevantni dejavniki le Bastarni / Peucini, Veneti in Alani (ki po Ptolemaju niso Sarmati), je razumljivo, da kasnejši viri, kadar govorijo s spolšnim označevalcem o »Sarmatih«, govorijo bodisi o Bastarnih bodisi o Venetih. Eni in drugi pa so tedaj bili že slavofono prebivalstvo.³³⁹ Ko tako v četrtem in zgodnjem petem stoletju bivajoči Hieronim, ki je bil rojen v Panoniji in ki v svojem *Temporum liber* tako Alane kot Bastarne imenuje po njihovem partikularnem imenu, navaja, da so v tretjem stoletju za

³³⁸ Roksolani so tako ali tako bili le podskupina Alanov in so se z njimi le stopili v enotno ljudstvo, morda v izvirni pojavnosti res le »beli Alani«; »roksa« v iranskih jezikih označuje svetlost, žarečnost (perzijsko »roušan«), ta (bela) barva pa je označevala zahodno smer neba; alternativno pa (če »roks« razumevamo kot rdečo barvo) – južni Alani. Koliko so Alani splošno bili samoopredeljena skupina, koliko pa so to postali šele čez čas, ko so Oseti in njim sorodne skupine ponotranjili Homerjevo tradicijo »etno-kategorične« konceptualizacije Alizonov (in Herodotovo tradicijo Ala(z)onov), pa je že druga vrsta problematike.

³³⁹ Bastarni proto-štokavsko, Venedi pa proto-zahodno-slovansko govoreči.

vladavine Galiena »Sarmati prevzeli nadzor nad celotno Panonijo« in ko je imenuje celo panonsko-dalmatinski upor zoper Rim zgodnjega prvega stoletja sarmatsko-dalmatski upor, tedaj je razumljivo, da govori o Venetih Panonije svojega časa in tudi dobe Oktavijana kot Venetom Evropske Sarmatije identični etniji. Podobno velja tudi glede *Notitie dignitatum*, ki sredi petega stoletja omenja celo vrsto »sarmatskih prefektov« na območju Italije in predvsem na območju evganske Benečije. Tudi ti sarmatski prefekti so prefekti slavofone etnije (bodisi Venetov bodisi Bastarnov), saj ostalih izmed sarmatskih (in ne od Ptolemaja skitsko označenih) »prevladujočih narodov« Evropske Sarmatije, tedaj v zgodnjem petem stoletju na območju Italije ni bilo.

Za konec te razčlenbe Ptolemajevega opisa Evropske Sarmatije naj povem še nekaj besed o jezikovnih bratrancih Slovanov – o Baltih. Ptolemaj omenja Galinde, ki so kot samosvoj kolektiv obstajali še v šestnajstem stoletju in so bili Prusom sorodno zahodno-baltsko govoreče ljudstvo.³⁴⁰ Ravno tako Ptolemaj omenja Soudine – kolektiv, ki je v kasnejših časih poznan po imenu Sudovi (imenovani tudi Jatvingi). Na območjih Belorusije so se posamezniki na nekem cerkvenem popisu prebivalstva opredeljevali kot Sudovi še v drugi polovici devetnajstega stoletja. Tudi njihov jezik je bil (zahodno-) baltski. Ptolemaj omenja v svojem opisu Germanije Magne tudi ljudstvo po nazivu »Lougoi oi Bouroi«, kjer gre morda za omembo Prusov / Borusov – še enega od zahodno-baltsko govorečih ljudstev.³⁴¹ Ravno tako pa v opisu Evropske Sarmatije omenja Stavane, v katerih bi nekateri akademiki hegemonije na vsak način radi prepoznali ime Slovanov in tako »prihranili« območje Ptolemajevih Venedov za svoj »lebensraum«, češ, da gre za korupcijo od »Stlavani«, kar pa ni smiselno tolmačenje, saj je ime Stavanov etimološko povezano s takšnimi besedami, kot so zastava, postava, ustava, stan ipd. Možno je sicer, da so ti Stavani bili eno od v Ptolemajevi dobi že slavofonih ljudstev, verjetneje pa se zdi, glede na to, da jih Ptolemaj omenja v isti sapi z baltskimi Galindi in Soudini, da gre za še eno od baltsko govorečih ljudstev (morda celo za Ptolemajev generalni naziv vzhodno-baltsko govorečih?).

Tako ali drugače pa v Ptolemajevi dobi baltsko govoreči niso bili več enovita skupina, temveč so že bili razcepljeni na posamezne baltsko govoreče skupine, iz česar sledi, da

³⁴⁰ Viri omenjajo tudi t.i. vzhodne Galinde, ki naj bi bivali na območju Moskve še v 11. stoletju. V tem primeru gre za neposredne potomce Herodotovih Basilejcev, severozahodno od Ugre (Gerosa) bivajočih.

³⁴¹ Res pa, je da se poselitveno območje teh Lugo-Burov ne ujema s poselitvenim območjem kasnejših (starih) Prusov. Grafenauer je svoj čas celo dopuščal možnost, da gre pri Lugih za Slovane, nemški akademiki pa jih tradicionalno enačijo z Vandali. Ptolemaj omenja sicer tri skupine Lugov: Lougoi oi Omani, Lougoi oi Didounoi in Lougoi oi Bouroi.

je bila enovita balto-slovanska jezikovna faza tedaj že minila, praslovanska jezikovna faza pa že davno nastopila. Ni namreč mogoče, da bi baltsko govoreči že bili razcepljeni na več samosvojih kolektivov, ne da bi praslovansko govoreči že obstajali, saj balto-slovanska jezikovna skupina ni razpadla na pra-baltsko in praslovansko jezikovno vejo, pač pa je centralno območje balto-slovanske poselitve doživelo jezikovno inovacijo, ki je povzročila premik iz balto-slovanščine v praslovanščino, na raznih območjih balto-slovanske periferije pa se je balto-slovanščina ohranila, a se je zavoljo teritorialne razcepljenosti teh raznih perifernih območij razvijala dalje samostojno po posameznih od teh območij (Ivanov in Toporov 1958). Poslednji skupni predhodnik zahodno-baltskih narečij in vzhodno-baltskih narečij tako ni bila »pra-baltščina« (Derksen 2008, 20), pač pa sama balto-slovanščina.³⁴² In, če pri Ptolemaju že obstajajo posamezna baltska ljudstva, ni mogoče, da pa slavofona ljudstva še ne bi obstajala.

To dognanje je bilo pripoznano tudi s strani hegemonsko uveljavljene štorije o izvoru Slovanov celo v času Jugoslavije; in ravno iz tega razloga že v letu 1979 pri Cankarjevi založbi izdani na preko 960ih straneh tiskani zbornik z naslovom *Zgodovina Slovencev*, pri nastanku katerega je sodelovalo dvaindvajset avtorjev in med njimi sedem univerzitetnih profesorjev z Univerze v Ljubljani, četudi ta zbornik vztraja na štoriji o izza-karpatski šeststoletni doselitvi Slovanov na območja južno od Donave, vendarle v poglavju z adventnim naslovom »Prihod Slovanov« oz. v podpoglavju »Slovani pred prihodom na Balkanski polotok«, ki ga je spisal dr. Bogo Grafenauer, zatrjuje »V tem času so bili Slovani 'zelo veliko ljudstvo' (Ptolemej)«. (Grafenauer 1979, 95).³⁴³ Pri tem

³⁴² Poudaril bi, da se glede baltoslovanske jezikovne faze ne zatekam k argumentaciji jezikoslovja in torej stran od tistega področja etnogenezologije, ki ga to diplomsko delo obdeluje, namreč analize ohranjenih primarnih literarnih virov, ampak baltoslovansko fazo sprejemam prav na podlagi informacij iz literarnih virov. Tako me je analiza pojma Basileja, kot je v povezavi s Phaethonovim mitom predstavljena v prvem delu Priloge A, pripeljala do ugotovitve o identičnosti tega pojma in pojma Balcia, Baltia, zavoljo česar Herodotove »basilejske Skite« pojmem kot baltsko govorečo populacijo. Po drugi plati me je analiza Strabonove polemike z Apollodorom Atenskim pripeljala do spoznanja, kako Apollodorus Herodotove »poljedeljske Skite« naziva »Primorski Paflagonci«, zavoljo česar pojmem te poljedeljske Skite kot predhodnike vzhodnih Slovanov. Ker pa Herodot sam v uvodnih paragrafih četrte knjige svojih *Zgodb* predstavlja basilejce in poljedelce kot v obdobju pred vdori »nomadskih Skitov« z območja vzhodno od reke Tanais (Don) enovito ljudstvo po imenu Kimbri ter glede tega obdobja govori o »basilejskih Kimbrih« in o »demosu Kimbrov«, o dveh skupinah enotnega ljudstva, med katerima naj bi naposled v kontekstu vdora nomadov izbruhnila vojna, pojmem te njegove Kimbre kot označevalec prav te balto-slovanskosti, o kateri sicer neodvisno od analize literarnih virov govori tudi jezikoslovje. Šele od te točke, kjer je nekdanji obstoj baltoslovanske faze identificiran na temelju analize literarnih virov kot izpričan pri Herodotu, pa se za nadaljnje razumevanje zatekam k jezikoslovju in sprejemam spoznanja tistih jezikoslovcev, ki zavračajo obstoj od baltoslovanstva izločene samostojne pra-baltske faze.

³⁴³ Pod avtorstvo tega zbornika, ki torej na strani 95 priznava, da je tudi izza-karpatska naselitelna teorija še zmeraj venetska teorija, saj Slovane enači s Ptolemajevimi Veneti, so se podpisali sledeči avtorji: Zdenko Čepič, prof. dr. Ferdo Gestrin, prof. dr. Bogo Grafenauer, Primož Hainz, Marko Ivanič, dr. Janko Jeri, dr. Milica Kacin-Wohinz, prof. dr. Vasilij Melik, prof. dr. Metod Mikuž, dr. Dušan Nećak, dr. Peter

je evidentno, da gre pri besedni zvezi »zelo veliko ljudstvo« za (dokaj ubogi) prevod Ptolemajevega zapisa »*εθνη μέγιστα οἱ τε Ουενέδαι*«, saj Ptolemaj imena Slovanov v svoji *Geografiji* ne navaja. Ali drugače povedano, tudi ta omenjeni zbornik enači Ptolemajeve Venete in Slovane. To pa pomeni, da je tudi karpatska šesto-stoletna doselitvena teorija, ker enači Venete in Slovane in ker postavlja »pradomovino Slovanov« na območje, kjer primarni viri omenjajo le Venete (ne pa Slovanov z njihovim endonimnim etnonimom) še zmeraj venetska teorija! Res pa, da je drugačne vrste venetska teorija kot tista, ki so jo zagovarjali Bor, Šavli in Tomažič (ter pred njimi in kasneje še razni drugi pisci spontane slovenetologije). Ker torej sama hegemonija akademskega zgodovinopisja pripoznava slavofoni etno-lingvistični karakter Ptolemajevih Venetov Evropske Sarmatije in ker so ti Veneti očitno isti kolektiv, kot ga slabo stoletje prej na istem območju omenjata Plinij starejši in Tacit, ti pa so prvostoletni nasledniki tistega etničnega kolektiva, ki ga že v drugem stoletju pred Kr. severno od Donave omenjata Psevdo-Scymnus in (v Skitiji) Apollodorus Atenski; in ker tako Plinij starejši (v enajstem poglavju 37. knjige *Naravne zgodovine*) kot Psevdo-Scymnus ter tudi Apollodorus to severno od Donave poseljeno etnijo Venetov enačijo z južno od Donave bivajočimi Veneti, ne gre drugače, kakor le tako, da kot slavofono prebivalstvo razumevam tudi te južno od Donave bivajoče Venete. Sclaveni so bivali na območjih Kota Jadrana, Panonije in Liburnije (in še kje) že pred širitvijo rimskega imperija.

Mogoče se je strinjati s kritikami na račun Pavšičevega »tolmačenja« inskripcij atestinske kulture; lahko tudi se strinjam, da je ime Venetov, kadar je bilo v antičnih virih rabljeno kot politonim na območjih evganske Benečije ali pa na območjih Paflagonije bivajočega prebivalstva označevalo (tudi) neslavofono prebivalstvo; lahko se strinjam celo, da so nekatere posamezne omembe (ne pa vse) Venetov na območjih Balkana tudi, kadar so bile rabljene v smislu etnonima in ne politonima, morda označevale ne-slavofono prebivalstvo, in sicer Dardance (zavoljo Sophoklejevega prenosa imenovanja Pylaimenovih Venetov Paflagonije via Homerjevega vodje Dardancev Antenorja na kasnejše Dardance balkanskega območja; o tem bi bile potrebne in nujne dodatne raziskave); toda s tem, da eksonimni etnonim Venetov kot označevalec na območjih »kota Jadrana«, Liburnije, Panonije pa tudi Mezije in Male

Petru, dr. Jože Šorn, Jera Vodušek, Božidar Zakrajšek, dr. Tone Zorn; in kot sodelavci še: dr. Stane Granda, Olga Janša-Zorn, dr. Aleksander Jeločnik, dr. Janko Kos, Jože Krall, prof. Božo Otorepec in dr. Mirko Stiplovšek. Res pa podpisanega zraven niti dr. Štiha niti Sedovega dunajskega znanstvenika ni.

Skitije bivajočega prebivalstva, kakor ga je zaslediti npr. pri Herodotu, pa pri Pomponiju Meli (tu celo ob Bodenskem jezeru), ponekod pri Strabonu, pri Plinju starejšemu, pri Avreliju Viktorju, pri Julijanu Odpadniku, pri Ammianu Marcellinu, ter pri Jordanesu (v *Romani*) in še drugod, ne označuje slavofonega prebivalstva – s tem pa se ni mogoče strinjati; oziroma ni mogoče stati na stališču, da iz hegemonkega tipa branja besedil teh primarnih virov izhaja, kako slavofonega prebivalstva na območjih južno od Donave pred šestim stoletjem ni bilo poseljenega. To izhaja šele iz opozicijskega tipa branja teh primarnih virov; tj. iz dandanes hegemonke uveljavljanega zanikanja in zavračanja njihove vsebine.³⁴⁴

Toliko bolj se s tezami o izzakarpatski doselitvi šele v dobi po umiku Langobardov iz Panonije ni mogoče strinjati, ker so poznani primarni literarni in epigrafski viri, ki pred šestim stoletjem omenjajo Sclave celotno z endonimnim narodnim imenom (v latinščini običajno Sclaveni, v grščini običajno Sklabenoi) na območjih južno od Donave in ne na območjih severno od nje. Te vire razčlenjujem v Prilogi B tega diplomskega dela.

A.2.6 Markianos iz Herakleje

Markianos iz Herakleje sodi med t.i. manjše grške geografe. Bival je v četrtem stoletju po Kr. Napisal je vsaj dva periplusa, enega o sredozemskem morju in drugega o »zunanjem morju«. V tem drugem periplusu med opisom Baltika in severnih obal Evropske Sarmatije omenja tudi venetski etnonim; in sicer trikrat. Pri tem kot vir uporablja Ptolemajevo *Geografijo*, kar je vidno, ker uporablja posamezne geografske termine, ki se ne pojavljajo v predhodnih virih kjerkoli drugod kot v Ptolemajevi *Geografiji*, poleg tega pa ponekod dobesedno prepisuje posamezne besedne zveze in fraze iz Ptolemajevnega opisa Evropske Sarmatije.

Markianova omemba venetskega etnonima iz 38. poglavja druge knjige *Periplusa zunanjega morja* (Müller 1855) se glasi:

³⁴⁴ Zavračanja, ki je 'utemeljevano' s pojmovanjem, da zmorejo vprašljive analize kosov keramike in oskrnutih grobišč (udejanjane v okviru še vprašljivejših Kossinove stvarno-arheološke paradigme) o etno- in o lingvo-genezi Slovanov povedati več, kot to zmorejo ohranjena staroveška besedila; s pojmovanjem, iz katerega izhaja diskurzivna formacija štorije, katere primerki monografij obvezno vsebujejo poglavje z naslovom 'advent Slovanov'. Zavračanj, ki jih ne moremo več pojmovati kot znanost; pač pa le kot hegemonijo. Ta hegemonija ima to smolo, da imamo dandanes bolj ali manj vsi Slovenci na voljo dostop do medmrežja in na njem možnost preverjati njene štorije z vsebino primarnih virov; nekaj, česar si še v zgodnjih devetdesetih, ko je Pleterski pisal o »razmeroma majhnem področju« poselitve Venetov Ptolemajevnega opisa, ni mogel kdorkoli iz med akademikov hegemonije predstavljati.

*Evropska Sarmatija je opredeljena na severu s Sarmatskim oceanom vzdolž Indijskega zaliva in z delom nepoznane zemlje; na vzhodu z ožino (kjer se prične Karkinitska reka) in z blatom Byce ter z bregom Maiotskega morja vse do reke Tanais in od tam vzdolž nje do njenega izvira ter neznane zemlje; na zahodu pa z reko Vislo in z Germanijo Magno za Sarmatskimi gorami ter z njimi samimi, južno od njih pa z Jazugi Metanasti vse do pričetka Karpatskih gora in z Dacijo vse do izliva reke Borysthenis ter z obalo Črnega morja vse do najglobljega kota Karkinitskega zaliva. (Markianos iz Herakleje, *Periplus zunanjega morja*, 2, 38)³⁴⁵*

V naslednjem poglavju Markian sporoča tudi: »Ti / izlivi rek; opomba M.G./ prihajajo v Vendski zaliv, ki se pričinja pri reki Visli, v izjemnem obsegu.« (prav tam, 2, 39)³⁴⁶

Takoj v naslednjem poglavju pa dodaja še: »Narodov ima / Evropska Sarmatija; opomba M.G. / 56, znamenitih mest 53, znamenitih gora 9, znamenitih rek 4, znamenitih polotokov 3, znamenitih pristanišč 3, znamenitih zalivov 4, in sicer Vendski zaliv ter tri druge.« (prav tam, 2, 40)

Markianove pripovedi ne nameravam podrobneje razčlenjevati, saj za kaj takšnega niti ni prave potrebe – tekst je povsem razumljiv, o večini tega, kar omenja, pa je bilo govora že ob razčlembi Ptolemajevga opisa Evropske Sarmatije.

Naj izpostavim le, da, četudi je Markianos bival v četrtem stoletju, *Periplus* ne opisuje položaja, kakršen je obstajal v času njegovega življenja, pač pa položaj iz pred zadnje tretjine drugega soletja po Kr, saj se Markian v celotnem svojem opisu Evropske Sarmatije sklicuje na Ptolemajev opis iste dežele. Tako npr. piše, da Evropsko Sarmatijo na jugu omejuje območje poselitve Jazugov Metanastov (»preseljenih« Jazugov), ki so pred markomanskimi vojnami bivali na območju vzhodno od reke Donave in zahodno od reke Tise, v četrtem stoletju pa na tem območju že davno niso več bili kakršenkoli relevantni dejavnik, saj so bili v markomanskih vojnah povsem zdesetkani, preostanek njih pa je bil proti koncu tretjega in ob začetku četrtega stoletja od »ilirskih vladarjev«

³⁴⁵ Müller zatrjuje v opombah k svojemu latinskemu prevodu, da se v rokopisnih različicah 38. poglavja *Periplusa* tekst glasi »Ινδικὸν κόλπον«, in šele sam to korigira v »Οὐενδικὸν κόλπον« na temelju omemb v poglavjih 39 in 40 ter Ptolemajeve omembe »Οὐενεδικὸν κόλπον« na istem območju severnih obal Evropske Sarmatije. Pojavlja se torej v rokopisih 38. poglavja druge knjige *Periplusa* 'indijsko' poimenovanje Venetskega zaliva – povsem enako kot pri Sophokleju in pri Pomponiju Meli ter pri Pliniju starejšemu, oz. pri Corneliju Nepu, kakor tudi pri Herodotu glede »velike etnije« Trakije.

³⁴⁶ Kot sledi iz dokaj nejasnih Müllerjevih opomb, naj bi nekatere od rokopisnih različic Vendski zaliv v 39. poglavju imenovala »Οελικὸν κόλπον« (Veliki zaliv), druge pa »Οενδικὸν κόλπον« (Vendski zaliv).

Rima prisilno preseljen na območja južno od Donave. Ravno tako *Periplus* južno od Sarmatije in vzhodno od Jazugov Metanastov omenja rimsko provinco Dacijo, ki pa je bila že za časa vladavine Aureliana (270–275 po Kr.) evakuirana, meja Rima pa predstavljena na Donavo.

Tako se tudi omembe Vendskega zaliva nanašajo na obdobje drugega stoletja pred Kr. in dokazujejo, da je Ptolemajev »Venetski zaliv« ime prejel po slavofonem prebivalstvu Vendov bivajočih ob Baltskem morju. Markian namreč omenja 56 narodov Evropske Sarmatije, kar v celoti ustreza Ptolemajevemu opisu v *Geographiji*, kjer jih je poimensko navedenih 57. Pri Markianu je številka verjetno nižja zato, ker Peucine in Bastarne, ki jih Ptolemaj omenja ločeno, pojmuje kot enoviti etnos. Ena od teh 56 etnij, katerih skupno število Markian navaja, so tako gotovo bili tudi baltiški Veneti. Ker pa Markian Ptolemajev »Venedski zaliv« imenuje »Vendski zaliv«, je smislen edino le sklep, da je Markian tudi Ptolemajeve Venede imenoval Vendi. Vendi pa so slavofono ljudstvo.

Opravlja imamo torej s pisnim virom, ki v opisu obdobja drugega stoletja govori ne o 'pred-slavo-fonih' fiktivnih 'balto-italih' ali o 'staro-evropejcih', pa tudi ne o Balto-Slovanih, pač pa o antičnih Sclavenih.

A.2.7 Tabula Peutingeriana

Tabula Peutingeriana je v novem veku oblikovano poimenovanje kopije staroveškega itinerarija, ki ga hrani avstrijska nacionalna knjižnica in ki prikazuje omrežje rimskih cest na območjih rimskega imperija v Evropi, severni Afriki in v dobršnem delu Azije. Iz večih razlogov, ki jih v tej razpravi ne bom podrobneje izpostavljaj,³⁴⁷ sklepajo zgodovinarji, da gre za preris zemljevida, ki je bil poslednjič revidiran v poznem četrtem ali v zgodnjem petem stoletju, in je bil naslednik zemljevida zrisanega v času Agripe (63–12 pred Kr.) in Oktavijana.

Venete *Tabula Peutingeriana* omenja na treh območjih: 1) v Galiji oz. v Bretaniji ob atlantski obali; 2) severno od spodnjega toka Donave ob njenem izlivu v Črno morje; ter

³⁴⁷ Gre za to, da *Tabula Peutingeriana* še prikazuje posamezna rimska mesta, ki so bila tokom četrtega stoletja porušena od Germanov; pa tudi denimo mesto Oglej še v vsem svojem blišču in sijaju, preden ga je v petem stoletju opustošil Atila.

3) na območju Evropske Sarmatije zahodno od Bastarnijskih Alp (= Karpatov) in vzhodno od »Lupiones Sarmate«, kjer jih označuje kot »Venadi Sarmatae«.

O atlantskih Venetih, katerih vir glede omembe na *Tabuli Peutingeriani* je nedvomno Julij Cezar oz. njegov opis *Galske vojne*, v tem diplomskem delu žal nimam prostora posebej razpravljati. Ker sem se tako njihovim historiografskim omembam že doslej, kolikor se je dalo, izogibal, tudi na tem mestu omembe Venetov Galije ne bom razčlenjeval. Glede Venetov Evropske Sarmatije, kot so zaznamovani na *Tabuli Peutingeriani* pod oznako *Venadi Sarmatae*, menim, da ni za dodati česar koli, česar nisem izpostavil že ob razčlembi Ptolemajevega in Markianovega opisa Evropske Sarmatije.

Nekaj besed pa je potrebno nameniti omembi Venetov na *Tabuli Peutingeriani* severno od spodnjega toka reke Donave in zahodno od Dnjestra (ki ga *Tabula Peutingeriana* imenuje Agalingus). Bogo Grafenauer v svoji kritiki venetske teorije Bora, Šavlija in Tomažiča, ki jo je objavil v spremni besedi slovenskega prevoda *Zgodovine Langobardov* Pavla Diakona, priznava tem črnomorskim med Donavo in Dnjestrom poseljenim Venetom slavofoni značaj, vendar pa je iz konteksta njegovega pisanja razvidno, da jih pojmuje kot ob spodnji tok donave šele 'nedavno' pred nastankom zemljevida doseljene (Grafenauer 1988, 411).

Tovrstno pojmovanje je zmotno, kajti Venete ob spodnjem toku Donave (in celo južno od nje v Trakiji) ter ob zahodnih obalah Črnega morja, kot sem zgoraj že povedal, omenjata že Psevdo-Scymnus v *Periegesis* in Apollodorus Atenski v svojem eseu *O ladjah Homerjeve Iliade* in po vsej verjetnosti – navkljub zgrešenim prevodom njegovih *Zgodb* – tudi Herodot (nazivajoč jih Indi). Ker sta oba pisala v drugem stoletju pred Kr. (Herodot pa še tri stoletja prej), ni mogoče, da bi se Slovani na ta območja doselili šele kakšnih šest stoletij kasneje. Na teh območjih so od nekdaj prebivali; *Tabula Peutingeriana* njihovo navzočnost le jemlje na znanje. Pri tem jih omenja le severno od Donave, južno od nje pa ne, četudi so bivali tudi na teh območjih,³⁴⁸ saj na območjih južno od Donave uporablja uradno rimsko terminologijo, ki posamezna območja poimenuje z uradnimi imeni provinc (ter njihovih regij) rimskega imperija.

³⁴⁸ Podobno tudi Venete atlantske obale omenja *Tabula Peutingeriana* le severno od reke Loare (v Bretaniji), kjer jih omenja Julij Cezar; ne navaja pa jih južno od te reke, čeprav je znano iz *Naravne zgodovine* Plinija starejšega, da so bivali tudi v provinci Akvitaniji, katere severno mejo je tvorila prav reka Loara. Ravno tako pa jih ne omenja na območjih Gallie Belgice, čeprav naj bi po Strabonu bivali tudi na njenih območjih.

A.2.8 Widsith

Widsith je staroangleška pesem ohranjena fragmentarno v t. i. *Exeter book*, tj. v rokopisu iz desetega stoletja, in temelji na tradiciji ustnega epskega pesništva Anglo-Sasov. Pesem je sodeč po raznih vladarjih iz šestega stoletja, ki jih omenja, v prav tej dobi. Z izjemo uvoda in zaključka ter nekaterih kratkih vmesnih komentarjev jo v celoti tvori *Spisek Widsithovih plemen*, ki omenja vrsto mitskih in zgodovinskih vladarjev ter ljudstev, ki naj bi jih pripovedovalec (Widsith) obiskal. *Spisek plemen* je tvorjen iz treh značilnih segmentov – imenovanih *thule*. Prva od teh thul je tvorjena po modelu: (ime kralja) *je vladal* (ime plemena). Druga thula je tvorjena po modelu: Z (ime ljudstva) *sem bil in z* (ime drugega ljudstva). Tretja pa je tvorjena po modelu: (ime heroja) *sem iskal in* (ime heroja).

V šestdesetem verzu *Widsith* omenja Venete. Tako se tej razpravi relevantni odsek *Spiska Widsithovih plemen* glasi v mojem slovenskem prevodu: »Bil sem s Huni in s Hred-Goti, / s Švedi in z Geati in z južnimi Danci. / Z Veneli sem bil in z Varni in z vikingi. / Z Gepidi sem bil in z Winedi in z Gevlegi. / Z Angli sem bil in s Suevi in z ainenci.« (*Widsith*, 57–62; izvirnik se glasi: »ic waes mid Winedum«; tj. »with Wends I was«)

Teh nekaj verzov Widsithovega spiska ljudstev navajam zato, ker njegovo omenjanje Slovanov / Venetov v isti sapi z Gepidi nudi jasen časovni okvir, v katerega Slovani te omembe sodijo. Gepidi so namreč bili relevantni dejavnik le dobro stoletje: od bitke pri Nedavu (454 po Kr.) do propada njihovega karpatskega kraljestva v vojni z zavezništvom Langobardov in (psevdo-)Avarov v letu 567 po Kr. Widsith ni edini vir, ki omenja Gepide v isti sapi s Slovani / Veneti, saj počenja enako Jordanes, ko opisuje območja slovanske poselitve 'naokrog' Karpatov, kjer se je tedaj nahajala država Gepidov; pa tudi Prokopij iz Cezareje, ki na več mestih svojega opisa Justinijanove vojne z Ostrogoti Italije govori o zavezništvu Sclavenov in Gepidov, o čemer podrobneje v Prilogi C. Prokopij omenja zavezništvo Gepidov s Sclaveni tako v zvezi s sclavenskim prehajanjem reke Donave na območju tedaj gepidskega Srema in v opisu manevriranj legalnega a nevladajočega langobardskega kralja Ildigiscla, ki se je (ločeno od vojaških vpadov Sclavenov Vlaške nižine na območja Bizanca po letu 546) s svojo vojsko tvorjeno večji del iz Sclavenov gibal med poselitvenim območjem Varnov, Gepidov in Sclavenov ter vpadel z njo celo v Venetijo (superior), kjer je potolkel

vojaški oddelek Bizantincev, ravno tako pa sporoča tudi o zavezništvu Gepidov s Sclaveni ob spodnjem toku Donave.

Widsithove verze navajam tudi, ker potrjujejo, kako uporaba venetskega imena kot označevalca Sclavenov ni bila kakršnakoli Jordanesova čudaška posebnost, kakor si neutemeljeno izmišljujejo Florin Curta (Curta 2001) in njemu sledeči pisci, pač pa je tovrstno eksonimno poimenovanje bilo v uporabi celo pri tako oddaljenem prebivalstvu, kot je bilo anglosaško v Britaniji.

A.2.9 Jordanes

Jordanes je bil pozno-rimski pisec sredine šestega stoletja po Kr. – po nekaterih virih celo škof Ravene – gotskega porekla. Spisal je *Getico*, knjigo *O izvoru in dejanjih Gotov*, ki predstavlja skrajšano obnovo danes izgubljenega v dvanajstih knjigah spisanega dela o zgodovini Gotov izpod peresa Cassiodora, ki je dovršen del svojega življenja deloval kot premier (magister officiorum; angl. Master of offices) ostrogotske kraljevine v Italiji pod vladavino Teodorika Velikega, Athalarika in Vitigesia. *Getico* naj bi Jordanes, kot sam navaja v njenem uvodu, sestavil na podlagi tridnevnega ponovnega prebiranja Cassiodorovega dela, čemur naj bi dodal nekatere pripovedi iz rimskih in grških virov. Spisal jo je v letu 551 po Kr., to je približno 17 let pred famoznim umikom Langobardov iz Panonije v Italijo, ki ga hegemonija štorije o izvoru Slovanov šteje za tisti *Dogodek*, ki naj bi sprožil pojav leta 1 »južno-slovanske« zgodovine, in temu primerno v hegemoniji klanjajočih se monografijah z njim pričenjajo poglavja z naslovi, kot so »Prihod«, »Naselitev«, »Advent Slovanov« ipd. Poleg *Getice* je Jordanes napisal tudi *Romano* – delo o zgodovini Rima, v kateri ravno tako kot v *Getici*, kot sem zgoraj že navedel, omenja narod Sclavenov.

Jordanesova *Getica* je polna važnih informacij o zgodovini Gotov ter še številnih drugih 'barbarskih' ljudstev severa Evrope; a daleč najvažnejša je zaradi vloge, ki jo igra kot primarni vir v historiografiji Slovanov. Le redkokateri, če sploh kateri, pisec, ki se je ukvarjal z vprašanjem izvora oz. zgodovinopisne pojavitve Slovanov se je razčlembi Jordanesovih omemb Sclavenov v *Getici* izognil, pa najsi je sporočilo, ki ga *Getica* vsebuje, bral skladno s hegemonskim tipom branja (primeri brezpogojnega strinjanja z Jordanesovim enačenjem Sclavenov in Venetov so v sodobni hegemoniji 'univerzalne' historiografije res prava redkost), ali pa ga je na podlagi takšnih in drugačnih

argumentov bral opozicijsko in tako zavračal. A tudi tisti, ki so njegovo sporočilo brali opozicijsko ter ga zavračali in sprevračali, so se običajno strinjali, da *Getica* predstavlja temeljni vir v znanosti o zgodovini Slovanov.

Prva od omemb naroda Sclavenov v *Getici* se nahaja v njenem petem poglavju, kjer je Jordanes zapisal:

*V Skitiji prebiva prvi od zahoda rod Gepidov, ki ga obdajajo velike in znane reke. Severno in severozahodno se namreč vije Tizija, jugozahodno veliki Danuvij, vzhodno pa se zareže reka Flutavzis, ki se deroča in vrtinčasta divje izliva v tokove Istra. Med njimi je Dakija, ki jo kot venec obdajajo strme Alpe. Ob njihovi levi strani, ki je obrnjena proti severu, je od izvira Vistule po neizmernem prostoru naseljen številni rod Venetov. Njihovo ime se sicer spreminja po različnih družinah in krajih, vendar se v glavnem imenujejo Sklaveni in Anti. Sklaveni prebivajo od mesta Neviodunum in jezera, imenovanega Murzijsko, tja do Danastra in na severu do reke Vistule. Za domovanje imajo močvirja in gozdove. Anti, ki so med njimi najhrabrejši, so razširjeni po zavitem delu pontske obale od Danastra do Danapra. Obe reki sta oddaljeni mnogo potnih postaj. Ob obali Oceana, kjer se v treh ustjih izlivajo vode reke Vistule, prebivajo Vidivariji, zbrani iz različnih narodov, za njimi pa oceansko obrežje podobno naseljujejo Esti, povsem umirjen človeški rod. (Jordanes, *Getica*, 5)*

Nekaj nižje v *Getici* pa je Jordanes zapisal tudi:

Po porazu Herulov je Hermanarik obrnil orožje proti Venetom, ki so, čeprav niso cenjeni kot vojaki, precej številni in so se sprva poskušali braniti. Toda nebojevita množica ni dosti vredna, posebej ko je bogu po volji in se pojavi veliko oboroženih. Namreč ti so, kot smo začeli razlagati na začetku pripovedi v seznamu narodov, izšli iz enega rodu in imajo sedaj tri imena, to je Veneti, Anti in Sklaveni. Čeprav sedaj ti, kot posledica naših grehov, divjajo povsod, so tedaj vsi služili Hermanarikovi oblasti. Z izkušnostjo in pogumom si je podobno podvrigel tudi Este, narod, ki prebiva ob daljni obali germanskega Oceana, in

skoraj le z lastno podjetnostjo zavladal vsem narodom Skitije in Germanije.
(prav tam, 23)³⁴⁹

V obeh omembah imamo opraviti s trditvijo o istovetnosti ljudstva Venetov in ljudstva Sclavenov. Čeprav v triindvajsetem poglavju Jordanes govori o treh imenih ljudstva izvirajočega iz enega rodu, kar bi napeljevalo na misel, da govori o treh ljudstvih skupnega porekla, pa je iz petega poglavja vendar razvidno, da Jordanes med Venete in Sclavene postavlja enačaj, saj opisuje le poselitveno območje Antov (ob črnomoški obali med Dnjeprom in Dnjestrom) in poselitveno območje Sclavenov, o poselitvenem območju Venetov pa molči, ker jih ne pojmuje kot od Sclavenov ločeni, temveč njim istovetni narod.³⁵⁰

Jordanes poselitveno območje Sclavenov v petem poglavju *Getice* na severu zamejuje z območjem izvira reke Visle in tako pri njem Sclaveni oz. Veneti ne segajo do Baltika, saj ob Baltiku oz. ob izlivu Visle, prav tam, kjer Tacit, Plinij starejši, Ptolemaj in Markianos omenjajo Venete oz. Venetski zaliv, Jordanes omenja ljudstvo Vidivarov, glede katerega zatrjuje, da je »zbrano iz različnih narodov«. V tem se bistveno razlikuje od svojega sodobnika Prokopija iz Cezareje, ki že za časa vladavine Anastazija v Bizancu opisuje poselitveno območje Sclavenov kot segajoče vse do območja poselitve ljudstva Varnov, ki se je nahajalo jugovzhodno od Yutlanda, tj. na jugovzhodu Danske (Prokopij, *Gotska vojna*, 2, 15). Vidivarov, ki jih Jordanes na drugem mestu svoje *Getice* imenuje tudi Vividari.³⁵¹ Ime Vidivari, ki ga ne omenja katerikoli drugi sočasni vir, je po vsej verjetnosti sestavljenka iz imena Vi(n)dov in imena (A)Varov.³⁵² Ob upoštevanju, da ob izviru reke Visle že Ptolemaj omenja narod Avarov (Avarinoi), o katerem piše, kako se nahaja »pod Veneti«, sklepam, da je na območjih vzdolž Visle po markomanskih vojnah prihajalo do biološkega mešanja prebivalstva, dokler ni v dobi

³⁴⁹ Slovenski prevod je, ko se glasi: »Toda nebojevita množica ni dosti vredna, posebej ko je bogu po volji in se pojavi veliko oboroženih,« izredno čuden, saj zamegljuje bistvo sporočila, namreč, da Bog dovoli prihod / napad (Ermanarikove) armade na te mnogoštevilne, a nebojevite Venete / Sclavene. V latinščini se tekst glasi: »Sed nihil valet multitudo inbellium, praesertim ubi et deus permittit et multitudo armata advenit.«

³⁵⁰ »Venetharum natio« je besedna zveza, ki jo Jordanes v latinskem izvirniku uporabi.

³⁵¹ Gre za besedno igro, tvorjeno iz zamenjave vrstnega reda zlogov, s katero skuša povedati, da so »darovali življenje« (lat. vivoi + slov. dar), ko so se raso zmešali in se »zbrali iz različnih narodov«. Jordanes se v tem smislu izkaže za velikega rasista. Celotni njegov »katalog narodov« se tako izkaže kot en velik katalog rasizma, saj vanj vključuje le »čistokrvne« narodne linije in torej narode – vsaj 'barbarske', razumeva striktno primordialno ter sociobiološko, ko pa že omenja ostale 'barbare' pa ne zmore mimo opazk, kakršna je ta o »Vivi-darih«.

³⁵² Kot takšno, predstavlja to ime vzporednico imenu Varhunov (grško Ouarkhonitai), ki je tvorjeno iz imena (A)varov in Hunov in ki ga omenja npr. v sedmem stoletju Theophyllact Simocatta.

vladavine gotskega kralja Ermanarika dotlejšnja »ellatone de ethne« prevladala nad dotlejšnjo »ethne megista«, ³⁵³ kar je privedlo do kulturno-političnega zlitja obeh ljudstev (Veneti, Avarini) na območju Evropske Sarmatije (ne pa tudi na območju nekdanje rimske Dacije) in dalo pri Jordanesu ime Vi(n)di-(A)varov. ³⁵⁴ Avari, ki so v zavezništvu z Langobardi uničili gepidsko kraljestvo in se po letu 568 naselili tudi na območje Panonije, niso bili iz Azije dospelo nomadsko prebivalstvo, pač pa ti ob Visli bivajoči Vidivari, ³⁵⁵ ki jih v zgodnjem sedmem stoletju opisuje Theophylact Simocatta z označbo psevdo-Avari (Theophylact Simocatta, *Zgodovina*, 7, 7, 6 – 7, 8, 7). ³⁵⁶ Ni kakršnegakoli indica, da bi v šestem stoletju ne bili že slavofono prebivalstvo – prav okoliščina, da so bili že tedaj slavofono ljudstvo, je bržkone razlog razliki med poselitvenim območjem Sclavenov v opisu Prokopija, kjer segajo Sclaveni do Danske, in v opisu Jordanesa, kjer torej segajo le do izvira Visle; tj. do območja Vidivarov.

Glede poselitvenega območja Sclavenov oz. Venetov torej Jordanes navaja v petem poglavju *Getice* in glede leta 551 po Kr. območje od »mesta Neviodunum in jezera,

³⁵³ Jordanes v poglavju 23 *Getice* nič ne omenja, da bi Ermanarik zavladal tudi Vidivarom, pač pa le Venetom / Sclavenom ter takoj zatem še Estom, iz česar izhaja, da Vidivarov tedaj – bivajočih med poselitvenim območjem Sclavenov in Estov – še ni bilo. Še več, dokaj verjetno je, da je prav koalicija 'Ptolemajevih' ob izviru Visle bivajočih Avarov ter Sclavenov / Venetov Baltika, in Bolgarov ('Ptolemajevih' Hunov Evropske Sarmatije) bila tista sila, ki je pod skupnim imenom Hunov razbila Ermanarikovo državo.

³⁵⁴ Ob upoštevanju Ildigisclovega manevriranja med Langobardi, Sclaveni in Varni pa morda celo ime Vi(n)di-(A)var(n)ov. Več o Ildigiscu v Prilogi C.

³⁵⁵ Podobno situacijo srečamo tudi pri Konstantinu Porfirogenetu, ki uporablja izraza Slovani in Avari kot sinonima. Res pa je, da Konstantin Porfirogenet postavlja doselitev teh izvorno na območjih severno od Donave bivajočih Avarov-Slovanov ne v leto 568 po Kr., pač pa v leto 449 po Kr., t.j. v čas vladavine Atile.

³⁵⁶ Turški kagan je, kot poroča v zgodnjem sedmem stoletju Theophylact Simocatta, v času vladavine Maurikija ob koncu šestega stoletja podjarmil v Aziji bivajoče Avare, pri čemer Theophylact zatrjuje, da so starejši Avari (Justinijanove dobe) bili skupina Ogurov, ki naj bi se po svojih pradačnih dveh vladarjih po imenih Var in Hun imenovala tudi Varhuni. O teh nič ne poroča, kdaj naj bi prispeli prvič v Evropo, temveč le, da so se ob meji vzhodnega Rima na Donavi pojavili v Justinijanovi dobi. Ker pa je Theophylact Simocatta poznal Ptolemajevo *Geographijo* in jo v svojem delu tudi uporabljal, se zdi dokaj verjetno, da je s temi Varhuni oz. s psevdo-Avari enačil Avarine in Chune Ptolemajevega opisa Evropske Sarmatije. Tem naj bi se po Theophylactovi pripovedi v letu 582 pridružili še novi iz Azije doseljeni ogurski potomci Varov in Hunov, ki so po porazu v državljanski vojni bežali pred turškim kaganom. 'Pravi' Avari naj bi po Theophylactu bivali nekje na območju Mongolije in naj bi se potem, ko jih je porazil turški kagan (ki je tako postal tudi kagan Avarov in mu odtlej ni bilo sprejemljivo, da avarski naziv nosi tudi »tolpa ubežnih Skitov«), delno razselili celo do Koreje. O teh 'pravih' Avarih, ki se v kitajskih virih pojavljajo pod imenom Juan-Juan (Rouran) in ki jih je že v petem stoletju omenjal tudi Priscus, ki je zanje zvedel na Atilovem dvoru, so vzhodni Rimljani prejeli informacije iz dveh (vele)poslanstev turškega kagana v Carigrad v drugi polovici šestega stoletja, v katerih je kagan zahteval od Carigrada, naj preneha uporabljati avarski naziv za označevanje Theophylactovih psevdo-Avarov, in zato se pojavlja tovrstni označevalec v Theophylactovem besedilu. Toda ti njegovi psevdo-Avari so brez dvoma identični Jordanesovim Vidivarom, saj Jordanes sicer avarskega imena ne uporablja. Ker 'pravih' Avarov ni bilo kjerkoli blizu Evrope ne v šestem stoletju ne kasneje, sledi, da so gepidsko kraljestvo uničili v zavezništvu z Langobardi ti psevdo-Avari oz. Vidivari. Bili so, kolikor gre verjeti Theophylactu, torej ogursko (= utigursko = bolgarsko) ljudstvo; in bilo so, ker pravi Jordanes, da so bili »zbrani iz različnih narodov«, tudi slavofono ljudstvo, nasledniki ob Visli bivajočih Venetov Baltika.

imenovanega Murzijsko, tja do Danastra in na severu do reke Vistule«. Kje se nahajata izvir Visle in kje Dnjester, je znano. Ravno tako je znano, da se je nekdanje močvirno območje (oz. jezero) po imenu Mursijsko nahajalo ob sotočju Drave in Donave (mesto Osek / Osijek se je v latinščini imenovalo Mursia) ter v porečju reke Vuke. Gre za danes izsušeno nekoč zelo obsežno močvirno območje med Vinkovci in Vukovarjem ter ob izlivu reke Vuke v Donavo, ki je v *Epitome* Avrelija Viktorja imenovano »Cibalas iuxta paludem Hiulcam nomine« (Avrelij Viktor, *Epitome de Caesaribus*, 41,5), na *Tabuli Peutingeriani* pa je označeno z imenom »Ad labores pont. Ulcae«.

Problem se pojavi ob vprašanju identifikacije lokacije mesta Neviodunum. Mest s takšnim imenom je bilo v antiki precej, saj Neviodunum pomeni preprosto »new town«, »novo mesto«. Večina sodobnih zgodovinopiscev hegemonije postavlja njegovo lokacijo na kraj, kjer *Tabula Peutingeriana* na območju južno od Donave v bližini Vlaške nižine navaja to ime, saj to omogoča locirati Jordanesove Venete oz. Sclavene na območja ob spodnjem toku Donave, kjer Sclavene omenja tudi Prokopij in kjer črnomorske Venete omenja *Tabula Peutingeriana*. Problem te identifikacije se izkazuje v tem, da v okoliščinah, ko Jordanes sam omenja obstoj gepidskega kraljestva v Karpatih, ni mogoče povezati območja tega mesta Male Skitije oz. Trakije z območjem Mursianskega jezera, ne da bi poselitveno območje Sclavenov 'prečkalo' bodisi območja gepidske bodisi območja vzhodnorimske državo (pa tudi sam ta Neviodunum se nahaja južno od Donave v Skitiji Minor in torej na območju, ki ga je kot svoje pojmoval vzhodni Rim).³⁵⁷ Ker pa Jordanes izrecno omenja poselitev Gepidov v Karpatih in hkrati nič ne omenja, da bi Sclaveni gepidska območja od tega mesta Neviodunum do Mursianskega jezera zavzeli v njegovem času, pač pa podaja statično sliko slovanske

³⁵⁷ Isti problem sovpadanja sclavenskega in gepidskega poselitvenega območja ob tovrstni interpretaciji lokacije mesta Neviodunum in ob definitivni lociranosti Mursianskega jezera ob sotočju Drave in Donave identificira tudi Marek Dulnicz v svojem članku o Ildigisclo (Dulnicz 2010, 243), vendar pa ga – čeprav že predhodno utemeljeno zavrne možnost, da bi Ildigisclos z armado Sclavenov mogel leta 549 vdreti v Venetijo (kot poroča Prokopij) bodisi po vzhodnoalpski (preko od Langobardov nadzorovanih območij) bodisi po zahodnoalpski poti (preko od Frankov nadzorovanih območij na severozahodu Mediteranskega Norika), ampak le po 'jugovzhodni' poti (ki je žal Dulnicz ne precizira; je pa identična območju Panonije Suavije, o tem v Prilogi C), – razreši na v celoti zgrešeni način; tako, da območje Sclavenov, h katerim se je umaknil Ildigisclos pred vdorom v Venetijo, locira na vzhodno stran Karpatov oz. na območja vzhodno od gepidskega kraljestva ob spodnjem toku Donave. Žal se mu ne zdi mogoče, da bi ta od Jordanesa omenjeni Neviodunum mogel biti kateri drugi kot ta od hegemonije ob spodnjem toku Donave zapovedani in to kljub temu, da sam navaja interpretacijo Skržinske in Treštika o Jordanesovem Neviodunumu kot Drnovem pri Krškem (prav tam). Iz tega razloga Dulnicz tudi ni v stanju uvideti, da je Ildigisclo pot od Gepidov v Venetijo vodila iz od Gepidov nadzorovane Sremske Panonije preko od Jordanesovih Sclavenov poseljene Panonije Suavije, od tam pa ne nazaj na s Sclaveni poseljena območja severno od Donave, temveč v napad na vzhodnorimsko državo južno od Donave, ki so ga Sclaveni z Ildigisclo izvršili med 550 in 552 po Kr. Podrobneje je dogajanje v zvezi z Ildigisclo in Sclaveni med leti 549 in 552 razčlenjeno v Prilogi C tega diplomskega dela.

poselitve, kakršna je po njegovem opisu obstajala že v Ermanarikovi dobi (sredina četrtega stoletja po Kr.), bi po tej interpretaciji Jordanesovega besedila območja južno od Donave med Skitijo Minor in mestom Mursia že od četrtega stoletja dalje morala biti poseljena s Sclaveni.³⁵⁸

Drugo možnost identifikacije lokacije mesta Neviodunum pa predstavlja tisti Neviodunum, ki ga prav tako navaja *Tabula Peutingeriana* in ki se je nahajal na lokaciji današnjega kraja Drnovo pri Krškem; tj. na zahodni meji tedaj v letu 551 že nekdanje ostrogotske Panonije Suavije. Ob tej interpretaciji opisuje Jordanes poselitveno območje Sclavenov Ermanarikove dobe (4. stoletje) v letu 551 po Kr., kot od skrajno-zahodnega konca tedanje Panonije Suavije do njenega skrajno-vzhodnega konca ob meji Panonije Suavije s Sremsko Panonijo pri Osijeku segajoče ter nato preko Donave na nekdanjem območju poselitve Jazugov Metanastov med Donavo in Tiso proti severu do izvira Visle in od tam po vzhodni strani Karpatov vse do Dnjestra ter vzdolž njega – skladno z orisom na *Tabuli Peutingeriani* – do obal Črnega morja med Dnjestrom in Donavo rastezajoče se. Po tej drugi možnosti Jordanes Sclavenov južno od Donave vzhodno od Sremske Panonije ne omenja, govori pa o njih na območjih južno od Donave na območjih nekdanjega zahodnega Rima v Panoniji S(u)aviji. V enem ali v drugem primeru pa o sclavenski poselitvi območij južno od Donave govori že glede dobe Ermanarikove vladavine; tj. od srede četrtega stoletja dalje.³⁵⁹

³⁵⁸ Iz pričevanj Cezarija iz Nazianza, Mosesa Khorenskega, Julijana Odpadnika in že davno prej tudi Psevdo-Scymna ter drugih izhaja prav isto. Bila so ta območja poseljena s Sclaveni že celo pred četrtnim stoletjem, a treba je razumeti, da Jordanes ne bi na območjih južno od Donave in vzhodno od Sremske Panonije, ki si jih je lastil Rim oz. Carigrad, omenjal poselitvenega območja Sclavenov, saj je bil vzhodnemu Rimu lojalen. Lokalizacija Jordanesovega Neviodunuma v Skitijo Minor ne zdrži resne kritike.

³⁵⁹ Meni osebno se zdi mnogo verjetnejše to drugo razumevanje lokacije Jordanesovega Neviodunuma, saj ne verjamem, da bi Jordanes, ki je bil vzhodnemu Rimu lojalen, mogel šteti območja Mezije oz. diocese Dacije ter diocese Trakije in območja Sremske Panonije leta 551 za ozemlje Sclavenov; dosti lažje pa bi mogel to početi glede območij nekdanj zahodnorimske in potlej ostrogotske Panonije Suavije v času, ko je vojna Justinijana z Ostrogoti Italije še trajala in je bil Carigrad z njo prezaposlen, da bi bil mogel razmišljati še o tem, kako tudi Panonija Suavija spada pod okrilje njegovega geostrateškega vpliva. Toliko bolj tako menim, 1) ker tako Cassiodorus kot Prokopij govorita o »antičnih barbarih« Panonije Suavije, ki so bili nasledniki barbarov Panonije Oktavijanove dobe in ki niso bili pokristjanjeni, še v šestem stoletju po Kr.; 2) ker Prokopij opisuje svobodno manevriranje Ildigisclove v glavnem iz Sclavenov tvorjene vojske med gipskim območjem v Sremski Panoniji in ter vzhodnorimskim območjem v Venetiji (superior), to pa je prav med Savo in Dravo v Panoniji Suaviji; 3) ker Julijan Odpadnik že v četrtem stoletju omenja Venete / Sclavene v Panoniji (in v Italiji do Ogleja); 4) ker so omembe teh Venetov / Sclavenov območja Panonije – četudi po številu redke – vendar kontinuirane vse od Herodotovega časa; in 5) ker sam Jordanes v svoji *Romani* omenja Venete celo v Liburniji in pri tem v Florov tekst »*Illyri autem seu Liburni*« (Lucius Aeneus Florus, *Epitome rerum Romanarum*, 1, 21) vstavlja frazo »*id est Veneti*«, ko zapiše »*Illyri autem, id est Veneti, seu Liburnes*« (Jordanes, *Romana*, 180), česar gotovo ne bi počel, če teh Venetov oz. Sclavenov, ki jih omenja v *Getici*, ne bi sam pojmoval

A.2.10 Povzetek

Razčlenil sem v drugem delu Priloge A devet primarnih virov, ki omenjajo Venete severno od Donave na območjih med Baltikom in Črnim morjem od drugega stoletja pred Kr. do srede šestega stoletja krščanskega štetja let.

Iz Markianovega periplusa je razvidno, da so Vendi, ki so slavofono prebivalstvo, bivali ob Baltiku ob Vendskem zalivu že najkasneje pred pričetkom markomanskih vojn. Pokazal sem, da gre za tisto ljudstvo, ki ga Ptolemaj naziva Oenedai in pri tem navaja vrsto narodnostnih manjšin Evropske Sarmatije, ki so temu slavofonemu ljudstvu bile v političnem smislu tedaj podrejene. Izpostavil sem tudi, da o tem ljudstvu bivajočem na obširnem območju med poselitvijo Finov na severu in Peucinov na jugu govori že stoletje pred Ptolemajem Tacit, ravno tako pa tudi Plinij starejši, ki jih omenja na dveh različnih mestih *Naravne zgodovine*, od tega enkrat v povezavi z jantarjem – in tako v povezavi z vsem, kar sem že v prvem delu razstave izjav o Venetih Priloge A izpostavil glede Phaethonovega mita. Ob razčlembi Jordanesove omembe sem opozoril na odsotnost opisa poselitvenega območja Sclavenov na območju Venetov ob Baltiku in podal moje razumevanje glede njegove omembe naroda Vidivarov, ki upošteva razliko med opisom poselitvenega območja Sclavenov pri njem in pri Prokopiju, ki Sclavene omenja še daleč severozahodneje kot Jordanes.

Pokazal sem ob razčlembi opisa poselitvenih območij Venetov pri Psevdo-Scymnu in pri Strabonovih fragmentih Apollodora Atenskega, kakor tudi glede omembe Venetov bližine Panonije v zvezi z jantarjem 11. poglavja 37. knjige *Naravne zgodovine*, da ti trije primarni viri zagotovo govorijo o Venetih z območij severno od Donave, ki jih tudi hegemonija povečini istoveti s Sclaveni, in o Venetih z območij južno od nje kot o enoviti in istovetni etnični skupini.

Glede na razliko med raznimi avtorji (Livij, Ptolemah) glede omemb ljudstev bivajočih v »kodu Jadrana« sem izpostavil tudi, da sta že v antiki obstajali ob Jadranu vsaj dve skupini Venetov, pri čemer je glede zahodne od njiju bilo to ime rabljeno kot endonimni politonim svobodnjakov evganske Venetije (desete regije Italije), glede vzhodne od njiju pa kot eksonimni etnonim slavofonega prebivalstva bivajočega od »kota Jadrana« preko Panonije in dalje čez Donavo vse do Baltika.

kot bivajoče v Panoniji Suaviji in jih nekaj let kasneje, ko je spisal *Romano*, priznal tudi južno od Panonije Suavije, tj. na območju Liburnije.

Povedal sem tudi, da sta koncept »kota Jadrana« in tradicija lociranja t.i. Elektrijskih otokov vanj (npr. pri Psevdo-Scylaxu itd.) neposredno povezana že s predsokratskimi opozicijskimi branji termina »nukhion« Heziodovega Phaethona v *Theogoniji* kot »mukhion«, in tako nakazal povezanost teh primarnih historiografskih omemb Venetov, ki sem jih razčlenil v drugem delu Priloge A, z mitografskimi omembami Venetov, ki pomensko sidrajo Phaethonov in Eridanov (s severnoevropskimi nahajališči jantarja na območjih poselitve Venetov Baltika) mit, ki sem jih razčlenil v prvem delu te Priloge.

V podpoglavju o omembah Venetov pri Psevdo-Scymnu sem predstavil etnonime, ki se pojavljajo na psevdo-paleo-venetskih inskripcijah atestinske arheološke kulture, ter dokazal, da se na njih kar petindvajsetkrat pogosteje od venetskega imena pojavljajo etruščanska kolektivna poimenovanja. Razkrinkal sem tako »izumljenost tradicije« sodobne italijanske Benečije, ki te napise pripisuje antičnim Venetom Jadrana namesto ligi dvanajsterih etruščanskih mest in njihovih preko-Padskih kolonij, ki jih je ustvarjala. V nadaljevanju istega podpoglavja sem nato podal nekaj temeljnih informacij o zgodovini mesta Volsini ter tako poskusil osvetliti, kako je do uveljavitve dvojnega poimenovanja – enkrat politonimnega in drugič etnonimnega – oz. do uveljavitve uporabe istega označevalca kot imena dveh v različnih jezikih govorečih ob Jadranu bivajočih skupin moglo priti.

Podal sem daleč najbolj podrobno in poglobljeno razčlemba etničnega fenomena jadranskih in baltiških Venetov od česarkoli doslej v slovenščini objavljenega. Podal sem opozicijsko branje benečanske izumljene tradicije o 'paleo-venetščini' kot latinščini najsorodnejšemu jeziku, saj ta jezik ni venetski pač pa severno-volsinski oz. retijski. Podal sem opozicijsko branje tiste venetske teorije Pavšiča, Šavlija in Tomažiča (ter njihovih še ekstravagantnejših *slovenetskih* nadgrajevalcev Vodopivčevega tipa), ki te inskripcije 'bere' preko slovenščine. Podal sem opozicijsko branje izzakarpatske šestostoletne naselitvene teorije o izvoru Sclavenov, ne da bi morebitno doseljevanje prebivalstva s severa na območja vzhodnega Rima šestega in sedmega stoletja a priori negiral. Podal sem »negociacijsko« branje izzakarpatske naselitvene štorije in venetske teorije Pavšiča, Šavlija in Tomažiča.

Odpovedal sem se inskripcijam Evganije po desetletju in več njihovega študiranja. Ne, ker bi se tako pač lepega dne odločil, temveč ker sta me k priznanju zmotnosti mojih prepričanj izpred več kot desetletja, ko sem se z inskripcijami atestinske kulture šele

seznanjal, primorala tako njihov očitno izpričani neslavofoni značaj, kot tudi ugotovitev, da mest Ateste, Padova, Vicenza itd. niti en vir pred Polibijem ni prišteval v okvire poselitvenega območja jadranskih Venetov, pri čemer je tudi Polibij ta območja vključil v poselitev jadranskih Venetov le zavoľjo mitografskih povezav Eridana z Veneti Baltika v okolišćini, ko je Eridan zmotno enačil z reko Pad. Šele, ko sem inskripcijam priznal njihov ne-slavofoni značaj, sem jih mogel pričeti resno preučevati.

Priloga B:

Razstava izjav o Sclavenih na območjih južno od Donave v primarnih virih pred šestim stoletjem

Now they say I am a war criminal

and I'm fading away.

Father, please hear my confession.

I have legalized robbery,

called it belief.

I have run with the money,

I have hid like a thief.

Rewritten history with armies and my crooks,

invented memories, I did burn all the books.

And I could still hear his laughter,

I could still hear his song.

The man's too big,

the man's too strong

(Dire Straits 1996)

B.1 Uvod

Znano je, da hegemonija sodobne univerzalistične historiografije postavlja pričetek zgodovine Slovanov območij južno od Donave v leto 568 po Kr., ko naj bi umiku Langobardov iz Panonije in njihovi odselitvi na območje Apeninskega polotoka sledil dotok Avarov in Slovanov z območij severno od Donave ter z območij vzhodno od Drine, kamor naj bi se Slovani z območij severno od Donave pričeli doseljevati že od leta 546 dalje, ko naj bi se skladno s poročilom Prokopija iz Cezareje pričeli prvi spopadi oboroženih sil Slovanov z Bizantinskim carstvom.

Posamezni zgodovinarji sicer (resda bolj potihem) omenjajo tudi severni tok slovanske doselitve, ki naj bi potekal skozi 'moravska vrata' in od tam v Norik, in do katerega naj bi prišlo že par desetletij prej, sklicujoči se pri tem na določene zahodnoslovanske jezikovne karakteristike navzoče v severozahodnih narečjih slovenščine. Je pa tako, da v ohranjenih primarnih pisnih virih šestega stoletja niti jugovzhodni niti severni naselitveni val Sclavenov na območja Panonije, Liburnije, Karnije, Norika in celo Dalmacije ni zabeležen. Zabeleženi so le vojaški vdori Sclavenov v Istro, pa še ti le v poznem šestem in zgodnjem sedmem stoletju, pri čemer v njih ni niti govora o kakršnekoli predhodnem sclavenskem doseljevanju z območij severno od Donave na območja zgoraj navedenih dežele oz. provinc.

Hegemonsko uveljavljena štorija se v odsotnosti pisnih primarnih virov, ki bi doselitev Sclavenov na ta območja beležili, opira na vrsto posrednih nadomestkov dokazov. Izpostavlja vse mogoče: od domnevne spremembe v nazivih hidronimov, preko sprememb v tipih pokopov, tipih izdelovane keramike ipd., sprememb v organizaciji kmetijskih in drugih zemljišč, do propada nekaterih starih mest ter njihovih škofij, itd. Vse to so fenomeni, do katerih je večinoma sicer res prišlo, pa ti fenomeni ne dokazujejo v čemerkoli, da so bili pospremljeni tudi s spremembo etnolingvističnega značaja večinskega domorodnega prebivalstva podeželja.

Tudi drugod je prihajalo do sprememb v tipih pokopov, pa do nazadovanja v postopkih izdelave takšnih ali drugačnih proizvodov, tudi glede Palestine Prokopij poroča, kako so se kristjani, raje kot podvrgli Justinijanovemu dogmatizmu in čistkam, ki so ga spremljale, vrnili k politeističnemu verovanju; tudi drugod so propadala mesta in druge naselbine, o samem mestu Rim poroča Prokopij, da ga je sredi šestega stoletja

ostrogotski kralj Totila spremenil v mesto duhov, ko je izselil njegovo prebivalstvo. Drugod pa do takšnih vidnih sprememb v stvarni kulturi ni prišlo, pa se je vendar spremenil etnolingvistični značaj večine prebivalstva (npr. v obmorskem predelu evganske Benečije, kjer je postopno prevladala laška beneščina nad prejšnjima grščino in latinščino).

Hegemonija univerzalistične historiografije ima to težavo, da njena štorija o 'prihodu Slovanov' ne vzdrži preizkusa zanesljivosti, ko se jo testira z vsebino primarnih virov. Ti pač omenjajo Sclave na območjih južno od Donave davno pred letom 568. Hegemoniji tako drugega ne preostane, kot da tem virom oporeka bodisi avtentičnost bodisi zanesljivost – domišljajoča si pri tem, da so argumenti o njihovi domnevni neavtentičnosti (ali nezanesljivosti) nevtralni in z ideologijo ter z zoper-slovanskim šovinizmom neobremenjeni. Njena štorija je tako eno samo predsodkov polno trmoglavljenje, ki z vsebino primarnih virov nima kaj dosti skupnega. S takšnim trmoglavljenjem tudi ni mogoče argumentirano razpravljati ali polemizirati: je kot, če bi nekdo, vsem dokazom in argumentom navkljub zatrjeval: Savdova Arabija nima nafte. Habeat sibi, je torej nima; dovolite pa, da se ne strinjam.

Tako ali drugače naj bi si v demokratičnih družbah z uveljavljenimi standardi svobode govora, mišljenja in vesti vsakdo sam ustvaril mnenje o takšni ali drugačni interpretaciji preteklosti; a da si ga ustvari, mora pisne vire, ki o tej preteklosti iz prve roke kot očitidci poročajo, poznati. Verjamem, da le redkokateri državljani te sodobne Slovenije pozna prav vsako od omemb Sclavenov v pisnih virih, ki jih v nadaljevanju navajam. Če jih ne pozna, je to posledica ne vključenosti teh virov v javni šolski kurikulum – ne vključenosti, ki jo sodobna hegemonija na škodo Slovencev in vseh ostalih Slovanov terja, zagovarja in z 'nima nafte' tipom 'argumentacije' brani.

B.2 'Benigne' omembe Sclavenov

Avtorje oz. njihova dela, ki jih kot vire, ki izjavljajo o narodu Sclavenov na območjih južno od Donave pred letom 568, v tej Prilogi B razstavljam oz. navajam,³⁶⁰ združujem v tej razstavi pod provizoričnim nazivom 'benigne omembe' zato, ker jih sama hegemonija sodobne štorije v glavnem odpravlja z levo roko, ne da bi se kaj dosti (ali sploh) potrudila posebej utemeljevati njihovo domnevno irelevantnost zavoljo neavtentičnosti ali nezanesljivosti.³⁶¹ V tem se razlikujejo od omembe Sclavenov pri Cezariju iz Nazianza, ki vsebuje dovolj eksplozivnega potenciala, da hegemonija sodobne štorije že ve, čemu je založila vrsto bukev, ki opozarjajo na njegovo domnevno neavtentičnost. Od teh 'benignih omemb' Sclavenov niti ena ni dovolj 'eksplozivna', da bi mogla sama funkcionirati kot agent rušenja hegemonije. Če pa se jih bere v sklopu ene z drugimi ter vse njih v kontekstu s Cezarijem iz Nazianca (ter obojih v sklopu z viri, ki o Sclavenih govorijo uporabljajoči venetski eksonimni označevalec), je vendar

³⁶⁰ Ne delam si utvar, da je ta spisek virov, ki omenjajo Sclavene na območjih južno od Donave pred šestim stoletjem, izčrpen. Sam sem jih pač našel toliko. Vsi so javno dostopni in en klik oddaljeni. Kaj vse bi se še moglo najti po raznih arhivih, si lahko le mislimo. Meni kot politologu ti navedeni viri povsem zadostujejo, da si o hegemonsko uveljavljeni štoriji in o diskurzivni strukturi, ki jo forsira, ustvarim svoje mnenje. Ne gre pri tem za bilokakšni ekstremni nacionalizem ali pa za samopoveljevanje; za življenje v preteklosti; gre za elementarno človeško poštenost. Ako bi verodostojni pisni viri omenjali Madžare, do katerih identitete prav zagotovo ne čutim kakršnekoli pripadnosti ali lojalnosti, jih pa kot kolektiv ali kot posameznike, ki so z madžarstvom tako ali drugače povezani in zaznamovani, najsi bo v etničnem, političnem, jezikovnem ali v zgodovinskem od pomenov, trpim, in katerih jezik mi ni razumljiv, v prvo stoletni Panoniji, bi takšnim Madžarom njihove staroveške navzočnosti ne oporekal, pač pa bi jo iz poštenosti do vira / izjave, ki je preživela tisoč in več let, priznal. Resnici na ljubo, če bi Madžari našli toliko virov, ki bi Madžare omenjali južno od Donave že v antiki, kolikor jih omenja Sclavene, bi univerzalistično zgodovinopisje Madžarom karakter staroveške etnije že zdavnaj priznalo ter prilagodilo svojo štorijo. Vznemirjati se radi nekih *Amalečanov*, pa četudi je govora o najboljšeje etnolingvistični skupini Evrope, se pa diskurz hegemonije ne namerava. Mimogrede, Bratož omenja neko starorimsko inskripcijo, ki je bila najdena menda v Celju in na kateri je zabeleženo kolektivno ime »Mattzari«. (Bratož 2015, 38; »... *interfectus a Mattzaris* ...«; CIL 03, 05234 = EDCS-14500546). Ne vem, kdo so bili Rimljanu, ki je ta etnonim vklestil v nagrobnik, ti Mattzari, ki so umorili nekega rimskega Celjana, vidim pa, da je ime z napisa madžarskemu tako rekoč identično. To je ena inskripcija, ki morebiti pričuje že v tedanjem času o neki skupini 'Madžarov'. Starorimskih inskripcij, ki pričujejo o Sclavenih širom imperija, saj je na njih zabeleženo sclavensko ime, sem samo tokom tega mojega študija našel preko 25, poleg literarnih omemb Sclavenov in Venetov v naracijah, za katere velja, da so nastale pred šestim stoletjem. Obstajajo, kolikor se priznava verodostojnost in legitimnost zapisom CIL.

³⁶¹ Za razliko od izjav o Venetih v primarnih pisnih virih, ki sem jih razčlenil v drugem delu Priloge A in jih pri tem nanizal – bolj ali manj – po kronološkem kriteriju, od najstarejših naprej, razčlemba virov, ki omenjajo Sclavene na območjih južno od Donave pred šestim stoletjem v Prilogi B, nanizam po drugačnem ključu. Najprej tiste, ki govorijo o Sclavenih ob spodnjem toku Donave, nato tudi tiste, ki jih omenjajo bolj na zahodu, v zadnjem podpoglavju 'benignih omemb' razčlenim še epigrafske omembe Sclavenov in nato prav na koncu Priloge B razčlenim še omembo Sclavenov pri Cezariju iz Nazianza, kjer je aktivizacija istega referencialnega, ki je aktivirano že v pradavnih antičnih izjavah o Venetih, morda najbolj očitna.

že njihova mnogoštevilnost tista, ki odigra rušilno vlogo hegemoniji univerzalistične štorije o (južno)slovanskem letu 1 v letu 568 po Kr.

B.2.1 Moses Khorenski

Moses Khorenski je na pol mitična figura armenske literature in naj bi bival v petem stoletju po Kr. Tradicija izhajajoča iz armenskih cerkvenih knjižnic mu pripisuje avtorstvo najstarejšega ohranjenega dela o zgodovini armenskega naroda. Hegemonija sodobne historiografije Mosesovo avtorstvo te zgodovine kakopak izpodbija, češ, da naj bi bila spisana par stoletij kasneje. Te zadeve niso nedolžne. Kdor se še spominja, kaj se je Armencem pripetilo v zgodnjem dvajsetem stoletju, bo vedel, zakaj ne. Razen pripisovanja Mosesu avtorstva te omenjene *Zgodovine Armenije*, pa mu tradicija armenskega knjižničarstva pripisuje tudi avtorstvo nekega v armenščini spisanega geografskega opisa sveta. Tudi v tem primeru hegemonija Mosesovo avtorstvo izpodbija, češ, da naj bi omenjeni geografski opis sveta nastal v osmem ali v devetem stoletju.

Tudi prav. Ta *Geografija* namreč v svojem uvodu omenja izrecno le dva vira svojih trditev (razbrati je mogoče tudi uporabo *Notitiae dignitatum*); in sicer Ptolemaja ter tretje stoletnega koptskega matematika in geografa poznanega kot Pappus Alexandrinus. Kdaj je torej nastala, je povsem irrelevantno, kajti, če se sklicuje le na drugo in tretje (ter peto) stoletni vir, bi mogla nastati tudi v sedemnajstem stoletju ali še kasneje, pa bi vendar veljala kljub temu za staroveški zgodovinopisni vir.

Omenjena armenska *Geografija* v svojem opisu Trakije poroča, da jo poseljuje 25 sclavenskih plemen. Tako se glasi dani del besedila, ki omenja Sclavene:³⁶² »Trakija v smeri proti zahodu meji z Dalmacijo. Tvorjena je iz petih manjših dežel in ene velike, kjer biva petindvajset rodov Sclavenov, katerih deželo so podjarmili Goti. Ima gore, reke, mesta, otoke in močvirja in njena prestolnica je Srečni Konstantinopol.« (Moses Khorenski, *Geografija*, 27)

Katerih je teh pet manjših in ena večja dežela (oz. provinca) bilo, pa je znano iz dokumenta po imenu *Notitia dignitatum*, ki navaja glede območja diocese Trakije: »Sub

³⁶² Armensko pisanega teksta ne navajam, saj sem v armenski pisavi nepismen in niti nimam na razpolago fontov te pisave. Latinski prevod iz armenščine, ki je izšel leta 1736 in ki vključuje tudi prevod Mosesove *Zgodovine Armenije*, na temelju katerega je ta moj prevod v sloveščino ustvarjen, je dostopen preko GoogleBooks.

dispositione viri spectabilis vicarii dioceseos Thraciarum provinciae infrascriptae: Europa. Thracia. Haemimontus. Rhodopa. Moesia secunda. Scythia.« (*Notitia dignitatum*, 2, 26).³⁶³ Pri tem so Europa,³⁶⁴ Thracia, Haeminontus, Rhodopa in druga Moesia imena »manjših dežel« (tj. post-Dioklecijanovih provinc), z »veliko deželo« po imenu Scythia pa je mišljena pri Mosesu Mala Skitija (Scythia Minor), ki v grobem sovпада s sodobno Dobrudžo, in glede katere že Psevdo-Scymnus navaja: »Ενετων εχονται Θρακες Ιστροι λεγόμενοι.« (Psevdo-Scymnus *Periegesis*, 391)

Prav okoliščina, da *Geografija* Mosesa Khorenskega navaja število provinc Trakije, kakršno je obstajalo najkasneje ob koncu petega in v pričetku šestega stoletja, nikakor pa ne v osmem stoletju ali še kasneje (da ne govorimo, kako bi v osmem stoletju ravno na območju Trakije Sclavenov ne smelo biti, saj so tedaj to območje že poseljevali spontani Bolgari), potrjuje, kako je ta pripoved armenske *Geografije* notranje 'diskurzivno' koherentna in zanesljiva ter torej točna; ne glede na to, kdo in kdaj jo je bil v fizičnem smislu zapisal.

B.2.2 Zosimus in Pavel Diakon

Spodnja tabela prikazuje opis vojaškega spopada Rimljanov z 'Barbari' iz četrte knjige Zosimove *Nove zgodovine*, ki naj bi se dogodil pred mestom Tomis v Mali Skitiji četrtega stoletja po Kr., in opis vojaškega spopada Langobardov z imanentnimi Slovenci, ki naj bi se zgodil pri Nadiži v sedmem stoletju po Kr., iz pete knjige *Zgodovine Langobardov* Pavla Diakona.

³⁶³ Poizkus slovenskega prevoda: »Pod razpolaganjem plemenitim možem guvernerjem diocese Trakije so sledeče province: Evropa, Trakija, gorovje Haemus, Rodopija, druga Mezija, Skitija.«

³⁶⁴ Evropa je bilo ime ene od provinc diocese Trakije in ne le ime kontinenta. Glede tega je bilo v imenu hegemonsko uveljavljene štorije v preteklosti mogoče brati vrsto absurdnih manipulacij v zvezi z zapisom pri Prokopiju iz Cezareje v njegovi *Tajni Zgodovini*. Zapisal je namreč: »Pa tudi tedaj, ko so Perzijci in Saraceni oplenili pretežni del Azije, Huni in Slovani pa vso Evropo, ko so mnogo mest do tal porušili, mnogo mest do poslednjega groša izropali in meščane odvedli v sužnost, ko so vso zemljo uničili z vsakodnevnimi vpadi – tudi tedaj ni / Justinijan; opomba M.G. / nikomur črtal dajatev – nikomur razen na novo osvojenim mestom, pa še tem samo za eno leto.« (Prokopij, *Tajna zgodovina*, 23). Na temelju tega opisa je hegemonija konstruirala svojo štorijo o slovanskih šestostoletnih pustošenjih domnevno z Nemci oz. z Germani poseljenih dežel zahodne Evrope tja do Hamburga in še zahodneje; medtem ko Prokopij očitno govori o Evropi kot o eni od teh šestih provinc diocese Trakije... Zakaj pa ta šestostoletna divjanja po Trakiji, je povedal že Jordanes, če se ga bere v kontekstu s poročilom *Geografije* Mosesa Khorenskega, po katerem so si Goti (z dovoljenjem Rima) podvrgli s Sclaveni poseljeno Malo Skitijo, ko pravi: » /.../ Čeprav sedaj ti, kot posledica naših grehov, divjajo povsod /.../« (Jordanes, *Getica*, 23)

Tabela B.1: Intertekstualnost motivike v opisih spopadov z 'barbari' Zosima in Pavla Diakona

Zosimus, Nova zgodovina, 4, 41³⁶⁵	Pavel Diakon, Zgodovina Langobardov, 5, 23
<p><i>Pred tem mestom je bila nastanjena izbrana sila Barbarov, ki so presegali preostanek svojih rojakov v moči in pogumu. Čeprav je bila tem ljudem dodeljena od vladarja večja količina žita in ostalih živil kot katerikoli drugim vojakom, mu za to niso bili hvaležni, pač pa so kazali sovraštvo do mestnega guvernerja in prezir do rimskih vojakov. Ko je Gerontij izvedel za njihov načrt napada na mesto in prevzema oblasti, se je posvetoval s svojimi najzaupnejšimi vojščaki o načinu kako kaznovati te predrzne Barbare. Ko pa je opazil njihov strah in posledično nepripravljenost podpreti ga, je vzel svoje orožje in odšel s peščico svojih stražarjev nasproti celotni armadi Barbarov. Odprl je mestna vrata in jim krenil nasproti, medtem ko so njegovi vojaki še spali in bili kot z verigami uklenjeni od strahu, ali pa so se povzpeli na obzidje, da bi videli, kaj se bo dogodilo. Barbari pa so se smejali njegovi neučakanosti in misleči, da si želi smrti, poslali zoper njega moče izjemne po svoji moči. Gerontij se je spopadel s prvim, ki mu je prišel nasproti, ta pa je nemudoma zagrabil svoj ščit in se mu odločno zoperstavil. Končno je Gerontiju eden od stražarjev, ki ju je videl v spopadu, prispel na pomoč, odsekal Barbarovo roko in povzročil njegov padec s konja. Medtem, ko so Barbari obstali od zaprepadenosti nad njegovim pogumom, je Gerontij napadel preostale sovražnike. Vojaki na obzidju pa, ko so videli</i></p>	<p><i>Ko je pleme Slovanov slišalo, da je odšel proti Ticinu, so zbrali veliko množico in hoteli napasti trdnjavo Forojulanov. Ko so prišli, so se utaborili v kraju, ki se imenuje Broksas, ne daleč od Foroiuli. Po božji volji pa se je bil vojvoda Wektari prejšnjega večera vrnil iz Ticina, ne da bi Slovani za to vedeli. Ker so njegovi grofje, kot se navadno zgodi, odšli domov, je odrinil, ko je slišal novico o Slovanih, le z maloštevilnimi, to je petindvajsetimi možmi proti njim. Ko so ga Slovani videli prihajati s tako majhnim številom, so se smejali rekoč, da prihaja patriarh s svojimi duhovniki. Toda ko se je približal mostu čez reko Nadižo, kjer so bili utaborjeni Slovani, je snel čelado z glave in pokazal Slovanom svoj obraz; kajti bil je plešast. Ko so Slovani spoznali, da je to sam Wektari, so kar osupljeni klicali, da je prišel Wektari, in so prestrašeni od Boga mislili bolj na beg kakor na boj. Zdajci jih je Wektari s svojimi</i></p>

³⁶⁵ Zosimus je bil poslednji staroveški nekrščanski zgodovinar Rima. Dejaven je bil med cca. 490 in 510 po Kr.

<i>dosežke svojega poveljnika, so se spomnili, da so Rimljani, in so vdrlí ven ter pobili večino Barbarov. Le peščici jih je uspelo zbežati v zgradbo, ki je bila sveta Kristjanom, in je veljala za zatočišče.</i>	<i>maloštevilnimi možmi napadel in jim je prizadejal takšen poraz, da jih je od pet tisoč mož ostalo le malo, ki so odnesli pete.</i>
---	---

Obe pripovedi sta si do te mere intertekstualno podobni in druga drugi prav za prav odgovarjata, da njuna podobnost nikakor ne more obveljati za slučajno. V obeh primerih 'barbari' zahrbtno snujejo napad na obzidano mesto, prestolnico dežele; v obeh primerih jih je cela multituda; v obeh primerih pogumnega 'poveljnika', ki jim namerava kljubovati, zapusti glavšina njegovih mož; v obeh primerih se ta pogumni poveljnik s peščico odpravi zoper multitudo; v obeh primerih se mu 'barbari' smeji; v obeh primerih od nenadne osuplosti izgubijo zmožnost vojskovanja; v obeh primerih so 'barbari' povsem potolčeni in v obeh primerih jih vendarle peščici uspe pobegniti. Še ena podobnost pa je v tem, da imanentne Slovence po pripovedi Pavla Diakona k napadu pripravi spletkarjenje Arnefrita, ki se je hotel polastiti foroiulanskega vojvodstva; pri Zosimu pa (krščanski) Teodozij podpira 'barbare' in v nadaljevanju Zosimove pripovedi Gerontija kaznuje za 'uspeh' v tem vojskovanju; torej 'barbari' obakrat so opisani kot le lutke v spopadu (vendar v pripovedi staroverca 'zmagajo', pri Pavlu Diakonu pa so poraženi). Obstaja pa tudi očitna razlika: če pri Zosimu, ki je bil staroverec, pobeglim nudijo zatočišče kristjani, pa se pri Pavlu Diakonu, ki je bil katoliški klerik, barbari zabavljajo, češ, da jih napada sam patriarh.³⁶⁶

Glede na očitne podobnosti v obeh pripovedih, na njuno intertekstualno motiviko torej, se zdi smiselno sklepati, da je moral Pavel Diakon poznati Zosimovo *Novo zgodovino* ter je tako iz nje črpal motive svoje pripovedi o Wektariju, da bi zadostil podobnemu namenu, ki je vodil že Zosima pri njegovem pisanju: pokazati, kako sta hrabrost in odločenost *enega* močnejši od še tolikšne množine nasprotnika. Toda, da bi se Pavel Diakon odločil prevzeti motive iz pripovedi staroverskega pisca ter jih vključiti v svojo *Zgodovino Langobardov*, ne da bi tista različica Zosimove *Nove zgodovine*, ki mu je bila dostopna, teh Zosimovih barbarov izrecno imenovala Sclaveni, je le malo verjetno. Dosti bolj verjetno se zdi, da je nekoč obstajala različica Zosimovega teksta, ki je

³⁶⁶ Ko bom razčlenjeval poročilo o Sclavenih pri Cezariju iz Nazianza, bo postalo razvidno, da se glede mnenja, kako jih je napadel sam patriarh, Sclaveni niso prav dosti motili.

namesto nedoločnega izraza »Barbari« vsebovala sclavenski etnonim, pa je prav obstoj tega etnonima v Zosimovi pripovedi pritegnil Pavla Diakona in ga pripravil do prevzema zgodbe staroverskega pisca ob soočenju s potrebo opisati in osmisлити spontano interakcijo Langobardov in Sclavenov na območju Furlanije (in širše).

Glede na okoliščino, kako Zosimus o teh Barbarih pred mestom Tomis poroča, da »so presegali preostanek svojih rojakov v moči in pogumu«, kar se v grobem ujema z označbo Jordanesa, ko pravi: »Anti, ki so med njimi najhrabrejši /.../,« pa je berljivo in možno pojmovati tudi, da je ta izgubljena različica Zosimove *Nove zgodovine* pred mestom Tomis omenjala narod Antov in torej ne Sclavenov.

Tako ali drugače pa potemtakem Zosimus govori v opisu dogodka iz četrtega stoletja po Kr. o slavofoni populaciji bivajoči južno od Donave – nekaj severno od sodobnega mesta Constanca v Romuniji, tj. ponovno – kakor Moses Khorenski – v Dobrudži oz. v Skitiji minor.

B.2.3 Theophylact Simocatta in grof Marcellinus

Theophylact Simocatta je bil vzhodnorimski historiograf zgodnjega sedmega stoletja po Kr., ki je v času vladavine Heraklija v osmih knjigah spisal zgodovino Bizanca poznega šestega stoletja; tj. o dogodkih, ki so se zvrstili za časa vladavine Maurikija (582–602). Velja za poslednjega antičnega historiografa. V svoji *Zgodovini* na več mestih omenja narod Sclavenov in njegove vojaške spopade z vzhodnim Rimom. Teh omemb je vsekakor toliko, da jih v tej razstavi virov Priloge B ne morem vseh navesti in razčleniti, pač pa navajam le tiste, ki so relevantne z vidika razprave o prisotnosti Sclavenov na območjih južno od Donave pred šestim stoletjem. Theophylact Simocatta je namreč na več mestih izrecno enačil Sclavene s staroveškim narodom, ki je v raznih antičnih virih imenovan Geti (latinsko: Getae, tudi Daci; grško: Γεταί).

Tako je zapisal v tretji knjigi: »Vojna med Rimljani in Perzijci je cvetela in je uhajala izpod vajeti. Kar pa se tiče Getov, to se pravi množic Sclavenov, ti so neustrašno pustošili po deželah Trakije.« (Theophylact Simocatta, *Zgodovina*, 3, 4, 7). V šesti knjigi pa je sporočil: »Tako / Priscus; op. M. G. / ni zavrnil neučakanosti, temveč je razglasil, da gre v vojno zoper Sclavene, kajti dogovor o premirju z Avari ni pomenil tudi zaključka getske vojne.« (prav tam, 6, 6, 14)

V sedmi knjigi pa je Theophylact opisal posledice te Priskove odločitve:

Ko je / Peter, Maurikijev brat; op. M. G. / prispel v Markianopolis, je ukazal tisoč možem napredovati dalje od tabora. Ti so torej naleteli na šeststo Sclavenov, ki so spremljali veliko gručo Rimljanov, kajti opustošili so Zaldapo, Aquis ter Scopi in so gnali nazaj te nesrečneže kot plen, na velikem številu vozov pa so prenašali premoženje, ki so ga naropali. Ko so barbari videli, kako se približujejo Rimljani, in so bili tudi sami od njih videni, so se zatekli k pokolu ujetnikov. Vse moške ujetnike starejše od mladeži so pobili. Ker se barbari niso mogli izogniti spopadu, so zbrali vozove in jih namestili naokrog kot barikado, ženske in mladino pa so strpali v sredino. Rimljani so se približali Getom (kajti takšno je staro ime teh barbarov), vendar se iz strahu pred kopji, ki so jih barbari nastavljali izza barikade njihovim konjem, niso drznili približati. /.../ (prav tam, 7, 2, 1–6)

Hegemonija sodobne historiografije te Theophylactove omembe bolj ali manj ignorira in historiografsko debato v glavnem usmerja na vprašanje ali so bili antični Geti Dakom (prebivalstvu Dacije) istovetno ali le sorodno ljudstvo. Kot sem zgoraj že navedel, so bili po Strabonu pomešani že v njegovem času tako z Bastarni kot s Sarmati (s 'Ptolemajevimi' Veneti Evropske Sarmatije), kot s Skiti.

Aprioristično zatiranje, da se Theophylact moti, nikamor ne pelje in nič ne zaleže. Theophylact namreč ni edini, ki o Sclavenih šestega stoletja govori z uporabo getskega označevalca. Enako počne grof Marcelinus (Marcellinus comes)³⁶⁷ v svojem *Kronikonu* približno stoletje pred Theophylactom. Tako proroča za leto 530 po Kr., tj. 16 let pred prvimi spopadi Sclavenov z Bizantinci, o katerih poroča Prokopij; in potemtakem 16 let pred »izza-Karpatsko doselitvijo« na območje vzhodnorimskega Ilirika – o Sclavenih sledeče: »Poveljnik obeh ilirskih milic Mundo je kot prvi od vseh rimskih vojskovodij napadel Gete, ki so se od nedavnege gibali po Iliriku in jih prisilil v beg ter jih nemalo pobil. V času teh dveh konzulov je potem isti vojskovodja še drugič izkazal svoj pogum ter planil v Trakijo, kjer je s še več sreče v borbi potolkel Bolgare, ki so jo plenili /.../« (Marcelinus comes, *Chronicon*, 530)

³⁶⁷ Rojen je bil na območju bizantinskega Ilirika. Umrl leta 536. Spisal je v latinščini t.i. *Kronikon*, ki opisuje predvsem dogodke na območju vzhodnega Rima, in v katerem je zabeleženo dogajanje od let 379 do 534, neznani avtor pa je temu dodal še opis dogodkov do leta 566.

Izgovori, češ, da uporabljajo ime Getov Marcellinus govori o Gotih (kot Jordanes v svoji *Getici* – zgodovini Gotov), tu ne pridejo v poštev, kajti Marcellinus Gote imenuje z označevalcem »Gothi« na več mestih svoje kronike, pa tudi sicer leta 530 Gotov na območjih Trakije in vzhodnorimskega Ilirika ni več bilo. Tako glede Bolgarov kot glede Getov tudi uporablja izraz »oni« in jih tako jasno opredeljuje kot svojim (vzhodnim Rimljanom) narativne etno-politične »druge«.

Marcellinus comes sicer v svojem *Kronikonu* imena Sclaveni ne navaja in je prav zato gotovo, da z imenom Geti – enako kot Theophylact – označuje Sclavene.³⁶⁸ Pri tem nič ne govori, da bi na območja južno od Donave vdrl s severa, temveč le pravi, da so se od nedavnega gibali po območjih tedanjega vzhodnorimskega Ilirika. Da to pravi, je tudi povsem smiselno, če upoštevamo, kar pravi v naslednjem stavku (da so Trakijo pustošili Bolgari), kajti Gete je opisoval na območju (tedanje) Trakije že Herodot v petem stoletju pred Kr. Ravno tako pa jih omenja z venetskim označevalcem še vrsta helenističnih, rimsko-imperialnih in zgodnje krščanskih virov, medtem, ko o Sclavenih v Skitiji minor, kot rečeno, govori najmanj Moses Khorenski v petem stoletju, če ne tudi Zosimus v četrtem.³⁶⁹

Nikakor v tej razpravi nimam ne prostora ne časa ne resursov, da bi se mogel lotiti sistematičnega sledenja getskemu imenu v preteklost, kakor sem to storil z venetskim, saj bi to najmanj podvojilo obseg te razprave.³⁷⁰ Gotovo pa ime Getov poleg imena Venetov predstavlja drugo pot sledenju Slovanom v staroveško preteklost. Ravno tako, kot je govora o venetski teoriji (ali o več njihovih različicah), bi mogli govoriti tudi o getski teoriji. Tezo, ki je imenovana z izrazom venetska teorija, je tako mogoče testirati z getsko teorijo. Če ena in druga pot vodi do istega zaključka – denimo o jezikovnem značaju prebivalstva Mezije in Male Skitije, sta obe teoriji očitno pravilni. Iz tega izhaja, ne enačba Geti = Veneti, pač pa, da je jezik ljudi, označenih v določenih izjavah (ne v vseh o Getih seveda, ampak le v posameznih) kot Getov, isti jezik istih ljudi v

³⁶⁸ Ni pa to edino mesto v Marcellinovem *Kronikonu*, kjer o Sclavenih govori uporabljajoč označevalec Geti, saj podobno kot glede leta 530 to ime navaja tudi glede let 505 in 517.

³⁶⁹ Takole iz glave naštejem le nekaj piscev, o katerih mi je poznano, da so o Getih poročali po Herodotu: Tukidid, Arrian, Livij, Ovidij – ki naj bi v izgnanstvu po svoji lastni pripovedi celo pisal poezijo v jeziku Getov (Ovidij, *Epistulae ex Ponto*, 4, 13) in je tako, kolikor drži Theophylactova trditev o Getih kot Sclavenih, prvi znani slovansko pišoči pesnik –, Strabon, Plinij starejši, Appian, Pausanias, Casij Dio, Ammianus Marcellinus, Hieronim, Claudian, Sidonius Apollinaris itd.

³⁷⁰ Naj pa navedem primer: Ibn Fadlanov opis kraljevih pogrebnih slovesnosti pri Rusih desetega stoletja po Kr. ima očitne vzporednice s Herodotovim opisom pogrebnih slovesnosti ob smrti kralja Getov. Oba opisa sta si intertekstualno oz. po motiviki še celo v večji meri podobna, kot zgoraj navedena primera Pavla Diakona in Zosima.

drugih izjavah označenih kot Venetov; tj. slavofoni jezik z območja obeh bregov Donave in v Mali Skitiji.³⁷¹

B.2.4 Konstantin Porfirogenet

Konstantin Porfirogenet oz. Konstantin VII. je bil vladar vzhodnorimskega imperija med 945 in 959 ter že prej tudi sovladar. V sodobnosti mu je pripisovano avtorstvo raznih v srednjeveški grščini spisanih tekstov, med njimi tudi *De administrando imperio* (v nadaljevanju DAI), glede katerega velja, da je bil spisan med letoma 948 in 952, in ki vsebuje številne informacije o raznih srednjeveških ljudstvih tako z območij južno od Donave kot tudi s severovzhoda Evrope, saj je bil tvorjen kot nekakšna knjiga nasvetov bodočim vladarjem o tem, kako voditi cesarstvo. Kot takšen je uporabljan v sodobnosti kot eden temeljnih primarnih virov zgodnj srednjeveške zgodovine Balkana, za zgodovino Hrvatov pa je povsem konstitutivnega pomena.

DAI na več mestih govori o Sclavenih. Vsega seveda v tej razčlembi virov Priloge B, kjer se omejujem na vire, ki poročajo o Sclavenih obdobja pred šestim stoletjem, že zavoljo omejenega prostora ni niti mogoče niti smiselno navajati; potrebno pa si je vendar nekoliko podrobneje ogledati Porfirogenetove izjave predvsem poglavja 29 (a tudi 30. in 31. poglavja DAI), saj sporočilo teh poglavij niti slučajno ne ustreza štoriji o slovanski poselitvi območij Panonije in Dalmacije šele po selitvi Langobardov v Italijo leta 568. Takole poroča v DAI Konstantin Porfirogenet:

Država teh Romanov pa je segala do reke Donave. Ko so ti nekoč poslali izvidnico z namenom izvedeti, kdo so ti, ki prebivajo onkraj nje, in so prešli reko, so tam našli neoborožen sclavenski narod imenovan tudi Avari. Niti so si prvi mislili, da kdorkoli prebiva tostran reke, niti drugi, da kdorkoli biva onstran nje. Prav radi tega so Rimljani našli Avare neoborožene in nepripravljene na boj ter so udarili po njih, zasegli plen in sužnje ter se vrnili. Odtlej so Rimljani odredili dve izmeni in od časa do časa menjali vojsko na način, da so se na veliko in sveto soboto srečali ti, ki so se vračali s straže, in drugi, ki so odhajali nanjo.

³⁷¹ Strukturne in 'razvojne' razlike ter razlike v besedišču med zahodno-južnoslovansko veliko skupino narečij (slovenščina s svojimi narečji in kajkavska narečja) ter vzhodno-južnoslovansko veliko skupino narečij (makedonska in 'slavo-bolgarska' narečja) v tej luči ustrezajo razcepu v njunih staroveških osnovah na liniji Veneti – Geti tistih izjav o enih in o drugih, ki denotirajo od piscev opaženo in registrirano spontano slavofono populacijo. S tem pa ni rečeno, da so Herodotovi Geti bili slavofona populacija. Ko Herodot govori o slavofoni populaciji Trakije, jo označuje z besedo Indi.

Blizu morja izza omenjenega mesta se nahaja kot pol Carigrada veliko mesto po imenu Solin. Tu so se zbrali ti Rimljani in krenili proti trdnjavi klanca, ki je od tega mesta oddaljena 4000 korakov, imenuje pa se še danes Klis, ker zapira pot tistim, ki bi tam hodili mimo. Od tam so krenili k reki. Ker je omenjena izmena bila izvrševana vrsto let, so si Sclaveni onkraj reke, ki jih imenujejo tudi Avari, pri sebi mislili: torej ti Rimljani, glede na to, da so enkrat že prečkali reko in našli plen, nam odslej ne bodo dali miru in zato moramo nekaj zoper njih ukreniti. Tako odločeni so Sclaveni in Avari, ko so Rimljani prečkali reko, namestili zasede ter udarili po njih in jih premagali. Omenjeni Sclaveni so nato vzeli njihovo orožje in zastave ter ostale bojne znake ter se prepeljali čez reko in prišli do klanca. Ko so jih tamkajšnji Rimljani opazili ter videli zastave in obleko svojih ljudi, so Sclave, ko so prišli do klanca, pustili dalje. Toda ti so takoj nato pregnali Rimljane in zasedli prej omenjeno mesto Solin. Kmalu potem, ko so se v njem nastanili, so se lotili plenjenja. Rimljane, ki so stanovali po deželi in po višje ležečih krajih, so pobili, njihove vasi pa zasedli. Ostali Rimljani so se rešili v primorska mesta in v njih vladajo do dandanašnjega. Ta mesta so: Rauzin (Ragusa), Aspalaton (Split), Tetrangurin (Trogir), Diadora (Zadar), Arbe (Rab), Vekla (Krk) in Opsara (Osor). Njihovi prebivalci so še danes imenovani Rimljani. (Konstantin Porfirogenet, De administrando imperio, 29)

Nekaj nižje v istem poglavju pa nadaljuje:

Mesto Ragusa se imenuje v romajskem jeziku »Ραουση«, ker stoji na strminah, strmina pa so po grško imenuje λαυ. Po tem se je prebivalce imenovalo Lausijci, saj bivajo na strminah. V običajnem jeziku pa se pogosto izkrivljajo imena z menjavo črk, pa so bili tako zaradi tega izkrivljenja imenovani Rausijci. Sami Rausijci pa so nekoč vladali mestu po imenu Pitaura. Ko so Sclaveni osvojili vsa ostala mesta v tej themi, so osvojili tudi to mesto. Od prebivalcev so nekatere pobili, druge pa zaslužnili. Tisti pa, ki so zmogli pobegniti, so se nastanili na strminah. Najprej so zgradili majhno mesto, kjer še danes stoji, kasneje pa so ga povečali. Čez nekaj časa, ko se je prebivalstvo nekoliko razmnožilo in povečalo, so povečali obzidje mesta do tam, kjer se nahaja danes. Od tistih, ki so se preselili v Raguso, omenjamo Grigorija, Arsafija, Viktorina, Vitalija, arhediakona Valentina, Vanesetinovega očeta protorpatarja Štefana. Od kar se

je preselilo prebivalstvo Salone v Raguso, pa do danes; to je do sedme indikcije 6457, je minilo petsto let. (prav tam)

V poglavju 31 pa DAI govori, od kod in od kdaj Hrvati:

Ti Hrvati so se zatekli k romajskemu carju Herakliju tedaj, ko so Avari odgnali od tam tiste Rimljane, ki jih je car Dioklecijan privedel iz Rima in jih tam nastanil, zaradi česar se tudi imenujejo Rimljani, saj so se tam, v tako imenovani Hrvaški in Srbiji, nastanili po prihodu iz Rima. Ker so bili v dobi romajskega carja Herklija ti Rimljani pregnani od Avarov, je bila njihova dežela prazna. Po ukazu torej carja Heraklija so se ti Hrvati, ki so prijeli za orožje in pregnali Avare, nastanili v tej deželi Avarov, v kateri dandanes bivajo. (prav tam, 31)³⁷²

V istem poglavju opiše Konstantin tudi območje tedanje Hrvatske: »Krščena Hrvaška ima ta naseljena mesta: Nin, Biograd, Velicin, Skradin, Stolp, Knin, Kori, Klobuk.« (prav tam). V poglavju 30 pa DAI poroča o »karpatski« naselitvi takole: »Potem, ko so se nekaj časa vojskovali drug proti drugemu, so Hrvati prevladali in nekatere od Avarov poklali, ostale pa prisilili, da se jim pokorijo. Od tedaj obvladujejo to deželo Hrvati. A še danes bivajo na Hrvaškem potomci Avarov in priznajo jim je, da so Avari.«³⁷³

Kot je vidno iz poglavja 29 DAI, Konstantin Porfirogenet enači Avare in Scavene, saj piše: »so tam našli neoborožen sclavenski narod imenovan tudi Avari«; pa tudi »so si

³⁷² *Fredegarjeva Kronika* in Pavel Diakon v *Zgodovini Langobardov*, kot sem že izpostavil višje, na tem mestu pa zavoljo relevantnosti le ponavljam, poročata, da se je v času vladavine Heraklija v Carigradu (in kralja Sama na območjih njegove slovanske federacije) del Bolgarov, katerih skupno število naj bi znašalo okrog 10 000, zavoljo spora okrog nasledstva v psevdo-Avarskem kaganatu umaknil oz. zbežal z območij ob spodnjem toku Donave v smeri Zahoda in prispel na Bavarsko, kjer so ti Bolgari prosili za zaščito tedanjega kralja Frankov. Ta jim je azil sprva ponudil, nato pa izdal ukaz, naj Bavarci v eni od mnogoštevilnih 'noči dolgih nožev' nemške zgodovine, vse te Bolgare pomorijo. Smrti naj bi jih ušlo le okrog 900, ki so uspeli pod vodstvom Alcioka z Bavarske pribežati k imanentnim Slovencem v »Marko Vinedorum«, kjer so prejeli zaščito in dovoljenje za naselitev. Po Samovi smrti naj bi se del njih, kot nas seznanja Pavel Diakon, umaknil k Langobardom in se naselil na območju Beneventa na jugu Italije. Postavlja se vprašanje ali res sta se v dobi vladavin Sama in Heraklija dogodili kar dve doselitvi na sclavensko območje iz smeri severovzhoda: a) teh Alciokovih Bolgarov po eni plati; in b) teh Hrvatov, o katerih doselitvi poroča Konstantin Porfirogenet? Ali pa gre vendarle za doselitev iste skupine, ki je v različnih virih označena z različnimi kolektivnimi označevalci? Če velja to slednje, potem je zagotovo potrebno »Marko Vinedorum« pojmovati kot ožji pojem od »provincie Scaborum« Pavla Diakona, in bi jo bilo treba enačiti s sclavenskimi območji v Liburniji, kjer Venete v svoji *Romani* omenja Jordanes.

³⁷³ Sem sem DAI, ker ni preveden v slovenščino, študiral po izdaji v jekavski štokavščini. Hrvaški prevajalec DAI, ker pojmuje Avare v rasističnem smislu kot nekakšne iz Azije prispele novosele, četudi Konstantin očitno novoselno vlogo pripisuje Hrvatom, prevaja grško »ἡνώσκονται Ἀβαρείς οντες« kot »i pozna im se, da su Avari.« (Švab in Tomašić 2003, 76). Bolj izvirniku ustreznajoče bi se prevod glasil »priznan jim je avarski rod.« Konstantinu – kot je razvidno iz poglavja 29 – Avari niso bili neko azijsko ljudstvo pač pa sinonimni in istovetni s Slaveni severno-Donavskih območij; tem pa se v fizioloških značilnostih prav nič ne pozna, da bi se od domordonega prebivalstva z območij južno od Donave kakorkoli razlikovali.

Sclaveni onkraj reke, ki jih imenujejo tudi Avari, pri sebi mislili«. V poglavju 30 pa, pripovedujoč isto zgodbo, ki jo je že navedel v 29. poglavju o padcu Solina v roke Sclavenov, ko naj bi le-ti se 'preoblekli' v Rimljane po 'njihovem' 'prečkanju Reke', vzeli 'njihove' zastave in bojne znake, govori tokrat le o Avarih, ki naj bi z istim trikom zavzeli isto trdnjavo Klis in nato Solin, iz česar je razvidno, da govori dvakrat o istem dogodku. Zakaj menjuje imeni Sclavenov in Avarov, je mogoče razumeti ob upoštevanju Ptolemaja, ki že v obdobju drugega stoletja piše o Avarih kot »pod Veneti« bivaajočih, predvsem pa ob upoštevanju razkoraka med Prokopijem in Jordanom glede slovanske poselitve v smeri severa, kjer Prokopij to poselitev postavlja do območij Danske (oz. do poselitvenega območja Varnov), Jordanes pa le do izvira Visle (kjer že Ptolemaj omenja Avare), severno od nje pa ljudstvo Vidivarov, o katerem Jordanes poudarja, da je tvorjeno iz mešanja različnih ljudstev; tj. prav iz Ptolemajevih Avarov in Sclavenov (= Venetov Baltika).

Padec rimske Dalmacije v roke teh Sclavenov / Avarov in beg Rimljanov iz Salone v Raguso (Dubrovnik) postavlja Konstantin natanko 500 let pred letom 6457 (od biblijskega stvarjenja); tj. v leto 449 po Kr., kar je obdobje vladavine Atila na severu Evrope.³⁷⁴ Po drugi strani postavlja DAI čas doselitve Hrvatov v dobo vladavine Heraklija v Carigradu, tj. med leta 610 in 641 po Kr., oz. skoraj dve stoletji kasneje. Tako ali drugače se te letnice ne ujemajo s hegemonsko štorijo o doselitvi Slovanéov v leto 568.

Hegemonija sodobnega univerzalističnega zgodovinopisja stoji na stališču, da se je Konstantin govoreč o letu 449 preprosto zmotil, in se pri tem sklicuje bodisi na to, da DAI v poglavju 31 navaja »Ti Hrvati so se zatekli k romajskemu carju Herakliju tedaj, ko so Avari odgnali od tam tiste Rimljane, ki jih je car Dioklecijan privedel iz Rima in jih tam nastanil«, kar naj bi kazalo na to, da se je avarska zasedba Dalmacije tudi po mnenju Konstantina vendar zgodila šele v sedmem stoletju. Toda to ne more držati, prvič, ker Konstantin nič ne pravi, da so Avari / Sclaveni Rimljane nemudoma po svoji 'zasedbi' Salone izgnali iz celotne Dalmacije (pač pa le iz Salone), ko pravi: »Kmalu potem, ko so se v njem nastanili, so se lotili plenjenja.« Ne torej takoj, ampak šele čez določen čas. Drugič pa to ne more držati, ker se zgornji navedek iz 31. poglavja po vsej

³⁷⁴ Atilo Konstantin Porfirogenet v poglavju 28 naziva »avarski vladar«. Ker Avare enači s Sclaveni, ga torej naziva tudi »sclavenski vladar«. Hegemonija kljub temu iz Atila ustvarja recepcijo malo, da ne Mongola.

verjetnosti ne nanaša na kasnejša hrvaška območja Dalmacije oz Liburnije (z mesti Nin, Biograd, Velicin, Skradin, Stolp, Knin itd.) in na dogodke iz Atilove dobe, temveč Konstantin govori o dogajanju na območjih Zahumlja, Trebinja, Paganije in Srbije (prav tam, 32) in poroča o dogodkih iz zadnjega desetletja šestega stoletja, ko so Psevdo-Avari (oz. Jordanesovi Vidivari), ne pa Atilovi Huni, pustošili vzhodnorimsko Dalmacijo, kakor to opisuje Theophylact Simocatta (Theophylact Simocatta, *Zgodovina*, 7, 12, 1–9). Drugi argument, ki ga občasno navaja hegemonška štorija v prid tolmačenja, po katerem se je Konstantin glede leta 449 motil, pa naj bi bil ta, da iz arheoloških izkopavanj in pisnih virov ni znano, kako bi bil Solin porušen kadarkoli pred 480, ko naj bi ga opustošili Goti. Toda, kje pa Konstantin pravi, da so Sclaveni / Avari Solin v petem stoletju porušili? Poroča le, da so ga zasedli.

Konstantinove navedbe glede leta 449 je mogoče razumeti le skozi poznavanje sosledja dogodkov pred in tokom vladavine Atila. Gre za to, da je Panonija severno od Drave bila že po bitki pri Adrianopoliju za Rim izgubljena in so se na njenih območjih odtlej kot vladajoči sloj zvrstile razne skupine federatov izhajajočih s severovzhoda Evrope. Temu primerno je že v pričetku petega stoletja zapisal Hieronim ob naštevanju barbarskih ljudstev, ki so z vzhoda (tj. z območij nekdanje panonske diocese) vdrla v Galijo: »innumerabiles et ferocissimae nationes universas Gallias occuparunt /.../ Quadus, Vandalus, Sarmata, Halani, Heruli, Saxones, Burgundiones, Allamanni et – o lugenda res publica! – hostes Pannonii vastaverunt.« (Hieronim, *Epistulae*, 123, 16)³⁷⁵

³⁷⁵ Če prevedem nekoliko širši segment njegovega pisanja: »Nepreštevne množice divjih narodov so pregazile vse predele Galije. Celotno deželo med Alpami in Pireneji, med Renom in Oceanom, so opustošile horde Kvadov, Vandalov, Sarmatov, Alanov, Gepidov, Herulov, Sasov, Burgundov, Alemanov in obžalovanja vredno za republiko – celo Panonci. Kajti 'tudi Asur se jim je pridružil'.« (podčrtal M. G.). Hieronimov stavek »tudi Asur se jim je pridružil«, je vzet iz *Psalma* 83 Stare zaveze, ki našteva sovražnike Izraela: »Zakaj glej, tvoji nasprotniki hrumijo, / tvoji sovražniki vzdigujejo glave. / Zoper tvoje ljudstvo kujejo naklep, / posvetujejo se zoper tvoje varovance. / Pravijo: »Pridite iztrebimo jih iz naroda, da se Izraelovo ime ne bo več spominjalo!« / Zares, enodušno se skupaj posvetujejo, / zoper tebe sklepajo zavezo: / šotori Edoma in Izraelci, / Moab in Hagarovci, / Gebal, Amon in Amalek, / Filisteja s prebivalci Tyra, / tudi Asur se jim je pridružil, /.../« Toliko o tem, kako so bili – recimo jim pogojno Panonci – polatinjeni in pokristjanjeni; Nič bolj, kot je bila glede časa, ki ga psalm 83 asociira, Asirija asimilirana v judovstvo. Hieronim bi v svojem pismu seveda mogel uporabiti tudi frazo »kajti tudi Asirija se jim je pridružila«, pa je vendar ohranil izvirno biblijsko poimenovanje »Asur«; sam berem, kakor ,da zavoljo asociacije na azurno barvo; tj. na »venetus« sinje-modro barvo. Ta se je uporabljala v hipodromu kot barva frakcije t.i. modrih, ki naj bi bili imenovani po tej barvi 'Veneti' (venetus). Od kod ta raba etničnega označevalca za poimenovanje navijaške skupine v konjskih dirkah, v tej razpravi nisem sistematično raziskoval, sem pa nakazal vir te pojavnosti že pri Homerju in Alkmanu ter Euripidu v zvezi s Phaethonom v vlogi Zorinega konja ter pri Strabonu in Herodotu v zvezi z motivom venetskih belih konjev. Sprva je ime v (etruščanskem?) hipodromu gotovo označevalo na Venete oz. Sclavene vezano etnično frakcijo, tokom stoletij pa se je tovrstno označevanje povsem izrodilo in v Prokopijevem času (upor Nika) ni več govora o etničnem karakterju te frakcije 'sinjih'. Ta barva se seveda še danes uporablja

Resda velja, kako je Aetiju za kratek čas med leti 427 in 434 uspelo Panonijo ponovno pridobiti Rimu v celoti, toda zaradi zaradi njegovega političnega spora s tedanjo regentinjo Aelio Gallao Placidijo (ki je bila kot nekdanja Ataulfova žena tudi kraljica Vizigotov), ki je Aetiju grozila s smrtjo, se je bil le-ta prisiljen rešujoč si lastno glavo umakniti k reki Tisi (tj. k Hunom) ter po svojem povratku v Rim Hunom v zameno prepustiti Panonijo. Aetij si je tako pridobil podporo hunske vojske nasproti regentinji, ravno tako pa je za dobro desetletje zahodnemu Rimu kupil mir s Huni. Že pod Atilo in Bledo so to Aetijevo samovoljno dejanje sankcionirali z mirovno pogodbo potrjeno v Rimu, odstop Panonije Hunom pa zakamuflirali tako, da so Atilo imenovali za »ilirskega vojskovodjo« (= magister militum; o tem v Lotter in drugi 2005, 15). Ta rimska vojaška titula, ki ga je de iure napravila za poveljnika rimskih vojaških sil v Panonski diocesi (na območjih Retije in Vindelicije, Norika in Dalmacije, Panonija pa je tako ali tako bila neposredno prepuščena Hunom in k hunski državi anektirana), je njegovo hunsko vojsko spremenila v oboroženo silo zahodnega Rima, prav zato pa Konstantin Porfirogenet v poglavju 29 DAI lahko legitimno piše: »Omenjeni Sclaveni so nato vzeli njihovo orožje in zastave ter ostale bojne znake«, saj Sclavene enači z 'Avari iz leta 449', torej s Huni.

Zahodni Rim ni imel druge izbire, če si je nameraval še kdaj pridobiti Panonijo ponovno pod svojo oblast, Atili pa je ta titula omogočila pod svojo oblastjo združiti poselitvena območja severno od Donave in južno od nje poseljenih Sclavenov / Venetov. Hkrati mu je bila ta titula izhodišče, na podlagi katerega se je mogel prav okrog 449 pričeti vpletati v vprašanje kraljevega nasledstva pri Vizigotih (katerih kraljica je bila Galla Placidia); in nekaj kasneje zahtevati še zakon s sestro Valentiniana III. Honorije ter preko nje dedno (ob)last polovice zahodnega rimskega imperija; tj. dednost položaja vojskovodje Ilirika oz. celo dednost 'hunske' oblasti nad celotno ilirsko prefekturo. Ker pa je vzhodni del stare prefektore Ilirik (Mezija, 'nova' Dacija, Makedonija itd.) bil od smrti Teodozija dalje pod oblastjo vzhodnega Rima, je zahteva po polovici zahodnega imperija pomenila v praksi bodisi galsko prefekturo (kjer je poleg federatskih Vizigotov

kot barva navijaških skupin, in še danes so si modri in zeleni navijači tudi v Sloveniji sovražno nastrojeni. Beseda azur sicer po uveljavljeni etimologiji izhaja iz arabskega »lazaward«, kar naj bi pomenilo »Lapis lazuli« (poldragi kamen modre barve, ki je (podobno kot jantar v Phaethonovem mitu) kar naprej omenjan v sumerskih pesnitvah o Inani in Dumuzidu), to pa iz perzijskega »lajvard«, kar se nanaša na ime afganistanske pokrajine (mesto Lajawardshoy), od koder je Lapis lazuli prihajal na staroveški Bližnji vzhod. Ko pravi torej Hieronim: »*Kajti tudi Asur se jim je pridružil*«, sporoča s konotativim kodiranjem o vojaškem sodelovanju Panoncev s severnjaškimi 'barbari' potemtakem tudi: »*.../ in obžalovanja vredno za republiko, celo Panonci. Kajti tudi venetus se jim je pridružil*«! Govori o oz. asociira na slavofono populacijo Panonije.

dejansko vladal Aetij; in zato spopad z njim na Katalaunskih poljanah) bodisi italijansko prefekturo (s samim Rimom) in zato vdor v Italijo po 'porazu' na Katalaunskih poljanah, na kar Valentinian III. kakopak ni mogel pristati.

Kaj je Atilo pripravilo do tega, da je leta 451 mestu Rim prizanesel z usodo Ogleja, ni znano. Znano je le, da je po srečanju s papežem Leom I. v Benečiji, obrnil vojsko in se vrnil v Panonijo, odtlej pa se je do svojega atentata vojskoval le še z vzhodnim Rimom. Morda mu je bila obljubljena poroka katerega od njegovih dedičev s potomkami Valentinijana III., o čemer danes lahko le špekuliramo, vedeti pa z gotovostjo ne moremo? Atila je bil preko svoje žene umorjen od dolge roke bodisi bizantinskega vladarja bodisi od Aetija, njegovim dedičem pa so se pod vodstvom Gepidov v letu 454 uprla podložna ljudstva, ki so Hune v prvi geostrateško relevantni bitki od časov medsebojnih spopadov Aleksandrovih naslednikov, v kateri niso bili udeleženi Rimljani, porazili; ter jih prisilili k umiku preostanka njihove vojske za Karpate.

Dve desetletji kasneje je Odoaker odstavil poslednjega vladarja Zahoda in se proglasil za kralja (namesto cesarja) Italije, ter tako odpravil zahodni Rim. Panoniji so do pričetka Justinijanove vojne z Ostrogoti Italije vladala razna 'germanska' ljudstva, Panonci pa se še od časov pred vladavino Atila ter dalje vse do dobe Justinijana niso kadarkoli več bojevali na strani Rima, temveč na strani severnjaških 'barbarskih' federatskih 'plemen'; na strani Rima pa le toliko, kolikor je koalicija teh severnjaških ljudstev posamezne vladarje Rima podpirala enega nasproti drugemu (npr. ob podpori Majorianu³⁷⁶).

V Dalmaciji so bile zadeve drugačne toliko, da po Atilovem umoru ni pripadla Gepidom in njihovim zaveznikom, saj v okvirih mirovne pogodbe s Huni iz leta 434 za razliko od Panonije ni bila neposredno anektirana k hunski državi, pač pa le postavljena pod Atilovo vojaško poveljstvo, in je zato po letu 454 ostala formalno del zahodnega Rima ter se je rimsko prebivalstvo tako ohranilo v posameznih obmorskih mestih. Toda podeželje Dalmacije in tudi obzidja teh mest so bila prvič, kot pravilno ugotavlja

³⁷⁶ Sidonius Apollinaris našteva ljudstva, ki so sodelovala v podporo Majorianu»/.../ *Bastarna, Suebus, Pannonius, Neurus, Chunus, Geta, Dacus, Halanus, Bellonotus, Rugus, Burgundio, Vesus, Alites, Bisalta, Ostrogothus, Procrustes, Sarmata, Moschus* /.../« (Sidonius Apollinaris, *Carmina* V, 474–477). Mimogrede, ponovno se pojavlja ime Getov – ne kot sinonim Gotov, kajti tem pravi »Ostrogothus« niti kot sinonim prebivalstva Dacije, kajti tega imenuje »Dacus«, tudi ne kot označevalec Vizigotov, kajti tem pravi Vesus, še manj kot označevalec starih zoroastrskih Getov, ki so do njegovega časa že davno izginili in jih ni mogel referirati, temveč govori o Getih kot prednikih tistih staroveških Getov pozne antike, o katerih tako Theophylact Simocatta kot tudi grof Marcellinus poročata, kot o Sclavenom istovetnem spontanem ljudstvu.

Konstantin Porfirogenet, od provincialnega 'severnjaškega' prebivalstva prebita že v času Atila.³⁷⁷

Konstantin Porfirogenet seveda imenuje z izrazom Sclaveni ljudstva bivajoča severno od Donave, nič pa ne govori o pred-rimskih staroselcih Dalmacije in Panonije, saj ga ti kot rimskega vladarja prav malo brigajo. Omemba njih obstoja in preživetja v srednji vek (o čemer poročajo viri, kot so Knjiga generacij, Julijan Odpadnik, Cassiodorus, Prokopij, itd.) bi vzela prepričljivost njegovi štoriji o Dalmaciji kot Rimu (in celo vzhodnemu) pripadajoči deželi.³⁷⁸ Toda, kot rečeno, so v letu 449 (verjetno že celo nekaj let prej) s severa mogli vdreti kvečjemu Atilovi Huni (in v okviru njegove vojske gotovo tudi marsikateri Slovani s severa). Kot pa je jasno razvidno iz virov, kakršni so Psevdo-Scymnus, Plinij starejši, Julijan Odpadnik, Hieronim, Jordanes, Cassiodorus, itd., je starožitna slavofona populacija bivala in se iz stoletja v stoletje ohranjala na območjih Panonije in Liburnije že davno pred letom 449, pa tudi še dolgo po njem.

Podal sem to kratko razčlenbo izjav o Sclavenih *De administrando imperio* med 'benignimi' viri o Sclavenih antike te Priloge B kljub relativno pozni dobi njegovega nastanka (vsaj v primerjavi z ostalimi v tej prilogi razčlenjenimi viri) zato, ker prav zagotovo in črno na belem potrjuje, da so se doselitve Sclavenov s severa na območja

³⁷⁷ Konstantin seveda celotno zgodbo o 'avarsko-sclavenskem' zavzetju Salone postavlja v kontekst pripovedi o tem, kako se je vzpostavila vzhodnorimska oblast nad območjem le objadranskih mest, kakršno je bilo mesto Ragusa, in kasnejših dogodkov v Dalmaciji, ki so se zvrstili po Atilovi smrti, zato ne omenja. Ignorira obdobje od 454 do 476, tudi pa ignorira, da so Sclaveni nad Dalmacijo (brez Liburnije, kjer so se uveljavili že pol stoletja prej) vzpostavili vojaško-politično oblast šele v poslednjih letih šestega stoletja, ko je zavoljo priključitve »Provincie Sclaborum« psevdo-avarskemu kaganatu ob drugem bavarskem napadu leta 595 propadlo štiri desetletja trajajoče obdobje miru med vzhodnim Rimom in »provincia Sclaborum«. Več o tem v prilogi C. Pripoved Konstantin podaja torej kot informacijo o tem, zakaj je Ragusa v političnem in geostrateškem smislu – po njegovem – vzhodnorimsko mesto, hkrati pa v tej pripovedi podaja vizijo Hrvaške kot vzhodnorimskega federata (naselitev v dobi Heraklija), nasproti politični realnosti njegove dobe, ko se je Hrvaška naslonila na zavezništvo Frankov in papeške države. Mimogrede naj kot zanimivost povem še, kako je v istem letu 449, o katerem poroča Konstantin Porfirogenet, da je Salona prvič padla v roke Sclavenom, Valentinian III. poslal (kot talca) na Atilov dvor Flavija Oresta, kjer je postal »notarius«. Orestes je še v istem letu kar dvakrat potoval kot Atilov odposlanec na bizantinski dvor Teodozija II. Bil je Flavij Orestes prav isti, kot tisti, ki je kasneje (475) izvedel državni udar zoper Julija Neposa in ga izgnal v Dalmacijo. Bil je tudi oče poslednjega zahodnorimskega cesarja Romula Avgustula, ki ga je odstavil Odoaker. Ta je leta 480 dal umoriti Julija Nepa in je tako do dobe Karla Velikega odpravil cesarstvo zahodega Rima.

³⁷⁸ Ker tudi hrvaški prevajalec DAI stoji na doselitveni teoriji Slovanov, saj tudi on rabi Slované od drugod »doseljene«, da opraviči hrvaško okupacijo v času Heraklija in kolaboracijo sprva z vzhodnim Rimom in nato s papizmom od doselitve dalje, je razumljivo, da v svojem prevodu te od severa izvirajoče Porfirogenetove Sclavene z domicilom na območjih severno od Donave, ki zavzamejo Salono v letu 449, enači s Slovenci, in zapiše: »Kad ono Slovenci osvojiše ostale gradove u toj temi, osvoje i taj grad.« (Švab in Tomašić 2003, 70). In vendar se moti; s severa so v letu 449 mogli z Atilovo vojsko vdreti kvečjemu severni Sclaveni ali celo že tedaj tudi imanentni (Srbo-)Hrvati področij kasnejše Bele Hrvaške; imanentni Slovenci pa so na teh območjih južno od Donave omenjani v virih najsi bo z venetskimi ali pa s sclavenskim označevalcem že stoletja prej.

južno od Donave (sicer poseljena v glavnem – z izjemo mest – ravno tako s Sclaveni), dogajale tudi že pred famoznim letom 568, pa tudi – kot je razvidno iz Konstantinove pripovedi o zgodovinski pojavitvi Hrvatov – še dolgo po njem.

B.2.5 Martin iz Brage

Martin iz Brage je bil rojen v Panoniji okrog leta 520. Znano je, da je v mladosti obiskal krščansko sveto deželo in postal menih. Njegov odhod iz Panonije v grobem sovpada s pričetkom gotskih vojn. Na podlagi znane okoliščine, da si je tokom življenja dopisoval z raznimi na Zahodu bivajočimi posamezniki, se zdi verjetno, da se je v Panonijo po začetnih vzhodnorimskih vojaških zmagah vrnil in stike s temi osebami navezal tedaj.³⁷⁹ Kasneje je Panonijo ponovno zapustil in odšel v Galicijo, kjer je ustanovil več samostanov in pričel iz arijanstva v katolicizem spreobračati tam naseljene Suebe, ki so se v Galicijo doselili v letih 409–410 z območij Galije, kamor so z območij Germanije Magne vdrli menda na silvestrovo leta 405. Postal je najprej opat v samostanu Dumio, od 556 pa škof mesta Braga, po katerem nosi svoj vzdevek. Od leta 570 je bil nadškof vse Galicije. Umrl je leta 579 in bil nato proglašen za svetnika. V letu 558³⁸⁰ je sestavil pesem posvečeno svetemu Martinu iz Toursa, s katerim ga je poleg krstnega imena družilo tudi panonsko poreklo, in kateremu je bila posvečena bazilika samostana Dumio pri Bragi.³⁸¹ Pesem, ki jo je v slovenščino prevedel Kajetan Gantar, je vklesana nad južnim vhodom bazilike Sv. Martina:

*Po evangelijski čisti resnici, ki dvanajst izbrancev / z njo je kraljestvo Kristusa
vsemu oznanjalo svetu, / in po pisalu presvetega Pavla – ob njem je premagan /
zbor sveta obstrmel, umolknil zbor je sofistov –, / tebi Martin, do konca odprti so
severni kraji, / zemlja, poprej neprehodna, zdaj vere je potem odprta. / S hvalo
vseh tvojih zaslug in s čudeži tvoje kreposti / mrzla Germanija zdaj za vero se v
Kristusa vnema, / v ognju gori, ki ti si vžgal ga z Duhom božanskim. / Ti od*

³⁷⁹ Šašel navaja, da je gojil »kulturno in duhovno zvezo« s sodobnikom Venantijem Fortunatom, ki je bival v Trevisu. Dopisoval naj bi si tudi z Radegundo – hčerko z Langobardi povezanega kralja Turingov – ter z njeno hčero opatico Agnezo (Šašel 1976). Težko si je predstavljati, da bi te stike navezal že kot mladenič pred odhodom v sveto deželo, še manj, da bi jih mogel vzpostaviti od tam, pa tudi, da bi se z omenjenimi osebami spoznal šele po prihodu v oddaljeno Brago.

³⁸⁰ Datacija je Šašlova (Šašel 1976), nanaša se na desetletje pred selitvijo Langobardov v Italijo in na dobo nekaj let po koncu sclavenskih spopadov z vzhodnim Rimom v letih 549–552, o čemer več v Prilogi C.

³⁸¹ Martin iz Toursa naj bi bival med leti 316 in 397. Po njegovi zaslugi naj bi se spreobrnilo prebivalstvo Galije; in tako velja kristjanom za njenega zavetnika.

sovražnega Severa slano ledeno preganjaš. / Ti za pobožno zavezništvo s Kristusom sam pridobivaš / vrsto velikih rodov: Aleman in Saks in Turingec, / Rug, Slovan, Naran, Sarmat, Dat in Panonec, / Frank, Ostrogot, Burgund, Dačan, in Alan se raduje / zdaj, da Boga je pod tabo spoznal, ob čudežih tvojih / Sueb se učil je, kako in kam pot vere ga vodi. / Tvojim zaslugam predan sezidal te svete je dvore, / v vrh jih sijajni povzdignil je, v Kristusa slavno svetišče. / Z njimi priznava, Martin, da njegovim molitvam in prošnjam / živo pomagala milost preslavna je čudežev tvojih. / Ti, ki pastirja te svojega Galija z radostjo kliče, / bodi Galiciji vsej priprošnjik in mogočen zavetnik! (Martin iz Brage, Oda sv. Martinu iz Toursa)

Pesnitev, ki je bila ustvarjena v letu 558, omenja Sclavene (oz. Slovane v Gantarjevem prevodu) kot enega od že v četrtem stoletju pokristjanjenih ljudstev. Ker Martin iz Toursa ni deloval izven meja Rimskega imperija, pač pa izključno v Galiji, so potemtakem, Sclaveni bivali tudi na njenih območjih že tedaj.

Četudi drži, da je eponimni spisek ljudstev navedenih v tej pesnitvi deloma povzet po starejših virih – predvsem po spisku ljudstev iz že v zgornjem poglavju v opombi navedene *Carmine V* Sidonija Apolinarija (in po menda podobnih spiskih pri Evzebiju in Dracontiju) – pa se ta Martinov seznam ljudstev od teh literarnih predlog vendarle razlikuje. Kot je lahko vidimo, se v Martinovem spisku petnajstih ljudstev pojavlja osem eponimno navedenih ljudstev s Sidonijevega seznama: Suebus, Pannonius, Dacus, Halanus, Rugus, Burgundio, Ostrogothus, in Sarmata. Ostalih sedem (Alemannus, Saxus, Toringus, Sclavus, Nara, Datus, Francus) pa je Martin iz Brage vstavil v pesnitev po svoji izbiri. Od teh sedmih so štiri (Aleman, Sas, Toringijec, Frank) vsekakor dokaj znana ljudstva dobe šestega stoletja ter so zagotovo omenjana v Martinovi pesnitvi zavrlo njihove politične relevantnosti na območjih nekdanje Galije v tej dobi.

O preostalih treh ljudstvih, ki jih v svoji pesnitvi Martin iz Brage omenja, glede eponima Nara domnevam, da gre za eponim izoblikovan iz imena Narbonensis (Narbonska Galija), in da mu je kot predloga verjetno služila omemba eponima Neurus (Neuri, ljudstvo Herodotove Skitijs) v Sidonijevem spisku. O imenu Datus se je (npr. Šašel, pa tudi Curta) domnevalo, da gre za Dance, toda 'podobnosti' imen Datov in Dancev niso nič večje kot npr. z imenom Dagestancev ali kateregakoli že ljudstva 'na D'... Res sicer nekateri srednjeveški rokopisi prenašajo ime antične Dacije na Dance,

vendar pa ne v šestem stoletju; poleg tega pa so Danci bivali tako daleč proti severu, da se ne zdi prav verjetno, kako bi bili v očeh panonskega avtorja pesnitve pokristjanjeni na območju četrto-do-šesto stoletne Galije. Dosti verjetneje se zdi, da je Martin iz Brage eponim Datus svoje pesnitve prevzel iz imena prebivalstva, ki ga na območju *Keltogalatije Aquitanie* omenja Ptolemaj v *Geografiji*, ko zapiše: »καὶ ὑπο μὲν τοῦς Γαβαλοῦς Δάτιοι, καὶ πόλις Τάστα«. (Ptolemaj, *Geografija*, 2, 7).³⁸² Glede imen vseh šestih ljudstev, ki jih Martin iz Brage omenja v pesnitvi in niso prevzeta s Sidonijevega spiska ravno tako pa ne označujejo spontanega slavofonega ljudstva, torej velja, da jih omenja izključno zavoljo njihove navzočnosti (bodisi v zgodnji fazi imperija bodisi v njegovem času) na območju Galije. Zakaj bi torej glede Sclavenov, ki jih omenja, veljalo kakorkoli drugače?

Tudi, če pustim ob strani historiografske omembe Venetov ob atlantski obali Galije,³⁸³ ostaja tekstualno dejstvo, da je o Sclavenih na območjih atlantske obale govoril uporabljajoč njihovo endonimno poimenovanje še vsaj en primarni vir – Theophylact Simocatta v šesti knjigi svoje *Zgodovine*, kjer je zapisal sledečo pripoved o nenavadnem dogodku, do katerega je prišlo še pred prvo Priskovo vojaško ekspedicijo po Balkanu (torej pred letom 588).³⁸⁴

³⁸² Gabali so bili menda galsko ljudstvo, ki so bili podrejeni Arvernom, in so imeli svoj čas v posesti neke rudnike srebra; Datiji, ki jih omenja Ptolemaj, pa so bili morda eden od rodov teh Gabalov, ali pa kakšna njim podrejena manjšinska skupina.

³⁸³ Ob Atlantiku v Galiji Venete omenjajo Julij Cezar na območju kasnejše Bretanije (Julij Cezar, *Galska vojna*, 3, 7–16); in ponavljajoč njegovo omembo na istem območju še razni drugi viri (npr. Cassij Dio, *Rimska zgodovina*, 39, 40–43). Na območju Gallie Lugdunensis (Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 4, 32) in tudi na otokih ob akvitanski obali (prav tam, 4, 33) jih omenja Plinij starejši, Strabon pa jih omenja celo na območju Galije Belgice (Strabon, *Geographika*, 4, 4, 1). O omembah Venetov Galije v tej študiji nisem niti mogel (zaradi omejenosti s prostorom) niti želel pisati, saj nisem povsem prepričan o tem ali niso omembe Venetov Galije morda le posledica prenosa lociranja mita o nahajališčih jantarja, Eridana in predvsem hesperidskega vrta ter Erytheje in Atlasa s severa Evrope na zahod ob Atlantik (o čemer sem obširno govoril v prvem delu Priloge A), kot posledica okoliščine, da beseda hesperos v grščini označuje pač zahod. Ne zdi se nemogoče, da so rimski in grški pisci morda naposled tudi samo ime Venetov prenesli vzporedno z relokalizacijo hesperidskega vrta in Erytheje, ki se sopojavljata v aktiviranem referencialnem že najstarejših izjav o Phaethonu in posledično o Venetih, z baltskega območja ob Atlantik. Vsaj glede Strabonovih Venetov Belgice se zdi to precej verjetno, saj jih na območju Belgije ne omenja niti en drugi vir. Belgica pa je svoje ime prejela po imenu Belcae, ki pa ga Pomponij Mela (zapiše označevalec Belcae) pripisuje Skitom daljnega severa, »kjer so trajne zime in nevzdržen mraz« (Pomponij Mela, *De Chorographia*, 3, 31). Mela govori o tem imenu kot o generalnem označevalcu po njegovem večine skitskih plemen (namreč Baltov), sprva pa je označevalo prebivalstvo mitskega otoka Baltie; tj. Basileje. Ker je bila lokacija tega etnonima prenesena s severa na zahod skladno s premikom lokacij Erytheie, Eridana itd., se ne zdi povsem nemogoče, da je morda Strabon, ki je bil rojen v Anatoliji in Belgike ni kadarkoli v živo videl, sledeč seveda intertekstualno na svoj način omembi Venetov v Galiji pri Juliju Cezarju, napravljal napako, ko je poznavajoč nek vir, ki je Venete omenjal na območju teh Melinih Belcae severa Evrope, prenesel venetsko ime ob Atlantik v tedanjo rimsko Gallijo Belgico.

³⁸⁴ O istem dogodku poroča tudi Theophanes Spovednik v zgodnjem devetem stoletju v svojem *Kronikonu*, le da po njegovi pripovedi pot teh treh Sclavenov ni trajala petnajst temveč osemnajst

Naslednjega dne so bili trije možje, Sclaveni po rasi, ki niso nosili orožja ali druge vojaške opreme, zajeti od vladarjevih stražarjev. Njihova edina prtljaga so bile lire, razen tega pa niso tovorili prav ničesar. In tako jih je vladar povprašal, kateremu narodu pripadajo, kje so njim pripadajoča prebivališča in zakaj se nahajajo v rimskih deželah. Odvrnili so mu, da so Sclaveni in da prebivajo na območju zahodnega oceana. Kagan je poslal odposlance v njihovo deželo, da bi zbrali vojaško silo, in je zasul njihove vladarje s številnimi darili. Ti pa so darila sprejeli, zavezništvo z njim pa zavrnilo, češ, da jim ga dolgotrajnost potovanja onemogoča. Tako so v svoj zagovor poslali nazaj h kaganu prav te tri može, ki so bili zajeti. Potovali so petnajst mesecev, toda kagan je pozabil na diplomatsko pravo in jim prepovedal vrnitev. Ker so slišali, kako rimski narod izmed vseh poznanih najbolj slovi po premožnosti in usmiljenju, so izkoristili priložnost in pobegnili v Trakijo. Lire so nosili, ker niso imeli navade krasiti svojih teles z orožjem, saj njihova dežela ne pozna železa in jim tako omogoča mirno in spokojno življenje, glasbo pa so igrali z lirami, ker niso znali igrati s trobentami. Povsem razumno so namreč povedali, da je tistim, ki niso vešči umetnosti vojne, izvajanje glasbene umetnosti ljubše. Tako je po teh njihovih besedah vladar z občudovanjem do njihovega plemena odločil, da so ti barbari, na katere je naletel, vredni gostoljubja ter je v zaprepatenosti nad veličino njihovih teles ter nad plemenitostjo njihovih udov, poslal te može s spremstvom v Heraklejo. (Theophylact Simocatta, Zgodovina, 6, 2, 10–16)³⁸⁵

mesecev. Theophanes postavlja ta dogodek v leto 590. Ker se njuna pripoved malenkostno razlikuje, očitno Theophanes ni pisal na podlagi Theophylacta, temveč na podlagi nekega dokumenta iz bizantinskih državnih arhivov; kar napeljuje na misel, da se je ta opisani dogodek dejansko pripetil. Tako ali drugače pa se je dogodil še pred prvim spopadom Sclavenov z Bavarci v Alpah, ki ga omenja Pavel Diakon v *Zgodovini Langobardov*, do katerega je prišlo v letu 593, in ki ga hegemonija tolmači kot odraz slovanskega vojaškega prodiranja z Balkana proti zahodu v Alpe. Kot je videti, so že vsaj v letu 588 (590 minus 18 mesecev) določeni od spontanosti Sclavenov bivali ob atlantski obali.

³⁸⁵ Na tem mestu bi še enkrat navedel izjavo iz *Punice* Silijs Italika: »*Young Pedianus fought bravely there in the armour of Polydamas. He claimed descent from Troy and Antenor as his ancestor; he was a worthy scion of his race, the pride of the sacred river Timavus; and his name was dear to the Euganean land. Father Eridanus, the Venetian clans one and all, and the men who rejoice in the spring of Aponus – these declared that he had no rival, either in battle or when he preferred the peaceful company of the Muses and the obscurity of a studious life, and charmed away trouble with the music of the lyre.*« (Silius Italicus, *Punica*, 12, 212–221; podčrtal M.G.). Navajam ta odsek *Punice* ponovno, ker gre za primer, kjer se zgodi tisto, o čemer sem govoril nekaj višje, ko sem pisal o srečanju venetske in, recimo ji, getske teorije. Očitno je namreč, da je Theophylact Simocatta zgoraj opisani dogodek o teh treh ob Atlantiku bivajočih pripadnikih naroda Sclavenov (ki ga sicer na več mestih enači z antičnimmi Geti), o katerih poroča, da so raje kot pihajoči na vojaške trobente živeli spokojno življenje ob igranju na lire, začel z motivom iz *Punice*, kjer je poetično opisan / razstavljen nek fiktivni Venet kot odraz od Silijs Italica ob Jadranu spontano bivajoče doživetih Venetov / Sclavenov projiciranih v Hanibalov čas. Aktivirani motiv obeh izjav – *Punice* o Venetih in Theophylacta o Sclavenih – o liri kot glasbilu miru je identičen. To pa

Na podlagi te Theophylactove pripovedi je Fran Saleški Finžgar oblikoval literarni lik Radovana iz romana *Pod svobodnim soncem*,³⁸⁶ Rene Goscinnny pa verjetno – po

napeljuje na misel, da je Theophylact o teh treh Sclavenih pisal kot o bivajočih ob Atlantiku na istih območjih, kjer antični viri omenjajo atlantske Venete. Ravno zato tudi menim, da so se bivališča teh treh Sclavenov dejansko nahajala ob galski obali Atlantika (v Vendeji?), pa tudi, da bi mogel Finžgarjev Radovan romana *Pod svobodnim soncem* potovati ne le po območju med Carigradom in Baltikom, pač pa prav do Asteriksove domovine. Zaslediti pa je mogoče v ohranjeni literaturi še vsaj en primer izrecnega pripisovanja mitografske motivike aktiviranega referencialnega antičnih izjav o Venetih Getom. Takšen primer tvori pesnitev *De Bello Gothico* (Gotska vojna) poznorimskega pesnika Claudiana (ki je uspeval med cca 370 in 404 po Kr.), ki je prvi zavoljo 'ustvarjalne svobode' (ki si je kot zgodovinopisec ne bi mogl privoščiti, lahko pa si jo je privoščil kot pesnik) enačil (zmotno!) Gote svojega časa s staroveškimi Geti, kar je sicer od Cassiodora dalje postalo vse do uničenja ostrogotske države v Italiji sredi šestega stoletja hegemonsko (z močjo ostrogotske kraljevine Teodorika) uveljavljeno pojmovanje. V usta gotskega kralja Alarika – pojmovanega torej kot kralja Getov – je Claudian namreč postavil sledeče besede: »*I have overrun so many peoples and cities, I have burst through the Alps and drunk of the waters of Eridanus from out a victor's helmet. What is left me but Rome?*« (Claudian, *De Bello Gothico*, 566–568). V latinskem izvirniku je sicer Eridan imenovan »Padum«, a ker obe imeni Claudian enači v verzu 211 iste pesnitve, je očitno, da govori o Eridanu; tj. o tistem pitju njegovih voda, o katerem pravi že 1) Phaedra v Euripidovem *Hippolytu*: »*Oh, oh! How I long to draw a drink of pure water from a dewy spring and to take my rest lying under the poplar trees and in the uncut meadow!*« (prav tam, 208–211); 2) Psevdo-Aristotel v *De Mirabilibus auscultationibus*: »*Pravijo, da je te otoke nanesla reka Eridan. V bližini reke se očitno nahaja jezero, ki vsebuje termalno vodo. Močan in neprijeten vonj se širi iz njega in nobena žival ne pije njegove vode niti noben ptič ne leti preko njega, ne da bi strmoglavil in umrl. Po obsegu meri dvesto stadijev, po širini pa deset. Lokalno prebivalstvo pravi, da je Phaethon padel v to jezero, ko ga je zadela strela. V njem se nahaja veliko topolov, s katerih se cedi t.i. elektron.*« (Psevdo-Aristoteles, *De mirabilibus auscultationibus*, 81); in 3) Strabon, ko piše: »*Kallimachos pravi, kako se mu zdi smešno, če kateri pisec zatrjuje, da atenske device »zajemajo čisto vodo iz Eridana, ki se je celo govedo izogiba.*« (Strabon, *Geographika*, 9, 1, 19). Ob tem bi izpostavil, da sodobna hegemonika 'pojasnjevanja' vzrokov enačenja starodavnih (Herodotovih) Getov z bodisi Alarikovimi (in kasnejšimi) Goti bodisi s Slovani povsem zanemarjajo pomembno razliko, da je to enačenje v primeru Gotov bilo uveljavljano hegemonsko s strani vladajočega ostrogotskega režima (ter da mu je mogoče najti vir, kot rečeno, v pesnitvi Claudiana), medtem ko enačenje Getov s Sclaveni ni bilo uveljavljano niti z vojaško silo in še manj s hegemonijo, pač pa se je pojavljalo 'sporadično' tedanji gotski hegemoniji navkljub. Bo sicer zelo verjetno držalo, kako prvotni Herodotovi Geti niso bili slavofona populacija, pač pa neka (pitagorejstvu sledeča) super-stratna (hegemonika) skupina, ki se je kot družbeno-vojaško-religiozna elita vzpostavila kot vladajoči sloj tisti »ethne megista« Trakije, ki jo sam Herodot enači z (V)Indii, in o kateri zapiše Psevdo-Scymnus »*Ενετων εχονται Θρακες Ιστροι λεγόμενοι*«. Toda ta elitna vladajoča skupina je bila po vsej verjetnosti zdesetkana že v času spopada z Darijevo perzijsko vojsko pred njenim vpadom na območja Skitije, ter nato uničena v času spopadov z Makedonskim imperijem že za časa Aleksandra (in nato še raznih njegovih naslednikov) ter tako že v času spopada Rimljanov s traškim kraljestvom Burebiste (Strabon, *Geographika*, 7, 3, 5) ni šlo več za naslednike teh Herodotovih Getov, saj sam Strabon poroča tudi, da so v njegovem času Tračani (kamor je prišteval Gete) pomešani s Skiti, s Sarmati in z Bastarni. (prav tam, 7, 3, 2). Tako ni kakršnegakoli dokaza, da bi uveljavitev getskega poimenovanja Sclavenov bila poznoantična ali zgodnje-srednjeveška inovacija, pač pa je po vsej verjetnosti bila vzpostavljena skozi stoletja in bila uveljavljena že za časa Ovidijevega bivanja v izgnanstvu v mestu Tomis (Ovidij je bil sicer kakšnih dvajset let mlajši od Strabona, a je umrl prej); oz. jo je morda celo prav sam Ovidij pričel uveljavljati. Drugače namreč ni mogoče razumeti pojavljanja motivike Phaethonovega/Venetskega/Eridanskega mita tako pri Theophylactu kakor pri Claudianu (pri čemer prvi Gete enači s Sclaveni, drugi pa z Goti) kakor tako, da pojmujeemo Venete Trakije (Psevdo-Scymna) in Herodotove »ethnos megiston« Trakije kot etnos, 1) glede katerega se je že pred Claudianom uveljavilo getsko poimenovanje; 2) se posledično na te Gete preneslo elemente motivike z Veneti Baltika in Jadrana zvezanega oz. pomensko sidranega Phaethonovega mita (kar bi ne bilo mogoče, če bi Veneti Baltika, Jadrana in Trakije ne bili pripadniki enovite (slavofone) etnolingvistične spontanosti); in 3) se je nato šele po doselitvi Gotov v Trakijo to motiviko moglo pričeti uveljavljati glede Gotov, kakor je to izpričano v zgornji izjavi Claudiana o 'zmagoslavni' besedah iz Eridana pijočega Gota Alarika.

³⁸⁶ Fran Saleški Finžgar je te tri Slované združil v enotni lik Radovana; nato pa tega predstavil v čas vladavine Justinijana in Theodore. Pri Finžgarju Radovan potuje med Baltikom in Bizancem, saj očitno

združitvi tega Theophylactovega poročila s poročilom Julija Cezarja o uporabi Venetov Bretonije v *Galskih vojnah* – like Asterixa, Obelixa in Getafixa iz znamenite serije stripov; bolj važno kot to pa je za namen te študije, da Theophylact govori o slavenski poselitvi območij ob atlantski obali že pred zadnjim desetletjem šestega stoletja, tj. pred prvim spopadom Sclavenov z Bavarci v letu 593.

Kje natančno ob Atlantiku bi se ta območja utegnili nahajati, ne bo kadarkoli, razen v slučaju, da se pojavi kakšen novi primarni vir, dokončno določljivo. Možne lokacije so po mojem mnenju: okolica Hamburga, spodnji tok Rena, ali pa bretansko-vendejska Galija, kjer viri že v antiki poročajo o Venetih. Glede na časovno obdobje potovanja, ki naj bi trajalo petnajst mesecev (pri sicer identičnem poročilu Theophana Spovednika pa celo osemnajst mesecev) in glede na motivično sorodnost z zapisom o Venetih v *Punici* se zdi še najverjetnejša ravno zadnja možnost.

Theophylact kot razlog nepripravljenosti teh Sclavenov sodelovati v zavezništvu s kaganom navaja izjemno oddaljenost njihovih bivališč. Toda v luči zgoraj navedene pesnitve Martina iz Brage, kjer je rečeno, da so Sclaveni (z območij Galije) bili pokristjanjeni že v četrtem stoletju, je mogoče razbrati, v čem se je skrival dejanski vzrok nepripravljenosti teh ob Atlantiku bivajočih Sclavenov sodelovati s (poganskim) kaganom v vojnih dejavnostih usmerjenih zoper vzhodni Rim.

Tudi pa, če odmislimo to Theophylactovo omembo ter še vse literarne omembe atlantskih Venetov, ostaja besedilno dejstvo, da šestostoletni pisec Martin iz Brage v svoji pesnitvi našteva izključno ljudstva s Sidonijevega spiska ter poleg njih ljudstva, ki so bila relevantna z vidika navzočnosti na območjih bodisi antične bodisi šestostoletne Galije, in tako ni prav verjetno, da pa bi edino le Sclaveni bili omenjeni iz nekega tretjega razloga.³⁸⁷ Tolmačenja sodobnih hegemoniji služečih besedil, ki bi na vsak način ljudstvo, na katerega se ta Martinova omemba Sclavenov nanaša, locirali v Panonijo ali celo na območja severno od Donave ob Panoniji, zavestno ignorirajo okoliščino, da se v Martinovi pesnitvi imena etnij nahajajo bodisi kot prevzeta s Sidonijevega spiska bodisi zavržjo njihove navzočnosti na območjih Galije, in tako

tudi Finžgar ni zmožal verjeti, da bi Slovani v šestem stoletju bivali tudi ob Atlantiku. Toda pesnitev Martina iz Brage mu verjetno ni bila poznana, še manj pa *Punica*.

³⁸⁷ Nenazadnje pa – kje pa naj bi človek, ki je Panonijo zapustil najkasneje okrog leta 550 (verjetno celo dosti prej) pravzaprav za obstoj Sclavenov kateregakoli območja že sploh izvedel, da jih je v pesnitev mogel vnesti, ko pa naj bi se Sclaveni po hegemonsko uveljavljeni štoriji na območjih južno od Donave prvič naselili šele po umiku Langobardov v Italijo leta 568? Izvedel je o Sclavenih lahko le na območjih, kjer je bival; bival pa ni kadarkoli severno od Donave.

edino le glede omembe Sclavenov »izumljajo tradicijo« izjeme; vse to z namenom zadostiti fiksni ideji hegemonije: Sclavenov pred letom 568 zahodneje od Panonije in južno od Donave, kaj šele zahodno od Rena, ne sme biti. Ta fiksna ideja seveda lahko vzdrži v *Savdova-Arabija-nima-nafte* tipu diskurzivnosti, ki se ne meni za ohranjeno pisno vedenje preteklosti. V kritičnem branju omemb Sclavenov v obstoječi literarni in epigrafski zapuščini Evrope pa tovrstne interpretacije ne morejo obveljati kot relevantne, kaj šele kot kredibilne.

Če ponovim: v pesnitvi Martina iz Brage imamo opravka z besedilom, ki sredi šestega stoletja govori o Sclavenih z območja Galije četrtega stoletja.

B.2.6 Etnonim Sclavenov v rimski epigrafiki

Ime Sclavenov pa v obdobju pred šestim stoletjem na območjih južno od Donave nikakor ni omenjano le v rimskih literarnih virih, pač pa se pojavlja tudi na vrsti latinično pisanih rimskodobnih inskripcij. V večini primerov – če ne kar v vseh primerih, ki jih v spodnji tabeli navajam – gre za antroponime oz. v rimski 'priimkih' za rodbinski gens (*nomen gentilicium*), ki pa so bili formirani iz etnonima Sclavenov (kakor se to še dandanes dogaja z imeni, kot so Slavo, Slave, Slavko, Slaven, Slava, Slavica itd.) bodisi neposredno bodisi preko imen po Sclavenih poimenovanih naselbin (mesto Stabiae npr., katerega prvotno ime se je – po epigrafiki sodeč – glasilo Stlabiae). Iz nekaterih inskripcij je razvidno, da gre za imena osvobojenih sužnjev (ali njihovih potomcev);³⁸⁸ tako npr.: » /.../ P(ublius) Stlaborius P(ubli) l(ibertus) Primigenius /.../« (CIL 10, 01403 = EDCS-59100075), kar dobesedno pomeni »Publij Sclaven Primigenij, Publijev osvobojenec« (ali celo: »Publij prvotnega rodu Sclavenov, Publijev osvobojenec«). Te vrste osvobojenec se v temeljnih značilnostih ne razlikujejo od omemb etruščanskih osvobojenih Venetov, ki sem jih omenjal v poslednjem podpoglavju prvega poglavja drugega dela Priloge A, kjer se primer (etruščanske) inskripcije glasi: »La. Venete La. Lethial etera«.

Do mojega odkritja teh rimskih inskripcij je prišlo bolj po naključju, in sicer kot posledica spoznanja, da je antroponim »Stlapurna«, ki se pojavlja na dveh psevdo-

³⁸⁸ Kljub temu, da inskripcije omenjajo (v glavnem) osvobodjene sužnje, pa so nekateri od teh očitno bili kar dobro situirani, tako npr. » /.../ Stlabia / Vict(o)ria / pia vixit / annis LXXXVII /.../«, kjer je ta v Afriki bivajoča 'Zmagoslava' očitno dočakala celih 87 let. V Pompejih pa so na inskripcijah omenjeni Sclaveni (Stlabori) tvorili pravo rodbino, katere pripadniki so – sodeč po vsebini inskripcij – opravljali tudi nekatere visoke administrativne funkcije.

paleo-venetskih inskripcijah latiničnega obdobja pismenosti iz mesta Ateste, derivat imena Sclavenov, saj črka T, ki v »Stlapurna« stoji med S in L, na teh dveh inskripcijah očitno igra enako vlogo kot v latinskih literarnih virih črka C zapisa »Sclaveni«; in se je tako ime v izvirni pojavnosti (izvirna psevdo-paleo-venetska pisava je namreč za razliko od klasične latinščine dopuščala obstoj soglasniškega sklopa S-L, saj je ta sklop izpričan na zgornji polovici atestinskih abecednih tablic) glasilo »Slapurna«, pri čemer pa je glas /p/ v tem imenu posledica preglasa /b/ > /p/ zavoljo etruščanskega jezikovnega vpliva, saj etruščina zvenečega glasu /b/ni poznala (in zanj tudi ni imela svoje črke). Razvoj je tako potekal v smislu Slaburna > Slapurna > Stlapurna, pri čemer ta pridevnik Slaburna ustreza latinskemu Sclaborum, Sclavorum, ipd.

Da med S in L nahajajoča se črka T v antroponimih, ki jih navajam v spodnji tabeli, igra enako vlogo kot črka C v literarnih zapisih tipa Sclavorum, Sclaborum ipd., pa ni razvidno le iz zgornje razčlenbe imena Stlapurna na atestinskih inskripcijah, pač pa je to razvidno še v večji meri tudi iz rimske latinčno pisane epigrafike: večkrat se na rimskih inskripcijah npr. pojavlja antroponim Stlaccius oz. Stladius (ali Stlaccia v primeru žensk), ki pa se vsaj na treh v korpusu latinskih inskripcij najdljivih inskripcijah pojavlja brez med S in L stoječe črke T; torej kot Sladius (oz. Slacia in Slaciae).³⁸⁹ Teh inskripcij sicer v tabeli ne navajam, saj to ime ni izvedeno iz imena Sclavenov. Jih pa omenjam, saj – ker je Stlaccius isti antroponim kot Sladius – dokazujejo, da je na enak način tudi npr. ime »Stlabia« isto ime kot »Slabia«.³⁹⁰ Sicer pa je že Anton Tomaž Linhart o imenu Sclavenov zapisal: »Ob času, ko se je z njimi dogajala ta sprememba, so prišli v grške in latinske letopise kot Sklaveni, Sklavini, Sklavi, Sklavioni, tudi Sthlavi, Sthlavini, Sthlavejiani in Afthlavi.« (Linhart 1788-91/1981, 197). Lahko verjamemo, da je Theta (θ, th) stala med S in L v nekaterih grških zapisih imena Sclavenov, ki jih omenja Linhart, ne pa tudi črka T v latiničnih zapisih, četudi je to z inskripcij ob primerjavi »Stlaccius« in »Slaccius« povsem očitno?³⁹¹ Naj glede identičnosti soglasniškega sklopa STL- in sklopa SCL- citiram enega najbolj izstopajočih (sicer pozitivističnih) latinistov Anglije 19. stoletja:

³⁸⁹ Sladius na CIL 08, 15712 = EDCS-26200060; Slacia na CIL 08, 21763 = EDCS-27100177; Slaciae na CIL 06, 22190 = EDCS-13200476.

³⁹⁰ Brez betatizma pa isto ime kot »Slavia«. Betatizem je kajpak na imenu Sclavenov izpričan ne le v grških zapisih »Sklabenoī« ipd., temveč tudi v latinskih, tako npr. »in Sclaborum provinciam« pri Pavlu Diakonu (Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 4, 7); poleg tega pa betatizem pri Sclavenih / Venetih omenja že Julijan Odpadnik, ko govori o 'venetski' črki »ou«.

³⁹¹ Nenazadnje, mar ni tudi v prepričanje tistih zgodovinarjev, ki v Ptolemajevem etnonimu »Stauanoi« njegovega opisa Evropske Sarmatije v *Geografiji* prepoznavajo ime Slovanov, češ, da gre za korupcijo od domnevnega »Stlauanoi«, vgrajeno to pojmovanje o črki T kot med S in L nahajajoči se?

§ 150. *O. Lat. stl, sl, scl. Quintillian (i. 4. 16) quotes stlocus and stlites as O. Lat. forms. The old form stlis was retained in the legal phrase decemviri stlitibus judicandis in Cicero's time (Cic. Or. xlv. 156); on the Lex Repetundarum of 123-122 B.C. (C. I. L. i. 198) we have once slis but usually lis, and SL. IVDIK on a Scipio epitaph of c. 130 B.C. (i. 38), sclitib... (x. 1249); cf. stloc[us] (v. 7381). Stlembus, slow, is quoted from Lucilius (Paul. Fest. 455. 4 Th); scloppus (v. l. stloppus), is used by Persius (v. 13) to indicate the sound of slapping the cheek when distended (cf. Ital. schioppo): nec scloppo tumidas intendis rumpere bucas. In dialectal names these combinations are preserved, e.g. Stlaccius (C. I. L. vi. 26863, &c.) (cf. Lat. lacca, a swelling on the leg?), Stlaborius (Wilm. 1913, Pompeii) (cf. Lat. labor?), Oscan Slabio-. In Latin the t of stl- (or c, for tl became cl, § 105) would be dropped, as is in the name Foslius (cf. Fostulus, Faustulus), (C. I. L. i. p. 130) (cf. For(c)tis, § 157), leaving sl-, which would become *ll- (see above), then l-. (Lindsay 1894, 307; podčrtal in okrepil M. G.)³⁹²*

Ko sem se do tega spoznanja glede imena Stlapurna z dveh psevdopaleo-venetskih inskripcij atestinske kulture (oz. do pojava črke T med S in L v stari latinščini namesto črke C v literarnih zapisih klasične latinščine, kot to opisuje v zgornjem citatu Lindsay) dokopal, je bila logična posledica, da sem pričel ime Sclavenov iskati tudi na rimski epigrafiki ne v obliki Sclaveni, v kakršni se pojavlja v zgodnjerednjeveških latinskih literarnih virih, temveč v obliki Stla(veni): vtipkal sem tako soglasniški sklop STL v enega od poznanih mi medmrežno dostopnih iskalnikov po korpusu latinskih inskripcij,³⁹³ ki omogoča tekstovno (vsebinsko) brskanje po rimskih inskripcijah, in se

³⁹² Je k temu še kaj dodati? Lindsay sicer primerja ime Stlaborius (a dodaja vprašaj) z latinskim labor; toda nič manj se ta STL ne pojavlja kot slovanska paralela še vrsti drugih latinskih besed L-B korena, v katerem je začetni /s/ (oz. ST ali SC) v povezavi s sledečim /l/ odpadel: liber (= knjiga; prim. slovar), libertus (prim. svoboda / sloboda), ali pa laus, laude ipd. (prim. slava); navzoče tudi v imenih kot Liburnia, Liguria (prim. Lugii, Lužičani; prim. tudi 'pleme' »Catu-slugii« pri Pliniju starejšemu na območju Gallije Belgice (prvi del tega imena, torej »catu«, je galska beseda in pomeni boj, bitka; ohranjeno v angleščini kot »to cut«, rezati, pobiti) in temu ustrezajoče Catuslou(giniensi) z inskripcije EDCS-09200372), kjer drugi del imena »slugii« pri Pliniju in »slou« s te inskripcije ustrezata etnonimu Lugii v klasično-literarni rendiciji, kjer je začetni pred /l/ nahajajoči se /s/ po 'scenariju', kot ga osvetljuje Lindsay, v navedenem citatu, odpadel. Tako je etnonim »Lugii« identičen temu »Slugii« oz. »Sloui«, kar Lužičani tudi so, namreč Slovani. Morda v to kategorijo imen sodi tudi celo sam Latio, Latini (slatina?)? Tako ali drugače pa, kako le si zakarpatsko glasništvo hegemonije more misliti v luči od Lindsaya navedenega oskanskega Slabio, da se je označevalce, kot je zabeležen v obliki Stlaborium na inskripciji iz Pompejev, ki jo navajam v spodnji tabeli, v izvirni pojavnosti mogel kakorkoli razlikovati od praktično identičnega označevalca v zapisu »in Sclaborum provinciam« pri Pavlu Diakonu?

³⁹³ Epigraphik Datenbank. Dostopno na naslovu www.db.edcs.eu/epigr/epi_en.php (dostopno 6. april 2015).

nato pričel prebijati skozi zadetke, ki jih je iskalnik ponudil. Izmed zadetkov, ki jih je iskalnik našel, se jih pojavlja okrog 20, kjer se ta soglasniški sklop STL nahaja v antroponimih izvedenih iz imena Sclavenov. Predstavljam jih skupaj z ostalimi primeri pojavljanja sclavenskega imena na primerkih starorimske epigrafike v spodnji tabeli.³⁹⁴

Tabela B.2: Etnonim Sclavenov v starorimski epigrafiki

Številka	Oblika etnonima Sclavanov z inskripcije	Besedilo inskripcije	CIL koda	EDCS-ID	Kraj najdbe
1	Stlabor	G(ari) f(los) scombr(i) / Scauri / A(uli) Stlabor(i)	CIL 04, 05686	EDCS-26800088	Pompeji, Latium et Campania
2	Stlabori	(Ex d(ecreto) d(ecurionum)) iussu / M(arci) Allei Lucci Libell(ae) / M(arci) Stlabori Fronton(is) / Ilvir(orum) i(ure) d(icundo) quinq(uennaliu m) / Q(uinti) Pompei Maculae / M(arci) Fulvini Silvan(i) / d(uum) vir(orum) v(iis) a(edibus)	CIL 10, 00896	EDCS-11400988	Pompeji, Latium et Campania

³⁹⁴ Inskripcije navajam v tabeli po naključnem vrstnem redu, v zaporedju kot sem jih ob študiju sproti zabeležil. Pri tem se omejujem izključno na inskripcije z izpričanim endonimnim imenom Sclavenov. Inskripcij z izpričanim eksonimnim poimenjovanjem Sclavenov – naj si bo v obliki Vened, Vined ali Vinid – v tej tabeli ne podajam. Vsekakor pa je tudi primerov tovrstnih poimenovanj, ki se prav zagotovo ne nanašajo na Rimljane desete regije Italije (v teh primerih se pojavlja v zapisu venetskega imena črka T in ne D; torej Venet in ne Vened, Vined ali Vinid), ampak na etnične Venede oz. Vende (tj. na Sclavene), mogoče v starorimski epigrafiki najti kar dosti: različice imena Vened se pojavljajo na napisih: CIL 06, 33283 = EDCS-23900841 (Rim), CIL 06, 36510 = EDCS-23801574 (Rim), CIL 09, 04600 = EDCS-14805636 (Norcia / Nursia, Samnium), CIL 11, 04399 = EDCS-21500308 (Ameria, Umbria); različice imena Vined se pojavljajo na napisih: CIL 03, 02963 = EDCS-28400215 (Zadar, Liburnija oz. provinca Dalmatia), CIL 06, 25855 = EDCS-13802111 (Rim), CIL 11, 06700, 788a = EDCS-47000268 (Arretium, Etrurija), CIL 11, 06700, 788b = EDCS-47000269 (Arretium, Etrurija), AE 1974, 00505 = EDCS-09900311 (Brigetio, Pannonia superior); različice imena Vinid pa se pojavljajo na napisih: AE 1983, 00280 = EDCS-08500215 (Otranto / Hydruntum, Apulia et Calabria), CIL 02, 04969, 56 (Tarragona / Tarraco, Hispania citerior), CIL 03, 04353 = EDCS-26600270 (Hurbanovo / Ogyall, Pannonia superior), CIL 06, 28975 (p. 3536) = EDCS-14802940 (Rim), CIL 06, 28976 = EDCS-14802941 (Rim).

		s(acris) p(ublicis) p(rocurandis) / C(aio) Calvisio Cn(aeo) (Lentulo) / co(n)s(ulibus)			
3	Stlabio	D(is) M(anibus) / M(arco) Stlabio Felicissimo / mil(es) cl(assis) pr(aetoriae) Mis(enensis) qui / vixit annis XXVIII / milit(avit) ann(is) VI / Aure(lia) Primigenia co(n)iu/gi suo b(ene) m(erenti) f(ecit)	CIL 10, 03633	EDCS- 17500188	Misenum, Latium et Campania
4	Stlaborio	M(arco) Stlaborio Veio Frontoni aug(uri) d(uum) v(iro) i(ure) d(icundo) iterum quinq(uennali)	CIL 10, 00806	EDCS- 11400890	Pompeji, Latium et Campania
5	Stlaborium	M(arcum) Stlaborium Frontonis / (?) / Fusc(?)se B() Veneri	CIL 04, 07978	EDCS- 24300855	Pompeji, Latium et Campania
6	Stlaborium	M(arcum) Stl(ab)orium / quinq(uennalem)	CIL 04, 07977	EDCS- 24300854	Pompeji, Latium et Campania
7	Sclavius	D(is) M(anibus) fecit / M(arcus) Sclavius Diogenes si/bi et Gratidae Eufrosyne / co(n)iugi liberis et libertis / libertabusque posteris/que eorum h(ui)c	CIL 06, 26012	EDCS- 13800459	Rim

		m(onumento) / d(olus) m(alus) ab(esto)			
8	Stlaborius	/.../ P(ublius) Stlaborius P(ubli) l(ibertus) Fortunatus /.../	CIL 10, 01403	EDCS- 59100075	Herculaneum , Latium et Campania
9	Stlaborius	/.../ P(ublius) Stlaborius P(ubli) l(ibertus) Primigenius /.../	CIL 10, 01403	EDCS- 59100075	Herculaneum , Latium et Campania
10	Sclavus	Pesnitev Martina iz Brage	IHC 00379a = ICERV 00349	EDCS- 38000031	Bracara Augusta, Hispania citerior
11	Sclo(?)	Sclo(?)	CIL 03, 12014, 504	EDCS- 31000717	Virunum, Noricum
12	Stlapurnae	Sex(tiae) Stlapurnae	CIL 01, 02815 (p 1087, 1088)	EDCS- 24700247	Ateste, Venetia et Histria
13	Stlab	Cret(icum) / exc(ellens) / II / P LXXIX P XVI / M(arcus) Stlab(orius) Nymp(hod(otus))	CIL 04, 05526a	EDCS- 26500583	Pompeji, Latium et Campania
14	Stlabia	Stlabia / Secunda / XVI f(?)	CIA 00091 = LIA 00118	EDCS- 10701912	Dyrrachium, Macedonia
15	Stlabia	D(is) M(anibus) s(acrum) / Stlabia / Vict(o)ria / pia vixit / annis LXXXVII / h(ic) s(ita) e(st)	CIL 08, 27216	EDCS- 16400207	Thugga, Africa proconsularis
16	Stlabon	/.../ Stlabon(ius) Fuscinus /.../	CIL 03, 04150	EDCS- 54500971	Savaria, Pannonia superior
17	Stlabori	M(arci) Stlabori Felicis	CIL 04, 02665	EDCS- 29400171	Pompei, Latium et Campania
18	Stlabori	(M(arci) Lucret)i Leri / M(arci) Stlabori	CIL 04, 03340, 114	EDCS- 42400171	Pompei, Latium et Campania

		Ny(mphod(oti?))/ L(uci) Volusi Fausti / Cn(aei) Vibri Callisti / M(arci) Hordioni Philosto(r(gi)) / A(uli) Pacci (Ph)iolodespot(i)/ (A(uli) Mes)si Pronimi / (Ch)rysanti / Primogen(is)			
19	Stlabori	(Perscriptio M)elissaei // Q(uinti) Poppaei Ampliati / L(uci) Magulni Donati / P(ubli) Caeli Primogen(is) / M(arci) Stlabori Nymp//hodoti / Q(uinti) Poppaei Soricis / A(uli) Herennulei / M(acri) (L)uccei Th(?)	CIL 04, 03340,09 4	EDCS- 30300623	Pompei, Latium et Campania
20	Stlaborium	Stlaborium	CIL 04, 07976b	EDCS- 24300853	Pompei, Latium et Campania
21	Stla(boriu)m	Stla(boriu)m	CIL 04, 07976a	EDCS- 24300852	Pompei, Latium et Campania
22	Stlaborius	/.../ Stlaborius Ampliatius /.../	CIL 10, 01403	EDCS- 59100075	Herculaneum , Latium et Campania
23	S(tl)apurn	Aemilia S(tl)apurn(ae) uxor	CIL 01, 02814 (p 1087, 1088)	EDCS- 24700246	Ateste, Venetia et Histria
24	Slavn	D(is) M(anibus) / Cn(aei) Scri(boni) C(ai) l(iberti) / Boni (3) /vix(it) ann(os) NTI vix(it) / LXIV CL ann(os) LX / (P)udens C(3) /	CIL 10, 07823	EDCS- 22400040	Pirri, Sardinia

		T R // Puti(3)/nti vix(it) / ann(os) LX / C // D(is) M(anibus) / IC(3)V SLAVN / (3)I(3)N(3)IS / XX			
25	Slavi	Ser(vius) Galba Imperator Caesar Aug(ustus) ponti(fex) / max(imus) /.../ diem XI K(alendas) Ianuar(ias) /.../ M(arci) Slavi Put<e=I>olani Caralitani /.../	CIL 16, 00009 = CIL 10, 07891 = CIL 03, p. 1958	EDCS- 12300213	Anela, Sardinia
26	Catuslovio	Num(ini) Aug(usti) pag(o) Catus/lovio Mercurio Bri/geni P(ublius) Magnius Belliger basilicam / d(e) s(uo) d(edit)	AE 2006, 00837	EDCS- 44200085	Eu, Belgica
27	Catuslou	L(ucius) Ceralius Rectus sacerdos R(omae et Aug(ustorum)) IIIvir q(uinquennalis) pra(effectus latro)cinio (arcendo ?) / numinibus Aug(ustorum) pago Catuslou(giniens i?) deo (Marti (?) theatru)m cum proscaenio (et suis ornamentis) d(e) s(ua) p(ecunia) f(ecit))	AE 2006, 00836	EDCS- 09200372	Eu, Belgica

28	Tislavos	C(aio) Caerellio pr(a)efect(to) c(oh(ortis) / III Idus (Decembres Primo et Aemiliano co(n)s(ulibus)) / Eutyches Tislavos accep(it (??)?) / ab Petronia Demetr(ia) / Imsus serv<u=O>s Umen(aei) / Aeg(ypto) s(upra) s(crypta) eiusque (denarios) CCCVI / III Id(us) Decembres Prim(o et Aemiliano co(n)s(ulibus)	AE 1952, 00238	EDCS- 13900449	Neznani kraj, Aegyptus
----	----------	--	----------------------	-------------------	---------------------------

Inskripcije te tabele so bile najdene na različnih krajih širom imperija: največ (kar 11) jih je bilo najdenih v Pompejih, ki jih je leta 79 po Kr. zasul izbruh Vezuva in kjer jim kasnejše politike 'damnatio memoriae' niso mogle priti do živega. Dokazujejo navzočnost Sclavenov celo na jugu Apeninskega polotoka že pred tem letom. Tja so bili Sclaveni morda odvedeni že davno pred nastankom teh inskripcij kot sužnji od drugod, morda pa so se kateri tudi sami na ta konec rimske Italije doselili z območij Venetije (superior) oz. iz Karnije ali iz Istre (kolikor so imeli osebno svobodo in rimsko državljanstvo ter na razpolago dovolj sredstev, jim preselitve na območja lažjega podnebja ni mogel kdorkoli braniti), ki so bila vključena v sestav rimske Italije. Vsekakor pa so ti konkretni ljudje z inskripcij iz Pompejev in od drugod bili v času nastanka napisov že osvobojeni ali rojeni osvobojenecem in so bili državljani Rima. Eden je bil, kot je zapisano na sami inskripciji, celo član elitne rimske mornarice iz mesta Misenum, kjer je zadnja dva meseca svojega življenja kot admiral deloval tudi Plinij starejši, nekateri so opravljali vlogo augurov, itd., skratka bili so to v delovanje tedanje rimske družbe vključeni posamezniki. Ostali primeri pojavljanja imena

Sclavenov na inskripcijah, ki jih navajam v tabeli, pa izhajajo še iz sledečih krajev (po abecedi): Anela na Sardiniji, Ateste (dve psevdovenetski inskripciji atestinske kulture latinične dobe), Braga (pesnitev Martina iz Brage), Drač, Eu (tu se ime z dveh inskripcij nanaša na mesto Catuslou / Catuslugi), Herculaneum, Misenum, neznani kraj v Egiptu, Pirri na Sardiniji, Rim, Savaria, Thugga, Virunum.³⁹⁵

Dodal bi k temu, da sam teh sclavenskih imen z inskripcij iz Pompejev, Herculaneuma in Misenuma, ne jemljem pretirano 'dobesedno', saj je očitno, da se v njih imena na »Stlabor« pojavljajo kot rodbinsko ime. Po mojem mnenju se vsa imena na »Stlabor« iz teh mest nanašajo na prebivalstvo, ki je po poreklu izhajalo iz tem trem mestom bližnjega mesta Stabiae v Neapeljskem zalivu, ki je v starejši različici poimenovanja bilo verjetno nazivano Stlabiai. Ob tem sem mnjenja, da v času nastanka inskripcij v teh treh mestih, ki jih v tabeli navajam, imena Stlabori ipd., dokaj verjetno niso pripadala slavofoni populaciji, pač pa se ta osebna imena s sclavenskim etnonimom ujemajo zato, ker so mesto Stabiae svoj čas pred nastankom teh inskripcij poseljevali med Sclaveni rojeni ljudje, katerih potomci – Plinijevi Venetulani, »sinovi Venetov« – najsi bo dejanski ali pa namišljeni se pojavljajo na teh v tabeli navedenih inskripcijah z »nomen gentilium« poimenovanjem tipa Stlabor ipd. Da je to ime prav res od Sclavenov izhajajoče, potrjuje inskripcija CIL 10, 07891, kjer je zapisan na Pompejem, Herculaneumu in Misenumu bližnje mesto Pozzuoli (v antiki Puteoli) nanašajoči se zapis »Marki Slavi Puteolani Caralitani«, kjer ta »Slavi« predstavlja isti »nomen gentilium« kot v primerih »Stlabori« ipd., le zapisan je na drugačen način (inskrpcija je s Sardinije). Toda to razumevanje, ki preko imena naselbine Stabiae enači rodovni gens »Stlaborum« z inskripcij iz Pompejev, Herculaneuma in Misenuma z imenom »Slavi Puteolani« z inskripcije CIL 10, 07891 po eni strani, z od Lindsaya omenjenim 'oskanskim' imenom Slabio po drugi in s Plinijevimi Venetulani po tretji, verjetno drži za inskripcije, najdene v zgoraj omenjenih naselbinah pod Vezuvom, ne more pa to razumevanje o izvoru imen iz sclavenskega imena preko toponima Stabiae obveljati glede zapisa *Stlabia* z inskripcije, ki je bila najdena na povsem drugem koncu imperija v Thuggi (v Afriki oz. Kartagini) ali glede identičnega imena, ki se pojavlja na inskripciji iz Drača, pa tudi ne glede zapisa *Stlapurna* iz Atest, še manj pa glede zapisa *Stlabon* iz

³⁹⁵ Kaj več o teh inskripcijah žal ne morem povedati, saj mi njihove fotografije (razen v nekaj primerih) preko medmrežja niso dostopne. Tudi pa jih na lastne oči nisem videl – kar je glede na njihovo lociranost v raznih muzejih širom območja nekdanjega rimskega imperija razumljivo z vidika stroškov. Raziskovanje teh inskripcij je še naloga prihodnosti.

panonskega mesta Savaria, ki se povsem ujema z nedvomno na Sclavene nanašajočim se (grškim) zapisom »Sthlabon« (Σθλαβων) v *Bellum Avaricum* Georgea iz Pizidije (George Pisida, *Bellum Avaricum*, 409). Ta imena s slednjih inskripcij gotovo označujejo etnične Sclavene neposredno, medtem ko je v primerih zapisov iz mest Pompeji, Herculaneum in Misenum, kot rečeno, verjetneje, da gre 'le' za »sinove Sclavenov« (Venetulani). Ob nadaljnjem razvoju latinskega glasoslovja pa je na epigrafiki starejšo obliko STL nadomestila mlajša SCL: tako npr. v zapisu »*M Sclavius Diogenes*«, ki je bil najden v Rimu (CIL 06, 26012). Ponekod pa se pojavi tudi že soglasniški sklop SL brez vmesne črke, npr. v že omenjenem zapisu »*M Slavi Puteolani Caralitani*«, najdenem na Sardiniji pri (v?) mestu Anela (CIL 10, 07891), ki ga je dal spisati cesar Galba 22. decembra leta 68 po Kr. (11. dan pred januarsko kalendo), kar je zapisano na sami inskripciji. Enak /sl/ soglasniški sklop se pojavlja tudi v imenu in priimku »*Eutyches Tislavos*«, ki je bil zapisan na nek kos papirusa, ki je bil najden v Egiptu (!), ustvarjen pa je bil ta zapis 11. decembra leta 206 po Kr. (EDCS-13900449; tudi tu je datum zapisan v samem besedilu).

Tudi največjim skeptikom, ki bi nikakor ne želeli sprejeti, da med S in L stoječi T v imenih kot npr. Stlabon igra enako vlogo, kakor C v zapisu Sclaveni, oz., ki nikakor ne bi nameravali sprejeti, da so v zgornji tabeli navedena osebna in krajevna imena z osnovo »Stlab« izvedena iz imena Sclavenov, tako ne bo mogoče spregledati, da je torej na vsaj eni inskripciji etnonim Sclavenov vendarle izpričan z med S in L stoječim C. Ime z inskripcije EDCS-13800459 se pač glasi »Sclavius«.³⁹⁶ Poleg tega se na inskripcijah EDCS-22400040, EDCS-12300213 in EDCS-13900449, kot rečeno, ime Sclavenov pojavlja brez vmesne črke med S in L, prvič kot »Slavn«, drugič kot »Slavi« in tretjič kot sestavina osebnega imena »Tislavos«.³⁹⁷

³⁹⁶ Podobna je situacija tudi na inskripciji EDCS-31000717, ki je žal poškodovana, in kjer se tisti del zapisa, ki ga je mogoče razbrati, glasi »Selo/.../«. Najdena je bila na Gosposvetskem polju in le kdo bi vedel ali je bila res poškodovana že ob najdbi, ali pa je ni morda poškodoval kateri izmed zakarpatsko navdahnjenih arheologov hegemonije šele ob najdbi.

³⁹⁷ Priimek Tislav se še v novem veku in morda celo še dandanes pojavlja. Google ob moji iskalni zahtevi »Tislav« najde 10900 zadetkov, od katerih se jih večina sicer nanaša na imena, kot so Rastislav, Bratislav ipd., vendar pa že na drugi strani ponujenih zadetkov (iskanje 6. april 2015) podaja tudi povezavo na portal *FamilySearch*, kjer se pojavlja ime in priimek »Eva Tislav«, rojena staršema Faze Tislav in Helen Vestlav; krščena 24. avgusta 1809 v vasi Murakeresztur v županiji Zala ob sami meji z Medžimurjem na Madžarskem. Seveda ne vem ali so se ti ljudje tedaj v letu 1809 pojmovali kot etnične Madžare – in če, ali so bili madžarizirani – ali pa celo še kot Slovence, toda končnica –slav tako v priimku Tislav kot v priimku Vestlav – mimogrede tudi tu se pojavlja soglasniška kombinacija STL (!) v imenski končnici »slav« (prim. ta Vestlav in ime »Vesclevesis« z nekaterih starorimskih inskripcij najdenih v Liburniji ali pa z osebnim imenom Viscla z inskripcije EDCS-11301680 iz Rekštajna oz. Neviodunuma v Sloveniji ter

tudi z imenom reke Visle) – pa je zagotovo slovanska, prav nič drugače kot v imenu npr. košarkarja Radoslava Nesteroviča in še v na milijone podobnih primerih osebnih imen na –slav; informacije o tej devetnajsto-stoletni družini Tislav, katere soimenjak je torej v letu 206 po Kr. izpričan v Egiptu, na naslovu www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:X87T-K89 (dostopno 12. april 2015). Seveda pa za zanesljivost vpisa ne morem neodvisno jamčiti in bi ga bilo potrebno preveriti; zanj pač odgovarja portal *FamilySearch*, ki se glede danega vpisa sklicuje na Nacionalni arhiv v Budimpešti. Natančnejši sklic podajam v osem poglavju (Literatura) glavnega besedila tega diplomskega dela.

B.3 Cezarij iz Nazianza

These words are for warriors.

And these ones for all communists:

out of the feudal darkness

away from the Nameless One

we stand alone in history

facing East in sacrifice.

(Laibach 2006)

B.3.1 Uvod

Cezarij je bil rojen v Kapadokijskem mestu Nazianzus leta 331 kot drugi sin v družini svetnika Gregorija starejšega iz Nazianza in njegove žene svete None iz Nazianza. Bil je brat svete Gorgonije Nazianške in svetnika Gregorija mlajšega znanega tudi po vzdevku »Teolog«, ki je bil prijatelj ter sošolec svetega Bazila Velikega, s katerim skupaj v pravoslavju (poleg Ioannesa Chrysostoma) sodita med tri pravoslavne t. i. hierarhe. Gregorij mlajši iz Nazianza je pod vladavino Teodozija Velikega postal patriarh Carigrada v dobi, ko se je Teodozij Veliki odločil prekiniti arijansko dominacijo med konstantinopelskimi kristjani in ko se je širom imperija vodila dokončna hajka zoper staroverske kulte. Vsa Cezarijeva družina uživa svetniški status tako med pravoslavnimi kot tudi med katoliškimi kristjani. Kot vsi člani družine je tudi Cezarij po svoji smrti (leta 368) dočakal svetniški status, čepravno ni bil klerik, pač pa se je dobršen del svojega življenja ukvarjal s tako posvetnima zadevama kot sta medicina in vzhodnorimska dvorna politika.

Iz družinske vile ga je pot najprej vodila v Cezarejo Mazaco (tedanjo prestolnico Kapadokije), kjer je kot že pred njim njegov brat Gregorij študiral in se pripravljaj za vpis na eno od akademij v Aleksandriji, kjer je nato študiral razne klasične znanosti in med njimi medicino. Okrog leta 355 se je prvič odpravil v Carigrad in postal zdravnik. V letu 358 se je na poti iz Aten, kjer je študiral, v Carigradu zadržal njegov brat Gregorij, potem ko je v Atenah tako on kot Bazil Veliki spoznal tedaj še krščansko verujočega bodočega poslednjega staroverskega vladarja Rima Julijana Odpadnika, in skupaj z bratom se je Cezarij odpravil v Kapadokijo. A v njej Cezarij ni vztrajal dolgo

in se je v Carigrad kmalu vrnil ter postal uradni zdravnik na dvoru Konstancija II. (vladal med 337 in 361) in nato tudi Julijana Odpadnika. Po Julijanovem odpadu od krščanstva je zavrnil njegovo prepričevanje naj tudi sam prestopi v staro vero, zaradi česar je vladarski dvor tudi zapustil. Pod vladavino Valensa je Cezarij postal kvestor dežele Bithynije in nato leta 368 nenadoma umrl za kugo, ki je izbruhnila po močnem potresu, ki je tistega leta opustošil mesto Nicea (sodobni Iznik v Turčiji).³⁹⁸

Leta 1836 je francoski katoliški duhovnik Jacques Paul Migne ustanovil založniško hišo imenovano *Impremierie Catholique*, preko katere je pričel objavljati dela z religiozno vsebino namenjena nižji duhovščini po nizkih cenah in za kar najširšo uporabo. V štiridesetih letih 19. stoletja je pričel objavljati nizkocenovno a izjemno obsežno zbirko v latinščini in v grščini spisanih patrističnih rokopisov, po katerih je tudi zaslovel in zavoljo tiskanja katerih je tedaj prišel v neposredni spor s samim tedanjim nadškofom Pariza, znanih pod imenoma *Patrologia Latina* in *Patrologia Graeca*. Leta 1868 je prostore Migneve tiskarne uničil požar. *Patrologia Graeca* vsebuje 161 knjig. Leta 1862 objavljena knjiga pod zaporedno številko 38 vsebuje ponatise besedil, ki jih je napisal Gregorij Nazianški in od strani 847 dalje tudi *Štiri dialoge*, katerih avtorstvo je bilo tradicionalno pripisovano njegovemu bratu Cezariju.³⁹⁹

³⁹⁸ Večina informacij o Cezarijevem življenju je poznanih iz pogrebne govora, ki ga je na njegovem pogrebu izpovedal Cezarijev brat Gregorij in ki se je ohranil do današnjih dni (Gregorij iz Nazianza, *Oratio* 7).

³⁹⁹ Cezarijevo avtorstvo teh *Štirih dialogov* v sodobnosti hegemonsko uveljavljano zgodovinopisje izpodbija, in tako govori o nekem Psevdo-Cezariju ter postavlja čas nastanka tega besedila v šesto stoletje (Curta celo v drugo polovico šestega stoletja okrog leta 560; Curta 2001, 115). To datiranje *Štirih dialogov* v šesto stoletje je povsem neutemeljeno, o čemer bom nekoliko nižje več spregovoril. Niso pa bili vselej datirani v ta čas; v letu 1953, še globoko v dobi titoizma, pri DZS izdana knjiga z naslovom *Zgodovina narodov Jugoslavije*, v katere redakcijskem odboru so sodelovali Anto Babić, dr. Ivan Božić, Ferdo Gestrin, dr. Bogo Grafenauer, dr. Mihajlo Dinić, dr. Dragoslav Janković, Jagoš Jovanović, Ljuben Lape, Dušan Perović, dr. Jaroslav Šidak, dr. Jorjo Tadić, dr. Nikola Vučo in dr. Fran Zwitter, na strani 74. prve knjige sporoča: »Tako omenja v začetku V. stoletja Slovane pod njihovim imenom kot prvi pisec Pseudo-Cesarius Nazianski, in to v področju Donave.« (Babić et al. 1953, 1, 74). Četudi torej *Zgodovina narodov Jugoslavije* govori o avtorju *Štirih dialogov* kot o psevdo-Cezariju, pa vendar nastanek tega besedila postavlja v peto in ne v šesto stoletje, kakor to počenja hegemonija in tudi njej klanjajoči se Florin Curta dandanes. Mimogrede, ta *Zgodovina narodov Jugoslavije* dve strani prej sporoča o Venetih Baltika: »Prva zanesljivejša spoznanja o Slovanih izvirajo iz I. in II. st. n. let. Plinij starejši, Tacit in Ptolemej nudijo zelo pomanjkljive podatke o Venetih, kakor imenujejo oni Slovane. Podatki se v glavnem omejujejo na omembo zemljepisne razširjenosti venetskih plemen. Navedeno ozemlje zajema velik prostor, ki sega od Karpatov vzdolž porečja Visle do Baltiškega morja.« (prav tam, 1, 72; okrepil M. G.). Že v politološkem jedrnem delu tega diplomskega dela sem ta zapis z vidika teorije recepcije primerjal z zapisom Sedovega »dunajskega znanstvenika«, sicer sina nekdanjega člana republiškega predsedstva SRS iz vrst »liberalnih komunistov«, v posebni izdaji revije *Arheo* naslovljeni *Etnogeneza Slovanov* iz leta 1990, ter izpostavil razliko med hegemonsko-dominantnim tipom branja in opozicijskim tipom branja Ptolemajeve izjave o Venetih Baltika. Na tem mestu naj podam izjavo Pleterskega o Ptolemajevih, Plinijevih in Tacitovih Venetih Baltika v celoti: »Ptolemaj govori o velikem plemenu Venetov, ki naseljuje evropsko Sarmatijo ob oceanski obali. Vendar iz nadaljnjega konteksta njegovega dela izhaja, da so

B.3.2 Štirje dialogi

Ti *Štirje dialogi* so – poleg tega, da se ukvarjajo z vrsto teoloških vprašanj in dogmatičnih odgovorov nanje, kar me v tej študiji ne zanima kaj dosti – važni zato, ker gre za najstarejši rimski literarni vir, v katerem je z endonimnim imenom omenjan narod Sclavenov. Takole pravi avtor:

*Kako Babilonci onesnaženo zmešani v sorodstvenih porokah blaznijo? Ali kako v drugem območju na istem prostoru izmed Sclavenov in Phisonitov, ki so imenovani tudi Donavci, prvi rade volje jedo ženske prsi, ki so polne mleka, in razbijajo na skali glave nedonošenčkom kakor podganam, a drugi zavračajo jesti celo dovoljeno in neoporečno meso? Prvi kljubujejo pravici kogarkoli, da bi jim vladal, in živijo brezpravno ter včasih na pojedinah ali ob pripravah na pohod ubijejo lastnega vladarja, jedo lisice, divje mačke in divje prašiče ter govorijo med seboj tuleči kot volkovi, medtem ko se drugi vzdržujejo požrešnosti in ubogajo vladarje, katerim so podrejeni? (Cezarij iz Nazianza, *Štirje dialogi*, 2, 110)*

Natančnejšo razčlemba te izjave bom podal nekoliko nižje. Za zdaj naj zadošča ugotovitev, da avtor *Štirih dialogov* za razliko od Prokopijeve *Gotske vojne* in *Tajne zgodovine* ter Jordanesove *Getice* Sclavenov ne omenja v paru z ljudstvom Antov, temveč v paru oz. v opoziciji z vsem ostalim staroveškim piscem povsem neznanim in neomenjanim ljudstvom Phisonitov.

Veneti naseljevali razmeroma majhno področje vzhodno od Visle med Gutoni (Goti) in baltskimi Galindi in Sudavi ob Vislanskem zalivu. **Plemena Venethi, ki jih omenja Tacit (*Germania*, 46), očitno ne smemo vzporejati z Baltskimi Veneti.** Tacit lokalizira Venete vzhodno od Svebov med Sarmatske Peucine in Fene - torej nekam na mejo med gozdnatim in stepskim predelom vzhodne Evrope - v vsakem primeru vzhodno od Visle.« (Pleterski 1990, 64; okrepil M. G.). To izjavo Pleterskega navajam na tem mestu zato, ker njegovo razločevanje med Plinijevimi in Ptolemajevimi Veneti, ki naj bi po Pleterskem obstajali še v trinajstem stoletju in naj bi bili 'staro-evropejci' ter Tacitovimi Veneti, katerim vendarle tudi Pleterski priznava slavofonost (zaradi česar je vendarle tudi Pleterski »venetski teoretik«), ni utemeljeno, saj je znano, da je Tacit svojo *Agricolo* in tudi *Germanijo* pisal na podlagi Plinijeve, danes neohranjene v štiriindvajsetih knjigah spisane *Zgodovine germanskih vojn*, ter tako ni resnega argumenta o tem, da bi Tacit o obstoju Venetov Baltika bil obveščen neodvisno od Plinija starejšega (ki Venete v knjigi 37 *Naravne zgodovine*, kot ugotovljeno že višje, v etničnem smislu istoveti z Veneti Jadrana), iz česar sledi, da Tacitovi in Plinijevi 'Veneti Baltika' ne morejo pripadati dvema različnima etnijama, kakor bi to ugajalo Pleterskemu, najverjetneje so le opaženi in in od Rima beleženi bili v različnih obdobjih. Ob primerjavi branja Ptolemaja pri Pleterskem leta 1990 in pri *Zgodovini narodov Jugoslavije* iz leta 1953 postane razvidno, kje se je slovenska narodna in zgodovinska samozavest nahajala leta 1953 in kje se je znašla v letu kontrarevolucije ob pričetku tranzicijskega ropa tisočletja ter obnove intelektualnega in vsakršnega hlapčevanja hegemoniji leta 1990.

B.3.3 Phisoniti

Kdo so ti Phisoniti? V času študija sem naletel na kar precej milo rečeno čudaških pojasnjevanj tega imena: od Venelinovega povsem zgrešenega branja črke Φ njihovega imena kot glasu /b/ in posledično Bisonitai, kar naj bi označevalo ob reki Soči (domnevno lat. imenovane Visontio) bivajoče prebivalstvo, do raznih akademikov, katerih imena so mi poznana, pa jih bom raje zamolčal, ki so zatrjevali, kako je to črko Φ potrebno brati kot Θ (theta) in posledično Thisonitai, kar naj bi označevalo ob reki Tisi bivajoče prebivalstvo... In vendar je v besedilu povsem nedvoumno zapisano »Φυσωνιται, οι και Δανουβιοι προσαγορευόμενοι«, in je zato očitno, da gre za ob reki Donavi, ne pa ob Tisi, Soči ali kjerkoli druge bivajoče prebivalstvo.

Od kod ime Phisonitov, bi mogli raziskovalci zlahka izvedeti, če bi si vzeli malce časa in prebrskali te *Štiri dialoge*, o katerih sicer običajno tako vehementno trdijo, da niso nastali v četrtem stoletju. Če bi to storili, bi mogli zaslediti sledečo osvetlitev: »Poglej očitni primer trdne ne od znanosti umrljivih temveč po božanskem načrtu določene in nam po milosti posredovane doktrine o štirih rekah, ki tečejo iz rajskega izvira, od katerih je ena Phison po naši doktrini med Grki Ister, med Rimljani Danubij, med Goti pa Dunabij imenovana.« (prav tam, 1, 68)

Iz obeh navedenih odsekov *Štirih dialogov* je razvidno, da pisec Phisonitov ni dojemal kot kakšnega obskurnega plemena bivajočega zgolj ob bregovih posameznega odseka reke Donave – denimo le na območju med Tiso in Donavo ob vzhodni meji Panonije, ali pa le ob spodnjem toku Donave ali celo zgolj le na območju njene delte – saj iz vsebine teksta sledi, da je imel pisec, ko je imenoval Donavo Phison, v mislih njen celotni tok od izvira do izliva, ko pa je poimenoval ob njenem toku bivajoče prebivalstvo Phisoniti, tedaj je sporočal o domorodnem prebivalstvu vseh južno od Donave nahajajočih se obdonavskih (= istrskih; več o tem v Prilogi C) provinc rimskega imperija.⁴⁰⁰

Kakršnakoli drugačna interpretacija enačenja Donave in biblijskega hidronima Phison, ki ga je avtor iz *Geneze Stare zaveze* prenesel na področji hidrografije in etnografije

⁴⁰⁰ Kakor iz imena reke Phison izhaja ime Phisonitov, tako iz imena Hister izvira ime Histrianov. Kogarkoli, ki bi želel poselitveno območje teh Phisonitov postavljati severno od Donave, vprašam, kje severno od Donave se v antiki nahaja kakšna Istra? Meni so iz antične dobe znane vsaj tri Istre: prva kot ime polotoka na severovzhodu Jadrana; druga kot ime mesta v Skitiji Minor, tretja pa kot Meziji sosednja dežela med Savo in Dravo (Orosius in Jordanes); in vse se nahajajo južno od Donave. Tako se tudi ti Phisoniti nahajajo južno od nje.

Ilirske prefekture rimskega imperija, je docela neznanstvena, saj je Phison, kot navaja tudi avtor *Štirih dialogov*, v Bibliji ena od štirih rek, ki tečejo iz rajskega vrta. V biblijski pripovedi o rajskem vrtu je zapisano: »In reka je tekla iz Edena, da je namakala vrt; od tam se je delila v štiri veletoke. Ime prvemu je Fison; ta obteka vso deželo Hevilat, kjer je zlato; in zlato te dežele je dobro /.../« (*Prva Mojzesova knjiga (Geneza)*, 2 : 10–12).

Prav okoliščina, da *Geneza* omenja Phison kot reko, ki z vseh strani obkroža konkretno deželo (Havilah, Hevilat), predstavlja tisti temelj, na podlagi katerega jo je avtor *Štirih dialogov* mogel naslanjajoč se pri tem na starorimske in celo na predsokratske vire enačiti z Donavo, saj so to reko staroveški pisci od Ephorusa dalje neredko opisovali kot reko, ki se razcepljena v dva rokava izliva tako v Jadran kot v Črno morje (ter tako preko morskih tokov 'v teoriji' sama vase), kar je deželo – Ilirsko prefekturo rimskega imperija v njeni izvirni podobi za časa vladavine Licinija pred njegovo prvo vojno s Konstantinom, ko iz nje še ni bila izločena (diocesa) Trakija –, ki jo ta 'dva' njena rokava obkrožata, napravilo glede rečne obkroženosti podobno biblijski Hevilat. O tem je poročal tudi sam pisec *Štirih dialogov*, ko je zapisal:

*Poslušaj torej zgodbo avtorjev o štirih rekah izvirajočih iz enega vira, kot ga proglašajo in kakor s prstom kažejo na njegova poimenovanja. In eno je ime Phison. Tukaj, vendar, reče Etiopijec, razen tega je Indijcu Ganges imenovan, med Grki pa je proglašan za reki imenovani Ister in Indus. Med Iliri in reki sosednjimi Ripianci pa je ta Ister Danubis, pri Gotih pa Donavtis. Celotno deželo Hevilat obkroža. Drugi je očitno Etiopijcem in delu Elumejcev, kjer najprej teče skozi Etiopijo in se potem obrne v smeri juga in zahoda proti Gadiri, kjer se izliva v slavni Ocean. (Cezarij iz Nazianza, *Štirje dialogi*, 3, 144)*

Ker je sam avtor *Štirih dialogov* navedel, kot je videti iz zgornjih citatov, da je Phison »po naši doktrini« po grško imenovan Ister, naj navedem glede Istre zanimiv odsek pri Jordanesu: »Njegovo kraljestvo so torej predniki imenovali Mezija. Ta provinca meji na vzhodu na ustje Danuvija, na jugu na Makedonijo, na zahodu na Histrijo in na severu na Danuvij.« (Jordanes, *Getica*, 9). Kdor nekaj malega ve o geografiji Balkana, bo vedel tudi, da tu nekaj ni v redu. Mezija namreč nikakor ne sega do jadranskega polotoka Istre, ki se nahaja severozahodno od Liburnije in jugozahodno od Panonije Savije, saj se

med njima nahajata celotna Panonija in Dalmacija. Očitno Jordanes (dioceso) Panonijo, s katero je mejila (diocesa) Mezija na zahodu, imenuje Istra, tj. Phisonitija!⁴⁰¹

Da se območje poselitve Cezarijevih Phisonitov nahaja južno od Donave, potrjuje še en pozno-antični vir; in sicer Iulius Honorius, v čigar *Cosmographiji*⁴⁰² je v 'kritični' rendiciji besedila zapisano:⁴⁰³ »Fluvius Danuvius nascitur ex Alpibus. Procedens geminatur, hoc est, efficiuntur duo, qui intra se includunt Pannoniarum civitates.«; pri čemer pa se v vrsti rokopisnih različic *Cosmographije* pojavlja enačenje Donave s Phisonom. (Iulius Honorius, *Cosmographia*, 24)⁴⁰⁴

⁴⁰¹ A ime »Histria«, ali pa »Phisonitia« ni kadarkoli tvorilo uradnega naziva Panonije ali katerekoli druge obdonavske province. Prokopij o kakršnikoli Istri meječi na vzhodu z Mezijo ne ve povedati česar koli, Cassiodorus pa jo omenja le ob Jadranu (ostrogotska provinca Istra). Znan mi je še en vir, ki Istro omenja kot Meziji sosednjo provinco, in skoraj gotovo je prav ta služil kot vir Jordanesu, saj ga je tudi sicer v svoji *Getici* citiral, namreč Orosijeva *Zgodovina zoper pogane*, kjer je Orosij zapisal: »*Moesia ab oriente habet ostia fluminis Danuvii, ab euro Thraciam, a meridie Macedoniam, ab Africo Dalmatiam, ab occasu Histriam, a circio Pannoniam, a septentrione Danuvium.*« (Orosij, *Zgodovina zoper pogane*, 1, 55; okrepil M. G.). Tudi tu ni govora, da bi Mezija segala do polotoka Istre, ampak je del Panonije med Savo in Dravo (= Panonija Savia) imenovan Histria; to pa, ker je to območje praktično v celoti zamejeno z Donavo in njenima pritokoma Savo in Dravo, kar deželo (kasnejšo Slavonijo) v nekem smislu dela obkroženo s porečjem Donave; prav kakor naj bi biblijski Phison obkrožal Havilo. Ta Orosijeva Histrija je v tem smislu Phisonitija. Orosij je bival med leti 375 in 418–423 po Kr.

⁴⁰² Kdaj natančno je Iulius Honorius bival, ni znano. Omenja ga menda Cassiodorus, kar pomeni, da je bival pred drugo polovico šestega stoletja. Zelo verjetno pa je bival še precej prej; Yves Moderan v svoji študiji o Mavrih in rimski Afriki meni, da je bival v poznem četrtem stoletju (».../ un géographe vivant probablement dans la deuxième moitié du IVe siècle«; Moderan 2003, Uvod 21), podobno je tudi Karl Viktor Müllenhoff, nemški filolog, menil, da je *Cosmographia* nastala pred letom 378 (Riese 1878, 21). Pri *Cosmographiji* gre za prepise zapiskov, ki jih je napravil eden od učencev Julija Honorija ob predavanju o neki karti sveta. Ti prepisi zapiskov so ohranjeni v vrsti rokopisov, od katerih najstarejši izhaja iz sedmega stoletja, vsebinsko pa se na nekaterih mestih rokopisi tudi precej razlikujejo. Poslednji ponatis Honorijeve *Cosmographije* je izšel menda leta 1878. Izdal ga je Alexander Riese, ki je besedilo *Cosmographije* v tem ponatisu objavil v dveh recenzijah. V prvi je podal 'kritično' verzijo besedila *Cosmographije* brez opomb glede vsebinskih odstopanj v posameznih rokopisih. V drugi recenziji pa je podal še te opombe. Sistem opomb pri Rieseju je žal silno kompleksen in bi ga na tem mestu ne bilo smiselno v podrobnostih osvetljevati. Je pa Riesejeva monografija *Geographi Latini minores*, v kateri je *Cosmographia* objavljena, dostopna v e-različici na spletu preko portala *OpenLibrary* in si jo more, kdor želi, v latinščini sam preštudirati. To bi mogel storiti kakšen arhivist, za potrebe tega diplomskega dela pa naj zadošča, če omenim soobstoj več rokopisov, ki se vsebinsko ponekod znatno razlikujejo.

⁴⁰³ Če poskusim prevesti v slovenščino, bi se ta opis Donave glasil: »Reka Donava izvira iz Alp. Napreduje dvojno, to je, naredi dva tokova, ki med seboj vključujeta panonska mesta.«

⁴⁰⁴ Riese pa v recenziji B navaja drugačno besedilo *Cosmographije*. Tu se ustrezajoči odsek glasi: »Danubius (hic Phison) nascitur /... ex Alpibus; dodal M. G./«. Pri tem pa Riese v opombah dodaja še, da se v rokopisu, ki ga označuje s črko S, besedilo glasi: »danubius hic fison«; in dalje, da se v rokopisu, ki ga označuje s črko C, besedilo glasi: »danubius nascitur in alfin/////e fysonibus procedens« (pri čemer je v »alfinibus« rokopis očitno poškodovan; Riese 1878, 38). V nadaljevanju recenzije B pa Riese sporoča še, da sta ta dva tokova Donave oz. Phisona v nekaterih rokopisih opredeljena kot Sava in Drava, poleg tega pa v recenziji B panonska mesta, ki jih ta Phison obkroža, tudi našteje, ko zapiše »civitates quattuor id est Aquincum, Brigetionem, Carnuntum et Savariam.« (prav tam, 39). Povsem razvidno je iz tega, da so pri Iuliju Honoriju Phisoniti locirani v Panonijo. Moje mnenje pa je, da so Cezarijevi *Štirje dialogi* starejše besedilo od *Cosmographije*, in da je Phison sprva označeval celotno območje Ilirske prefektore (vključno s Trakijo), kakršna je obstajala v času Licinija pred prvo vojno s Konstantinom, ko Ilirska prefektura še ni bila deljena in iz nje še ni bila izločena Trakija. Šele sekundarno; tj. po delitvi Ilirske prefektore med vzhod in zahod, se je nato deželo, ki jo Donava / Phison obkroža, pričelo enačiti le s Panonijo, kakor je to

Kljub temu, da Iulius Honorius Phison (in torej Phisonite *Štirih dialogov*) locira v Panonijo, pa sam menim, da se je tovrstno poimenovanje Donave in obdonavskega prebivalstva v izvorni pojavnosti nanašalo na celotno območje Ilirske prefektore in da je šele sekundarno, ko je ta prefektura bila deljena med vzhod in zahod imperija, prišlo do identifikacije območja, ki ga 'obkroža' Donava kakor Phison deželo Hevilat, le s Panonijo. Tako menim zato, ker *Notitia dignitatum* navaja kar pet prefektov »razreda Histrikov« v okviru rimskih vojaško-mornariških sil v mestih ob Donavi in med njimi tudi tiste izven Panonije: »Praefectus classis Histricae, Mursae« (v provinci Panoniji Saviji; *Notitia dignitatum*, 1, 32), »Praefectus classis Histricae, Florentiae« (v provinci Panoniji Valeriji; prav tam, 1, 33), »Praefectus classis Histricae, Arrunto siue Vindomanae« (v provinci (?) Prvi Panoniji; prav tam, 1, 34), »Praefectus classis Histricae, Viminacio« (v provinci Prvi Meziji; prav tam, 2, 41), »Praefectus classis Histricae, Aegetae« (v provinci Obrežni Daciji; prav tam, 2, 42).⁴⁰⁵

Dežela Hevilat, ki naj bi jo Phison obkrožal, je v *Stari zavezi* dvakrat omenjena eponimno v spisku ljudstev domnevnih Noetovih potomcev; in sicer prvič kot sin Kuša, Hamovega sina (*Prva Mojzeseva knjiga (Geneza)*, 10 : 7); in drugič kot sin Joktana, potomca Shema (*Prva kroniška knjiga*, 1 : 9). Temu primerno njeno območje *Stara zaveza* pripisuje dvema ljudstvom, a sta obe v *Psalmu* 83 opredeljeni kot Izraelu sovražni. Tako je Hevilat omenjena kot območje, kjer bivajo Ismaeliti: »Prebivali pa so od Hevile do Sura, ki je nasproti Egiptu, v smeri proti Asiriji; nasproti vsem svojim bratom so se naselili.« (*Prva Mojzeseva knjiga (Geneza)*, 25: 18).⁴⁰⁶ Ravno tako pa je dežela Havila / Hevilat omenjena v zvezi z ljudstvom Amalečanov: »Savel je pobijal Amalečane od Havile do tam, kjer prideš v Šur, ki je pred Egiptom.« (*Prva Samuelova knjiga*, 15 : 7)

vidno v *Cosmographiji*. V vsakem primeru pa se Phisoniti nahajajo južno od Donave, posledično pa to velja tudi za Sclavene *Štirih dialogov*, saj so v njih onkraj vsakega dvoma omenjeni kot bivajoči »na istem območju« kot Phisoniti.

⁴⁰⁵ Kar pet torej prefektov razreda Histrikov navaja *Notitia dignitatis*, tri na zahodu in dva na vzhodu imperija; in prav vsi se nahajajo v rimskih postojankah v bližini reke Donave, zaradi česar ni govora o tem, da bi šlo za vojaške ali upravne položaje jadranskih Istranov (polotok Istra). Polotok Istro omenja *Notitia dignitatis* le v imenu desete regije Italije »Venetia et Histria«; in, če bi *Notitia dignitatis* govorila uporabljajoč termin »classis Histricae« o ljudeh te regije Italije, bi ne bili imenovani Histrici, pač pa »Veneti et Histriani«, pa tudi omenjeni bi bili na območju te regije, ne pa izven nje. Vendar tega imenovanja v *Notitii dignitatis* ni. *Notitia dignitatis* govori o mornariških enotah na Donavi v panonski in v mezijski diocesi ter kot skupen naziv dioces obeh uporablja termin »Histricae«, ki pa se intertekstualno ujema prav s temi Cezarijevimi Obdonavci oz. Phisoniti.

⁴⁰⁶ Povedal sem že zgoraj, da Herodot locira izliv Dnjepra točno nasproti delti Nila in obe območji na geografski poldnevnik, ki teče skozi mesto Sinope, ki se nahaja v Paflagoniji, tj. v (ali v neposrednem sosedstvu; odvisno od obdobja) Beli Siriji (= Leukosuria = Cezariju rodna Kapadokija).

Amalečani naj bi bili ljudstvo, katerega skupni prednik naj bi bil Amalek, sin Eliphaza in njegove konkubine Timne, ki je bil sin Esava, čigar potomce *Biblija* imenuje Edomci, kar v hebrejščini pomeni »rdeči«. Esav naj bi pri starosti petnajstih let svojemu mlajšemu bratu dvojčku Jakobu prodal status prvorojenca v zakonu Rebeke in Izaka, Abrahamovega sina, zavoljo česar naj bi kasneje Esav poskušal Jakoba umoriti, ta pa se je zatekel k sorodniku Labanu, kjer je delal kot služabnik. *Geneza 33* sicer omenja spravo med obema bratoma, a po njuni smrti je vendar Jakob postal duhovni vodja Izraelitov, njegovim potomcem pa je pripadel status prvorojenih in tako lastništvo nad Sveto deželo, ki naj bi jo izraelitski Bog obljubil svojemu izvoljenemu ljudstvu. Potomci Esava so tako postali zakonito drugorojeni, a ker je bil Amalek izven-zakonski sin Eliphaza in Timne, je tako sam postal »nezakonito« drugorojeni, hkrati pa so zavoljo huritskega rodu njegove matere Timne, postali »nezakonito« drugorojeni tudi vsi njeni potomci po Amaleku »huritskega« rodu; tj. rodu, ki naj bi bival na kanaanskem območju že pred izraelitskim eksodusom iz Egipta. To je pri »jakobinskih« Izraelitih izzvalo pravi bes in genocidno politiko do ljudstva Amalečanov. Naj podam nekaj navedkov iz *Stare zaveze*: »Tedaj je GOSPOD rekel Mojzesu: »Zapiši to za spomin v knjigo in povej Jozuetu, da bom docela izbrisal spomin na Amaleka izpod neba!« Potem je Mojzes postavil oltar in ga imenoval GOSPOD je moj prapor. Rekel je: »Roko na GOSPODOV prapor! GOSPOD se bo vojskoval zoper Amaleka iz roda v rod.«» (*Druga Mojzesova knjiga (Eksodus)*, 17 : 14–16). Pa tudi: »Ko je videl Amaleka, je začel svoj govor in rekel: »Prvenec narodov je Amalek, a na koncu ga čaka poguba.«» (*Četrta Mojzesova knjiga (Števila)*, 24 : 20). Ali pa v povsem dolfejanskem slogu: »Zdaj torej pojdi in udari Amaleka! Pokončajte z zakletvijo vse, kar je njegovega. Ne prizanašaj mu, temveč usmrti moža in ženo, otroka in dojenčka, vola in ovco, kamelo in osla!« (*Prva Samuelova knjiga*, 15 : 3)

Od 613 zapovedi (micva), ki jim sledijo fundamentalni Judje se tri nanašajo na Amalečane: 1) Pomni, kaj so Amalečani storili Judom!; 2) Ne pozabi, kaj so Amalečani storili Judom!; 3) Popolnoma uniči Amalečane!⁴⁰⁷ Kaj je v duhu fundamentalne religioznosti mišljeno pod slednjo zapovedjo, je pojasnil v 11. stoletju rabin Shlomo

⁴⁰⁷ To velja še dandanes. Ko je Eichmanova soproga po njegovi smrtni obsodbi poslala prošnjo tedanjemu izraelskemu predsedniku Ben-Zviju za pomilostitev, naj bi ta v svoje ročno pisane beležke zapisal besede, ki naj bi jih Samuel izrekel 'kralju' Amalečanov Agagu: »*Kakor je tvoj meč oropal žene otrok, tako naj bo tvoja mati brez otrok med ženami!*« (*Prva Samuelova knjiga*, 15 : 33). Tudi sodobni pozivi nekaterih izraelskih 'učenjakov' in politikov (npr. Israel Hess) k popolnemu iztrebljenju Palestincev temeljijo na identifikaciji Palestincev z Amalečani.

Yitzhaki (Rashi): »From man unto woman, from infant unto suckling, from ox unto sheep, so that the name of Amalek not be mentioned even with reference to an animal by saying – This animal belonged to Amalek.« (Harris 2003, 137)⁴⁰⁸

Po letu 586 pred Kr., ko so Babilonci zavzeli Jeruzalem in v svojo prestolnico odvedli izraelitsko aristokracijo in tempeljske pisarje, se je sovraštvo do Amalečanov postopno preneslo na celotni Edom, oz. na vse Esavovo potomstvo. Krivda za okupacijo Jeruzalema je bila kmalu pripisovana Edomcem, ne več le Babiloncem; in sčasoma je ime Edom postalo sinonim izraelitskih sovražnikov. Tako ob uporabi Makabejcev zoper Selevkidsko državo *Druga knjiga Makabejcev* imenuje celo selevkidskega generala Gorgiasa »vojaški poveljnik Idumeje« (*Druga knjiga Makabejcev*, 12 : 32).⁴⁰⁹ Kot primer, kako se je sovraštvo z Amalečanov preneslo na celotni Edom, si oglejmo enega najbolj znanih biblijskih psalmov:

Ob rekah babilonskih smo / sedeli in jokali / spominjajoč se Siona. / Na vrbe one pokrajine / smo obesili svoje citre. / Zakaj tam so naši izganjalci od / nas zahtevali pesmi / in naši mučitelji veselost: / »Pojte nam katero sionskih pesmi!« / Kako naj pojemo pesem / Gospodovo / v tuji deželi? / Če pozabim tebe Jeruzalem, / naj bo pozabljena moja desnica; / moj jezik mi naj lepi na nebu, / če se ne spomnim tebe, / če ne denem Jeruzalema / nad vse svoje veselje. / Spomni se, Gospod, / jeruzalemskega dneva, / zoper Edomce, / ki so govorili: »Razdenite, / razdenite / tudi templje v njem!« / Hči babilonska, pustošnica, / blagor mu, ki ti povrne / zlo, ki si nam ga storila! / blagor mu, ki zgrabi in trešči / tvoje otročiče ob skalo! (Psalm 137, Spomin na sužnost in zvestoba Sionu)⁴¹⁰

⁴⁰⁸ Je razumljivo, kako spomina na ljudstvo ni mogoče izbrisati na način, da se ime tega ljudstva vpiše v sveto knjigo... Tako je ime Amalek le substitut, koda, nekemu drugemu imenu.

⁴⁰⁹ Idumeja (Idumaea) je latinščini prilagojeno ime dežele Edom.

⁴¹⁰ V standardnem angleškem prevodu (New International Version) se Psalm 137 glasi: »By the rivers of Babylon we sat and wept / when we remembered Zion. / There on the poplars / we hung our harps / for there our captors asked us for songs, / our tormentors demanded songs of joy: / they said, »Sing us one of the songs of Zion!« / How can we sing the songs of the LORD / while in a foreign land? / If I forget you Jerusalem, / may my right hand forget its skill. / May my tongue cling to the roof of my mouth / if I do not remember you, / if I do not consider Jerusalem / my highest joy. / Remember, LORD, what the Edomites did / on the day Jerusalem fell. / »Tear it down,« they cried, / »tear it down to its foundations!« / Daughter Babylon, doomed to destruction, / happy is the one who repays you / according to what you have done to us. / Happy is the one who seizes your infants / and dashes them against the rocks.« Psalm navajam tako v slovenščini kot v angleščini, saj so v angleški verziji dosti jasneje razvidne vzporednice, ki ta psalm povezujejo z mitografijo o Phaethonu in o v topole spremenjenih njegovih sestrah (ter tako z babilonskima Dumuzidom in Inano). Slovenska verzija Psalma 137 navaja vrbe za razliko od topolov v angleški; a to ni važno, kajti obe vrsti dreves žalovanja sovpadata s pojmom »aigeiroi« v Homerjevi Odiseji: »Kadar po dolgi boš vožnji prerezal vodo Okeana, kjer ob nizki obali ležijo Perzefone gaji, v njih

Kot je videti, se zapoved več ne glasi »pomni, kaj so storili Amalečani«, pač pa »/.../ remember /.../ what the Edomites did /.../«. Popolno uničenje, ki je prej terjano glede Amalečanov, je tu terjano in usojeno kar vsem Edomcem, ki se jih pojmuje kot »hči babilonska«, ki bo ostala, ker bodo glave njenih nedonošenčkov razbite ob skali, »med ženami brez otrok«.

Čemu omenjam vse to v razpravi o historiografskih omembah Sclavenov? Zaradi poudarka, da phisonitsko-donavska »naša doktrina« pisca *Štirih dialogov* nikakor ne pomeni le nedolžnega prenosa biblijskega starozaveznega termina v nov obdonavski hidrografski kontekst rimskega imperija krščanske veroizpovedi, pač pa s seboj nosi vse teološko-genealoške implikacije – vključno z zahtevo po genocidu zoper tako konstruirane »neo-Amalečane«.

Naj ponovim navedek iz 23. poglavja knjige *Eridanus – River and Constellation*, ki sem ga zgoraj v eni od prvih opomb v Prilogi A že zapisal: »Now just as the fall of Phaethon and the trees of light and darkness are connected with the banks of Eridanus, so the fall of Tammuz and trees of light and darkness are connected with the banks of Euphrates. One of the oldest cities of Babylonia was Eridu or Eridhu, often called 'the Good City' /.../« (Brown 1883, 52)

Brown zatrjuje tudi, kako je bil Eridanos kot ozvezdje v antiki v nekaterih pojmovanjih tvorjen na način, da se je navidezna linija, ki je povezovala zvezde tega ozvezdja v okviru lika 'nebeške reke', pri določeni zvezdi razcepila na dva kraka in odtlej se je 'rečni tok' 'nebesnega' Eridana vil v dveh rokavih. (prav tam, 41; in prav tam, 51)⁴¹¹ To

pa visoki *topoli* rasto in jalove *vrbe*; tam pripahni ob breg vrtinčnih tokov Okeana, sam pa pojdi naprej, proti Hadesa dvorom tohnečim.« (Homer, *Odiseja*, 10, 508–513; podčrtal M.G.). Tudi drugi elementi Phaethonovega mita so v *Psalmu* 137 očitno navzoči: labodji spev žalujočega Kykna, glasbena spremljava s harfami / citrami Apolonovih služabnikov iz Aelianove pripovedi o hiperborejskih labodih, uporaba sopomenke grškega glagola herpasen = to seize; in sirskega izraza za jantar (harpax) za poimenovanje glasbenega inštrumenta (harfe, citer); Homerjeva »bela skala« oz. Leuke, ki je bila po Servijeji pripovedi (enako kot Heliade) spremenjena v topola, itd.

⁴¹¹ To pojmovanje je deloma odsevalo pojmovanju Eridana kot reke Nil (izpričano v *Katasterismoi* Psevdo-Eratosthena), ki seveda združuje pri Kartumu tokove Belega in Modrega Nila, deloma pa je bilo pogojeno s tistim razumevanjem Eridana kot 'jantarske' reke, ki je v tej mitski reki prepoznavala Borysthenes (Dnjeper), po katerem je vodila ena od jantarskih trgovskih poti, kar je med drugim izpričano z dejstvom, da je germanski naziv jantarja (bernstein; goreči kamen v gostilniških etimologiziranjih) izveden iz imena te reke. Herodot namreč sam opisuje, kako se od Borysthena na neki točki odcepi reka Gerros, poleg tega pa postavlja, kot sem že nekajkrat izpostavil, izliv Borysthena na isti skozi paflagonsko mesto Sinope potekajoči geografski poldnevnik, na katerega locira tudi delto Nila. Ta primerjava Eridana kot Borysthena z Nilom izhaja že iz Hezioda, saj ta 1) v *Katalogu žena* omenja Eridan kot reko Hiperboreje, tj. definitivno območja severa Evrope, in 2) v *Teogoniji*, ko opisuje reke, ki veljajo za potomce Okeana in Tetije, našteje najprej Nil in Eridan, šele nato pa vse ostale reke potomce teh dveh mitskih figur, ko zapiše »Te pa so reke vrtinčaste – te Okeanu rodila žena Tetija je: Nil in Eridan,

pa je značilnost, ki so jo grški geografi po Ephorusu pripisovali Donavi. Tako je mogel pisec *Štirih dialogov* biblijski Phison identificirati v prvem koraku s to 'nebeško reko' helenizma ter v drugem z Donavo; izraelitski »rajski vrt«, v katerem Phison izvira, pa z »vrtom Hesperid«; in njegova zlata jabolka z biblijskim jabolkom spoznanja; ter biblijsko kačo, ki je zavedla Evo, s helenskim Ladonom, ki naj bi skupaj s Hesperidami zlata jabolka varoval. Prav zato tudi omenja v *Interrogatio CXLIV* mesto Gadir, ki so ga posamezni helenistični in rimski pisci, kot sem zgoraj navedel, (zmotno) navajali kot lokacijo otoka Erytheje. Vidno pa je tudi, da razbijanja glav dojenčkov ob skali, ki ga *Psalms 137* privošči Edomcem, avtor *Štirih dialogov* ne pripisuje svojim biblijskim Phisonitom, pač pa tovrstni detomor opisuje kot značilnost Sclavenov, ki jih tako formira v vlogo »neo-Amalečanov«, jih tako konstruira v tarčo genocida, ter to imenuje »naša doktrina«.

Razumeti opustošenje, ki ga je staroveška Panonija (in v dobršni meri tudi preostanek Ilirske prefekture) doživela od vzpona post-ničejskega krščanstva brez upoštevanja 1) obstoja te doktrine in 2) navzočnosti Sclavenov na njenih območjih, ni mogoče.

globoko vrtinčast, Istra prelepo vodovje, Alfej in Meander in Strimon, Fazis in Resos in še Aheloja srebrni vrtinci, Haliakmon, Heptaporos, Nezos in tudi še Rodij, Grenikos, Ajzepos, zraven pa še božanski Simoeis, Hermos, za njim Penej in Kaika silno vodovje, z njim veličastni Sangarij, za njim pa Partenij in Ladon, Evenos, Ardeskos, in pa naposled božanski Skamander.» (Heziod, *Teogonija*, 337–345). Od teh rek se prav vse razen Nila, Eridana, Istra in Fazis (Phasis) nahajajo na grških poselitvenih območjih bodisi na Balkanu ali v Mali Aziji; izmed preostalih štirih, pa sem že povedal, da se izlivi treh (Nil, Eridan oz. tu v *Teogoniji* po tovrstni interpretaciji Borysthenes, in Ister) nahajajo po shemi Herodota na liniji geografskega poldnevnik in vzporednika, ki se križata v paflagonskem mestu Sinope; pri čemer so vse tri v mitu (ali dejansko) tvorjene skozi dvojni tok. Reke Phasis sicer Herodot ne omenja kot reke, katere izliv bi se nahajal nasproti delte Istra in torej na vzporedniku, ki bi potekal skozi Sinope, saj zapiše, da se nahaja v Kolhidi trideset dni hoje od Maiotskega morja (Herodot, *Zgodbe*, 1, 104); toda zelo verjetno je, da pri Heziodu Phasis ni ista reka kot pri Herodotu, pač pa Tanais. Tako meni tudi prevajalec *Teogonije* Kajetan Gantar, ko v opombah enači Phasis z reko Don (Gantar 2009, 53). Herodot namreč sam piše, da mejo Azije z Evropo tvori reka Phasis, po drugih virih pa Tanais (Herodot, *Zgodbe*, 4, 45), kar daje slutiti, da je bilo izvirno pojmovanje tega grškega hidronima nadnadno preneseno z reke Don (pri Heziodu) na kolhijsko reko Rioni (pri Herodotu). Če to drži, glede na okoliščino, da se Don izliva v Majotsko morje, in da Herodot le tega postavlja deset dni hoje vzhodno od izliva Boristena, Ister pa deset dni zahodno (pri čemer, kot sem tudi že navedel, Skitijo pojmuje shematično kot pravokotnik), potem imamo tu v *Teogoniji* opraviti s križem vzporednika in poldnevnik potekajočega skozi paflagonsko mesto Sinope, na katerem se nahajajo izlivi rek Nil, Eridan, Ister in Phasis, ki ustreza biblijskemu pojmovanju rajskih rek Nil, Evfrat, Phison in Gihon. Kasnejši prenos pojmovanja Eridana s severnoevropske reke (še pri Herodotu, kjer je Eridan nedvomno pravilno pojmovan kot Visla, kjer se nahajališča jantarja dejansko pojavljajo) na jadransko reko, ki pa je v mitu o Argonavtih povezana (preko fiktivnega jadranskega toka Donave) prav z Donavo (kakor tudi prenos motiva združevanja slano-sladkih voda, ki jih Herodot pripisuje reki Dnjester pri območju Eksampaia ter tudi motiva belih 'venetskih' konj, na reko Timavo oz. na reko Reko (= the River, the Eridan)), je omogočil pojmovati deželo, ki jo ta 'dva' (Ephorusova) tokova Donave / Eridana obkrožata, z biblijsko reko Phison, kot to vidimo pri Cezariju iz Nazianza. S tem v zvezi omenim le še kot zanimivost, da območje reke Eksampaia, ki ga Herodot opisuje kot na sredi toka reke Dnjester nahajajočega se, postavlja Jordanes v *Getici* na območje Borysthena (Jordanes, *Getica*, 5), po mojem razumevanju ne zavrloj pomote, pač pa ravno radi enačenja mitskega Eridana z Borysthenom, jantarno (= bernstein) reko.

B.3.4 Avtorstvo

Pri tem je kakopak eno, če genocidno doktrino izoblikuje neki nepomembni Psevdo-Anonimus, kateremu zgodovinopisje ne imena ne rodu ne kariernega položaja ne pozna, nekaj povsem drugega pa, če tovrstno doktrino izoblikuje krščanski svetnik, rojen v družini svetnikov, član kroga »kapadokijskih očakov« Cerkve in brat konstantinopelskega patriarha iz časa Teodozijevega hajk zoper drugače verujoče. V tem – ne pa v interesu zagovornikov izza-karpatske doselitvene štorije o izvoru Slovanov – se nahaja razlog, da v sodobnosti akademija (potem, ko so bili Slovani na območjih neposredno južno od Donave v Avstriji, na Madžarskem in v Romuniji dobesedno zradirani) v imenu »politične korektnosti« zanikuje Cezarijevo avtorstvo *Štirih dialogov*. 'Psevdo-argumenti', ki jih pri tem navaja, so trije: **1)** *Štirje dialogi* omenjajo Slované, torej niso mogli nastati pred drugo polovico šestega stoletja. Že v prejšnjih poglavjih te Priloge o navzočnosti slavo-fonih populacij na območjih južno od Donave davno pred šestim stoletjem razčlenjujem neustreznost tovrstnega argumenta. **2)** *Štirje dialogi* omenjajo prečkanje Donave skupine deset tisoč konjenikov v zimskem času, ko je bila zamrznjena, kar naj bi po mnenju Florina Curte ustrezalo opisu vdora Kutrigurov v Trakijo v drugi polovici šestega stoletja. Argument je prazen, kajti *Štirje dialogi* imena Kutrigurov ne navajajo kjerkoli; prečkanje skitskih konjenikov čez zamrznjeno Donavo opisuje že Ovidij v svojih pesmih iz izgnanstva (in je tako mogel piscu *Štirih dialogov* služiti kot vir oz. kot intertekstualni motiv); predvsem pa je število 10 000 konjenikov bilo na območjih severovzhodne Evrope (in celo tudi pri 'Keltih') standard, saj je toliko bojevnikov štela staro-perzijska divizija t. i. »Nesmrtnih«.⁴¹² **3)** *Dialog 2* omenja v nadaljevanju *Interrogatio CX* Langobarde; in sicer v isti sapi z Noričani in z zahodnimi Galci, torej domnevno na območjih južno od Donave, nekje ob meji Panonije z Norikom, tja pa naj bi se Langobardi naselili šele v šestem stoletju. Tudi ta argument je prazen, saj A) Langobarde v Panoniji omenja v svoji *Rimski zgodovini* že Cassius Dio v opisu markomanskih vojn za časa Marka Avrelija, ki je vladal med leti 161 in 180 (Cassij Dio, *Rimska zgodovina*, 71/72, 3);⁴¹³ in B) avtor *Štirih dialogov* ob omembi Langobardov omenja tudi čaščenje Merkurja in Saturna, kar v okolju

⁴¹² O tem piše Pausanias v svojem opisu 'keltskih' vdorov na območje Grčije.

⁴¹³ Takole piše Cassij Dio: »Šest tisoč Langobardov in Obijev je prečkalo Ister.« (Cassius Dio, *Rimska zgodovina*, LXXII / LXXI, 3). Pri numeraciji odsekov Cassijeve *Rimske zgodovine* prihaja na mestih, kjer je besedilo znano le iz fragmentov Xiphilina, Zonarasa in Tzetzeza na portalu LacusCurtius do silne zmede zavoljo neujemanja numeracij dveh različnih angleških izdaj. Izjava se na tem portalu nahaja v *Epitome* knjige 72.

germanskega panteona pomeni Odina in domnevno Tora (Sa-turn). Govori torej o poganskih Langobardih, kar nikakor ne more veljati glede obdobja šestega stoletja. Prokopij navaja, da so bili Langobardi pokristjanjeni že v obdobju, ko so plačevali davek Herulom (Prokopij, *Gotska vojna*, 2, 14); tj. preden je herulsko državo uničil langobardski kralj Tato, kar se je dogodilo v zgodnji fazi vladavine Anastazija v Bizancu (491–518). Ker ni verjetno, da bi se mogli spreobračati v času odsotne suverenosti in ker je herulska država obstajala od leta 454 dalje, so Langobardi morali krščanstvo sprejeti že pred tem letom.⁴¹⁴

V prid tezi, da so bili *Štirje dialogi* spisani v četrtem stoletju in da je njihov avtor res Cezarij iz Nazianza, pa govorijo naslednje okoliščine: 1) *Štirje dialogi* so bili v tiskani obliki prvič izdani na podlagi rokopisnih predlog v delu *Gregorii Nazianzi, Operum I – III, ed. Io. Leonclavius, Basileae, 1571*; in v delu *Gregorii Nazianzi, Opera ed. lac. Billius, Parisiis, 1583*.⁴¹⁵ V obeh delih so poleg spisov Gregorija iz Nazianza natisnjeni tudi *Štirje dialogi* in imajo kot avtorja navedenega Cezarija iz Nazianza, predpostavlja se, da na temelju informacij iz samih rokopisov. 2) *Štirje dialogi* omenjajo rimsko provinco Germanijo inferior. Ta provinca se je nahajala severno od Gallije Belgice in do bregov spodnjega toka Rena. Z Dioklecijanovo administrativno reformo imperija je bila preimenovana v Germanijo Secundo. Spomin na prvotno poimenovanje province je tokom četrtega stoletja še mogel biti živ, ni pa smiselno govoriti o tej provinci v okolju šestega stoletja, ko njeno območje obvladuje že od 486 dalje Klodvikovo kraljestvo Frankov. 3) *Štirje dialogi* omenjajo rimsko provinco Sarmatijo Superior. Ta provinca je tako skrivnostna, da je celo Google ne najde. Ugibati moremo, da se naziv nanaša bodisi na rimsko oblast nad območji severno od Donave po markomanskih vojnah in pred dobo vladavine Galiena (območje sodobne Slovaške), ko je celo Panonija padla v roke Sarmatom, bodisi nad nekdanjimi helenskimi kolonijami ob severnih obalah Črnega morja (Olbia, idr.) in na polotoku Krim. Tam je svojčas obstajalo Bosporsko kraljestvo, ki je bilo za vladavine Nerona celo formalno vključeno v imperij; in sicer kot del province Mezije, sicer pa formalno samostojna državna tvorba z vladarji, ki so bili de facto vazali Rima. Kraljestvo je uničil Ermanarik gotovo pred letom 379 po Kr., ko je njegovo kraljestvo pod imenom Hunov uničila koalicija Sclavenov, Bolgarov in

⁴¹⁴ Po vsej verjetnosti je do spreobrnjenja Langobardov prišlo za vladavine Teodozija Velikega. O tem več nižje.

⁴¹⁵ To informacijo sem prejel s spletne strani Harvardov. Za njeno zanesljivost ne morem samostojno jamčiti. Kos v *Gradivu* ponuja drugačne podatke glede prvih tiskanih izdaj.

Ptolmajeve Avar(in)ov. 4) V *Štirih dialogih* ni kjerkoli omenjeno niti ime Hunov niti Vandalov niti Gepidov, kar je komaj predstavljivo za delo, ki naj bi nastalo proti koncu petega stoletja, ali pa v šestem stoletju. 5) *Štirje dialogi* govorijo o starih rimskih provincah Britaniji, Galiji, Hispaniji in ne sporočajo česar koli o kraljestvih Frankov, Vizigotov, Burgundov, Suevov, Sasov, itd. na njihovih območjih. Smiselno se torej zdi sklep, da so nastali pred nastankom teh 'federatskih' kraljestev. 6) *Štirje dialogi* omenjajo Goto dvakrat, in sicer obakrat le toliko, da pojasnijo, kako se v jeziku Gotov imenuje Donava. Pri tem navajajo dve različni imeni Donave. V *Interrogatio LXVIII* navajajo glede Donave v gotščini ime Δανουβιον (Danoubion), v *Interrogatio CXLIV* pa ime Δουναντις (Dounautis). Sama okoliščina, da tekst navaja gotsko poimenovanje reke, kaže na to, da so v času nastanka *Štirih dialogov* Goti še bivali ob Donavi (morda celo na njenem severnem bregu na območju Vlaške nižine). Dve različni gotski poimenovanji iste reke pa kažeta na to, da sta v času nastanka *Štirih dialogov* še obe skupini Gotov (Vizigoti in Ostrogoti) še zmeraj bivali ob Donavi. To pa nikakor ne more veljati za peto stoletje, ko so bili Vizigoti že preseljeni na območja Galije in Hispanije in še manj za šesto stoletje ali celo za njegovo drugo polovico, ko celo Ostrogotov ni več najti kjerkoli v bližini Donave. 7) *Štirje dialogi* omenjajo čaščenje Merkurja in Saturna med Langobardi in so bili torej spisani pred spreobrnjenjem Langobardov. Pavel Diakon v svoji *Zgodovini Langobardov* omenja staroverstvo le za vladavine vojvod Iborja in Aiona ter njune matere Gambare. Za vladavine Lamusia (Lamuqia) pa omenja osvobajanje sužnjev, kar bi moglo biti povezano s širitvijo krščanstva med njimi. *Štirje dialogi* bi torej morali biti spisani najkasneje pred menjavo državne ureditve iz vojvodske v monarhično ureditev prvega langobardskega kralja Agelmunda.⁴¹⁶ 8) Pojma Phisonitov poimenovanih po biblijski reki Phison, ki obkroža deželo Havilo, ni mogoče razumevati mimo zavedanja o nekdanjem pojmovanju Donave, ki naj bi povezovala Jadran in Črno morje (Ephorus), in ki je tako iz Licinijeve

⁴¹⁶ *Kronika sv. Prosperja Akvitanskega*, ki je bil notar papeža Lea I., omenja Agelmunda kot prvega kralja Langobardov v letu, ko sta bila konzula v Rimu Valentinian in Neoterius (tj. v letu 390) in hkrati dodaja – kakor Pavel Diakon – da je vladal 33 let. Ob tem omenja tudi, da je drugi kralj Lamusio (imenuje ga Lamissus) vladal tri leta. Doba vladanja Agelmunda se tako ujema s starostjo Kristusa ob križanju, kar bi mogli vzeti kot indic, da je do spreobrnitve Langobardov prišlo že za vladavine prvega kralja, oz. tudi, da je do spremembe oblike vladavine iz vojvodske v monarhično prišlo kot posledica spreobrnitve. Enako informacijo o času langobardskega pokristjanjenja podaja še en – od zgoraj navedenih povsem neodvisni – vir; in sicer *Zgodovina Armenije* Mosesa Khorenskega. Če vemo, da je v letu 390 Rimu vladal versko vročični Teodozij, ki se je zapletel v spor z zahodnim imperijem pod Arbogastom in Evgenijem ter v spopadu z njuno vojsko pri reki Frigidus (pri Vipavi) prvič v času svoje vladavine uporabljal znatne množice najemniških vojaških sil (auxillia), lahko sklepamo, da so med temi najemniki sodelovali na strani Teodozija tudi Langobardi in v zameno ob pogoju spreobrnitve prejeli kraljestvo. Iz tega sledi, da so *Štirje dialogi* nastali pred bitko med silami Teodozija in Evgenija.

Ilirije (ki je vključevala tudi dioceso Trakijo) tvorila deželo z enakimi karakteristikami rečne obkroženosti, kot jih Biblija pripisuje Havili; iz njenega že pokristjanjenega in nelatinsko ter negrško govorečega prebivalstva pa narod s tem biblijskim imenom. Tovrstno pojmovanje prebivalstva Ilirije pa neobhodno terja okoliščino vključenosti pod enovito vladavino z ostalimi obdonavskimi provincami tudi najzahodnejše od obdonavskih provinc Ilirske prefekture, tj. Norika. Vse od uveljavitve sistema Tetrarhije pod Dioklecijanom in sistema štirih Pretorijanskih prefektur (Galske, Italijanske, Ilirske in Vzhoda) imperija je enovita oblast nad celotnim imperijem obstajala le za vladavine Konstantina po zmagi nad Licinijem, 11 let za vladavine Konstancija II. in za kratek čas še pod Julijanom Odpadnikom in nato ponovno šele pod Teodozijem. Od smrti slednjega dalje niti en vladar Rima – vključno z Justinijanom I. – ni obvladoval vseh obdonavskih provinc. *Štirje dialogi* so torej morali nastati najkasneje v dobi vladavine Teodozija. **9)** Šesto stoletje je obdobje, ko se že pojavijo prva krščanska dela s področja geografije, ki napadajo koncept »sferičnega planeta« in uveljavljajo geocentrični model vesolja. Diskurzivni standard krščanskim 'geografom' (Gea je boginja helenizma) tiste dobe predstavlja *Topographia Christiana*, ki naj bi jo okrog leta 550 spisal Cosmas Indicopleustes, ki svet razumeva kot paralelogram, v katerem ima Zemlja ploščato obliko, obkrožajo pa jo nebesa v obliki kvadra z ukrivljenim 'pokrovom'. Moč *Topographie Christiane* je bila dovolj silna, da je za več stoletij odpravila spoznanje o okroglem planetu. V njej je reka Phison enačena z reko Ganges. Ni smiselno trditi, da bi krščanski pisec šestega stoletja (in po mnenju Curte celo po letu 550) mogel Phison enačiti z Donavo; ter, da bi mogel tovrstno identifikacijo v nasprotju z avtoritativnostjo *Topographie Christiane* celo imenovati »naša doktrina«. Še manj smiselno pa si je predstavljati, da bi takšna za tedanji čas 'heretična' doktrina mogla preživeti do sodobnosti in ne biti zažgana že v obdobju Justinijanovih religioznih hajk, ali pa v kasnejših obdobjih. **10)** Predstave, po katerih bi mogel v post-nicejskem krščanstvu kar poslednji anonimni mimoidoči pisati religiozne tekste z doktrinarnimi vsebinami, so povsem zgrešene. Če *Štirje dialogi* imenujejo identifikacijo Donave s Phisonom »naša doktrina«, je to lahko le doktrina, ki jo je požegnal tedanji cerkveni vrh, ne pa doktrina nepomembnega brezimneža. Glede na vse doslej povedano se zdi povsem verjetno, da je doktrina nastala v krogu »kapadokijskih očakov« Cerkev in bila formalizirana kot uradna doktrina v času patriarhata Cezarijevega brata Gregorija iz Nazianza.

Iz vseh teh okoliščin sledi, da sta tako koncept naroda Phisonitov kot tudi ta »naša doktrina«, ki v Donavi prepozna Phison, nastala kot odgovor na pisanje poslednjega staroverskega vladarja Julijana Odpadnika v njegovem delu *O herojskih dejanjih Konstancijana*, kjer je Julijan opisoval mesto Oglej in navajal, da se v njem oskrbujejo Italiki, Panonci in Mezijci ter dodajal, da so jih Rimljani nekoč imenovali Veneti. Julijan je s tem svojim zapisom povsem ignoriral vlogo administrativnih (provincialnih, diocesnih, prefekturnih) meja v procesu formiranja kolektivnih identitet 'provincialcev'. Julijanu je bilo na tem primeru načelo formiranja narodne identitete naravno (= 'žensko'; primordialno, rodovno, jezikovno), kar mu je omogočilo kot (vsaj nekoč) enoviti narod opredeliti Italike do Ogleja, Panonce in Mezijce, prebivalstvo torej, ki je tedaj bivalo ne le v različnih provincah in diocesah, ampak celo v različnih prefekturah. Morda si je tudi zavoljo svojega zagovarjanja primordialnega oz. 'naravnega' principa kolektivne identifikacije – zaradi česar je kasneje, ko je že vladal, prepovedal od aramejsko govorečega Kristusa izvirajočemu krščanstvu uporabo grškega jezika v bogoslužju in v literaturi – nakopal srd svojega nekdanjega sošolca in znanca Gregorija iz Nazianza, ki je zoper Julijana spisal kar dve knjigi.⁴¹⁷ Njegov brat Cezarij je sicer kakor Julijan presegel provincialne in diocesne identitete, a Italikom (do Ogleja), Panoncem in Mezijcem ni nadeval le ene kolektivne identitete, temveč dve: eno pokristjanjenemu in drugo staroverskemu prebivalstvu. Zanj ni moglo biti predstavljivo, da bi kristjani in 'pogani' pripadali istemu in skupnemu narodu v nič večji meri kot Izraelitom, da bi sobivali z Amalečani.

B.3.5 Razčlemba omembe Sclavenov v Štirih dialogih

Naj poskusim razčleniti Cezarijevo omembo Sclavenov od ene besedne zveze do druge in glede vsake od njih podati starejše vire, na katere se je Cezarij mogel sklicevati (in se najverjetneje tudi dejansko je skliceval, ali pa je vsaj intertekstualno apliciral njihovo motiviko) v svoji konstrukciji Sclavenov kot v krščanstvo spreobrnjenim 'Ilirom' oz.

⁴¹⁷ Gregorij je o Julijanu zapisal tudi naslednje: »/.../ ta Zmaj, Odpadnik, Veliki mislec, Asirec, javni in zasebni sovražnik vsega skupnega, on ki je noro divjal in ogrožal marsikaj zemeljskega in ki je spregovoril ter premišljeval mnoge krivičnosti zoper Nebesa.« (Gregorij iz Nazianza, *Prva obtožba zoper vladarja Julijana*, 1). Julijan kakopak ni bil Asirec, saj je bil rojen v Konstantinoplu in je bil potomec Konstantija Klorja, ampak gre ponovno za »tudi Asur se jim je pridružil.« Hieronim npr. je o Julijanu govoril z dosti treznejšo presojo in je priznal, da preganjanje kristjanov pod Julijanom ni niti približno doseglo ravni krvoločnosti iz dobe prvih treh stoletij, ko je v svojem *Chroniconu* zapisal, da se je pod vladavino Julijana odvila »blago preganjanje kristjanov, pravzaprav bolj prepričevanje kot preganjanje.« (Hieronim, *Temporum liber*, CCLXXXV Olympias)

Phisonitom nasprotnega narodnega kolektiva. Razvidno bo iz te razčlembe, da dani Cezarijev opis nima kakršnihkoli značilnosti etnografije, saj ne izhaja iz dejanske observacije, pač pa je utemeljen izključno na zoper-staroverski v dobršnem delu iz Biblije izvirajoči sovražni ideologiji, ki pa aktivira isto referencialnost v vlogi pomenskega sidra te reprezentacije Sclavenov, kakršna se v starejših besedilih pojavlja v referencialnosti izjav o Venetih.

- *Ali kako v drugem območju*

Cezarij v odgovoru na *Interrogatio CX* izpodbija klasično teorijo sedmih klimatskih območij, oziroma tisto njeno različico, ki kolektivni značaj ljudstev pojasnjuje z lokacijo posameznega ljudstva v posameznem klimatskem območju. Preden preide k Sclavenom in k Phisonitom, razpravlja o indijskih Brahmanih in o Androfagih (ljudožercih) Indije, ki so kljub bivanju na istem klimatskem območju razvili povsem nasprotne kolektivne značajske poteze: Brahmani veljajo za poduhovljene, četudi so z njegove perspektive pogani, Androfagi pa, ker se prehranjujejo s soljudmi, nič več kot živali. Eni in drugi so mu mogli biti znani iz številnih post-Aleksandrovih virov, ki opisujejo Indijo (Plutarh, Arrian, Diodorus Siculus, Ptolemaj, Strabon itd.), ki jih je tokom študija v Aleksandriji spoznal. Šele, ko zaključi pripoved o Brahmanih in o Androfagih Indije, poskuša nadgraditi svoj argument in, ko pravi, »ali kako v drugem območju«, prične govoriti o drugem klimatskem sektorju. Ker je v *Cosmografiji* Julija Honorija Panonija opisana kot od Phisona obkrožena, vemo tudi, katero klimatsko območje opisuje. Ob prehodu z opisa Indijcev k opisu obdonavskega prebivalstva zapiše nato stavek: »Kako Babilonci onesnaženo zmešani v sorodstvenih porokah blaznijo?«, ⁴¹⁸ iz katerega lahko sklepamo, da po njegovem razlike v kolektivnih značajih posameznih skupin prebivalstva ne izhajajo iz klime, temveč iz posvečenosti (ali pa blasfemičnosti) zakonov v teh skupnostih.

- *na istem prostoru*

Cezarijeva argumentacija ne bi imela kakršnekoli retorične vrednosti, če ne bi glede Sclavenov in Phisonitov izrecno izpostavil, da bivajo »na istem prostoru«, oziroma dobesedno »na istem traktu ozemlja«, saj sicer – denimo v primeru, ko bi govoril o Phisonitih južno od Donave in o Sclavenih severno od nje, ali pa ko bi Sclavene

⁴¹⁸ Za razliko kakopak od kristjanov Bližnjega vzhoda bivajočih v istem klimatskem sektorju s poganskimi Babilonci.

pojmoval kot nedavno na območja južno od Donave s severa doseljene, eni in drugi ne bi več bivali v istem klimatskem območju in bi primerjava med obojimi ne imela kakršnegakoli logično-jezikovnega smisla oz. retorične vrednosti.⁴¹⁹ Prav iz tega je vidno, da so Sclaveni že v četrtem stoletju bivali na območju celotne Licinjeve 'Ilirske prefektуре',⁴²⁰ ki je v okviru Cezarijeve doktrine pojmovana kot rimska Havila.

- *izmed Sclavenov in Phisonitov, ki so imenovani tudi Donavci*

Glede imena Phisonitov sem že povedal, da je prevzeto iz biblijske *Geneze*, od kod pa Cezariju ime Sclavenov, je razumljivo, če poznamo 391. verz Psevdo-Scymnove *Periegesis*, kjer je rečeno: »Ενετων εχονται Θρακες Ιστροι λεγόμενοι.« Kakor Phisonitov Cezarij ne imenuje Histri, čeprav bi jih mogel imenovati tudi tako, pač pa pojasnjuje, da so (v gotščini) tudi »Donavci« imenovani, tako za razliko od Psevdo-Scymnovih Venetov, ki jim v *Periegesis* Tračani vladajo, in so '*Phisoniti imenovani*', Cezarij uporablja endonimno etnično poimenovanje Sclavenov iz kljubovanja Julijanu, ker je ta kristjanom prepovedal uporabo grškega jezika (in tako »enetskega« grškega eksonimnega označevalca Sclavenov).

- *prvi rade volje jedo ženske prsi, ki so polne mleka*

Jedenje ženskih prsi predpostavlja subsekventno obstoj »brez prsnih« žensk ... Besedna zveza »brez prsi« se v grščini glasi »a-mazon« in je že v starem veku služila kot etimologija poimenovanja Amazonk. Amazonski kraljici, ki je omenjana v mitu o Herkulovih zadolžitvah, je bilo ime Hipolita, kar dobesedno pomeni v grščini »razbrzdana kobila«⁴²¹ (= mrha).⁴²² Na podlagi poznavanja tradicionalne etimologije imena Amazonk in mita ter etimologije o njihovi kraljici Hipoliti, uspe Cezariju v nekaj

⁴¹⁹ V starem veku je Donava veljala kot meja zmernega klimatskega območja, območja severno od nje pa je bilo pojmovano kot polarno klimatsko območje.

⁴²⁰ Poudarjam, »Velika Ilirija« je pred Livinijevim porazom v prvi vojni s Konstantinom vključevala tudi dioceso Trakijo (z Malo Skitijo) in tako celotno območje obdonavskih provinc, ki je segalo od Norika (ali celo tudi Vindelicije) do Črnega morja (in na jugu do Krete).

⁴²¹ Če se to ime bere kot »hippo« + »lita«. Če pa se ga bere kot »hip« + »polita«, pomeni seveda nekaj drugega. Primerjava tega »hip« z atestinskim »*ep-petaris*«, »*eku-petaris*«, »*ekvo-petaris*«, kjer »eku« morda pomeni enako kot v grščini »oikos« ('eko'; okolje, dom).

⁴²² Zapis MRH v semitskih pisavah (ki ne uporabljajo samoglasnikov) označuje angl. »mistress«, gospodarico, vladarico, in se nanaša vsaj v izvorni pojavnosti na Inano, kasneje na Aštarto. Naj v kontesktu Cezarijevega opisa 'jedenja ženskih prsi', ponovno navedem Inani pripisovane besede: »*Let me learn the way to the man, my milk, my milk, my cream! Let me learn the way to my Ama-ušum, my milk, my cream! Let me learn the way to Ama-ušumgal-ana, my milk, my cream! Let me learn the way to the esparto grass, my milk, to my milk, my milk! Let me learn the way to the poplars, the cool place, my milk! Let me learn the way to the innuš plants, the pure plants, my milk! Let me learn the way to the grasslands, the frosty place, my milk! Let me learn the way to the holy sheepfold, my man's sheepfold! Let me learn the way to the holy sheepfold, my Dumuzid's sheepfold!*«

besedah združiti v eno Herodotov opis Hippomolgov (kobilomolzccev), Galaktophagov (mleko-jedcev), Amazonk in Androphagov (ljudožercev) območja Skitije iz 4. knjige Herodotovih *Zgodb*. Če pri Herodotu skitski Hipomolgi in Galaktophagi še jedo le izdelke iz kobiljega mleka, pa Cezarijevi Sclaveni že jedo mleka polne prsi svojih mrh.

- *in razbijajo na skali glave nedonošenčkom kakor podganam*

Motiv o podganah, je, kot sem že zapisal v eni od opomb v Prilogi A, Cezarij prevzel iz Oppianove *Cynegetice*, ki podgane omenja v zvezi s Phaethonom in Phinejem.

Skala, na kateri bi Cezarij razbijal glave Sclavenov, izhaja prav gotovo iz Homerjevega koncepta »Leukada petrin«, ki je povezan z Alkmanovim na Phaethona in na venetske konje nanašajočim se pojmom »upopetridion«, ter z dejanjem mitskega Kephala (soimenjaka očeta Heziodovega Phaethona), ki naj bi s te skale skočil, kakor tudi same Aphrodite, ki naj bi v helenski mitologiji bila prva, ki je skočila z Bele skale, kar je paralela mitološkega spusta sumerske Inane v podzemlje v procesu reševanja Dumuzida (Tamuz). »Bela skala« pa je tudi termin, iz katerega je izvedeno ime Bele Sirije (Leukosyria), kakor je bila v grščini tudi imenovana Cezarijeva rodna Kapadokija.

Navedel pa sem, kako je Cezarij zamisel o razbijanju glav nedonošenčkom ob prav tej skali dobil v poslednjem verzu *Psalma 137*, ki je po svoji motiviki vzporeden Phaethonovemu / Dumuzidovemu mitu, ter tako prenesel v novo geografsko okolje ter na novo etnijo idejo biblijskih Edomcev (oz. prvotno Amalečanov), katerih dejanja je v izraelitstvu potrebno pomniti, da bodo njih matere ostale med ženami brez sinov. Na tem mestu lahko le še dodam, da, kakor so Cezariju kot predloga identifikaciji Donave s Phisonom služili na Ephorusa sklicujoči se klasični grški in rimski viri, ki so izumljali njen jadranski rokav, tako je tudi glede razbijanja glav nedonošenčkov le zedinil poslednji verz *Psalma 137* z vsebino Euripidovega 'venetskega konja' *Hippolyta* in Senecove *Phaedre* ter tudi z zapisom rimskega zgodovinarja Florusa glede rimske vojne z Noričani:⁴²³ »Kako divji so bili ti alpski narodi, naj zadoča pripoved o njihovih ženskah, ki so, ko so kopja odpovedala, razbile svoje dojenčke ob zemlji v obzidju ter jih vrgle zoper vojake.« (Lucius Aennaenus Florus, *Epitome rerum Romanarum*, 2, 22)

⁴²³ Prave vojne Rimljanov z Noričani ni kadarkoli bilo, Florus si jo je (skladno s svojim pompoznim slogom) preprosto izmislil. Noričani so bili zavezniki Julija Cezarja. Nekateri Noričani so se pridružili istrskemu uporu, Norik pa je ostal formalno samostojno kraljestvo do cca. leta 40 po Kr., ko je bil priključen imperiju. Kljub temu je bila prva rimska legija nameščena vanj šele stoletje kasneje, tako rekoč na predvečer pričetka markomanskih vojn.

Primerjava zapisov v *Psalmu 137*, v *Hippolytu*, v *Phaedri*, v Florovem *Epitome rerum Romanarum* in v *Štirih dialogih* dokazuje, kako Cezarijev zapis ne odraža dejanskega etnografskega stanja med Slovani, pač pa gre le za intertekstualno povzemanje starejših literarnih tradicij o grških / rimskih / izraelitskih *drugih*, od katerih se tako Evripidova kot Senecova neposredno nanašata na Venete, sidrane etno-simbolno s Phaethonovim mitom. Da pa je Cezarijev opis 'značilnosti' Sclavenov intertekstualno zvezan tudi z na Norik nanašajočim se virom, pa le še potrjuje, kar je bilo ugotovljeno že zgoraj: 1) da se poselitveno območje Cezarijevih Sclavenov in Phisonitov nahaja južno od Donave in 2) da Cezarijeva doktrina (Phison = Donava) vključuje tudi najzahodnejšo od obdonavskih provinc Ilirske prefekture. Zavoljo boljše preglednosti motiva o razbijanju glav v referencialnosti izjav tako o Venetih kot o Sclavenih podajam spodnjo tabelo.

Tabela B.3: Intertekstualnost motiva razbijanja glav ob skali

Psalm 137	Euripid, <i>Hippolytos</i> , 1235–1240	Seneca, <i>Phaedra</i> , 1090–1096	Florus, <i>Epitome rerum Romanarum</i> , 2, 22	Cezarij, <i>Štirje dialogi</i> , 2, 110
	<p>/.../ and the axle-pins were leaping into the air, and the poor man himself, entangled in the reins, bound in a bond not easy to untie, was dragged along, smahing his head against the rocks and rending his flesh and uttering things dreadful to hear /.../</p>	<p>/.../ the horses flung Phaethon far from his heavenly track. Far and wide the fields are stained with blood, and his head, dashed on the rocks, bounds back from them.</p>	<p>/.../ naj zadošča pripoved o njihovih ženskah, ki so, ko so kopja odpovedala, razbile svoje doječinke ob zemlji v obzidju ter jih vrgle /.../</p>	<p>/.../ na istem prostoru izmed Slovanov in Phisonitov, ki so imenovani tudi Donavci, prvi rade volje jedo ženske prsi, ki so polne mleka, in razbijajo na skali glave nedonošenčkom kakor podganam, /.../</p>

- a drugi zavračajo jesti celo dovoljeno in nesporno meso?

Asketski način prehranjevanja Phisonitov je Cezarij mogel prevzeti iz najmanj dveh vrst virov:

- Od katerega izmed staroveških opisov Gimnosophistov, ki so v *Hippolytovi kroniki* navedeni kot potomci Havila, Shemovega sina (*Hippolytova kronika*,

185).⁴²⁴ O Gimnosophistih pripoveduje Strabon, ko opisuje asketsko življenje indijskih modrecov Aleksandrove dobe in njihovo zmerno prehranjevanje (Strabon, *Geographika*, 15, 1, 63–64).⁴²⁵ Cezarijeva omemba zavračanja celo neoporečnega mesa, morda aludira na obstoj od doltrine Cerkve še radikalnejših krščanskih sekt med prebivalstvom Ilirije njegove epohe.

B. Iz Strabonovega opisa Hippomolgov, Galaktophagov in Abijev, ki jih povezuje z ljudstvi bivajočimi na območjih kasnejše diocese Trakije (s Tračani, Geti, Brigi, Frigijci, Mygdonci) v jugovzhodni Evropi ter tudi s Sarmati in s Skiti, ko navaja, kako se odpovedujejo prehranjevanju s katerimkoli živim bitjem in se tako prehranjujejo le z medom, mlekom in sirom. (prav tam, 7, 3, 2–7)

- *Prvi kljubujejo pravici kogarkoli, da bi vladal, in živijo brezpravno*

Opis brezpravnosti v družbenem življenju je prevzet iz Herodotovega opisa Androphagov Skitije, na katere Cezarij že prej aludira, ko omenja prehranjevanje z ženskimi prsmi, in katerih vzporednike omenja tudi više, ko govori o Androphagih Indije. Takole opisuje Herodot Androphage Skitije: »Androphagi imajo med vsemi ljudstvi najbolj surove običaje. **Pravosodja in zakonov ne poznajo**, so nomadi in se oblačijo po skitsko; jezik govorijo svoj in so med temi plemeni edini ljudožerci.« (Herodot, *Zgodbe*, 4, 106; okrepil M. G.)⁴²⁶

Navedba o kljubovanju pravici kogarkoli, da bi vladal, ponovno aludira na Amaleka, saj besede, kot so »malek«, *mlk*, **malk*- ipd. v (proto-)semitskih jezikih označujejo kralja, vladarja, predpona *a-* pa v grščini označuje odstonost, manjko; in torej *a-mlk* = *brez vladarja*.

- *ter včasih na pojedinah ali ob pripravah na pohod ubijejo lastnega vladarja*

Tu Cezarij sam sebe zanika, ko vendar priznava obstoj vladarjev, ki ga je še malo prej zanikoval. Tudi motiv umora vladarja na pojedinah je morda prevzet iz Herodotovega opisa Skitije, npr. glede pogrebnihi pojedin pri Isedoncih (prav tam, 4, 26) in z opisom

⁴²⁴ Tako piše *Hippolytova kronika*: »In Havliah, od katerega so Gymnosophisti.« Hippolytus iz Rima je bival med letoma 170 in 235 po Kr. Njegova kronika naj bi nastala v letu 234.

⁴²⁵ Strabon Gimnosophistov sicer ne omenja poimensko, a je znano, da govori o njih, saj pravi, da so hodili naokoli goli, kar njihovo ime v grščini tudi pomeni: »gymnos« (nag, gol), »sophistos« (= modrec, filozof).

⁴²⁶ Herodotovi Androphagi so seveda fikcija, mit; njihovo ime je le grški *nonsense for sense* tip prevoda slovanskega poimenovanja ljudstva Samov – Samojedov.

umorov Anaharsisa (prav tam, 4, 76) in Skilesa⁴²⁷ (prav tam, 4, 78–80) s strani Skitov. Predvsem pa opis umora vladarja odraža vsebino *Esterine knjige*, kjer se vsi ključni preobradi, ki naposled privedejo do umora »nasprotnika vseh Judov« (*Estera*, 3 : 10), Hamana, Agagita (= Amalečana), odvijajo na večernih pojedinah oz. na banketih.

- *jedo lisice, divje mačke in divje prašiče*

Verjetno je imela vsaka od teh živali v primarnih družbah tudi svoj totemistični pomen. Sicer pa so te živali veljale za umazane. Razne predsodke glede teh živali je Cezarij mogel spoznati ob študiranju Aeliana (*De natura animalium* = *Περὶ Ζῴων Ἰδιότητος*).

- *ter govorijo med seboj tuleči kot volkovi*

Ponovno Cezarij uporablja asociacijo na Phaethona v vlogi Alkmanovega 'venetskega konja' kaor tudi v vlogi preko Strabona posredovanega mita po volku imenovane pasme »venetskih konj« (lukophoros). Sicer pa morda asociacija tudi na Herodotov opis ljudstva Neurov, glede katerih navaja, da se vsako leto za nekaj dni spremenijo v volkove (Herodot, *Zgodbe*, 4, 105). Predvsem pa omemba jezika Sclavenov kot tuljenja volkov aktivira – potem ko Cezarij par besed prej konstruira sclavenske umore vladarjev – isto referencialnost Eridana (s katero je, kot je pokazala analiza v prvem delu Priloge A, sidranih cel niz antičnih izjav o Venetih), kot jo srečamo v Vergilovi *Georgiki* ob opisu posledic Cezarjevega umora: »Kralj vseh rek je italških, Eridanus, strašno narastel, / besno podiral gozdove in vlekel s seboj jih čez polja, / hkrati pa tudi živino in hleve. Obenem je drobje / klanih živali grozilo, v vodnjakih se kri je cedila, / sredi noči se je slišalo v mesto volkov zavijanje.« (Vergil, *Georgika*, 1, 482–486)⁴²⁸

Ob tem je treba vzeti v obzir, da je neposredno po Cezarjevem umoru bil z Zemlje viden mimoidoči 'Cezarjev' komet, ki je izpričan tudi v kitajskih virih, kar je tedaj Oktavijanova propaganda izkoristila in to predstavila kot znamenje vzpona umorjene Cezarjeve duše med bogove v nebo. To pa je prispevalo k Cezarjevi deifikaciji. O tem piše Svetonij: »Umrli je v šestinpetdesetem letu starosti in je bil všteti med bogove ne le

⁴²⁷ O Skilesu poroča Herodot, da je bil sin skitskega kralja in neke Istrianke (prebivalke mesta Istra v Mali Skitiji, pripadnice torej tistih Istranov, o katerih poroča tudi 391. verz Psevdo-Scymnovega *Periegesis*). Ko je postal kralj, so se mu – tako Herodot – Skitje uprli, ker naj bi bil pripadnik grškega kulta Dioniza. Na oblast naj bi postavili njegovega brata Oktamazda, ki naj bi nekaj kasneje Skilesu dal odsekati glavo.

⁴²⁸ Pri tem pa je Eridan, kot sem pudaril že višje, pri Cezariju pojmovan kot staroverski ekvivalent biblijskega Phisona in prav zato ni nobenega dvoma, da Cezarijeva omemba tuljenja volkov predstavlja aktivizacijo istega referencialnega Phaethonovega mita, kot je aktivirano v omenjenih verzih Vergilove *Georgike*.

po formalnem sklepu, ampak tudi po prepričanju običajnih ljudi. Kajti ob prvih igrah, ki jih je priredil Avgust v čast njegove apoteoze, je sedem zaporednih dni sijal komet, ki se je pojavil ob enajsti uri in o katerem se je verjelo, da predstavlja Cezarjevo dušo, ki je bila vzeta v nebo. Zato je zvezda pripeta na krono na glavi njegovega spomenika.« (Svetonij, *Življenje Julija*, 88). Podobno pa piše tudi Ovidij v *Metamorfozah*:

Jupiter hardly had pronounced these words, / when kindly Venus, although seen by none, / stood in the middle of the Senate-house, / and caught from the dying limbs and trunk / of her own Caesar his departing soul. / She did not give it time so that it could / dissolve in air, but bore it quickly up, / toward all the stars of heaven; and on the way, / she saw it gleam and blaze and set it free. / Above the moon it mounted into heaven, / leaving behind a long and fiery trail, and as a star it glittered in the sky. (Ovidij, Metamorfoze, 15, 843–851)⁴²⁹

Že sama zamisel o Veneri, ki odnese v nebo dušo omorjenega, je invocirala misel na Phaethonov mit, saj je v Heziodovi *Teogoniji* in tudi pri Euripidu sam Phaethon na podoben način od Venere povzdignjen (angl. 'snatched') v nebo, še dodatno pa je ta mit invociran skozi situacijo 'dveh sonc', ki se je pojavila ob prehodu 'Cezarjevega' kometa, ki je bil viden tudi podnevi. Tako je tudi Phaethonov mit bil vključen v Oktavijanovo propagando, skozi katero se je kot posinovljenec deificiranega Cezarja mogel tudi sam razglašati za božanstvo. Oktavijan je tako le dve leti po Cezarjevi smrti dal zgraditi in posvetiti tempelj deificiranega Julija v Rimu, ki je bil, kot je znano iz Plinijeve *Naravne zgodovine*, posvečen kometu. (Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 2, 23)⁴³⁰

Ker je Phaethon v mitu neločljivo povezan z Eridanom, je prav Oktavijanova propaganda tudi razlog omembe Eridana pri Vergilu v *Georgiki* v kontekstu opevanja Cezarjeve smrti. Če pa Cezar iz Nazianza aktivira tik za tem, ko opisuje sclavensko ubijanje vladarjev, motiv prav takšnega »volčjega tuljenja«, kakršnega srečamo tudi v

⁴²⁹ Citirano po angleškem prevodu; More 1922.

⁴³⁰ Ta motivika Phaethonovega mita v povezavi z deifikacijo Cezarja pa je imela dvorezni značaj. Po eni plati, se je Cezarjevo dušo enačilo s kometom / Phaethonom, kar je videti tudi iz Vergilove *Georgike*, kjer v verzih 463–468 prve knjige pesnik zapiše: »*Sonce je z Rimom čutilo, ko bil umorjen mu je Cezar, / glavo žarečo je skrilo v temo, in zato se je balo / ljudstvo zločinsko, da večna bo noč brez svetlega sonca*« (Vergil, *Georgika*, 1, 463–468), kar je motiv, ki se v celoti sklada z vlogo sonca v Phaethonovem mitu (pri Ovidiju v *Metamorfozah*), kjer sonce iz protesta, ker je Jupiter Phaethona zadel s strelo, noče po nebu voziti sončne kočije. Po drugi plati, pa – ker je Cezar posinovil Oktavijana –, se pojavlja v tej motiviki Cezarjevega kulta, tudi drugačen možni pogled, po katerem Cezar nastopa v vlogi pravega sonca (sonce je v juliju najvišje, višje kot avgusta), medtem ko v vlogi kometa / Phaethona nastopa Oktavijan, ki morda, kakor Phaethon ni zmožni voziti sončne kočije, ni zmožen zadovoljiti vloge vladarja Rima, v kateri se je znašel. Več o tej dvojnosti npr. v študiji Farrell in Nellis 2013, 287–292.

zgornjem citatu *Georgike* pri Vergilu, je to jasen dokaz Cezarijevega sidranja etno-simbolnega pomena identitete Sclavenov s (staroverskim) mitom o Phaethonu, ki je torej izpričan v njegovem opisu Sclavenov kar dvakrat.⁴³¹ Ker je, kakor sem obširno razčlenil v prvem delu Priloge A, s Phaethonovim mitom že od pradavnine sidran tudi etno-simbolni pomen Venetov,⁴³² pa tovrstno Cezarijevo početje ne odraža česarkoli drugega kot diskurzivnosti njegove dobe, ko je bilo identificiranje Sclavenov z Veneti, samoumevno. Etnična kontinuiteta Sclavenov z Veneti antike je tako v najstarejšem rimskem literarnem viru, ki Sclavene omenja, etnosimbolno izkazana neposredno in

⁴³¹ Prvič že ob razbijanju glav otrok ob skali, kar je, kot sem izpostavil višje, pri Seneci motiv v *Phaedri*, kjer opisuje način Phaethonove / Hippolytove smrti.

⁴³² Razumljivo, da je deifikacija Cezarja v povezavi z motiviko Phaethonovega mita, ki se je z izgradnjo Cezarjevega templja, de facto pretvoril v kult (a pod drugim, Cezarjevim, imenom), v okolščini, ko je Phaethonov mit 'od nekdanj' nastopal v referencialnosti izjav o Venetih, imela za posledico tudi 'deificiranje' določenega pojmovanja o tem, kdo naj Veneti bodo. S Phaethonovim-Cezarjevim kultom se je tako moglo in dovoljevalo identificirati le 'Venete' s tistih območij, ki so bila v Cezarjevem in Oktavijanovem času že latinizirana, tj. 'Venete' z območja Evganije, kakor jih je le manj kot stoletje prej prvič opredelil Polibij, pojmovanja Venetov kot prebivalstva z območij med Kotom Jadrana in Donavo, ki ni doživelo asimilacije v latinščino, pa so bila – četudi so mnogo starejša, saj se pojavijo že pri Herodotu, Euripidu, Psevdo-Scylaxu, Psevdo-Scymnu itd. – tabuizirana. Sledil je v praksi podobne vrste »damnatio memoriae«, kot ga omenja glede Amaleka rabin Shlomo Yitzhaki: »From man unto woman, from infant unto suckling, from ox unto sheep, so that the name of Amalek not be mentioned even with reference to an animal by saying – This animal belonged to Amalek.« (Harris 2003, 137). Od tod potlej dikcije, kakršna se pojavlja denimo na rimski inskripciji Inscr.It-10, 4, 339 = EDCS-04600152, ki je bila najdena menda v Trstu, nanaša pa se menda (Bratož 2015, 38) na območje Hrušice: »/.../ latronibus in Alpes Iulias loco quot appellatur Scelerata.« (quot = quod; prevod: »razbojniki v kraju Julijskih Alp, ki je prekletega imena«). Prva posledica je brez dvoma bila, da se je, kot poroča Ammianus Marcellinus, dotedanje »Venetske Alpe« preimenovalo v Julijske Alpe, dotedanje Venete z območij med Kotom Jadrana in Donavo pa v Histre in Karne. Po Cezarjevi smrti le še Strabon in Plinij starejši omenjata Venete tudi v kontekstu opisovanj etnij z območij med Kotom Jadrana ter Donavo in oba to počenjata dovolj pazljivo, da je moglo njuno pisanje prestati cenzuro Cezarjevega/Oktavijanovega kulta njunega časa: Plinij na mestu, kjer piše o jantaru (v 37. knjigi torej, ne pa ob opisu Italije), ko pravi, da so se Veneti razširili z območij v bližini Panonije, od koder so prinašali jantar in z njim trgovali naokrog Jadrana, Strabon pa, ko piše, da se Oglej nahaja izven »venetskih meja« in nato opisuje Venete in njihov ritual z motiviko belega venetskega konja na območju izliva reke Timave – vzhodno od Ogleja; in to v 'fizičnem' smislu ločeno (v etnosimbolnem pa združeno) od polemike z Apollodorom, ki pa jo vendar umešča tudi v 7. knjigo (opis Balkana) in ne le v 12. knjigo *Geographike*. Vsi ostali pisci, ki bi ali morda so pisali o Venetih med Kotom Jadrana in Donavo, so bili cenzurirani; verjetno tudi sam Plinij v primeru izgubljene knjige *Zgodovina germanskih vojn*, ki je, ko je še obstajala, Tacita seznanila z obstojem Venetov Baltika. Ponovne omembe Venetov na območju med Kotom Jadrana in Donavo se pojavijo šele po propadu Julijsko-Klavdijske dinastije in vzporedno z zatonom državnih kultov ter z vzponom krščanstva, prvič pri Avreliju Viktorju (nanašajoče se na območje Panonije Savije) in nato še pri Julijanu Odpadniku, čemur v *Štirih dialogih* s pripovedjo o Phisonitih in o Sclavenih replicira Cezarij iz Nazianza. Ta hegemonija pa je navzoča še dandanes, ko se inskripcije atestinske kulture, ki jih niso pisali Veneti, pač pa v glavnem Retijci in Volsinijci, pripisuje Venetom, oz. ko se železnodobno prebivalstvo Evganije identificira ne le s Polibijevimi Veneti, ampak s 'staroevropskimi' (ne pa slovanskimi) Veneti Srednje Evrope, o katerih obstoju kadarkoli po pričetku prvega tisočletja pred Kr. ni kakršnihkoli utemeljenih dokazov (staro-Evropejci so utemeljeni izključno na podlagi študij hidronimov, ki pa izhajajo iz prapradavnine in kot takšni ne morejo dokazovati česarkoli glede prvega tisočletja pred Kr.). Izkazuje torej se, da je v sodobnosti od hegemonije slavofonost tistih Venetov Srednje Evrope, ki se prvič literarno pojavijo pri Herodotu, zanikovana prav v kontinuiteti s tem zgoraj omenjenim Oktavijanovim »damnatio memoriae«, ki je po Cezarjevi smrti in deifikaciji doletel prebivalstvo območja med Kotom Jadrana in Donavo in ki je časovno sovpadal z Oktavijanovim vojskovanjem zoper staroselsko prebivalstvo Panonije.

onkraj vsakega dvoma v prav tisti dobi, v kateri jo je, kakor sem izpostavil že v 'jedrnem' politološko-teoretskem delu tega diplomskega dela, edino smiselno iskati.

- medtem, ko se drugi vzdržujejo požrešnosti in ubogajo vladarje, katerim so podrejeni?

Ponovno diametralno nasprotni opis prehranskih navad pri Phisonitih. Omemba vladarjev, ki naj bi se jim Phisoniti mirne duše podrejali, se verjetno nanaša tudi na resnične upore 'Sarmatov', o katerih Hieronim v svojem *Temporum liber* že za vladavine Galiena (vladal med 260 in 268 po Kr.) poroča, da so si podredili vso Panonijo (Hieronim, *Temporum liber*, CCLX Olympias). Možno je tudi, da gre pri omembi Sclavenov, ki pa svoje (in rimske) vladarje za razliko od Phisonitov pobijajo, tudi za spomin na realni zgodovinski dogodek v zvezi s Sarmati Limiganti, ki naj bi se uprli svojim vladarjem (Arharaganti) in jih izgnali, nato pa vdrli z nekdanjih območij Jazugov Metanastov med Donavo in Tiso v Mezijo, kar je tedanjega rimskega vladarja Konstancija II. prisililo, da je nad njih v letu 357 poslal vojsko, ki se je spopadla z Limiganti in jih menda porazila, nato pa jim dodelil območja za poselitev, kar pa ni zadostovalo, da se ne bi Limiganti uprli še enkrat. Nedvomno pa gre v kontekstu Cezarijeve razprave v *Štirih dialogih* tudi za referenco na v njegovi recepciji politično stabilnost pod krščanskimi vladarji (Konstantin, Konstancij II.) v primerjavi z nestabilnostjo tretjega stoletja ob vedno novih uzurpacijah (staroverske) dobe t. i. vojaških cesarjev, ki pa so prav z območja 'Ilirije' po večini izhajali.⁴³³

⁴³³ Prav ob koncu te razčlenitve omembe Sclavenov pri Cezariju iz Nazianza naj navedem še, kaj je o tej omembi v svojem *Gradivu* zapisal 'oče slovenskega zgodovinopisja' Franc Kos: »Neki grški pisatelj je zapisal o Babiloncih, Slovanih in Podonavcih, katere imenuje tudi Physonite, par neumnih in neverjetnih bajk, ko pravi, da eni radi jedo prsi žensk, ker so polne mleka, ter na skalah pobijajo dojenčke, kakor kake miši, drugi pa ne uživajo niti postavno dovoljenega mesa. Eni so ošabni, samostojni, brez voditeljev, naj si bodo naseljeni ali pa naj potujejo, pobijajo svoje vodje in vladarje, jedo lisice in samotno živče divje mačke ter se med seboj kličejo tako, da tulijo kakor volkovi, drugi pa se varujejo požrešnosti, ter se podvržejo in prijenjajo vsakemu, kdor pride.« (Kos 1902, št. 10). V dveh podčrtanih opombah pa je k temu dodal še: »Müllenhoff (Archiv f. slavische Philologie) dokazuje, da je Pseudo-Caesarius spisal dotično knjigo okoli leta 525. ali pa ne dosti pozneje; na vsak način pa prej, kakor so Slovani začeli v velikih trumah hoditi čez Donavo. Rečeni grški pisatelj, ki je zapisal tu navedeni citat, je pač nekaj čul o Slovanih, a natančneje jih še ne pozna; zato pripoveduje o njih neumne bajke.« V drugi opombi pa še: »Bogoslovna vprašanja in odgovore, katere je spisal, kakor trdi Photius, Caesarius iz Nazianza, brat Gregorija iz Nazianza, je najprej izdal jezuit Ducaeus v prvem zvezku svojega dela »Bibliotheca veterum patrum«, Paris, 1624. V drugič so bili izdani v »Magna bibliotheca patrum«, XI, Paris 1654. Citat, ki se nanaša na Slovane, sta priobčila tudi Müllenhoff (Archiv, str. 294) in pa Krek (Einleitung in die slav. Literaturgeschichte, 2. Aufl., str. 292.« To je vse, kar je Kos v *Gradivu* imel za povedati o tej omembi Slovanov v *Štirih dialogih*. Kdo pa je prvič izdal Kosa in kdaj, je razvidno prav iz *Gradiva*. Nasprotno od izumljanja tradicij je mogoče seveda, tradicijo tudi dekonstruirati oz. požgati katerokoli knjigo; namreč kdo in kdaj pa je bil izdal jezuita Ducaeus? Težko, da so 'jezuiti' »prvi« izdali *Štiri Dialoge*, ko pa jih omenja že Photius, razen če so bili 'za nazaj' natisnili in rodili tudi tega. Sam sprejemam vire, tudi vse

B.3.6 Povzetek

Naj povzamem bistveno glede omembe Sclavenov v *Štirih dialogih*. V *Dialogu 2* se nahaja najstarejša endonimna omemba Sclavenov v rimski literaturi. Omenjeni so kot bivajoči »na istem traktu ozemlja« z ljudstvom Phisonitov; tj. južno od Donave na območju obdonavskih provinc rimskega imperija.

Ime Phisoniti izvira iz starozaveznega hidronima Phison, ki je v Bibliji ena od štirih rek izvirajočih v rajskem vrtu in ki po biblijskem izročilu obkroža deželo Havila, kjer naj bi svojčas bivali izraelitski sovragi Amalečani. Pisec *Štirih dialogov* to reko izenačuje z Donavo, imenuje to enačenje »naša doktrina« in preko tega formira Sclave v »neo-Amalečane«.

O nastanku *Štirih dialogov* v času vladavine Julijana Odpadnika (in o njihovi morebitni dodelavi v dobi od Julijanove smrti do nastopa carigradskega patriarhata Gregorija iz Nazianza) pričuje vrsta navedb in okoliščin, katere sem razčlenil zgoraj in ki se pojavljajo tokom celotne vsebine *Štirih dialogov*. Neutemljeno zanikovanje avtorstva Cezarija iz Nazianza je posledica grozovitosti implikacije Cezarijeve doktrine; tj.

tiste, s katerih vsebino se ne morem prav vselej strinjati; jih pa ne požigam, ne glede na to, čigavi so. Ljubše mi je linearno razumevanje konstrukcije časa, skozi katerega, pa če še tako po polžje, grem, ob zavesti o prelomih v epohah, kot pa de(kon)strukcija le-tega, v kateri človek kot kateri od junakov romanov Dostojevskega preskakuje / pada stoletja in tisočletja v času ter milijone kilometrov v prostoru, vse skupaj na pobudo tiskarskih armad za 'spravo' in ljubezen med Antigono in Kreonom. Morda, če bi Kos, ki mu je omemba Sclavenov v *Štirih dialogih* vsekakor bila poznana, to omembo razčlenil natančneje in njeno etnosimboliko primerjal s simboliko Prokopija glede Hilbudija (= 'buditelj hvale'; angl. »praiseworthy«, ki v diskurzu šestega stoletja in prej je »Ainete«), ne bi glede Slovanov rabil zapisovati »neumne bajke« o šesto-stoletni doselitvi, razen če je bil tudi Prokopijevo *Gotsko vojno* izdal prvič kateri od Leonove družbe izumljeni in nato kot takšen od dvomilijonske minus ena naklade iste družbe pojmovani 'jezuit'. Kdorkoli lahko Kosovo dva odstavka dolgo razčlenitev omembe Sclavenov pri Cezariju iz Nazianza v *Gradivu* primerja s to razčlenitvijo, kakor sem jo v tem podglavju Priloge B diplomskega dela podal, in se odloči, katera od obeh razčlemb se mu zdi smiselnejša. Seveda je Kos bival pred več kot stoletjem in ni imel na voljo interneta (*keine*, da tudi intraneta ne), kakor je na razpolago meni, in niti ne drži, da bi imel namen zniževati vrednost *Gradiva* za srednjeveško zgodovino Slovencev, hočem pa povedati, kako tedaj v letu 1902 avstrijsko-habsburškega okolja slovenski zgodovinar pač ni imel na razpolago prav toliko svobode, kot je imamo kljub »fiasku slovenske tranzicije« vendar le politologi dandanes, ki bi mu omogočila vzpostaviti drugačen pristop k formaciji diskurza o pojavitvi Sclavenov. Vztrajati na ekskluzivni informativnosti formacije, ki jo je ta 'oče slovenskega zgodovinopisja' vzpostavil še v avstroogrskem okolju, je v tem smislu primerljivo položaju, ko bi v elektrotehniki, kemiji, avtomobilizmu itd. vztrajali na tehnološko-paradigmatskih konceptih izpred več kot stoletja. Ne nazadnje tudi v družboslovju se je od leta 1902 Avstroogrške kaj malega spremenilo, edino zgodovinopisje (in širša etnogenezologija) vztraja pri svojem vsem novim odkritjem in spoznanjem navkljub. Ob karnevalskem smešenju hegemonije alohtonistične diskurzivne formacije je primerno izpostaviti, da je doktrina alohtonizma v reprezentacijah pojavitve Sclavenov z doktrino Donava = Phison »kapadokijskih očakov« v kontinuiteti, in ji tako relativizirati prestiž. Konstruirati namreč strukturo (preteklosti), ki (tam-tedaj) zanika obstoj Slovanov, ko psevdoizira oz. požiga vire, in tako odpravlja možnosti slovenske nekdanjosti, *so that the name of Amalek not be mentioned even with reference to an animal by saying – This animal belonged to Amalek.*

doktrine, ki je botrovala popolnemu opustošenju večine obdonavskih provinc v dveh stoletjih po njenem oblikovanju. Doktrine, zavoljo katere dandanes Slovanov ob Donavi na večini območij njenega toka več ni.

Značilnosti obeh ljudstev, kakor so opisane v *Štirih dialogih*, so v celoti izmišljene in prevzete iz starejše literarne tradicije na način, da v identiteto Phisonitov zrcalijo 'brezmadežnost' Izraelitov in tako formirajo Phisonite kot »neo-Izraelite« (= domorodne Rimu prijazne pokristjanjene 'Ilire'), v Sclavene pa demoničnost Amalečanov, pri čemer pa se znatni del te motivike v časovno oddaljenejšim epoham pripisani literarni produkciji pojavlja v izjavah o Venetih, vezanih na Phaethonov mit.

Formiranje teh dveh narodnih identitet prebivalstvu z območij Ilirske prefekture in diocese Trakije je bilo odraz nasprotovanja tedanjemu staroverskemu vladarju Julijanu Odpadniku, ki je v svojem delu *O herojskih dejanjih Konstancijana* tako že pokristjanjeno kot še staroversko prebivalstvo obdonavskih provinc (in dioces) Mezije, Panonije in Italije (do Ogleja) opredelil kot etnos Venetov. Uporaba nestandardnih poimenovanj 'obeh' ljudstev v *Štirih dialogih* odraža kljubovanje prepovedi uporabe grščine v krščanski literaturi od tedanjega vladarja Rima, zavoljo česar v *Štirih dialogih* ni uporabljen tradicionalni grški označevalec Sclavenov – Enetoi.

Razpad enovitega imperija je onemogočil vztrajanje identitete Phisonitov v kasnejša obdobja, saj se obdonavske province niso več nahajale v okvirih ene, pač pa dveh držav, kar je onemogočilo pojmovati območje Ilirske prefekture kot rimske različice biblijske Havile, zaradi česar se je sprva uveljavilo istovetenje le še Panonije s Havilo, kot je to izpričano pri Juliju Honoriju, vse do časa Indicopleusta, ki je Phison z avtoritarno močjo / vedenjem / oblastjo svoje knjige *Topographia Chritiana* identificiral s sveto reko Ganges indijskega podkontinenta.

B.4 Sklep

Priloga B tega diplomskega dela razstavlja izbor primarnih literarnih in epigrafskih virov, v katerih je omenjen etnonim Sclavenov v dobi (ali glede nje) pred sredino šestega stoletja po Kr. na območjih med Donavo in Jadranom. Vsebina teh virov je podrobno razčlenjena z vidika etno-simbolike, ki se v njih pojavlja v referencialnosti izjav o Sclavenih in ki sidra njihov pomen, in sicer s posebnim poudarkom na vprašanju kontinuitete s tisto referencialnostjo – v glavnem na Phaethonov mit nanašajočo se – antičnih izjav o Venetih, ki so bile razstavljene in razčlenjene že v predhodni Prilogi A.

Vire Priloge B sem po lastni presoji razdelil med tiste, ki jih, ker na podlagi le posameznega od njih ne moremo govoriti o nedvoumni kontinuiteti v aktivirani referencialnosti z referencialnostjo starejših izjav o Venetih, umestil v sklop 'benignih' izjav o Sclavenih med Donavo in Jadranom pred sredo šestega stoletja, in na omembo Sclavenov pri Cezariju iz Nazianza, ki sem jo analiziral s posebno pozornostjo in kjer je ta etnosimbolična kontinuiteta Sclavenov z Veneti, kot se izkazuje skozi kontinuiteto v aktivirani referencialnosti, prav zagotovo izkazana neposredno.

Drugače kot v drugem delu Priloge A, kjer sem primarne vire o Venetih Baltika navedel po njihovem kronološkem redu od najstarejšega do našemu času po nastanku najbližjega, sem v Prilogi B primarne vire razporedil po geografskem ključu. Tako najprej razčlenjujem tri, ki pričujejo o navzočnosti Sclavenov na območjih južno od Donave pred sredo šestega stoletja na območju Trakije oz. ob spodnjem toku Donave, naknadno pa tudi vire, ki omenjajo Sclavene južno od Donave na bolj v smeri zahoda nahajajočih se območjih, med tem ko v poslednjem podpoglavju 'benignih' virov analiziram omembe Sclavenov z rimske epigrafike, kjer se sclavensko ime pojavlja širom imperija, tudi marsikje, kjer Sclaveni niso kadarkoli tvorili omembe vredne etnične navzočnosti, a so se posamezniki, ki jim je selitve omogočal obstoj rimske države, na teh območjih vendarle nahajali.

V prvem podpoglavju Priloge B sem navedel izjavo o Sclavenih Mosesa Khorenskega v njegovi *Geografiji*, o kateri sem mnenja, da je nastala v petem stoletju po Kr. Povedal sem, da hegemonija to dobo nastanka tega v armenščini pisanega besedila seveda zanikuje, da pa glede tega ne deluje prepričljivo, saj je skozi analizo same izjave o Sclavenih na območju Trakije, katerih deželo so zaslužnili Goti, mogoče zavoljo

ujemanja z *Notitia dignitatum* glede upravne razdeljenosti (diocese) Trakije govoriti o narativnosti, ki se le z dobo poznega četrtega in petega stoletja, ne pa tudi kasnejših stoletij, sklada.

V drugem podpoglavju Priloge B sem z vidika očitno sorodne si motivike primerjal dve izjavi o 'barbarih', ki se pojavljata prva v Zosimovi *Novi zgodovini* glede območja Trakije in druga v *Zgodovini Langobardov* Pavla Diakona glede območja sclavenske province v vzhodnih Alpah, ter na podlagi podobnosti (in nekredibilnosti) obeh izjav sklenil, da je najverjetneje nekoč obstajala različica Zosimove *Nove zgodovine*, ki je njegove 'barbare' v bližini mesta Tomis izrecno imenovala s sclavenskim (ali morda z antskim) označevalcem, ne pa s splošno 'barbarsko' oznako, in je bila poznana tudi Pavlu Diakonu, ki jo je iz istega razloga, ki je vodil že Zosima ob pripovedovanju neverjetne zgodbe o tem, kako je en sam človek pobil celo armado sovražnikov, uporabil v moralno-pedagoške namene z namenom izpostaviti, kako je lahko pogum enega samega dostojanstvenega človeka močnejši od še tako grozljive množice 'sovražnikov'. Izpostavil sem tudi, kako je na podlagi tovrstnega sklepa mogoče Zosimovo omembo 'barbarov' v bližini mesta Tomis v Teodozijevi dobi razumevati kot potrditev zanesljivosti omembe Sclavenov na istem območju in – vsaj v grobem – tudi glede iste dobe v armenski *Geografiji* Mosesa Khorenskega.

V tretjem podpoglavju Priloge B sem izpostavil še tretji vir, ki omenja Sclavene davno pred sredo šestega stoletja na območju Trakije, kjer sicer že Psevdo-Scymnus, kot sem osvetlil v Prilogi A, omenja »Venete, ki so Histri imenovani«; in celo Herodot »ethnos megiston« Trakije po imenu Indi. Navedel sem, kako Theophylact Simocatta kar na treh mestih svoje *Zgodovine* izjavlja, da so bili Sclaveni v preteklosti imenovani Geti, ter ob tem izpostavil, kako gre za prдавno kolektivno ime, ki se pojavlja že v Herodotovih *Zgodbah*. Osvetlil sem, kako je prenos getskega označevalca na v Trakiji bivajoče Sclavene imel vzporednico v prenosu getskega imena na v Trakiji od četrtega stoletja dalje bivajoče Gote, a pri tem tudi poudaril, da enačenje Sclavenov z Geti ni kadarkoli odražalo uradne politike katerekoli vojaško-politične sile pozne antike v nasprotju z enačenjem Getov in Gotov, kar je bila, kot je razvidno iz Jordanesove *Getice*, uradna politika ostrogotske države, ki jo je zagovarjal tudi Cassiodorus v svojem izgubljenem delu o zgodovini Gotov. Posebej sem izpostavil tudi, kako se v nekaterih poznoantičnih virih pojavljajo izjave, ki aktivirajo isto referencialnost v povezavi s Phaethonovim-Eridanovim mitom, s katerim je sidran etno-simbolni pomen že pradavnih izjav o

Venetih, ter osvetlil – ker Veneti antike in Goti pač niso tvorili identične etnije – kako do tega prenosa referencialnosti z izjav o Venetih v izjave o Gotih ne bi moglo priti brez vključenosti nekaterih Sclavenov Trakije v pozno fazo gotske etnogeneze, kjer je zavoljo že predhodnega istovetenja Sclavenov z Geti po uveljavitvi enačenja tudi Gotov z Geti, ta motivika Phaethonovo-Eridanovega mita mogla z Venetov-Sclavenov preko Sclavenov-Getov preiti tudi na Gote-Gete. Posebej sem poudaril še, da Theophylact ni edini od piscev, ki Sclave enači z Geti, in navedel primer – s katerim se za čuda običajno strinja tudi hegemonsko zgodovinopisje – *Chronicon* grofa Marcelina, v katerem se ime Sclavenov ne pojavlja, so pa v njem Sclaveni brez dvoma omenjeni, in sicer pod getskim označevalcem že slabo stoletje pred pisanjem Theophylacta Simocatte. Izpostavil sem še, kako povsem enako velja tudi glede omembe Getov v *Carmine* V Sidonija Apolinarija in še v vrsti starejših virov, najverjetneje vse do Ovidija. Poudaril sem tudi, kako je katerikoli scenarij etnogeneze Slovanov, ki sodi v okvire venetske teorije, ravno zavoljo poznoantičnega in zgodnj srednjeveškega enačenja Sclavenov ne le z antičnimi Veneti, ampak tudi z antičnimi Geti, mogoče testirati (in potrditi) skozi 'getske teorije'. Na analizo referencialnosti vseh antičnih izjav o Getih z vidika etno-simbolično sidranega pomena, kakršna je bila v tem diplomskem delu izvedena v Prilogi A glede izjav o Venetih, in na naknadno primerjavo te referencialnosti s prav to referencialnostjo izjav o Venetih, še čakamo, gre pa vsekakor za eno od možnih smeri prihodnjih s perspektive etnosimbolizma vodenih raziskav v etnogenezi Slovanov.

V četrtem podpoglavju Priloge B sem razčlenil vir, ki omenja Sclave pred sredino šestega stoletja na območjih zahodneje od spodnjega toka Donave, kjer jih omenjajo v prejšnjih treh podpoglavjih razčlenjeni viri; in sicer na območju Panonije in še Dalmacije. V razčlembi omemb Sclavenov pri Konstantinu Porfirogenetu nisem omenjal vsega, kar *De administrando imperio* sporoča o Sclavenih Konstantinove dobe, ampak sem se omejil na problematiko pojavitve Sclavenov na območjih južno od Donave, kot jo *DAI* ponuja, in temu primerno izpostavil, kako *DAI* omenja Sclave kot vojaško-politični dejavnik na območju Dalmacije in Panonije že v letu 449 po Kr., najmanj stoletje prej, kot bi to priznavala hegemonška reprezentacija pojavitve Sclavenov. Povedal sem tudi, da *DAI* Sclave istoveti z Avari in poudaril, da velja pod temi Avari pojmovati predhodnike psevdo-Avarov Theophylacta Simocatte, ki pa so tekstualno istovetni tako Ptolemajevim Avarinom njegovega opisa Evropske Sarmatije,

kot tudi Hunom v siceršnjih opisih Atilove dobe. Navedel sem tudi, kako *DAI* Avare pojmuje kot političnost sclavenske etničnosti ter da pojmuje Atilo kot kralja Avarov in tako tudi kot kralja Sclavenov njegove dobe, kar je nedvomno Atila v odnosu do večine Sclavenov tiste dobe tudi bil. Četudi Konstantinov opis pojavitve Sclavenov mestoma deluje naivno in celo neverodostojno, npr. ko opisuje, kako so se Sclaveni preoblekli v uniforme Rimljanov in tako zavzeli Salono, pa je tovrstni opis, kot sem utemeljil, dejansko na mestu, saj se nanaša na obdobje prav okrog 449, ko je Atili bila dodeljena vloga rimskega vojaškega poveljnika (magister militum) nad območji Panonske diocese, kar je vključevalo tudi vojaško poveljstvo nad Dalmacijo. Izpostavil sem, kako Konstantin Porfirogenet sicer spregleduje starejše omembe Sclavenov na območjih južno od Donave, saj se v svojem opisu osredotoča na to, kako je (vzhodni) Rim izgubil Dalmacijo in kako se je vzpostavil položaj, ko Carigrad v njegovem obdobju obvladuje le še nekatera od zaledja odrezana mesta vzhodno-jadranske obale, ter kako ga prav zato problematika sclavenske etnične zgodovine pred letom 449 ne zanima. Navedel in razčlenil sem v četrtem podpoglavju Priloge B tudi, kaj ima Konstantin Porfirogenet povedati o zgodovinski pojavitvi Hrvatov, katerih doselitev v Dalmacijo oz. v Liburnijo postavlja v obdobje vladavine Heraklija v Carigradu, torej šele kakšnih 175 let po pojavitvi Sclavenov, kakor jo sam glede leta 449 opiše. Izpostavil pa sem tudi, da se je ta doselitev v Heraklijevi dobi odvijala vzporedno z doselitvijo Alciokovih Bolgarov, kot je znano iz *Fredegarjeve kronike* in iz *Zgodovine Langobardov* Pavla Diakona, ter s tem v zvezi podal še moje razumevanje tega vprašanja, po katerem je dokaj vprašljivo ali sta se res v dobi vladavine Heraklija dejansko dogodili dve ločeni doselitvi dveh razlikujočih se etnij na območje Liburnije, ali pa je vendarle šlo za doselitev ene same skupine, beležene v različnih virih z različnim označevalcem.

Ob razčlembi omembe Sclavenov v pesnitvi Martina iz Brage v petem podpoglavju Priloge B sem obdelal vir, ki omenja Sclavene spet na območjih nominalno rimskih provinc oz. dioces, a še zahodneje od območja, kjer Sclavene pred sredo šestega stoletja omenja *DAI*; in sicer v Galiji četrtega stoletja, ko naj bi na njenih območjih deloval in misijonaril sv. Martin iz Torusa. Izrazil sem svoje strinjanje z mnenji nekaterih starejših raziskovalcev o tem, da je znatni del spiska etnij pesnitve Martina iz Brage prevzet iz podobnega spiska pri Sidoniju Apolinariju; a sem ob tem poudaril tudi, kako pa se tisti etnonimi, ki na Martinovem spisku so navzoči, na Sidonijevem pa ne, na njem pojavljajo izključno zavoljo njihove etnične ali / in politične navzočnosti na območjih

Galije, kjer naj bi Martin iz Toursa deloval. Zavrnil sem tako identifikacijo etnonima Dati iz Martinove pesnitve z Danci in opozoril v zvezi s tem na relevantni odsek Ptolemajeve *Geographije*, hkrati pa sem kot neutemeljena zavrnil tudi tista pojmovanja, ki omembo Sclavenov v pesnitvi Martina iz Brage pojmujejo kot odraz njegove seznanitve s Sclaveni na območjih rodne mu Panonije. Poudaril sem, kako gre še enkrat več za iskanje za vsako ceno izjeme ravno v primeru omembe Sclavenov in pri tem opozoril na že antične omembe Venetov ob atlantski obali pri Cezarju, Pliniju in Strabonu, ter tako dopustil možnost – ne da bi ji dokončno pritrdil –, kako gre tudi pri teh omembah Venetov za izjave o Sclavenih. Predvsem pa sem opozoril na omembo Sclavenov ob Atlantiku pri Theophylactu Simocatti (in ustrezajočo omembo na istem območju pri Theophanesu Spovedniku), kjer je črno na belem zapisano, da so ti Sclaveni do območja vzhodnega Rima v poznem šestem stoletju potovali kar petnajst (ali celo osemnajst) mesecev. Ker mi branje Theophylactovega opisa nepripravljenosti teh Sclavenov Atlantika pridružiti se vojaški sili poganskega psevdo-avarskega kagana zoper vzhodni Rim v kontekstu poročila o Sclavenih v pesnitvi Martina iz Brage omogoča to nepripravljenost razumevati z vidika njihove tedaj že krščanske veroizpovedi, pojmem navzočnost Sclavenov na območju atlantske obale Galije kot v dobi med četrtim in šestim stoletjem po Kr. za v literarnih virih izpričano.

Potem, ko sem v prvih petih podpoglavjih Priloge B izpostavil literarne vire, ki izjavljajo o navzočnosti Sclavenov pred sredo šestega stoletja na skorajda celotnem evropskem območju nekdanjega rimskega imperija: na območjih diocese Trakije, diocese Panonije in tudi Galske prefektуре, in to davno pred dobo, ko Prokopij iz Cezareje prvič z endonimnim označevalcem spregovori o Sclavenih tudi na območjih severno od Donave, sem v šestem podpoglavju predstavil in razčlenil še starorimske epigrafske vire, na katerih so zabeleženi Sclaveni razpršeni po celotnem območju rimskega imperija, saj je navzočnost avtohtone sclavenske etničnosti na tistih nominalno rimskih območjih, kjer jih omenjajo viri iz prvih petih podpoglavij Priloge B, vsaj tistim posameznim Sclavenom, ki so ohranili ali naknadno pridobili osebno svobodo in so posedovali rimsko državljanstvo, omogočila preseljevanje kamorkoli v mejah rimskega imperija. To podpoglavje Priloge B je tako nadgradnja prejšnjih, a tudi njih razumljivo nadaljevanje, saj je že v prejšnjem podpoglavju bila razčlenjena omemba Sclavenov pesnitve Martina iz Brage, ki je primarno poznana z rimske epigrafike in ne iz literarnih virov. Povedal sem, da je o navzočnosti Sclavenov mogoče

sklepati iz antroponimov, v katerih je bodisi osebno ime bodisi 'nomen gentilicium' tvorjeno bodisi iz eksonimne različice sclavenskega etnonima bodisi iz endonimne različice tega etnonima. V prvem primeru gre za osebna imena z rimskih inskripcij, ki so izvedena iz etnične osnove »Vened«, »Vined«, »Vinid«, s katerimi se v tem podpoglavju Priloge B, v kateri razčlenjujem antične omembe sclavenskega imena, nisem posebej ukvarjal, ampak sem v relevantni podčrtni opombi navedel le kode inskripcij, na katerih se tovrstna imena pojavljajo ter navedel ob tem še lokacije njihovih najdb. V drugem primeru pa gre za osebna imena z rimskih inskripcij, na katerih je zabeleženo ime Sclavenov v enodnimni različici; ta imena in besedila inskripcij, ki jih je vseh skupaj preko dvajset, pa sem navedel v obliki tabele. Morala bi ta tabela alohtonizmu zapreti usta enkrat za vselej, kajti odkrito dokumentira, s kakšnim klobasičarstvom imamo v hegemoniji alohtone reprezentacije pojavitve Sclavenov opravka. Opozoril sem, da se na rimski epigrafiki sclavensko ime najpogosteje pojavlja v obliki, ki drugače kot literarni viri med črki S in L sclavenskega imena vstavlja črko T in ne C ali K. S tem v zvezi sem navedel sodbo latinista Lindsaya o identičnosti soglasniških sklopov STL, SCL in SL v raznih latinskih besedah in tudi v osebnih imenih ter navedel njegovo primerjavo oskanskega zapisa imena »Slabio« z latinskim »Stlabor« ter temu dodal še primerjavo z atestinskim zapisom »Stlapurn«. Identičnost soglasniškega sklopa STL in SL sem še dodatno podkrepil s primerjavo med imenom »Stlacijs« in »Slacius« z latinske epigrafike in ob tem navedel tudi, kako STL-jevski način zapisovanja sclavenskega imena raziskovalcem ne bi smel predstavljati presenečenja ali novosti, saj je bil – resda v grški različici, kjer na mestu latiničnega T med S in L stoji Theta – poznan že Linhartu, ki sem ga o tem na relevantnem mestu tudi citiral. Izmed na rimskih inskripcijah izpričanih omemb Sclavenov se jih okrog polovica nanaša na osebna ali rodbinska imena z območja pod Vezuvom, ki so v različicah imena na »Stlabor–« izpričana v mestih Pompeji, Herculaneum in Misenum in o katerih sem podal moje razumevanje, da jih velja povezovati s Plinijevimi Venetulani starodavnega Lacija. Opozoril sem tudi, kako zelo verjetno ta imena na inskripcije niso zašla kar neposredno iz venetulanske faze »sinov Sclavenov« zgodnjega Lacija, ampak gre morda njihovo pojavitev na inskripcijah povezovati z imenom bližnjega mesta Stabiae, o katerem sem podal sicer nedokazano špekulacijo, da se je njegovo ime v starejši pojavnosti glasilo »Stlabiai«. Da pa je zavest o povezavi teh imen izpod Vezuva z etnonimom Sclavenov obstajala še v imperialni dobi Rima, sem potrdil skozi razčlenbo na iz bližnjega mesta Puteoli izhajajočega in kasneje v Cagliari na Sardiniji

preseljenega Rimljana, v 'nomen gentilicium' katerega se v dobi edinega leta, ko je Rimu vladal Galba, ime Slovanov pojavlja v obliki, ki je čista kot solza: »*Marci Slavi Puteolani Caralitani*«, saj je zapisano v sardinijskem tipu zapisovanja, kjer podobno kot v primeru od Lindsaya navedenega oskanskega zapisa »Slabio«, črka med S in L odpade, le da na Sardiniji tudi betatizma ni; in tako »Slavi«, namesto »Slabio« oskanskega načina zapisovanja. Toda, kot sem posebej poudaril, če je pojava sclavenskega imena na območjih Vezuva morda mogoče pojmovati, kot omembe le »sinov Sclavenov«, tedaj že asimiliranih v latinščino, pa nimamo kakršnegakoli indica v prid pojmovanju, da bi kaj takšnega veljalo tudi v primerih na povsem drugih koncih imperija pojavljajočih se inskripcij z zabeleženim sclavenskim etnonimom, denimo v primeru »Stlabia« iz Drača v tedanji rimski Makedoniji ali pa v primeru »Stlabon« iz Savarije v tedanji Panoniji superior. V teh primerih gre verjetneje za omembe Rimljanov sclavenske etničnosti neposredno. Povedal sem tudi, da je 'nomen gentilicium' »Stlabon« z inskripcije iz Savarije identičen nedvomno na Sclavene nanašajočem se zapisu »Sthlabon« (Σθλαβων) pri Georgiju iz Pisidije v njegovem *Bellum Avaricum*, le s to razliko, da med S in L na rimski latinično pisani inskripciji iz Panonije, kjer grških črk ni ravno za pričakovati, stoji črka T in ne Theta (in latinični O, ne pa Omega). Tudi največjim skeptikom pa sem na kraju šestega podpoglavja Priloge B navedel še primer inskripcije, kjer se med S in L ne nahaja črka T, pač pa kakor v literarnih omembah Sclavenov črka C: »Sclavius«. Temu pa sem dodal še primere inskripcij, ko se slovansko ime pojavlja v čisti obliki: »Slavi«, »Slavn« in kot sestavina osebna imena še v »Tislavos«, kar je v zgodnjem tretjem stoletju v Egiptu zabeležen priimek, ki pa je po madžarskem nacionalnem arhivu izpričan v krstnih knjigah v neposredni bližini slovenskih dežel še v devetnajstem stoletju.

V poslednjem poglavju Priloge B sem razčlenil še najstarejšo izjavo o Sclavenih nam ohranjene rimske literarne zapuščine, ki jo je zapisal v svoje *Štiri dialoge* Cezarij iz Nazianza. Ta razčlemba sicer ni česarkoli dodala k že v prejšnjih podpoglavjih Priloge B izpostavljenemu dognanju o navzočnosti Sclavenov na raznih območjih južno od Donave že davno pred sredino šestega stoletja, pač pa je to dognanje le še potrdila in podkrepila. Sem pa razčlembo te izjave izpostavil v samostojnem poglavju in se je tudi lotil temeljiteje kot ostalih razčlenjenih izjav o Sclavenih pozne antike predvsem zato, ker, četudi se posamezni elementi refencialnosti izjav o Venetih pojavljajo v refencialnosti tudi 'benignih' izjav o Sclavenih, je ravno v tej najstarejši rimski izjavi o

Sclavenih po moji presoji še najizraziteje izpričana kontinuiteta med aktivirano referencialnostjo antičnih izjav o Venetih in aktivirano referencialnostjo poznoantičnih izjav o Sclavenih in se je tako ravno skozi analizo te najstarejše rimske izjave o Sclavenih, ki le-teh ne imenuje z venetskim označevalcem, temeljna teza tega diplomskega dela o očitni navzočnosti te kontinuitete v zgodnjih literarnih virih, ki o Sclavenih poročajo, v celoti potrdila.

Povedal sem, da ta najstarejša rimska literarno izpričana izjava o Sclavenih, le-te omenja sočasno s Phisoniti, pri katerih gre za identiteto, ki je pod tovrstnim označevalcem ne srečamo kjerkoli drugje v rimski literarni zapuščini. Poudaril pa sem, kako pisec *Štirih dialogov* sam poudarja, da je to ime izvedeno iz biblijskega hidronima Phison, ki ga po svoji doktrini istoveti z Donavo, o kateri pa podaja tudi informacijo, da je po grško imenovana Hister. Skozi retorično na alohtonizem naslovljeno vprašanje, kje severno od Donave se v antiki nahaja kakšna Istra, sem nato zavrnil posamezne obupne poizkuse alohtonizma locirati Phisonite *Štirih dialogov* na območja severno od Donave, pri čemer sem opozoril, da je to phisonitsko-histrsko poimenovanje v kontinuiteti tako s Psevdo-Scymnovovo izjavo o »Venetih, ki so Histri imenovani« ob spodnjem toku Donave v Trakiji, kot tudi še z nekaterimi kasnejšimi omembami Histre kot obdonavske dežele npr. pri Orosiju in Jordanesu (o čemer podrobneje v Prilogi C), v nič manjši meri pa tudi s poimenovanjem rimske donavske mornarice območja dioces Panonije in Meziji z istrskim (classis Histrici) označevalcem. Predvsem pa sem izpostavil, da je v *Stari zavezi* Phison opredeljen kot reka, ki z vseh strani obkroža deželo po imenu Havila, kar ustreza tako tistim antičnim pojmovanjem Donave, ki sanjarijo o tudi jadranskem rokavu Donave, kot tudi – in to je z vidika lokalizacije Phisonitov *Štirih dialogov* ključnega pomena – v opisu Panonije *Cosmographije* Iulia Honoria, kjer je opisana kot v celoti obkrožena od Donave, ki jo nekateri rokopisi te četrto-stoletne *Cosmographije* enako kot *Štirje dialogi* imenujejo Phison, kar tovrstno pojmovani Panoniji daje enake značilnosti rečne obkroženosti, kot jo *Biblija* pripisuje od Phisona obkroženi deželi Havila. Iz razlogov, ki jih na tem mestu ni smiselno v podrobnostih ponavljati, sem poudaril tudi, da je tovrstno enačenje Panonije z biblijsko Havilo najverjetneje odražalo šele sekundarno ali celo terciarno inovacijo v mitu, do katere je prišlo zavoľjo delitve imperija na zahodni in vzhodni del, medtem ko se je pojmovanje Havile kot dežele ob Donavi v izvorni pojavnosti nanašalo na celotno Ilirijo Licinijeve dobe pred njegovim porazom v prvi vojni s Konstantinom, ko iz Ilirije še ni

bila izločena diocesa Trakija in ko je tovrstna Ilirija bila zamejena na severu z Donavo, na zahodu pa s fiktivnim jadranskim rokavom Donave, ki jo je ločil od tedaj Konstantinove Italije.

V nadaljevanju sem izpostavil, da *Biblija* opisuje Havilo kot deželo, v kateri prebivajo Amalečani, religiozni sovražniki Izraelitov, o katerih je zapisano, da jim poselitveno območje sega *od Hevile do Sura, ki je nasproti Egiptu*, oz. v drugem opisu *od Havile do tam, kjer prideš v Šur, ki je pred Egiptom*, kar se onkraj vsakega dvoma v celoti ujema s Herodotovim opisom mesta Sinope v Paflagoniji – kjer prideš v Belo Sirijo (Leukosyria; in kjer Homer omenja Venete) – kot na istem poldnevniku z delto Nila nahajajočega se. Navedel sem nato nekaj citatov *Stare zaveze* in tako osvetlil, da pri Cezarijevi doktrini nikakor ni šlo le za nedolžni prenos biblijskega hidronima v okolje evropskega dela rimskega imperija, ampak, kot sem posebej izpostavil, je tovrstna doktrina konstruirala Sclavene v tarčo genocidne politike samega vrha tedanje katoliške cerkve pod vodstvom njenih kapadokijskih očakov, na čelu s Cezarijevim bratom Gregorijem, v dobi Teodozija patriarhom Carigrada.

Posebej sem izpostavil biblijski *Psalms 137* kot vezni člen med biblijskim pojmovanjem Amalečanov (oz. kasneje vseh Edomcev), Cezarijevim pojmovanjem Sclavenov in Euripidovim ter Senecovim pojmovanjem Hippolyta oz. Phaethona glede intertekstualnega pojava motiva razbijanja glav ob skali, ki ga Cezarij pripisuje Sclavenom, ter ob tem izpostavil še očitno (venetski ustrezajočo in korelirajočo) etnosimbolično motiviko, ki ta psalm intertekstualno povezuje tako s Phaethonovim mitom, kot s sumerskim mitom o Inani in Dumuzidu. S razčlenbo temne plati Cezarijeve doktrine enačenja Phisona z Donavo pa sem v tem diplomskem delu podal tudi povsem novo razumevanje doktrinarno-ideološke podlage opustošenja, ki je v četrtem in v petem stoletju ob vzponu nove fundamentalistične religije doletela vse obdonavske province in Panonijo še prav posebej.

Podal sem tudi razumevanje, kako je prav nesprejemljivost tovrstne doktrine meščanski dobi v okoliščini, ko se Cerkev tako na zahodu kot na vzhodu ni tej doktrini kadarkoli odpovedala in tako pojmuje dalje Cezarija iz Nazianza ter vso njegovo družino kot svetnike, privedla do zanikovanja Cezarijevega avtorstva *Štirih dialogov* v hegemonskih reprezentacijah pojavitve Sclavenov. Navedel sem tri sklope 'argumentov', ki jih hegemonija pri tem uporablja in jih zavrnil kot docela neutemeljene, takoj zatem pa sem

podal v desetih sklopih argumentacijo v prid teze, da *Štirje dialogi* ob popolni odsotnosti omemb Hunov, Vandalov, Gepidov, Frankov itd. – naj ne ponavljam vsega – odražajo prav diskurzivnost, ki je le v četrtem stoletju mogla obstajati in posledično, da je najverjetnejši avtor *Štirih dialogov* prav res Cezarij iz Nazianza, ki je svojo izjavo o Sclavenih v njih spisal v odziv na pisanje svojega tedanjega versko-političnega sovražnika Julijana Odpadnika, ki je v svojem besedilu *O herojskih dejanjih Konstancija* nelatinsko govoreče prebivalstvo obdonavskih provinc označil z imenom Veneti, ne da bi pri tem razlikoval med že pokristjanjenimi in še staroverci. V razumevanju tega diplomskega dela se je zoper to Julijanovo pojmovanje s svojo štorijo o Phisonitih in o Sclavenih torej postavil Cezarij, pri čemer je uporabil za grščino dotlej nestandardna označevalca obeh skupin iz kljubovanja Julijanovi prepovedi uporabe grščine v krščanskem bogoslužju in je tako opustil Julijanovo »enetsko« označitev prebivalstva ob-donavskih območij.

Od tod dalje je ostalo le še razčleniti korak za korakom Cezarijevo izjavo o Sclavenih in o Phisonitih z vidika aktivirane referencialnosti te izjave in podati razumevanje, od kod je etno-simbolična motivika, ki se v njej pojavlja, v to izjavo prispela. Vsega ni smiselno ponavljati, navedel sem za vsako posamezno besedno zvezo Cezarijevega opisa potencialne in dejanske vire v starejši antični literaturi ter poudaril, da sta vsaj dva motiva – o razbijanju glav ob skali in o volčjem tuljenju po umoru vladarjev – v neposredni kontinuiteti z elementi Phaethonovega mita, s katerim (kot je v tem diplomskem delu obširno razčlenjeno v prvem delu Priloge A) je sidran etno-simbolični pomen že najbolj starodavnih izjav o Venetih. Izpostavil sem tudi, da sta vsaj dva motiva Cezarijeve izjave o Sclavenih v neposredni kontinuiteti z aktivirano referencialnostjo biblijskih izjav o Amalečanih – prvič glede razbijanja glav ob skali in drugič glede umorov vladarjev na posredinah, kar odraža motiviko oz. kar vsebino *Esterine knjige*.

Tudi pa se je skozi razčlenbo Cezarijeve izjave o Sclavenih in o Phisonitih izkazalo, da je celotna ta izjava bila zapisana v funkciji negiranja v antiki splošno navzoče – in implicitno rasistične – ideje o tem, da kolektivni značaj ljudstev opredeljuje podnebno območje njihovega bivalnega okolja; da torej je diametralno nasprotni opis Phisonitov in Sclavenov služil izpodbijanju te staroverske ideje, pri čemer pa temu služiti ne bi mogel v primeru, ko Phisoniti in Sclaveni v dobi nastanka besedila *Štirih dialogov* ne bi poseljevali »istega trakta ozemlja«. Ker je, če od drugod ne, iz *Cosmographije* Julija

Honorija znano, da je Cezarijeva »etnična kategorija« Phisonitov, kakor bi to identiteto, ki ni kadarkoli obstajala kot kolektivna samo-identifikacija, sklicujoč se na Anthonija Smitha tudi mogel opredeliti, poseljevala območje Panonije, iz tega sledi, da so to deželo poseljevali tudi Sclaveni in je šele iz tega razloga primerjava obojih v Cezarijevem namenu postala z logično-retoričnega vidika smiselna. Iz tega pa, da je *Cosmographia* Julija Honorija, ki Donavo naziva Phison, nastala v četrtem stoletju, sledi, da bi tudi v primeru, ko bi držala datacija nastanka *Štirih dialogov* okrog leta 560 (pa ne drži), kot to zatrjujejo instrumentalist Curta in alohtonisti, še zmeraj se tako omemba Phisonitov kot Sclavenov v njih nanašala na dobo četrtega stoletja, saj bi sicer ne imelo smisla primerjati dveh kolektivov, od katerih bi eden bil v Panoniji (ali širše v Ilirji) vsaj dve stoletji navzoč, drugi pa bi se šele ravno pričel doseljevati s severa.

Cezarij iz Nazianza v referencialnosti svoje izjave o Sclavenih aktivira nekatere elemente Phaethonovega mita, s katerimi so bile v antiki skozi stoletja pomensko sidrane izjave o Venetih zato, ker je identifikacija Sclavenov z Veneti bila pojmovana v diskurzivnosti njegove dobe kot samoumevna, tj. kot obče uveljavljeni režim resnice. To občo uveljavljenost je poskusil z vpeljavo na kristjane nanašajoče se ločene identitete Phisonitov – kot je pokazal čas – neuspešno modificirati: Phisoniti so mu pokristjanjeni, Sclaveni pa staroverski izmed nelatinsko govorečega prebivalstva obdonavskih provinc; Phisoniti pokristjanjeni, Sclaveni pa staroverski izmed nelatinsko govorečih med Donavo in Jadranom bivajočih Venetov antične intertekstualnosti.

Ob samem zaključku Priloge B podajam še poslednjo tabelo prilog tega diplomskega dela, v katerem nazorno prikazujem posamezne etno-simbolične motive, ki se pojavljajo v aktivirani referencialnosti disperzije antičnih izjav o Venetih, in v kontinuiteti s tem tudi v referencialnosti disperzije posameznih najzgodnejših izjav o Sclavenih. Tabela povsem nazorno potrjuje osnovno raziskovalno tezo tega diplomskega dela, kakor je navedena v drugem poglavju njenega jedrno-politološkega dela. Naj jo, preden si bralec tabelo ogleda, na tem mestu ponovim:

se med referencialnostjo, kakor se pojavlja v disperziji antičnih pisnih izjav o Venetih, ter referencialnostjo, kakor se pojavlja v disperziji izjav o Sclavenih pisnih virov pripisanih dobi med 4. in 7. stoletjem n. š., izkazuje očitna etnosimbolična kontinuiteta v aktivirani motiviki in sporočilnosti.

Tabela B.4: Kontinuiteta etnosimbolične motivike v referencialnosti antičnih izjav o Venetih in v referencialnosti poznoantičnih izjav o Sclavenih

Št. primera	Etno-simbolični motiv v referencialnem:	antičnih izjav o Venetih (z avtorji izjav)	pozno-antičnih in zgodnje-srednjeveških izjav o Sclavenih (z avtorji izjav) ali / in obče etnološke realnosti Sclavenov
1.	Nebeška reka	Eridan (Euripid, Psevdo-Scymnus, itd.)	Phison (Cezarij iz Nazianza)
2.	Amalek (prvič)	Phaethon (Alkman, Euripid, Psevdo-Arisotel, Apolonij Rodoški, itd.)	Sclaveni kot radikalni Drugi (Cezarij iz Nazianza, Pavel Diakon, itd.)
3.	Amalek (drugič)	Mesto Sinope v Paflagoniji nasproti delte Nila (Herodot)	Sclaveni nasproti Phisonitom (Cezarij iz Nazianza)
4.	Amalek (tretjič)	»Prekleti /.../ Paflagon« (Aristophanes)	»prekleti narod Sclavenov« (Ioannes iz Epheza)
5.	Amalek (četrtič) / motiv božje kazni	»naj ga bogovi bedno pokončajo /.../, naj crkne prvi, in to najbedneje« (Aristophanes)	»Toda nebojevita množica ni dosti vredna, posebej ko je bogu po volji in se pojavi veliko oboroženih« (Jordanes)
6.	Amalek (petič)	Razbijanje glav ob skali (Euripid, Seneca, tudi Florus)	Razbijanje glav ob skali (Cezarij iz Nazianza)

7.	Amalek (šestič) / volčje tuljenje po umoru vladarja	»sredi noči se je slišalo v mesto volkov zavijanje« (Vergil v Georgiki)	»govorijo med seboj tuleči kot volkovi« (Cezarij iz Nazianza)
8.	volk	Volčja pasma venetskih konjev = Lykophoros (Strabon); 500 volkov v Emoni (Historia Augusta, Maximini duo, 31, 3)	Volk kot simbol sclavenskih bojevnikov (posredno Pavel Diakon ob opisu bega njegovega deda iz avarskega ujetništva; sicer pa George Pisida)
9.	Beli konj	Venetski konj (Alkman, Euripid, Strabon, itd.)	Beli konj svetišča v Retri; Lipicanec
10.	Sveto drevo žalovanja (prvič)	Heliade = Aigeiroi, črni topoli (Homer, Euripid, Psevdo-Aristotel, Apolonij Rodoški, itd.)	»Aigeiroi = Tiliai« (Hesychius)
11.	Sveto drevo žalovanja (drugič)	Philyra = Klymene, soimenjakinja Phaethonove matere (Psevdo-Apollodorus)	Lipa, kot drevo življenja, axis mundi
12.	Sveto drevo žalovanja (tretjič)	»Philyridae Europae in Venetia« (Vibius Sequester)	/ (Sclaveni kot narod lipe)
13.	Lira kot glasbilo miru	Punica v opisu Veneta Pediaa (Silius Italicus)	Glasbilo treh Sclavenov z Atlantika (Theophylact Simocatta, Theophanes Spovednik); motiv Radovana v romanu Pod svobodnim soncem

14.	Zborna demokratičnost	»Venetaeque ex ordine gentes /.../ seu bella cietet« (Silius Italicus)	Sporadično-demokratična organiziranost (Prokopij)
15.	hvalevrednost	Ainete, Eusorusova hči in Akamantova sestra = soimenjak Antenorjevega sina (Apolonij Rodoški); etimologija dežele Venetije (Cassiodorus, Jordanes)	Hilbudij (Prokopij)
16.	Poraženi vsi od enega samega	Opis vloge Cezarja ob uporabi Venetov Galijske (Julij Cezar); Opis spopada barbarov z Rimljanom pri mestu Tomis (Zosimus)	Opis spopada z Langobardom v Furlaniji (Pavel Diakon); Opis zmage Sclavenov pod vodstvom Ildigisla v spopadih z Rimljani (Prokopij)
17.	Izstopajoči položaj v klasičnih zgodovinah	V uvodu (Tit Livij)	V zaključku (Jordanes v Romani; Prokopij ob koncu sedme knjige Zgodovine vojn)

V tabeli so seveda navedeni le najbolj očitni primeri identične motivike; vsega seveda se v formo tabele niti ne da spraviti. Z etnosimbolične perspektive je tako – ob določenih pridržkih, ki sem jih na primernem mestu tega diplomskega dela že navedel, – identifikacija antične etnije Venetov in pozno-antične etnije Sclavenov utemeljena in legitimna.

Kar sledi v Prilogi C, je z vidika problematike venetsko-sclavenske etnične kontinuitete, in tako tudi z vidika potrditve osnovne teze tega diplomskega dela na videz nepotrebno in potem-takem odveč. Vendar pa je, kot sem ob obravnavi etnosimbolizma v okviru četrtega poglavja diplomskega dela ob predstavitvi osrednjih 'paradigem' v študijah nacij in nacionalizmov že izpostavil, etničnost le redkokdaj docela ločena od političnih okoliščin. Tako predstavlja Priloga C po eni plati sintezo ugotovitev Prilog A in B, po drugi pa problematizira nekatere doslej še ne problematizirane pojave tako v izjavah o

Venetih kot v izjavah o Sclavenih primarnih literarnih virov še z vidika venetsko-sclavenske upravno-politične kontinuitete. V tovrstni luči ponuja v branje Cassiodora, Jordanesa, Prokopija in Pavla Diakona – štirih glede dogodkov v povezavi s šestostoletno vzpostavitvijo Sclavenov kot nedvomno na območjih južno od Donave navzoče vojaško-politične entitete ključnih primarnih virov.

Priloga C:

Sinteza spoznanj Prilog A in B s poudarkom na problematiki vojaško- politične pojavitve Sclavenov z vidika tudi venetsko-sclavenske upravno- politične kontinuitete

Through these fields of destruction,

baptisms of fire,

I've witnessed your suffering

as the battles raged higher.

And though they did hurt me so bad

in the fear and alarm

you did not desert me

my brothers in arms.

(Dire Straits 1996)

C.1 Upravno-politični vidik venetsko-sclavenske kontinuitete

Skozi analizo antičnih izjav o Venetih in poznoantičnih ter zgodnjesrednjeveških izjav o Sclavenih, kot je podana v razstavah prilog A in B, se je potrdila etnična kontinuiteta zgodnje-srednjeveških Sclavenov z jadransko-podonavskimi Veneti antike na ravni označevanja stvarne etnične formacije, ki jo je mogoče izluščiti iz formalno-jezikovno in logično razčlenjenih oz. analiziranih izjav – naj si bo antičnih o Venetih, naj si bo poznoantičnih o Sclavenih. Ta kontinuiteta se je izkazala tudi na ravni aktivirane referencialnosti, ki se sopojavlja v teh izjavah in sidra njihov (etnosimbolični) pomen, kot ga je mogoče identificirati skozi diskurzivno analizo. Na tem mestu v Prilogi C pa se bom osredotočil še na problematiko stvarne upravno-politične kontinuitete zgodnje-sclavenskih političnih entitet, kakršni sta bili »Provincia Sclaborum«, kot jo omenja glede leta 593 Pavel Diakon, ter kasneje še Samova etnična federacija, s starejšimi sicer rimskimi (a z venetskim imenom označenimi in tako njim pripisanimi) upravno-političnimi tvorbami antike.

C.1.1 Venetia superior

Ne more biti dvoma, da je v pozno-rimskem imperialnem obdobju ob Jadranu obstajala več kot le ena sama upravno-politična entiteta z venetskim imenom. Tako je že Zosimus v svoji *Novi zgodovini*, ko je poročal o pogojih sklenitve miru, ki jih je zahodnorimskemu vladarju Honoriju poslal poveljnik Gotov Alarik leta 409, zapisal, da je Alarik zahteval od Rima »obe Venetiji, [oba] Norika in Dalmacijo« (Zosimus, *Nova zgodovina*, 5, 48, 1 – 3; citirano po Bratož 2015, 327) in na njihovih območjih pravico do naselitve njegovih Gotov ter vrhovne vojaške oblasti (*magister utriusque militiae*; prav tam). Katera provinca je Dalmacija, ni problematično, ravno tako ne vprašanje, katera sta ta dva Norika, ki ju je Alarik zahteval. Gre za Mediteranski in Obrežni Norik, ki sta nastala iz starejše enovite province po Dioklecijanovi upravni reformi imperija in se ohranila prav v šesto stoletje, ko se na alpsko-panonskem območju nesporno, tj. od sodobne zgodovinopisne hegemonije neoporekano, pojavijo zgodnji Sclaveni. V mnogo

večji meri pa je – vsaj zahodnemu in tudi alohtonističnemu zgodovinopisju – problematična pri Zosimu črno na belem zapisana omemba več kot le ene Venetije.

In vendar tovrstna dvojnost Benečij ni kakršnakoli Zosimova staroverska kaprica niti ne le odsev tedaj že na Zahod in Vzhod de facto deljenega imperija, saj sta dve Venetiji omenjeni tudi v *Notitii dignitatum*, uradnem rimskem seznamu upravnih in vojaških entitet oz. hierarhičnih položajev v strukturi rimskega imperija med 390 in 420 po Kr., ko je ta dokument nastal. *Notitia dignitatum* torej omenja dve provinci Venetiji, obe v okvirih Italske prefekture: 1) Venetia inferioris in 2) Venetia et Histria. Ne gre za eno samo provinco, ki bi slučajno bila na različnih mestih *Notitiae dignitatum* poimenovana z razlikujočima se nazivoma, temveč gre za prav tisti dve različni provinci, ki ju omenja tudi Zosimus. *Notitia dignitatum* omenja na območju Venetie inferioris mesto Oglej, ki je delovalo kot njena prestolnica, verjetno še tudi po tem, ko ga je v letu 452 opustošil Atila, kasneje v dobi langobardske osvojitve Italije pa se je preostanek civilne in cerkvene uprave iz Ogleja preselilo v Gradež. Na območju 'druge' Venetije, tj. v provinci po imenu Venetia et Histria, *Notitia dignitatum* omenja eno samo mesto, in sicer mesto Cissa, tj. verjetno (stara) Novalja (in še prej, tj. pred letom 361 po Kr., Caska) na otoku Pagu.⁴³⁴ Ta druga 'Benečija' je skupaj s polotokom Istra v času nastanka *Notitiae dignitatum* upravno obsegala območja (severo)vzhodne strani Jadrana.

⁴³⁴ Mesto Cissa na območju naselbine Caska na Pagu naj bi v četrtem stoletju opustošil potres, čemur je sledila selitev prebivalstva (in rimskega toponima) v drugo naselje na istem otoku. Možno bi bilo tudi razumevanje, da se ime Cissa nanaša že tu v *Notitii dignitatum* na območje istrskega polotoka (Brioni), kot naj bi bil slučaj v primeru seznamov udeležencev sinode v Gradežu leta 579 (?) in sinode v Maranu leta 590, kjer je omenjen škof »Vindemius Cessensis«; sam pa menim, da gre bolj verjetno tudi pri teh zapisnikih za škofa mesta Novalja na otoku Pagu. Omenjena pa je ta škofija po mojem razumevanju že v zapisniku sinode v Arlesu leta 314, kjer se pojavlja »škof akvilejskega mesta v provinci Dalmaciji« (*»de civitate Aquilegensium prouincia Dalmatia«*; citirano po Bratož 2015, 258). Bil je to čas, ko je Italiji vladal Konstantin, medtem ko je območju 'Velike Ilirije' vladal Licinij, čigar oblast je segala vse do reke Soče in je vključevala tako polotok Istro kot območje med Sočo in Trojanami z Emono vred. Ta situacija na Soči deljene Venetie et Histrie prvotne – še enovite – pojavnosti je trajala med leti 309/310 in 316/317, tj. od časa, ko je Italiji (in Ogleju) še pred Konstantinom vladal Maksencij. Provinca Venetia et Histria, ki je nastala z Dioklecijanovo reformo iz starejše regije Italije z enakim imenom (in na istem območju), je bila tako deljena na zahodni del, ki je vključeval tudi Oglej, ter na njen vzhodni del, ki je zelo verjetno bil v obdobju Licinijeve vladavine upravno združen z območjem Panonije superior in kasnejšim območjem province Panonije Savije, škof pa se je iz Ogleja (pred Maksencijem?) očitno umaknil na Pag v liburnijski del province Dalmacije. Po zmagi Konstantina v prvi vojni z Licinijem je bilo območje med Sočo in Trojanami ter območje polotoka Istre ponovno vključeno v okvire Italije in upravno vrnjeno pod oblast Ogleja, vendar pa stara provinca Venetia et Histria nikoli več ni bila upravno združena. Vse od Konstantina se namreč Venetija v zapisih pojavlja v množini. Zahodni Venetiji se je vladalo skozi okvire uprave Venetie inferior, vzhodni pa skozi okvire uprave Venetie et Histrie; pri čemer je bil Oglej formalno prestolnica obeh. Škofija v Novalji pa je po tem razumevanju ostala navzoča vse do sinod v poznem šestem stoletju. Kajti kako pa sicer razumevati »civitatis Aquilegensium« v Dalmaciji, ko pa Dalmacija ni kadarkoli segala do Ogleja in ko zelo verjetno samo ime Novalja izhaja iz »Nova Aquileia« (Novaguileia > Novaglia > Novalja)?

Še kasneje, ko je Odoaker že odpravil zahodnorimsko cesarstvo in se proglasil 'le' za kralja Italije, njega pa je nato odpravil Teodorik Veliki, ki je v soglasju z vzhodnim cesarstvom na območju Italije, Dalmacije in Panonskih provinc ustanovil na ruševinah nekdanje Italske prefektуре in panonske diocese (zahodno) rimskega imperija svoje ostrogotsko kraljestvo, se je dogodila nadaljnja upravna delitev oz. drobitev. Znano je namreč iz pisem, ki jih je Cassiodorus v funkciji premiera ostrogotskega kraljestva razpošiljal na razne konce te države, da je polotok Istra v ostrogotskem obdobju deloval kot samostojna provinca. Cassiodorus je ne omenja v okvirih province Venetie et Histrie, hkrati pa jo dovolj natančno opiše, da ne ostaja kakršenkoli dvom o tem, da je istrski polotok v obdobju Ostrogotov funkcioniral kot samostojna provinca po imenu Istria (Cassiodorus, *Variae*, 12, 22).⁴³⁵ Kljub temu pa je Cassiodorus v drugih pismih še naprej omenjal Venetijo v množini (oz. v dvojini; prav tam, 10, 27; 12, 4; 12, 7; 12, 24),⁴³⁶ kar kaže, kako je starejša provinca Venetia inferior ostala organizacijsko 'nedotaknjena' in se je tako ohranila v post-imperialno obdobje ostrogotske države, medtem ko je v primarnih virih sicer neomenjena (!) »Venetia superior«, o katere immanentnem obstoju je mogoče in hkrati nujno sklepati izključno iz nadaljevanja množinskega omenjanja dveh Venetij, obsegala tista območja nekdanje province Venetia et Histria, kakor jo omenja *Notitia dignitatum*, ki niso sodila niti v sestav Venetie inferior niti niso prišla v sestav novoustanovljene province Istre. Gre za območje vzhodno od Venetije inferior, južno od Mediteranskega Norika, severozahodno od te novoustanovljene province Istre ter zahodno od rimske in nato ostrogotske Panonije S(u)avije; za območje skratka, ki je bilo osredotočeno okrog Emone in je segalo na severovzhodu do Trojan (Atrans), na jugovzhodu pa do Drnovega pri Krškem (Neviodunum).⁴³⁷

Da sta dejansko obstajali dve provinci z 'venetsko-istrskim' imenom in da ta dvojnost ni le odraz delitve rimskega imperija pa potrjuje še en, od vseh doslej omenjenih gotovo še dosti starejši vir, in sicer Hieronimu tradicionalno (a zmotno) pripisovani geografski opis imperija, ki ga v svoji monografiji *Geographi latini minores* Alexander Riese naziva *Dimensuratio provinciarum* (Riese 1878, 9–14). Ta vir, ki predstavlja komentar

⁴³⁵ To pismo je bilo napisano 1. septembra leta 537, ko je že divjala vzhodnorimsko-ostrogotska vojna, kar je morda tudi vzrok tej upravni spremembi (kolikor ni do nje prišlo že celo v obdobju Odoakra).

⁴³⁶ Nekaj kasneje je Venetijo v množini omenjal tudi Jordanes (Jordanes, *Getica*, 29; 42; 57), manj izrecno pa še Prokopij, o čemer nekaj več nižje.

⁴³⁷ Zahodne Valerije, ki jo omenja vzhodno od Carneole anonimni geograf iz Ravene v svoji *Cosmographiji*, tu ne navajam, saj glede te Valerije (za razliko od istoimenske Valerije na severovzhodu Panonije) ni znano niti, ali je res kdaj dejansko obstajala kot samosvoja provinca.

po Agrippi imenovanega in od Oktavijana izdanega danes neohranjenega antičnega zemljevida sveta, ob opisu severne Italije sporoča: »Pars Italiae ad Alpes finitur ab oriente iugis Alpium, ab occidente Histria et Carnia, a septentrione sinu Adriatico, a meridie mari Ligustico et Tyrrhenico.« (*Dimensuratio provinciarum*, 15).⁴³⁸ Pri tem očitno območje »Istre in Karnije« (ki ga sicer Livij naziva le z označevalcem Istra) ni vključeno v sestav Italije,⁴³⁹ hkrati pa obsega v glavnem identično območje istrskega polotoka ter območja med Oglejem in Savo oz. Trojanami,⁴⁴⁰ ki ga *Notitia dignitatum* naziva »Venetia et Histria«.⁴⁴¹ *Dimensuratio provinciarum* pa ni edini vir, ki omenja

⁴³⁸ Če poskusim prevesti: »Del Italije ob Alpah zamejuje od začetka Alpsko gorovje, kjer se to spušča, pa Istra in Karnija, na severu jadranski zaliv, na jugu pa Ligursko in Tirensko morje.« Pri tem besedne zveze »ab oriente« seveda ni mogoče prevajati kot »od vzhoda« in besedne zveze »ab occidente« ne kot »od zahoda«, saj v tem primeru sporočilo besedila ni smiselno, ker se niti Istra niti Karnija ne nahajata zahodno od Italije, pač pa, kjer se Alpe spuščajo ('zahajajo'). Tudi označbe »na severu« in »na jugu« z ozirom do Jadrana in Tirenskega morja pa je potrebno razumevati v smislu »severovzhod« in »jugozahod«, pač skladno z geografsko dejanskostjo Apeninskega polotoka.

⁴³⁹ *Dimensuratio provinciarum* meje provinc v glavnem navaja po geografskih ločnicah, tj. po morjih, rekah in gorah, le izjemoma pa z imeni drugih provinc oz. dežel. Takšen primer je denimo Sirija, o kateri poroča, da jo na jugu zamejuje Arabija (*Dimensuratio provinciarum*, 4), pri čemer očitno Arabija ni del Sirije; podoben primer je mogoče videti tudi pri opisu Sarmatije in Tavrijske Skitije (prav tam, 9), o kateri poroča, da jo na jugu zamejuje »provincia Pontica«. Kakor Arabija ni del Sirije in »Pontska provinca« (Bosporsko kraljestvo) ne del Sarmatije, tako tudi Istra in Karnija ni opisana kot del Italije, temveč kot od nje ločena entiteta, pri čemer lahko le ugibamo, kako daleč v smeri severovzhoda se je raztezala.

⁴⁴⁰ Kdaj je *Dimensuratio provinciarum* nastal, je dokaj težko določiti. Tako npr. omemba »Pontske province« na Krimu kaže morda na čas vladavine Nerona, ko je bilo Bosporsko kraljestvo menda tudi formalno vključeno v sestav rimskega imperija. Omemba Norika in Retije v isti sapi z Germanijo kaže na čas Druzovega vojskovanja v Alpah in v Germaniji v zgodnjem prvem stoletju; ravno tako pa omemba zahodno od Panonije »desertis, in quibus habitabant Boi et Carni« (*Dimensuratio provinciarum*, 18) sugerira prvo-stoletni nastanek, saj to območje dezertstva oz. »puščave Bojev« omenja tudi Plinij starejši v svojem opisu območja med Norikom in Panonijo v *Naravni zgodovini*. Po drugi strani pa dvojni opis Italije, ki je opisana dvakrat, prvič na njenem severu in drugič na njenem jugu, kaže na obdobje bodisi pred Oktavijanovo upravno reformo Italije, ko je še obstajala provinca Gallia Cisalpina, bodisi na poznoantično obdobje, ko je bila Italska diocesa deljena na t. i. Italijo Anonarijo na severu in Italijo Suburbicarijo na jugu, kot to opisuje *Notitia dignitatum*. Ker Britanije *Dimensuratio provinciarum* niti ne omenja, kar si je težko misliti v primeru, če bi nastal v poznoantični dobi, in ker opisuje »Hispanio citerior« ločeno od Gallicije ter ne omenja t. i. »Taragonske Španije«, ki je nastala po Oktavijanovi združitvi Hispanije citerior z Galicijo, sam menim, da je ta opis Agrippovega zemljevida nastal v zgodnjem obdobju prvega stoletja po Kr. – ali vsaj, kot rečeno, da so mu kot vir služili prvostoletni opisi tega zemljevida. Tako omemba »Histrie et Carnie« in neomemba »Venetie et Histrie« označuje obdobje, ko se je kot Venetijo uradno razumevalo le območje evganske Benečije (tj. območje kasnejše »Venetije inferior«, kot jo omenja *Notitia dignitatum*), ne pa tudi območje kota Jadrana (in še manj Istre), kar ustreza položaju pred Oktavijanovo ustanovitvijo desete regije Italije z imenom »Venetia et Histria« in položaju, kot ga opisuje Strabon v peti knjigi *Geographike*, ko pravi, da je bil Oglej kot emporij prepuščen Venetom in ob-istrskim Ilirom ter temu dodaja, da se to mesto nahaja »izven venetskega območja«, tj. izven evganske Venetije.

⁴⁴¹ Ta trditev, da je provinca Venetia superior, kot smemo sklepati iz Cassiodorovega nadaljevanja množinskega omenjanja dveh Venetij, nastala po osamosvojitvi Istre v ostrogotski dobi iz od Venetije inferior ločene province Venetia et Histria, kot jo omenja *Notitia dignitatum*, in da je obsegala območja med Oglejem in Trojanami ter do Neviodunuma, ne odraža le mojega razumevanja. Pravzaprav enako razumevanje – resda ob previdnostni uporabi besede morda – postavlja tudi redni član SAZUja Rajko Bratož, alohtonist, ko zapiše: »Ker omenja *Notitia Dignitatum* Oc. 11,49 in 42,3 upravno enoto z imenom Venetia inferior, v kateri se je nahajala Akvileja, se je (sicer nikjer omenjena!) Venetia superior verjetno nanašala na Istro in morda na ozemlje današnje zahodne in osrednje Slovenije z Emono.« (Bratož 2011, 838, op. 23). Večina zahodnih in predvsem italijanskih zgodovinarjev se seveda s tem zlepa ne bi

»Istro in Karnijo«. ⁴⁴² Zaslediti je mogoče posredno njeno omembo tudi v starorimski epigrafiki; in sicer na rimski inskripciji, ki je najdena v Noriku (!), s kodo EDCS-

strinjala. Po njihovem naj bi se izraz *Venetia inferior* nanašal na obalna območja evganske Benečije, izraz *Venetia superior* pa na kopensko notranjost teiste evganske Benečije. Pri tem Venetijo inferior enačijo s terminom »*Venetia maritima*«, Venetijo superior pa s terminom »*Venetia terrestris*«, kakšna sta se uveljavila po langobardskem zavzetju Italije (*Venetia maritima* je bilo v kasnejših obdobjih uradno ime Beneške republike). To zavzetje pa se je dogodilo po letu 568 in je naravnost smešno, če se z njim nudi razumevanje terminologije iz 4. in 5. stoletja po Kr. Nobeno sklicevanje na Servija, ki naj bi že v poznem četrtem ali v zgodnjem petem stoletju, ko naj bi bival, omenjal besedno zvezo »*Venetia maritima*«, tu ne pomaga, kajti ta zapis pri Serviju predstavlja referenco na Strabonovo polemiko z Apollodorom Atenskim o »primorskih Paflagoncih« in »sredo-zemskih Paflagoncih«, kjer so Apollodorovi »primorski Paflagonci« identični Herodotovim poljedelskim Skitom kot sosedom etnije Alazonov Skitije, ki je Herodotov v Skitijo 'preseljeni' korelat Homerjevimi (maloazijskim) Alizonom *Iliade*, kot sosedov Venetov Paflagonije v *Iliadi*. Servius je namreč zapisal: »*Sane Aones originem ab eo loco ducunt, ubi nunc maritima Venetia est.*« (»Seveda Aonci z omenjenega območja vodijo svoj izvor od tam, kjer je zdaj primorska Venetija«; Servius, *Komentar k Vergilovim Eklogam*, 6, 64). Pri tem nekaj besed prej zapiše tudi, da se gora Helikon nahaja v Bojotiji, ki je imenovana tudi Aonia. Ker ni smiselno trditi, da Bojotijci oz. Aonci (= Pelazgi) izvirajo iz Evganije, hkrati pa je očitno, prvič, ker v Servijevem času niti Aonci niso več obstajali niti evganska Venetija še ni bila v ostrogotsko-bizantinski vojni razdeljena, in drugič, ker je Servijev *Komentar k Vergilovim Eklogam* potrebno brati v kontekstu s tem, kar Vergil piše na ustrezajočem mestu *Eklog*, da Servius ime »Aonci« uporablja kot metaforo za negrško prebivalstvo Bojotije njegove dobe, »primorsko Venetijo« oz. »deželo nahajališč jantarja« in tamkajšnjega »labodjega pevskega zbora« pa kot metaforo njihove (pra)-domovine.. V Servijevemu komentarju ustrezajočih verzih *Ekloge VI* tako Vergil aktivira vrsto elementov referencialnosti iz klasično-antičnih izjav o Venetih z območja med Baltikom in kotom Jadrana: »*Tum canit Hesperidum miratam mala puellam; / tum Phaethontides musco circumdat amaro / corticis, atque solo proceras erigit alnos. / Tum canit, errantem Permessi ad flumina Gallum / Aonas in montis ut duxerit una sororum.*« (Vergil, *Ekloge*, 6, 61–65). V angleščini (Greenough 1900): »*Then sings he of the maid so wonder-struck / with the apples of the Hesperids, and then / with moss-bound, bitter bark rings round the forms / of Phaethon's fair sisters, from the ground / up-towering into poplars. Next he sings / of Gallus wandering by Permessus' stream, / and by a sister of the Muses led / to the Aonian mountains, and how all / the choir of Phoebus rose to greet him; / ...!*« (Bradačevega slovenskega prevoda ustrezajočega mesta *Bukolike* ne navajam, kajti izpustil je akademik v njem tri verze (verze 61–63) o Hesperidah in o Phaethonovih sestrah; morda, ker se je že v predhodnih verzih razpesnil o Pasifaji in o govedini ...). Ker Herodot ob opisu območja Alazonov in poljedelskih Skitov govori o reki, ki najprej teče sladka, nato pa od območja Eksampaia dalje grenka, in ker referencialnost tega zapisa o »vodi dveh okusov« aktivirata v svojih pesnitvah tako Ovidij v *Metamorfozah* kot Martial v enem od svojih *Epigramov*, prvi govoreč o območju poljedelskih Skitov, drugi pa o venetskem območju, kjer meji Evganija s kotom Jadrana, in ker Herodot poljedelske Skite imenuje v grščini »georgijski« Skiti, je razumljivo tudi, da je pri Serviju ta »Venetija maritima«, razumljena tudi kot označevalec »pesnikov«, torej tudi kot aluzija na kasnejšo Vergilovo pesnitev, tj. na njegovo *Georgiko*. Vergil npr. v zgoraj navedenim besedam Servija ustrezajočem mestu *Eklog*, v verzu 65 šeste *Ekloge*, imenuje mitsko Aganippe »sestro muz« (v deseti *Eklogi* pa muzam sveti vodni izvir na gori Helikon, ki se nahaja v Bojotiji, imenuje »Aonska Aganippe«). Ni torej mogoče upravne dvojnosti Venetie maritimae in Venetie terrestris iz langobardskega obdobja projicirati že v Servijevo obdobje dveh Venetij (Venetije inferior in Venetije et Histrie) iz preprostega razloga, ker z izrazom »maritima Venetija«, Servij ne govori o upravni organiziranosti na območju Italije, temveč o o poljedeljskih Skitih, tj. o Apollodorovih 'paralian' Paflagoncih. Hegemoniji pa alohtonizma, ki bi kljub vsemu povedanemu v tej opombi počela prav to, se je vredno le nasmehniti in po rimsko pristaviti, *habeat sibi*; ter glede razumevanja tako »Istre in Karnije« iz *Dimensuratio provinciarum* kot »Benečije in Istre« iz *Notitie dignitatum* dodati karnevalsko: gremo mi po svoje.

⁴⁴² Omenja jo na več mestih tudi Tit Livij, vendar pa jo naziva le Histria. Da je ta Livijeva »provincia Histria« vendarle ista kot Histria et Carnia v *Dimensuratio provinciarum*, je razvidno iz 43. knjige *Od ustanovitve mesta*, kjer glede leta 170 pred Kr. Livij piše: »*Prispeli so tudi poslaniki Karnov, Histrov in Japodov, ki so povedali, da je »konzul Cassius najprej zahteval od njih vodiče, ki naj bi pokazali pot njegovim armadi, ki jo je usmeril v Makedonijo, in je nato miroljubno odšel kakor, da bo vojno vodil drogud, po polovici opravljene poti pa se je vrnil in pregazil njihovo deželo in zagrešil vse mogoče sovražnosti ter uničeval in požgal povsod naokrog, pri čemer pa še zdaj ne vedo, zakaj jih je konzul obravnaval kot sovražnike.*«« (Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 43, 5). Iz Livijevega opisa je očitno, da je

32602009, kjer je zapisano: »Cibar(ii) [o]le[i] p(ondo) LX / **Histr(ici) / Iul(i) Alpin(i)**« (okrepil in podčrtal M. G.), pri čemer ta »Iul Alpin« označuje prav Karnijo,⁴⁴³ saj je v *Cosmographiji* anonimnega geografa iz Ravene izrecno zapisano, da se je območje, ki ga ta dokument iz sedmega stoletja imenuje Carneola (pa tudi Carnech),⁴⁴⁴ v nekoč (po Juliju Cezarju) imenovalo »Alpes Iuliana«. (*Ravennatis anonymi Cosmographia*, 4, 21)⁴⁴⁵

Razumljivo pa, da položaja ne le etnične podvojenosti Venetov Evganije po eni plati in Venetov območja med Kotom Jadrana ter Donavo po drugi, o čemer sem obširno razpravljal v Prilogi A k temu diplomskemu delu, temveč tudi upravne podvojenosti Venetov-Istranov desete regije Italije (Venetia et Histria) ter izven Italije nahajajoče se »Histrije in Karnije«, ni mogoče kar raztegniti iz najbolj zgodnjega obdobja rimskega imperija, kot ga omenja *Dimensuratio provinciarum*, do podvojenosti Venetij, kot ju omenjata Zosimus in *Notitia Dignitatum* (ter kasneje še Cassiodorus, Jordanes in drugi viri), saj je bila upravna entiteta Histria et Carnia v kasnejših obdobjih očitno priključena delno k Italiji in delno k Panoniji: sprva ob ustanovitvi italске regije Venetie et Histrie le območje istrskega polotoka in 'karnijsko-venetske' poselitve v Kotu Jadrana

bila Liviju entiteta teh Karnov, Histrov in Japodov ena sama enovita dežela, ki naj bi jo Cassius pregazil, koder so ga vodili, kakor tudi, da se je raztezala tudi precej izven okvirov istrskega polotoka, vsaj na poselitveno območje Japodov, če ne še mnogo dalje proti severovzhodu na območja med Savo in Dravo ter morda celo prav do Donave, glede na okoliščino, da so njeni prebivalci – in ne npr. Dalmati ali Iliri – mogli služiti kot vodiči rimski vojski, ki je poskusila po kopnem priti v Makedonijo.

⁴⁴³ »Histr Iul Alpin« pa potemtakem označuje Histrijo et Carnijo iz *Dimensuratio provinciarum*.

⁴⁴⁴ Carnech je po vsej verjetnosti latinščini prilagojeni langobardski naziv obalnega območja, ki so ga v tržaškem zalivu nadzorovali še Bizantinci, razširjenega v očeh anonimnega pisca *Cosmographije*, ker se je skliceval na starejše pisne vire, še na tisto območje med Oglejem in Savo, ki je po osamosvojitvi Istre iz ustroja Venetije et Histrije v ostrogotski dobi ter njeni naknadni okupaciji od Bizantincev med vzhodnorimsko-ostrogotsko vojno tudi samo prešlo (pred spopadom z Ildigisclo, o čemer več nižje) pod nadzor Vzhodnega Rima. Končnica –ech v imenu Carnech tako označuje germansko die Ecke, tj. »kot«, in se nanaša prav na tisti Kot Jadrana, ki ga omenjajo že pradedni viri (Euripid, Pseudo-Scylax, Pseudo-Scymnus, itd.) v zvezi z Veneti, Ptolemaj pa v drugem stoletju po Kr. prav v zvezi s Karni. V tem smislu Carneola v času nastanka *Cosmographije* verjetno ni bila isto območje kakor Carnech, pač pa »mala Karnija«, tj. Karnija brez od vzhodnega Rima okupiranega »karnijskega kota« Jadrana.

⁴⁴⁵ Krog se sklene pri Ammianu Marcellinu (bival med cca 325/330 in 391), ki glede leta 378 omenja, da so se Goti izpred Konstantinopla umaknili proti severu in pustošili po severnih provincah: »/.../ vse do Julijskih ali, kakor so bile v preteklosti imenovane, Venetskih Alp.« (Ammianus Marcellinus, *Rerum gestarum*, 31, 16, 7). S tem je namreč »Iul Alpin« z inskripcije EDCS-32602009, kakor tudi Karnijski del »Carnije et Histrie« iz *Dimensuratio provinciarum*, kakor tudi Karneola ravenske *Cosmographije*, imenovana »Venetske Alpe«. To pa usmerja k razumevanju, da je venetsko / slavensko prebivalstvo, ne le bivalo na območju med kotom Jadrana in prek Julijskih Alp oz. Karnije vse do Norika (Virunum?), kjer je bila najdena inskripcija s kodo EDCS-32602009, temveč tudi, da je prav ta območja obsegala tudi od te inskripcije in od *Dimensuratio provinciarum* omenjena Histria et Carnia, katere zahodni del je ob svoji administrativni reformi Oktavijan, ko je ustanovil deseto regijo Italije, priključil k evganski Benečiji, ki ji je Rim vladal že od poznega tretjega stoletja pred Kr., in ustanovil regijo Venetijo et Histrijo. Ta je bila šele naknadno razširjena vse do Save in še kasneje do Trojan, medtem ko je v Oktavijanovem obdobju k Venetiji et Histriji nepriključeno (ne-istrsko, tj. 'karniolsko') območje Histrie et Carnie spadalo v okvir (zahoda) Panonije.

na Tržaškem, ki je bilo priključeno evganski Venetiji, kot je izšla iz Polibijeve označitve prebivalstva Evganije z venetskim označevalcem; kasneje ob razširitvi Italije do Save in nato še do Trojan pa tudi preostanek območja tedaj že nekdanje Histrie et Carnie.

C.1.2 Venetsko in histrsko označevanje obdonavskih upravnih entitet

Kljub temu, da upravne podvojenosti med Venetijo (et Histrio) in Histrijo et Carnijo ni mogoče mehanicistično projicirati v poznoantično obdobje dveh Venetij, pa se je od obdobja Licinijeve vladavine nad območjem Istre ter območjem med Sočo in Trojanami pred prvo njegovo vojno s Konstantinom situacija upravne razcepljenosti območja Venetije et Histrije, ki spominja na položaj, kakršnega opisuje *Dimensuratio provinciarum*, ponovila, pri čemer pa vrsta indicev napeljuje k razumevanju, da se je upravna struktura politične entitete Histrie et Carnie skozi vrsto transformacij in tudi morda naključnega niza dogodkov vendarle prenesla na območje province Venetie et Histrie, kot jo omenja *Notitia dignitatum*. Naj na tem mestu po alinejah navedem nekaj okoliščin, katerih medsebojno razumevanje bom podal nižje in ki so me, ko sem jih med študijem problematike venetsko-sclavenske etnične kontinuitete najprej v primarnih virih srečal in nato poskušal spraviti v formo koherentnega razumevanja, naposled privedle do spoznanja, da ima etnična kontinuiteta Venetov-Sclavenov tudi svojo drugo plat, ki se izkazuje kot venetsko-sclavska politično-upravna kontinuiteta:

- Sama *Dimensuratio provinciarum* karnijske identitete ne omejuje le na območje Histrie et Carnie, pač pa Karne omenja tudi na območju zahoda Panonije, kjer jih omenja (ob etniji Bojev) kot prebivalstvo tistega območja, ki ga Plinij starejši naziva »puščava Bojev« ob Blatnem jezeru.
- *Notitia Dignitatum*, kot sem že navedel ob razčlembi izjave Cezarija iz Nazianza o Sclavenih in o Phisonitih v Prilogi B, omenja pojem »classis Histrici« daleč izven območja polotoka Istra oz. izven območja desete regije Italije. Ta »classis Histrici« je omenjen na zahodu imperija, poleg tega pa tudi na območju vzhodnega dela imperija. Pri njem gre za mornariške enote, ki so patrolirale po Donavi in njenih pritokih na območjih panonskih in mezijskih provinc in ki so to ime prejele po združitvi mornariških uprav »classis Panonici« in »classis Moesici«, kar se je verjetno dogodilo v času Licinijeve vladavine nad ilirsko

prefekturo pred prvim spopadom s Konstantinom. Ime »classis Histrici« je očitno pogojeno z obdonavskim (ob-histrskim) značajem njegove umestitve, tj. z značajem, ki je, ker so »classis Histrici« patroljirali po vseh rekah, ki se v Donavo izlivajo, in so tako, kakor Phison Havilo, tudi sami »obkrožali« obdonavske province, položaju Phisonitov Cezarija iz Nazianza istoveten. A *Notitia dignitatum* omenja tudi »classis Venetum«, po Venetiji imenovano mornarico, in sicer s sedežem v Ogleju, prestolnici Venetije inferior.⁴⁴⁶ Dvojnost med »classis Venetum« in »classis Histrici«, intertekstualno – četudi gre formalno-logično za povsem različni kategoriji (v enem primeru za mornariške enote Rima, v drugem pa za 'barbare' z območij obdonavskih provinc – sovpada z dvojnostjo med Cezarijevimi Sclaveni in Phisoniti.

- Že v četrtem stoletju – pred 378 – je še en pisec, Julius Honorius, kakor sem na kratko omenil ob razčlembi izjave o Sclavenih in o Phisonitih Cezarija iz Nazianza, identificiral Donavo (Hister) z biblijsko reko Phison ter jo opisal kot reko, ki s svojima pritokoma Dravo in Savo, obkroža Panonijo in ji tako daje enake značilnosti, kot jih mitski Phison daje biblijski deželi Havili. S tem, ko je Donavo namesto Hister imenoval Phison, pa je po 'logiki reči' tudi »classis Histrici« preimenoval v »classis Phisonici«.
- Kot sem tudi že izpostavil ob razčlembi izjave Cezarija iz Nazianza o Sclavenih in o Phisonitih, v poznem obdobju Rima omenjata tako Orosius kot Jordanes, ki se nanj po vsej verjetnosti sklicuje, Istro kot deželo, s katero na zahodu meji Mezija, kar ne ustreza geografski realnosti v primeru, da to Istro, kot jo omenjata, pojmuje kot z reko Rašo na vzhodu zamejeno območje desete regije Italije, saj sta se med Italijo in Mezijo skozi vso antiko nahajali celotni območji Panonije ter Dalmacije.
- Perzijska inskripcija kralja Shapurja I. iz kraja Naqsh-E Rustam, ki je bila spisana neposredno po perzijskem zajetju rimskega vladarja Valeriana in njegove sedemdeset tisoč glave armade v letu 260 po Kr., poimensko navaja rimske province, ki so prispevale vojake k tej zajeti armadi. Ker vanjo niso bili vključeni legionarji z območja Italije, le-te inskripcija ne omenja. Omenja pa med 29 provincami, ki so prispevale sile tej poraženi armadi, Istro (Bratož 2015,

⁴⁴⁶ Kakor so »classis Histrici« patroljirali tudi vzdolž pritokov Donave, tako je gotovo tudi »classis Venetum« operiral tudi po plovni poti v zgornjem toku Save in po Ljubljani. Nominalna podvojenost »venetsko-istrske« upravne entitete je tako tudi v luči delovanja »classis Histrici« in »classis Venetum« vzdolž Save segala daleč izven formalno-upravnega območja province Venetie et Histrie.

14, op. 7). Ker Italije ne omenja, ta Istra z inskripcije ne more biti polotok Istra, ki je bil skupaj z Venetijo vključen v deseto regijo (ki tedaj še ni imela statusa province) Italije. Ne le, da Istro Shapurjeva inskripcija omenja, temveč jo v zaporedju provinc omenja neposredno za Mezijo, kar verjetno implicira sosedstvo – enako kot pri Orosiju in Jordanesu, a že v obdobju tretjega stoletja.

- Najmanj dve od meni poznanih starorimskih inskripcij, od katerih je bila ena najdena na območju mesta Volsinii Novi v Etruriji (CIL 11, 02698), druga pa v mestu Astorga v (tedanji) rimski Asturiji (CIL 02, 02643), omenjata vsaka svojega prokuratorja »Dalmacije in Histrije«, pri čemer prva tako Dalmacijo kot Histrijo naziva z izrazom »provincia«, kar se ne more nanašati na polotok Istra, saj ta v drugem stoletju po Kr., ko sta obe inskripciji nastali, ni tvoril samosvoje province, pač pa je bil vključen v deseto regijo Italije, kamor Dalmacija ni kadarkoli v regionalno-upravnem smislu sodila (in tako ni mogla imeti z Istro skupnega prokuratorja rudnikov), saj je bila vse od zatrtja upora 'Ilirov' pod vodstvom obeh Batov in Pinnesa v letih 6–9 po Kr. organizirana kot provinca.
- O Sabinu Julijanu, ki je po smrti rimskega vladarja Carusa med letoma 283 in cca. 285/286 brez poizkusa uzurpirati oblast nad celotnim Rimom, združil pod svojo oblastjo Gornjo in Dolnjo Panonijo (Pannonia superior in Pannonia inferior) ter se proglasil za Avgusta Panonij(e) in je tako območje obeh post-Trajanovih panonskih provinc osamosvojil od rimskega imperija,⁴⁴⁷ poroča Avrelij Viktor, da je upor izvedel med opravljanjem korekture z Veneti (»cum Venetos«; Avrelij Viktor, *De Caesaribus*, 39, 10). Iz tega razloga hegemonija v svoji recepciji in reprezentaciji antične preteklosti proglašja Sabina Julijana za korektorja desete regije Italije »Venetie et Histrie«, z območja katere naj bi z vojaško silo zavzel območje obeh Panonij. Toda viri o kakršnemkoli vojskovanju Sabina Julijana z rimskimi silami Panonije ob začetku upora ne poročajo, ravno tako ne obstaja kakršenkoli bodisi literarni bodisi materialni dokaz (v obliki inskripcij), da bi kadarkoli Sabin Julijan izvajal oblast v Ogleju. Niti si ni mogoče misliti, da bi številčno omejena vojska, ki bi jo mogel nabrati na območju italske regije Venetie et Histrie mogla poraziti vojaške sile obeh

⁴⁴⁷ Uzurpacija Sabina Julijana prav zato, ker se ni proglasil za vladarja celotnega Rima, temveč le za »avgusta« Panonij, ni bila klasična uzurpacija, kakršnih je sicer v tretjem stoletju po Kr. kar mrgolelo; pač pa je bila po vsebini – odcepitvi od Rima – identična Postumovi odcepitvi od Rima t. i. Galskega kraljestva v letu 260 po Kr. in nič manj tudi odcepitvi Palmirskega kraljestva v času Zenobije med 270 in 273 po Kr.

Panonij (ki so imperij branile pred vdori s severa) niti bi njegova samoproglasitev za Avgusta Panonije (naziv je znan z numizmatičnega gradiva) ne imela kakršnegakoli smisla, če bi pred tem opravljal funkcijo korektorja na območju Italije.

- Edina rimska kovnica denarja, ki je izdajala novce Sabina Julijana, je bila kovnica v Sisku. To mesto pa omenja vrsta virov kot prestolnico province z imenom Pannonia Savia (preimenovana kasneje od Ostrogotov v Panonijo Suavijo), o kateri poroča *Notitia dignitatum*, da na njenem območju rimsko oblast izvršuje korektor. Očitno je torej Sabin Julijan opravljal z Veneti to panonsko korekturo. Toda v času upora Sabina Julijana, korektorja »cum Venetos«, Pannonia Savia še ni obstajala, saj je bila ustanovljena šele po delitvi Gornje Panonije na njen severni (Pannonia Prima) in južni (Savia) del v okvirih Dioklecijanove reforme imperija. Če pa ni obstajala Pannonia Savia, še ne sledi, da tudi ni mogla obstajati korektura nad območji, ki jih je ta provinca kasneje obsegala. Niti enega imena korektorja Panonije Savije iz obdobja po Dioklecijanu namreč v sodobnosti ne poznamo, saj ni izpričano niti v literarnih virih niti na starorimskih inskripcijah, kar napeljuje na misel, da ta korektura Panonije Savije, ki jo omenja *Notitia dignitatum*, ni bila inovacija Dioklecijanove reforme, temveč se je formalno ohranila iz preteklih obdobj, vendar brez realnih vojaško-političnih pooblastil – prav kot posledica upora Sabina Julijana, korektorja »cum Venetos«.
- Kot sem že nekajkrat omenil, je Julijan Odpadnik vsega dobrih petdeset let po Sabinu Julijanu označil vse prebivalstvo »notranjosti« (mesogaia) Italije med Oglejem in Trojanami ter Panonije in Mezije z venetskim označevalcem in pri tem opisal, kako Rimljani zasedajo »njihova« mesta (ne pa tudi podeželja), ter razpravljajal o tisti značilnosti njihovega jezika in pisave, ki bi ji dandanes v jezikoslovju pravili betatizem. Očitno je torej v njegovih očeh obstajalo na območjih »notranjosti Italije« med Oglejem in Emono ter na območjih Panonije in Mezije prebivalstvo, ki je govorilo v bolj ali manj enovitem ne-latinskem idiomu in prebivalo pretežno na podeželju. Isti jezik v istem obdobju na istem območju omenja tudi *Knjiga generacij Kronografije leta 354*, le da ga ne označi kot »venetskega«, temveč kot »panonskega«. Zveza med »Veneti« in »Panonci« tega od Julijana Odpadnika in *Knjige generacij* omenjenega jezika, je identična

zvezi med Panonci iz Savije dobe Sabina Julijana in Veneti, o katerih Avrelij Viktor poroča, da je z njimi Sabin Julijan opravljal (savsko) korekturo.

Teh devet po alinejah navedenih okoliščin po mojem prepričanju ni mogoče spraviti v koherentno razumevanje drugače, kot z domnevo, da se je po Oktavijanovi administrativni reformi, ki je polotok Istro izločila iz od *Dimensuratio provinciarum* omenjene »Histrie et Carnie« ter jo priključila Italiji (in v njenih okvirih deseti regiji z imenom Venetia et Histria), medtem ko je Karnijo priključila Panoniji, kar je znano tako iz Strabonove *Geographike* kot iz Plinijeve *Naravne zgodovine*, ki obe omenjata Nauportum oz. Emono v okvirih opisa Panonije, 'ne-italski' preostanek upravne strukture »Histrie et Carnie« ob okupaciji Panonije razširilo na območja »puščave, ki so jo bili poseljevali Boji in Karni«, in je tako upravno zajela vsa območja do Donave (reke Hister).

To je imelo za posledico, da se je karnijsko poimenovanje preneslo na rimsko mesto Carnuntum, kakor tudi, da se je istrsko poimenovanje – če že ne v uradni terminologiji, pa vsaj v običajnem ljudskem poimenovanju – preneslo sprva na območje province Panonije, nato (po Trajanovi delitvi Panonije) na območje Panonije Superior (s prestolnico v 'karnijskem mestu' Karnuntu), in nazadnje na celotno območje Panonske diocese. Le tako je namreč mogoče razumeti 1) sosedstvo Mezije z Istro (s panonsko dioceso); 2) omembo province Istre (Pannonia Superior) na Shapurjevi inskripciji poleg Panonije (inferior); 3) omembe »classis Histrici« vzdolž Donave tudi na vzhodu, torej na celotnem območju Velike Ilirije (iz časa pred prvo vojno Licinija s Konstantinom); 4) intertekstualno sovpadanje Cezarijevih Phisonitov in Sclavenov s »classis Histrici« in »classis Venetum« iz *Notitie dignitatum*; 5) povezovanje Sabina Julijana z Veneti (s Herodotovimi in psevdo-Scymnovimi med Jadranom in Donavo bivajočimi Veneti) pri Avreliju Viktorju ter pojmovanje tudi Panoncev in Mezijcev kot Venetov pri Julijanu Odpadniku; ter 6) obstoj skupnih prokuratorjev (rudnikov) provinc Istre (še celovite Panonije?; Panonije superior?) in Dalmacije, kakor je to izpričano na najmanj dveh starorimskih inskripcijah.

V prid oz. v potrditev te domneve govorita dve okoliščini: A) vključenost nekaterih panonskih škofij ne le v 'istrsko' triglavo shizmo šestega stoletja, ampak v upravno strukturo Oglejske metropolitske (nad)škofije; B) upravno-titularna kontinuiteta med prokuratorji rudnikov srebra in drugih kovin »Dalmacije in Histrije« prve polovice

drugega stoletja po Kr. po eni plati in prokuratorji rudnikov srebra »Panonij in Dalmacije« od dobe markomanskih vojn dalje po drugi plati.

'Istrsko' shizmo treh glav oz. poglavij (tria kephalaia) dokaj podrobno, a dostikrat žal tudi tendenciozno, razčlenjujejo številni slovenski in tuji alohtonistični zgodovinarji.⁴⁴⁸ Že sama okoliščina, da je ta shizma po navadi imenovana »istrska«, čeprav je v drugi polovici šestega stoletja obsegala vse škofije, ki so delovale pod okriljem Ogleja, tudi škofije na območju (Mediterranskega) Norika in Panonije (ter morda otoka Paga), tj. okoliščina, da je Oglejska cerkvena uprava vključevala tudi škofije iz Celja in mesta Scarabantia, ki sta se pred Dioklecijanovo upravno reformo obe nahajali na območju Panonije Superior, a je bila kljub temu oglejska herezija poznana kot »istrska«, potrjuje, da se je pred Oktavijanovo ustanovitvijo italške regije »Venetia et Histria« Oglej nahajal izven regije Venetia (in tako izven območja province Cisalpinske Galije) – kar sicer črno na belem navaja Strabon v peti knjigi *Geographike* – in tako na območju »Histrie et Carnie«, od koder se je po izločitvi polotoka Istre in kota Jadrana (z Oglejem) iz te »Histrie et Carnie« ter vključitve tega območja v deseto regijo Italije, kot kaže, nekdanja 'posvetna' upravna struktura Ogleja preostanka »Histrie et Carnie« naknadno širila na območje »puščave Bojev in Karnov« ob Blatnem jezeru,

⁴⁴⁸ O oglejski hereziji treh poglavij z dogmatičnega oz. z ontološkega vidika nima smisla na tem mestu obširneje razpravljati. Do nje je prišlo, ko je Justinijan, da bi ugodil cerkvam z vzhoda, izobčil tri spise oz. dva spisa in enega pisca (od tod ime shizme treh poglavij), ki so domnevno branili Nestorja, nosilca nestorjanske herezije. Treba pa je o tej shizmi, ki sprva ni bila zamejena na oglejsko cerkev, saj jo je podpiral tudi tedanji papež, izpostaviti, da so številni slovenski in tuji alohtonisti uporabljali zapisnika dveh sinod oglejskih shizmatikov, od katerih se je prva odvila v Gradežu nekje med 572 in 577, druga pa v Maranu leta 590, kot 'dokaz' slovanske naselitve v vzhodnoalpski prostor v drugi polovici šestega stoletja. V zapisniku sinode v Gradežu, ki se je je udeležilo 19 (oz. po drugi različici zapisnika, ki vključuje še veronskega, 20) škofov oglejskega patriarhata oz. metropolitanske (nad)škofije, se – izmed za kasnejši slovenski poselitveni prostor relevantnih območij – nahajajo podpisi desetih škofov: 1) Teurnije v Mediteranskem Noriku; 2) Cisse v Istri (na Brionih) po enem tolmačenju, v Novalji na Pagu v Liburniji po drugem; 3) Celeje v Mediteranskem Noriku; 4) Emone v Venetiji superior; 5) Pule v Istri; 6) Tergesta v Istri; 7) Parentija (Poreč) v Istri; 8) Aguntuma v Mediteranskem Noriku; 9) Scarabantije v Panoniji Primi (ne pa na Karavankah, kot sanjajo nekateri); 10) Petene v Istri. Zapisnik sinode v Maranu nadomešča poročilo Pavla Diakona, ki navaja udeležbo 17 škofov na tej drugi sinodi (Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 3, 26), od katerih je za kasnejši slovenski poselitveni prostor relevantnih šest škofov: 1) Pule v Istri; 2) Tergesta v Istri; 3) Parentija v Istri; 4) Emone v Venetiji superior; 5) Cisse v Istri ali Liburniji; 6) Celeje v Mediteranskem Noriku. Od teh šestih Pavel Diakon pri štirih ne navaja kraja njihovih škofij, pač pa le imena škofov, in je tako kraj njihovih škofij poznan izključno ob primerjavi teh imen z imeni in lokacijami sinode v Gradežu 18–13 let prej. Pustimo tu ob strani, v kolikšni meri je na podlagi enakih krstnih imen – ki jih je na voljo le omejeno število – z obeh sinod mogoče utemeljeno sklepati na lokacijo ob primerjavi z 18–13 let starejšim dokumentom (Bratož 2015, 527 – navaja primer dveh sinod, sklicanih v razmiku dveh let in pol v okviru t. i. lavrencijanske shizme, kjer je prva potekala marca 499, tretja (vmes je bila sklicana še ena) pa novembra 502, pri čemer je bilo ujetje škofov na obeh sinodah le dvajset odstotno; v primeru oglejske pa bi bilo praktično stoodstotno pri 4–6 krat daljšem obdobju), dejstvo ostaja, da že na sinodi v Gradežu manjkajo škofje najmanj treh za slovenski poselitveni prostor relevantnih škofij: Siska, Ptuja in Virunuma.

čemur je cerkvena upravna struktura le sledila, od tod pa njeno istrsko (Donavsko) poimenovanje.⁴⁴⁹

⁴⁴⁹ Iz okoliščine, da že na prvi sinodi v Gradežu niso zastopane nekatere škofije, in iz okoliščine, da v seznamu udeležencev sinode v Maranu, kot ga podaja Pavel Diakon, štirje za slovenski prostor relevantni škofje (škofje Tergesta, Emone, Cisse in Celeie) nimajo krajevno opredeljene škofije, so alohtonisti napletli diabolični scenarij, ki Slovane tedanjega časa reprezentira kot Amalečane, in po katerem naj bi v času sinode v Gradežu tedaj priseljeni staroverski Slovani porušili škofiji najmanj v Ptuj in Virunumu (Grafenauer 1988, 331), v času sinode v Maranu pa še škofiji v Celeji in Emoni, katerih škofa naj pri Pavlu Diakonu ne bi imela svojih škofij, ker naj bi ju pregnali Slovani, ter leto kasneje še v Teurniji in v Aguntu: »Propadanje škofij kaže potemtakem tole podobo: pred 579 sta propadli škofiji v Virunumu in Poetoviu, do 588 v Celeji in Emoni, pred 591 v Teurniji in Aguntu. Potemtakem je torej treba postaviti začetek novega slovanskega vala v vzhodne Alpe, močnejšega od severnega toka in usmerjenega od vzhoda proti zahodu po rekah navzgor, v sredo 80-ih let 6. stoletja, najkasneje v letih 587/588.« (prav tam, 333). Težava tovrstnega sklepanja – če pustimo, kot rečeno, ob strani sumljivost ujemanja imen skoraj vseh škofov obeh sinod v razmiku več kot desetih let – se izkazuje seveda v tem, da je škof Scarabantije, ki se nahaja najbližje Donavi in ki bi po tej diabolični reprezentaciji Slovanov morala prva pasti v krvoločne njihove roke, le bil navzoč na sinodi v Gradežu, bolj od Donave oddaljeni škof npr. Ptuja pa ne. Druga težava se izkazuje v tem, da na prvi sinodi manjkajo tudi škofje Vicenze, Tarvisija, Belluna in morda Verone, ki so na drugi bili navzoči in ki jim prav gotovo udeležbe na prvi niso branili Grafenauerjevi izzakarpatski novoseli. Tretja težava se kaže v tem, da, kakor na maranski sinodi manjkata škofa Aguntuma in Teurnije, manjka tudi škof Petene, ki mu udeležbe prav gotovo niso onemogočali Slovani, saj naj bi Istre tedaj še ne bili dosegli. Poslednja težava pa se izkazuje v sklepanju, da škofa Emone in Celeje nimata na drugi sinodi krajevno opredeljene škofije, ker naj bi se nahajala v izgnanstvu, medtem ko naj bi v primerih ostalih treh izmed škofov te sinode, ki ravno tako nimajo krajevno opredeljene škofije (škofje Tergesta, Cisse in Concordije), bil razlog nek drugi, saj jih – posebej še škofa Concordije – prav gotovo niso iz njihovih mest izgnali staroverski Slovani. Kakor težko presojam o razlogu odsotnosti škofa Petene na sinodi v Maranu, tudi težko sodim o vzroku odsotnosti škofa Virunuma ali pa morda škofa Verone na sinodi v Gradežu. Bi pa opozoril, da so shizmatiki Siska bili vendarle tako na gradeški kot na maranski sinodi s svojim škofom navzoči, a iz izgnanstva, in podobno shizmatiki Ptuja vsaj na gradeški sinodi, saj so v njihovih matičnih mestih prevladovali katoliki: shizmatični škof Siska se je sinod udeležil iz izgnanstva v mestu Cissa (za primerjavo temu imenu naziv »Sicca« za Sisek pri anonimnem geografu iz Ravene, kjer ime mesta prav gotovo ni kar po naključju skoraj do neprepoznavnosti spačeno; Sicca / Cissa), škof Ptuja pa iz izgnanstva v mestu Petena. Zelo verjetno se je tudi emonski škof obeh sinod udeležil iz izgnanstva v Istri (morda res iz Novigrada / kasnejša Aemonia). Razlage izгона teh shizmatikov iz njihovih matičnih mest ne gre iskati v hordah krvoločnih Sclavenov, ki bi pobijale kristjane, ampak v tem, da so območje Panonije Suavije in Venetije superior, kjer se nahajajo Sisek, Ptuj in Ljubljana, od leta 549 dalje (o tem več nižje) obvladovali Sclaveni v zavezništvu z Ildigisclu lojalnimi katoliškimi Langobardi, ki shizmatikov na teh območjih niso bili pripravljeni trpeti in so jih izgnali; drugače kot v Scarabantiji, Teurniji, Celeji in morda tudi Aguntumu, ki so se do 568 – le nekaj let pred gradeško sinodo – nahajali na območju Mediteranskega Norika pod oblastjo Langobardov in v primeru Aguntuma Frankov, kjer je bil odnos do shizmatikov drugačen, saj je Langobardom vladal arijanski kralj Audoin, Franki pa so shizmo podpirali zavoljo kljubovanja Carigradu. Od pregona Frankov iz Aguntuma in od umika Langobardov v Italijo je do sklica druge shizmatične sinode v Maranu leta 590 minilo že cca. 27 oz. 22 let, oblast nad območjem Mediteranskega Norika so leta 568 prevzeli staroverski Sclaveni in posledično shizmatiki v Mediteranskem Noriku niso imeli več kaj početi, katolike pa so sami izgnali že leta prej. Umaknili so se skupaj z Langobardi v Italijo. Če je le nekaj let po tej izselitvi občutek verske skupnosti še mogel obstajati in so se škofje teh mediteransko-noriških mest mogli udeležiti prve sinode, pa so se do druge sinode te skupnosti – naj si bo iz Aguntuma, Teurnije ali Scarabantije – že razpršile širom langobardske Italije. Očitno pa ni bilo tako tudi v primeru Celeje, od koder so se shizmatiki leta 568 morda tudi zavoljo relativne bližine nekaterih vzhodnorimskih vojaških postojank – podobno kot že po letih 549–552 iz Emone, Siska in Ptuja – umaknili v vzhodnorimsko Istro, kjer so zavoljo njene relativne majhnosti v primerjavi z območji langobardske Italije uspeli ohraniti občutek lastne skupnosti ne le do prve sinode, ampak tudi do druge. Je pa seveda lažje in nedvomno tudi bolj pobalinsko služeti zoper-slovanskemu šovinizmu hegemonije Slovane kar počez obtoževati genocida kar nad obojimi – katoliki in shizmatiki – kot pa sprejeti, kar o katoliku Ildigisclu in njegovih zaveznikih Sclavenih v zvezi z Venetijo superior in s Panonijo Suavijo pišeta Prokopij in posredno Jordanes. Več o Ildigisclu, kot rečeno, v nadaljevanju.

Drugi aspekt, ki pritrjuje domnevi o istrskem nazivanju panonskih območij, se nanaša na imperialno upravo rudarske dejavnosti, o kateri so se ohranila pričevanja v glavnem na epigrafskem gradivu. V tretjem desetletju drugega stoletja po Kr. je bila uprava rudnikov organizirana po provincialnem načelu (Škegro 1998, 89), pri čemer so upravniki panonskih rudnikov pripadali viteškemu stanu, medtem ko so upravniki treh rudarskih območij Dalmacije izhajali iz vrst cesarskih osvobojenih sužnjev, zaradi česar je očitno, da so pooblastila panonskih prokuratorjev bila mnogo širše narave kot pooblastila dalmatinskih (prav tam, 91), ki so upravljali le s posameznim rudarskim območjem Dalmacije. Od vladavine Marka Avrelija dalje pa se je uveljavila reforma uprave rudnikov, v okviru katere je rudarsko dejavnost na območjih Panonije in Dalmacije vodila ista enovita uprava, ki ji je načeloval »procurator metallorum Pannonicorum et Dalmaticorum« (EDCS-13600416; enak naziv tudi na inskripciji CIL 03, 12721). V dobi Komodove vladavine se je iz te uprave izločilo rudnike železa in se jo – skladno s potrebo po zagotavljanju žlahtne kovine kot osnove za izplačevanje vojaških dohodkov v dobi povečane nevarnosti ob markomanskih vojnah – preimenovalo v »procuraturo srebra«, čemur je sledilo tudi preimenovanje titule njenega načelnika v »(tres) procurator argentariarum Pannoniarum et Dalmatiarum« (CIL 03, 0657 = EDCS-27800685; CIL 03, 12739 = EDCS-29900019).⁴⁵⁰

Toda skupna »prokuratura« območij Dalmacije in (vsaj zahodnega dela) Panonije je obstajala že pred vladavino Marka Avrelija, kar je znano z inskripcije CIL 02, 02643 (EDCS-05502015), kjer je Truttedius Clemens, ki je bival v prvi polovici drugega stoletja po Kr.,⁴⁵¹ naveden kot »procurator Dalmacije in Histrije« (poleg tega pa tudi kot prokurator Asturije in Galicije, območja, znanega po rudnikih zlata, zaradi česar ni dvoma, da se je ta prokuratura nanašala prav na rudarsko dejavnost tudi na teh območjih). Isto titulo pa je zaslediti, kot sem že omenil, tudi na inskripciji CIL 11,

⁴⁵⁰ Železarska dejavnost je prešla pod »procuratores ferrariarum« in še prej pod »procurator Augusti praepositus vectigalis ferrariarum« s sedežem v Sisku, ki je vršil nadzor nad neposrednimi izvajalci te dejavnosti. Ker inskripcija iz Hohensteina (v Noriku) navaja položaj »conductor ferrariarum Noricarum, Pannoniarum, Dalmatarum« (CIL 03, 04809 = EDCS-14500108), je očitno ta uprava v Sisku že tedaj – mnogo pred pojavom Ilirske prefekture – vršila oblast nad eno dejavnostjo v kar štirih provincah: Noriku, Zgornji Panoniji, Spodnji Panoniji in Dalmaciji. Ker je nadzor nad pridobivanjem železa (in enako srebra) bil iz vojaških razlogov strateškega pomena, menim, da je špekulacija o tem, kako velja izvor uveljavitve politično-upravne vloge dioces in prefektur po Dioklecijanovi reformi iskati prav v teh nad-provincialnih upraviteljih rudarske dejavnosti, na katere so se naslonili 'vojaški cesarji', ki so se izmenjevali na oblasti v poznem tretjem stoletju pred Dioklecijanom, utemeljena. Ta uprava je imela namreč neposredno oblast ne le nad samimi rudniki, ki so cesarje zalagali s srebrom in železom, temveč tudi nad celimi rudarskimi območji, pri čemer se je nanašala tudi na sodstvo.

⁴⁵¹ Datacija po Hirt 2010, 1162.

02698 (EDCS-22101029), kjer pripada človeku po imenu Caius Rufius Festus Laelius Firmus, ki je bil rojen menda okrog leta 175.⁴⁵² Ker si ni mogoče misliti, da bi se prokuratura izvajala družno za provinco Dalmacijo in polotok Istra, ki je bil kot del Italije in njene desete regije pod oblastjo senata, se očitno ta »prokuratura nad Dalmacijo in Histrijo« ne nanaša na območja istrskega polotoka, temveč se izraz »Istra« na teh dveh inskripcijah nanaša prav na območja (verjetno sprva le) Gornje Panonije,⁴⁵³ kamor se je nad območji »puščave Bojev in Karnov« širila oglejska posvetna in, kot sem višje omenil, tudi cerkvena upravna struktura nekdanje »Histrie et Carnie«.

C.1.3 Gotska vojna

Naj se po tej kratki zastranitvi glede označevanja podonavskih območij z nazivom Histrija, s katero sem želel izpostaviti ne le nekatere zgovorne zanimivosti (kot je npr. omemba province Istre na Shapurjevi inskripciji) ampak tudi dokajšnjo verjetnost, da so se posamezni elementi upravne strukture Histrije et Carnije (kot je bila npr. rudarska uprava ali uprava cest) še po priključitvi polotoka Istre Italiji – zavaljo vključenosti emonskega območja v okvire Panonije v zgodnji fazi imperija – prenesle v upravno strukturo Panonije in tam 'dočakale' obdobje prve delitve province Venetia et Histria med Maksencijem (kasneje Konstantinom) in Licinijem – ter se tako ohranile prav do časa pojavitve dveh Venetij v okviru vzhodne od njiju (province Venetije et Histrije) –, na tem mestu vrnem k problematiki dvojnosti Venetij v poznoantičnem obdobju.

Kot je znano, je po Teodorikovi smrti vzhodni Rim pod vladavino Justinijana, ki si je prizadeval z vojnimi pohodi sprva zoper kraljestvo Vandalov v Afriki in tudi zoper kraljestvo Vizigotov v Španiji obnoviti rimsko cesarstvo na zahodu, sprožil vojno še zoper ostrogotsko kraljestvo v Italiji in zahodni Iliriji. Drugače kot v primeru vojne z Vandali, ki jo je vzhodni Rim dobil brez večjih težav, je vojna z Ostrogoti Italije trajala celi dve desetletji in je Italijo povsem opustošila, Ostrogote izbrisala z obličja Zemlje, vzhodni Rim pa do te mere oslabila, da je med 550 in 552 izgubil v vojni s Sclaveni

⁴⁵² Datacija po spletnem viru: www.muldermedia.com/roots/INDIs/II3548.html (dostopno 4. marec 2015).

⁴⁵³ Na inskripciji CIL 05, *00040 (= EDCS-41700178) pa je omenjen tudi »kurator Ilirije in Histrije« (*»cur illyr et histriae«*), kjer gre za od prokuratora razlikujočo se funkcijo kurature (ne nad rudniki, temveč nad cestami ali / in plovnimi potmi). Tudi tu gre za nad-provincialnega upravitelja: oznaka »illyr« se nanaša še na staro provinco Illyricum – preden je bila po zatrtju upora med leti 6–9 preimenovana v Dalmacijo – oznaka »histriae« pa prav na »Histrio et Carnio« iz *Dimensuratio provinciarum* – tedaj v dobi nastanka te inskripcije verjetno že brez polotoka Istre in razširjeno na območja »puščave Bojev in Karnov« do Donave. Najdena pa je bila ta inskripcija menda v Ogleju.

večino provinc balkanskega polotoka oz. tedanje (vzhodno)Ilirske ter Traške diocese, v letu 552 pa bil primoran na »dolgem obzidju« celo (z diplomacijo) ubraniti sam Konstantinopel, čigar padec, če bi do njega prišlo, bi najverjetneje odpravil cesarstvo tudi na vzhodu že tedaj. V teh okoliščinah je leta 546/547, kot opisuje izrecno Prokopij iz Cezareje, provinca Venetia inferior prešla (z izjemo peščice njenih najbolj na zahodu nahajajočih se mest, ki so jim še naprej vladali Ostrogoti) pod oblast Frankov, ki so preko Retije s severa vdrli vanjo, česar jim niti Ostrogoti niti Bizantinci niso bili v stanju preprečiti (Prokopij, *Gotska vojna*, 3, 33). Še več, ta prenos oblasti na Franke je potekal v soglasju z ostrogotskim kraljem Totilo. Pod oblastjo vzhodnega Rima so se obdržala le nekatera obmorska mesta, ki so jih Bizantinci zavzeli v zgodnji fazi vojne in ki so se bodisi nahajala na otočkih v lagunah severnega Jadrana (ostanki Altinuma, bodočih Benetk, in pa Gradež kot 'novi' Oglej) bodisi so imela dovolj močna obzidja in jih je Bizanc mogel oskrbovati z morja. Tako je torej tudi Venetia inferior bila razdeljena: a) na obmorski, vzhodnorimski, del; in b) na notranji, frankovski del Venetije inferior. Nekdanja ostrogotska provinca Istra je bila v začetku vojne v celoti zavzeta od vzhodnega Rima. V istrska mesta se je tako mogla zateči in se tudi dejansko je zatekla večina še preostalega romanskega oz. 'pravovernega' krščanskega prebivalstva nekdanjih rimskih mest notranjosti Panonije ter Norika, preostanek preostankov pa se je v strahu pred (psevdo-)Avari izselil v Italijo skupaj z Langobardi v letu 568.

Kaj pa se je v okoliščinah ostrogotsko-bizantinske vojne zgodilo z območjem Venetije superior? Preden podam poskus odgovora na to vprašanje, naj na kratko povzamem potek vojne, kot ga opisuje Prokopij, na širšem območju ostrogotskega kraljestva.

V zgodnji fazi vzhodnorimsko-ostrogotske vojne je vzhodni Rim zasedel pred tem od Gotov upravljano Sirmijsko Panonijo (nekdanja Pannonija Secunda), a jo je že dve leti kasneje ponovno izgubil, ko so mesto Sirmij okupirali Gepidi. Gepidi pa so vdrli tudi na vzhodnorimska območja južno od Donave in okupirali pretežni del diocese Dacije. Na jadranskem koncu fronte se je sam pričetek vojne v letu 535 izvršil z vzhodnorimskim napadom na ostrogotsko Dalmacijo, čemur je sledilo zavzetje Salone (prav tam, 1, 5). Goti so kasneje dvakrat poskušali Dalmacijo osvoboditi, prvič še za vladavine Teodahada v letu 536 in vnovič pod vladavino Vitigisa leto kasneje, a so bili obakrat – kljub velikim žrtvam na strani vzhodnega Rima – poraženi, temu pa je sledila vzhodnorimska okupacija Liburnije in nato še Istre ter kopnega ob Tržaškem zalivu. V zgodnji fazi vladavine Totile okrog 542 so bili sicer nekateri predeli Istre (ali celo vsa?),

kot potrjuje neko pismo papeža Pelagija I. (Bratož 2015, 431), od Ostrogotov ponovno osvojeni, vendar pa se je ostrogotska vojska ob prepustitvi kopenskih območij Venetije inferior Frankom v letih 546/547 iz Istre brez bojov umaknila, saj je iz logističnih razlogov odtlej ni več mogla braniti. Na vzhodno-jadransko obalo v Dalmacijo so Ostrogoti poslednjič poslali vojsko v letu 550 (morda 549?), kar pa je bila le kratka epizoda, v kateri so Ostrogoti dalmatinska območja le plenili, niso pa jih poskušali priključiti svoji državi (Prokopij, *Gotska vojna*, 3, 35). Vsa ostala območja ostrogotske države izven Italije (Provansa, Alamanija, Retija, Obrežni Norik, itd.) so bila že za vladavine Vitigisa prepuščena Frankom, v zameno za nevtralnost in za podporo Burgundov in Alamanov, ki so bili Frankom podložni; Franki pa so vzdolž Donave vdrli tudi na območje Panonije Prime. V odgovor je Justinijan formalno prepustil Panonijo Primo (»mnoga druga mesta«, kot se izrazi Prokopij; tega območja ni kadarkoli dejansko obvladoval) federatskim Langobardom, ravno tako pa Mediteranski Norik (»noriški polis«, kot ga imenuje Prokopij), čemur je sledila dolgotrajna konfrontacija Frankov z Langobardi, v okviru katere so Langobardi Franke zamejili severozahodno od Panonije Prime in Mediteranskega Norika ter tako vzpostavili »buffer območje« med Vzhodnim Rimom in Frankovskim kraljestvom.⁴⁵⁴ Pod vladavino Totile je ostrogotska država Frankom, tako rekoč za nič, le za formalno nevtralnost, prepustila še Ligurijo in, kot sem omenil že višje, ves notranji predel Venetije inferior (z izjemo Verone).

Ker za razumevanje pojavitve Sclavenov ne le kot etnije, ampak tudi kot vojaško-politične entitete na območjih južno od Donave, potek dogodkov v vojni na območju Sicilije in Apeninskega polotoka, ni posebej pomemben, teh dogodkov ni smiselno na tem mestu posebej obravnavati.⁴⁵⁵ Z vidika pojava Sclavenov kot vojaške sile na območju južno od Donave in posebej še na območjih zahodno od Sirmijske Panonije, tj.

⁴⁵⁴ Franki so kljub temu še po koncu ostrogotsko-vzhodnorimske vojne obvladovali noriško mesto Aguntum in, kot potrjujejo arheološki dokazi (grobišče), nekaj časa tudi mesto Teurnia (Tyburnia); medtem ko so (arheološki) indici o njihovi navzočnosti tudi v Virunumu (Gospodsvetsko polje) in v Carniju (Kranju), vprašljivi. O Frankih npr. v Kranju se sklepa na podlagi enega najdenega oklepa, kar pač ne more služiti kot adekvatni dokaz njihove navzočnosti v tem mestu, saj je oklep mogel tja priti od koderkoli.

⁴⁵⁵ Relevantna pa je informacija, ki jo podaja Prokopij, da so prvih 12 let vojne Sclaveni in Anti delovali kot najemniški zavezniki vzhodnega Rima in tvorili s svojo lokostrelsko konjenico po Belizarjevih besedah, kot jih navaja Prokopij, ključno silo, ki je ubranila mesto Rim pred ostrogotskim obleganjem v času vladavine ostrogotskega kralja Vitigisa. Važno je z vidika razumevanja herulskega napada na Sclavene v Trakiji leta 546 tudi, da je Belizar sam zahteval dodatne vojaške enote teh 'barbarov' v podporo svojim operacijam v Italiji, ki pa do njega zaradi herulskega napada in pričetka sclavensko-vzhodnorimske vojne niso dospele. Še po herulskem napadu na Sclavene pa so se v Italiji na vzhodnorimski strani borili Anti, ki so v Lukaniji potolkli nek oddelek ostrogotske vojske.

na območjih tedaj že nekdanjega zahodnega rimskega imperija, je važen predvsem sledeči splet okoliščin: **1)** Frankovska vladavina nad Venetijo inferior od 547 dalje, ki je fizično ločevala Ostrogote od vzhodnega Rima na vzhodni fronti; **2)** langobardsko »buffer območje« med Franki in Vzhodnim Rimom na območju Panonije Prime in Mediteranskega Norika; **3)** Propad ostrogotske oblasti nad Panonijo S(u)avijo; **4)** gepidska zasedba Sremske Panonije in diocese Dacije; **5)** Napad bizantinskih federatskih zaveznikov Herulov (kot posledica Narsesovih spletk zoper Belizarja) v letu 546 v Trakiji na Sclavene (prav tam, 3, 13), čemur je sledila od zime 547/548 dalje vojna med Sclaveni in vzhodnim Rimom; **6)** manevriranje 'legitimnega', a nevladajočega, langobardskega kralja Ildigiscla na območju med Gepidi in Venetijo superior v letu 549.

Glede pojavitvije entitete Sclavenov kot vojaško in upravne sile se v teh okoliščinah izkazuje izjemni pomen dogajanja med vojno na območju Panonije S(u)avije. Vzhodni Rim ob okupaciji Sremske Panonije ni imel na razpolago tolikšnih sil, da bi mogel med Dravo in Savo vojaško prodirati od Srema proti zahodu, o čemer pričuje tako okoliščina, da niti Sremske Panonije ni bil v stanju obraniti pred invazijo Gepidov nekaj let kasneje, kakor tudi okoliščina, da niti en pisni vir ne omenja vzpostavitve vzhodnorimske oblasti nad Panonijo S(u)avijo (Bratož 2015, 431, op. 233).⁴⁵⁶ Po drugi plati pa se je sesula tudi ostrogotska oblast nad območjem Suavije. Ta že v predvojnem času ni bila posebej izrazita, o čemer pričuje Cassiodorovo pismo (Cassiodorus, *Variae*, 5, 14), v katerem poziva »antične barbare« te province, naj kot vsi ostali plačujejo davke, česar očitno niso počeli.⁴⁵⁷ O šibkosti provincialne oblasti Ostrogotov nad tem

⁴⁵⁶ Da vzhodni Rim ni obvladoval Panonije S(u)avije, piše Prokopij v svoji *Zgradbah*, besedilu, ki je nastalo šele po zaključku vzhodnorimsko-ostrogotske vojne, na mestu, kjer opisuje potek reke Donave in sporoča: »Reka Ister priteka iz gora v deželi Keltov, ki so zdaj poznani kot Galci, prečka obsežno območje, ki večinoma ni poseljeno, čeprav ga na nekaterih območjih poseljujejo barbari, ki bivajo nekakšno surovo življenje in nimajo opravkov z drugimi ljudmi. Ko se približa Daciji, prvič razvidno tvori mejo med barbari, ki držijo njen levi breg in ozemljem Rimljanov, ki je na desni.« (Prokopij, *Zgradbe*, 4, 5, 9–10). Če bi Panonija Suavija bila pod nadzorom Vzhodnega Rima, Prokopij česa takšnega ne bi zapisal. Rimsko območje se je pričelo šele na območju (diocese) Dacije, ko so jo vzhodni Rimljani – verjetno že v letu 552 – 'osvobodili' izpod oblasti Gepidov, kot to opisuje Prokopij v istem besedilu dva stavka kasneje. Ti »barbari, ki bivajo nekakšno surovo življenje«, so po vsej verjetnosti istovetni tistim »antičnim barbarom«, ki jih na območju Suavije omenja že Cassiodorus; tj. Sclaveni. Zgodovinopisje hegemonije, ki kljub temu zapisu pri Prokopiju in kljub popolni odsotnosti virov, ki bi omenjali vzpostavitev vzhodnorimske oblasti nad Suavijo po zlomu ostrogotske oblasti nad njenim območjem, to vzhodnorimsko oblast nad Suavijo postulirajo oz. si jo izmislijo, saj preprosto hočejo imeti Bizantince v Suaviji po propadu navzočnosti Gotov, in ne želijo imeti na tem območju pred letom 568 Sclavenov. Tako ignorirajo ne le ta Prokopijev zapis, ampak tudi omembo Sclavenov med Drnovim pri Krškem (Neviodunum) in Osekom (Osijek; Mursijansko jezero) v letu 551 pri Jordanesu.

⁴⁵⁷ V teh antičnih barbarih, ki jih omenja Cassiodorus, bi zgodovinopisje hegemonije, predvsem nemško in avstrijsko, a tudi Bratož v navezavi z Lotterjem, na vsak način rado prepoznalo germanske Suebe

območjem pričuje tudi okoliščina, da so Ostrogoti samostojno upravo Suavije naposled ukinili in to območje upravno združili z Dalmacijo v okviru province »Dalmatia et Suavia« (prav tam, 9, 8–9). Ko je vzhodni Rim v letu 535 zavzel Salono, se je ta upravna organizacija sesula ne le v Dalmaciji, temveč še toliko bolj v Suaviji, ki pa je vzhodni Rim, kot rečeno, ni zavzel. O tem pričuje še enkrat Prokopij, ko piše, da je ostrogotski vojaški poveljnik Asinarij v letu 537 ločil svoje sile od preostanka ostrogotske armade, ki je iz Liburnije krenila nad Dalmacijo in ki jo je vodil Uligisclos, in se usmeril v Suavijo, kjer naj bi mobiliziral dodatne enote za boj proti Bizancu. Tega bi seveda ne rabil storiti v primeru, če bi ostrogotska uprava nad Suavijo tedaj še delovala, saj bi v tem slučaju za zagotovitev sil z območja Suavije, ki bi se pridružile Asinariju in Uligiscclu v Liburniji, zadoščalo že eno samo vladarjevo pismo upravitelju province. Ravno tako pa območij Suavije niso zasedli Langobardi, sprva zato ne, ker bi

(Švabe), češ da gre za ostanke Markomanov in Kvadov. A Markomani in Kvadi – poleg tega, da so bivali severno od Donave – se niso pridružili švabski identiteti, pač pa frankovski ali pa gotski (in morda še prej vandalski), predvsem pa Cassiodorus te ljudi Suavije imenuje barbari zavoljo njihove staroverskosti, medtem, ko so Švabi (Suebi) tedaj v šestem stoletju že bili pokristjanjeni. V to identifikacijo »antičnih barbarov« Suavije s Švabi hegemonija vpleta termin Capillati (Cassiodorus, *Variae*, 4, 49), ki naj bi v terminologiji nekih svečenikov Pilleatov (o tem Jordanes, *Getica*, 11) označeval germansko (gotško) ljudstvo s pravico do nošnje dolgih las. Toda dejansko gre pri teh Capillatih le za potvorjeno recepcijo Plinija starejšega, ki ime Capillati omenja že davno prej v prvem stoletju, vendar ne na območju Panonije, temveč v Liguriji. Ta potvorjena recepcija izhaja iz vprašljive povezave med imenom Ambrones, kar naj bi po Plutarhu (Plutarh, *Življenje Maria*) bil samo-označevalec prednikov Liguov (ponovim: Strabon Tavrisk Panonije imenuje Ligurisci), in identičnim imenom Ambrones, ki je pripadalo barbarskemu prebivalstvu Jutlanda, katerega armada je skupaj s Tevtoni in Kimbri vdrla v Alpe v poznem drugem stoletju pred Kr. Poleg tega Capillate omenja Cassiodorus v drugem pismu kot pa »antične barbare«; niti indica tako ni v njegovem pisanju, da bi šlo v Cassiodorovih očeh za identični skupini, mogoče pa bi bilo te dolgolase povezovati z Langobardi (v naivni etimologiji »dolgo-bradači«). Da gre pri terminu »antični barbari« Suavije za ostanke nelatinskega prebivalstva Panonije Oktavijanove dobe, izhaja iz zapisa pri Prokopiju, ki ob opisu etnij na območjih med vzhodnorimskim Ilirikom in Italijo med drugim omenja etnijo po imenu »Siskii in Souavi« ter pri tem dodaja, »ne tisti, ki so podložni Frankom, temveč neko drugo pleme« (Prokopij, *Gotska vojna*, 1, 15; prevod K. Gantar). Z izrazom Siskii uporablja Prokopij poimenovanje prebivalstva po imenu prestolnice province, saj teh ljudi ne more imenovati Panonci, ker je to ime tedaj bilo v uradni uporabi le za prebivalstvo v zgodnji fazi vzhodnorimsko-ostrogotske vojne od Vzhodnega Rima obvladovane Sremske Panonije. Ko pa temu doda še označevalec »Souavi«, le poudari, da gre za provincialno prebivalstvo in ne za meščane Siska, ter tako tudi, da ne gre za preostanke v mestih bivajočih Rimljanov Suavije. Ko pa poudari, da gre za drugo ljudstvo od tistih Suebov, ki jim vladajo Franki, že sam zavrne idejo, da bi ti »antični barbari« bili švabsko ljudstvo. Da je šlo dejansko za ostanke avtohtonega prebivalstva dežele med Savo in Dravo, je bil mnenja tudi prevajalec Prokopija v slovenščino Kajetan Gantar, ki je v indeksu imen zapisal »*Suabi, ilirsko (?) pleme, katerih ime izvira od reke Save*.« (Gantar 1961, 384). Za pridevnikom »ilirsko« je Gantar upravičeno postavil vprašaj, kajti provincialno prebivalstvo Panonije Savije je mogoče pojmovati kot Ilire le v primeru, da se entitetno ime Ilirske pretorijanske prefekture uporablja kot označevalec prebivalstva območja te prefekture, medtem ko z Iliri v njihovi prvotni pojavnosti, kot je izpričana pri Herodotu, to provincialno prebivalstvo Panonije ni imelo nič skupnega. Herodotovi Iliri so namreč opisani kot bivajoči med Ohridom in severnim Epirom, prebivalstvo kasnejše rimske Panonije pa se pri Herodotu imenuje Veneti. Ta enak označevalec za Prokopijeve »Siske in Souave« uporablja tudi Avrelij Viktor v kontekstu pripovedi o Sabinu Julijanu, ravno tako pa tudi Jordanes, ki v *Getici* glede leta 551 zatrjuje, da Sclaveni, ki jih enači z Veneti, poseljujejo območje med Neviodunom in Mursianskim jezerom; od zahodne do vzhodne meje Panonije Suavije torej. »Antični barbari« Cassiodora, ki jih le-ta omenja v letu 515, so 36 let kasneje pri Jordanesu tako imenovani Sclaveni oz. Veneti.

s takšno zasedbo izvršili agresijo bodisi nad nominalno ostrogotskim ozemljem bodisi nad nominalno vzhodnorimskim ozemljem, kar jim kot zaveznikom Justinijana ni bilo v interesu in kar bi jih tako ali drugače vpletlo v vzhodnorimsko-ostrogotsko vojno že v njeni zgodnji fazi. Justinijan je Langobardom v okviru federatskega statusa 'priznal' oblast nad Panonijo Valerijo in Panonijo Primo (»mnoga druga mesta«) ter Mediteranskim Norikom (»noriški polis«) ter jim dodelil Sremsko Panonijo (pri Prokopiju imenovana le »Panonija«), kjer sam oblasti ni izvrševal in so si jo Langobardi (kjer je niso že tedaj de facto izvajali, namreč v Valeriji in delu Prime) morali šele izboriti – šlo je torej le za Justinijanovo priznanje – šele nekje med 546 in 549,⁴⁵⁸ mnogo prepozno za prevzem oblasti nad leta 535 od Ostrogotov izgubljeno Suavijo. Kasneje, torej po sporazumu z Justinijanom okrog leta 546 o naselitvi v Sremski Panoniji, kar jih je privedlo v spor z Gepidi, pa Langobardi v Suavijo niso posegali, ker so bili njihovi in vzhodnorimski interesi usmerjeni proti zahodu v Alpe nasproti Frankom, njihovi resursi pa s tem v zvezi – posebej še, ker so se v Sremski Panoniji interesi Langobardov križali z interesi Gepidov – omejeni.⁴⁵⁹

⁴⁵⁸ Prokopij, *Gotska vojna*, 3, 33, sporazum Langobardov z Justinijanom omenja šele v 14. letu vojne, kar se zdi dokaj pozno. Po drugih – mnogo poznejših – virih (*Historia Langobardorum Codicis Gothani*) naj bi Langobardi bivali v Panoniji 22 let; torej bi se vanjo pričeli doseljevati leta 546, kar se zdi verjetnejše datiranje sporazuma z Justinijanom, a še zmeraj daleč prepozno, da bi v Suaviji nadomestili oblast Ostrogotov po njenem zlomu v letih 535–537. Pavel Diakon (Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 2, 7) in *Origo gentis Langobardorum* navajata, da so Langobardi bivali v Panoniji 42 let, torej od 526 dalje, a ker sam Pavel Diakon na drugem mestu navaja, da jih je v Panonijo povedel šele kralj Audoin (Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 1, 22), je ta informacija od 42-letnem bivanju gotovo pomanjkljiva. More se nanašati kvečjemu na tista območja nekdanjega kraljestva Rugov, ki so segala v Panonijo (skrajno severozahodni predeli Panonije Prime) in na katerih so se nekateri Langobardi morda res naselili že v pričetku 6. stoletja, ter na območja Valerije, ki so jih pričeli zasedati po vojni s Heruli v zgodnjem šestem stoletju ter jih dokončno zasegli leta 526, torej 20 let prej kot tisto »Panonijo«, ki jim jo je 'prepuštil' Justinijan, in ki je obsegala izključno le območje (tedaj gepidske) Sremske Panonije, kateri je Justinijan leta 535, ko jo je iztrgal Ostrogotom, monopoliziral panonsko ime. Omenja pa Langobarde v Panoniji, kot sem ob razčlembi omembe Sclavenov pri Cezariju iz Nazianza v Prilogi B mimogrede navedel, že Casij Dio; in to glede obdobja markomanskih vojn v drugem stoletju, ko naj bi po njegovi recepciji vdrli preko Donave.

⁴⁵⁹ Na podlagi arheoloških virov zgodovinopisje hegemonije skoraj enoglasno postavlja Langobarde tudi na območje Carneole in v zgornje Posavje. Toda hegemonija namerno ne upošteva, da je Ildigisclos deloval neodvisno od langobardske kraljevine; in da gre pri arheološko izpričanih langobardskih naselbinah na območju Slovenije in Slavonije – nekatere se obdržijo še v sedmo stoletje celo še po pričetku langobardsko-sclavenskih spopadov v Furlaniji – za naselbine Ildigisclovih Langobardov, ki kot takšne ne nasprotujejo sočasni večinski in zavezniški navzočnosti Sclavenov na istem območju. Prav okoliščina, da so med Sclaveni območij »Provincie Sclaborum« obstajale tudi naselbine Ildigisclovih Langobardov je še v poznem sedmem stoletju, ko se je materialna kultura naselbin Ildigisclovih Langobardov že zlila z materialno kulturo Sclavenov in tako z arheološkega vidika ni več razpoznavna kot specifična kultura, omogočala pobege posameznih Langobardov iz Furlanije k Sclavenom, kot se je zgodilo z Lupovim sinom Arnefritom (Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 5, 22) in morda tudi že prej s Perktaritom (prav tam, 5, 2), kjer Pavlov opis komunikacije langobardskega kralja in avarskega kagana v zvezi z njegovo nastanitvijo »pri kaganu« v znatni meri spominja na Ildigisclovo zgodbo, kot jo

Vsekakor pa poroča Prokopij, da je Ildigisclos z območja Gepidov odšel k Sclavenom in nato s šest tisoč glavo vojsko leta 549, tvorjeno v glavnem od njih, napadel in porazil vzhodnorimsko vojsko v Benečiji, kar se ni moglo nanašati na Venetijo inferior, ki je bila tedaj že pod oblastjo Frankov, temveč le na območje Venetije superior, ki ga je vzhodni Rim okupiral sočasno z Istro v zgodnji fazi vzhodnorimsko-ostrogotske vojne. Nobena druga pot od območja Gepidov do Venetije superior ni bližja kot pot preko Panonije Suavije, poleg tega pa tudi nobena druga pot ni bila tedaj na razpolago, saj so območja ob Donavi severozahodneje od Sremske Panonije nadzorovali bodisi Langobardi bodisi Franki in bi se Ildigisclos moral v primeru prečkanja teh območij spopasti z eno ali drugo silo, o čemer pa Prokopij molči. Da je prav gotovo Ildigisclos s Sclaveni jezdil preko območje Suavije, je mogoče sklepati iz poročila Jordanesa, ki v letu 551, vsega dve leti po spopadu Ildigisclosa z Bizantinci na območju Venetije superior, poroča – kot sem kar obširno razčlenil v okviru Priloge A –, da Sclaveni bivajo na območju med Neviodunom in Mursianskim jezerom, tj. med skrajno zahodnim območjem Panonije Suavije in njenim skrajno vzhodnim območjem, kjer je pri mestu Osek (Osijek) mejila z gepidsko Sremsko Panonijo. Jordanes bi Sclavenov na tem območju ne omenjal, če ne bi tedaj v letu 551, ko je *Getico* spisal, Sclaveni izvrševali nad Suavijo oblasti. Kot Got je menda imel informacije, kdo je nadomestil ostrogotsko oblast nad območji med Savo in Dravo zahodno od Sremske Panonije, ko se je po vzhodnorimskem napadu na ostrogotsko Dalmacijo v letu 535 upravna struktura »Dalmacije in Suavije« sesula. Ravno okoliščina, da so Sclaveni izvrševali oblast nad Suavijo, je omogočila Ildigisclosu umakniti se z gepidskih območij k njim, tam mobilizirati 6000 glavo armado in nato vdreti v Venetijo superior, od koder je pregnal Bizantince.

Kar je sledilo, opisuje Prokopij dovolj podrobno. Med leti 550 in 552 Sclaveni s tega območja – in ne več z območja Vlaške nižine kakor v letu 547 – vpadajo na območje vzhodnega Rima in tako iz smeri severozahoda obidejo kompleksni sistem vojaških utrd, ki ga je dal zgraditi Justinijan za obrambo pred 'barbari' spodnjega toka Donave. Če namreč Prokopij (niti kdo drugi) sclavenskih vdorov na območja nekdanjega zahodnega Rima ne omenja, je to zato, ker so bila ta območja od leta 549 dalje, kakor je že opisal, od Ildigisclosa in Sclavenov Suavije osvobojena, vzhodnorimska oblast v Dalmaciji,

podaja Prokopij. Ti plemiški Langobardi v azilu so se tako nastanili pri svojih sonarodnjakih in ne kar po sclavenskih vaseh, kot si morda kdo zmotno predstavlja.

Liburniji in Istri pa je bila odtelej zamejena v glavnem na obmorska mesta. Veličina Ildigisclove vloge se izkazuje v tem, da je od leta 550 dalje omogočil usklajeno delovanje na balkanski fronti vojaških sil Sclavenov z območja Suavije in Venetije superior po eni strani in sil Sclavenov z območja spodnjega toka Donave po drugi. To usklajeno delovanje Sclavenov zahoda in vzhoda je vzhodni Rim v letih 550–552 pripeljalo na sam rob obstoja ter ustvarilo podlago kasnejši vzpostavitvi oblasti Sclavenov nad večino Balkana v zgodnjem sedmem stoletju, tj. po »okupaciji Grčije« (»*Sclavi Graeciam occupant*«; Izidor Sevilski, *Chronica Maiora*, 414 a = *Chronicon*, (VI), 120) leta 614 in po zlomu moči psevdo-Avarov med leti 620 in 627.

C.1.4 Prokopij o Sclavenih

Kdor bi se želel seznaniti s podrobnostmi zgodovinske pojavitve Sclavenov kot ne le etnične, ampak tudi vojaško-politične entitete južno od Donave ob prehodu iz prve v drugo polovico šestega stoletja, se ne bo mogel izogniti študiju Prokopijevih opisov Sclavenov v njegovi *Gotski vojni*, kajti Prokopij je glede tega obdobja skorajda edini ohranjeni in uporabni vir. V *Gotski vojni* Prokopij opisuje Sclavene (in tudi Ante) na več mestih:

- **V poglavju 27 prve knjige:** Tu poroča, da sta bizantinska poveljnika Martin in Valerijan v od Ostrogotov oblegani Rim privedla okrepitve; in sicer 1600 (lokostrelskih) konjenikov, ki so bili po poreklu Huni, Sclaveni in Anti. Prokopij zapiše tudi, da gre za pripadnike plemen, ki bivajo »*onkraj Donave, nedaleč od rečnega obrežja*«. Nedvomno torej govori tu o Sclavenih z območij severno od Donave. Toda s tem še ni rečeno, da pa Sclavenov južno od Donave ni bilo poseljenih, pač pa le, da sta Martin in Valerijan pripeljala v Rim tiste, ki so bivali severno od reke. Prokopij poroča, da je Belizar s tremi izpadi te lokostrelske konjenice iz mesta, ki so jih izvedli tudi ti Sclaveni (v prvem 200 konjenikov, v drugem ravno toliko, v tretjem pa 300), vzel življenje približno 4000 Ostrogotom, nato pa s temi istimi silami potolkel še dvakrat po 500 ostrogotskih konjenikov, ki so skušali izvesti protinapad. Prokopij navaja besede Belizarja, v katerih le-ta poudarja »hvalevredno« vlogo teh enot kot ključne vojaške sile, ki je v zgodnji fazi vojne onemogočila uspeh ostrogotskega obleganja mesta Rim.

- **V poglavju 15 druge knjige:** Prokopij opisuje, kako so Heruli po porazu v vojni z Langobardi v dobi vladavine Anastazija v vzhodnem Rimu prečkali Donavo in potovali »mimo vseh sclavenskih plemen« dokler niso prispeli do območij, ki so jih poseljevali pripadniki ljudstva Varni. Te opiše kot bivajoče južno od Dancev. Tako vzhodnorimski vir izjavlja, da so Sclaveni že v poznem petem stoletju poseljevali celotno srednjo Evropo med Donavo in Baltikom.
- **V poglavju 25 druge knjige:** Prokopij opisuje, kako je po zaslugi nekega neimenovanega Sclavena bilo razkrinkano izdajstvo Burkentija, kar je omogočilo vzhodnorimsko zasedbo trdnjave Auksimum, ki je predstavljala ključno obrambno utrdbo pred ostrogotsko Raveno.
- **V poglavju 13 tretje knjige:** Prokopij najprej opiše Belizarjev odhod iz Ravene v Epidamnus (Drač), kjer naj bi napisal Justinijanu pismo, v katerem je od vladarja zahteval vojaške okrepitve. Vsebino tega pisma navaja Prokopij v predhodnem poglavju in je tako znano, da je Belizar od Justinijana predvsem zahteval lokostrelsko konjenico »Hunov in drugih barbarov«, iz česar je – ker Prokopij opisuje že v poglavju 27 prve knjige zasluge enot teh lokostrelskih konjenikov Hunov, Sclavenov in Antov ter podaja Belizarjev opis »hvalevrednosti« teh enot – povsem razumljivo, da je zahteval od Justinijana tudi konjenico Sclavenov, ki naj bi se mu skupaj z drugimi (rimskimi in zavezniškimi) enotami pridružila v Epidamnu. Vendar ob koncu poglavja 13 tretje knjige Prokopij opisuje, kako je skupina Herulov, ki jo je nanovačil Narses in naj bi se ravno tako pridružila Belizarju, na območju Trakije napadla »večjo skupino Sclavenov«, ki naj bi nedolgo prej »vdrli čez reko Donavo in odgnala v sužnost precejšnje število rimskih državljanov«. Kljub številčni premoči Sclavenov so Heruli v spopadu zmagali, kar daje vedeti, da je šlo za zahrbtni napad, ki ga Sclaveni niso pričakovali, saj so bili tako sami kakor Heruli namenjeni k Belizarju v Epidamnus.⁴⁶⁰

⁴⁶⁰ Herulska vojska je bila pretežno pehotna (Jordanes, *Getica*, 50), sclavenska pa v celoti tvorjena iz lokostrelske konjenice, kot to opisuje Prokopij v poglavju 27 prve knjige. Ker ni mogoče, da bi pehota porazila lokostrelsko konjenico v odprtem boju, je razumljivo, da je šlo pri tem spopadu Belizarjevih zaveznikov za (Narsesovo) izdajo Sclavenov. Od tega spopada, ki se je odvil najverjetneje v zimi 546/547, pa vse do leta 552 so Sclaveni vojaško napadali vzhodni Rim. Napadi v prejšnjih obdobjih, ki jih le pavšalno in brez podrobnosti omenja Prokopij ob zgodbi o lažnem in pravem Hilbudiju in pa v *Tajni zgodovini* ter v *Zgradbah*, so le projekcije dogodkov obdobja 547–552 v preteklost, četudi so se manjše praske ob spodnjem toku Donave verjetno res odvijale že prej. Toda šlo je za »sporadične« spopade, ne pa za vdore organizirane sclavenske armade. Sclaveni ne bi mogli sodelovati kot zavezniki Rimljanov v Italiji, če bi res že v tridesetih in v zgodnjih štiridesetih letih šestega stoletja velikopotezno in

- **V poglavju 14 tretje knjige:** To poglavje predstavlja daleč najbolj podroben opis šesto-stoletnih Sclavenov in Antov, kar jih je zaslediti v kateremkoli šesto-stoletnem viru. Prokopij omenja v njem splošno kulturo Sclavenov in Antov, zagotavlja, da poseljujejo večino območij med Donavo in Baltikom, govori o njihovem skupnem jeziku in verovanju ter to verovanje tudi opiše. Ravno tako omenja tudi skupno ime obojih, ki naj bi se glasilo Spori. Omenja tudi neposredno demokratično obliko vladavine pri obeh ljudstvih; opisuje tipične fiziološke značilnosti pripadnikov obeh ljudstev in njihove vojaške navade. To poglavje predstavlja velikansko zastranitev od siceršnjega Prokopijevega opisa poteka vojne z Goti, sočasno pa tudi mnogoštevilne informacije, ki jih glede zgoraj opisanih zadev Prokopij omenja, tvorijo znotraj poglavja 14 tretje knjige zastranitev k temeljni pripovedi tega poglavja, tj. pripovedi o 'pravem' in o 'lažnem' Hilbudiju.⁴⁶¹ Prvi naj bi bil rimski poveljnik, ki naj bi ga Justinijan v četrtem letu svoje vladavine zadolžil varovati mejo pred 'barbari' s »severa«. Tri leta naj bi to nalogo opravljal uspešno, nato pa naj bi v enem od spopadov z Sclaveni izgubil življenje. Pripoved o 'lažnem' Hilbudiju je bolj razvlečena. Da jo Prokopij more uvesti, najprej izumi vojno Sclavenov z Anti nekoč v preteklosti ter zatrjuje, da je neki Ant bil v tej vojni zaslužnjen kot vojni ujetnik. Nato to poveže še z antskim vojaškim vdorom na območja »južno« od Donave (kjer je Ante porazil Justnijanov bratranec Germanos), v katerem naj bi bil neki Rimljan od Antov zaslužnjen. Ker se je želel osvoboditi, naj bi si izmislil zgodbo, po kateri naj bi tisti od Sclavenov zaslužnjeni Ant bil 'pravi' Hilbudij, ter vanjo prepričal svojega antskega lastnika. Ta naj bi nato »lažnega« Hilbudija od njegovega sclavenskega lastnika odkupil in ga privedel med Ante, kjer pa naj bi 'lažni' Hilbudij priznal, da je Ant. Toda Anti mu niso verjeli in so ob Justinijanovi diplomatski iniciativi, ko jim je le-ta ponudil opuščeno rimsko mesto Turis v zameno za varovanje meje pred vdori ostalih barbarov, zahtevali,

organizirano vdrali na rimsko ozemlje in tam 'zaslužnjevali' Rimljane. Ti Rimljani v Trakiji južno od reke (tako na podeželju v spodnji Meziji kot predvsem v Mali Skitiji) so sicer tudi sami bili v etničnem oziru večinoma sclavenofoni in so na svojih ognjiščih, kot sem v podrobnostih razčlenil skozi Prilogi A in B tega diplomskega dela, bivali od kar viri pomnijo.

⁴⁶¹ To ime asociira na slovansko besedno zvezo »Hvalo budi«, ki označuje tistega, ki je »hvalevreden«, čemur ustreza angleško »praiseworthy«, latinsko »laudabilis« in grško »ainetoi«, kar je tako pri Jordanesu v *Getici*, kot pri Cassiodoru v *Variae* izpričana tedaj splošno uveljavljena etimologija imena Venetov. Da je Hilbudij »hvalevreden«, je od Prokopija posebej poudarjeno v pričetku poglavja 14 tretje knjige *Gotske vojne*, kjer opisuje njegove zasluge z besedami: »*vsa veličina rimskega imperija ne more odtehtati hrabrosti enega samega moža*«.

naj jim v tem mestu zavlada prav ta po njihovem pravi po Prokopiju pa lažni Hilbudij. Le-ta naj bi skupaj z Anti prav zato prečkal Donavo, kjer pa naj bi ga po herulski zmagi nad Sclaveni zasačil in razkrinkal Narses.⁴⁶²

- **V poglavju 22 tretje knjige:** Prokopij med drugim pripoveduje o dogodkih, ki so se odvijali v dvanajstem letu vojne (547) na območju Lukanije v Italiji. Pove, kako je vzhodnorimski poveljnik Tulijan zbral in oborožil skupino kmetov in z njimi zastražil sotesko, ki vodi v pokrajino, da Ostrogoti ne bi mogli pustošiti po njej. Pristavlja, da je Tulijan tej oboroženi skupini kmetov v podporo dodal še skupino 300 Antov, ki so kot najemniki služili v vzhodnorimski vojski,⁴⁶³ ter pravi, kako so Anti bolj kot katerikoli drugi barbari usposobljeni za boj na težko dostopnem terenu. Nato opisuje, kako je Totila zoper to silo »zbral tolpo kmetov«⁴⁶⁴ in jim pridružil nekaj Gotov z ukazom, naj prodrejo skozi sotesko. Prokopij zagotavlja, da so Anti »s svojo hrabrostjo«⁴⁶⁵ in ob podpori Tulijanovih kmetov porazili sovražnika, na kar se je Totila odzval z odločitvijo, da bo

⁴⁶² V oči bode, da Prokopij v 13. poglavju opisuje, kako je Narses razkrinkal 'lažnega' Hilbudija potem, ko so Heruli potolkli Sclavene, medtem ko v 14. poglavju piše, kako je Narses razkrinkal 'lažnega' Hilbudija medtem, ko je ta z Anti potoval proti Bizancu. To le kaže, kako nejasna ali vsaj neočitna je bila v tistih (prelomnih) časih ločnica med Anti in Sclaveni, ter tudi, da sta obe identiteti mogli biti zamenljivi. Ker pa Prokopij ne opisuje le »hvalevrednosti« 'pravega' Hilbudija, pač pa v poglavju 27 prve knjige *Gotske vojne* navaja Belizarjeve besede o »hvalevrednosti« lokostrelske konjenice »Hunov, Sclavenov in Antov«, ki je obranila mesto Rim pred ostrogotskim napadom, je očitno, da ni le Jordanes (in že davno prej, kakor sem v poslednjem poglavju Priloge B dokazal, tudi Cezarij iz Nazianza) tisti, ki v šestem stoletju povezuje Sclavene z Veneti, temveč to počenja tudi Prokopij. Resda jih – vsaj na prvi pogled – identificira z 'lažnim' Hilbudijem, tj. z 'lažno' »hvalevrednostjo« in tako z 'lažnimi' Veneti – saj so mu 'pravi' Veneti le tisti, ki so, kakor 'pravi' Hilbudij, (vzhodnemu) Rimu lojalni – toda z Veneti jih vendarle povezuje tudi on. Jordanes, ki je pisal z gotske perspektive, tovrstnih pomislekov ni imel. Alohtonizmu in tudi hvalevrednemu 'instrumentalistu' Curti, ki izumlja tradicijo, da so sclavensko identiteto izumili Bizantinci Justinijanove vladavine šestega stoletja, četudi jo sam Prokopij omenja že v Anastazijevi dobi (Prokopij, *Gotska vojna*, 2, 15) in čeprav je izpričana že na vrsti starorimskih inskripcij, navkljub pa brez razumevanja, da skozi koncept »hvalevrednosti« in skozi štorijo o lažnem in pravem »hvalo-bujenju« tudi Prokopij povezuje Sclavene z Veneti, ni mogoče niti pričeti razumevati Prokopijevega orisa historične pojavitve Sclavenov. Lažni in pravi Hilbudij, ki, ker asociirata hvalevrednost, asociira Venete, sta pri njem v podobnem razmerju kot Rim zoper Sclavene po eni strani, in kot Sclaveni zoper Ante po drugi plati.

⁴⁶³ Ker so se ti dogodki v Lukaniji odvijali že po herulskem napadu na Sclavene leto prej, je značilno, da Prokopij v zvezi z boji v Lukaniji ne omenja poimensko več Sclavenov, čeprav v predhodnih poglavjih, kjer omenja Ante, le-tem kot najemniško silo vzhodnega Rima vselej pristavlja tudi Sclavene. Očitno v letu 547 Sclaveni v vzhodnorimsko vojsko zavoljo dogodkov na Balkanu niso bili več primerni. Kaj se je s tistimi, ki so se že pred letom 546 nahajali v vrstah vzhodnorimske vojske, zgodilo, Prokopij ne poroča izrecno. Sklepati je mogoče ne pa nujno, da so bili razoroženi, morda tudi pobiti, nekateri pa so se gotovo 'rešili' v prevzemu antske identitete.

⁴⁶⁴ Da bi Totila uporabljal oborožene kmete v spopadih z vzhodnim Rimom še kje drugje, mi ni znano. Morda pa se pod oznako »tolpa kmetov« le skriva indic o tem, kaj se je zgodilo s Sclaveni, ki so pred herulskim napadom leta 546 služili kot najemniška sila vzhodnega Rima v Italiji.

⁴⁶⁵ Naracija v dokajšnji meri spominja na Jordanesove v *Getici* zapisane besede, da so Anti »najhrabrejši izmed ljudstev, ki bivajo okrog Črnega morja« (Jordanes, *Getica*, 5), pa tudi na nekaj višje v istem poglavju zapisane Prokopijeve besede, da so Anti od vseh barbarov najbolj usposobljeni za spopade na težkem terenu.

porušil mesto Rim, od katere so ga naposled odvrnile besede Belizarja, ki mu jih je posredoval v pismu.⁴⁶⁶ Kljub temu pa je iz Rima v mesta dežele Campanije ukazal izseliti vse njegovo prebivalstvo ter ga tako spremenil v mesto duhov. Nekateri patriciji izmed teh so kasneje v Lukanijo poslali svoje zaupnike in ukazali kmetom, naj se ne vmešavajo v vojno, medtem ko se je 300 Antov umaknilo k silam vzhodnorimskega poveljnika Janeza.⁴⁶⁷

- **V poglavju 29 tretje knjige:** Prokopij opisuje, kako je vojska Sclavenov »prizadejala strašno gorje vsem Ilirom, tja do mesta Epidamna«. ⁴⁶⁸ Pobili ali pa zaslužnili naj bi vse moške, na katere so naleteli, in zavzeli več nebranih trdnjav. Razpršili naj bi svoje sile in plenili po vsej bizantinski Iliriji. Kljub temu, da so vzhodnorimski poveljniki imeli na razpolago petnajst tisoč glavo armado, se Sclavenom niso upali približati, temveč so jih le zasledovali.⁴⁶⁹ Vzporedno s tem Prokopij opiše še vrsto naravnih nesreč, ki naj bi tedaj prizadele vzhodni Rim. Vse to naj bi se dogajalo v trinajstem letu vojne.⁴⁷⁰
- **V poglavju 35 tretje knjige:** Prokopij opisuje, kako se je Belizar brez vojaških uspehov iz Italije vrnil v Bizanc ter tam zavlado preteklih zaslug užival silen ugled, kakor tudi, kako se je Justinijan v tistem času namesto z vojno v Italiji ukvarjal predvsem s poizkusi izgladiti verske shizme med kristjani. V ta kontekst, v kontekst shizme treh poglavij, pa postavlja Prokopij pripoved o Ildigisclu. Opisuje, da je imel tedaj že nekdanji langobardski kralj Vako nečaka po imenu Risiulf, ki bi moral po njegovi smrti zasesti prestol, Vako pa naj bi želel, da prestolonasledstvo pripade njegovemu sinu, zaradi česar naj bi Risiulfa

⁴⁶⁶ V tem pismu, kot njegovo vsebino opisuje Prokopij, se po mojem vedenju nahaja najstarejša uporaba besedne zveze »zločin zoper človečnost« (dobesedno: »*zločin proti človeškim rodovom vseh časov*«), ki jo je Belizar uporabil v komentarju Totilove namere porušiti mesto Rim.

⁴⁶⁷ Kaj se je s temi Anti na kraju zgodilo, Prokopij ne izjavlja.

⁴⁶⁸ Prav v Epidamnu naj bi se Sclaveni pridružili ostalim Belizarjevim silam. Po herulskem napadu nanje se to iz očitnih razlogov ni zgodilo, toda smer gibanja sclavenske vojske, katere znatni del je ostal od Herulov, kot izhaja iz nadaljnje Prokopijeve pripovedi, nedotaknjen, je ostala enaka. Plenili so po deželi v maščevanju za izdajstvo.

⁴⁶⁹ Razlog temu so bile izkušnje s Sclaveni z italškega bojišča, kjer ostrogotske sile, najsi so bile pehotne ali pa težko-konjeniške, v spopadih s sclavensko lahko lokostrelsko konjenico niso imele nobenih možnosti. Teh 15000 rimskih vojakov so bile verjetno prav tiste sile, ki naj bi se zbrale v Epidamnu in nato prečkale Jadran ter se v Italiji zoperstavile Ostrogotom, kar je bil le še dodatni razlog, zakaj jih poveljniki niso izpostavljali spopadam s Sclaveni v obrambi Ilirije, saj bi v njih znatni del te vojske padel, sile za spopad z Ostrogoti Italije pa bi tako skopnele. Nastradalo je – kot je v vojnah vselej slučaj – civilno prebivalstvo.

⁴⁷⁰ Na začetku poglavja Prokopij zapiše »približno v istem času«. Kar pa pomeni: ne »v prav istem času«. Morda se je sclavenski vdor proti Epidamnu dogodil že v letu 547, po herulskem napadu na Sclavene, in ne le v zimi leta 548.

izgnal v tujino.⁴⁷¹ Ta se je zatekel k Varnom in po smrti – umoriti naj bi ga dal Vako – zapustil dva otroka, od katerih je eden še v otroštvu umrl, drugi – Ildigisclos – pa naj bi se z območja Varnov zatekel k Sclavenom.⁴⁷² Po Vakovi smrti je Langobardom zavladal kot regent Audoin, saj je bil Vakov sin še mladoleten, kasneje pa je umrl in je tako Audoin vladal dalje ne več kot regent, temveč kot kralj. Po izbruhu vojne med Langobardi in Gepidi (446?), nadaljuje Prokopij, naj bi se Ildigisclos pridružil Gepidom z vojsko, ki jo je tvorilo nekaj langobardskih pristašev in precejšnje število Sclavenov. Po sklenitvi miru med Langobardi in Gepidi, naj bi Auduin zahteval Ildigisclovo izročitev, Gepidi pa na to niso pristali in so mu raje dali vedeti naj zapusti njihovo državo. Prokopij zapiše, da je Ildigisclos s svojimi dotedanjimi pristaši in z nekaj Gepidi pobegnil k Sclavenom in (še le tedaj!) zbral armado 6000 bojnikov (v kateri je ogromna večina bila gotovo sclavenska).⁴⁷³ Krenil naj bi z njo v Venetijo in se tam spopadel z oddelkom vzhodnorimske vojske pod poveljstvom nekega Lazarja ter Rimljane potolkel.⁴⁷⁴ Vse to naj bi se dogajalo v štirinajstem letu vojne (549).

⁴⁷¹ Že ta uvodni opis zgodbe o Ildigisclo se ne zdi prav smiseln. Zakaj bi langobardski prestol pripadel nečaku bolj legitimno kot sinu? In zakaj bi Vako Risiulfa najprej izgnal, kasneje pa ga dal umoriti, ko pa bi ga mogel umoriti že takoj? Morda skuša Prokopij sporočiti, da je šlo za frakcijske boje med katoliškimi in arijanskimi Langobardi? Lethinška dinastija, ki ji je pripadal Ildigisclos, je bila namreč katoliška, dinastija Gausov pa arijanska in ta je zoper katolike podpirala odpadnike v shizmi treh poglavij, četudi so ti odpadniki sami pojmovali arijance za heretike. Da je zadeva še bolj zapletena, pa *Origo gentis Langobardorum* in Pavel Diakon v *Zgodovini Langobardov* podajata drugačno poreklo Ildigisclo; bil naj bi sin kralja Tata, ki je vladal do leta 510 pred Vakom.

⁴⁷² Ker so Varni bivali daleč severozahodno od Donave, Prokopij pa jih opisuje kot bivajoče v sosedstvu s Sclaveni že v petnajstem poglavju druge knjige, ne gre dvomiti, da so ti Sclaveni, h katerim se je tedaj zatekel Ildigisclos, prebivali severno od Donave, morda ob Labi ali celo ob Odri.

⁴⁷³ Številka šest tisoč je še toliko bolj impozantna, nadaljnji potek sclavenskega vojskovanja z vzhodnim Rimom, kot ga opisuje Prokopij, pa toliko bolj razumljiv, če upoštevamo, da je šlo pri tej armadi najverjetneje v celoti za konjenico. O tem več v Dulinicz 2010, 240.

⁴⁷⁴ V preteklosti so hegemoniji služeči zgodovinopisci izumili vsaj dva tipa scenarijev, po katerih bi se ta pot Ildigisclo od Gepidov do Venetije mogla izogniti Pannoniji Suaviji in po katerih bi se spopad z Lazarjevo vojsko mogel odviti na območju Venetije inferior: a) po prvem tipu tovrstnih scenarijev, naj bi Ildigisclos krenil od Gepidov ter severno od Donave prešel v smeri zahoda vse območje srednjega toka Donave do obrežnega Norika, tam naj bi prečkal reko (za kaj takega bi potreboval mornarico!), Franki pa naj bi mu omogočili prost prehod do vzhodnorimskih mest ob jadranskih lagunah obalne Benečije, kjer naj bi udaril po Lazarjevem oddelku in se naposled po isti poti umaknil nazaj preko reke...; b) scenariji drugega tipa se od prvega razlikujejo le toliko, da naj bi po njih Ildigisclos prečkal Donavo nekje na »no man's land« območju med Franki in Langobardi ter dospel v Mediteranski Norik in od tam prešel v Benečijo ter nato udaril po Lazarju in se po isti poti umaknil nazaj, ne da bi mu bodisi Franki bodisi Langobardi to onemogočili. Ti scenariji so kakopak z zoper-slovanstvom pogojeni scenariji, po vrhu pa so še zoper-znanstveni. Razumljivo je namreč v luči Jordanesove omembe v *Getici* leta 551, kako Sclaveni bivajo od Neviodunuma do Mursianskega jezera, tj. od zahoda do vzhoda Panonije Suavije, da je Ildigisclos zapustil državo Gepidov nekje v bližini Mursianskega jezera na meji Savske Panonije s Sremsko Panonijo, ki so jo tedaj obvladovali Gepidi, nato med (že južno od Donave bivajočimi) Sclaveni Panonije Suavije zbral 6000 glavo armado ter pri Drnovem pri Krškem (Neviodunum) prečkal mejo Panonije Suavije z Venetijo superior in se na njenem območju (Venetiji inferior so od 547 dalje vladali Franki, s katerimi Ildigisclos ni bil v vojni) spopadel z vzhodnorimsko vojsko, jo porazil in Venetijo

Prokopij posebej opozori, da se Ildigisclos klub vojskovanju zoper Vzhodni Rim ni pridružil Totilli, pač pa »je prešel čez reko Donavo in se ponovno vrnil med Sclavene«.⁴⁷⁵

- **V poglavju 38 tretje knjige:** Prokopij opisuje, kako je v letu 550 tri tisoč glava armada Sclavenov brez rimskega odpora⁴⁷⁶ prešla Donavo in reko Heuros,⁴⁷⁷

superior priključil s Sclaveni poseljeni Pannoniji Suaviji, ter ustvaril tako temelj, na katerem je zrasla od Pavla Diakona omenjena »Provincia Sclaborum«. Prav zato, ker je bil Ildigisclos Langobard, pa je Pavel Diakon tudi edini primarni vir, ki to provinco izrecno omenja. Namen scenarijev pod točkama a) in b) je en sam: opozicijsko brati opis poselitvenega območja Sclavenov v Jordanesovi *Getici*, češ, da se mesto Neviodunum nahaja v Mali Skitiji (= v Trakiji; tam se je sicer res nekoč v času Agrippe nahajalo mesto s tem imenom, vendar Jordanes ne govori o tem Neviodunu, saj v šestem stoletju več ni obstajal), kar bi pomenilo, da Jordanes opisuje poselitveno območje Sclavenov vzhodno od Oseka (Mursiansko jezero) kot bodisi križajoče se z območji gepidske države bodisi križajoče se z območji vzhodnorimske države daleč južno od Donave. V vsakem primeru gre pri tovrstnih interpretacijah za neresnost, kajti Neviodunum Jordanesove *Getice* je Drnovo pri Krškem. Tolmačenjem, ki to zanikajo, je skupni le 'argument', kako naj ne bi bilo znano, da bi Sclaveni že v tem obdobju (torej leta 549) bivali »tako daleč proti zahodu«. Mar res ni znano? Na tem območju (v Panoniji) omenja Sclavene že dve stoletji pred Jordanesom Cezarij iz Nazianza, številni viri od Herodota dalje omenjajo na istem območju Venete, nekateri (Avrelij Viktor in Julijan Odpadnik) tudi še v poznoantičnem obdobju, ravno tako pa je slovanski etnonim izpričan najmanj na eni starorimski inskripciji, ki je bila najdena v Savariji (etnonim je tam zapisan v obliki »Stlabon«, kjer črka »T« stoji med »S« in »L« namesto kasnejših »C« oz. »K«; ta »Stlabon« pa je tako rekoč enak nedvomno na Sclavene nanašajočemu se zapisu »Sthlabon« pri Georgiju iz Pisidije (George Pisida, *Bellum Avaricum*, 409), kjer med »S« in »L« stoji »Th« oziroma grška Theta). Glede argumenta »tako daleč proti zahodu« naj le še enkrat opomnim, da Theophylact Simocatta omenja Sclavene že v šestem stoletju celo ob Atlantiku. Iz poglavja 35 tretje knjige torej izhaja ključno spoznanje, da je 6000 glava armada, tvorjena v glavnem od Sclavenov in vodena od Langobarda, 'osvobodila' Venetijo superior in ustvarila že tedaj v letu 549 »Slovansko provinco« južno od Donave; tj. med Dravo in Savo ter zahodno od tedaj še Gepidom pripadajoče Sremske Panonije, severno od vzhodnorimske Dalmacije in Istre ter vzhodno od tedaj frankovske Venetije inferior in južno od langobardskih območij Panonije Prime in Valerije ter Mediteranskega Norika.

⁴⁷⁵ Tudi glede Prokopijeve omembe, da se Ildigisclos ni pridružil Totili, pač pa je prešel Donavo in se vrnil med Sclavene, ponujajo hegemoniji služeči interpreti povsem nesmiselno razlago, ki sem jo delno omenil že v zgornji opombi, in sicer, da naj bi se Ildigisclos umaknil na območja severno od Donave. Ne bo držalo, kajti Ildigisclos se kasneje, kot opiše – sicer v podrobnostih nekredibilno – v četrti knjigi *Gotske vojne* Prokopij, v Carigradu kot Justinijanov osebni stražar s titulo »comes scholae palatini«, kar se ne bi moglo pripetiti, če bi že leta 549 odjezdil nekam na Poljsko. Pustil je – tako je najbolj kredibilno brati – v »Provinciji Sclaborum« polovico svoje armade, da jo varuje, z drugo polovico – 3000 bojnikov omenjenih v poglavju 38 tretje knjige – pa je krenil ponovno na gepidsko območje, kjer je nekje v od Gepidov obvladovani Daciji brez preprek prečkal Donavo ter nato vojaško napadel vzhodni Rim, kakor opisuje Prokopij dve poglavji kasneje (poglavje 38 tretje knjige). Po prečkanju gepidsko-vzhodnorimske meje južno od Donave je to vojsko še razcepil na dva dela: prvega, ki je štel 1800 bojnikov in drugega, ki je štel 1200 bojnikov. Prvega je usmeril v bizantinsko Ilirijo, s čimer je obšel Justinijanov kompleks vojaških trdnjav ob spodnji Donavi, drugega pa v Trakijo z namenom združiti ga s tisto vojsko Sclavenov z območij kasnejše Vlaške nižine, ki je že od leta 547/548 po herulskem napadu bila vzhodnemu Rimu sovražna. Do te združitve je tudi dejansko prišlo, saj Prokopij v poglavju 40 tretje knjige ne govori več o le dveh, temveč o treh oddelkih sclavenske vojske; prav zato more že v poglavju 35 zapisati, da je Ildigisclos po zmagi nad Lazarjem v Venetiji superior prečkal Donavo in »se ponovno vrnil med Sclavene«. Pri tem hvalevrednem podvigu je šla Ildigisclosu posebej na roko tudi (verjetno nenaključna) okoliščina, ki jo Prokopij opisuje ob zaključku poglavja 35 tretje knjige, namreč, da so prav tedaj preko morja Ostrogoti pod poveljstvom Indulfa (ta je kasneje prevzel vodstvo ostrogotske gverile zoper Narsesa, ko je kraljestvo Ostrogotov v Italiji že kapituliralo) napadli Dalmacijo in na njenem območju dvakrat potolkli bizantinsko vojsko ter Dalmacijo opleni, nato pa se vrnil v Italijo, kar je v tedaj vzhodnemu Rimu onemogočilo udariti na »Provincia Sclaborum« iz smeri Dalmacije.

kjer se je razcepila na dva dela: prvega s 1800 bojavniki in drugega s 1200. Opisuje, kako so bili vsi rimski oddelki v Iliriji in v Trakiji od enega ali drugega oddelka poraženi, čeprav so bili številčnejši.⁴⁷⁸ Prokopij nadaljuje: »*naposled se je sovražni odred spopadel z Asbadom*« in o tem Asbadu podaja informacijo, da je bil sprva Justinijanov kopjanik (osebni stražar), kasneje povišan v titulo t.i. »kandidata«,⁴⁷⁹ ki je poveljeval konjenici v trdnjavi Curulum. Dalje opisuje, kako so Sclaveni potolkli tudi to silo, Asbada pa zajeli »*in ga spočetka pustili živega*«, pozneje pa naj bi ga umorili.⁴⁸⁰ Po padcu te trdnjave, naj bi Sclaveni, pripoveduje Prokopij, oblegali in zavzeli še vrsto trdnjav, četudi naj predhodno še ne imeli izkušenj spopadov okrog trdnjavskih obzidij, čemur dodaja sledeče besede: »Vse dotlej so bili tudi reko Donavo prekoračili samo enkrat, kot sem poprej omenil.«⁴⁸¹ Prokopij nadaljuje s pripovedjo in zapiše, kako je tisti od

⁴⁷⁶ Odpora ni bilo, saj je Ildigisclos s Sclaveni Donavo prečkal na območju gepidske države. Ta je v tistem obdobju (od najkasneje 539 dalje) segala na nekaterih območjih nekdanje Mezije oz. na območjih diocese Dacije tudi daleč južno od Donave še celo na južno stran Balkanskega gorovja (Haemus).

⁴⁷⁷ Gre za tedaj (v najbolj zgornjem toku) mejno reko gepidske in vzhodnorimske države na jugovzhodu tedaj od Gepidov obvladovane diocese Dacije, tj. na njeni meji z dioceso Trakijo. Zavzetje diocese Dacije (imenuje jo le »Dacija«) opisuje Prokopij v poglavju 33. tretje knjige *Gotske vojne*, pri čemer pravi, da so Gepidi »zavzeli Sirmium in večji del Dacije, kmalu po tem, ko jo je cesar iztrgal Gotom iz rok«, tj. v zgodnji fazi ostrogotsko-vzhodnorimske vojne (najkasneje leta 539, verjetno pa že 537). V drugem, po logiki reči »manjšem delu Dacije« (»*okolica mesta Singidunum*«; prav tam), pa je Justinijan še pred začetkom gotske vojne naselil Herule, ki so odtlej delovali kot vzhodnorimski federati. Razen na območju diocese Trakije tako vzhodni Rim na severu od leta 539 dalje ni več segal do Donave, ravno tako pa ni obvladoval območja diocese Dacije. Prav zato Prokopij ne opisuje spopadov vzhodnega Rima s Sclaveni kjerkoli na območju bizantinske Ilirije v bližini Donave, pač pa daleč južneje od reke. Danes je reka Heuros imenovana Marica in se večji del nahaja v Bolgariji; je pa še zdaj v spodnjem toku mejna reka Grčije s Turčijo.

⁴⁷⁸ Ker Prokopij opisuje spopade tako v Iliriji kot v Trakiji je očitno, da je eden od obeh oddelkov krenil v smeri Trakije, tj. prav tja, kjer se je mogel združiti z vojsko Sclavenov Vlaške nižine, ki je bila vzhodnemu Rimu od herulskega (Narsesovega) izdajstva v letu 546 dalje sovražna. Drugi oddelek pa je napadel na območju tedanje Ilirije.

⁴⁷⁹ To je relevantna informacija z vidika Prokopijevega opisa smrti Ildigisclo (bolje rečeno lažnega Ildigisclo; o čemer več nekoliko nižje) v četrti knjigi *Gotske vojne*, kjer pripisuje Ildigisclo po funkciji tako rekoč identično titulo oz. vlogo.

⁴⁸⁰ Prokopij ne poroča, kdaj naj bi Sclaveni Asbada umorili. Tudi ne poroča, da bi ga umorili kaj kmalu po zavzetju trdnjave Curulum. To vsaj hipotetično dopušča možnost branja, da je ta Asbad ista oseba kot tisti Asbad, ki ga Prokopij opisuje v četrti knjigi *Gotske vojne* kot vzhodnemu Rimu lojalnega Gepida, ki je umoril ostrogotskega kralja Totilo. Sam vendarle menim, da ni isti; pač pa menim, da je gepidski Asbad identična oseba 'pravemu' Ildigisclo, 'prvi' Asbad (ta, ki naj bi ga umorili Sclaveni), pa identična oseba 'lažnemu' Ildigisclo, ki ga omenja Prokopij v četrti knjigi *Gotske vojne*. Zakaj tako menim, podrobneje nižje ob razpravi o Ildigisclovi usodi.

⁴⁸¹ Prokopij samo v poglavju 14 druge knjige opiše večkratne vdore Hunov, Sclavenov in Antov ob spodnjem toku Donave na območje vzhodnega Rima pred imenovanjem 'pravega Hilbudija' za poveljnika rimskih sil v letu 531. Poleg tega, kot rečeno, v istem poglavju opiše še samostojni napad Antov na območje vzhodnega Rima ravno tako ob spodnjem toku Donave. V poglavju 25 druge knjige ravno tako opiše napade Sclavenov na Rimljane »*izza skale*« ob bregovih Donave. Poleg tega za leto 547 (ali v zimi 548) opiše sclavensko pustošenje po Iliriji do Epidamna (kot posledica Narsesovega oz. herulskega izdajstva). Poroča tudi o Ildigisclo, da se je zatekel k Sclavenom, tam zgradil 6000 glavo armado in napadel vzhodni Rim v Venetiji superior, nato pa prečkal Donavo in se vrnil k Sclavenom. Opisov sclavenskih in antskih prečkanj Donave je torej v predhodni Prokopijevi pripovedi cela vrsta in se zato

obeh sclavenskih oddelkov, ki je zajel Asbada, prodril vse do Egejskega morja in zavzel obzidano obalno mesto Toper. Opiše tudi način tega zavzetja in posledice. Pove, kako je en del Sclavenov pristopil mestu in izzival rimske vojake na obzidju, ti pa so – misleči, da ta skupina tvori celotno vojsko Sclavenov, – vdrli izza obzidja in jih zasledovali, medtem ko so se Sclaveni spustili v (zaigrani) beg. Med zasledovanjem naj bi tej rimski vojski izza hrbta in »iz zased« udaril preostanek Sclavenov, hkrati pa naj bi se obrnili tudi bežeči Sclaveni, s čimer je bila rimska vojska stisnjena med dva ognja in docela uničena,⁴⁸² čemur naj bi sledil napad na mesto Toper, ki so ga nekaj časa branili civilisti⁴⁸³ a je kljub temu padlo. Prokopij navaja, da so Sclaveni ob zavzetju mesta pobili 15000 moških,⁴⁸⁴ ženske in otroke pa »odvedli v sužnost«. V predzadnjem odstavku poglavja 38 tretje knjige Prokopij opisuje dokaj inovativne in vsekakor nadvse okrutne načine sclavenskega pobijanja Rimljanov, a naposled doda, da so Sclaveni sprva pobijali vse (moške, starce, ženske in otroke) Rimljane, ki so jim padli v roke, »zdaj pa so /.../ nekatere od ljudi, ki so jim padli v roke, pustili pri življenju.« V 'sužnost' naj bi odvedli 10000 ujetnikov.⁴⁸⁵

njegov zapis, da so predhodno Donavo prečkali le enkrat, ne zdi umesten. Vendar se vsi ti vdori nanašajo na razpršena (sporadična) plenjenja Sclavenov in Antov bivajočih ob spodnjem toku Donave, razen enega večjega vdora v letu 547, ki je bil posledica herulskega napada na Sclavene Vlaške nižine, ki so bili namenjeni kot zavezniki k Belizarju, in pa seveda prehodov Ildigisclove armade. Prokopijev zapis: »Vse dotlej so bili tudi reko Donavo prekoračili samo enkrat, kot sem poprej omenil« tako nima nobenega smisla, če se ga tolmači kot na Sclavene z območja Vlaške nižine nanašajočega se. Vendar se te besede ne nanašajo na Sclavene Vlaške nižine, pač pa na Sclavene »Provincie Sclaborum«, ki so pred tem prečkali reko le enkrat, ko so sprva potolkli Bizantince v Venetiji superior leta 549, potem pa s polovico svojih sil na gepidskem območju prečkali Donavo drugič leta 550, kot Prokopij opisuje v tem poglavju, in takoj zatem napadli Bizantince v Iliriji in v Trakiji.

⁴⁸² Očitno Prokopij s to pripovedjo govori o teh dveh oddelkih sclavenske vojske, ki ju omenja že prej, ko pravi, da so se Sclaveni razdelili na dve enoti po 1800 oz. 1200 bojevnikov.

⁴⁸³ Vojska tega mesta je bila uničena med dvema ognjema, preostalih za boj sposobnih pa v mestu v obdobju, ko je vojna potekala na vseh mogočih frontah in so bili vzhodnorimski resursi docela izčrpani, ni več bilo. Tako so mestno obzidje desperatno mogle »z vrelim oljem in smolo ter s kamenjem« braniti le morebitne 'policijske' enote ob pomoči ostarelih moških in verjetno tudi žensk. Da bi bile oborožene navijaške frakcije (zeleni in modri) udeležene v tem spopadu, Prokopij ne poroča.

⁴⁸⁴ Toliko moških v mestu ni moglo biti, saj bi sicer obzidje mogli obraniti pred ne več kot 3000 napadalci. V večji del te številke so gotovo vključeni tisti vojaki, o katerih prej poroča, da so bili uničeni med dvema ognjema sclavenskih sil.

⁴⁸⁵ Z besedo »sprva« se najbrž sklicuje na sclavenski vdor v letu 547/548, ko je bes Sclavenov zavoljo izdajstva prišel v celoti do izraza. Ko pa pravi »zdaj pa«, govori o ravnanju z ujetniki po zavzetju mesta Toper, saj vseh žensk in otrok tega mesta Sclaveni niso pobili. V tem se morda tudi izkazuje razlika v ravnanju z ujetniki Sclavenov z območij Vlaške nižine in Sclavenov z območij Provincie Sclaborum. Ti slednji so sicer bili »antični barbari« (Cassiodorus), a za razliko od onih z območij severno od Donave vendarle stoletja podvrženi 'civilizaciji' rimske hegemonije, in je v tem smislu drugačno ravnanje z ujetniki mogoče tudi razumeti. Zagotovili so si raje talce ter tako Justinijanu zvezali roke, če jih je želel ohraniti pri življenju, s čimer so Ildigisclovi Sclaveni onemogočili vzhodnorimski (ali tudi langobardski)

- **V poglavju 40 tretje knjige:** Prokopij zapiše, da je v letu 551 čez Donavo »vdrila tolikšna množica Sclavenov«, kot še nikoli prej, in prispela v bližino mesta Niš. Opisuje, kako so nekatere manjše enote, ki so se ločile od glavnine sil, Rimljani zajeli in od njih izvedeli, da nameravajo Sclaveni zavzeti Solun. Iz tega opisa nediscipliniranega pohoda nekaterih oddelkov Sclavenov je mogoče sklepati, da gre za Sclavene z območja Vlaške nižine, ki so se pridružili Ildigisclovim silam, ki so v prejšnjem letu 'pripravile teren' tej invaziji. Da je eden od treh oddelkov teh Sclavenov izhajal z območij Vlaške nižine, je še podkrepljeno s preplahom, ki naj bi ga med Sclaveni povzročila informacija, da je Justinijan po prejetju informacije o napadu na Solun ukazal Germanu, tedaj poveljniku vseh rimskih sil v vojni z Goti, naj ne krene v Italijo, ampak naj ostane v Iliriji. Prokopij namreč pravi, da je Germanos zavoljo tega, ker je nekoč potolkel Ante ob prečkanju Donave, užival med Sclaveni velik ugled in strahospoštovanje, kar pa ne bi moglo veljati za Sclavene z območja Provincie Sclaborum, saj ti niso mejili z Anti in o Germanovem uničenju antske vojske ob spodnjem toku Donave samostojno najverjetneje niti ne bi mogli biti obveščeni. Ker so bili Sclaveni po Prokopijevih besedah prepričani tudi, da Germanos poveljuje ogromni armadi zbrani za obračun z Ostrogoti, so se spopadu z njo izognili tako, da so po goratih predelih Ilirije krenili v smeri zahoda, dokler niso prispeli verjetno do Drine, jo prečkali in se znašli v Dalmaciji.⁴⁸⁶ Odtlej naj se Germanos s temi Sclaveni več ne bi ukvarjal, pač pa naj bi izdal ukaz za odhod vzhodnorimske armade v Italijo. Vendar je nekaj dni kasneje umrl, nedvomno zastrupljen v atentatu, ki so ga po vsej verjetnosti izvedli privrženci tedaj že pokojne Justinijanove žene Teodore. Poveljstvo nad to armado sta nato prevzela Vitalijanov sin Janez in Germanov sin Justinijan, vendar sta z armado prezimila v Saloni, češ, da kopenski prehod okoli Jadrana pozimi ni mogoč, mornarice pa

napad na območje Provincie Sclaborum. Značilno pa je, da Prokopij sclavensko oblast na Rimljani zasedenega mesta enači s položajem suženjstva.

⁴⁸⁶ Gre za edini opis sclavenskega vdora v Dalmacijo kadarkoli v šestem stoletju. Ker je bila rimska oblast nad Dalmacijo vse od spopadov z Ostrogoti v letih 535–537 omejena le na obalna mesta, jim vdora v gorate predele Dalmacije na območju, ki ustreza današnjemu Bosne in Hercegovine ni mogel kdorkoli preprečiti. Ko pa viri iz zadnjih let šestega stoletja poročajo, da Sclaveni v okolici Salone ogrožajo Rimljane (škof Salone v pismu papežu Gregorju Velikemu), so Sclaveni v Dalmaciji že poseljeni in naskakujejo obzidana obalna mesta. Toda ta vojska, ki jo v letu 552 omenja Prokopij, se v Dalmaciji ni naselila, saj sam opiše, da se je po Germanovi smrti vrnila v Ilirijo in tvorila enega od treh oddelkov armade Sclavenov. Sclaveni so bili sicer v Dalmaciji navzoči najkasneje od 449 dalje, kot to opisuje Konstantin Porfirogenet. Sočasno tem od Prokopija opisanim dogodkom jih v Liburniji, kjer so bili sicer navzoči že od pradavnine, okrog leta 552 z eksonimnim označevalcem Veneti omenja tudi Jordanes v *Romani* (Jordanes, *Romana*, 180).

nista imela na razpolago.⁴⁸⁷ Medtem, ko se je ta armada celo zimo dolgočasila v Saloni, so tisti Sclaveni, ki so se pred tem umaknili v Dalmacijo, vdrli nazaj v Ilirijo, Prokopij pa opisuje tudi, kako so se jim pridružile »še nove trume, ki so kmalu za njimi prekoračile reko Donavo.«⁴⁸⁸ Da je šlo pri teh dogodkih za prav tista dva odreda po 1800 in 1200 bojnikov, ki sta plenila po Iliriji že v prejšnjem letu, in ki so se mu pridružili Sclaveni z območij Vlaške nižine, potrjuje sledeči Prokopijev opis njihovega 'triglavega' taktičnega delovanja: »Nato so se ti barbari razcepili na tri skupine in vsej Evropi prizadejali neizmerno gorja; ropali so vsepovprek, in sicer ne samo mimogrede, ampak so tam celo prezimovali, kot da so v svojem domačem kraju, in se niso bali nobenega sovražnika.«⁴⁸⁹ Nad njih je v pozni zimi ali spomladi v letu 552 Justinijan poslal armado, ki ji je poveljevala vrsta vzhodnorimskih odličnikov. Ta armada se je v bližini Adrianopolisa (Drinopolje) v Trakiji, pet dni hoje oddaljenem od Bizanca, srečala s Sclaveni, ki, kot zatrjuje Prokopij, zaradi obilnega plena niso več mogli prodirati dalje. Sclaveni naj bi se vkopali na neki vzpetini, Bizantinci pa so jih napadli z nižjih položajev in doživeli popolni

⁴⁸⁷ Gre za smešen izgovor na letni čas, saj ob Jadranu zima ni kadarkoli tako huda, da bi onemogočala potovanje, ribe pa so v morju navzoče vse leto in omogočajo prehrano. Vojska je ostala v Saloni, ker so v tem času Sclaveni že obvladovali tudi večji del Liburnije, kamor so vdrli iz Provincie Sclaborum. Prokopij tega vdora sicer ne opisuje, saj je bila Liburnija z bizantinske perspektive tedaj bolj ali manj irelevantna, je pa implicitno opisan od Jordanesa v *Romani*, ki na območju Liburnije omenja Venete (in jih z Liburni enači), prav tiste Venete, o katerih v *Getici* piše, da so imenovani tudi Sclaveni in da bivajo od Neviodunuma do Mursianskega jezera v Panoniji Suaviji. Seveda bi si vzhodnorimska armada mogla izbojevati pot skozi Liburnijo zoper Sclavene, toda v tem primeru bi tvegala znatne izgube (Ildigisclos je na območju provincie Sclaborum pustil polovico svoje 6000 glave armade). Ker pa je bila armada zbrana za poseg v Italijo v vojni z Ostrogoti, si teh izgub ni upala privoščiti. Razen tega Rimljani niso vedeli, kaj bo napravil tisti oddelek Sclavenov, ki se je iz Ilirije umaknil v Dalmacijo; tako so bili primorani ostati v Dalmaciji in varovati njena mesta pred morebitnim sclavenskim napadom nanje iz notranjosti province. Leto kasneje, ko je vsem rimskim silam že poveljeval Narses, te sclavenske prepreke v Liburniji več ni bilo, kajti od srede leta 552 se sclavenski napadi na vzhodni Rim za četrto stoletja prenehajo – brez dvoma zato, ker je Rim s Sclaveni tudi formalno sklenil mir. Brez tega se Ildigisclos ne bi mogel od leta 552 nahajati v Carigradu, kot to opisuje Prokopij v četrti knjigi *Gotske vojne*.

⁴⁸⁸ Te nove trume so bile okrepitve z levega brega spodnjega toka Donave tiste armade Sclavenov Vlaške nižine, ki je že 547/548 pustošila do Epidamna in ki se je združila s silami Sclavenov pod Ildigisclovim poveljstvom.

⁴⁸⁹ Ta »vsa Evropa« spet ni celotni kontinent in tudi ne celotni evropski del vzhodnorimskega imperija, pač pa provinca Evropa v okviru diocese Trakije, ki jo omenja že *Notitia dignitatum* in tudi Prokopij v *Zgradbah* (Prokopij, *Zgradbe*, 4, 11, 20). Opis kasnejšega pustošenja Sclavenov po Astiki, ki je sodila v okvir te province, temu pritrjuje. Ko pa piše: »/.../ so tam celo prezimovali, kot da so v svojem domačem kraju /.../«, prizna resnico o teh 'vdorih' Sclavenov, ki jih opisuje raztreseno po različnih poglavjih: šlo je – če odmislimo maščevalni pohod do Epidamna po herulskem napadu na Sclavene leta 547/548 – za en sam vdor, ki se je zgodil po letu 549, ko je Ildigisclos v Venetiji superior potolkel Lazarja, in je trajal od 550 do leta 552. Sclaveni so prezimovali na 'bizantinskem' ozemlju, saj je lokalno podeželsko provincialno prebivalstvo, kolikor ga je še ostalo, bilo sclavensko na območju Mezije od nekdanj. Že Julijan Odpadnik omenja v Meziji (in v Panoniji ter Venetiji od Ogleja do Trojan) Venete in njihov (nelatinski; slavofoni) jezik.

poraz. Sclaveni so pobili večino Rimljanov, skoraj ujeli rimske poveljnike, zajeli so celo Konstantijanov vojaški prapor.⁴⁹⁰ Potem naj bi prodirali dalje in pustošili po Astiki, kjer, piše Prokopij, že stoletja prej ni bilo vojne.⁴⁹¹ Prispeli naj bi vse do Dolgega zidu, ki je varoval Carigrad. Nekaj kasneje, kar Prokopij podrobneje opisuje v poglavju 25 četrte knjige, naj bi rimska vojska naletela na oddelek teh Sclavenov in jih potolkla, osvobodila nekaj Rimljanov in – kot opiše še v tem poglavju tretje knjige – ponovno prevzela Konstantijanov prapor.⁴⁹² S to informacijo Prokopij zaključi tretjo knjigo *Gotske vojne*.

- **V poglavju 4 četrte knjige:** V tem poglavju Prokopij podaja geografski in etnografski prikaz območja ob Majotskem jezeru (Azovsko morje) in severno od njega nahajajočih se območij ter zapiše o tem 'jezeru', da se izliva v Črno morje ter dodaja: »Ljudstvo, ki poseljuje to območje, se je v davnini imenovalo Kimerijci, zdaj pa se imenujejo Utiguri. Proti severu od njih prebivajo nepreštevni rodovi etnije Antov.«⁴⁹³
- **V poglavju 25 četrte knjige:** Poslednji opis sclavenskih spopadov z vzhodnim Rimom podaja Prokopij šele proti zaključku četrte knjige, vendar v njem ne

⁴⁹⁰ Konstantijan je bil Justinijanov general. Imel je med drugim titulo »comes sacri stabulli«. Ali je pri tem praporu šlo za njegov osebni prapor ali morda celo za prapor Valensovega (vladar v četrtem stoletju) zeta Konstantijana, ki je držal isto titulo, lahko le ugibam.

⁴⁹¹ Le nekaj stavkov višje zatrjuje Prokopij, da Sclaveni zaradi preobilice plena niso mogli prodirati dalje, po tej bitki pa naj jih plen ne bi več oviral, ampak naj bi pustošili po Astiki in prodrli vse do Dolgega zidu pri Konstantinoplu. Torej ni bil plen tisti, ki bi jih oviral, ampak so se vkopali in Rimljane pri Drinopolju 'nadmudrili'.

⁴⁹² Ni realno predstavljati si, da bi Konstantijanov prapor nosila s seboj kar ena mala in od glavnine sclavenskih sil zablodela četica. Če poroča Prokopij, da so Rimljani uspeli ta prapor ponovno zajeti, potlej poroča o zajetju samega generalštaba sil tistih Sclavenov, ki so v letu 549 vdrli na območja vzhodnega Rima. To bi omogočilo razumeti, kako to, da Prokopij v četrti knjigi opisuje (lažnega) Ildigisclo kot Justinijanovega telesnega stražarja v Carigradu. Možno pa je tudi, da je v luči gepidsko-langobardske vojne v letu 552, kjer so bili Gepidi poraženi, prišlo do spremenjenih mednarodnih okoliščin, v katerih so se Sclaveni oz. Ildigisclos z Bizantinci pričeli pogajati o miru, pa je Justinijan Ildigisclo podelil titulo bizantinskega oficirja, s čimer je njegovo armado (in tako tudi provincio Sclaborum) formalno spravil v okvir vzhodnorimske države, pa Prokopij to okoliščino opisuje pompozno, v smislu: Rimljani so ponovno zajeli Konstantijanov prapor. Vsekakor se v sredi leta 552 sclavensko-vzhodnorimska vojna za četrto stoletje konča, česar si brez formalne sklenitve miru ni mogoče misliti. Več o Ildigisclovi usodi bom rekel nekaj nižje.

⁴⁹³ Prokopij se ob opisu črnomorskega območja v uvodnih poglavjih četrte knjige *Gotske vojne* izrecno sklicuje na Herodota in zato ne gre dvomiti, da je informacijo o Kimerijcih prejel prav od njega. Kimerijci, kot sem razčlenil že v drugem delu Priloge A ob razpravi o polemiki Strabona z Apollodorom Atenskim, so pri Herodotu skupno ime basilejskih in poljedelskih Skitov, tj. Balto-Slovanov, medtem, ko so bili šesto-stoletni Utiguri ljudstvo bolgarskega porekla, in sodijo v kategorijo Herodotovih nomadskih Skitov. Pomembna pa je Prokopijeva omemba nepreštevni rodov Antov, ki se ujema z Jordanesovo lokalizacijo Antov med Dnjestrom in Dnjeprom v *Getici*, kajti potrjuje, da gre pri Antih za vzhodne Slované, poseljene v glavnem na območjih, kjer jih omenja že Apollodorus Atenski z označevalcem »Primorski Paflagonci«, ki jih enači s Herodotovimi poljedelskimi Skiti. Kje vse so bivali v Herodotovi dobi, sem razčlenil na istem mestu Priloge A ob identifikaciji rek Herodotovega opisa Skitije.

pove pravzaprav česarkoli novega.⁴⁹⁴ Opis, ki ga v tem poglavju podaja, se ne nanaša na kakšen novi vdor Sclavenov, pač pa na tisto vojskovanje, ki je potekalo med leti 550 in 552, ki ga je že opisoval v poglavjih 38 in 40 tretje knjige.⁴⁹⁵ Govori o dogajanju v (v prvi polovici leta) 552 (in prej) ter poroča, da je »ogromna truma Sclavenov vdrla v ilirske dežele in počenjala nepopisna grozodejstva.« Zoper njih naj bi Justinijan poslal vojsko, ki pa je bila po številu vojakov šibkejša od sil Sclavenov in naj se zato ne bi upala spopasti z njimi.⁴⁹⁶ Tako se je ta vojska s Sclaveni spopadala gverilsko: »v kaki zasedi in napadala zaostale oddelke.«⁴⁹⁷ Prokopij zatrjuje, da so Rimljani tako zajeli nekatere od Sclavenov in jih poslali Justinijanu,⁴⁹⁸ a nadaljuje: »to pa barbarov ni odvrnilo od njihove uničevalne dejavnosti«. Sclaveni naj bi na svojem pohodu, »ki je trajal precej dolgo«,⁴⁹⁹ vso pokrajino zasuli s trupli pobitih, zaslužnili mnoge, potem pa se »ne da bi jih bil kdo oviral, z vsem plenom vrnil v domače kraje.«⁵⁰⁰ Prokopij navaja, da jih Rimljani ob vrnitvi niso mogli ovirati, saj so Gepidi Sclavene v zameno za plačilo sprejeli na svoje ozemlje, kjer so prečkali Donavo.⁵⁰¹ Prokopij opisuje še, kako je naposled Justinijan uvidel, da

⁴⁹⁴ Četrto knjigo *Gotske vojne* je Prokopij objavil naknadno; tj. že po kapitulaciji kraljestva Ostrogotov v Italiji in več let po objavi prvi treh knjig, kar sam navaja v uvodnem poglavju četrte knjige. Tako v zvezi s Sclaveni, ki jih v četrth knjigi le v poglavju 25 omenja, ne pove česarkoli novega, pač pa le povzame, kar je že prej o njih napisal, saj mu ta povzetek služi kot uvod v opis langobardsko-gepidske vojne iz leta 552. Sicer pa Prokopij, ki je celotno svojo v sedmih knjigah objavljeno *Zgodovino vojn* zaključil z omembo Sclavenov ob koncu tretje knjige *Gotske vojne* (enako kot Jordanes svojo zgodovino Rima – *Romano* – in v formalno-stilski opoziciji s Titom Livijem, ki je svojo zgodovino Rima odprl z omembo Venetov), na drugih mestih v četrth knjigi *Gotske vojne* (oz. v osmi knjigi *Zgodovine vojn*) Sclavene striktno naziva Huni. To počenja zavoljo spremenjenih geopolitičnih oz. strateških razmerij po kapitulaciji Ostrogotov. Utemeljitev te ugotovitve o hunskem poimenovanju Sclavenov v četrth knjigi *Gotske vojne* je podana nekoliko nižje v glavnem besedilu.

⁴⁹⁵ Da gre za nadaljevanje opisa istih skupin Sclavenov, ki jih opisuje že v poglavjih 38 in 40 tretje knjige, pove sam Prokopij, ko ob zaključku poglavja sporoči, da so se dogodki, ki jih je opisal, odvili v 17. letu gotske vojne (= 552).

⁴⁹⁶ Številčno šibkejša je bila šele po porazu v bitki pri Drinopolju, kot ga je Prokopij opisal v poglavju 40 tretje knjige *Gotske vojne*.

⁴⁹⁷ Iz ene takšnih zased so Rimljani morda zajeli Konstantijanov prapor, kot je to opisano ob koncu poglavja 40 tretje knjige.

⁴⁹⁸ Eden od teh je bil morda sam Ildigisclos, kajti v poglavju 27 četrte knjige ga opisuje Prokopij kot bivajočega v Carigradu. Več o tem nižje.

⁴⁹⁹ Dejansko od leta 549, ko je Ildigisclova vojska v Venetiji superior potolkla Lazarja, in nato v letu 550 vdrla z območja gepidske diocese Dacije v Ilirik, pa vse do leta 552.

⁵⁰⁰ Besed »vrnil v domače kraje« verjetno ne gre jemati le v smislu, da so se fizično odpravili na pot domov preko Donave (pot preko Sremske Panonije jim je bila zaprta, saj so leta 552 Langobardi v njej potolkli Gepide), prehod pa je bil mogoč čez severne predele Dalmacije; pač pa v smislu, da je Justinijan z njimi sklenil mir, priznal provincio Sclaborum kot upravno entiteto, imenoval Ildigisclo za njenega poveljnika, in jo tako formalno priključil vzhodnemu Rimu, ter so se Sclaveni – zdaj s carigrajske perspektive spet Rimljani – »vrnil v domače kraje«. Plen – provincio Sclaborum – so obdržali.

⁵⁰¹ Sclaveni »Provincie Sclaborum« bi mogli doseči domače kraje preko Dalmacije, preko gepidskega Srema pa ne več, saj so območja zahodno od Sremske Mitrovice (Sirmium) leta 552 zavzeli Langobardi.

Sclavenom ne bo zmožgel preprečiti pustošenja rimskega Ilirika prek gepidskega območja brez poprejšnje razrešitve problema z Gepidi. Ob tem sicer piše, da naj bi Gepidom Justinijan ponudil zavezniško pogodbo, toda dejansko je Justinijan nad Gepide naščuval Langobarde, ki jim je tudi poslal v podporo močno armado,⁵⁰² ter se pri tem izgovarjal, da naj bi Gepidi še po podpisu zavezniške pogodbe omogočili prehod čez Donavo neki skupini Sclavenov (z območja Vlaške nižine?). Kljub temu, da je Langobardom v podporo poslal močno vojsko, pa je v langobardsko-gepidskem spopadu sodeloval le oddelek gotških federatov pod poveljstvom Amalafridas, saj so se vse ostale rimske enote zadržale v Ulpiani (Lipljan na Kosovu), »ker jim je cesar sporočil, da je med prebivalci okoliških krajev izbruhnila državljanska vojna«.⁵⁰³ Prokopij kot vzrok

Si je pa mogoče predstavljati, da so Gepidi na preostalih jim območjih Dacije sprejeli Sclavene Vlaške nižine in jih prepeljali preko reke domov, saj bi ti sicer morali potovati skozi sistem vzhodnorimskih utrd v Trakiji in reko prečkati, če bi jo sploh dosegli, na provizorično zgrajenih plovilih. Tudi sicer območje langobardsko-gepidskega spopada (v Sremski Panoniji) v letu 552 potrjuje, da se je skušalo odrezati dostopne poti Sclavenov »Provincie Sclaborum« do gepidske diocese Dacije in tako onemogočiti nadaljnje vdore v vzhodnorimski Ilirik iz smeri severozahoda; medtem ko Prokopijeva omemba poskusa Justinijanovega pogajanja z Gepidi kaže na poskus preprečevati prehode reke na gepidskem območju Sclavenom Vlaške nižine. Če bi želel Justinijan preprečiti vdore le Sclavenom provincie Sclaborum, se z Gepidi ne bi rabil pogajati, saj je Sremsko Panonijo že leta 546 'prepustil' Langobardom. Če pa bi želel preprečevati prehode reke le Sclavenom Vlaške nižine, ne bi rabil Langobardov v Sremski Panoniji, ampak bi se pogajal le z Gepidi.

⁵⁰² Poslal jim je vojsko pod poveljstvom dveh Germanovih sinov Justina in Justinijana, ter še eno pod poveljstvom Aratija, poleg njih pa še federatske Herule s herulskega predela diocese Dacije, ki jim je poveljeval 'kralj' Suartas, ter, kot rečeno, vojsko Amalafridas. Od teh sta najmanj dva poveljnika (Aratij in Justin) sodelovala že v bitki s Sclaveni pri Drinopolju, ki jo je Prokopij opisal v poglavju 40 tretje knjige. Na gepidski strani naj bi sodelovali kot zavezniki (bolgarski) Kutriguri, kot to opisuje Prokopij v poglavju 18 četrte knjige, toda ali so Gepidom v spopadu res stali z ramo ob rami, ni znano, saj Prokopij v poglavju 19 četrte knjige opiše sklenitev miru med vzhodnim Rimom in Kutriguri.

⁵⁰³ Že sama dikcija »cesar jim je sporočil, da je izbruhnila državljanska vojna«, se zdi presenetljiva. Posamezni od teh poveljnikov so tvorili sam vrh rimskega vojaškega poveljstva tistega časa in bi kot obveščeni ljudje morali sami opaziti državljansko vojno, če bi se jim pred nosom odvijala. Drugo pa je, če se je Justinijan dogovoril za mir s Sclaveni, imenoval Ildigisclo za rimskega oficirja in svojega osebnega stražarja v Carigradu, ne da bi pri tem odpravil njegovo osebno poveljstvo nad 6000 glavo armado Sclavenov in nad »Provincio Sclaborum« ter jo tako vsaj formalno priključil vzhodnemu Rimu, in je posledično moral zapakirati poprejšnje spopade s Sclaveni med leti 549 in 552 v »državlansko vojno« v povezavi s shizmo treh poglavij (Ildigisclos je bil kot vsi pripadniki lethingijske dinastije pravoverni katolik). V tem drugem slučaju pa se zdi razumljivo, da je poveljnike v Ulpiani moral o tem dogovoru pisno obvestiti. Kajti nad Gepide se je krenilo zaradi njihove podpore Sclavenom; če pa so ti – vsaj na zahodu – postali nenadoma zavezniška sila, podpora Langobardom v vojni z Gepidi ni bila več prioriteta, kajti Italijo je še zmeraj obvladoval Totila. O tem sledeča izjava iz Prokopiju pripisane (a morda od Agathija spisane?) *Tajne Zgodovine*: »Mnogokrat, ko je sovražna vojska Hunov zasušnjila in plenila po rimskem ozemlju, so se generali Trakije in Ilirika, potem ko so predlagali napad na umikajočega se sovražnika, premislili, ko so prejeli vladarjevo pismo, v katerem jim je Justinijan prepovedal napasti barbare, češ, da so Rimu potrebni kot zavezniki zoper Gote ali zoper katerega drugega sovražnika. Posledično so ti barbari plenili in zasušnjevali Rimljane kot sovražniki in se nato skupaj z ujetniki in preostalim plenom umaknili na svoje domove kot prijatelji in zavezniki Rimljanov. Pogosto se je dogajalo, da so se kmetje teh dežel v besu ob izgubi otrok in žena, ki so bili odvedeni v suženjstvo, združili v večjo skupino in sami napadli umikajočega se sovražnika ter uspeli pobiti mnoge, kakor tudi zajeti njihove konje ter plen, pa so se zavoljo tega nato znašli v hudih težavah. Kajti nekaterim

te državljanske vojne navaja znotraj-krščansko shizmo; toda pravi vzrok izpove na drugem mestu četrte knjige *Gotske vojne*.

S tem se neposredne omembe Sclavenov pri Prokopiju zaključijo.⁵⁰⁴ Vendar pa celotnega njegovega opisa Sclavenov ni mogoče celovito razumevati brez upoštevanja še nekaterih poglavij četrte knjige *Gotske vojne*. Temu je tako, ker Prokopij v tej knjigi – drugače kot v prvih treh – Sclavene naziva z imenom Huni (oz. preciznejše z imenom Kutriguri). Poleg tega v poglavju 27 četrte knjige podaja važno in nadvse problematično štorijsko o usodi Ildigiscla, brez razčlenbe katere ni mogoče razumevati niti sosledja dogodkov poslednjih dveh let vzhodnorimske vojne z Ostrogoti Italije niti ne celovitosti zgodovinopisne pojavitve Sclavenov v šestem stoletju.

- **V poglavju 21 četrte knjige:** V tem poglavju Prokopij piše o imenovanju Narsesa za vrhovnega poveljnika vseh rimskih sil v vojni z Ostrogoti. Poroča, kako je Narses od Justinijana prejel poveljstvo nad znatno armado in mnogo denarja, in prispel v traško mesto Philipopolis. Tam naj bi mu pot dalje zaprl vdor vojske Hunov, ki je »plenila in pustošila vsevprek, ne da bi naletela na kak odpor.« Nato pa nadaljuje z besedami, iz katerih je razumljivo, da govori o tistih Sclavenih, ki jih je opisal že v poglavjih 38 in 40 tretje knjige, saj pravi: »Ko pa se je odred hunske vojske odcepil proti Tesaloniki, drugi del pa proti Bizancu, je Narses končno le odrinil in prodiral dalje.« Ker je bil Narses imenovan za vrhovnega poveljnika vzhodnorimskih sil v poznih mesecih leta 551 po smrti generala Germana in ker poveljstva nad silami v Saloni ni utegnil prevzeti pred pomladjo 552; in ker Prokopij v poglavju 35 tretje knjige piše o sclavenskem vdoru v letu 550, v katerem so se Ildigisclovi Sclaveni razdelili na dva oddelka, ki se jima je, kot je opisano v poglavju 38 tretje knjige, v letu 551 pridružil še tretji oddelek z območja Sclavenov Vlaške nižine, čemur je sledil poskus napada na Solun in začasen umik enega teh oddelkov v Dalmacijo, po Germanovi smrti

ljudem, ki so prispeli iz Bizanca, se je zdelo brez najmanjšega občutka slabe vesti primerno kaznovati in mučiti jih, vse dokler niso vrnili vseh konjev, ki so jih zaplenili tem barbarom.« (Prokopij, *Tajna zgodovina*, 21, 26–29; na temelju angleškega prevoda prevedel M. G.)

⁵⁰⁴ Prokopij, če je sam res avtor *Tajne zgodovine*, omenja Sclavene še na štirih mestih tega besedila in pa dvakrat v njegovih *Zgradbah*. Vendar pa te bežne omembe v primerjavi s podrobnostmi, ki jih o Sclavenih navaja v *Gotski vojni*, ne nudijo dodatnih informacij o okoliščinah zgodovinopisne pojavitve Sclavenov, pač pa gre le za pavšalne omembe Sclavenov kot vzhodnorimskih sovražnikov, s katerimi je pisec *Tajne zgodovine* skušal diskreditirati Justinijana. *Tajna zgodovina* namreč Justinijana (pa tudi Teodoro, Belizarja in Antonino) povsem razgali in jih (z izjemo Belizarja, ki ga predstavlja kot slabiča) prikazuje v izrazito bestialni luči.

pa njegova vrnitev v Ilirijo, ter nato v poglavju 40 tretje knjige opisuje še spopad pri Drinopolju in plenjenje Astike vse do Dolgega zida, en dan hoje od Carigrada; in ker ni mogoče (in tudi v tretji knjigi ne opisano), da bi sočasno s temi dogodki v letih 551 in 552 po vzhodnem Rimu plenila še od Sclavenov neodvisna skupina Hunov, ki bi se ravno tako razdelila na dva oddelka, od katerih bi eden ravno tako kot Sclaveni napadal Solun, drugi pa ravno tako kot Sclaveni Carigrad, je razumljivo, da Prokopij v poglavju 21 četrte knjige *Gotske vojne* z označevalcem Huni označuje prav tistega vzhodnorimskega sovražnika, ki ga v poglavjih 35, 38 in 40 tretje knjige označuje z imenom Sclaveni.

- **V poglavju 19 četrte knjige:** V tem poglavju Prokopij opisuje sklenitev miru med Kutriguri, ki jih imenuje tudi Huni, in Justinijanom. V mir jih je z veliko podkupnino in s poročilom o vdoru Utigurov na kutrigursko ozemlje ob reki Don prepričal general Aratij, ki ga Prokopij omenja v zvezi z dogajanjem v letih 551 in 552 v povezavi s Sclaveni, z Gepidi in z Ildigislom na več mestih tretje in četrte knjige. Vest o sklenitvi kutrigursko-rimskega miru je, opisuje Prokopij, silno vznemirila kralja Utigurov, ki so ravno na prigovarjanje Justinijana napadli Kutrigure. Ker Prokopij, kot je razvidno iz poglavja 21 četrte knjige, z imenom Kutriguri oz. Huni nadomešča označevalce Sclaveni iz tretje knjige *Gotske vojne*,⁵⁰⁵ bom besede kralja Utigurov, kot jih sporoča v tem poglavju Prokopij, navedel v celoti:

/.../ ne ravnaš pametno, ko Kutrigure gostiš in jih vabiš v svojo sosesčino: ljudem, ki jih nisi mogel trpeti niti daleč proč od svojih meja, nudiš zdaj

⁵⁰⁵ Ne zatrjujem, da so bili Kutriguri in Sclaveni isto ljudstvo. Kutriguri so bili Bolgari, verjetno tedaj v šestem stoletju za razliko od utigurskih Bolgarov že jezikovno poslovanjeni, vendar od Sclavenov različno ljudstvo. Razlog, da Prokopij v četrti knjigi uporablja za Sclavene kutrigurski označevalec, gre iskati v tem, da je Justinijan nekatere Kutrigure naselil v Trakiji kot federate in jim dodelil oblast nad v Trakiji bivajočimi Sclaveni. Nekateri od teh so tam bivali od nekdaj (omenja jih v petem stoletju v Skitiji Minor Moses Khorenski; že v drugem stoletju pred Kr. pa pod venetskim in histrskim označevalcem Psevdo-Scymnus), drugi so se tam naselili z območja Vlaške nižine v vdorih med 548 in 552 ali že prej. Ker so Utiguri porazili Kutrigure v Skitiji (med rekama Don in Dnjeper), Prokopij v usta kralja Utigurov postavlja tudi zahtevek po oblasti nad temi federatskimi Kutriguri Trakije, iz tega pa sledi uporaba kutrigurskega označevalca tudi za njim – z vidika Rima in Utigurov – podložne Sclavene Trakije. Še več, zelo verjetno se zdi, da se je v uradni vzhodnorimski nomenklaturi za vladavine Justinijana označevalec Sclaveni od pakta z Ildigislom dalje, tj. od 552 dalje, uporabljalo le še za označevanje prebivalstva »Provincie Sclaborum« na območju Suavije in Venetije superior (ter morda, kolikor je v sclavensko provinco sodila tudi Liburnija, še za slavofono prebivalstvo te dežele; Jordanes, *Romana*, 180), medtem, ko se je za Sclavene z območij vzhodnega cesarstva, ki so bivali pod oblastjo kutrigurskih federatov, in za Sclavene severno od Donave uporabljalo hunski označevalec, po Justinijanovi smrti pa krajšjo različico sclavenskega imena – ime Sclavi. Temu bi pritrdjevala okoliščina, da v četrti knjigi *Gotske vojne* Prokopij nikjer severno od Donave ne omenja več Sclavenov, pač pa ob opisu območij severno od Črnega morja v poglavju 4 četrte knjige omenja le Ante in Hune (oz. Kutrigure in Utigure).

*bivališče pod lastno streho! Vendar bodo ti ljudje Rimljanom kaj kmalu pokazali svoj pravi obraz!*⁵⁰⁶ Poleg tega pa tudi ne bo več sovražnika, ki bi si še pomišljali pustošiti po rimskem ozemlju. Zakaj bi si neki pomišljali? Saj lahko upa, da se mu bo v primeru poraza godilo še bolje kot poprej! Pa tudi prijatelja, ki bi branil vaše ozemlje pred napadalci, si ne boste več mogli najti. Vsakdo se bo bal: če mu sreča nakloni zmago, se zna zgoditi, da boste vi s premaganci ravnali lepše kakor z njim. Vsakdo si bo dvakrat premislil, ko bo videl, kako moramo mi bedno životariti v nerodovitni pustinji, medtem ko imajo Kutriguri kruha na pretek, popivajo po zidanicah in si lahko privoščijo vse sladkosti tega sveta. Saj lahko zahajajo v kopališča, z dragulji zakrivajo svojo beračijo in se oblačijo v dragocena, spretno vezena in z zlatom obšita oblačila. In to Kutriguri, ki so njega dni zaslužnili in odgnali v svoje kraje brez števila Rimljanov! In tem prekletim⁵⁰⁷ lopovom ni bilo dovolj, da so od nesrečnih ujetnikov zahtevali opravljanje vseh suženjskih poslov. Kaj še! Svoje nedolžne žrtve so bičali in celo ubijali, skratka počenjali z njimi vse, česar si le zahoče okrutno srce barbarskega gospodarja. Mi pa smo sprejeli nase napore in tvegali življenjske nevarnosti, da smo vaše nesrečne rojake rešili zle usode in jih vrnili njihovim družinam, mi smo zanje prenašali vso težo vojne. Za plačilo pa smo oboji prejeli od vas ravno nasprotno, kot smo zaslužili: mi se moramo še naprej ubadati in revno životariti kot naši dedje, ti razbojniki pa delijo zemljo z vami, ki vas je le naša hrabrost rešila, da niste postali njihovi sužnji. (podčrtal M.G.)⁵⁰⁸

- **V poglavju 26 četrte knjige:** Prokopij tu navaja vojaške sile, ki so tvorile Narsesovo armado, s katero je naposled uničil ostrogotsko kraljestvo v Italiji. Poleg drugih omenja med njimi 2500 Langobardov, ki jih je poslal kralj Audoin, in ki jih je spremljalo, kot dodaja Prokopij, »več kot tri tisoč bojevnikov, ki so

⁵⁰⁶ En odstavek višje kralj Utigurov primerja nprav pslov, ovc in volkov, ter pri tem Kutrigure in njihovo nprav primerja z volčjo. To pa je direktna aktivizacija tiste referencialnosti volka, ki se pojavlja že od pradavnih dni v izjavah o Venetih in se nadaljuje v raznih omembah volkov v zgodnjesrednjeveških izjavah o Sclavenih.

⁵⁰⁷ Za intertekstualno – amalečansko – vir: »prekleti narod Sclavenov« pri Joannesu iz Epheza (Ioannes Ephesius, *Historia Ecclesiastica*, 6, 25); »prekleti novokupljeni Paphlagon« pri Aristophanu v *Vitezih*.

⁵⁰⁸ Le zamenjati je potrebno besedo Kutrigur z imenom Ildigisclos (»barbarski gospodar«) v luči Prokopijevega opisa položaja, ki ga je ta užival v Carigradu, in razumljivo bo, nad čem se 'kralj Utigurov' pritožuje. Seveda besedilo ni njegovo; Prokopij skozi svoja usta podaja opozicijo nekaterih Rimljanov Justinijanovemu paktu z Ildigisclo oz. s »provincio Sclaborum«, podobno kot to kritiko zapiše tudi v *Tajni zgodovini*, 11, 3–9; oz. kritiko glede Justinijanovega ravnanja s t.i. »Scholarii« (cesarjevi palačni osebni stražarji, ki jim je po prihodu v Carigrad poveljeval Ildigisclos) v *Tajna zgodovina*, 24, 15–23. Pravi namreč, da so bili ti vojaški položaji na prodaj.

bili njihovi služabniki«. ⁵⁰⁹ Temu dodaja še, da je v Narsesovo armado bilo poleg Herulov vključenih še »veliko število Hunov«. ⁵¹⁰ Ravno tako pa v okvirih Narsesove vojske omenja Asbada kot »še posebej aktivnega moža«, ki je poveljeval 400 sposobnim bojevnikom. ⁵¹¹

Te vojaške sile, ki sem jih izpostavil v poslednji alineji, so pod Narsesovim poveljstvom – skupaj s herulskimi zavezniki Narsesa; s silami tvorjenimi iz perzijskih dezerterjev z vzhodne fronte; z armado, ki jo je zbral še general Germanos pred smrtjo in je 551 prezimovala v Saloni; z armado, ki jo je Narsesu z mobilizacijo v Trakiji in Iliriku zagotovil Justinijan; z gepidskimi bojevniki, ki jih je v zameno za mir z Langobardi prispeval kralj Gepidov; in z armado vzhodnorimskih sil, ki so bile že od prej nastanjene v od Carigrada nadzorovanih predelih Italije – v letih 552–554 zlomile kraljestvo Ostrogotov v Italiji. Z vidika celovitega razumevanja zgodovinske pojavitve Sclavenov ne le kot etnične entitete, ampak tudi kot vojaško-upravno-političnega dejavnika pa sta relevantni še predvsem dve poglavji četrte knjige *Gotske vojne*; in sicer **poglavje 27**, kjer Prokopij podaja štorijo o Ildigisclovi usodi, in **poglavje 32**, kjer je opisana smrt kralja Totile izpod roke (lažnega) Asbada.

⁵⁰⁹ Številka 3000 je identična skupnemu številu tistih dveh oddelkov Sclavenov, ki sta v letu 550 pod Ildigisclovim poveljstvom vdrla na območje Ilirika in Trakije. Ko se je Ildigisclos že nahajal v Carigradu, kjer ni mogel delovati samostojno, je v okoliščini, ko so bili Langobardi Justinijanovi zavezniki, ob predpostavki, da je Ildigisclos ohranil osebno poveljstvo nad svojo sclavensko armado, mogoče razumeti, zakaj Prokopij opisuje teh 3000 bojevnikov kot langobardske služabnike. Sami se kot takšne verjetno niso pojmovali.

⁵¹⁰ Ker v poglavjih 19 in 21 s hunskim oz. s kutrigurskim označevalcem govori Prokopij o Sclavenih Vlaške nižine in območij južno od Donave, kjer so bili kot federati nastanjeni Kutriguri, se zelo verjetno tudi tu pod imenom Hunov skrivajo Sclaveni, morda celo tista sila, ki je bila leta 547 napadena od Herulov in je leta 548 pustošila do Epidamna, v letu 551 pa se je pridružila Ildigisclo.

⁵¹¹ Ta poveljnik, ki ga Prokopij opiše kasneje kot morilca kralja Totile (prav tam, 4, 32), je soimenjak človeka, ki je bil Justinijanov osebni stražar in o katerem Prokopij zapiše, da so ga leta 550 zajeli Sclaveni ter ga kasneje umorili. Ker ne pove, kdaj kasneje, ni nemogoče, da gre za isto osebo, posebej še, ker na tem mestu omenja Asbada kot poveljnika 400 bojevnikov, kar je sila, ki približno ustreza številu vojakov, ki so jim poveljevali t.i. »kandidati« (poveljniki cesarjevih osebnih stražarjev). Ker pa je opis Ildigisclo v poglavju 27 četrte knjige, ki sledi temu poglavju, nekredibilen iz vrste razlogov, ki jih bom omenil nižje, sam menim, da se 'pravi' Asbad skriva pod Ildigisclovim imenom iz poglavja 27, 'pravi' Ildigisclos' pa pod imenom tega Asbada iz poglavja 26 četrte knjige. Zakaj menim, da je prišlo do zamenjave identitet Ildigisclo in Asbada, bom utemeljil v glavnem besedilu nižje. V takšnem branju Prokopija, kot ga ponujam, je ostrogotskega kralja Totilo umoril Ildigisclos, in tako postal Ostrigothus (od Prokopija opisan vzporedno z Ildigisclo kot pretendent na gepidski prestol).

C.1.5 Usoda Ildigiscla v luči lažne in prave hvalevrednosti

Kaj se je kasneje zgodilo z Ildigisclo, je zavito v tančico skrivnosti. Prokopij v četrti knjigi *Gotske vojne* sicer podaja obširno zgodbo o Ildigisclovih dogodivščinah in o njegovem umoru s strani kralja Gepidov, vendar pa temu Prokopijevemu poročilu iz vrste razlogov ni mogoče zaupati, pa tudi sam Prokopij ob zaključku poglavja 27 četrte knjige *Gotske vojne* zapiše, da podrobnosti o Ildigisclovi smrti ne bo navajal, češ, da se različna poročila o tem medsebojno razlikujejo, kot zapiše, »kakor je vselej slučaj ob skrivnostnih zadevah« (prav tam, 4, 27). Prokopijevemu poročilu ni mogoče zaupati zato, ker v njem navaja, kako naj bi Ildigisclos le dobri dve leti po tem, ko je v Venetiji superior potolkel bizantinsko vojsko (je mogoče verjeti, da je kar razpusil svojo šest tisoč glavo armado Sclavenov?) odšel z vsega 300 Langobardi v Carigrad. Tam naj mu Vzhodni Rim za napad nanj ne bi niti sodil niti naj ga ne bi izročil zavezniškemu langobardskemu kralju Audoinu, temveč naj bi mu podelil celo vojaško titulo osebnega stražarja Justinijana (in sredstva za preživljanje), nad čemer se kritični bralec lahko le nasmehne. Kljub temu naj bi bil Ildigisclos s svojim položajem tako nezadovoljen, da naj bi – čeprav se je po dolгих letih bega pred langobardskim kraljem po tej Prokopijevi pripovedi končno nahajal na varnem in pod Justinijanovo zaščito – iz Carigrada na prigovarjanje nekega Gota pobegnil in se v Trakiji pridružil preostanku svojih 300 Langobardov, skupaj z njimi pa naj bi nato bežal proti severu in na poti potolkel najprej armado Kutrigurov, ki jih je kot federate v Trakijo naselil Justinijan, nato pa še pomoril poveljnike neke bizantinske vojaške enote (med njimi generala Aratija) ter naposled dosegel gepidsko območje. Ko naj bi o tem obvestili langobardskega kralja, naj bi zahteval njegovo usmrnitev kot pogoj ohranitve langobardsko-gepidskega miru. Četudi bi mogel Ildigisclos ponovno od Gepidov pobegniti k Sclavenom, naj tega ne bi storil, vse dokler ga ni gepidski kralj naposled dal umoriti, in sicer po pripovedi Prokopija v zameno za langobardski umor domnevnega (edino od Prokopija in edino na tem mestu pripovedi omenjenega) pretendenta na gepidski prestol po imenu Ostrigotus, ki naj bi se ravno tedaj nahajal pod zaščito Langobardov.

Ta Prokopijeva pripoved je tako nesmiselna, da ji ni mogoče zaupati. Vzhodni Rim ne bi kadarkoli podelil zaščite človeku, ki je dobra 3 leta napadal njegovo ozemlje in večkrat potolkel njegovo vojsko, še posebej pa ne človeku, čigar izročitev je terjal tedanji zavezniški langobardski kralj, če ne bi bilo to v tedanji geopolitični situaciji

preprosto neizbežno. Alternativa je namreč obstajala: koalicija Ostrogotov, Gepidov in Sclavenov, ki bi uničila vzhodni Rim. In če že bi Ildigisclos res bežal iz Konstantinopla le nekaj mesecev po tem, ko si je s plenom, ki ga je nabral v pohodih med 550 in 552, kupil položaj Justinijanovega osebnega stražarja v Carigradu, bi zbežal k Sclavenom, ne h Gepidom (ali pa ponovno od Gepidov k Sclavenom), kjer bi mogel pričakovati ponovno zahtevo po izročitvi Langobardom. Poleg tega predstavlja celotna Prokopijeva pripoved o Ildigiscu v četrti knjigi *Gotske vojne* velikansko zastranitev od siceršnje Prokopijeve pripovedi o poteku vzhodnorimsko-ostrogotske vojne. V poglavju prej namreč Prokopij opisuje premik Narsesove armade ob obalah Benečije proti ostrogotski Raveni; poglavje zatem pa opiše dokončni padec ostrogotske oblasti nad tem mestom. Očitno je, da zgodbo o Ildigiscu Prokopij navaja med tema poglavjema zato, ker skuša izpostaviti odločilni pomen navzočnosti langobardske vojske (kakor tudi vojske federatskega dela Gepidov pod vodstvom 'Asbada') v silah Narsesa, ki so zavzele Raveno, in pri tem poudariti, kako ta navzočnost ne bi bila izvedljiva brez poprejšnje zagotovitve langobardskega miru z Gepidi, česar si brez razrešitve Ildigisclovega primera in zagotovitve miru s Sclaveni ni mogoče zamisliti. Pri tem se v Prokopijevi pripovedi poglavja 27 četrte knjige *Gotske vojne* pojavlja še drugi pretendent – tokrat nad gepidskim prestolom – po imenu Ostrigotus, kar je očitno izmišljena oseba oz. le eponim celotne ostrogotske etnije. To dvojnost obeh domnevno umorjenih pretendentov je po mojem mnenju potrebno intratekstualno primerjati z neko drugo dvojnostjo, ki se ravno tako pojavlja kot velikanska zastranitev v Prokopijevi siceršnji pripovedi v *Gotski vojni*, tj. z dvojnostjo med t. i. »pravim« in »lažnim« Hilbudijem.⁵¹² Vrsta vzporednic v Prokopijevem opisu epizode Hilbudija in epizode Ildigiscla se namreč pojavlja: a) oba sta uspešna vojaška poveljnika; b) oba služita Rimu in sta pravoverna kristjana; c)

⁵¹² Dvojnost lažnega in pravega Ildigiscla pa ne sovпада le z dvojnostjo med pravim in lažnim Hilbudijem Prokopijevega opisa gotske vojne, temveč še z vsaj eno drugo dvojnostjo, tj. dvojnostjo med 'pravim' in 'lažnim' Asbadom. Tudi ta je namreč, kot sem že omenil, opisan od Prokopija dvakratno, pri čemer ga prvič opiše kot pripadnika Justinijanove osebne straže (t.i. kandidat) in tako kot člana tako rekoč istovrstne oborožene sile, ki naj bi ji pripadal tudi (lažni) Ildigisclos. Tega Asbada naj bi prav Sclaveni z Ildigisclovih območij (Provincia Sclaborum), ko so vdrli na območje Vzhodnega Rima, zajeli in umorili. Drugega Asbada opisuje Prokopij kot Rimu lojalnega in gepidskemu kralju nelojalnega gepidskega federatskega vojaškega poveljnika, ki se je z vojaško silo 400 Gepidov pridružil armadi Narsesa, ki je v letu 552 krenila nad Italijo. Ta Asbad naj bi osebno umoril ostrogotskega kralja Totilo in se kasneje prav zato (in skladno s tedanjo Justinijanovo propagando) proglašal za »restitutorja Italije in Alp Rimu«, kar je znano iz langobardskih pisnih virov. Dokaj očitno je prav zato, da sta pretendent na gepidski prestol Ostrigotus, ki ga omenja Prokopij vzporedno s pripovedjo o Ildigiscu, ter ta drugi Asbad, ki je ubil kralja Ostrogotov in tako postal Ostrigotus, ena in ista oseba. Tudi titularna povezava med 'prvim' Asbadom in Ildigisclom pa je več kot pomenljiva, v luči o okoliščine, da je drugi Asbad poveljeval ravno toliko Gepidom (400), kolikor so običajno štele vojakov enote, ki so jih vodili t.i. kandidati, kar je bila po poročilu Prokopija titula prvega Asbada.

Hilbudij in (H)Ildigisclos imata (na videz) celo skupno etimologijo (prvega dela) imena;⁵¹³ d) obema so pojavlja, kot v romanih Dostojevskega, »dvojniki«, povezan z interpretacijo njune usode (lažni Hilbudij in Asbad / Ostrigotus), e) pripoved o obeh je povezana z zgodovinsko pojavitvijo Sclavenov na območjih južno od Donave.

Po moji recepciji skuša Prokopij povedati, da je »pravi« Ildigisclos prejel titulo bizantinskega vojaškega poveljnika leta 552 še, ko je poveljeval armadi Sclavenov, s katero je potolkel Bizantince v Venetiji superior in v Iliriji ter v Trakiji, s čimer je Vzhodni Rim skušal prikriti dejansko izgubo teritorija oz. vključiti poselitvena območja Sclavenov v Venetiji superior in v Pannoniji – zdaj dokončno ne več Suaviji, temveč – S(ł)aviji pod svojo formalno oblast.⁵¹⁴ Dalje menim, kako Prokopij skuša s poročilom o ponovnem zajetju Konstantijanovega prapora, povedati, da je Ildigisclos sam leta 552, ko so Langobardi v Sremski Panoniji porazili Gepide in mu tako odrezali povezavo Ilirika do provincie Sclaborum, ta prapor in zajetega (prvega) Asbada izročil Rimu, si s plenom kupil oficirsko titulo, s 300 Langobardi, ki so ga spremljali v Trakijo pa si zagotovil komunikacijski kanal do preostanka 2700 glave armade v dveh oddelkih, ki sta se nahajala v Iliriku ter 3000 glave armade, ki je leta 550 ostala v Suaviji in Venetiji superior, na podlagi česar je Justinijan mogel formalno in nominalno obnoviti vzhodnorimsko oblast nad provincio Sclaborum. Zelo verjetno so tisti Ildigisclosu zvesti Langobardi, ki so ostali v Suaviji in Venetiji superior – in ki so izpričani arheološko še v zgodnjem sedmem stoletju, celo še po pričetku odkritih sclavensko-langobardskih sovražnosti v sedmem stoletju – izvrševali policijske naloge nad tistimi naselbinami preostalih Rimljanov / kristjanov Suavije in Venetije superior, ki jih na njunem območju omenja anonimni geograf iz Ravene v svoji *Cosmographiji* in zelo verjetno tudi, da so v soglasju z Justinijanovo politiko nastopali zoper oglejske odpadnike v shizmi treh poglavij, zaradi česar škofov Siska in Ptuja na sinodah 'odpadnikov' v Gradežu in Maranu ni bilo navzočih, saj je bilo odpadništvo na območju provincie Sclaborum zatrto že v letih neposredno po 552, pa tudi škof Emone se je udeležil (le prve sinode) iz istrskega pregnanstva, medtem ko so škofi z območij do leta 568 od Langobardov arijanskega kralja nadzorovanih mest Scarabantia, Celeia, Teurnia, itd. bili navzoči na

⁵¹³ Pavel Diakon v *Zgodovini Langobardov* naziva Ildigisclosa Hildechis; dodaja začetni H, in tako je ta »Hil« v imenih Hilbudija in Ildigisclosa – na videz – enaka korupcija slovanske besede hvala. Ker gisclos pomeni žezlo, bi posledično ime Ildigisclos pomenilo »Hvale žezlo« oz »Slave (lat. laude) žezlo«.

⁵¹⁴ Podoben primer zameglitve dejanske izgube teritorija se je zgodil v petem stoletju, ko je Rim podelil Atili titulo »magister militum« ter tako skušal zamegliti realnost, da so Huni k svoji državi anektirali Panonijo.

obeh sinodah shizmatikov. Toda glavnino tako vojske kot prebivalstva provincie Scclaborum so tvorili na njenih območjih od nekdanj poseljeni Sclaveni in si tako skozi vojskovanje med leti 549 in 552 ter z Ildigisclovo diplomacijo v letu 552 zagotovili med leti 553 in 593, ko so jih napadli Bavarci, štirideset let svobode in miru. Ni verjetno, da bi v Carigrad pošiljali davke; zelo verjetno jih je Justinijan v zameno za lojalnost pošiljal njim.⁵¹⁵ Tovrstna politika pa se je končala z njegovo smrtjo leta 567, čemur je sledila osamosvojitev dežele, morda celo pred vdorom Langobardov v Italijo leto kasneje. Ni vira, ki bi to osamosvojitev omenjal, saj od leta 549 na območju province Scclaborum vzhodnorimskih sil več ni bilo,⁵¹⁶ vojska Sclavenov in Ildigisclovih Langobardov je funkcionirala kot vojska federatov.

Toda tovrstni potek dogodkov še ne bi razrešil ključnih dveh problemov Vzhodnega Rima: kako katolika Ildigisclo, čigar smrt je terjal arijanec Audoin, ohraniti pri življenju, ob tem pa vključiti tako Gepide kot Langobarde v sestav Narsesove vojske, ki naj bi porazila Totilo v Italiji. Povedal pa sem že višje, kako Ildigisclov beg iz Carigrada h Gepidom namesto k Sclavenom, kakor ga opisuje Prokopij, nima nobenega smisla, saj bi Ildigisclos mogel prav na območju gepidske države pričakovati zahtevo Audoina po izročitvi Langobardom. Povsem razumljiv pa bi ta beg bil ob predpostavki, da je Ildigisclos, ko (če) je (prvega) Asbada izročil Justinijanu, v dogovoru z

⁵¹⁵ Ni pa nemogoče, da so del teh od Justinijana posredovanih 'darov' preusmerjali k Audoinu v zameno za mir s severne smeri. Prokopijeva omemba »*več kot tri tisoč bojevnikov, ki so bili njihovi služabniki*« v poglavju 26 četrte knjige *Gotske vojne*, bi morda napeljevala k tovrstnemu zaključku. Netočna pa je misel, da je Justinijan leta 546, ko je Langobardom prepustil 'utrdbe v Panoniji' (Sremsko Panonijo), »*noriški polis*« (Mediterranski Norik brez območja mesta Aguntum) in »številne druge kraje« (območja v Panoniji severno od Drave, ki so jih Langobardi de facto že obvladovali med leti 526 in 546), prepustil tudi izvrševanje oblasti skozi administrativne preostanke nekdanje Panonske diocese in bi provinca Scclaborum bila skozi to administracijo podložna Audoinovim Langobardom. Langobardi so namreč leta 568 vso svojo oblast nad območji Panonije prepustili Psevdo-Avarom in, če bi kraljevska stran Langobardov že od 546 ali od 552 izvrševala oblast tudi nad provincio Scclaborum preko administracije Panonske diocese, bi tudi ta v letu 568 prešla na Psevdo-Avare. Vendar se to ni zgodilo; Psevdo-Avari niso bili vključeni v spopade z Bavarci, ko so le-ti leta 593 napadli provincio Scclaborum (Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 4, 7), temveč so se v spopade z Bavarci vključili šele dve leti kasneje ob ponovnem bavarskem napadu in še tedaj, kot to opisuje Pavel Diakon, na izrecno prošnjo Sclavenov (prav tam, 4, 10), iz česar sledi, da je bila provinca Scclaborum do cca januarja leta 595 (datacija na podlagi omembe kometa, ki je bil opazovan tudi na Kitajskem; Bradač in drugi 1988, 185) politično neodvisna dežela.

⁵¹⁶ Izjemo tvori, kot meni Bratož, pet naselbin / utrdb z območja današnje Slovenije, kjer naj bi bila vzhodnorimska vojaška navzočnost po osvojitvi Italije arheološko izpričana (Bratož 2015, 477). Toda vojaki so v te naselbine – kolikor ni šlo za post-Ildigisclovo vojsko, delujočo kot federatska sila – verjetno prišli šele v fazi Narsesovega spopadanja s Franki pri mestu Aguntum okrog leta 563. Zelo verjetno se te vojaške sile vzhodnega Rima oz Narsesa niso nahajale v neposrednih sovražnostih s silami provincie Scclaborum, saj jih je bilo premalo, jedro Narsesovih tedanjih sil pa je bilo usmerjeno zoper Franke v Aguntumu in v (Drugi) Retiji. Nedvomno bi vzhodni Rim s provincio Scclaborum skušal opraviti po konsolidaciji od Frankov prevzetih območij v Alpah, če ne bi vsega dobra tri leta kasneje Justinijan umrl, Justin II pa nato v enem letu zakockal (skoraj) vsega, kar je Justinijan desetletja skušal zgraditi.

vzhodnorimskim vladarjem prevzel Asbadovo identiteto, Asbadu pa prepustil svojo. Tako bi mogel preživeti, a pod drugim imenom; tako so Langobardi in Gepidi bili na krovu, provincia Sclaborum pa nominalno vključena v vzhodni Rim, brez da bi Sclaveni mirovni dogovor kršili. Razumljivo pa, da prvemu Asbadu ta položaj, če se je dejansko dogodil, ni ustrezal in noseč Ildigisclovo identiteto je potemtakem zbežal k svojim Gepidom, saj k Sclavenom kot lažni Ildigisclos ni mogel, Gepidi pa so ga, ker je tako in tako bil v večji meri lojalen Rimu kot gepidskemu kralju – raje kot, da bi ogrozili mir z Langobardi, bodisi sami umorili bodisi ga izročili Sclavenom, ki so ga morda – skladno s pripovedjo Prokopija v 38. poglavju tretje knjige *Gotske vojne* – živega zažgali. Ime Ostrigotus je v pripoved Prokopija po tem tolmačenju vstopilo šele po smrti Totile, in se nanaša na lažnega Asbada oz. pravega Ildigisclo kot »zmagovalca nad Ostrogoti«, ki si ga je mogel nadeti po umoru ostrogotskega kralja. Če Prokopij piše v poglavju 27 četrte knjige, da je bil tudi Ostrigotus umorjen, se to nanaša na pravega Asbada, kajti lažni Asbad oz. Ildigisclos, ki je umoril Totilo, je bival še vrsto let po kapitulaciji ostrogotske države.

V luči Prokopijevega zapisa o različnih poročilih o Ildigisclovi smrti, »kakor je vselej slučaj ob skrivnostnih zadevah«; v luči primerjave velikanskih zastranitev od siceršnjega opisa vzhodnorimsko-ostrogotske vojne tako v pripovedi o lažnem in pravem Hilbudiju kot v pripovedi o smrti Ildigisclo in Ostrigotusa; v luči pojava dveh Asbadov v Prokopijevi pripovedi; kakor tudi v luči – v primeru, da bi šlo za pravega Ildigisclo – neverjetnega scenarija, ki ga Prokopij podaja v pripovedi o Ildigisclovem begu iz Carigrada h Gepidom, je tovrstna recepcija Prokopijevega besedila o Ildigisclovi usodi, kot sem jo podal v zgornjih nekaj odstavkih, po mojem prepričanju dosti bližja poznavanju tega, kaj se je tedaj dejansko spontano dogodilo, kot pa, če se Prokopija bere, kakor, da bi bil vse svoje besedilo *Gotske vojne* pisal strogo denotativno brez konotativno kodiranih informacij, in se posledično kot Totilovega rablja pojmuje 'drugega' Asbada, ne pa Ildigisclo.⁵¹⁷

⁵¹⁷ Seveda je ta recepcija Ildigisclove usode, kot jo predstavljam v zgornjih odstavkih, v mnogočem le spekulacija, ki je ni mogoče z gotovostjo potrditi (niti ovreči), ki pa izhaja iz neverjetnosti Prokopijevega opisa Ildigisclove smrti in iz njegove opazke, da je v podrobnostih ne bo opisoval, ker gre za »skrivnostno zadevo«, po eni plati ter očitne intratekstualne povezanosti zgodbe o njem z zgodbo o Hilbudiju, ki obe predstavljata velikansko zastranitev k Prokopijevemu opisu siceršnjega poteka vojne, po drugi. Ker gre za spekulacijo, ni za pričakovati, da bi jo zgodovinopisje hegemonije kadarkoli vzelo resno; prej bo Filmski sklad RS po tem scenariju posnel slovenski vojno-epski film (se doslej še ni zgodilo ...), kot pa, da bi jo posvojila hegemonika storija. Toda, če sem glede razprave o Ildigisclovi usodi pripravljen priznati, kako je razen preko nekaterih intratekstualnih povezav z zgodbo o Hilbudiju, z zgodbama o dveh Asbadih in z

Kdor pa bi želel izvedeti, kakšen je bil doprinos pravega Ildigisclo tako k vzpostavitvi provincie Sclaborum na območju Panonije Slavije in Venetije superior, kot pri uskladitvi njenega vojaškega delovanja z delovanjem Sclavenov spodnjega toka Donave, mora v besedilu Prokopijeve hvale pravega Hilbudija, njegovo ime nadomestiti z imenom Ildigisclo (ter posledično obrniti vloge Rima in Sclavenov). Besedilo se tako glasi:

nekaterimi drugimi nesmiselnostmi Prokopijeve pripovedi nisem zmožen utemeljiti, pa tega ne priznavam glede vloge Ildigisclo v sclavenskih spopadih z vzhodnim Rimom v letih med 549 in 552. Glede tega je pri Prokopiju vse zapisano črno na belem, le na več poglavij je »raztresena« ta pripoved, kar pa je po svoje razumljivo, saj je Prokopij vendarle opisoval vojno z Ostrogoti in ne vojne s Sclaveni. Ildigisclo je odigral ključno vlogo pri vojaškem organiziranju Sclavenov, povezal je tiste z območij Zahoda s tistimi z območij Vlaške nižine in diocese Trakije, iz severozahodne smeri je preko gepidske diocese Dacije obšel sistem vojaških utrdb, ki so ob spodnjem toku Donave varovale imperij pred vdori s severa in po zavzetju trdnjave Curulum ter še vrste drugih napravil prehod med njimi ter si zagotovil dodatne okrepitve z območij Vlaške nižine. Ugrabljal je rimske državljane in si zagotovil tako varnost na območjih Provincie Sclaborum, ko pa mu je bila pot do nje po porazu Gepidov v Sremski Panoniji od Langobardov zaprta (ali vsaj otežena), je stopil v pogajanja z Justinijanom in si kupil vojaško titulo v Carigradu. Imel je kaj ponuditi: mir na balkanski fronti, Konstantinov prapor, pravega (še živega) Asbada, bogat plen, zajete Rimljane in – kar je morda naposled prevesilo tehtnico njemu v prid – bil je za razliko od arijanca Audoina v odnosu do shizme treh poglavij pravoverni katolik na liniji z Justinijanom. Cesar pa je naposled obvestil svoje poveljnike, da je 'med Rimljani' v prejšnjih letih divjala državljanska vojna. Ildigisclo je moral v Carigrad, kajti, četudi so ga Sclaveni, s katerimi je dosegel pred tem še nikoli videne uspehe v vojni z Rimljani, skoraj gotovo proglasili za svojega vodjo, je le bil kristjan, oni sami pa staroverci, in le z njihovo podporo si nikoli ne bi mogel pridobiti naslova kralja Langobardov, za kar se je dejansko boril. Mogel pa bi mu ga – ob primernem trenutku – podeliti Justinijan, ali pa 'v tolažbo' vsaj titulo in vlogo kralja Gepidov. Da pa je v glavnem besedilu navedena moja recepcija o Ildigisclovi usodi utemeljeno skeptična do pripovedi, ki jo ponuja Prokopij, prav iz pomisleka o tem, kako Prokopij vsega, kar se je tedaj dogajalo, ni mogel povedati neposredno in odkrito denotativno, je izpričano od njega samega (ali od Agathiasa, če je avtor besedila on) v *Tajni Zgodovini*, kjer v prvem poglavju piše: *»Pripovedoval bom o stvareh, ki so se dogajale vsepovsod po rimskem imperiju, o dogodkih, ki sem jih bil v prejšnjih knjigah zaradi zunanjih okoliščin primoran izpustiti; k temu pa sem bil primoran zato, ker nisem mogel pisati tako, kot bi bilo treba, kajti osebe, ki so dogajanje usmerjale, so še žive. Razmere so bile namreč take, da se nisem mogel skriti pred ovaduihi, ki jih je mrgolelo vsepovsod, in da ne bi utekel najokrutnejši smrti, če bi me zasačili pri mojem delu; saj nisem mogel zaupati niti svojim najbližjim sorodnikom. Poleg tega sem bil pri dogodkih, ki sem jih opisoval v prejšnjih knjigah, večkrat prisiljen zamolčati resnične vzroke posameznih dejanj. In zato bom v tem nadaljevanju svojega dela opisal dogodke, ki jih poprej nisem omenil, in navedel vzroke, ki sem jih pri že opisanih dogodkih zamolčal.«* (Prokopij, *Tajna Zgodovina*, 1; prevod Kajetan Gantar). Čeprav je *Tajna zgodovina* predvsem polna očrnitev Antonine, Theodore in Justinijana – in zato zelo verjetno ni mogla biti spisana in objavljena pred Justinijanovo smrtjo ter kot takšna odraža duh vladavine Justina II. (v primerjavi s katerim pa sta bila Teodora in Justinijan kar blagohotna vladarja, kajti ta Justinijanov naslednik v vlogi vrhovnega varuha krščanske vere je bil ljudožrec) – ter se tako v pripovedi usmerja predvsem nanje, vendar ponudi dodatno razumevanje tudi o zadevah, ki se tičejo spopadov s Sclaveni. Kako opisuje, da so 'barbari' vdrli s severa na območje Rima in ga plenili kot sovražniki, zapustili pa ga kot zavezniki, sem že citiral višje (prav tam, 21, 26–29). V poglavju 11, 3–9 pa opisuje, kako je Justinijan 'barbarom' razdeljeval javni denar v zameno za mir, s čimer je ravno nasprotno kupil še več vojne; medtem ko v poglavju 11, 14–31 opisuje nesmiselnost in posledice Justinijanovega pregona heretikov, med njimi gotovo tudi 'oglejskih'; in naposled v poglavju 24, 15–23 opisuje še posledice, ki jih je imela Justinijanova politika prodajanja položajev cesarjevih osebnih stražarjev (Scholae Palatinae), kar je vse tako ali drugače povezano z dogajanjem na Donavski fronti v zvezi s tedanjo shizmo, z vdori Sclavenov, z Ildigisclovo carigrajsko službo itd. Ne nazadnje pa, Ildigisclo je bil vsaj glede vojskovanja s Sclaveni oseba, ki je usmerjala dogajanje; in če zapiše Prokopij v času, ko sta Teodora in tudi Justinijan že bila mrtva, *».../ nisem mogel pisati tako, kot bi bilo treba, kajti osebe, ki so dogajanje usmerjale, so še žive /.../«*, posredno priznava, da Ildigisclo ni umrl, kot je opisal v četrti knjigi *Gotske vojne*. To bi bila torej neposredna potrditev moje zgoraj zapisane recepcije o Prokopijevem neverodostojnem opisu Ildigisclove končne usode.

Ildigisclos je barbarom vлил tak strah v mozeg, da si v treh letih, kar je opravljal funkcijo vrhovnega poveljnika v teh krajih nihče več ni upal čez Donavo in napasti Sclavenov. Še več, Sclaveni so pod Ildigisclovim poveljstvom celo večkrat vdrli na nasprotni breg ter pobili in odvedli v sužnost tamkajšnje Rimljane. Tri leta pozneje je Ildigisclos – kot ponavadi – z majhnim odredom prešel čez Donavo, Rimljani pa so ga dočakali z vso svojo vojsko. Vnel se je srdit boj, v katerem je padlo mnogo Sclavenov, med njimi tudi poveljnik Ildigisclos. (Prokopij, Gotska vojna, 2, 14)⁵¹⁸

Kako je tovrstno branje zelo verjetno ustrezno, potrjuje prva okoliščina, da Prokopij opiše Ildigisclov spopad z Bizantinci v Venetiji superior v letu 549, in druga okoliščina, da se po poletju 552 za četrto stoletja vse do 577 prenehajo sclavenski spopadi z Vzhodnim Rimom (Bratož 2015, 485).⁵¹⁹ Ta tri leta med 549 in 552 pa ustrezajo prav tem trem letom, ki jih omenja v pripovedi o Hilbudiju!

Tradicionalna etimologija imena Hilbudij predpostavlja, da gre za korupcijo imena Hval-budi, tj. »kdor zbuja hvalo«, čemur ustreza angleško »praiseworthy«, latinsko »laudabilis« ter grško »ainetoi«, kar je tako pri Jordanesu kot pri Cassiodoru zapisana

⁵¹⁸ 'Padel' je Ildigisclos po tem branju tedaj, ko je prevzel Asbadovo identiteto. Izraz »Donava« je treba razumevati v prenesenem pomenu, saj je meja rimskega imperija tako dolgo potekala na Donavi, da so pisci v poznem obdobju z izrazom Hister ali Donava preprosto označevali državno mejo tudi po tem, ko že ni več potekala po reki, npr. na območju meje od Gepidov zasedene diocese Dacije in vzhodnorimske diocese Trakije, ki se je seveda nahajala daleč južno od Donave na reki Marici. Prokopijevo besedilo hvale pravega Hilbudija navajam v slovenskem prevodu Kajetana Gantarja (Gantar 1961, 191), v katerem ime pravega Hilbudija nadomeščam z imenom pravega Ildigisclosa, posledično pa ime Rimljanov z imenom Sclavenov, ime Sclavenov pa z imenom Rimljanov. Kajti prav za to je dejansko šlo: za vprašanje, kdo je upravičen vladati območjem nekdanjega zahodnega Rima – neki Grki, ki so bolj ali manj po slučaju zavoljo Konstantinove selitve prestolnice v Bizanc apropiirali rimsko ime in rimske institucije, ali pa suvereno avtohtono prebivalstvo območij nekdanje Panonske diocese, ki je imelo državljanstvo najmanj od dobe Karakale dalje. Mimogrede, Kajetan Gantar je svoj (delni) prevod Prokopija naslovil »Pod Justinijanovim žezlom«. Žezlo pa je beseda, ki ustreza besedi »gisclos« v imenu Ildigisclos; nemško Geissel (= bič); v imenih vladarjev navzoče od kralja Vandalov Godigiscla (= božji bič) dalje, čigar naziv je prevzel tudi Atila, ko se je označil kot »flagellum dei« (= bič božji). Pod Justinijanovim žezlom je Ildigisclos izvrševal oblast nad de facto osamosvojeno Provincio Sclaborum, saj je Justinijan to osamosvojitve zakamufliral s tem, da je Ildigisclosu podelil formalno titulo »comes scholae palatinae« (= poveljnik cesarske garde; o nazivu titule Bratož 2015, 459).

⁵¹⁹ Joannes Malalas, ki je bival med 491 in 578, sicer omenja, da so napad na Carigrad v letu 559 pod vodstvom kutrigurskega kagana Zabergana izvedli »Huni in Sclavi«, vendar pa je to informacijo potrebno jemati z znatno rezerviranostjo, saj Agathias, ki je obleganju Carigrada tega leta osebno pričeval in ga podrobno opisal, omenja v svojem opisu le »Hune«. Pri tem pa Agathias pozna in uporablja na drugih mestih svojih pisanj ime Sclavi in torej ne nadaljuje s tradicijo Prokopija, kot se izkazuje v četrti knjigi *Gotske vojne*, kjer se za označitev Sclavenov striktno uporablja kutrigursko oz. hunsko poimenovanje. Ni sicer nemogoče, da so v Zaberganovi vojski tega leta služili tudi kateri sclavenski pustolovci, še verjetneje pa se zdi, da Malalas z izrazom »Huni in Sclavi« le skuša sporočiti, da so ti Zaberganovi Bolgari že bili jezikovno slavizirani. Mir Rima s Sclaveni traja na vzhodu do leta 577, na zahodu (v Dalmaciji in v Istri) pa še dlje.

etimologija imena Venetov. Ker je Ildigisclos s svojo šest tisoč glavo armado Sclavenov osvobodil Venetijo superior in vzpostavil svobodno provinco Sclavenov / Venetov, kar je bilo vsaj s perspektive Sclavenov vsekakor hvalevredno dejanje, je domneva o intratekstualni povezanosti Prokopijeve pripovedi o njegovem in o Hilbudijevem primeru v še toliko večji meri utemeljena:

V tem primeru se je pokazalo, kako vsa veličina slovanskega ljudstva ne more odtehtati hrabrosti enega samega moža.⁵²⁰

⁵²⁰ Čisto za konec razprave o Ildigisclo naj delim z bralci še sledeči razmislek. Sam sem namreč prepričan, da med Ildigisclo, ki ga Pavel Diakon naziva Hildechis (Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 1, 21), in Helmechisom, somorilcem langobardskega kralja Alboina leta 572, ter kasnejšim možem njegove vdove-morilke Rosemunde (prav tam, 2, 28–29), ki ga Marius Aventicensis v najstarejši omembi v svoji *Kroniki* naziva Hilmegis, ni kakršnekoli razlike, saj je med obema imenoma (Hildechis oz Ildigis vs. Helmechis oz. Hilmegis) razlika le v eni črki (D in M; pri čemer je v germanskih pisavah D zapisovan z D-runom – imenovano menda protogermansko *Dagaz – ki je dokaj podobna latiničnemu M; vezni člen med obema pa predstavlja starodavna lepontska različica črke San, ki je – mimogrede – izpričana tudi na eni od atestinskih inskripcij). Menim torej, da se je Ildigisclo leta 572 za kratek čas le izpolnila njegova namera prevzeti langobardski prestol. Sodobno zgodovinopisje sicer večinoma meni, da je Helmechisov poskus vladavine propadel zavoljo preveč miroljubnega odnosa do Bizantincev, toda zelo verjetno je bila v ozadju langobardskega upora njegovi vladavini shizma med katoliki na eni strani ter arijanci in oglejskimi shizmatiki na drugi. Tako Hilmehis kot Rosemunda sta ob uporabi in izvolitvi Clepha kot langobardskega kralja skupaj z državno blagajno in z Alboinovo hčerko pobegnili v bizantinsko Raveno, tam pa naj bi njen prefekt prepričal Rosemundo v zastrupitev Hilmehisa in v poroko z njim samim, pri tem pa naj bi Hilmehis že po zaužitju strupa sprevidel njeno namero in jo prisilil, da je strup zaužila tudi sama. Takšna je uradna različica zgodbe, ki po eni plati vključuje »božjo kazen« obeh krivcev regicida, po drugi pa, ko vključuje tudi smrt Rosemunde, mitološko pripiše Hilmehisu / Ildigisclo tisto moč kaznovati 'neubogljivo' ženo, ki je Alboin, ki ob atentatu ni zmožen potegniti meča iz nožnice (prav tam, 28), ni zmožnil zbrati, saj je bil – drugače kot Ildigisclos – le uzurpatorjev sin. Realno gledano sta bila verjetno tako Ildigisclos kot Rosemunda umorjena od Bizantincev, saj jim po izročitvi Alboinove hčerke in langobardske državne zakladnice ter po izvolitvi Clepha za kralja nista več koristila. Vzhodni Rim je tedaj hotel vzpostaviti situacijo, ko med Langobardi ne bi bilo legitimnega kralja, kar jim je po umoru Clepha leto in pol kasneje tudi uspelo, saj po tem umoru Langobardi deset let niso imeli kralja, le razne med seboj sovražne si vojvode. Langobardski prodor v vzhodnorimsko Italijo se je tako v za Carigrad ključnem obdobju ustavil, in četudi Italije Vzhodni Rim ni kadarkoli ponovno v celoti osvojil, je vsaj obdržal njen znatni del. Spet pa ni rečeno, da sta bila Ildigisclos in Rosemunda zares umorjena in nista le prevzela še ene izmišljene identitete... Tako ali drugače pa je Ildigisclos svoje življenje, kolikor mu je še mogoče v primarnih virih slediti, po tovrstnem branju zaključil v Raveni po tem, ko se je kot legalni kralj Langobardov in kot Ostrigosthus (= gepidski Asbad, rabelj Totile), pretendent na gepidski prestol, poročil z vnukinjo predzadnjega in hčerko zadnjega kralja Gepidov, Thurisinda in Kunimunda. Glede enačenja Ildigisclo in Hilmehisa, bi prosil, naj se mi ne očita sanjarjenja, tudi Georg Hauptfeld je v svojem članku *Die Gentes im Vorfeld* povezoval oba lika, le da je pri tem Hilmehisa pojmoval kot Ildigisclovega sina (Hauptfeld 1985, 126). Sam menim, kot rečeno, da je umor Alboina, Audoinovega sina, na zrela leta organiziral Ildigisclos; dovolj zgovorna je glede enačenja Ildigisclo in Hilmehisa že primerjava njunih titularnih položajev: Ildigisclos je od Prokopija opisan kot Justinijanov »comes scholae palatinae«, Hilmehis pa od Pavla Diakona kot Albionov »scilpor« (ščitonosec) oz. kot »protospatharios«, poveljnik »spatharijev« (osebni stražarjev vladarja). Samo ime Hilmehis, ki je tvorjeno iz »Helm« + »gisclos«, pomeni »varuh žezla«, kar ustreza vojaškemu položaju obeh likov in tako je bilo ime Hilmehis verjetno le naziv, ki si ga je Ildigisclos nadel šele po atentatu nad Alboinom, v smislu, da s poroko z Rosemundo le varuje žezlo v imenu Alboinove hčere. Kdove, morda bi mu spletka, če bi Alboin imel tudi kakšnega legalnega sina, celo uspela? Ne zadnje pa: prava etimologija imena Hildigisclos, ni tista, kjer se prvi del imena ujema s Hilbudijevim imenom, temveč je ime tvorjeno iz »Hilde« + »gisclos«, kjer Hilde izhaja iz protogermanskega *hildiz, staro nordijsko hildr (= bitka), praindoevropsko rekonstruirano kot *kola- (pobiti, umoriti),

C.1.6 Sklepno o upravno-političnem vidiku venetsko-sclavenske kontinuitete

Ni kakršnegakoli dokaza v literarnih ali v epigrafskih virih, da bi vzhodni Rim Venetijo superior ali / in Suavijo po letu 552 res vojaško osvojil, saj Prokopij opisuje pohod Narsesove vojske v Italijo le ob obalah Istre in evganske Benečije, v *Zgradbah* pa izrecno opisuje, da Donava predstavlja mejo Rima z barbari šele od Singidunuma dalje. Ravno tako ni dokaza, da bi Langobardi pred odločilnim spopadom z Ostrogoti v Italiji trošili svoje sile s poskusom okupacije »provincie Scclaborum«. V Italijo so prispeli, kot tudi leta 568, preko Mediteranskega Norika. Po zmagi nad Ostrogoti so Bizantinci Langobarde izdali – namesto, da bi le-ti prejeli ostrogotska območja severno do reke Pad, kot jim je bilo po vsej verjetnosti zagotovljeno pred langobardskim vstopom v vojno, so bili sicer z izdatnim plenom in z izgovorom, da izvajajo genocid nad civilnim prebivalstvom, odslovljeni iz Italije do meje z Mediteranskim Norikom v spremstvu vzhodnorimske vojske, to pa je imelo za posledico, da je moral Narses s preostankom Gotov, ki so pod vodstvom Indulfa nadaljevali z uporom še po kapitulaciji ostrogotske države, opraviti le z vzhodnorimskimi silami. Ta okoliščina in pa konsolidacija vzhodnorimske oblasti nad povsem opustošeno Italijo jim je vzela toliko časa, da so Franke iz Venetije inferior uspeli izgnati šele med leti 561 in 564, vsega tri leta pred Justinijanovo smrtjo in le štiri leta pred langobardskim vdorom v Italijo. Ta vdor se je zgodil zavoljo spora med Narsesom in vzhodnorimskim dvorom pod Justinom II., ob katerem Narses le s silami, ki so mu v Italiji ostale lojalne, ni mogel ustaviti morebitnega vdora Frankov preko Alp. Ponudil je Langobardom nekdanja 'jedrna' območja Ostrogotov severno od reke Pad in upal, da bo tako zagotovil podobno »buffer območje« med frankovsko državo in svojo vladavino nad preostankom Italije, kot je bilo predhodno od okrog leta 546 dalje vzpostavljeno na območju langobardskega Mediteranskega Norika ter Panonije Prime med Franki in vzhodnim Rimom, vendar so ga Langobardi izdali, kakor on njih 14 let prej, izdali in napadli območja tudi južno od reke Pad.

Bizantincem je zmanjkalo časa, da bi opravili s »provincio Scclaborum«, ki jo je vzpostavil Ildigisclos, po letu 568 pa so imeli v valerijski in v sirmijski Panoniji ter na območjih uničene gepidske države opravka z novim mogočnim sovražnikom, s pseudo-

slovensko klati, zaklati. Ime torej pomeni »žezlo vojne«, a tudi »klavec žezla«, to slednje pa je Asbad v oziru do Totile v pripovedi Prokopija in Helmechis v oziru do Alboina v pripovedi langobardskih virov.

Avari, in »provincia Sclaborum« se je tako, kakor se je po letu 568 izkazalo, leta 549 trajno osvobodila vzhodnorimske nadoblasti. Ob umiku Langobardov iz Mediteranskega Norika in Panonije Prime, je njuna območja pod imenom Karantanije, ki je po pričevanju Pavla Diakona izšlo iz imena mesta Carnuntum (Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 5, 22) ob psevdo-Avarski osredotočenosti na jugovzhod (nekdanja gepidska država in sremska Panonija), priključila svoji oblasti in se v letu 593 za nadzor nad njima udarila s Franki oz. z njim podložnimi Bavarci.

Da psevdo-avarske sile v sclavensko-bavarskem spopadu leta 593 niso bile vključene, služi kot dokaz, kako Sclaveni provincie Sclaborum pred tem letom niso bili podvrženi psevdo-avarski oblasti. Sprejeli so jo šele v letu 595 ob drugem spopadu z Bavarci, pri čemer se je ta nadoblast zelo verjetno izvrševala preko preostankov upravnih struktur nekdanje panonske diocese.⁵²¹ Po smrti kagana Bajana I., tj. v obdobju kagana Bajana II., so se notranje-politične razmere v psevdo-avarskem kaganatu precej spremenile, saj je primat znotraj kaganata postopno prevzemala tista skupina ogursko-bolgarskih plemen, o kateri poroča Theophylact Simocatta, da se je pridružila psevdo-Avarom šele v letu 582. Ta ogursko-bolgarska plemena, ki so Sclavene pojmovala kot svoje sužnje in temu primerno z njimi ravnala, so po smrti Bajana II. v celoti prevzela oblast nad psevdo-avarskim kaganatom, kar pa je naredilo Sclavenom situacijo do te mere nevzdržno, da so se na območjih »provincie Sclaborum« psevdo-avarskemu kaganatu

⁵²¹ Mir Sclavenov z vzhodnim Rimom je trajal od 552 do 577, ko so Sclaveni – v povsem spremenjenih geopolitičnih okoliščinah po propadu kraljestva Ostrogotov leta 554 in kraljestva Gepidov leta 567 ter umiku Langobardov iz Panonije leta 568 ter doselitvi psevdo-Avarov na nekdanj gepidska in langobardska območja – s severnih območij spodnjega toka Donave ponovno vdrli na območja vzhodnega Rima. Toda provinca Sclavenov na zahodu je bila še leta 593 od psevdo-Avarov neodvisna in je sprejela psevdo-avarsko nadvlado šele leta 595. S tem v letu 595 spremenjenim položajem, ki je bil v celoti posledica bavarskih vdorov s smeri severozahoda, pa so povezana tudi poročila poslednjih let šestega stoletja o »veselju ob zmagah nad Sclaveni« v bližini Kopra (leta 599) in o sclavenskem ogrožanju škofa Salone v Dalmaciji (leta 600) ter o vdoru »že v Italijo« ob spopadih v Istri (v istem letu), o čemer je pisal papež Gregor Veliki v dveh pismih svojim škofom (Gregorius Magnus, *Registrum*, 9, 155, 2–3; 10, 15, 5–8; citirano po Bratož 2015, 500). Mir Sclavenov z vzhodnim Rimom je na območjih nekdanj zahodnega imperija trajal tako od 552 do 595, celih triinštirideset let. Spopadi z vzhodnim Rimom so nato trajali do okrog leta 623, ko so se Sclaveni pod vodstvom Sama zoperstavili psevdo-Avarom. Spopadi Sclavenov provincie Sclaborum z Vzhodnim Rimom so se v tretjem desetletju sedmega stoletja – razen nekaj drobnih prask v Istri – končali za vselej. Kdor želi služiti hegemoniji obdobje relativne blaginje in miru med 552 in 595 reprezentirati kot obdobje sclavenske doselitve in genocida nad staroselci, glede česar v primarnih virih ni kakršnihkoli zabeleženih omemb, naj svoje hlapčevanje hegemoniji in lojalnost neznanstveni doselitveni 'strukтури' ponosno izkazuje kar še naprej, v tem diplomskem delu pa je na podlagi relevantnih primarnih zapisov pri Cassiodoru, Jordanesu in predvsem Prokopiju leto 549 navedeno kot leto preloma, v katerem se je od pamtiveka na območju med Donavo in Jadranom poseljena etnija Venetov / Sclavenov po zlomu ostrogotske vladavine nad Suavijo in vzhodnorimske nad Venetijo superior vzpostavila tudi kot suverena sclavenska vojaško-politična entiteta.

naposled vojaško uprli in do leta 623 pod vodstvom bodočega od Sclavenov izvoljenega in ustoličenega kralja Sama izgnali psevdo-Avare iz Panonije.

Temu je sledila vojna napoved Samovi državi s strani Frankov, ki pa so bili v spopadu pri Wogastisburgu leta 631 od Sclavenov poraženi. Provincia Sclaborum – razširjena že 568 s Karantanijo, ki je združevala nekdanja langobardska območja Mediteranskega Norika in Panonije Prime – se je nato združila s še sporadično organiziranimi Sclaveni z območij daleč severno od Donave pod oblastjo Dervana, »zbornega kneza« Sporov / Spurov (»Deruanus dux gentis Urbiorum«; *Fredegarjeva kronika*, LXVIII),⁵²² čemur je sledil tudi poskus vzpostavitve oblasti Samove države nad z Germani poseljenimi območji v tedanji Turingiji.

Izidor Sevilski, sodobnik kralja Sama, ko opisuje položaj tedanjega časa, Samovo državo imenuje preprosto Panonija, in zapiše, da na zahodu meji z Galijo Belgiko (Izidor Sevilski, *Etimologije*, 14, 4, 16). To pa je položaj, ki – četudi ga kot takšnega opisuje (zmotno) že Orosius (Orosij, *Zgodovina zoper Pogane*, 1) – ni v realnosti obstajal kadarkoli pred bitko pri Wogastisburgu, saj niti prvotna Panonija Oktavijanove dobe niti panonska diocesa Dioklecijanove dobe nista kadarkoli segali do Galije Belgike.

S tem pa, ko Izidor Sevilski naziva Samovo sclavensko državo z imenom Panonija, imamo opraviti z upravno-politično kontinuiteto med venetstvom tiste samostojne Panonije Sabina Julijana iz leta 283 po Kr., ki ga omenja Avrelij Viktor, ko pravi, da je le-ta izvajal korekturo »cum Venetos«, in venetstvom te Izidorjeve Panonije Samove dobe, o katerem *Fredegarjeva kronika* poroča: »Sclavi cognomento Winidi« (*Fredegarjeva kronika*, LXVIII). Etnični vidik venetsko-sclavenske kontinuitete tako hodi z roko v roki upravno-političnemu vidiku te iste kontinuitete.

Ne-sporadična entiteta po imenu provincia Sclaborum je nastala iz združitve Panonije Suavije in od Ildigiscla osvobojene Venetije superior, ki sta ji bila po umiku Langobardov v Italijo priključena Mediteranski Norik in Panonija Prima, pod skupnim

⁵²² Zgodovinopisje tega Dervana običajno pojmuje kot kneza (lužiških) Srbov. Toda temu je tako, ker Srbe nevede 'obeša na vrbe'; v *Fredegarjevi kroniki* je pač zapisano »dux Urbiorum« in ne »dux Surbiorum«. Res sicer nekateri visoko-srednjeveški viri enačijo med 'Urbi' in 'Surgi', toda če to počenjajo visokosrednjeveški viri, ki si sicer tega mesta Fredegarjeve kronike niso znali pojasnjevati, še ni rečeno, da se je naziv »dux Urbiorum« tudi v *Fredegarjevi kroniki* res nanašal na kneza Srbov. Latinsko Urbs pomeni enako kot etruščansko Spura, to pa je etimologija imena Sporov, skupnega imena Antov in Sclavenov, kot ga podaja Prokopij.

imenom Karantanija, ki je izšlo iz imena še od Langobardov določene prestolnice njunih območij v Karnuntu. Nastala je po zaslugi enega samega človeka, ki je v borbi za lastno preživetje vojaško organiziral Sclavene v delujočo armado in izkoristil ob podpori Gepidov vzhodnorimsko-ostrogotsko vojskovanje. Ustanovili in vzdrževali so to sclavensko provinco Cassiodorovi slavofoni v raznih virih z venetskim eksonimnim etničnim označevalcem poimenovani »antični barbari«; nastala je brez kakršnekoli megalomansko in primordialno zamišljene ter v primarnih virih neomenjene velikopotezne »doselitve« katerihkoli Sclavenov z območij severno od Donave ali vzhodno od Drine. Edino sclavensko 'selitev' te dobe na območja nekdanjega zahodnega Rima je tvoril premik tistih severno od Donave rojenih Sclavenov, ki so bili lojalni Ildigisclu še pred prehodom njegove vojske z območja Gepidov v sremski Panoniji na območje Suavije, kjer je to vojsko okrepil z domorodnimi Sclaveni do števila šest tisoč in nato z njo iz Suavije vdrl na območje Venetije superior v dandanašnji Sloveniji, ki jo je ta sclavenska armada, kot rečeno, osvobodila izpod rimske hegemonije v letu 549.

C.2 Namesto sklepne besede in zahvale k diplomskemu delu

Res videl sem, kakor mi je dejal, da bom, eden od v letu 2007 od vodje katedre dodeljenih mi mentorjev diplomskega dela, da ni šlo tako, kot sem si sprva ob prijavi diplomskega dela zamislil. Jezika inskripcij atestinske kulture resnično ni mogoče utemeljeno pojmovati kot venetskega in zato ni smiselno in znanstveno poskušati tolmačiti ga po slovensko, ali pa iskati izvora praslovanščine na teh inskripcijah. Kaj pa je na njihovi 'notranji' plati, je že druga zgodba. Spisal sem v procesu tega uvida, v teh skoraj desetih letih, zgodbo tega mojega življenja. Zgodbo samotarja, ki to ni postal, ker bi mu bilo »v naravi«, ampak, ker je režim resnice za to poskrbel; zgodbo človeka, ki je že v prvem letu študija dane problematike ostal brez vseh dotedanjih prijateljev in znancev (vsa čast izjemam, ki se niso pustile ustrahovati; ne govorijo zama, da jih človek v nesreči spozna). Sprehajam se tako po Trzinu, kjer sem rojen, ali po Ljubljani, srečujem in gledam nekdanje znance, kar nekaj jim ni prav, se zmrdujejo in hujujejo. Nato povsem po naključju poleti mojega 2013 na Krku slišim lastnega očeta – nič hudega ni mislil in nameraval, le ni poznal 'detajlov' mojega študija – praviti znancem nekako takole: »Naš Matej pa zagovarja, da Slovenci niso Slovani, in bere keltščino.« Kako prosim? Kaj berem in kaj, da zagovarjam? Zagovor tovrstne trditve iz mojih lastnih ust ni kadarkoli izšel. Lahko pa, da je kdo, kar zagovarjam, zavoľo komunikacijskega šuma tako razumel. Povem par mesecev kasneje to štorijo v šali nekemu bivšemu policistu in privatnemu detektivu, ki me je imel po lokalih v Trzinu navado v civilni obleki povpraševati o mojem diplomskem študiju, sicer za policista še kar dobremu, 'fejst', človeku, – spominjam se, da sem nekega večera govoril z njim o človeku, ki ni avtor knjige 'Kyknov sin', pač pa ene druge, češ, da v njej omenja člane moje družine in nas predstavlja v ne ravno pozitivni luči; naslednji dan so me dosegljivi mi mediji obvestili o samomoru tega avtorja, nekoč urednika enega 'čarovniškega' časopisa; a dokler imam njegovo knjigo pri sebi, prav gotovo ni umrl, je le ranjen – pa mi reče: »Ja, meni je tudi to povedal.« ... Zgodbo človeka, o katerem so se kot v otroški igrici »telefonček« širile »rekla-kazala« govornice po načelu: študira »nekaj o Venetih in starih Slovanih in Slovencih« v prvem klicu, »nekaj o Veneri in staro-Slovencih in mlado-Slovencih« v drugem klicu, »nekaj o 'FB-filiji' na Slovenskem« v tretjem klicu, itd. Spisal sem zgodbo človeka, ki ve, saj je to izkusil na lastni koži, da 'liberalni' režim

resnice podalpskega »svetega vedenja« pozna le eno tabu tematiko – slovensko zgodovinsko in politično samozavest, kajti: »*Et India habet succinum, sed Germania plurimum optimumque*«. (Solin, *De mirabilibus mundi*)

Spisal sem zgodbo človeka, ki mu ni bilo treba osebno in karierno stagnirati skozi poslednjih skoraj že deset let življenja in izgubiti zagotovljene poklicne kariere na MZZ ter vračati v okoliščinah recesije nekoč, zdi se tako davno tega, dodeljene mu štipendije, ter si nakopati trajne 'venetske' stigme v 'naturalni' in zeleni Ljubljani in Sloveniji ter bivati ta čas v materialno-finančni revščini, a je to le storil – ker je bilo to treba storiti – in lahko mirne vesti komurkoli pogleda v oči, ne more pa kar kdorkoli v moje. Zgodbo človeka, ki mu gresta krivica ter podtikanje, pa šikaniranje in varnostne 'preverbe' na jetra, neznanje in zapovedana ne-zgodovina ter hegemoniji služeče narodno poniževanje pa ne na »Patrijin J« – tisti morda tudi 'psevdo' Pavšičev iz 'tretjega predalčka od desne v levo spodnje vrstice atestinskih abecednih tablic', ki ni (le) J, temveč atestinski korelat grške črke Eta –, ampak na začetno črko nekega drugega človeškega organa in vrste priimkov Slovenije politikov.

Še en glasbeni vložek pride na misel: »How long can you go? Prisoners of freedom in your own land, come walk with me, it's time to fight back.« (Laibach 2013)

Niste prenehali brati, moji z močjo vedenja o od hegemonije zatajevani hvalevredni preteklosti Slovencev, Sclavenov in Slovanov oboroženi tovariši v orožju, četudi je v tem diplomskem delu marsikaj povsem nekonvencionalnega, marsikaj, kar se ne sklada z zapovedanim nam vedenjem o zgodnjih Slovanih, ki nam je bilo posredovano od režima izobraževanja in javnega obveščanja, pa tudi marsikaj, kar nasprotuje spontani in naivni slovenetologiji, in četudi se skoraj gotovo v njem pojavlja tudi kakšen – za celokupno sporočilo nebistveni – kiks. Kiksi so pri tovrstni študiji skrajno oddaljene in s starodavno mitologijo zaznamovane tekstualnosti neizbežni in česa drugega niti ni mogoče pričakovati kot, da se pojavijo, toda temeljna ugotovitev tega diplomskega dela o venetsko-sclavenski etnosimbolični kontinuiteti drži, nič manj pa tudi ogromna večina partikularnih informacij, ki jih to diplomsko delo s sklicevanjem na starodavnosti pripisane oz. vanjo kategorizirane literarne in epigrafske vire zagotavlja v skoraj enciklopedičnih razsežnostih.

To diplomsko delo omogoča raznoraznih iztočnic komurkoli, ki bi si ga drznil vzeti kot izhodišče nadaljnjega študija, vrsto možnosti ali usmeritev kontra-hegemonskega, a

kljub temu še zmeraj znanstvenega raziskovanja. Eni bodo seveda vselej trdili, da »so stvari jasne« in tako sebe proglašali za irelevantne; tovrstni ne zmorejo razumeti, da nam, ki nam ni vseeno ob grozovitosti njenega vakuuma, jasne 'te stvari' ne morejo kadarkoli biti. Lahko je le vselej novo raziskovanje, ki razkriva še neraziskano in ponuja novo razumevanje že raziskovanega z večjo (ali manjšo) stopnjo verjetnosti od doslej poznanih razumevanj dane problematike, kar lahko sčasoma omogoči izgradnjo drugačne diskurzivne formacije.

S tem, ko vedenje, ki sem ga v procesu raziskovanja pridobil, prepuščam kateremukoli bralcu, se dejansko odpovedujem tudi nečemu, kar me je v dobi študija v določenem smislu ščitilo, namreč tistemu tipu moči, ki – prosto po Foucaultu – hodi z roko v roki z vedenjem. Odslej to vedenje ni več moje, temveč bolj ali manj javno dostopno, ta moč pa bo, je že, zato splahnela.

Četudi je to diplomsko delo precej obsežno, gre le za drobno kapljico v morje doselitvenih traktatov hegemonije. Ne govori pa se zastonj, da najmočnejši strupi prihajajo v drobnih stekleničkah. Ob pisanju tega diplomskega dela sem vandral po poti, kjer pred menoj v glavnem ni hodil še kdorkoli, preko 'zaledenele reke mnogih solz' od vremenske neprilike diskurzivne epohe posute s tistim, čemur bi Slovenci mogli reči 'plundra', nekateri Tuaregi 'sneg', mnogi Inuiti pa morda 'septemberc'. Označil sem gaz, koder bi mogla v znanosti po imenu etnogenezologija Slovanov voditi glavna pot. Opazoval sem z udeležbo in hodil svoje sorte '*Walk of life*'. Posredujem, spoštovani tovariši, mojo drobno Johnnie Walker 'flaško': »Walk with me, walk with me, monster of uncertainty«. (morda v recepciji koga tudi le še psevdo-; prav tam)

Hvala mojima staršema in starim staršem, kjerkoli že zdaj ste. Zahvalo podajam tudi obema mentorjema za strokovno podporo, za nasvete in za pripravljenost sprejeti v zagovor to diplomsko delo. Zahvaljujem se tudi mojim znancem, ki so potovali ob meni ali tudi z menoj do absolventskega staža ali dlje in me še pomnijo. Kjer tu in zdaj doprinesem to zahvalo, sem le zavoljo tega pomnenja. Pri sebi imam še en svinčnik tistega časa in prostora ter en evrski kovanec s podobo Trubarja in pa en papirnati bankovec s podobo Ivane. Kdor ga je bil doživel takrat tam in tedaj, ve, o kom in čem kaj govorim.

Priloga Č:

Seznam tabel

Tabela A.1: Seznam etničnih in političnih imen z inskripcij korpusa atestinske kulture

Tabela B.1: Intertekstualnost motivike v opisih spopadov z 'barbari' Zosima in Pavla Diakona

Tabela B.2: Etnonim Sclavenov v starorimski epigrafiki

Tabela B.3: Intertekstualnost motiva razbijanja glav ob skali

Tabela B.4: Kontinuiteta etnosimbolične motivike v referencialnosti antičnih izjav o Venetih in v referencialnosti poznoantičnih izjav o Sclavenih

Priloga D:

Abecedni seznam sklicev na antične ali srednjeveške literarne vire v Prilogah A, B in C

Alkman, *Partheneion* 1, 45–52

Alkman, *Partheneion* 1, k. 2

Alkman, *Partheneion* 2, k. 4–5

Ammianus Marcellinus, *Rerum gestarum*, 31, 16, 7

Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 1, 910–922

Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 2, 178–240

Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 2, 357–359

Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 2, 392

Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 2, 911–929

Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 2, 941–945

Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 2, 1228

Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 3, 210–260

Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 3, 916–932

Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 3, 1225–1245

Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 4, 503–506

Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 4, 599–603

Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 4, 604–611

Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 4, 920–981

Apolonij Rodoški, *Argonavtika*, 4, 1422–1431

Appian, *Galske vojne*, fragment 1.1

- Appian, *Galske vojne*, fragment 1.5
- Appian, *Mitridatske vojne*, 8, 55
- Appian, *Mitridatske vojne*, 10, 69
- Aratus, *Phaenomena*, 352–367
- Aristophan, *Vitezi*, 1–7
- Aristophan, *Vitezi*, 52–70
- Aristophan, *Vitezi*, 74–78
- Aristophan, *Vitezi*, 418–428
- Arrian, *Periplus Črnega morja*, 17
- Artemidorus, *Geographoumena*, fragment 9
- Avrelij Viktor, *De Caesaribus*, 39, 10
- Avrelij Viktor, *Epitome de Caesaribus*, 41,5
- Cassij Dio, *Rimska zgodovina*, 39, 40–43
- Cassij Dio, *Rimska zgodovina*, 71/72, 3
- Cassiodorus, *Variae*, 4, 49
- Cassiodorus, *Variae*, 5, 14
- Cassiodorus, *Variae*, 9, 8–9
- Cassiodorus, *Variae*, 10, 27
- Cassiodorus, *Variae*, 12, 4
- Cassiodorus, *Variae*, 12, 7
- Cassiodorus, *Variae*, 12, 22
- Cassiodorus, *Variae*, 12, 24
- Cezarij iz Nazianza, *Štirje dialogi*, 1, 68
- Cezarij iz Nazianza, *Štirje dialogi*, 2, 110
- Cezarij iz Nazianza, *Štirje dialogi*, 3, 144
- Claudian, *De Bello Gothico*, 566–568
- Claudius Aelianus, *De natura animalium*, 11, 1

- Claudius Aelianus, *De natura animalium*, 17, 16
- Curtius Rufus, *Zgodovina Aleksandra*, 6, 9, 34
- Curtius Rufus, *Zgodovina Aleksandra*, 6, 9, 35
- Curtius Rufus, *Zgodovina Aleksandra*, 6, 10, 23
- Curtius Rufus, *Zgodovina Aleksandra*, 6, 11
- Curtius Rufus, *Zgodovina Aleksandra*, 6, 11, 4
- Dimensuratio provinciarum*, 4
- Dimensuratio provinciarum*, 9
- Dimensuratio provinciarum*, 15
- Dimensuratio provinciarum*, 18
- Diodorus Siculus, *Knjižnica zgodovine*, 3, 57
- Diodorus Siculus, *Knjižnica zgodovine*, 3, 61
- Diodorus Siculus, *Knjižnica zgodovine*, 4, 26, 2 – 4, 27, 2
- Diodorus Siculus, *Knjižnica zgodovine*, 4, 45
- Diodourus Siculus, *Knjižnica zgodovine*, 5, 23
- Dionizij Halikarnaški, *Rimska arheologija*, 9, 5, 4
- Euripid, *Hippolytos*, 208–211
- Euripid, *Hippolytos*, 226–227
- Euripid, *Hippolytos*, 228–231
- Euripid, *Hippolytos*, 723
- Euripid, *Hippolytos*, 735–741
- Euripid, *Hippolytos*, 742–751
- Euripid, *Hippolytos*, 1120–1125
- Euripid, *Hippolytos*, 1131–1136
- Euripid, *Hippolytos*, 1235–1240
- Euripid, *Phaethon*, 221–223
- Euripid, *Phaethon*, 236–245

Flaccus, *Argonavtika*, 5, 101–105
Fredegarjeva kronika, LXVIII
 George Pisida, *Bellum Avaricum*, 409
 Gregorij iz Nazianza, *Oratio* 7
 Gregorij iz Nazianza, *Prva obtožba zoper vladarja Julijana*, 1
 Gregorius Magnus, *Registrum*, 9, 155, 2–3
 Gregorius Magnus, *Registrum*, 10, 15, 5–8
 Heinrik, *Kronika Livonije*, 3, leto 8
 Herodot, *Zgodbe*, 1, 91
 Herodot, *Zgodbe*, 1, 104
 Herodot, *Zgodbe*, 1, 196
 Herodot, *Zgodbe*, 2, 21
 Herodot, *Zgodbe*, 2, 23
 Herodot, *Zgodbe*, 2, 33
 Herodot, *Zgodbe*, 2, 34
 Herodot, *Zgodbe*, 3, 115
 Herodot, *Zgodbe*, 4, 8
 Herodot, *Zgodbe*, 4, 9–10
 Herodot, *Zgodbe*, 4, 11
 Herodot, *Zgodbe*, 4, 12
 Herodot, *Zgodbe*, 4, 17
 Herodot, *Zgodbe*, 4, 18
 Herodot, *Zgodbe*, 4, 20
 Herodot, *Zgodbe*, 4, 26
 Herodot, *Zgodbe*, 4, 45
 Herodot, *Zgodbe*, 4, 49
 Herodot, *Zgodbe*, 4, 52

Herodot, *Zgodbe*, 4, 53
Herodot, *Zgodbe*, 4, 54
Herodot, *Zgodbe*, 4, 59
Herodot, *Zgodbe*, 4, 76
Herodot, *Zgodbe*, 4, 78–80
Herodot, *Zgodbe*, 4, 101
Herodot, *Zgodbe*, 4, 105
Herodot, *Zgodbe*, 4, 106
Herodot, *Zgodbe*, 4, 125
Herodot, *Zgodbe*, 4, 134
Herodot, *Zgodbe*, 4, 136
Herodot, *Zgodbe*, 4, 177–178
Herodot, *Zgodbe*, 5, 3
Herodot, *Zgodbe*, 5, 9
Herodot, *Zgodbe*, 5, 10
Herodot, *Zgodbe*, 7, 70
Herodot, *Zgodbe*, 7, 94
Herodot, *Zgodbe*, 7, 124

Hervarar saga, 12

Hesychius, *Abecedna zbirka vseh besed*, τιλίοι

Heziod, *Katalog žena*, 40A

Heziod, *Teogonija*, 337–345

Heziod, *Teogonija*, 338

Heziod, *Teogonija*, 617–643

Heziod, *Teogonija*, 984–991

Hieronim, *Epistulae*, 53, 1

Hieronim, *Epistulae*, 123, 16

Hieronim, *Temporum liber*, CLXXXII Olympias

Hieronim, *Temporum liber*, CXCVI Olympias

Hieronim, *Temporum liber*, CCLX Olympias

Hieronim, *Temporum liber*, CCLXXXV Olympias

Hippolytova kronika, 185

Historia Augusta, Maximini duo, 31, 3

Historia Langobardorum Codicis Gothani

Homer, *Iliada*, 2, 823

Homer, *Iliada*, 2, 844

Homer, *Iliada*, 2, 851–855

Homer, *Iliada*, 2, 856–857

Homer, *Iliada*, 3, 374

Homer, *Iliada*, 6, 7–9

Homer, *Iliada*, 11, 328–334

Homer, *Iliada*, 11, 735

Homer, *Iliada*, 14, 180

Homer, *Iliada*, 14, 476

Homer, *Iliada*, 22, 317–321

Homer, *Odiseja*, 10, 508–513

Homer, *Odiseja*, 10, 511

Homer, *Odiseja*, 12, 127–133

Homer, *Odiseja*, 15, 250

Homer, *Odiseja*, 23, 241–246

Homer, *Odiseja*, 24, 11

Hyginus, *Astronomica*, 2, 42

Hyginus, *Bajke*, Predgovor, 1

Hyginus, *Bajke*, 30

Hyginus, *Bajke*, 138

Hyginus, *Bajke*, 151

Hyginus, *Bajke*, 152

Hyginus, *Bajke*, 153

Hyginus, *Bajke*, 154

Hyginus, *Bajke*, 174

Ioannes Ephesius, *Historia Ecclesiastica*, 6, 25

Iulius Honorius, *Cosmographia*, 24

Izidor Sevilski, *Chronica Maiora*, 414 a = Chronicon, (VI), 120

Izidor Sevilski, *Etimologije*, 14, 4, 16

Izidor Sevilski, *Etimologije*, 15, 63

Jordanes, *Getica*, 5

Jordanes, *Getica*, 9

Jordanes, *Getica*, 11

Jordanes, *Getica*, 23

Jordanes, *Getica*, 29

Jordanes, *Getica*, 42

Jordanes, *Getica*, 57

Jordanes, *Romana*, 180

Julij Cezar, *Galska vojna*, 3, 7–16

Julijan Odpadnik, *O herojskih dejanjih Konstancija*, 71–72

Kallimachus, *Epigrami*, 56

Knjiga generacij Kronografije leta 354

Konstantin Porfirogenet, *De administrando imperio*, 29

Konstantin Porfirogenet, *De administrando imperio*, 31

Konstantin Porfirogenet, *De administrando imperio*, 32

Kronografija leta 354, 15 = Liber Generationis I, 83

- Kronografija leta 354, 15 = Chronicon Alexandrinum, 58*
- Laterculus Veroniensis, Gentes barbarae quae pullulaverunt sub imperatoribus*
- Lucius Aennaëus Florus, *Epitome rerum Romanorum*, 1, 21
- Lucius Aennaëus Florus, *Epitome rerum Romanarum*, 2, 22
- Lykophron, *Cassandra*, 188
- Marius Aventicensis, *Kronika*
- Markianos iz Herakleje, *Periplus zunanjega morja*, 2, 38
- Markianos iz Herakleje, *Periplus zunanjega morja*, 2, 39
- Markianos iz Herakleje, *Periplus zunanjega morja*, 2, 40
- Marcelinus comes, *Chronicon*, 530
- Martial, *Epigrami*, 4, 25
- Martial, *Epigrami*, 4, 32
- Martial, *Epigrami*, 13, 89
- Mela, *De Chorographia*, 2, 87
- Mela, *De Chorographia*, 3, 31
- Mela, *De Chorographia*, 3, 38
- Moses Khorenski, *Geografija*, 27
- Nonnus, *Dionysiaca*, 27, 189–203
- Notitia dignitatum*
- Notitia dignitatum*, 1, 32
- Notitia dignitatum*, 1, 33
- Notitia dignitatum*, 1, 34
- Notitia dignitatum*, 1, 42
- Notitia dignitatum*, 2, 26
- Notitia dignitatum*, 2, 41
- Notitia dignitatum*, 2, 42
- Oppian, *Cynegetica*, 2, 612–628

Origo gentis Langobardorum

Orosij, *Zgodovina zoper Pogane*, 1

Orosij, *Zgodovina zoper pogane*, 1, 55

Ovidij, *Ars Amatoria*, 1, 9

Ovidij, *Epistulae ex Ponto*, 4, 13

Ovidij, *Metamorfoze*, 1, 760

Ovidij, *Metamorfoze*, 2, 319–328

Ovidij, *Metamorfoze*, 2, 346–349

Ovidij, *Metamorfoze*, 2, 367–380

Ovidij, *Metamorfoze*, 7, 453–469

Ovidij, *Metamorfoze*, 15, 285–286

Ovidij, *Metamorfoze*, 15, 843–851

Pausanias, *Opis Grčije*, 1, 3, 1

Pausanias, *Opis Grčije*, 10, 29, 6

Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 1, 1

Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 1, 6

Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 1, 21

Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 1, 22

Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 2, 7

Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 2, 28

Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 2, 28–29

Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 3, 26

Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 4, 7

Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 4, 10

Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 5, 2

Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 5, 22

Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*, 5, 23

Philostratus, *Življenje Apollonija iz Tyane*, 3, 20

Philostratus starejši, *Imagines*, 1, 11

Pindar, *Pythijska oda* 5, 80–85

Platon, *Kritija*, 112a

Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 2, 23

Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 2, 67

Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 3, 23

Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 3, 24

Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 4, 27

Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 4, 26

Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 4, 32

Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 4, 33

Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 4, 36

Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 5, 5

Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 6, 2

Plinij starejši, *Naravna zgodovina*, 34, 16

Plinij starejši, *Naravna Zgodovina*, 37, 11

Plutarh, *Moralia*, 7, 44, 12

Plutarh, *Življenje Maria*

Polibij, *Obča Zgodovina*, 1, 24

Polibij, *Obča zgodovina*, 2, 14

Polibij, *Obča zgodovina*, 2, 16

Polibij, *Obča zgodovina*, 2, 17

Polibij, *Obča zgodovina*, 2, 18

Polibij, *Obča zgodovina*, 2, 23

Polibij, *Obča zgodovina*, 2, 24

Prokopij, *Gotska vojna*, 1, 5

Prokopij, *Gotska vojna*, 1, 15

Prokopij, *Gotska vojna*, 1, 27

Prokopij, *Gotska vojna*, 2, 14

Prokopij, *Gotska vojna*, 2, 15

Prokopij, *Gotska vojna*, 2, 25

Prokopij, *Gotska vojna*, 3, 12

Prokopij, *Gotska vojna*, 3, 13

Prokopij, *Gotska vojna*, 3, 14

Prokopij, *Gotska vojna*, 3, 22

Prokopij, *Gotska vojna*, 3, 29

Prokopij, *Gotska vojna*, 3, 33

Prokopij, *Gotska vojna*, 3, 35

Prokopij, *Gotska vojna*, 3, 38

Prokopij, *Gotska vojna*, 3, 40

Prokopij, *Gotska vojna*, 4, 4

Prokopij, *Gotska vojna*, 4, 19

Prokopij, *Gotska vojna*, 4, 21

Prokopij, *Gotska vojna*, 4, 25

Prokopij, *Gotska vojna*, 4, 26

Prokopij, *Gotska vojna*, 4, 27

Prokopij, *Gotska vojna*, 4, 32

Prokopij, *Tajna Zgodovina*, 1

Prokopij, *Tajna zgodovina*, 11, 3–9

Prokopij, *Tajna zgodovina*, 11, 14–31

Prokopij, *Tajna zgodovina*, 21, 26–29

Prokopij, *Tajna zgodovina*, 23

Prokopij, *Tajna zgodovina*, 24, 15–23

Prokopij, *Zgradbe*, 4, 5, 9–10

Prokopij, *Zgradbe*, 4, 11, 20

Propertius, *Elegije*, 1, 12, 2–4

Psevdo-Apollodorus, *Bibliothēke*, 2, 1, 5

Psevdo-Apollodorus, *Bibliothēke*, 2, 5, 10

Psevdo-Apollodorus, *Bibliothēke*, 2, 5, 11

Psevdo-Apollodorus, *Bibliothēke*, 2, 5, 14

Psevdo-Apollodorus, *Epitome*, 3, 35

Psevdo-Aristoteles, *De mirabilibus Auscultationibus*, 81

Psevdo-Aristoteles, *De mirabilibus auscultationibus*, 94

Psevdo-Aristoteles, *De mirabilibus auscultationibus*, 119

Psevdo-Aristoteles, *De mirabilibus auscultationibus*, 133

Psevdo-Eratosthenes, *Katasterismoi*, 37

Psevdo-Scylax, *Periplus*, 18

Psevdo-Scylax, *Periplus*, 19

Psevdo-Scylax, *Periplus*, 21

Psevdo-Scylax, *Periplus*, 22

Psevdo-Scymnus, *Periegesis*, 188–194

Psevdo-Scymnus, *Periegesis*, 217

Psevdo-Scymnus, *Periegesis*, 365

Psevdo-Scymnus, *Periegesis*, 373–374

Psevdo-Scymnus, *Periegesis*, 375

Psevdo-Scymnus, *Periegesis*, 387–391

Psevdo-Scymnus, *Periegesis*, 401

Psevdo-Scymnus, *Periegesis*, 738

Psevdo-Scymnus, *Periegesis*, 743

Psevdo-Scymnus, *Periegesis*, 769

Ptolemaj, *Geografija*, 2, 7

Ptolemaj, *Geografija*, 3, 1

Ptolemaj, *Geografija*, 3, 5

Ptolemaj, *Geografija*, 4, 1

Ptolemaj, *Geografija*, 5, 1

Ptolemaj, *Geografija*, 5, 9, 12

Ptolemaj, *Geografija*, 5, 9, 16

Quintus Smyrnaeus, *Posthomerica*, 2, 417–419

Ravennatis anonymi Cosmographia, 4, 21

Rigveda, 7, LXXV, 4

Rigveda, 7, LXXVII, 6

Seneca, *Agamemnon*, 664–692

Seneca, *Phaedra*, 736–752

Seneca, *Phaedra*, 1085–1096

Servius, *Komentar k Vergilovim Eklogam*, 6, 64

Servius, *Komentar k Vergilovim Eklogam*, 7, 61

Servius, *Komentarji k Vergilovi Eneidi*, 4, 484

Sidonius Apollinaris, *Carmina V*, 474–477

Silius Italicus, *Punica*, 8, 602–604

Silius Italicus, *Punica*, 12, 212–221

Solin, *De mirabilibus mundi*, 2, 20, 13

Sophoklej, *Kralj Ojdip*, 979–1020

Sophoklej, *Antigona*, 1039–1040

Stara zaveza, *Četrta Mojzesova knjiga (Števila)*, 24 : 20

Stara zaveza, *Druga knjiga Makabejcev*, 12 : 32

Stara zaveza, *Druga Mojzesova knjiga (Eksodus)*, 17 : 14–16

Stara zaveza, *Estera*, 3 : 10

Stara zaveza, *Ezekiel* 8 : 14–15

Stara zaveza, *Ezekiel* 38: 2–6

Stara zaveza, *Isaiah* 14 : 12

Stara zaveza, *Isaiah* 14 : 26 – 27

Stara zaveza, *Prva kroniška knjiga*, 1 : 9

Stara zaveza, *Prva Mojzesova knjiga (Geneza)*, 2 : 10–12

Stara zaveza, *Prva Mojzesova knjiga (Geneza)*, 10 : 7

Stara zaveza, *Prva Mojzesova knjiga (Geneza)*, 25: 18

Stara zaveza, *Prva Samuelova knjiga*, 15 : 3

Stara zaveza, *Prva Samuelova knjiga*, 15 : 7

Stara zaveza, *Prva Samuelova knjiga*, 15 : 33

Stara zaveza, *Psalms* 83

Stara zaveza, *Psalms* 137, *Spomin na sužnost in zvestoba Sionu*

Strabon, *Geographika*, 1, 2, 10

Strabon, *Geographika*, 1, 2, 27

Strabon, *Geographika*, 2, 5, 22

Strabon, *Geographika*, 3, 2, 11

Strabon, *Geographika*, 3, 2, 13

Strabon, *Geographika*, 3, 5, 4

Strabon, *Geographika*, 4, 4, 1

Strabon, *Geographika*, 4, 6, 8

Strabon, *Geographika*, 5, 1, 8

Strabon, *Geographika*, 5, 1, 9

Strabon, *Geographika*, 7, 2, 4

Strabon, *Geographika*, 7, 3, 2

Strabon, *Geographika*, 7, 3, 2–7

Strabon, *Geographika*, 7, 3, 5

Strabon, *Geographika*, 7, 3, 6
Strabon, *Geographika*, 7, 3, 7
Strabon, *Geographika*, 7, 3, 10
Strabon, *Geographika*, 7, 3, 12
Strabon, *Geographika*, 7, 3, 17
Strabon, *Geographika*, 7, 4, 3
Strabon, *Geographika*, 7, 5, 2
Strabon, *Geographika*, 7, 5, 5
Strabon, *Geographika*, 9, 1, 19
Strabon, *Geographika*, 10, 2, 9
Strabon, *Geographika*, 11, 6, 2
Strabon, *Geographika*, 12, 3, 8
Strabon, *Geographika*, 12, 3, 9
Strabon, *Geographika*, 12, 3, 12
Strabon, *Geographika*, 12, 3, 19–24
Strabon, *Geographika*, 12, 3, 21
Strabon, *Geographika*, 12, 3, 22
Strabon, *Geographika*, 12, 3, 24
Strabon, *Geographika*, 12, 3, 25
Strabon, *Geographika*, 12, 3, 25–26
Strabon, *Geographika*, 12, 3, 27
Strabon, *Geographika*, 13, 1, 11
Strabon, *Geographika*, 13, 1, 53
Strabon, *Geographika*, 15, 1, 63–64

Svetonij, *Življenje Julija*, 88

Svetonij, *Življenje Vitelija*, 14, 3

Tabula Peutingeriana

Tacit, *Annales*, 11, 23

Tacit, *De origine et situ Germanorum*, 43

Tacit, *De origine et situ Germanorum*, 45

Tacit, *De origine et situ Germanorum*, 46

Theokritus, *Idyll* 25, 138–141

Theophylact Simocatta, *Zgodovina*, 3, 4, 7

Theophylact Simocatta, *Zgodovina*, 6, 2, 10–16

Theophylact Simocatta, *Zgodovina*, 6, 6, 14

Theophylact Simocatta, *Zgodovina*, 7, 2, 1–6

Theophylact Simocatta, *Zgodovina*, 7, 7, 6 – 7, 8, 7

Theophylact Simocatta, *Zgodovina*, 7, 12, 1–9

Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 1, 1

Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 4, 23

Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 4, 25

Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 4, 61

Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 5, 17

Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 5, 31–32

Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 5, 33

Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 6, 2

Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 7, 3

Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 9, 32

Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 9, 41

Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 40, 18

Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 43, 5

Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*, 43, 16

Ulpian v Justinianovi *Digesti*, 32, 11

Ulrich von Liechtenstein, *Frauendienst*, 43d

- Valerius Maximus, *Factorum et dictorum memorabilium libri novem*, 9, 1, ext. 2
- Vergil, *Ekloge*, 6, 61–65
- Vergil, *Eneida*, 1, 195
- Vergil, *Eneida*, 1, 242–246
- Vergil, *Eneida*, 10, 185–193
- Vergil, *Georgika*, 1, 463–468
- Vergil, *Georgika*, 1, 482–486
- Vibius Sequester, *De fluminibus, fontibus, lacubus, nemoribus, gentibus, quorum apud poetas mentio fit*, Gentes, 37
- Widsith*, 57–62
- Zosimus, *Nova zgodovina*, 4, 41
- Zosimus, *Nova zgodovina*, 5, 48, 1–3
- Življenje sv. Kolumbana*, 56

Priloga E:

Seznam slovenskih in tujih literarnih in epigrafskih virov, pripisanih arhaični, klasični, poznoantični ali srednjeveške dobi, navedenih v diplomskem delu in prilogah

E.1 Literarni viri

E.1.1 slovenski (ter nekateri slavonski) klasični

Bohorič, *Arcticae horulae*

Dalmatin, *Biblija, tu je vse svetu pismu*

Habdelič, *Dictionar*

Habdelič, *Zerczalo Marianszko*

Jankovič, *Tomaž Kempčan : Od za Kristusam hojenja bukvice*

Krelj, *Postila slovenska*

Küzmič, *Molitvena knjižica za vsakega kristjana*

Megiser, *Dictionarium quator linguarum*

Pergošič, *Verböczyjev ogrski zakonik*

Petretić, *Sveti evangeliomi*

Sever, *Red Zvelicsansztva*

Sijarto, *Mrtvecsne peszmi*

Trubar, *Artikuli oli dejli te prave, stare vere krščanske*

Trubar, *Glagolski prvi del novoga testamenta*

Trubar, *Register und summarischer Inhalt*

Trubar, *Svetiga Pavla listuvi*

Trubar, *Ta celi novi testament*

Trubar, *Ta prvi dejl tiga noviga testamenta*

Vramec, *Kronika*

E.1.2 grški, rimski in vzhodnorimski

Alkman, *Partheneion 1*

Alkman, *Partheneion 2*

Ammianus Marcellinus, *Rerum gestarum*

Apolonij Rodoški, *Argonavtika*

Appian, *Galske vojne*, fragmenti

Appian, *Mitridatske vojne*

Aratus, *Phaenomena*

Aristophan, *Vitezi*

Arrian, *Periplus Črnega morja*

Artemidorus, *Geographoumena*, fragmenti

Avrelij Viktor, *De Caesaribus*

Avrelij Viktor, *Epitome de Caesaribus*

Cassij Dio, *Rimska zgodovina*

Cassiodorus, *Variae*

Cezarij iz Nazianza, *Štirje dialogi*

Cicero, *De optimo genere oratorum*

Claudian, *De Bello Gothico*

Claudius Aelianus, *De natura animalium*

Curtius Rufus, *Zgodovina Aleksandra*

Dimensuratio provinciarum

Diodorus Siculus, *Knjižnica zgodovine*

Dionizij Halikarnaški, *Rimska arheologija*

Euripid, *Hippolytos*

Euripid, *Phaethon*

Flaccus, *Argonavtika*

George Pisida, *Bellum Avaricum*

George Pisida, *De extremo Chosroae Persarum regis excidio*

Gregorij iz Nazianza, *Oratio 7*

Gregorij iz Nazianza, *Prva obtožba zoper vladarja Julijana*

Herodot, *Zgodbe*

Hesychius, *Abecedna zbirka vseh besed*

Heziod, *Katalog žena*

Heziod, *Teogonija*

Hieronim, *Epistulae*

Hieronim, *Temporum liber*

Hippolytova kronika

Historia Augusta, Maximini duo

Homer, *Iliada*.

Homer, *Odiseja*

Hyginus, *Astronomica*

Hyginus, *Bajke*

Ioannes Ephesis, *Historia Ecclesiastica*

Iulius Honorius, *Cosmographia*

Izidor Sevilski, *Chronica Maiora = Chronicon*

Izidor Sevilski, *Etimologije*

Jordanes, *Getica*

Jordanes, *Romana*

Julij Cezar, *Galska vojna*

Julijan Odpadnik, *O herojskih dejanjih Konstancija*

Justinian, *Digesta*

Kallimachus, *Epigrami*

Knjiga generacij Kronografije leta 354

Konstantin Porfirogenet, *De administrando imperio*

Laterculus Veroniensis, Gentes barbarae quae pullulaverunt sub imperatoribus

Lucius Aennaesus Florus, *Epitome rerum Romanorum*

Lykophron, *Cassandra*

Marcelinus comes, *Chronicon*

Markianos iz Herakleje, *Periplus zunanjega morja*

Martial, *Epigrami*

Mela, *De Chorographia*

Nonnus, *Dionysiaca*

Notitia dignitatum

Oppian, *Cynegetica*

Orosij, *Zgodovina zoper Pogane*

Ovidij, *Ars Amatoria*

Ovidij, *Epistulae ex Ponto*

Ovidij, *Metamorfoze*

Pausanias, *Opis Grčije*

Philostratus, *Življenje Apollonija iz Tyane*

Philostratus starejši, *Images*

Pindar, *Pythijska oda 5*

Platon, *Kritija*

Plinij starejši, *Naravna zgodovina*

Plutarh, *Moralia*

Plutarh, *Življenje Maria*

Polibij, *Obča zgodovina*

Prokopij, *Gotska vojna*

Prokopij, *Tajna zgodovina*

Prokopij, *Zgradbe*

Propertius, *Elegije*

Psevdo-Apollodorus, *Bibliothēke*

Psevdo-Apollodorus, *Epitome*

Psevdo-Aristotel, *De mirabilibus auscultationibus*

Psevdo-Eratosthenes, *Katasterismoi*

Psevdo-Scylax, *Periplus*

Psevdo-Scymnus, *Periegesis*

Ptolemaj, *Geografija*

Quintus Smyrnaeus, *Posthomerica*

Seneca, *Agamemnon*

Seneca, *Phaedra*

Servius, *Komentar k Vergilovim Eklogam*

Servius, *Komentarji k Vergilovi Eneidi*

Sidonius Apollinaris, *Carmina V*

Silius Italicus, *Punica*.

Sophoklej, *Antigona*

Sophoklej, *Kralj Ojdip*

Strabon, *Geographika*

Svetonij, *Življenje Julija*

Svetonij, *Življenje Vitelija*

Tabula Peutingeriana

Tacit, *Annales*

Tacit, *De origine et situ Germanorum = Germania*

Theokritus, *Idyll 25*

Theophylact Simocatta, *Zgodovina*

Tit Livij, *Od ustanovitve mesta*

Valerius Maximus, *Factorum et dictorum memorabilium libri novem*

Varro, *De lingua latina libri XXV*

Vergil, *Ekloge*

Vergil, *Eneida*

Vergil, *Georgika*

Vibius Sequester, *De fluminibus, fontibus, lacubus, nemoribus, gentibus, quorum apud poetas mentio fit*

Zosimus, *Nova zgodovina*

E.1.3 evropski srednjeveški

Fredegarjeva Kronika

Gregorius Magnus, *Registrum*

Heinrik, *Kronika Livonije*

Hervarar saga

Historia Langobardorum Codicis Gothani

Marius Aventicensis, *Kronika*

Origo gentis Langobardorum

Pavel Diakon, *Zgodovina Langobardov*

Ravennatis anonymi Cosmographia

Ulrich von Liechtenstein, *Frauendienst*

Widsith

Življenje sv. Kolumbana

E.1.4 ostali viri

Moses Khorenski, *Geografija*

Rigveda

Stara zaveza, *Četrta Mojzesova knjiga (Števila)*

Stara zaveza, *Druga knjiga Makabejcev*

Stara zaveza, *Druga Mojzesova knjiga (Eksodus)*

Stara zaveza, *Estera*

Stara zaveza, *Ezekiel*

Stara zaveza, *Isaiah*

Stara zaveza, *Prva kroniška knjiga*

Stara zaveza, *Prva Mojzesova knjiga (Geneza)*

Stara zaveza, *Prva Samuelova knjiga*

Stara zaveza, *Psalms 83*

Stara zaveza, *Psalms 137, Spomin na sužnost in zvestoba Sionu*

E.2 Epigrafski viri

E.2.1 Korpus etruščanskih inskripcij

CIE 4143

CIE 4144

CIE 4549

E.2.2 Korpus grških inskripcij

IG II² 3606

E.2.3 Korpus latinskih inskripcij

Epigraphik-Datenbank Clauss/Slaby. Dostopno prek http://www.db.edcs.eu/epigr/epi_en.php (17. april 2015).

AE 1952, 00238 = EDCS-13900449

AE 1956, 00123 = EDCS-13600416

AE 1974, 00505 = EDCS-09900311

AE 1978, 00501 = EDCS-09200372

AE 1983, 00280 = EDCS-08500215

AE 2006, 00836 = EDCS-09200372

AE 2006, 00837 = EDCS-44200085

AEA 2001/02, 00114 = EDCS-32602009

CIA 00091 = LIA 00118 = EDCS-10701912

CIL 01, 02814 (p 1087, 1088) = EDCS-24700246 = Es XL bis korpusa atestinske kulture

CIL 01, 02815 (p 1087, 1088) = EDCS-24700247 = Es V korpusa atestinske kulture

CIL 02, 02643 = EDCS-05502015

CIL 02, 04969, 56

CIL 03, 02963 = EDCS-28400215

CIL 03, 04150 = EDCS-54500971

CIL 03, 04353 = EDCS-26600270

CIL 03, 04809 = EDCS-14500108

CIL 03, 05234 = EDCS-14500546

CIL 03, 0657 = EDCS-27800685

CIL 03, 12014, 504 = EDCS-31000717
CIL 03, 12721
CIL 03, 12739 = EDCS-29900019
CIL 04, 02665 = EDCS-29400171
CIL 04, 03340,094 = EDCS-30300623
CIL 04, 03340, 114 = EDCS-42400171
CIL 04, 05526a = EDCS-26500583
CIL 04, 05686 = EDCS-26800088
CIL 04, 07976a = EDCS-24300852
CIL 04, 07976b = EDCS-24300853
CIL 04, 07977 = EDCS-24300854
CIL 04, 07978 = EDCS-24300855
CIL 05, *00040 = EDCS-41700178
CIL 06, 22190 = EDCS-13200476
CIL 06, 25855 = EDCS-13802111
CIL 06, 26012 = EDCS-13800459
CIL 06, 28975 (p. 3536) = EDCS-14802940
CIL 06, 28976 = EDCS-14802941
CIL 06, 33283 = EDCS-23900841
CIL 06, 36510 = EDCS-23801574
CIL 08, 15712 = EDCS-26200060
CIL 08, 21763 = EDCS-27100177
CIL 08, 27216 = EDCS-16400207
CIL 09, 04600 = EDCS-14805636
CIL 10, 00806 = EDCS-11400890
CIL 10, 00896 = EDCS-11400988
CIL 10, 01403 = EDCS-59100075

CIL 10, 03633 = EDCS-17500188

CIL 10, 07823 = EDCS-22400040

CIL 11, 02698 = EDCS-22101029

CIL 11, 04399 = EDCS-21500308

CIL 11, 06700, 788a = EDCS-47000268

CIL 11, 06700, 788b = EDCS-47000269

CIL 16, 00009 = CIL 10, 07891 = CIL 03, p. 1958 = EDCS-12300213

IHC 00379a = ICERV 00349 = EDCS-38000031 = Martin iz Brage, *Oda sv. Martinu iz Toursa*

IL Slov-01, 00094 = EDCS-11301680

Inscr.It-10, 4, 339 = EDCS-04600152

E.2.4 Korpus inskripcij atestinske kulture (psevdo-paleo-venetščina)

Ca 4

Ca 10

Ca 24

Ca 58

Es 1

Es 2

Es 3

Es 6

Es 8

Es 11

Es 13

Es 16

Es 21

Es 23

Es 24

Es 25

Es 26

Es 27

Es 28

Es 30

Es 31

Es 32

Es 33

Es 34

Es 40

Es 41

Es 42

Es 43

Es 44

Es 45

Es 46

Es 47

Es 48

Es 49

Es 50

Es 51

Es 52

Es 53

Es 54

Es 55

Es 56

Es 57
Es 58
Es 59
Es 62
Es 64
Es 66
Es 69
Es 71
Es 73
Es 76
Es 79
Es 80
Es 85
Es 86
Es 88
Es 93
Es 105
Es 106
Es 111
Es 118
Es 119
Es 122
*Es 125
Es 127
Es 128
Es II
Es IV

Es V

Es XL bis

Es XLI

Es XLIX

Es L

Gt 1

Od 5

Pa 3 bis

Pa 8

Pa 13

Pa 14

Pa 19

Pa 24

Pa 28

Tr 11

Tr 12

Tr 13

E.2.5 Korpus perzijske epigrafike

inskripcija Šapurja I.

E.2.6 Korpus sumerske epigrafike

A. *The Electronic Corpus of Sumerian Literature*. Dostopno prek <http://etcsl.orinst.ox.ac.uk/edition2/etcslbycat.php> (17. april 2015).

himna 4.08.16, *Balbala Inani* = *Dumuzid-Inana P*

himna 4.08.18, *Pesem o Inani in Dumuzidu* = *Dumuzid-Inana R*

Ni 4486

B. Webster, Michael. *The Huluppu-Tree / Gilgamesh, Enkidu, and the Netherworld*. Dostopno prek <http://faculty.gvsu.edu/webster/Huluppu2.htm> (17. april 2015).

C. *Spisek sumerskih kraljev*